TURHAL'DA DEVRİMCİ MÜCADELE

ŞÜKRÜ YILMAZER

GÖÇ YOLUNDAN DEVRİMCİ YOL'A

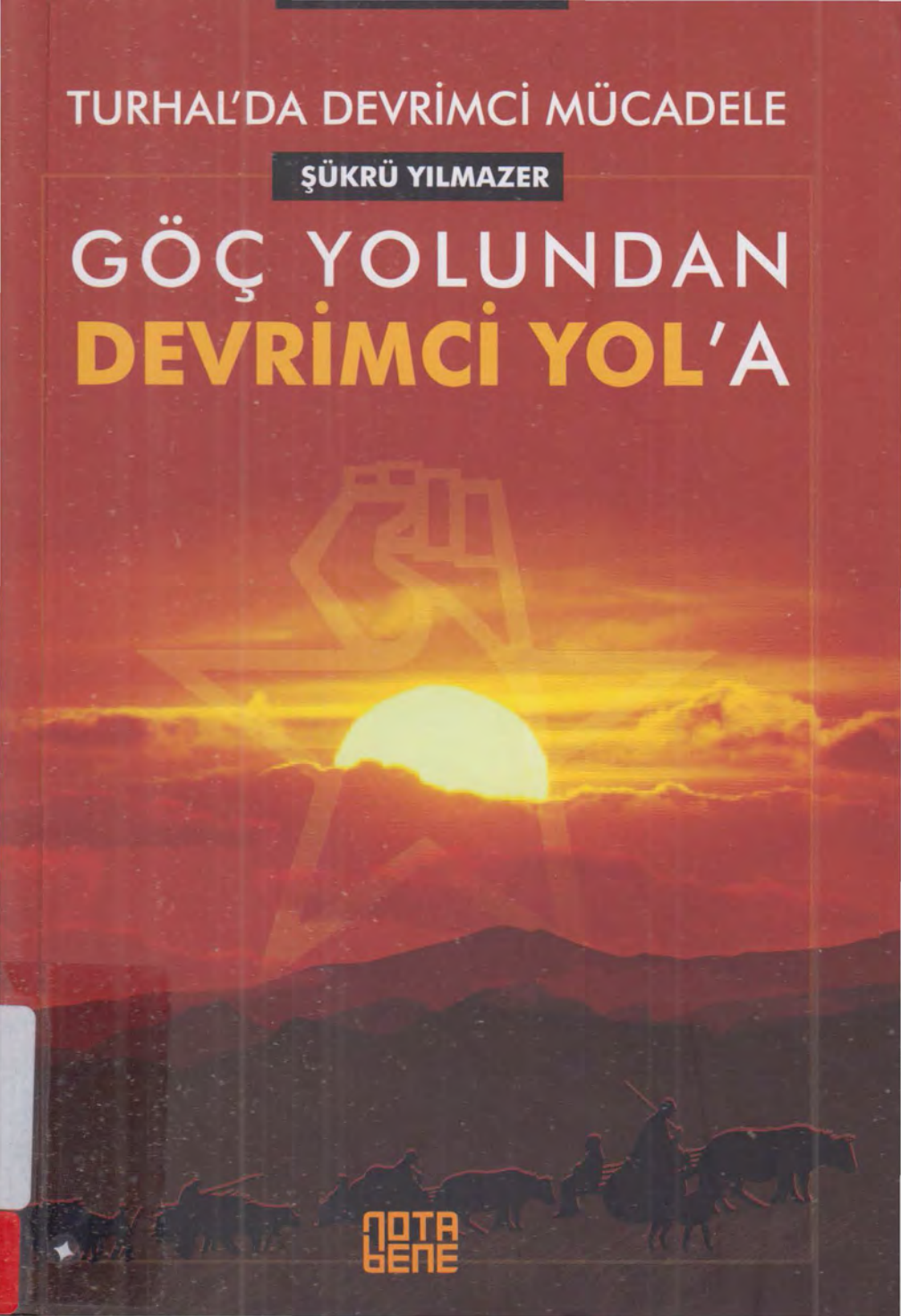

NOTA BENE

Turhal'da Devrimci Mücadele

GÖÇ YOLUNDAN DEVRİMCİ YOLA

Şükrü Yılmazer

Hazırlayan: Yılmaz Göçkün

YOTA GENE

NotaBene Yayınları

Turhal'da Devrimci Mücadele
GÖÇ YOLUNDAN DEVRİMCİ YOLA

Şükrü Yılmazer

Hazırlayan: Yılmaz Göçkün
Editör: Yalçın Bürkev
Kapak: İsmail Cem Özkan
Dizgi: Ulaş Akyol

Şan Ofset Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika no: 12049
Hamidiye Mahallesi, Anadolu Caddesi No:50 Kağıthane/İstanbul 0212 289 24 24

1. Baskı
Mayıs 2018
İstanbul

ISBN : 978-605-2036-50-1

www.notabene.com.tr • facebook.com/NotaBeneYayinlari • twitter.com/NotaBeneY
© Renas Yayıncılık Matbaacılık Filmcilik Reklam Yazılım Donanım Bilişim San. ve Tic. Ltd. Şti.
Rasimpaşa mah. Duatepe sok. 59/B, Yeldeğirmeni, Kadıköy / İstanbul
Tel: (216) 337 20 26 GSM: 533 680 51 59 Sertifika No: 18074

Turhal'da Devrimci Mücadele

GÖÇ YOLUNDAN DEVRİMCİ YOLA

Şükrü Yılmazer

Hazırlayan: Yılmaz Göçkün

NOTA BENE

Şükrü Yılmazer

1957 Sivas doğumlu.1976-1984 arasında Devrimci Gençlik ve Devrimci Yol bünyesinde çalışmalar yürüttü. 1984-1992 arasında Erzincan ve Bursa cezaevlerinde yattı. İlkokul diplomasını Bursa Cezaevinde aldı. Hâlen evli ve İzmir'de işçi olarak çalışıyor.

Yılmaz Göçkün

1956 İzmir doğumlu. Mart 1980'de, Ege Üniversitesi Yer Bilimleri Fakültesini bitirdi. Uzun yıllar güvencesiz işlerde çalıştı. Öğrencilik yıllarında, Ege Dev-Genç ve Devrimci Yol'da olgunlaşan siyasal görüşleri, ÖDP, İzmir Devrimci 78'liler ve kurucu üye olduğu Eski İzmir Dayanışma Evi ile İzmir Birlikte Umut Dernek faaliyetlerinde dayanağı oldu. Halen İzmir'de yaşıyor ve serbest çalışıyor.

Halis Bilge, Ayhan Gökvelioğlu ve
bize bu kitabı yazdıran, bu anıları
bırakan bütün arkadaşlara…

İçindekiler

Hazırlayanın Notu 9

Teşekkür 12

Çetin Uygur'un Sunuş Notu 14

Mahmut Memduh Uyan'ın Sunuş Notu 15

1. Bölüm:
ÇOCUKLUĞUM 17

Köy 17

Göç Yolları 42

Şehir Hayatı 49

2. Bölüm:
TURHAL VE SİYASALLAŞMA SÜRECİ 61

Turhal'da Demokratlığın Kodları 61

Siyasallaşma Süreci 76

Devrimci Mücadele Yükseliyor 87

3. Bölüm:
TURHAL ANTİMUAN MADENİ DİRENİŞİ 147

4. Bölüm:
KIRLARDA DİRENİŞ 199

5. Bölüm:
EMNİYET VE CEZAEVİ GÜNLERİ 347

6. Bölüm:
CEZAEVİNDEN ÇIKIŞ 439

Son Sözler 470

Teşekkür Faslıdır 473

Hazırlayanın Notu

"Hatıralar konacak dal ister..." Şükrü arkadaş bana projesini açıkladığında aklıma ilk gelen Oktay Rıfat'ın bu dizesi oldu. Gördüm ki onun "yaşayan hatıraları", belleğinden kurtulup ete kemiğe bürünmek istiyor. Uzun yıllar demleye demleye büyüttüğü yaşadıklarını, şahit olduklarını, biriktirdiklerini kitaplaştırma projesi; biraz da okuduğu 78'li yılları anlatan kitapların etkisiyle, uygulama aşamasına gelince bana da kolları sıvamak düştü. Tabii "Tarih yazmak, tarih yapmak kadar zordur." deyişini rehber alarak...

İlk günlerde Şükrü, sel gibi boşalırcasına yazmaya başladı. Durulduğunda gördük ki anlatılanlar sadece Şükrü'nün göç yollarında yaşadıkları değil, bölgenin kolektif yaratılan ve yaşanılan tarihiyle de iç içeydi. Bazıları çok az bilinen, bazıları da hiç bilinmeyen Turhal Dev-Der örgütlenmesi, Turhal Antimuan Madeni Direnişi, Geyran (Yazıcık) Şenliği, Tokat-Sivas kır hattının yaratılması, Erzincan 2 No.lu Cezaevi gibi...

İşte bu noktadan itibaren Şükrü'nün anılarına ilave olarak bir de sözlü tarih çalışması gerekliliği eklendi. Bu konularla ilgili bir belge ya da yapılmış bir çalışma yoktu. Ama olayları birinci dereceden yaşayan çokça tanık vardı. Şükrü'nün yönlendirmesiyle pek çok kişiyle görüştük. Anlatılanları birkaç kişiden dinleyip doğruladık. Geriye anıların/anlatıların/tanıklıkların derlenmesi ve kaleme alınması kaldı.

"Bir araştırma yapacaksanız ABD'de kütüphanelere gidersiniz. Biz de ise arkeolojik kazı yapmanız gerekir." diyen bir Rus deyişi vardır. Bu durum, bütün Doğu toplumlarında olduğu gibi bizim topraklarımızda da geçerli. Pek çok önemli olay, yapanların ya da tanıklarının ölümü ile birlikte unutulup gider. Ve onların yerini, egemenlerin yazdıkları yanlı tarih alır.

Bu kitap, yazılmazsa belki de unutulacak, yaşanmamış sayılacak Turhal ve çevresindeki "78 Hikâyeleri" üzerine bir tür arkeolojik-alternatif tarih çalışmasıdır. Beş sene önce yazılsa içerisinden en az 3 kitap çıkabilirdi. Beş sene sonra yazılsa bu kadar tanıklık

derleyemezdik. Bu anlamda gecikmiş bir çalışma olarak değerlendirilse de "damla tamamlanmadan akmıyor."

Kitabın en önemli özelliği; bugüne kadar yazılan ve önemli bir eksikliği dolduran, dönem mücadelesinde ismi bilinenlerin yayımladığı kitapların yanında, onların anlatılarını zenginleştirecek, en aşağıdakilerin, ismi bilinmeyenlerin ama olayların en içinde olanların yaşadıklarını/yarattıklarını yine kendilerinin anlatıp yazmalarıdır.

Çalışmada üç kuralı önemsedik:

1) Kitapta geçen konuların tamamının Şükrü'nün yaşadığı/şahit olduğu/dolaştığı yerlerle sınırlı olması, bu çerçevenin dışına çıkılmaması

2) Kolektif yaratılan çalışmaların, olabildiği kadar Şükrü'nün dışında bir arkadaşın tanıklığı (Dev-Der, Maden Direnişi, Cezaevi, Cezaevi sonrası gibi) ile diğer yerlerin (Çocukluk, Dağlar gibi) kendisi tarafından anlatılması

3) Yaşanılanların -dönemin özelliklerinin- politik düşünce ve tarzların, olaylar üzerinden anlatılması...

Kitabı birbiri içinde saç örgüsü gibi karışarak ilerleyen üçlü bir anlatı üzerine kurguladık.

1) Kağnı üzerinde doğmuş, hiç okula gitmemiş ama dağlarda felsefe ile tanışmış bir köy çocuğunun hikâyesinin "Göç yollarından Devrimci Yol'a" evrilmesi

2) 78'li yılların politik ortamında Devrimci Yol'la buluşan çok sayıda Turhallı gencin tarihten gelen zenginliklerini, yaşam biçimlerini kolektif biçimde anlatması

3) Herkesin anlatılarında/tanıklıklarında mutlaka değindiği Halis Bilge'nin hikâyesi

Görüşmeler sırasında, özellikle belirtmeden geçilemeyecek bir konu da, aradan 40 yıla yakın bir zaman geçmesine rağmen Halis'in ismi geçtiğinde, bütün Turhallıların gözlerinin dolması, seslerinin titremesiydi. İçlerinde gözyaşlarını tutamayanlar bile oldu.

Tanıklıkları ile bu çalışmayı zenginleştiren, yaşanılanların unutulmamasına katkı koyan, bize yazılı ve sözlü olarak ulaşıp

dayanışmasını gösteren (göstermeyenler de oldu) bütün arkadaşlara bir teşekkür borcumuz var.

Şu konuya da değinmekte yarar var. Şükrü Yılmazer'in kararlılığı ve istekli inadı, bu kitabın gerçekleşme nedenidir. Bu çalışma ikimizin de ilk kitap çalışmasıdır. Bu durum ne Şükrü'yü "yazar" ne de beni "hazırlayan" yapar. Ama bir konuya kuvvetle vurgu yapar: "En aşağıdakiler, yeteri kadar demlendikleri zaman kitap yazmak dâhil, çok şeyi gerçekleştirebilirler. Sosyalizm de, "aşağıdakilerin yetkinleşip kendi yaşamlarını örgütleyen yeni insanlara dönüşmelerinden" başka nedir ki?

Son olarak bu çalışmadaki "aşağıdakiler/ismi bilinmeyenler" vurgusunu önemsiyoruz. Bu tarihi, Anadolu'nun dört bir yanında onların sahiplenip ete kemiğe büründürdüğünü düşünüyoruz. Anlatılmayı ve yazılmayı bekleyen pek çok 78 hikâyesinin ve nice Halis Bilge'lerin olduğu bilinciyle, bu kitap bir özendiricilik yaratırsa tarihe not düşme ve not düşürmeye çağrı görevini yerine getirmiş olacaktır. O zaman, yaklaşık iki yıl süren bu yoğun emek, karşılığını bulacaktır.

Yılmaz Göçkün

Nisan 2018, İzmir

Teşekkür

Hiç beceremeyeceğimi düşündüğüm, cesaret etmekte zorlandığım, anılarımı ve şahit olduğum olayları kitaplaştırmayı başarabilmenin keyfini yaşıyorum. Turhallı devrimcilerin dayanışmacı ve kolektif siyaset yapma tarzını ortaya koymak, yazılmazsa unutulacak olayların yazılarak tarihe not düşülmesini gerçekleştirmek, benim için çok önemli bir görevdi.

Yıllardır bu konuda çok çaba sarf ettim. Çevremi bunun için hareketlendirip özendirmeye çalıştım. Hayatın hızlı akışı içinde, değişik nedenlerle bu çabalar gerçekleşemeyince iş başa düştü. "Oğlum Şükrü, hele bir göç yola çıksın... Eksikler yolda düzelir." dedim. Hatta bu kitaba isim olarak "Göç yolda dizilir..." ismini düşünüyordum.

Yazdım, yırttım, yeniden yazdım. Sonra vazgeçtim... Benim için değerli iki insan sayesinde, onların katkı ve destekleriyle, zor da olsa bu "Yol Hikâyesi" ortaya çıktı. Turhal tarihi ile iç içe geçen bu yol hikayesini yazarken tarihsel gerçeklere sadık kalmak en temel ilkem oldu. Abartı ve çarpıtmalardan kaçındığım gibi, o tarihte rol oynayan kişilerin, özellikle de birinci derece aktörlerin (bugünkü durumları ne olursa olsun) anlatımlarına vermekten kaçınmadım. O dönemlerde başat rol oynayan bazı kişilerin durumları hoşuma/hoşumuza gitmeyebilir, ideolojik ya da etik sapmalar içinde olabilirler. Ama bu onların geçmişte oynadıkları tarihsel rolleri hafızalarımızdan silmemizi gerektirmez. O yaşananlar o gündü, hakkını teslim ederiz ama bugünlerini eleştiririz. Bu tutum onları yüceltmediği gibi şimdiki hatalarını da gözardı etmemize yol açmaz. Tarihi böyle ele almak benim açımdan ahlaki bir ilke oldu.

Yazılarımı düzenleyen ve dosyalayan eşim Canan Yılmazer ve hiçbir maddi karşılık beklemeden gecesini gündüzünü bu işe katan yol arkadaşım Yılmaz Göçkün olmasa, böyle bir kitap gerçekleşmez; yaşadığım olayların belgelenmesi mümkün olmazdı. Yılmaz'ın özellikle Turhal tarihi ve maden direnişi için yaptığı ön çalışma, Turhal devrimci mücadelesinin tarihle bağının kurulması ve bu mücadelenin neden Turhal'da başarılı olduğunu ortaya koyması bakımından çok önemliydi. Bu kitabın içime sinecek ve tat alınacak düzeyde

olmasının iki nedeni vardı: Yılmaz'ın planlamacı ve yaratıcı bir yönteme sahip olması ve benim de kuvvetli pratik yanım.

Yılmaz'ın övgüyü hak eden diğer bir özelliği de "Şurası fazla gibi, şuraya biraz daha katkı koysan iyi olur. Şu konuyu da bir kere daha yazmayı dene." diyerek kitaba kendi damgasını vurmak değil de, işin içine beni daha fazla katarak önümü açması ve çalışmayı daha fazla sahiplenmemi sağlayan kolektif çalışma ve iş yapma özelliği oldu. Bazen çok acemi davranarak sabır küpü bir insanı çileden çıkardığımı düşündükçe kendi kendime gülüyorum.

Hayat arkadaşım Canan Yılmazer'e ve yol arkadaşım Yılmaz Göçkün'e emekleri ve katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Ayrıca her dara düştüğümde aradığım, "Herkes kendi doğrularını söylemeli..." diyerek doğrularımda ısrar etmemi sağladığı ve kendime özgüvenimi arttırdığı için Komutan'a (Mahmut Memduh Uyan);

Dostluğumuza ve yoldaşlığımıza güvenerek aradığımda Geyran (Yazıcık) Şenlikleri ve Halis Bilge ile ilgili tanıklığı ile kitaba büyük bir katkı yapan Devrimci Öğretmen Salih Cengiz'e;

Bu kitabın ruhunu ilk kavrayanlardan biri olan ve katkı koyan Mehmet Ertan ve ayrıca Ahmet Bacık, Hüseyin Koçbulut, Murat Karacaoğlu, Hüseyin Çalışır, Muharrem Durmaz, Cemal Coşkun, Ali İhsan Özen, Rıfat Özen, Dursun Peksak, Yılmaz Buhan, Kemal Özkan ve genç arkadaşlarımız Mehmet Murat, Bülent Murat, Bahattin Minaz, Özcan Ünalan, Bekir Sami Tekin, Muhterem Aslan'a;

Halis'le ilgili anılarını paylaşan Okan Telatar'a, H. Ali Doğan'a, Yaşar Kestioğlu'na, Ali Rıza Demirci'ye, Gürsel Alkaç'a;

Ayhan Gökvelioğlu ve Ahmet Pehlivan'la ilgili anılarını paylaşan Hasan'a;

Hiçbir karşılık beklemeden kapak çalışmasını yaparak dayanışmasını gösteren İsmail Cem Özkan'a;

Her ihtiyaç duyduğumuzda bilgisayar yeteneği ile çalışmaya desteğini sunan devrimci rock müzisyeni REA'ya teşekkür ederim.

Şükrü Yılmazer

Nisan 2018, İzmir

Çetin Uygur'un Sunuş Notu

Tokat/Turhal Antimuan Madeni, Osmanlı Dönemi'nde Almanya tarafından üretime açılmıştır. Cumhuriyet'le birlikte yabancılar çıkarılır fakat maden işletmesi yeni türetilen yerli sermaye patronlarına verilerek özelleştirilir.

Antimuan madeni; kullanım alanı çok geniş, özellikle demir-çelikte kullanıldığında ısısal değişimi durduran bir maddedir. Bütün bu süreçte çalışan işçiler, Turhal ve çevre köylerin insanlarıdır. Yıllarca işverenlerin azgın sömürüsü altında çalışan maden işçilerinin yaşamı türkülere yansır. Çünkü madenin tozu damarlarındaki kanı etkiler ve pıhtılaşmasını engellediği için en küçük bir kanama durdurulamaz.

İş güvenliğinin olmaması, azgın sömürü, iş kazaları sonucu ölümler 1978 yılına kadar sürer. İş yerindeki Türk-İş Sendikası ve onun temsilcilerinin patronun sözcülüğünü yapması, işverenin dört işçiyi işten çıkarması, elliye yakın işçiyi daha çıkarmaya yönelmesi, sekiz dokuz ay sürecek olan bir direnişin başlangıcı olur.

Bu direniş maden işçilerinin, Turhal devrimci gençlerinin, öğretmenlerinin, köylülerin ve halkın katılımıyla başarıya ulaşırken işçilerin Yeraltı Maden-İş sendikasına katılım adımını kesinleştirir. Bugüne örnek olabilecek bu direniş, işçilerin hakları için toplu sözleşme ve grevde başarılarını gündeme getirir.

Antimuan işçilerinin kendi söz ve karar sahibi olduğu ve işçilerin hayata bakışının ilk öğretileriyle sınıfsal mücadeleye attıkları adım, bugünlere örneklik taşıyor...

Çetin Uygur
25 Nisan 2018

Mahmut Memduh Uyan'ın Sunuş Notu

Şükrü ile ilk kez karşılaşmamız:

13 Haziran 1983 tarihinde, Sivas-Divriği'nin İmranlı ilçesine doğru derin bir vadide arkadaşlarımızla bir araya geldik. Karadeniz'den, Fatsa-Ünye'den yürüyüşe başlayarak Tokat-Sivas bölgesinden arkadaşlarımızla buluşarak gelmişlerdi. Biz de Malatya'nın Hekimhan, Arguvan, Arapkir ilçelerinin Yama Dağları'na doğru köylerinden, kırsalından yola çıkmış, Divriği kırsalındaki buluşma noktasına gelmiştik. Birlikte gerilla hareketini, kır faaliyetini oluşturmayı önümüze koymuştuk. Aramızda gerilla faaliyeti yürüteceğimiz tüm bölgelerden arkadaşlarımız vardı. Sayımız yirmi kadar veya biraz daha fazlaydı. Aramızda yürüttüğümüz tartışmalarla gerilla birliğini oluşturmuştuk. Gerilla grubu on dört kişiden oluşmuştu.

Hareket ettiğimiz alanda köylerde, ilçelerde yerel çalışma birimleri vardı. Gerilla Birliği'ne Sivas bölgesinden Ayhan Gökvelioğlu ile Şükrü katılmıştı. Şükrü dağlara, kırlara yatkın biriydi. Sağlam ve güçlü bir yapısı vardı. Geldiği bölge olan Sivas ve Tokat kırlarını her yönüyle kavramıştı. Adım attığı her alanı da uzun süredir biliyormuş gibi kavrıyordu. Aramızdaki en iyi arazi bilgisine sahip olan oydu. Sığınak nasıl yapılır, yön nasıl bulunur, köylülerle ilişki nasıl kurulur gibi konularda çok deneyimliydi. Karşılaştığı köylülerle sıcak, doğal, güven veren bir bağ kuruyordu. Şükrü; sade, alçak gönüllü, morali kolay bozulmayan bir arkadaşımızdı. Her görevi öncelikle yapmak isteyen biriydi. Yürüyüşlerde, arazi alan keşiflerinde en önde olurdu. Her arkadaşımız gibi onun da devrimci kararlılığı, soğukkanlılığı güçlüydü. Birbirimize güven duyuyorduk. 1970'li yıllardaki iç savaş sürecinde faşizme karşı mücadeleden, 12 Eylül faşizmine karşı direniş içinden geliyorduk. Suriye, Lübnan'da Filistin kamplarında tartışmış, 1982 Politik Hattı olarak ifade ettiğimiz politikalar doğrultusunda mücadeleye girmiştik. Yaşadığımız mücadeleler, dağınıklığımızı aşarak faşizme karşı güçlü, soluklu bir savaşa yönelme azmi, inancı, gücü veriyordu. Devrimci Yol,

12 Eylül 1980 Askeri Cuntası sonrasında yaşadığı dağınıklığı, merkezi olarak yakalanmanın yarattığı sorunları aşmıştı. Toparlanmış, mücadeleye yönelmiştik. Şükrü'nün de içinde olduğu arkadaşlar olarak mücadeleyi kırlarda gerilla faaliyetiyle yükseltecektik. İçimizde bu sürecin coşkusunu en güçlü yaşayanlardan biri de Şükrü'ydü.

Gerilla Birliği içinde yürütülen tartışmalarda Şükrü'nün düşünceleri bizim için açıklayıcı bir örnek olurdu. "Şükrü arkadaşın ifade ettiği gibi" diyerek bağladığımız sohbetlerimiz çok olmuştur. Gülümsemesi eksik olmayan, güneş yanığı yüzü umutlu bir arkadaşımızdı, şimdi olduğu gibi...

Sevgi ve saygıyla, yaşamın bizim için hep böyle örnek olsun Şükrü arkadaşım...

Mahmut Memduh Uyan
20 Nisan 2018

1. BÖLÜM
ÇOCUKLUĞUM

KÖY

Yokların Listesi Uzayıp Gidiyordu...

"Böyle doğdum ben,
kendi tercihim değildi..."

Bugün bile yoksulluğun ve sefaletin egemen olduğu, Anadolu'nun bozkırlarından birinde, göçer bir ailenin beşinci çocuğu olarak yolda doğurmuş anam beni. Göçer ailelerin evleri göç yolları, çatıları da gökyüzüdür. Ben de gökyüzüne bakarak açmışım gözlerimi. Belki özgürlüğe düşkünlüğüm bundandır. Doğduğum yıl konusunda anamla babam bir türlü ortaklaşamazlardı. Anam, "Köydeki büyük kavganın olduğu yıldı." deyince babam, "Yok yok, muhtarın oğlunun düğününün olduğu yıldı." diye inatlaşırdı. Ben de hâlâ bilmiyorum. Kimliğimde yazan tarih, Mart 1957.

Köyümüz, Sivas'ın yaklaşık 45 km kuzeyinde Karaçayır nahiyesine bağlı Ovacık köyüdür. Herkes köyünü anlatırken ağaçların bolluğundan, gürül gürül akan sularından, bereketli topraklarından doğasının güzelliğinden vb. şeylerden bahseder. Köyünü özlemle anar. Oysa benim köyümün, özlemle anacağım, gururla bahsedeceğim hiçbir özelliği yoktu.

Ama hepsinin toplamından daha fazla olan bir şey vardı: yoksulluk... Bir kere, köyde su neredeyse yoktu. 150 haneye yakın köy evi, bütün su ihtiyacını sadece iki adet köy çeşmesinden sağlıyordu. Gerisi ise buna bağlı olarak geliyordu. Suyun azlığına toprağın verimsizliği de eklenince tarımdan alınan verim çok yetersiz oluyordu. Doğal olarak böyle bir ortamda sebze ve meyve yetişmiyordu. Genellikle buğday ve arpa ekilirdi ama hasat çok zayıf olurdu. Ürün o kadar az olurdu ki hasatta tırpan değil, orak kullanılırdı. Bu durum işi çok daha zorlaştırırdı. Doğa burada cömertliğini bizden esirgemişti. Toprak her yerde sadık bir yâr iken, bizim köyde vefasız bir yâr oluyordu.

Yokların listesi uzayıp gidiyordu... Okul yoktu. Araba yoktu. Değirmen yoktu. Elektrik yoktu. Çaya şeker yoktu. Ekmeğe zeytin yoktu. Ocağa kömür yoktu. Yoksulluk "diz boyu" değil, boğaz boyuydu. Sanki yaşam, köyümüzü yokluk ve yoksullukla sınıyordu. Doğa ana adeta, "Evlatlarım, ben sizi doyuramıyorum. Gidin buradan. Daha güzel yaşayabileceğiniz yerlere gidin." der gibiydi bizlere. Köyün yarısının, soğuk kış aylarını geçirmek için daha sıcak bölgelere göçme alışkanlığı, bu yoksulluğun doğurduğu bir sonuçtu.

Çocuk aklımın ermeye başladığı zamanlardı. Suluova ve Turhal'a yaptığımız göçler sırasında doğanın cömertliğini gördükçe ister istemez kendi köyümüzü düşünür ve karşılaştırmalar yapardım. Oralar varken niye burada yaşadığımızı anlayamazdım bir türlü. Büyüklerimizin bildiği bir şey olmalıydı. Göç mevsimi bitip köye yolculuk başladığında ise dönmek istemez, aklımı oralarda bırakırdım.

Sivas'ın soğuğu serttir. Köyümüzdeki kır soğuğu daha da sertti. Kar yağmaya başladığında en az dört ay erimez, yollar kapanır, dünya ile ilişkimiz kesilirdi. Bu ayları iyi geçirebilmek için, yazın iyi hazırlık yapmak; yakacaktan hayvan yemine, undan pekmeze kadar her şeyi yedeklemek gerekiyordu.

Köylülerimiz tarımı kendi ihtiyaçlarını karşılamak için yapar, genelde hayvancılıkla uğraşırdı. Babam da ailenin bütün işlerini anneme bırakmış, sığır besiciliği ile uğraşıyordu. Kurban bayramlarından 4-5 ay önce kendi sürüsünü, köylülerden veresiye aldığı

hayvanlarla çoğaltır, bayram öncesinde de büyük bir şehre götürüp satarmış. Doğduğum yıllarda ailemizin geliri, köy ortalamasına göre oldukça iyiymiş.

Babama Dair

1960 yılı, aile için kara bir yıl olmuştu. 27 Mayıs'ın darbe koşulları, babamın bütün zenginliğini ve neşesini elinden almış; babamdan geriye, hayata küsmüş, coşkusunu yitirmiş, içine kapanmış bir insan kalmıştı. Aslında bu çöküntü hikâyesi, Kurban Bayramı ile başlar. Babam Kurban Bayramı öncesinde, her yıl olduğu gibi aylarca süren uğraşlar sonucu, sürüsünü hem çoğaltmış hem de iyi bir bakımla satışa hazır hâle getirmiş. Bahar ayları geldiğinde, bizler kışı geçirdiğimiz Suluova'dan köyümüze dönmüştük, o ise sürüyle birlikte orada kalmıştı. Bayram yaklaştığında da önce demir yolu ile Samsun'a, oradan da deniz yolu ile İstanbul'a doğru yola çıkmış. Babam daha İstanbul'a varamadan 27 Mayıs İhtilali olmuş ve hayatını kararta-cak olan "hayvan borsasının kapandığı" haberini deniz yolculuğu sırasında almış. Herkesin tedirgin olduğu, ekonominin neredeyse durduğu koşullarda babam, İstanbul'a varmış. Doğal olarak bayram sönük geçmiş, hayvanlara alıcı çıkmamış. Sürünün yer kirası, yemi, suyu ve günlük masrafları derken, onu canından bezdiren, malını satamadığı 40 uzun gün geçirmiş İstanbul'da. Görünürde piyasanın canlanacağına dair hiçbir işaret yok. Dönem, yok pahasına mal toplayan, uyanık celeplerin dönemi. Babam da istemediği hâlde, bir süre sonra sürüsünü değerinin çok altında satmak zorunda kalmış. Bu nedenle gücünün çok üstünde bir zarara uğramış. Bir de üstüne, köylülerine olan borçlarını ödeyebilmek için tarlalarının büyük bir kısmını da satmak zorunda kalınca bir daha düzgün bir iş tutamamış. Bu olumsuzluğun izleri yaşamının sonuna kadar sürdü.

Çok az konuşurdu, sorunlarını kimseyle paylaşmazdı. Bazı konularda ne düşündüğünü dahi bilmezdik. Ondan geriye kalan iki şey, inatçılığı ve gururuydu. Her iki özelliğini de hayatının sonuna kadar korudu. Onu karar verdiği bir şeyden döndürmek neredeyse

imkânsızdı. Arkadaşları onun çok yiğit biri olduğunu, bu özelliğinin özellikle komşu köylerle çıkan anlaşmazlıklarda çok işe yaradığını anlatırlardı. Onun insanların aleyhine konuştuğuna hiç tanık olmadım, Adnan Menderes hariç. Babam İsmet İnönü'yü severdi. Sonraları da Bülent Ecevit'i, bir de Âşık Veysel'i... Âşık Veysel öldüğünde çok üzülmüş, hatta ağlamıştı.

Siyasal düşüncelerimin oluştuğu yıllarda çevremizdeki AP ve MHP'lilerle yaptığım tartışmaların hoşuna gittiğini gözlemlemiştim. Devrimci siyasetle bağlarımın çoğaldığı, eve gitmemeye başladığım günlerde bana hiç müdahale etmiyor, tek bir kelime bile söylemiyordu. Belki de onun yapmak istediği ama yapamadığı şeyleri yapıyordum.

Çocuklarını içinden seven, sevdiğini belli etmeyen biriydi. O zamanlar evlerde karyola yoktu. Yer yatakları vardı. Yataklar serilip yatılınca ben de onun üzerine çökerdim. "Bak şimdi ellemiyorum, tutarsam bir yerini kırarım," derdi. Bu temas bile beni çok mutlu ederdi. Dile getirmese de mutluluğu yüzüne yansırdı.

Bütün ilişkilerinde dürüsttü. Yalanı sevmez, bize de "Yalan söylemeyin, eninde sonunda mahcup olursunuz." derdi. Âşık Veysel'i dinleye dinleye onun yaşam felsefesini kendine rehber edinmişti. Sade ve doğal bir yaşamı vardı. Hiç kimsenin parasıyla puluyla ilgilenmezdi. Turhal'a yerleştiğimiz ilk günlerde, ihtiyacı olduğu hâlde, yerde bulduğu parayı cami imamına teslim ederken "Duyuru yap, sahibi çıkarsa teslim et." demişti. Boş vermişliği giyimine de yansıyordu. Üstüne başına hiç dikkat etmezdi. Ergenlik çağlarımda İstanbul'a kaçmış, kazandığım ilk parayla ona takım elbise almıştım. Bir türlü giydirememişler. Bir gün ceketi, bir gün pantolonu, başka bir gün yeleğini giyiyormuş. Abim, hepsini giysin diye bütün eski elbiselerini bir çuvala koyup tavan arasına saklamış. Babam kıyafetlerini orada bulup tekrar giymeye başladığında abimin çözümü, hepsini yakmak olmuş.

Çocukluğumda böyle uysal bir insanı çileden çıkardığım, dayağını yediğim çok olmuştur. Yaşadığımız yoksulluğu ve yoksunluğu kabul edemiyordum. Göç yollarında Turhal'a gelip giderken başka türlü

dünyaların varlığına ve oralarda bizden farklı yaşandığına tanık oluyordum. Bu durum, yaşadığım çelişkileri ve isyanımı büyütüyordu. Yaramazlıklarım çoğalıyor, geçimsizliğim artıyordu. Saldırgan birine dönüşüyordum. O da bunu kabullenemiyordu. Köylülerimizin pek çoğu gibi okuma yazma bilmezdi. Hayatı yaşayarak öğrenmişti. Bu hâliyle bile köylülerin çoğundan farklıydı. İş benim yaramazlıklarıma gelince sabrını kontrol edemediği durumlarda, eğer kaçmayı başaramamışsam, dayağı basıyordu.

Herkese karşı evliya gibi bir adamdı ama iş ailesine gelince pek öyle olduğu söylenemezdi. Dışarıda demokrat, evde ise son derece muhafazakârdı. Belki de biz daha iyi yetişelim diye böyle davranıyordu. En çok da anneme yükleniyordu. Aile ile ilgili her şeyi onun sorumluluğuna bırakmış gibiydi. Yine de köylülerinden daha farklı biriydi. Günlük işler dışında, çoğunluğu muhafazakâr olan köylülerinin yanında vakit geçirmez; yanlarında daha rahat hareket ettiği, askerden tanıdığı Alevi arkadaşlarının köyüne giderdi.

Iraz Anama Dair

Babamın iflas edişinden sonra ailemizin geçimini Iraz kız, yani annem üstlendi. Yiğit, güçlü kuvvetli bir kadındı annem. Zorluklar onu yıldırmaz, çocukları için her türlü güçlüğe göğüs gererdi. Köyde doğup büyümesine rağmen göç yollarında gördükleriyle, köyümüzdeki feodal yapıyı kıran ilk kadın o olmuştur.

Bu arada bir kız kardeşim dünyaya gelmiş, annemin yükü daha da artmıştı. Üç abim, ben, ablam, kardeşim ve babam; hepimizden o sorumluydu. Yine de hayatla mücadele ediyor ve bizlere daha iyi bir dünya kurma çabası, hoşuna gidiyordu. Bunu başardığını hissettiği anlarda, kimseye belli etmek istemediği bir mutluluk yaşardı. Bu anları, gözlerinin parlamasından anlardım. Annemin en güçlü ve en zayıf olduğu anlardı bunlar. Ondan bir şey isteyeceksem, bu anları takip eder ve ona mutlaka, "evet" dedirtirdim.

Köy yerinde her sülalenin, soyadı kanunu çıkmadan önce kullanılan bir lakabı vardı. Annemin sülalesine de "Muaddemler"

deniyordu. Her sülale için uydurulan bir yakıştırma da vardı. Muaddemler için "Erkekleri evliya, kadınları eşkıya olur." derlerdi. Annem de bu tanıma çok uygundu.

İlk göçler sırasında Suluova'ya sonra da Turhal'a kalıcı olarak yerleştiğimizde, göç eden diğer köylü kadınlar sadece ev işleri ve çocuk bakımı ile uğraşırken, bu geleneği ilk o bozmuş ve varlıklı ailelere temizliğe gitmeye başlamıştı. Devlet kurumlarının ya da Şeker Fabrikası yöneticilerinin evlerinde böyle bir ihtiyaç vardı. Bunu karşılayacak potansiyel de genellikle bizim gibi köyden göç eden kadınlarla karşılanacaktı. Annem yıllarca bu işte çalıştı.

Annem, yoğun bir çalışma temposu olmasına rağmen belki de köydeki yaşantısından daha az yoruluyordu. Köydeyken, hayvanlar, tarla, odun toplama vb. işler bütün gün bitmiyor, üstüne üstlük daha yoğun bir enerji gerektiriyordu. Dahası burada eline para da geçiyor, evin ekonomisi rahatlıyordu. Kış süresince biriktirebildiği para, köye döndüğümüzde, yaz aylarını daha rahat geçirmemizi sağlıyordu.

İşinde hamarat ve titiz olduğu için, herkes onu çağırıyordu. Evleri silip süpürüyor, o zamanlar çamaşır makinesi olmadığı için çamaşırları elde yıkıyordu. Sabahın erken saatiyle, temizliğe gitme saati arasındaki boşlukta da yakınlardaki bir besi damında çalışan dayımdan aldığı sütleri, dağıtarak, ek bir iş yaratmıştı kendisine. Neredeyse boş bir günü yok gibiydi. İşe giderken erkenden kalkar, altı çocuğun yemeğini hazırlar, dönerken de yolda bulduğu odun ve kömürleri bir çuvalda toplayarak eve getirirdi. Daha hiç oturmadan bizlerin karnını doyurmak için kolları sıvardı. Yetenekli, gururlu ve çalışkan bir kadındı. O yıllarda Yeşilçam filmlerinde Aliye Rona'nın canlandırdığı "ana" karakterine benzetirdim her şeyiyle annemi.

Annemin tüm koşuşturmalarına rağmen, sekiz nüfus ancak geçiniyorduk. Bu durumda bile babam çalışmama kararından vazgeçmiyor, bir iş tutmaya yanaşmıyordu. Pratik olarak ailenin reisi olmasına rağmen annem, kocasının manevi reisliğine laf söyletmiyor, ona saygıda kusur etmiyordu. Geleneksel yapıyı sorgulamadan kabul etmişti. İlişkileri hep bu doğallıkla devam etti.

Niye Biz de Böyle Yaşayamıyorduk?

Annem bazen çalıştığı evlere beni de götürürdü. O evde iş yaparken ben de bahçede oynardım. Ev sahipleri bana kullanmadıkları çocuk elbiseleri ya da kınalı şekerler verirdi. Annem, onlar rahatsız olmasınlar diye beni sürekli götürmek istemese de ben hep gitmek isterdim. Biz hepimiz bir odalı evde yaşarken, burada çocukların bile ayrı ayrı odaları ve oyun oynayacakları birer bahçeleri vardı. Aynı filmlerdeki gibiydi. Kendi kendime sorup duruyordum: Onların koşulları neden bu kadar farklıydı? Niye biz de böyle yaşayamıyorduk? Niye bazı insanlar yoksulluk içinde yaşarken bazıları rahat yaşıyordu? Ya da insanlar ne yaparsa böyle rahat yaşayabilirdi? Tanık olduğum her şey, içimdeki isyan ateşine yeni odunlar atıyordu. Sonra da oyuna dalıyor, bahçenin tadını çıkarıyordum.

Koyu, esmer renkli tenli bir kadındı annem. Ama çamaşır yıkamaktan elleri bembeyaz olmuştu. Çamaşır suyunda kullanılan ilaçlar, alerji yapıyordu. Sık sık da ellerinde delikler yaralar oluşurdu. Bu çalışma temposunun kendini yıprattığının farkındaydı. Yine de çocuklarını köyden kurtarmanın, Turhal'da büyütmenin önemini biliyor; bundan mutluluk duyuyordu. Bu duyguyla, çalışma temposunu düşürmeden hepimizi büyüttü.

Suluova'ya göçlerimizin ilk yıllarından biriydi. Bir gün, sürekli temizliğe gittiği ve sıcak ilişki kurduğu evlerden birinin hanımı, fabrika müdürü olan kocasına annemden bahsederek, "Kocasına bir iş bulabilirsek, çok sevaba gireriz." demiş. Aldığı cevabı da anneme çıtlatmış, "Eşim yarın sizin eve gelip bakacak. Beyini hazırla! İşi kaçırmasın." Annem akşam eve sevinçle gelmişti. Babam işe girerse yükü azalacak, mutlu olacaktı. Göç etmekten kurtuluruz, çocuklar da Suluova'da daha iyi büyür diye düşünüyordu. Bu duygularla babama seslendi, "Herif! Yarın müdür bey bizi görmeye gelecek. Güzel bir tıraş ol. Şu saçı sakalı da kestir." Herkesin araya adamlar koyarak elde edebileceği bir işi, annem babamın ayağına getiriyordu. Ama babamın gönülsüzlüğü tıraş olmamasından belli olmuştu. Hayvanlarımız için bir ahır kiralamıştık. Ahırın bir tarafında sığırlar kalıyordu.

Diğer tarafı da duvarlara gerdiğimiz iplere astığımız kilimlerden oluşan bir duvarla, oda hâline getirmiştik. Hepimiz o tek "ahır-oda"da kalıyorduk. Müdür bey, yoksulluğumuzu görmüş, babama, "Çocukları okula yazdırın. Sen de yarın gel işe başla! demişti. Ama aldığı cevap onu kızdırmıştı, "Efendi!.. Bu sene olmaz. Bu yaz köye gitmem gerekiyor. Belki seneye!.."

Sanki bulunmaz Hint kumaşıydı... Belki emir altında çalışamayacağını düşünüyor, belki de ettiği yemini bozamıyordu. Ama bir alternatifi de yoktu. Köydeki işleri abimler yapabilirdi. Bu büyük bir sorumsuzluktu. Annem çok üzülmüştü. Ama yapabileceği bir şey yoktu. Bir daha da bu konuyu hiç açmadı. Müdür ise bu durumu babamın tembel oluşuna yorup evine gittiğinde hanımını, "Bu kadının altı çocukla ve bu adamla işi çok zor... Sen onun hakkını fazla fazla ver." diye tembihlemiş.

Yüklendiği sorumluluklar, karşılaştığızorluklar, annemi sert ve otoriter bir kadın yapmıştı. Belki de ootoriterlik, sığındığı ve güç aldığı bir şeydi. Sadece bizim evle yetinmiyor, çok düşkün olduğu baba eviyle de ilgileniyor, dayılarımı ve teyzelerimi de idare ediyordu. Onlar da anneme danışmadan bir iş yapmıyorlardı. Dayılarıma kız istemek, teyzelerimin kime varacağına karar vermek bile onun görevleri arasındaydı. Bu kapsama alanına halalarım da dahildi. Sanki o karışmasa işler iyi olmayacak, aile zarar görecekti. O her işe müdahale ettikçe, ailedeki herkes pek çok işi ona bırakıyordu. Annem, ailenin bir tür doğal sorun çözücüsü ya da muhtarı gibi olmuştu. İsim analığını yaptığı Şükrü dayımı kendi oğlu gibi severdi. Ben de ismimi bu dayımdan almışım. Dayım da onun için, "Keşke Abdullah gibi on tane erkek kardeşim olacağına, bacım gibi bir erkek kardeşim olsaydı." der ve onun sözünden çıkmazdı.

İş bitirici ve atılgan olmak, herkese kendini kabul ettirmek, annemin hoşuna gidiyor olmalıydı. Kafasına koyduğunu yapar, tuttuğunu koparırdı. Mehmet abim, Nevruz yengemi beğenip, annemi de istemeye gönderdiğinde, kızlarını zengin birine vermek isteyen aileden önce "Hayır!" cevabı almıştı ama "Evet" cevabı alıncaya kadar da her

gün istemeye devam etmişti. "Kızı almadan kimse beni bu evden çıkaramaz. Ne kadar altın ne kadar başlık parası istiyorsanız vereceğim." diyerek bir ay kadar sonra istediği cevabı almayı başarmıştı.

Kaç kişiden duymuştum. Köyde herkes oğullarına Iraz kız gibi gelin almak istermiş. Tarlada orakla ekin biçerken, dağdan odun taşırken, evi çekip çevirirken gösterdiği hüner, herkes tarafından kendi kızlarına örnek gösterilirken; babamın kıymet bilmeyişine en güzel dersi, emesi* vermiş.

Babam, işlerinin iyi gittiği bir dönemde halasının kızını, kendine istemeyi düşünmeye başlamış. Günlerden bir gün de annemi kızı istemeye göndermiş. Anadolu kadınının çilesi bu... Her işin üstesinden gel, örnek gösterilecek konumda ol, yazgını değiştiremiyorsun. Birkaç çocuk doğurup eskidiğinde, gelenekler devreye giriyor. Kendi kocana kız istemeye gönderiliyorsun. Annem de "Herkesin başına gelen, nasılsa bir gün benim de başıma gelecek. Bari tanıdığım, anlaşacağım biri olsun," düşüncesiyle mi, yoksa o zamanlar kadınların bu durumu kabul eden bir şekilde yetiştirilmelerinden mi bilinmez, babamın emesine gidip kendi oğluna kız ister gibi kızını istemiş. Aldığı cevap, babama vurulan bir tokat gibi olmuş, "Bak güzel gelinim... Kızımın kuma olarak gideceği ev, Iraz gelinin değil de başkasının evi olsaydı kızım ona kurban olurdu. Ama ben senin gibi bir gelinin üzerine kız vermem. Söyle ona, Iraz gelinin kıymetini bilsin." Emenin cevabı mutlaka annemin gururunu okşamıştır. Babam da bir daha böyle bir istekte bulunmamış.

Annem gelenekleri yaşatmasını da seviyordu. Bir gün teyzemle nişanlısı gizlice buluşmuşlar, o dönemde böyle buluşmalar ayıp sayılırdı. Ömürlerini birleştirecek, kendilerini birbirlerine bir ömür emanet edecek iki insan, izinsiz görüşemezdi. Bir şekilde görüşmeyi başarırlarsa kulakları çekilirdi. Anneme kulak çekmek yetmemiş, sopayı alıp ikisini de gizlice buluştuklarına pişman etmişti.

Haksızlığa hiç gelemezdi annem. Hele ailesinden ya da sevdiklerinden biri, bir zulme uğramışsa gözü kararır, erkeklere taş çıkartırdı.

---

* Halası.

Bir gün kayınçosu, aralarındaki bir tartışmadan sonra, baltayla Abdullah dayımın başını yarmış. Dayımın her tarafını kan içinde gören annemin attığı çığlık hâlâ kulaklarımdadır... Annemin şaşkınlığı geçince, baltayı kaptığı gibi adamın kapısına dayandı. "Armut dibine düşer." derler ya... Ben de nacağı kaptım, peşine düştüm. Adam kapıyı kilitlemiş, nasıl kurtulacağını düşünüyor. Biz yeri göğü inletiyoruz. Sonunda kapıyı kırdık, içeri girdik. Adam bu sefer kendisini bir odaya kilitledi. Birden bir sürü elin bizi sardığını hissettik. Bütün köylü, bekçi, muhtar zorla dışarı çıkardılar bizi. Adam mutlak bir ölümden, biz de yaratacağı sonuçlardan kurtulmuş olduk.

Nasıl doğduğumda gözümü açtığım gökyüzü, bana "özgürlük" tutkusunu verdiyse Iraz annem de bana yoksulluğa, haksızlığa nasıl direneceğimi öğretti. Hayatım boyunca, onun gibi deli dolu davrandığımı yıllar sonra fark ettim. Bütün analar güzeldir. Iraz anam bir başka güzeldi. Değil altı kardeş, bütün sülalemiz, ona ödeyemeyeceğimiz kadar borçluyduk. Benim için romanlardan çıkmış bir kahraman gibiydi. Keşke yeteneğim olsaydı da onun romanını yazsaydım. İnsanlar, elindeki güzelliklerin kıymetini ancak onları kaybettiğinde anlarmış.

Çocukluk Anıları

Çocukluğumdan kalan anıları, bugün hoş duygularla anıyorum. O günlerde şikâyet ettiğim pek çok şey, bugün bana değerli geliyor. Olumlu, olumsuz yaşadığım her şeyin, benim olgunlaşma sürecime nasıl katkılar yaptığını fark ediyorum. Bugünkü çocukların yaramazlıklarını gördükçe, benim o siyah beyaz çocukluğumun aslında ne kadar renkli olduğunu daha iyi anlıyorum. Bütün yaşadıklarım, farkında olmadan biriktirdiklerim, yıllar sonra kırsalda ve dağlarda çok işime yaradı. Beni donanımlı kıldı.

Susuz bir köyde, kıraç bir toprakta verimi ne kadar düşük olsa da arpa ve buğday, bizim için çok önemliydi. Bizim için kış ekmeği, hayvanlar için saman, hele de o sene verim iyiyse, başka ihtiyaçlarımızı karşılamak için bir değişim aracıydı. Tahılı kaldırırken "akraba

imecesi" uygulanırdı. Verimin düşük, köklerin seyrek olması, tırpanın yerine orak kullanılmasını gerektiriyordu. Bu da çapadan çok daha zor bir çalışma demekti. Sırf bu yüzden, hasat zamanları köyden kaçma planları kurardım. Bir an önce 14-15 yaşıma geleyim diye dua ederdim. En yakın değirmen, 6-7 km kadar uzaktaki bir köydeydi. Gün geldiğinde buğdayla yüklü kağnıya oturduğumda keyfim yerine gelirdi. Bu hem ağır çalışma döneminin bittiğini müjdeler hem de uzaktaki değirmene eğlenceli bir geziyi hatırlatırdı. Ne demişler, "Çocuğa gezme çıkınca nereye diye sormazmış." Deresini tepesini ezbere bildiğim köyümden uzaklaşıp yeni yerler ve yeni insanlar görmek hoşuma gidiyordu. Hele değirmende buğdayın una dönüşmesini beklerken pişirilen giliklerin* tadına doyum olmazdı. Ocakta ateşin yakılışı, alttaki taş ısınınca küllerin kenara çekilişi, kızgın taşın üzerine konulan hamur parçalarının kenara çekilen kızgın küllerle üzerinin örtülüşü... Pişer pişmez elimiz yana yana, bize pasta gibi gelen giliği mideye indirmek, bana bir ziyafet gibi gelirdi.

Çok çocuklu, 150 kadar haneden oluşan köyümüzde okul yoktu. Okulu olan en yakın köy, 6 km uzaklıktaydı. Cumhuriyet, Batı'da "Her mahallede bir zengin yaratmakla meşgul olduğundan", henüz bu köye, efendisi olan köylüye bu hizmeti getirememişti.** Bu durumda köylülerin muhafazakâr olması, geleneklere mahkûm kalması kaçınılmazdı. İstesek bile, okulu olan bir köye gitme şansımız yoktu. Bu yüzden çocuklar dâhil, okuma yazma bilen yok gibiydi. Bize kalan tek seçenek de camideki Kuran kursuna gitmekti.

Kardeşlerimle birlikte, Kuran öğrenmek için, caminin yolunu tuttuk. Cami hocamız, çevre köylerden birinden gelmiş. Aylığını köylü karşılıyor. Yaşlı olmasına rağmen genç bir karısı var. Sanki 1960'ların Türkiye'si değil de yüzyıllar öncesinden kalma bir Kuran kursu gibi. Hocanın dinî bilgisi yetersizdi. Atasından öğrendiklerini meslek hâline getirmiş, ekmek kapısı yapmıştı. Kimse de yeterli olup olmadığına bakmıyordu. Elifba'dan başladık, surelere geçtik. Hiçbir

* Gilik: Bir çeşit ekmek.

** Köyümüzde ilkokul 1976'da açıldı.

şey anlamadan ezberliyoruz. Ezberlemeyenler cezalandırılıyor. O zamanlar anlamadan ezberlemenin, ezberleyemezsen cezalandırılmanın yorumunu yapacak bilgimiz yok. Hatta ezberden Kuran okuyup adam yerine konmanın, övgü almanın arzusu içindeyiz. Ama cezalandırılmayı bir türlü anlayamıyoruz, hem de kötü bir şekilde. Hatta sadistçe... İyi cezalara bile razı oluyorduk çünkü kötü cezalar da vardı. En kötüsü de; hocanın mangaldaki közleri yere döküp ellerimizle toplatmasıydı. Güya Kuran ezberleyemezsek ve öğrenemezsek Allah bizi cehennemde yakarmış. Cehennemi anlayabilmek için bize düşen, yerdeki közleri çıplak ellerimizle toplamakmış.

Peki ama bütün güzelliklerin yaratıcısı, kendi kelamını öğrenmemiz için ellerimizi yakacağına, bizim zihnimizi açamaz mıydı? Adına yakışan güzelliklere uygun bir öğretim metodu yok muydu? Bunları evdekilere anlatmaya çekiniyorduk. Çocuk aklımızla; "Allah kelamıdır. Bütün hayatınız boyunca size lazım olacak. Tembellik etmeyin. Öğrenin!" diye söyleneceklerini düşünüyorduk. Evet, bize anlatılan Allah'ı seviyorduk ama bu adamdan nefret ediyorduk. Sadece sadist değil, aynı zamanda sapıktı. Erkeklere mesafeli davranırken, kızları çok yakınına oturtarak sözüm ona ders veriyordu. Ders bittikten sonra da onlarla daha çok vakit geçirmek için, kızları odanın temizliği ile görevlendiriyordu. Bazı kızlar onun ilgisinden (!) rahatsız olsa bile, bunu kimseye söyleyemiyorlardı. Kimse bir şey söyleyemediği için de cesareti giderek artıyordu. Genç bir karısı vardı ama gözü yeni yetme kızlardaydı.

Aramızda yetim bir kız vardı. Bir gün temizlik için kaldığı bir sırada, hoca onu elle taciz etmiş. Kız da korkularını yenerek, durumu annesine anlatmış. Kızın yakınlarından birkaç kişi, hocanın evine gitti. Ama muhtar, bekçi ve köyün ileri gelenleri (!), araya girerek olayı kapattılar. Komşu köylerde yaşayan Aleviler için demediklerini bırakmayan köylüler, bu konuda ağızlarını bile açmadılar. Tarla sınırı için, koyun köpek için adam vuran köylüler, bu konuda şikâyetçi bile olmadılar. Hoca hiçbir yaptırıma uğramadı. Sadece köyü terk etmek zorunda kaldı. Bu duruma en çok sevinenler de biz çocuklar olduk.

Bugünlerde bile sıkça duyduğumuz bu tür çirkin olayların üstü kapatılmaya devam edildiği sürece, mağdur olanların cehaletten beslenen çaresizlikleri sürecek, vicdanlar kanamaya devam edecek. Biraz düşünüldüğünde, köy enstitülerinin neden kapatıldığı ve imam hatip okullarının niye çoğaldığı apaçık ortaya çıkıyor.

Günümüzde, insanlara televizyonsuz, internetsiz bir hayat zor gelir. Bir de elektrik olmadığını düşünün. Sudan çıkmış balık gibi oluruz. Ama o günlerde elektriğin olmayışı doğaldı. Erken yatılır, erken kalkılırdı. Yatma vaktine kadar erkekler köy odalarında, kadınlar akraba evlerinde toplanırdı. Ocaklarda, daha önce toplanmış odunlar ve çıralar yakılırdı. Düşünün, kibrit bile lükstü. Ateşler, küle gizlenmiş közlerle canlandırılırdı. Gaz lambaları çok sonraları kullanılmaya başlandı. Radyonun bile olmadığı bir köyde geceler nasıl geçer? Neler konuşulur? Biraz mani, biraz türkü, olmadı dedelerin, ninelerin nesilden nesile anlattığı masallar...

Kadınlar arasında konuşmalar, dönüp dolaşıp "alkarısı"na* gelirdi. Alkarısı, inlerin ve cinlerin dünyasından olan, bizim çevrelere dadanmış bir korku kahramanı, bir kadın hayaletti. Bütün kadınlar, özellikle yalnız kadınlar ondan çok korkardı. Bu yüzden karanlıkta kalmaktan ve yalnız olmaktan çekinirler, çok dikkat ederlerdi. Elektriksizliğin doğurduğu karanlık, cehaletin karanlığını beslerdi. Alkarısının hikâyeleri çoğalır, hikâyeler bire bin katılarak dolaşır, yeni efsaneler yaratılır, korkular artardı. Biz de küçük yaşlardan beri bunları duyarak büyüdüğümüz için her ne kadar, "Biz erkeğiz, korkmayız!" diye dolaşsak da karanlıkta veya yalnız kalınca bildiğimiz bütün duaları okurduk.

Benim için en zoru "kaledeki cinler"di. Yaklaşık on yaşlarındaydım. Harmandan elde ettiğimiz yem ve samanları kışa saklar; yazları otların bol olduğu, köyün kuzeyindeki biraz daha yüksek ama köye yakın düzlüklerde basit ağıllar kurardık. Hayvanları her gün köye

* Alkarısı: Türk, Anadolu ve Altay halk inancında lohusa dönemindeki kadınlara ve atlara musallat olduğuna inanılan yaratıktır. Efsanenin temeli Şamanizme kadar uzanır. İnanışa göre lohusaların ve yeni doğmuş çocukların ciğerleriyle beslenir.

getirip götürmemek için bu yöntem daha yararlıydı. Hem hayvanlar daha çok otlanıyor hem de yediklerini yolda yakmayarak yaz boyunca daha iyi kilo tutuyorlardı. Ailedeki görev bölüşümünde bu iş daha çok bana düşüyordu. Otlaklar köyün kuzeyinde bir kilometre mesafeden başlıyor ve hafif yükselerek devam ediyordu. Her sabah erkenden ağıla gidiyor, hayvanları bütün gün otlatıyordum. Bütün gün nasıl geçecek? Ya hayallere dalıyor ya da çevremi seyrediyor, börtü böceği, ağaçları, çiçekleri inceliyordum. Hava kararmaya yakın sürüyü ağılda toplayıp dönüş yolculuğuna başlıyordum. İşte her şey o zaman başlıyordu. Köye altı, yedi yüz mesafede, küçük bir vadinin her iki yanında iki yükselti ve her yükseltide antik çağlardan kalan, harabe hâline gelmiş iki burç vardı. Burası da erkeklerin korku hikâyesiydi. Defineciler buraları eşmişler ve hazine aramışlardı. Hazineyle birlikte buraya gömülmüş nöbetçilerin ruhları bu tacizlerden rahatsız olmuşlar, geceleri oralardan geçenleri önceleri garip sesler çıkararak, daha sonraları da bizzat saldırarak korkutur olmuşlardı.

Sabah giderken gün ışığı olduğu için problem çıkmıyordu. Dönüşte hayvanları ağıla toplayıp köye yaklaşıncaya kadar, gün batıyor, alaca karanlık oluyordu. Köye gün batmadan dönsem, evden azar işiteceğim. Zamanında dönsem, karanlığa kalacağım için nöbetçiler beni kovalayacak. Başka yol da yok! Buradan geçmek zorundayım.

Burçlara yaklaşmadan önce Kuran kursunda öğrendiğim bütün duaları defalarca okuyordum. Kursta kor ateşleri ellerimizle toplayarak cehennem hakkında bilgi edinmiştik. İyi de bu kadar dua okuduktan sonra, her şeyi gören Allah'ın, hayalet bekçilere "Bu yoldan zorunlu olarak geçenleri ve özellikle de çocukları korkutma!" demeyişini anlayamıyordum. Herhalde bu da dünyadaki imtihanın bir parçasıydı. Ben de kendimce bir yöntem geliştirdim. Burçlara yaklaşınca yarışmaya katılanlar gibi, kendimi bayır aşağıya altı, yedi yüz metrelik koşuya hazırlardım. En çok sevdiğim bir iki duayı son defa okuyup bulunduğum yerden ok gibi fırlayarak köye doğru bütün hızımla koşmaya başlardım. Burçla köyün çeşmesi arasındaki yol üzerinde, nerede tümsek, nerede çukur var

ezberlemiştim. Tam burçların arasından geçerken hayalet bekçisinin eli ortaya çıkıyor, beni köyün çeşmesine kadar kovalıyordu. Orada köyün evleri başladığı için daha ileriye geçemiyordu. Sanki, "Bak! Ben sizin mekânınıza geçmiyorum. Siz de benim mekânımdan geçmeyin." diyordu.

"El"in beni kovalamasından daha kötüsü vardı. Burcu geçmeden karşıma çıkması! O zaman geriye doğru kaçıp geceyi dağda geçirmem gerekiyordu. "El" hiç karşıma çıkmadı... Hep peşimden kovaladı... Okuduğum dualar en azından buna yarıyordu. Koşmaya başlayınca ulaşabileceğim en yüksek hıza ulaşmalıydım. Biraz yavaşlasam, elin sırtıma değdiğini hissediyordum. Bazen birkaç parmağı vücuduma dokunuyor, neredeyse gömleğimden yakalayacak gibi oluyordu. Sonra bir ara aniden kayboluyordu. Yine de şanslı sayılırdım. "El" benden hızlı hareket edemiyordu! Hâlbuki bir hayalet, bir insandan çok daha hızlı hareket edebilirdi. Edemiyorsa, nedeni dualar olmalıydı. Dualar işe yaramıyor diye düşünerek hata etmiş, günah işlemiştim. Bal gibi işe yarıyordu.

"El"in nasıl bir şey olduğunu çok merak ediyor, bazen dönüp bakmak istiyordum. Böyle bir şey yapsam, görmesine görürdüm! Ama herhâlde orada yığılır kalır, bayılırdım. Sonra başıma kim bilir neler gelirdi. En iyisi bu merakımı yenip bir an önce köye ulaşmaktı. Her gece bunları yaşayarak bir şeyden emin olmuştum: Koşunun hızını iyi ayarlarsam ve dualarımı eksiksiz okursam "El" beni yakalayamayacaktı... Bu koşunun her anına hazırdım. Ama "El"in parmakları ile vücuduma dokunduğu, beni yakalar gibi olduğu anlarda dayanamıyordum. "Tamam! Tamam! Teslim oluyorum!" deyip oraya düşesim geliyordu. Sonra bir ses, "Haydi Şükrü, az kaldı, gayret!" diyerek beni cesaretlendiriyordu. Bütün bu çelişkiler arasında köyün girişine varıyor, çeşmesinde elimi yüzümü iyice yıkayıp bir süre soluklanıyordum. Bu kadar korktuktan sonra bu su, beni hayata döndürüyordu. Artık rol yapabilirdim. Rolüm; hiçbir şey yaşamamış, hiçbir şeyden korkmamış gibi davranmaktı. İsmim, "Korkak Şükrü"ye çıkacağına, her gece bu korkuyu yaşamaya hazırdım.

Bayramlar Düğünler Çerçiler

Köy hayatı monotondur. Her gün aynı şeyleri tekrarlar durursunuz. Aynı çeşmeden su taşır, hep aynı yüzleri görür, aynı hayvanları otlatır, aynı arkadaşlarla oynarsınız. Bu durağanlığı bana unutturan iki yol vardı. Ya arkadaşlarımla oynadığım oyunlar içinde kaybolur, kendimi unuturdum ya da otlakta koyunları otlatırken hayallere dalar, göç yollarında gördüğüm yerlerin ötesine geçer, kendime yeni dünyalar kurardım. Ankara'dan dönen ağabeylerin anlattıkları şehirleri anlamaya çalışırdım. Demek ki hiç kar yağmayan yerler varmış... Yeşilırmak'ta nehrin nasıl olduğunu görmüştüm ama acaba deniz nasıl bir şeydi? Ya o şehirlerde doğan çocuklar nasıl yaşardı? Hangi oyunları oynarlardı?

Biz en çok çelik çomak, uzuneşek, birdirbir ve saklambaç oynardık. Daha sonraları Turhal'da öğrendiğimiz oyunlara terfi ettik. Telden araba yapmak, topaç ve laklak gibi... Her göçten birer torba cam bilye ve gazoz kapağı ile dönerdim. Onlarla bir sürü oyun türetirdik. Bir de kan kardeşlik vardı. Öyle herkesle yapılmazdı. Çok iyi vakit geçirdiğin, her şeyi gönüllü paylaştığın, uğruna gözü kapalı kavga edebileceğin, onun kanına karıştırmak için parmağını çakıyla kestiğinde duyacağın acıya katlanabileceğin...

Daha sonraları kan kardeşlerimden ayrılınca bunu daha iyi kavradım. Hayatın akışı, sevdiğiniz şeylerden uzaklaşmanıza sebep oluyordu. Ya bunun hüznüyle boğulacaktınız ya da tadını çıkaracaktınız. Ben ikinciyi seçtim. Öğrendim ki "ayrılıklar da sevdalara dâhilmiş..."

En çok eğlendiğim zamanlar; bayramlar, düğünler bir de köye çerçilerin geldiği zamanlardı. Bayramları dört gözle beklerdik. Bayram günleri mutluluğumuz artar, sevincimiz, coşkumuz tavan yapardı. Bayram bizim için et, börek ve tatlı demekti... Normal günlerde bunlar kolay ulaşabileceğimiz şeyler değildi. Şehirden domates geldiğinde de bayram yapardık. Bulgur, yeşil mercimek, pancar ve patatesten başka yiyecek bilmiyorduk. Sadece, koyun beslediğimiz için sütten ve etten yana şanslı sayılırdık. Eti de hayvan sakatlanınca ya da hastalanınca kesildiğinde görürdük.

Sabah namazından çıkan cemaat, köy camisinin önünde topluca bayramlaşırdı. Her sülalenin kendi köy odaları vardı. Burada erkekler ve erkek çocukları toplanırdı. Kadınlar ve kızlar, en uygun ev neresi ise orada buluşurdu. Her evden tepsi tepsi börek, çörek, tatlı taşınırdı. Şeker çok lüks olduğu için ancak birkaç evde bulunurdu. Bu yüzden bizim tatlılarımız sulandırılmış pekmezden yapılırdı. Ceviz bulunmadığından, içine kavrulmuş undan yapılmış, yalancı cevizler konurdu. Gün boyu sürecek muhabbetlere birlikte, topluca yenirdi. Biz çocuklar da bir sonraki bayrama kadar bir daha göremeyeceğimiz bu yiyecekleri, midemizde en ufak bir boşluk bırakmamacasına yerdik.

Hele köyümüzün tek eğlencesi sayılabilecek düğünler... Hele düğünden düğüne içtiğimiz "Aş çorbası" ve sonrasında içtiğimiz şerbet... Bizi mest ederdi. Bir tür aşureye benzerdi üzümlü aş çorbası. İçinde kuru dut, kuru erik, kuru üzüm, kuru kayısı, buğday ve fasulye olduğunu hatırlıyorum.

Düğün evinin zenginliğine göre yedi güne varan düğünler yapılırdı. Bu da çocuklar için eğlence, üzümlü aş çorbası ve şerbet demekti. Damat, sağdıçlar ve köyün delikanlılarıyla birlikte köyün dışındaki dereye götürülür, türkülerle banyo yaptırılıp tıraş edilir, sonra ata bindirilerek köy yoluna düşülürdü. Yol boyunca davul, zurna seslerine silah sesleri eklenirdi. Gelin için ise, önce oğlan tarafının kadınları, davul zurna eşliğinde yanlarında taşıdıkları odunlarla kız evine gelirler ve bu odun ile ısıtılan suda, akranları gelini yıkayıp süslerdi. Sonrasında köyün en gösterişli kağnısı süslenirdi. Köyde tek bir motorlu araç yoktu. Her şeyimizdi kağnı... Gelin arabasına döndürülmüş kağnı ile dolaştırılırdı gelin. Bizim bayramımız; gelinin, girişine bayrak asılmış damat evine teslim edildiği gün başlardı. Onar kişilik daire şeklide sofralar kurulur, ortaya bir leğen üzümlü aş, bir leğen de bulgur pilavı konurdu. Herkes evinden getirdiği tahta kaşıklarla yemek yemeğe başlardı. On kaşık aynı anda leğene girer, koca leğen dolusu çorba kısa zamanda biter, yerine yenisi konurdu.

Köyde para takacak kadar zengin çok az insan vardı. En geçerli hediye kumaştı. Damat ev ev dolaşır hem hayır dua alır hem boy boy

kumaş toplardı. Birinci gün "kız güreşleri" yapılırdı. Bunlar, köylülerin kendi aralarında yaptığı güreşlerdi. Kız güreşlerinde ödüller ufak olur ve kız evi tarafından verilirdi. İkinci gün, diğer köylerden gelenlerin de katıldığı, ödülleri daha büyük olan "erkek güreşleri" yapılırdı. Bu güreşin ödüllerini erkek tarafı karşılar, ailenin ekonomisine göre, ödül büyük bir parça kumaş ya da bir hayvan, bazen de ikisi birden olurdu. Bir başka eğlence de iddialı güreşlerdi. Ben de iyi güreşleri dikkatli izler, yaptıkları oyunları arkadaşlarımla güreşirken uygulardım. Güreşlerin en ilginç ve neşeli bölümü, çocuk güreşleriydi. Şükrü dayım beni mutlaka güreştirirdi. Hele ödül olarak verilen kumaş parçalarına bayılırdım. Annem bu kumaş parçalarından bana yastık kılıfı dikmişti. O yastıkla çok daha rahat uyuyormuşum gibi gelirdi. Düğünün son töreni, üzeri tavuk kanatları ile süslenmiş ve bayrakla birlikte evin önüne ilk günden asılmış iri bir soğana yapılan atışlardı. Soğanı ilk vuran erkek evinden hediye almaya hak kazanırdı.

Bir de gençlerin gelenekselleşmiş eğlenceleri vardı. Köyün genç erkekleri, Şubat-Mart aylarında koyunların kuzulama dönemine yaklaşık elli gün kala, sadece kendilerinin katıldığı bir şenlik düzenlerlerdi. Köyü dolaşarak topladıkları un ve yağ ile köyün kadınlarına, çeşitli börekler yaptırıp köy odalarında halaylar, türküler, şarkılar eşliğinde eğlenirlerdi.

Hey! Ne kaldı? Ne kaldı?
Elli gün, elli gün kaldı
Cayiş, cayiş sağarlar
Gümbür, gümbür yayarlar

Söylenilen maniler işte bunun gibiydi. Kızların eğlencesi ise, kuzulama dönemindeydi. Genç kızlar da aynı şekilde köyü dolaşır, un ve yağ toplarlar, bunlarla çeşitli börekler pişirip halaylar, türküler ve şarkılar eşliğinde yerlerdi.

Hey huluma, huluma
Katık koydum tuluma
Söylersen mani söyle,
Köpek gibi uluma!

Bu gibi maniler ile adeta genç erkeklere mesaj gönderirlerdi.

Herhalde, bu şenlikler Orta Asya'dan kalma geleneklerdendi. Bu eğlenceler, kuzulama döneminin sağlıklı geçmesi, köyde bereketin artması gibi amaçlar taşımasının yanında, genç kız ve erkeklerin çocukluktan çıktıklarını ve büyüdüklerini herkese ilan ettikleri bir seslenişti.

Yılda bir kere köyümüze tuz kamyonu gelirdi. Kamyonu ilk gördüğümde çok şaşırmıştım. Hem çok büyüktü hem de öküzler tarafından çekilmeden, kendi kendine hareket ediyordu. Taşıdığı yük, yirmi kağnıya sığmazdı. Ona sanki başka bir dünyadan gelmiş gibi bakardım. Sonraları göç yollarında tren görünce ezberim tamamen bozuldu. Gördüklerim, çocuk dünyamın sınırlarını birer birer yıkıyordu. Hele Turhal'da çocukların bindiği bisiklet yok mu? Sadece rüyalarımda binsem bile, daha o zamandan bağımlısı olmuştum...

Kamyondan herkes ihtiyacı kadar tuz alır, ama bu kamyonu boşaltmaya yeterdi. Gelen tuzlar, kaya tuzu şeklindeydi. Onları parçalamak ve el değirmenlerinde öğütmek bize kalıyordu. Tuz daha çok hayvanlar için, bir de değişim aracı olarak kullanılırdı. Para olmadığından takas yöntemiyle buğday, yün, eskimiş kap kacak ve tuz karşılığında, yazları Almus sınırına yakın orman köylerinden gelen köylülerden, her türlü tahta mutfak gerecini karşılardık. At ve eşeklere yükledikleri üzüm, incir, kırık leblebi, şeker, lokum gibi şeyler satan çerçilerden de bu tür ihtiyaçlarımızı sağlardık. Kısacası bir değişim aracı olarak para günlük hayatımıza henüz girmemişti.

Bazı koyunların yünü kendiliğinden dökülürdü. Biz çocuklar bu koyunları gizlice yolar, bir de "karamuk" dikenine takılan yünlerle birlikte kendi takasımızda kullanacağımız sermayeyi oluştururduk. Bu yünlerin karşılığında aldığımız şekerlemelerle, uygun bir yerde kendimize ziyafet çekerdik.

Bir de Almus'a yakın orman köylülerinin mevsimi geldiğinde getirdikleri çördük* vardı. Bildiğimiz, ulaşabildiğimiz tek yaş meyve buydu. Aynı değişim ürünleriyle aldığımız çördükleri, korunaklı bir

* Bir çeşit dağ armudu

yerde depolardık. Evdeki çördükler bitinceye kadar, annemin benden yapmamı istediği her işe ön şart koşardım: Çördük verirsen yaparım...

Bir gün annemin biriktirdiği, bir sürü demir para buldum. Annem hem aile bütçesini denkleştirmeye çalışıyor hem de artırabildiklerinden para biriktiriyordu. Çerçilerin dönemi bitmişti. Ama aklım hep şekerlemeler ve çerezlerdeydi. Parayı görünce aklıma ilk gelen onlar oldu. İçimden bir tanesini alıp bakkalın yolunu tutmak geçti. Ama para anamındı. İzinsiz alırsam yiyeceğim dayağın sınırı yoktu. Üstelik bu doğru bir davranış olmazdı. İstesem kesinlikle vermezdi. Birkaç gün aklım paralarda, kendimi yiyip bitirdim. En sonunda, "Bir tane alsam kimse fark etmez." dedim ve aldım. Bu benim ilk hırsızlığımdı! Yaptığımın yanlış olduğunu bildiğim hâlde, kendimi tutamıyordum. Sonra bir tane daha, bir tane daha derken paralar iyice azaldığında, annem durumu fark etti. Bana, "Sen mi aldın?" diye sorduğunda korkumdan "Yok ben almadım." dedim. Sonra benim bir büyüğüm, Ali abime sordu. O da "Hayır, ben almadım." deyince konuyu babama açtı. Korkuyordum ama bir kere "hayır" demiştim. Oyunu sonuna kadar oynayacaktım. Babam ve anam önde, biz arkada bakkala doğru yola koyulduk. Bakkalın önüne kadar gittik. Sonra babam birden döndü ve "Yürüyün eve!" dedi. Küçük bir olay da olsa ailesini bakkalın önünde küçük düşürmek istememişti.

Dönüş yolunda anam, "Şükrü almamıştır. Alsa söylerdi. Yalan söylemez o." demiş, suç abime kalmıştı. Her ikisi de dayak bir yana, fiske dahi vurmayarak bize iyi bir ders vermişlerdi. Bu olayı, bugün bile beni rahatsız eden bir anı olarak hatırlıyorum.

Köy yeri bana, zorla giydirilmiş çok dar bir elbise gibi geliyordu. Parçalayıp kurtulmak istiyordum. Bir yandan anamdan, babamdan, göç yollarında pek çok güzellik öğreniyordum. Diğer yandan, içimde kontrol edemediğim bir güç, beni her türlü kontrolsüz davranışa itiyordu. Ele avuca sığmayan, gözünü budaktan sakınmayan bir çocuk olup çıkmıştım.

Yine böyle günlerden birinde, akrabalarımızdan birinin benden iki yaş küçük Ali isminde oğlunu, başka bir çocuktan dayak yemiş,

ağlarken buldum. Bana bunu kimin yaptığını göstermesini istedim. Gösterdiği çocuk beni görünce kaçmaya başladı. Çocuğu yakalayıp yere yatırdım. İyice hırpaladım. Bu arada çocuğun kafası yarılmış. Eve şikâyete geldiler. Babam başkalarına zarar vermememi isterdi. Ama ben annemden böyle görmüştüm. O çocuk, kendinden güçsüz birini dövmüştü, benden de dayak yemişti. Bana göre olay adaletliydi. Yapılan bir haksızlık, karşılığını bulmuştu. Ama babam başkalarından söz işitmeyi sevmezdi. Olayın sonunda dayak yiyeceğim kesin gibiydi ve ben üç gün eve gitmedim. Köyün bildik ahırlarında kalıyordum. Küçük kız kardeşim Ayşe, kaldığım yerlere katıklı ekmeğimi getiriyordu. Büyük ihtimalle, annem nerede kaldığımı biliyordu. Dördüncü gün, kız kardeşim gelmedi. Birkaç saat bekledim. Açlık dayanılmayacak kadar bastırdığında, evimizi gözetlemeye başladım. Uygun bir zamanı kollayıp ekmek alacak ve çıkacaktım. Annem eve girdiğimi görünce arkamda kapıyı kilitlemiş. Sonra babamı bulmuş. Dövmesin diye yalvarıp yakardıktan sonra eve gelmişler. Bütün aramalara rağmen beni evde bulamamışlar. Sonra gözleri pencereye ilişmiş. Pencere sökülmüş bir vaziyette ve yerde... Babam bu manzarayı görünce kallavi bir küfür savurmuş. Bense evin kapısının kilitli olduğunu görünce pencereyi gözüme kestirmiştim. O zamanki pencerelerde açılan kanat yoktu. Cam ve çerçeve birbirinin içine geçmiş şekilde tek parçaydı. Bugün bile nasıl söktüğümü hatırlamıyorum. Sökülen camın boşluğundan kaçıp babamın sinirlerinin yatışmasını beklemiştim. Bu olay evden ilk firarımdı...

En çok ihtiyacımız olan şeylerden biri odundu. Kömür hiç yoktu. Bu yüzden odun olmazsa olmazımızdı. Yemek, çamaşır, banyo suyu ve günlük bütün ihtiyaçlar için her an oduna ihtiyaç vardı. Atalarımız, bir zamanlar ormanlar içinde olan bu köye yerleşmişler; zaman içinde tarla açmak, ısınmak, Sivas'a götürüp satmak için derken ormanı tüketmişlerdi. Şimdi köyün çevresinde ağaç kalmamıştı. En fazla çalı çırpı toplanabilirdi. En yakın orman ise Almus civarında ve kağnıyla 8-10 saatlik mesafedeydi.

Orman köylüleri odunu parayla satıyordu. Bizde para ne gezer?.. Bizim odun kesmemize izin vermezler, "Bu hırsızlıktır." derler, görürlerse de hem odunlara el koyar hem de bizi döverlerdi. Oysa bu hırsızlık değildi. Bizde olmayan ve burada bol olan bir şeyi, ihtiyacımız kadar almaktı. Sadece doğadan payımızı istiyorduk. Gerilim olacağını bile bile gitmek zorundaydık, iş kaçağa binmişti. Kaçak odun kesmek, bir ekip işiydi. Önce sabahın erken saatinde odun kesmeyi bilenler ormana giriyor ve odunları hazırlıyordu. Geriye kalanlar ve gençler, akşam saatlerinde, ses çıkmasın diye tekerleri iyice sabunlanmış kağnılarla bu kesilmiş odunları toplardı. Her şey sessizlik içinde yapılıyordu.

Bir gün köylüler pusu kurmuşlar... Kavga çıktı. O gün amca oğlumun kafası kırılmış, dedemin eşeğine de el koymuşlardı. Bir başka gün de, babam ve ağabeylerimle oduna gitmiştik. Bu sefer de ormancı yakaladı bizi. Elimizdeki baltayı, nacağı ve hayvanlarımızı almak istedi. Balta, nacak neyse de hayvanlar bizim her şeyimizdi. Abimler, ormancıyı atın üzerinden çekip iyice bir hırpaladılar. Ben de çocuk aklımca kavgada yer aldım.

Linç Edenler Yaşam da Kurtardı

Köylüler arasında değişik nedenlerden dolayı geçimsizlik çıkar, kavgalar bitmezdi. Yakın köylerden birinin ismi Adıs'tı. Bu köyde kan davası bitmez, sıkça cinayet işlenirdi. Adına "Suluplov"* denilen, cinayet işleyip dağa kaçmış ve herkesin çok korktuğu bir eşkıya vardı. Sık sık bizim köye de gelir, bazı evlerde misafir kalırdı. Sürekli gelip gittiği bir ailenin kızına göz koymuş. Kız da güzeller güzeli... Köyün delikanlıların kalbini attıran, ay yüzlü bir güzel...

Köyümüzün sürüleri yazın, ekili alanların dışında kalan yerlerde otlanırdı. Kadınlar da her gün ellerinde helkilerle** süt sağmaya giderlerdi. Yaklaşık iki saatlik bir yürüyüş... Böyle günlerden birinde, eşkıya Suluplov, yanına aldığı üç kişiyle, göz koyduğu güzel kızın

* Suluplov: Sulu pilav

** Helki: Bakraç

önüne çıkıyor. Silah zoruyla kızı dağa kaldırıyor. Yanındaki kadınlar durumu köye bildirince, bütün köy ayağa kalktı. Kazma, orak, silah cinsinden ne buldularsa alıp, peşlerine takıldılar. Kız direniyor, zorluk çıkarıyor. Onu korkutmak için ateş edip ayağından yaralıyorlar. Kızın direnmesiyle oluşan vakit kaybından, köyün hızlı delikanlıları çeteyi görüp yaklaşıyor. Köylüleri gören Suluplov'un adamları korkup kaçıyor. Kendisi de yaralı yakalanıyor. İşte o gün, insanların en azılı hayvandan bile daha azılı ve vahşi olabileceğini gördüm. Suluplov'un sakallarını, bıyıklarını yoldular. Etlerini kestiler, korkunç işkenceler yaparak öldürdüler.

Aynı insanlar, küçük kızlara sarkıntılık yapan köy imamına hiçbir şey yapmamışlardı... Bu çelişkili durumu kendime açıklayamamıştım.

O günden sonra Adıs köyü ile köylülerimiz düşman oldular. Adıs köyü göç yolumuzun üzerinde, zorunlu olarak yanından geçmemiz gereken bir köydü. Bu durum, göç yolculukları sırasında, biz çocuklar için korku ve endişe kaynağı olurdu. Her tarafta gündüz geçerken, oradan geceleri geçerdik. Köyün yakınından geçerken nefeslerimiz tutulurdu. Ya bize pusu kurarlarsa? Kağnıların ses çıkarmaması için tekerleklerinin mazılarına bol bol sabun sürülürdü. Bir de büyüklerimiz, "Sakın ha, sakın! Sesinizi çıkarmayın." diye tembihleyince işin ciddiyetini anlar, daha bir gerilirdik. Adıs köyünden uzaklaşıncaya kadar dakikalar saatlere dönüşürdü. Sesimiz soluğumuz çıkmazdı.

Köyümüz, Alevi köylerine en yakın Sünni köydü. Kuzeyimize doğru arazi biraz yükselir, Alevi köyleri başlardı. Onlar hakkında köyde hep kötü şeyler konuşulurdu. O köylere güreş yapmaya gidildiğinde, etleri abdestsiz kesiyorlar diye kimse yemez, kimse misafir kalmazdı. Babamsa, o köylerde yaşayan asker arkadaşlarına gittiğinde beni de götürürdü. Hem evlerinde kalır hem de yemeklerini yerdik. Bazen onlar da bize gelip kalırdı. Başlarda, duyduklarım yüzünden ben de ön yargılı davranıyordum. Sonra tanıdıkça onlara ısındım. Hatta pek çok insandan daha yakın hissetmeye başladım. Babam da bu insanlarla daha iyi anlaşıyordu.

Babam anneme, "Şükrü'ye Alevi kızı alacağım. Onların kızları hem güzel hem de babayiğit oluyor." derdi. Bizim köyde Alevi gelin almak, duyulmuş şey değildi. Böylece kötü denilen insanların da iyi olabileceğini görmüştüm. İnsanları tanımadan karar vermemek gerekiyordu. Hem babam haklıydı. Kızları da çok güzel oluyordu...

Köyde kaldığımız kışlardan birinde, sanırım 1966 senesinde annem çok hastalandı. Hamile kalmış ve düşük yapmıştı. Zaten yeni bir çocuk istemiyordu. Gittikçe kötüleşti ve yatağa düştü. İşte o zaman ona ne kadar ihtiyaç duyduğumuzu ve onu ne kadar sevdiğimi anladım. Doktora gitmesi gerekiyordu. Ama her taraf metrelerce karla kaplı ve yollar kapalıydı. Sivas 45 km, bize en yakın araba 35 km mesafedeydi. Gerçi köyde araba bile olsa, yollar geçit vermiyordu. Köyün yaşlı kadınları, bildikleri her türlü kocakarı ilacını yapıyor, dedem ve şıh arkadaşları uzun uzun dualar okuyorlardı. Hiç birisi de işe yaramıyor, annem daha da kötüye gidiyordu...

Ölümü pek anlayamıyordum. Tek bildiğim ölenlerin ortadan kaybolduğu ve bir daha gözükmediği idi. Annemin kaybolmasına dayanamazdım. Elimden sadece dua etmek gelirdi. Ama koskoca Şıh'ın duaları kabul olmuyordu. Demek ki benimki de işe yaramayacaktı.

Herkeste doktora gitme düşüncesi ağır basmaya başlamıştı. Peki ama nasıl? Babamın yakın arkadaşları toplanıp bir kızak hazırlamaya başladılar. Zorlu yolculuğu göze alacaklardı. Geçit vermeyen karlı araziyi ancak kızak aşabilirdi. Bir metre yüksekliğinde, annemin sığacağı ölçülerde sağlam bir kızak hazırladılar. Üzerine koydukları döşekleri, urganlarla sıkıca bağladılar. Kızağın önüne çift taraflı ve kalın, çok sayıda insanın çekebileceği uzunlukta urgan bağladılar. Kızak sabaha hazırdı.

Annemi günün erken saatlerinde kızağa yerleştirip iyice sardılar. Abimler, akrabalar ve köylülerden oluşan 50-60 erkek, katıklarını yanına almış yola çıkmaya hazırdı. Yarısına yakını, kızağın önünde çift taraflı ipe aralarında uygun mesafe bırakarak dizildi. Diğerleri de bir süre sonra nöbeti devralmak üzere, serbest yürüyüşe geçtiler. Yol kardan görünmüyordu. Kaçınılmaz olarak yol güzergâhını takip

etmek gerekecekti çünkü kar tabakasının en ince olduğu yer yolun üzeriydi. Bu hattın dışında, insan boyunu geçen yerlere saplanıp kalınabilirdi. Yol güzergâhını, etraftaki yükselti ve alçaltıları ezbere bilen birkaç kişi, en öne geçip rehberlik yapacaktı. Hava biraz pusluydu ama geceleyin yağan kar durmuştu. Rüzgâr da esmiyordu. Kız kardeşimle ben, olanları bir film seyreder gibi izliyorduk. Bu kadar adam harekete geçtiğine göre annem çok seviliyordu. Aralarında, Suluplov'u linç eden pek çok insan vardı. Şimdi bir hayatı kurtarmak için ter dökeceklerdi.

Annem kurtulacak mıydı? Bir daha annemi görebilecek miydik? Köyün sonuna kadar ben de onlarla gittim ve kafile gözden kaybolana kadar onları izledim. Arabası olan ilk nahiyeye kadar, önlerinde 35 km ve geçecekleri üç köy vardı.

Akşama doğru gidenlerin çoğu döndü. Anlattıklarına göre, ikinci köyde yaşayan akrabalarımız kızak çekme nöbetini devralıp onları göndermişler. Üç dört gün sonra babam da döndü. Birkaç ufak aksiliğin dışında büyük bir olumsuzluk yaşamadan ulaştıkları nahiyede, annemi bir araca yerleştirip hastaneye ulaştırmışlar. Babam, büyük abim ve tecrübeli bir kadın akrabamızı orada bırakıp dönmüştü. Akraba ve köylülerin dayanışması çok hoşuma gitmişti. O gün, kendime söz verdim. Ben de büyüyünce zordaki insanların yanında olacaktım.

O kış bizim için çok çetin geçti. Kışın ortasında hayvanların yiyecekleri bitti. Akrabalar yine devreye girdi. Herkes yanına bir iki hayvan alıp bakımını üstlendi. Ben ve kız kardeşim, pek belli etmemeye çalışsak da annemizi hep aradık... Hep özledik... Annem uzunca süren bir tedaviden sonra, karlar erimeye yakın çıkıp geldi. Onu gördüğümde koştum, sarıldım, kokladım... Dünyalar benim olmuştu... Yıllar sonra Tarık Akan'ın bir filminde benzer sahneleri izlerken çok hüzünlenmiştim. Anamın kokusunu duyar gibi olmuştum. Burnumun direği sızlamıştı.

GÖÇ YOLLARI

"Söyleyin dağlara rüzgâra
Yurdundan sürgün çocuklara
Göç yolları göründü bize"

Göç yolları beni köydeki ufak dünyadan başka dünyalara ulaştıran bir tünel gibiydi. Ama bu tünelin üstü açıktı. Gündüz güneşle, gece yıldızlarla doluydu. Arka arkaya dizilmiş 10-15 adet kağnının çıkardığı sesler ki onlar bana senfoni gibi gelirdi. Gözlerimi o seslerin içine açmışım.

1957 Mart'ının son günleri... Kış göçte geçirilmiş, köye dönülüyor. Annemin sancıları dayanılmaz boyutta... Tecrübeli kadınlar doğumun yaklaştığını bildiriyorlar. Yağmurlu bir gün... Kağnılardan biri boşaltılıyor. Üzerindeki yük diğer kağnılara yükleniyor. Boşaltılan kağnıya yatak serilip annem üzerine yatırılıyor. Yanlarında iki tecrübeli kadınla, kağnı konvoydan ayrılıyor, hızlanarak köye doğru yol alıyor. Köye varmadan doğumum gerçekleşiyor.

Sanki doğduğumda biri beni, "Ömrü yollarda geçsin..." diye kutsamıştı. Gerçekten de çok uzun yıllar hep yollarda, göç içinde oldum. Doğanın içinde olmanın, kendi kendine yetmeyi öğrenmenin tadına vardım. Göç yolları, beni "Devrimci yollara" emanet ettiğinde, doğada yaşamak konusunda pek çok arkadaşımdan daha tecrübeliydim.

İnsanlar yurdundan neden göçer? Herkes için cevabı değişik olabilir. Bizimki netti... Kışın aylarca köye hapsolduğumuzda hayvanlarımız ve bizim ihtiyaçlarımızı karşılamak için yazdan biriktirdiklerimiz yeterli olmuyordu. Toprağın kıraçlığı ve susuzluk nedeniyle kışa hazırlanamıyorduk. Isınma sorunumuzu çözerken komşu köylerle aramız bozuluyordu. Annemin hastalığından dersler çıkarmıştık. Hayvanlarımızın yemleri erken bitmiş, annem çok zor şartlarda hastaneye ulaşmıştı. Köylerde kışın ciddi bir hastalığa tutulmak, ölüme davetiye çıkarmak gibiydi. Bir de aylarca atıl kalıyor, hazırdan yiyorduk. Ayrıca altı çocuğun büyürken çoğalan ihtiyaçları, kışlık erzakımızla karşılanamıyordu.

Babamın çalışmama kararı devam ettiği için hayvan sayımızı ağabeylerimin bakabileceği, yem ve samanın yeteceği kadar düşürmüştük. Büyüklerimiz çözümü göç etmekte bulmuştu. Sonbahar bitiminde, havalar soğumaya başlamadan önce yola çıkıyor, ilkbahar başlangıcında havalar ısınırken de geri dönüyorduk. Bizimki bir tür tersine göçtü. Herkes yazın sıcağından kaçıp yaylalara sığınır, yaz sonu dönerdi. Biz ise kışın soğuğundan kaçıyorduk. Bu durum bize yeni olanaklar da sağlamıştı. Ben hayvanlara daha iyi ortamlarda bakıyor, hatta güneşli kış günlerinde onları dolaştırabiliyordum. Abimler geçici işlerde çalışıyor, annem de evlere temizliğe gidiyordu. Kışın para bile biriktirebiliyorduk....

Bizim şartlarımızda olan ve bizim gibi düşünen aileler, kendi aralarında iki ya da üç grup oluşturuyorlardı. Bu gruplar, daha iyi anlaşan ailelerden oluşturulunca çıkabilecek sorunlar da en aza iniyordu. Her grupta on beş, yirmi aile bulunuyor ve bir iki gün arayla yola çıkılıyordu. Köyün yaklaşık üçte biri bu göçe katılırdı. Bazı aileler Turhal'da kalsa da tercih edilen hedef Suluova'ydı. Sonraki yıllar, Turhal'ın çekiciliğini arttırdı. Suluova'ya daha az aile göçer oldu. Biz de birkaç yıl sonra Turhal'ı tercih etmeye başladık.

Göçün hazırlığı bile hayatımızı renklendirir, bizi heyecanlandırırdı. Yol boyunca dalından koparıp yiyebileceğimiz sebzeler meyveler daha yola çıkmadan ağzımı sulandırır, rüyalarıma girerdi. Yoksulluk, ezilmişlik, çaresizlik içerisinde ufak şeyler bile bizi mutlu etmeye yetiyordu. İçimiz dışımız bulgur pilavı ve pancar çorbası olmuştu. Çok sert olan ve yutkunurken boğazımıza takılan arpa ekmeğini bile biraz çok yesek annem tahta kaşıkla elimize vurur, "Ekmeği katıksız yemeyin" diye bizi uyarırdı ki haklıydı. Tahıl stoğumuzu, yeni mahsule kadar idareli kullanmalıydık! İçimden, "Lanet olsun sana yoksulluk! Gözün kör olsun... Ateş düşsün ocağına da yeryüzünden yok olasın." diye geçirirdim...

"Peksimet" dediğimiz, ateşte iki kere pişirilmiş lezzetli ekmekler, on beş, yirmi gün süren yolculuk boyunca bozulmadan durur, bizim en büyük katığımız olurdu. Her aile kendi kağnısını son kez bakımdan

geçirir, eksiklerini tamamlardı. Günü geldiğinde kışlık giyeceklerimiz, yatak, yorgan, çanak, çömlek denk edilir; kağnıya iyice yerleştirilirdi. Bazı aileler, içlerinden bir iki kişiyi değişik ihtiyaçları karşılamak için köyde bırakır ve kervan yola düzülürdü. Kağnısını en iyi hazırlayan, tekerlekleri en iyi gıcırdatanlar, diğer ailelere hava atardı.

Turhal'a temelli yerleşinceye kadar sadece iki kışı köyde geçirmiş, hep göç yollarına düşmüştük. Önce güneye, Sivas'a sonra Tokat'a dönmektense, direkt Tokat'a yol almayı tercih ediyorduk. Bu yol hem daha kestirmeydi hem de daha tenha oluyordu. Engelleri daha azdı ve sakin bir yolculuk yapmamızı kolaylaştırıyordu. Gündüzleri erkenden yola çıkıyor ve biri uzun ikisi kısa üç moladan sonra, hava kararmaya yakın, düzlük bir çayırda geceliyorduk. Her ailenin hayvan sayısına göre görevlendirdiği bir veya iki kişiden oluşan çobanlar da hayvanları, tek bir sürü hâlinde arkamızdan getiriyorlardı. Tokat'a yaklaştıkça doğa da hava da değişiyor, güzelleşiyordu. Ağaç, orman, ırmak, dere, sebze ve meyve çeşitleniyor, zenginleşiyordu. Yol boyunca görmediklerimizi görüyor, yemediklerimizi yiyorduk. Göç yolu bize bayram yeri oluyordu. Bütün çocuklar gibi ben de yerimde duramıyor, çok mutlu oluyordum. Ormanlık bölgeye ulaşınca ilk armağanlarla karşılaşıyorduk. Kamp ateşi için topladığımız çalı çırpı parçaları yüzünden kimseyle kavga etmek zorunda kalmıyorduk. Alıç, kiren (kızılcık), çördük gibi ormanın zenginliklerinden yararlanırken hem midemiz hem de torbalarımız doluyordu.

Tokat'a yaklaşırken büyük elma bahçeleri karşılıyordu bizi. Bir süre sonra ise Yeşilırmak bize hoş geldin diyordu. Yeşilırmak gerçek bir medeniyetti. Susuzluğun yoksunluğunu köyümde çok iyi tanımıştım. Burada da suyun yarattığı zenginliği görüyor ve yaşıyordum. Yeşilırmak'ın yarattığı Kazova, Tokat'ı geçince başlıyor, Turhal'ın ötesine kadar uzuyordu. Buranın üzümü çok meşhurdu. Domates, biber, patlıcan, kavun, karpuz, kelek. Ne ararsan vardı. Cennet bahçesi gibiydi... İlk sebze yemeğini orada yerdik. Yol boyunca sağdığımız sütleri takas eder, sebze meyve ihtiyacımızı karşılardık. Köyde hep aynı yemekleri yemekten büzüşen midemiz, burada şımarır, bayram ederdi.

Tokat, Turhal boyunca uzanan kanal yoluna paralel, engelsiz, engebesiz süren yolculuğumuz, on beş gün sonra Suluova'da tamamlanırdı.

Kazova'nın üzümü deyince aklıma hep aynı hikâye gelir. Annem ve babam, yoksulluklarına rağmen dürüstlüğe önem veren, bize de aynısını nasihat eden insanlardı. Yoksulluklarından değil, mahcup olmaktan utanırlardı. Göç yolunda bir gün annem, kenarda unutulmuş bir üzüm çıkını buldu. Sevinmişti. Üzüm bizim için her zaman ulaşamadığımız değerli bir meyveydi. Getirip babama gösterdi. Babam çok sinirlendi, "Haramdır! Götür yerine bırak." dedi. Annem, "Unutmuşlar, sanki ne olacak?" deyince babam annemi azarladı. Çıkını yerine bırakmam için bana verdi. Ben de anam gibi düşünüyordum. Kurda kuşa kalacak bir şeyi yesek ne olacaktı ki? Kaşla göz arasında, daha sonra yemek için, bütün çıkını gömleğimin içine ve ceplerime doldurdum. Belime de iyice ip doladım. Mola verdiğimiz zaman veya gece kamp alanında yemeyi düşünüyordum. Babam farkında olmasın diye de ondan uzakta oyalanıyordum. Şükrü dayım bizi izliyormuş. Benimle şakalaşmayı çok severdi. Koşarak geldi, sarıldı bana. Öyle bir sarılıyor, beni kollarında öyle bir sıkıyordu ki sakladığım bütün üzümler, ikimizin arasında ezildi, şıra oldu. Ben, "Deşildi dayı, deşildi!" diye bağırmaktan başka bir şey yapamadım. Canım çok sıkılmıştı ama yapacak bir şey yoktu. Koynumdaki bütün posaları gizlice yol kenarında bir yere boşalttım. Gerçekten onlar kurdun kuşun hakkı oldu. Her tarafım üzüm şırasına bulanmıştı. O zamanlar ben kızmıştım, dayım da gülmüştü. Şimdi hatırladıkça ben gülüyorum.

Yolculuğun en kötü tarafı, özellikle Yeşilırmak'a yaklaştığımız yerlerdeki gece konaklamalarında uğradığımız sivrisinek saldırıları idi. Irmak kenarında çok fazla sazlık ve bataklık vardı. Buraları üvez ve sivri sinek yuvasıydı. Elbiselerimizin içine kadar giriyorlar, rahat vermiyorlardı. Korunmak için tezek yakıyorduk, yeterli olmuyordu. Gökyüzünü seyrederek yatmak, hayaller kurmak varken örtünün altında, her tarafımızda sivrisinek vızıltılarıyla uyumak çok sinir bozucuydu. Buna rağmen ısırılmaktan kurtulmazdık. Her yanımız şişer, kabarırdı. Bir de bu yüzden Turhal'da sıtma aşısı olurduk. Demek ki her yaşanılan güzelliğin bir bedeli vardı.

Hatırladığım ilk göç kışını, Suluova'da kiraladığımız, küçük bir ağılın yanındaki tek gözlü çoban damında geçirdik. Üst üste, sıkış tepiş yaşıyorduk. Ama herkesin keyfi yerindeydi. Herkesin uğraşacağı bir iş vardı. Daha güzel yemekler yiyorduk. Daha güzel vakit geçiriyorduk. Hayvanlarımız bile daha mutluydu! Bana da yeni eğlenceler çıkmıştı. Kağnılardan trenlere terfi etmiştim. Onların gelişlerini ve yanımdan geçip kayboluşlarını izliyordum. Köyden sonra Suluova, benim için yeni bir dünyaydı. Trenin ulaştığı yerlerde kim bilir, hangi yeni dünyalar vardı? Yanımdan geçip giden trenlere, dileklerimi ve gönlümün bir parçasını yüklerdim. Sonraları, diğer çocuklar gibi ben de trenleri taşlamaya başladım. Sanki, "Beni niye götürmüyorsun?" der gibi, kızgınlığımı taşlara yüklüyordum. Çoğu zaman, anamın babamın istediği gibi, iyi ve dürüst bir çocuk olmayı istiyordum. Ama isteyip de gerçekleştiremediklerim olunca, birdenbire kötü bir çocuğa dönüşüyordum. O anlarda diğer çocuklar gibi, treni taşlamak hoşuma gidiyordu. İşin ucunda jandarma tarafından kovalanmak, yakalanırsam tokat yemek de vardı.

Öyle günlerden birinde attığımız taşlardan biri, lokomotifin camını kırmış, makinisti yaralamıştı. Onun şikâyeti üzerine gelen jandarmalar, bizi arıyordu. Saklandık, birkaç gün göz önünde bulunmadık. Başka bir gün, atılan taşlardan biri kafama geldi, canım çok yanmıştı. Etrafıma kızgınlıkla baktım, taşı atan çocuğu tespit ettim. Telaşlanıp kendini ele vermişti. Koşup o çocuğu yakaladım ve iyice bir dövdüm. Biri, benim veya ailemden birisinin canını yakarsa canavarlaşıyordum. Sonradan pişman olsam da o an gözüm bir şey görmüyordu. Daha sonraları trenler geçerken "Gazete!" Gazete!" diye bağıran çocukları görünce ezberim bir daha bozuldu. Ama ben okuma-yazma bilmiyordum ki!.. O çocuklar okuyordu. Benim elimden sadece hayal kurmak geliyordu. Hayal kurmak güzeldi. Ama bazen yaşam buna bile izin vermiyor, hatta dünyayı başıma yıkıyordu.

Böyle bir anımı, yaşadığım çaresizliği ve hayal kırıklığını şimdi bile anımsıyorum. Suluova'ya göç ettiğimiz ilk yıllar... Beş, altı yaşlarındayım. Hayvan damından bozma, tek odalı bir evde zor şartlar

altında yaşıyoruz. Abilerim, annem, babam herkes bir yerlerde çalışıyor. Ben evde ablamla yalnızım. Kapı çalındı. Açtık. Ev sahibi... Çok sinirli ve bağırarak konuşuyor. Kirayı ödemediğimizden bahsediyor. Birden içeri giriyor ve kap kacak, yorgan döşek ne bulursa dışarı atıyor. Ablamla birbirimize sarılıp seyrediyoruz. Çaresiziz. Elimizden bir şey gelmiyor... Korkuyoruz... O an, büyük olmayı ve kafamı taşla yaran çocuğa yaptığım gibi, bu adamı da evire çevire dövmeyi ne kadar istemiştim. İlk defa Allah'a isyan etmiştim. Yaşadığımız bir imtihansa, bu kadarı fazlaydı. Gereksizdi. Böyle bir durumda bizim yanımızda olmayacaksa ne zaman olacaktı? İlk defa köyde olmayı istedim. Ağlayamıyordum, bir şey yapamıyordum. Sadece ablama sarılıyordum.

Akşam, babam ve ağabeylerim gelip durumu görünce kendilerini kaybettiler. Babam eline odun kütüğünü aldı. Doğru adamı bulmaya! Abilerim de peşinde... Adamı bulup iyice hırpalamışlar. Karakol komutanı yakın köylerden birindendi. Onun araya girmesiyle karşılıklı şikâyetlerin geri alındığını hatırlıyorum. Hayatım boyunca yaşadığım en büyük çaresizlik, belki de buydu.

Evsiz olmak kötüydü ve evimiz yoktu. Ama bir gün, Suluova'da toprağımız olma şansı doğmuştu. Suluovalılar tarafından huzursuz edildiği için, göç etme kararı alan bir Alevi arkadaşı, babama, "Şu düveyi* bana ver, sana şu tarlayı vereyim." demiş. Babam reddetmiş. Bir düveye bir tarla! Sonrasında o tarlaya bir ev! Babam ne kadar hesapsız bir adamdı... Kalacak yerimiz yok, kiralık bir damda, hayvanlarla iç içe yaşıyoruz ve o bu teklifi kabul etmiyor. Herhâlde bu tarlayla buraya bağlanıp köyden tam olarak göç etmeyi düşünmüyordu. Sanki göç etmekten, hayatının akışını değiştirmekten korkuyordu. Bir sarkaç gibi köy ve kasaba arasında, göç yollarında salınmak ve bildiği şeyleri tekrarlayarak zamanı durdurmak istiyordu. Ama bence asıl neden, bu adamın zorda oluşundan yararlanmak istememesiydi. Zor durumda kalmış bir adamın çaresizliğini fırsat bilip mal sahibi olmayı kendine yakıştıramamasıydı.

* Düve: Henüz doğurmamış genç inek, dişi dana.

Bir sonraki yıl, biz de Turhal'da kışlayanların arasına katıldık. Burada köylülerle ortak ev kiraladık. Evin her odasında bir aile kalıyordu ve her sene kiraladığımız ev değişiyordu. Turhal'daki şeker fabrikası buradaki hayatı canlandırıyor, barındırdığı çok sayıdaki işçi ve memurla; özellikle hizmet sektörüne yeni iş olanakları yaratıyordu. Bereketli bir ovada tarımla uğraşan Turhal'ın yerlileri de ağır işlerde çalışmayı sevmeyince, bütün işler bizim gibi göç edenlere kalıyordu. Ağaç kesmek, budamak, odun kırmak, çobanlık, pancar sökümü hatta kağnılarla yük taşımak bile bize düşüyordu. Ne kadar ayak işi varsa gelip bizi buluyordu. Annem, yine farklılığını göstermiş, zengin memur evlerine temizliğe gider olmuştu. Karşılığında kazandığımız parayla, köye göç ettiğimizde bize lazım olan yağ, gaz, şeker, tuz, çay vb. ihtiyaçlarımızı karşılıyor, yazı rahat geçiriyorduk. Para bizim de hayatımıza girmişti. Artık ürün takas etmiyor, ihtiyaçlarımızı para ile karşılıyorduk. Zamanla köye dönüşümüz de farklılaşmaya başladı. Artık yaz aylarında, Sivas'tan köylere, günde bir kere de olsa araba kalkıyordu. Hayat büyük bir hızla dönüşüyor, makineleşiyordu.

Köye son göçümüzdü. Annemleri trenle Sivas'a gönderdik. Oradan araba ile köye geçeceklerdi. Babam da kağnı ve hayvanlarla, göç yolundan yayan olarak köye dönecekti. Ben babamla kalmıştım. Tokat'a vardığımızda bir handa mola verdik. Ne de olsa artık paramız vardı. O zamanlar yumurtalar renk renk boyanır, el arabalarında satılırdı. Çocuklar ve gençler bu renkli yumurtaları tokuşturup kendilerine bir tür eğlence yaratırlardı. Yumurtası kırılan parayı öder, diğeri de bedava yumurta kazanmış olurdu. Ben sağlam yumurtayı çok iyi tanırdım. Dişime vurduğumda çıkardığı tok sesten, "Bu sağlamdır." dediğimde pek yanılmazdım. Handa, böyle yumurta tokuştururken çok sayıda yumurta kazanmıştım. Ceplerim, koynum kazandığım yumurtalarla dolmuştu. Bir ara öylesine kafamı kaldırdığımda babamla göz göze geldik. Kesin bana kızacak, azarlayacaktı. Fakat hiç tahmin ettiğim gibi olmadı. Bana gülümsedi, şaşırmıştım. Tokat'tan aldığı çemen ve kazandığım yumurtalar, köy yolculuğunda bize iyi katık olmuştu.

ŞEHİR HAYATI

Kurt Kafalılar

Zamanla ağabeylerim ve ablam büyüdü. Gidiş gelişler zor gelmeye, şehir hayatı daha çekici olmaya başladı. Babam ve annem de eski güçlerinde değillerdi. Abimin biri de Turhal'da bir kasap dükkânında sürekli iş bulunca, buraya temelli yerleşmeye karar verdik ve bir ev kiraladık. Ev deyince bugünkü evler gibi değil. Yanına hayvan bağlanabilecek ya da malzeme konabilecek tek gözlü bir ev... Ve içinde sekiz kişi...

Yanılmıyorsam 1967 yılıydı. Bizim gibi pek çok aile, Turhal'a yerleşmeye başladı. Artık hayvancılığı tamamen bırakmış, emeğimizle kazandığımız para ile geçinir olmuştuk. Birkaç ailenin dışında köyden gelenlerin çoğu, çocuklarını okula göndermiyordu. Hayvanlar da olmayınca ben tamamen boşa çıkmıştım. Aslında okumayı çok istiyordum. Küçük çocukların okula gidişlerine imreniyordum. Sanki okula gidiyormuşum gibi onları takip ediyor, okula kadar yürüyor, çevresinde vakit geçiriyordum.

Turhal'ın yerlilerinin ve şeker fabrikasında çalışanların yaşamları bizden çok farklıydı. Daha güzel evlerde yaşıyorlar, daha güzel giyiniyorlardı. Özellikle yerlileri her işi yapmaz, yaşamayı çok sever ve meşhur şarkıdaki gibi bolca içki içerlerdi.* Hatta şeker fabrikası kurulduğunda, öncelikli olmalarına rağmen çoğu fabrikada çalışmayı kabul etmemiş, bu boşluğu Zileliler doldurmuştu. Dara düşen Turhallılar, geniş arazilerden bir kısmını satıyor, yine rahat hayatlarına devam ediyorlardı. Bizimse yoksulluğumuz görüntümüze yansıyordu. Daha kötü evlerde kalıyor, kimsenin yapmadığı işleri yapıyor, kötü giyiniyor ve daha kaba davranıp, daha kaba konuşuyorduk. Onlar da bu görüntümüzle bize "kurt kafalılar" diyorlardı.

Başlangıçta, köyümüze yakın komşu köylerden Kurtlapa'nın insanları için kullanılan bu yakıştırma, sonra göçer bütün köylüler için

* Hep bir hallı Turhallıyız, Biz bize benzeriz, Yüz bin kere yemin etsek yine şarap içeriz...

kullanılır olmuştu. Hem bütün işlere bizleri çağırıyorlar hem de bize küçümseyen, aşağılayan gözlerle bakıyorlardı. Aynı durum çocuklar için de söz konusuydu. Bizleri aralarına almıyorlar, bizimle oynamıyorlardı. Hatta bazıları arkamızdan seslenerek bizi kızdırıyorlardı. Onların varlıklı olmalarını, eğitimli olmalarını, güzel giyinmelerini, bisiklete binmelerini çok kıskanırdım. Paramız olmadığı için top alamaz, onlar oynarken çevrelerinde durur, top taca çıksın da bir kerecik vuralım diye saatlerce beklerdik.

Kıskançlığım önceleri imrenme boyutunda ve zararsızdı. Bizi dışlamaları, aşağılamaları, hastalıklıymışız gibi davranmaları, bende de onları sevmeme ve çevrelerinden uzaklaşmaya neden oldu. Köyden gelen yaşıtlarımla birlikte ne yapsak, onlar tarafından kabul edilmeyecek, horlanacaktık. Artık biz Turhal'ın Çingeneleri, Ermenileri, Alevileri, dışlanmışları, kısaca "kurt kafalıları"ydık...

Böyle yaşamayı, yoksul olmayı biz tercih etmemiştik. Top oynamak, bisiklete binmek, iyi giyinmek bizim de hakkımızdı ve bu özlemlerimizi mutlaka gerçekleştirecektik. Bir yolunu bulacaktık. İçimdeki iyi çocuğu öldüren ben değildim. Beni dışlayanlardı. Artık tek çevrem, köylü arkadaşlarımdı. Ya onlarla oynuyor ya da Turhal'ın sokaklarında amaçsız bir şekilde, hava kararıncaya kadar dolaşıyordum. Eve gitmeyi hiç istemiyordum. Her geç kalışımda, suç işlemişim gibi dayaktan korkarak evin kapısını çalıyordum. Yine de eve geç geliyordum.

On yaşımı doldurmuştum. Bir ramazan günüydü... Dolaşırken camilerin önünde dilenenler gözüme ilişti. Yakındaki diğer camiye gittim. Orada da dilenciler vardı. Onları izlemeye başladım. Nasıl davrandıklarını gözlemledim. Para kazanmanın, diğer çocuklar gibi bisiklet kiralamanın, top almanın yolunu bulmuştum. Kafa dengi birkaç arkadaşımı örgütledim, "Bisiklete binmek, bakkaldan şeker, çikolata almak istiyor musunuz?", "İstiyoruz!", "O zaman ben ne dersem onu yapacaksınız ve ağzınızı sıkı tutacaksınız", "Tamam!"

O yaşlarda halkın duyarlı olduğu anları öğrenmiştim. Halk ramazanda, bayramda, cuma günleri ve özellikle top patlamaya yakın

saatlerde çok cömert oluyordu. Biz de mahallemizden uzaktaki camilerde dilenmeye başladık. Rol yapmamıza gerek yoktu. Zaten görünüşümüz dilenci gibiydi. İnsanlar yokluğumuza acıyarak ya da vicdanlarını rahatlatmak için bize bol para veriyordu. Biz de paraları çereze, şekere, çikolataya ve bisiklete yatırıyorduk. Her gün saatlerce binmekten bisiklet cambazı gibi olmuştum. Çıkabildiğim en büyük hıza çıkıyor, yüzümü yalayan rüzgârla gökyüzünde adeta uçuyordum. O günlerde bisiklete binmeyi hiçbir şeye değişmezdim. Hayatta bundan daha güzel bir şey olamazdı. Tenha sokaklar benim yarış pistimdi. Sürerken ellerimi bırakıyor, tek tekerlek üzerine kalkıyor, dönüşlerde yana yatıyor, bazen bir yandan inip diğer yandan biniyordum. Çok mutluydum... Bu durum, içimdeki iyi çocuğu besliyordu.

Tabii ters köşe durumlar da oluyordu. Bir gün yine dilenerek askerlik şubesinin önünden geçiyorduk, askerler, "Gelin ekmek verelim." diye bizi çağırdılar. Arkadaşlarım inanıp gitti. Ben uyanık davranıp kaçtım. Uzaktan bekleyip izlemeye başladım. Yanıma geldiklerinde hepsinin kulakları ve yanakları kızarmıştı. Askerlerin yakın ilgisi (!) ile karşılaşmışlardı belli ki...

Yaya ya da bisikletle, Turhal'ın her yanını gezmiş, beni heyecanlandıran yeni yerler öğrenmiştim. Sinema ve panayır gibi...Her ikisi de ışıltılı ve büyülü birer dünya idi... Panayırlarda; salıncaklar, dönen dolaplar, atlıkarıncalar, masa topları, halka atılarak kazanılan hediyeler... Sonra Erkan sinemasının her tarafa asılan renkli afişleri, film öncesi hoparlörden sürekli çalınan arabesk ve sanat müzikleri... Zamanla bütün şarkıların, film artistlerinin, hatta figüranların isimlerini ezbere öğrenmiştim. Hele Yılmaz Güney!.. Benim ilk idolümdü. Onun filmlerine bayılır, o filmlerde kendimi bulurdum. Fakir, dışlanmış ama gururlu genç... Kötülere karşı hep kazanırdı. Hayali bile güzeldi. Keşke gerçekte de öyle olsaydı...

Artık bisiklete binmenin yanında, sinema ve panayıra gidebilmek için de para gerekiyordu. Dilencilik, ramazandan sonra, cuma günleri hariç işe yaramıyordu. Yeni kaynaklar bulmalıydık. Sinemanın heyecanlı dünyası, panayırların ışıltısı, bisikletin keyfi, sürekli olarak

beni kendine çağırıyordu. Mahalleleri gezip kapı önlerindeki naylon terlikleri, kapı tokmaklarını, kümeslerdeki su kaplarını vb. çalıp satmaya başladık. Bu hırsızlıkları, bisiklete binmek ve sinemaya gitmek için yapıyorduk. Gide gele sinemadaki ağabeylerle tanıştık. Paramız olduğunda iki kişi bir biletle, olmadığında bütün sinemayı silip süpürmek karşılığında içeri girerdik. Filmler hiç bitmesin, günlerce seyredelim isterdik.

Bir gün MHP'li biri panayırda olay çıkarttı. Panayırcılar da bu genci vurdular. Bunun üzerine çevre il ve ilçelerden gelen kalabalık bir MHP'li grup, panayırın altını üstüne getirdi. Her yeri yakıp yıktılar. Panayırın içinde askerlerin "aç aç" dedikleri gösterilerin yapıldığı pavyonlar vardı. O pavyonlarda çalışan kadınları kaçırıp tecavüz ettiler. Bir sürü insan da yaralanmıştı. MHP ile tanışmam böyle oldu. Sonraki yıllarda Turhal'da bir daha panayır kurulmadı.

Kavga Beni Mıknatıs Gibi Çekiyordu

Yavaş yavaş büyümeye ve güçlenmeye başlamıştım. Arkadaşlarımla birlikte fabrika evlerinin bahçelerindeki gazelleri süpürmek, kümesleri temizlemek, odun kırmak gibi işlerden para kazanmaya başlamıştık. Dışlanmanın, hor görülmenin acısını, kazandığımız paraları harcayarak çıkarıyorduk. Bir yandan da başka çocuklarla kavgalarım artıyor, evden kaçmalarım çoğalıyordu. Ağıllarda, samanlıklarda kalıyordum. Ailem beni kontrol etmekte zorlanıyor, benimle baş edemiyordu. Böyle günlerden birinde arkadaşlarımdan birini örgütledim, "Ben eve gidemiyorum, sen de gidemezsin." On iki, on üç yaşlarındaydık. Birlikte dolmuşa binip Tokat'a gittik. Tokat'a vardığımızda hava kararmıştı. Ne yapalım diye düşünürken, bir mahalleye girip para toplamaya karar verdik. Bu konuda ikimiz de tecrübeliydik. İnsanlar hâlimize bakıp bize acıdılar. "Siz kimsiniz?" diye sordular. Biz de ailemizle göç yolunda olduğumuzu, onları kaybettiğimizi, yarın yola devam edeceğimizi anlattık. Bize para ve ekmek verdiler. Bir kişi de kalmamız için bizi evine götürdü. Kalacağımız evden o gün cenaze çıkmış. Ölen kişinin odası boş kalmış.

Orada kalabileceğimizi söylediler. Çok korkmuş, ne yapacağımızı şaşırmıştık. Ya ölünün ruhu odaya dönerse? İlk fırsatta oradan kaçtık. Hava kararmıştı ama saat henüz erkendi. Önümüze bir sinema çıktı, vakit geçirmek için sinemaya girmeyi düşündük. Görevliye, Turhal'daki sinemada yaptığımız gibi, iki kişiye bir biletle girmeyi önerdik. Adamı ikna ettik ve içeri girdik. Birinci film bitti. İkinci filmden sonra sinema kapanacak, sokakta kalacaktık. Huzursuzluk bize ikinci filmi seyrettirmedi. Dışarı çıktık. Ne yapacağımızı düşünürken aklıma babamla köye göçerken kaldığımız han geldi. Nerede olduğunu biliyordum. Hanı bulduk ve mahallede söylediğimiz yalanı tekrarladık. Bizi on kişiden fazla insanın yan yana yattığı büyük bir salona götürdüler. Bir köşeye kıvrılıp yattık. Biraz tedirgindik ama sokakta kalmaktan iyiydi. Hareketli bir gün geçirmiştik. O gece derin bir uyku uyuduk. Sabahleyin kıçımıza yediğimiz tekmelerle uyandık. Tekmeler acıtası atılmıyordu. Yine de korkmuştuk. Yarabbi! Dünden beri ne çok korkmuştuk. Evdeki dayak bu korkulardan iyi miydi? Karar veremedim. Köyden beri evden kaçışlarım oluyordu. Bu seferki şehir dışına ilk kaçıştı. Dün idare etmiştik. Bakalım yalan söylediğimiz ne zaman ortaya çıkacaktı? Tekmelerden sonra kötü şeyler yaşayacağımızı düşünürken öyle olmadı. Bizi kahveye götürdüler. Çay ile simit ısmarladılar. Bir yandan da orada ne aradığımızı soruyorlardı, aynı hikâyeyi anlattık. İçlerinden biri, "Yalan söylüyorlar Bunlar evlerinden kaçmışlar." deyince diğerleri de buna ilişkin sorular sormaya başladı. Biz de doğru söylediğimizi, ailelerimizin bizi merak edeceğini, onlara yetişmek için bir an evvel yola çıkmamız gerektiğini söyleyip teşekkür ederek oradan ayrıldık. Acele etmesek kesin olarak bizi polise teslim edeceklerdi. Bir de orada dayak yiyecektik. Bildiğimiz yerde dayak yemenin, bilmediğimiz yerlerde dayak yemekten iyi olduğuna karar verip eve dönmeye karar verdik. Düştük yola...

Gerekirse Turhal'a kadar yürüyecektik. Hava da çok kötüydü. Sanki gök delinmiş gibiydi... Sicim gibi yağmur yağıyordu, ilikle-rimize kadar ıslandık. Birkaç km. kadar ilerlemiştik ki yanımızdan

Turhal dolmuşu geçti. El kaldırdık, durdu. Aynı yalanı şoföre de anlattık. Sudan çıkmış balık gibi gözüken iki küçük çocuğa ne kadar inandı ne kadar acıdı bilemiyorum ama bizi Turhal'a kadar götürdü.

Turhal'da arabadan inip bir süre yürüdükten sonra, iki kocaman el beni ensemden yakaladı. Baktım abim... Önce iki tokat yedim. Eve kadar azarın bini bir para... Eve varınca da beni ayaklarımdan tavana astı. Cezaevi yıllarında peşimi bırakmayacak olan işkenceyle, ilk kez böyle tanıştım.

Bir süre uslu durdum ama benim uslu olmam yetmiyordu. Kavga beni mıknatıs gibi çekiyordu. Bir gün arkadaşlarla camii avlusunda oynuyoruz. Aramızda kavga çıktı. Yine kendimi kaybettim. Su dolu tekneyi, kavga ettiğim çocuğun kafasına çarptım. Çocuğun kafası yarıldı. Ben yine korkudan ortalıktan kayboldum. Çocuğu hastaneye kaldırıp kafasına dikiş atmışlar. Olaya polis de karışmış. Ailesi benden şikâyetçi olmuş. Üç gün eve gitmedim. Polis her gün eve gelip beni sormuş. Üçüncü gün ailemden beni dövmemeleri garantisini alıp eve gittim. Mehmet abimin patronunun arkadaşı, Polis Kemal vardı. Abimle patronu onunla görüşmüşler. "Gelsin, ifade versin gitsin." demiş. Babam aldı beni, karakola götürdü. "Ben yapmadım de." diye tembihte bulundu. Karakola gidip Kemal abiyi bulduk, "Nasıl oldu, anlat?" diye sordu. "Ben yapmadım, bilmiyorum." "Oğlum anlat!" "Nasıl olduğunu bilmiyorum, ben yapmadım..." Kemal abi son sözden sonra beni yere yatırdı. Copla vurmaya başladı. Canım çok yanıyordu ama "Ben yapmadım," demeye devam ediyordum. Bir ara abim ile göz göze geldik. Arkamızdan gelmiş olmalıydı. Doğruyu söyle diye işaret etti. İtiraf ettim. İfademi alıp serbest bıraktılar. Boşuna dayak yemiştim.

Artık dayak arsızı olmuştum. Yapılan nasihatlerin etkisi bir süre sonra geçiyordu. Bu olaydan sonra beni, abimi yetiştiren kasabın yanına çırak olarak verdiler. Artık çocuk olmadığımı, sokakta gezmememi, herkes gibi düzenli bir işte çalışıp meslek sahibi olmam gerektiğini söyleyerek... İlk defa başka birinin yanında çalışacaktım. Düzenli bir işim olacaktı. Hayatımda yeni bir dönem başlıyordu.

Patronum iyi bir insandı. Bizi çırak gibi görmez, bize bir abi, bir baba gibi davranırdı. Onu çok sever, bir o kadar da çekinirdim. Yörenin en iyi kasabıydı. Çok da disiplinliydi. Uzunca bir süre, elime bıçak vermedi, "Önce bakarak öğreneceksin. Acemilikte elin bıçağı nasıl tutarsa, öyle gider." derdi. Müşterilerin çoğunluğunu şeker fabrikası çalışanları, memurlar, doktorlar, bürokratlar oluştururdu. Telefonla sipariş alırdık. Ben de bisikletle dağıtırdım. Bu benim için çok kârlı bir işti. Hem bisiklete binmeye devam ediyor hem de gittiğim yerlerden bol bahşiş alıyordum. O zamanlar varlıklı ailelerin bahşiş dağıtması gelenek gibi bir şeydi. Az veya çok verilen bahşişler, akşama benim için önemli bir tutar oluşturuyordu. İlk aylığımı aldığımda, hemen Turhal'ın en iyi terzilerinden birinin yolunu tuttum. En kaliteli kumaşlardan birini seçip, kendime bir takım elbise diktirdim. Artık her zaman giyimlerine imrendiğim Turhal'lı yaşıtlarıma benzeyecektim. Böylece giyimimden, içtiğim sigaraya kadar pek çok şey değişmişti. Dönemin en iyi sigaraları "Kulüp" ve "Yenice" idi. Sokaklarda topladığım izmaritten, "Yenice"ye terfi etmiştim. Şimdilik her şey iyi gidiyordu. İyi para kazanıyordum.

Nadire abla adında, kedi ve köpek besleyen bir müşterimiz vardı. Her akşam iş çıkışı, biriktirdiğim artık etleri ve kemikleri toplar, ona götürürdüm. Bana iki buçuk lira bahşiş verirdi. Günlük bir liraya çalıştığımı düşünürsek çok büyük para... Hem de meşru... Yine bir akşam, bahşişimi almış dönüyordum. Saim diye bir arkadaşla karşılaştım. Benden sigara istedi. Üzerimde yoktu. "Gel bakkaldan alalım." dedim. Yakın bir yerde "Laz Bakkal" vardı. Gidip bir Yenice aldık. Yarı yarıya paylaştık. Ertesi gün bakkalın önünde ustamla oturuyoruz. Gömleğimin cebindeki sigara paketini fark etti. Keşke saklasaydım. Beni yanına çağırdı. Niye çağırdığını anlamıştım. Sigara içmemi istemiyordu. Sonuçta, usta saygı duyduğum birisiydi. Bir kulak burkmasıyla kurtulabilirdim. Nedense kaçtım. Peşimden fırlattığı tuğla ayağıma gelmiş, yere yuvarlanmıştım. Beni yakaladı ve sigaramı aldı. Bitişiğimizde büyük bir bakkal vardı, sahibi de, "Benim bakkaldan çalmıştır," diye seslendi. Yeni bir dönem başladı diye

düşünürken gördüm ki geçmişim beni bırakmıyor. Ustam bu olaya üzülmüştü, "Çaldın mı?" diye sordu. Nasıl aldığımı anlattım, "İspatlayabilir misin?" diye sordu. İnanmak, ikna olmak istiyordu. "Saim yanımdaydı, o biliyor." dedim. Saim'e haber saldı. Gelince sordu. Saim beni doğrulamıştı. Ustam ikna olmuştu. Ama Mehmet Bakkal, çalmış olduğumda ısrar ediyordu. Bu olaydan sonra ona düşman oldum. Beni küçük düşürmüştü, intikamımı almalıydım. Dürüst olmaya çalışmak güzeldi ama dürüst kalmak için haksızlık yapanları cezasız bırakmamak gerekiyordu. Annemden ve Yılmaz Güney'den çıkardığım ders buydu. Birkaç gün bu konuyu düşündüm. Sonuçta kararımı verdim.

Eskiden bakkallar gaz yağı da satarlardı. Mehmet Bakkal dolu gelen yeni varili, kapının önüne koymuştu. Varilin alt tarafına yakın bir yerde bir kapağı bulunur, isteyen bakkal buraya çeşme takıp ölçü kabını buradan doldurabilirdi. Bu kapağı zorlayıp gazın gece boyunca sızmasını sağlayacaktım. Akşam dükkânlar kapanırken temizlik yapacağımı söyleyerek orada kaldım. Herkes gittiğinde, kapağı zorlayıp gazın sızmasını sağladım. Öylece bırakıp gittim. Sabah geldiğimde, her tarafa yayılmış gaz birikintilerini gördüm. Varil boşalmış, ben de intikamımı almıştım. Mutluydum.

Çıraklığın bendeki olumlu etkilerini gören ailem, Kuran kursuna gitmem için bana baskı yapmaya başladı. Özellikle annem hafız olmamı çok istiyordu. Benim de köydeki deneyimlerimden dolayı, hoca deyince kızlara farklı gözle bakan, erkeklere de çıplak ellerle köz toplatan insan aklıma geliyordu. Üstelik ben, herkes gibi normal bir okula gitmek, Arapça değil Türkçe öğrenmek istiyordum. Kuran kursuna gitmeye gönülsüzdüm ama mecburen gittim. Sabah Kuran kursu, öğleden sonra iş... Günlerim böyle geçmeye başlamıştı. Kurs çok disiplinliydi. Namaz kıldırırlar, dua ve ayet ezberletirlerdi.

Rıza (Tekeşen) da aynı kurstaydı. Bir gün Atatürk yüzünden kurs hocasıyla tartıştı. Benim yaşımda bir çocuğun hoca ile tartışması hoşuma gitmişti. Tartışmadan sonra Rıza kursu bıraktı. Birkaç gün sonra yapılan aramada cebimde tütün buldular. Hoca beni dövdü.

Bunlar dövmekten başka bir şey bilmiyorlardı. Bütün hünerleri korkutarak ve dayakla bir şey öğretmekti. Ben de küfrettim ve kaçtım. Bir daha da oraya gitmedim. Kuran kursu köyde de şehirde de aynıydı. Allah'ın sevgi dolu sözleri ile çocuklara yapılan zorbalığı ve dayakla eğitimi yan yana düşünemiyordum. Normal okula giden çocukların dayak yediklerini hiç duymamıştım. Madem oraya gidemiyordum, buraya da gitmeyecektim...

Dükkâna gelen günlük gazeteleri herkes gibi okumayı çok isterdim. Zamanla sinema afişlerinden ve gazetedeki büyük yazılardan bazı harfleri çat pat öğrendim. Bol resimli Hayat mecmuası gibi dergiler, çocuklarda gördüğüm resimli alfabe gibiydi benim için. Okuma yazmayı iki günde öğrendim, desem yalan olmaz.

Dedemin hayvanlarına çobanlık yapmam için birkaç günlüğüne beni köye göndermişlerdi. Benden birkaç yaş küçük teyzemin oğlu da benimle gelmişti. O okula gidiyordu. Okumaya olan özlemim öyle çoğalmıştı ki bütün yol boyunca yeğenimle bunun üzerine konuştum. Bana okuma yazmayı öğretebileceğini söyleyince dünyalar benim oldu. Hayvanları güderken birkaç gün boyunca çubukla toprağa yazarak hecelemeyi ve kelimeleri öğretti. O kadar hevesliydim ki her şeyi dikkatli izliyor, teyp gibi beynime kaydediyordum. Herkesin kara tahtada tebeşirle, sırada defter kalemle öğrendiğini ben toprak ve çubukla öğreniyordum. Okuma yazmayı Turhal'a dönünceye kadar söktüm. Aynı hevesle, bir hafta içerisinde çarpım tablosunu da ezberledim. Artık Hayat mecmuası ve günlük gazeteleri karıştırmak büyük bir zevkti benim için. Artık, bir zamanlar biz treni taşlarken yolculara "Gazete!" diye bağıran çocukları daha iyi anlıyordum.

Aradan yıllar geçmiş, Turhal'a tamamen yerleşmiştik. Abilerim meslek sahibi olmuş, çalışıp para kazanmaya başlamışlardı. Yılların yorgunluğu annemi teslim almış, artık çalışamaz hâle getirmişti. Bir gün duyduk ki babam gitmiş, bir başkasının besi damında çoban olmuş. Yıllarca sürdürdüğü çalışmama inadını kırmış. Herhâlde annem çalışamadığı için, evin sorumluluğunu alan çocukların parasını yemek ağırına gitmişti. Onun çalışması ise bizim zorumuza gidiyordu.

Israrla çalışmamasını söylememize rağmen, çobanlığa devam etti. Hem de yıllarca... Çalışmama inadı kırılmıştı ama çocukları dâhil, kimseye muhtaç olmama inadı devam ediyordu. Biz de onu vazgeçiremeyeceğimizi biliyorduk.

Artık okuyup yazabiliyordum. Para kazanıyor, iyi elbiseler giyebiliyordum. Sipariş dağıtırken ya da dükkânda çalışırken insanlar bana eskisi gibi küçümseyici gözlerle bakmıyordu. Dükkâna gelip giden Turhallı çocuklardan da yeni arkadaşlar edinmeye başlamıştım. Toplumun içinde yer edindikçe, eski olumsuz alışkanlıklarım da yok olmaya başladı. Okula gidememenin dışında bir sıkıntım kalmamıştı. Aslında gidenlerden çok daha keyifli bir hayatım vardı. Artık, "kurt kafalı" bir köylü değil, Turhallı biri olarak kabul görmeye başlanmıştım. Ne güzel şey insanın dışlanmaması, kabul görmesi....

Çocukluğum, yoksulluğum, yoksunluğum, özlemlerim, isyanlarım... Bir de gökyüzü, yollar ve yolculuklar... Tüm bunlar o günleri hatırladığımda aklıma ilk gelenler... Şair* ne güzel söylemiş:

Gökyüzü gibi bir şey bu çocukluk... Hiçbir yere gitmiyor...

Gitmesin! Hiçbir yere gitmesin!

Aile fotoğrafı. Annesi, Ebesi, Ablası, Kızkardeşi, Yengesi, Halası, Yeğenleri...
Şükrü (ayakta, en sağda), önündeki ebesi, onun yanındaki annesi

Soldan, Hüseyin abisi, Şükrü, Mehmet Abisi

Sol baştan (oturanlar), Şükrü dayısı, babası Kadir, yeğeni Gazi
Sol baştan (ayaktakiler), Mehmet abisi, Şükrü

2. BÖLÜM

TURHAL VE SİYASALLAŞMA SÜRECİ

TURHAL'DA DEMOKRATLIĞIN KODLARI

Kodlar İlçenin Tarih ve Sosyolojisinde Gizli

Şükrü Yılmazer

1970'li yılların ikinci yarısında, ülkenin dört bir yanında olduğu gibi, Turhal'da da "başka bir dünya" talebi ve bu talebin doğurduğu örgütlenme çalışmaları, tüm canlılığı ile sürüyordu. 1977 yılında Dev-Der'in* kurulması, sivil faşistlerin Turhal'da egemenlik kurma çalışmalarının önlenmesi, Antimuan Madeni direnişinin başarıyla sonuçlanması, yerel seçimlerde 68'li bir devrimcinin belediye başkanı seçilmesi, yapılan provokasyonlara karşın ilçe halkının Alevi Sünni çatışmasına prim vermemesi ve dışlayıcı davranmaması gibi gelişmeler; Turhal'ı bulunduğu coğrafyanın ortasında, çevre il ve ilçeler arasında, demokrasi ve özgürlükten yana bir çekim merkezi hâline dönüştürmüştü. Tıpkı Yeşilırmak'ın bölgeye kattığı canlılık gibi Turhal da, Tokat ve ilçelerinde yaşayan devrimci-demokrat insanların yüzünü çevirdiği, moral bulduğu ve dayanıştığı, solun ve devrimci değerlerin yeşermeye başladığı bir ilçe olmaya başlamıştı.

Böyle bir ortamın yaratılmasında, Dev-Der'li gençlerin Turhal'daki gençlik, memur ve işçiler arasında, mahalle ve köylerde yaptığı yaratıcı ve kurucu çalışmaların yanı sıra, ilçenin bütününde sivil faşistlerle giriştiği dişe diş mücadelenin payı büyüktü. 1950'li yılların ikinci yarısı ile 1960'lı yılların başlarında doğan, çocukluklarını ve

* Devrimci İşçi Köylü Gençlik Derneği

ilk gençlik yıllarını Turhal'ın o yıllardaki özgürleştirici ortamında geçiren bir grup gencin, derneğin kurulmasıyla başlattıkları doğru politik, pratik hamleler ve militan çalışmalar önemliydi. Olmazsa olmazdı. Ama olmazsa olmaz olan ikinci bir şey daha vardı: Turhal'ın yerli halkının bu konulardaki olumlu duruşu, demokrasiye ve barış içinde yaşayan bir Turhal düşüncesine yatkınlığı...

Halkın önemli bir kısmının faşist propagandaya ve mezhep kışkırtmalarına prim vermemesi, Maden Direnişi, yerel seçimler ve benzeri olaylarda devrimcileri desteklemesi, Turhal'da solun, Tokat'ın merkezinden ve diğer ilçelerinden daha sağlıklı bir ortam bulması ve gelişmesinin kodları; bu ilçenin tarihinde ve sosyolojisinde gizliydi.

Tarih boyunca insan toplulukları, yerleşim alanlarının seçiminde; ılımlı bir iklime, su kaynaklarına, ekilebilir topraklara, hayvan besleyebilme kapasitesine, ulaşım yollarının yakınlığına dikkat etmişler ve muhtemel saldırılarda kolay savunulabilecek korunaklı yerlere yerleşmeyi önemsemişlerdir. Turhal, bütün bu özelliklere fazlasıyla sahip olduğu için hep tercih edilen ve bu yüzden sık sık değişik uygarlıklar tarafından ele geçirilen bir yerleşim yeri oldu.

Turhal'ın bu tercih edilirliğinin başında, Yeşilırmak'ın varlığı ve onun binlerce yılda taşıdığı alüvyonlarla oluşan, her türlü sebze ve meyvenin yetiştiği, hayvancılığın yapıldığı, bereketli Kazova ve Turhal ovaları gelir. İlçe, Orta Karadeniz Bölgesi'nde yer almasından dolayı, Karadeniz Bölgesi'nin nemli ve ılıman hava akımlarına açık olduğundan, iklimi, yaşanılabilir bir yerleşim alanı zenginliği yaratır. Orta Anadolu'yu Karadeniz'e, Doğu Anadolu'yu batıya bağlayan yolların kesiştiği yerde, Perslerin İran'ın içlerinden, Lidya uygarlığının başkenti Sard'a kadar döşedikleri ticaret yolunun üzerinde bulunur. Ayrıca ovanın etrafını çevreleyen dağlar, yerleşim alanının savunulmasını kolaylaştıran bir yayılım gösterir.

Sümer diliyle yazılmış iki kitabenin, Turhal Kalesi'nde bulunduğundan söz edilmesi, ilçe tarihini M.Ö 3000'lere kadar götürmektedir. MÖ 2000'de Hititlerden başlayarak sırasıyla Frigler, Asurlular, Kimmerler, Medler, Persler, Helenler, Romalılar, Bizanslılar,

Selçuklular, Osmanlılar ve değişik beylikler, bu bölgede egemenlik kurdular. Binlerce yıl süren bu egemenlik savaşları; aynı zamanda değişik kültürlerin karşılaştıkları, çatıştıkları, birbirlerini etkiledikleri, dönüşüp değiştirdikleri, yeni ve daha güçlü kültürlerin oluşmasına gebelik ettikleri bir coğrafya oluşturdu. Bugün bu coğrafya, çok geniş bir açıkhava müzesi gibi değerlendirilmekte ve bütün bu kültürlerin bıraktığı sayısız iz, araştırılmayı beklemektedir.

İskender'in ölümünden sonra, Pers soylularından Ariaretes, Turhal'ı (Gazi-ura) başkent yaparak bağımsızlığını ilan etmiştir. O yıllarda bölgede dolaşan Amasyalı gezgin coğrafyacı Strabon, (MÖ 63-MS 19) Turhal'ı, kralların oturduğu yer olarak tarif etmektedir. Turhal; Zile ve Tokat'la birlikte, Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme dönemlerine kadar ilgi odağı olmaya ve el değiştirmeye devam edecektir. Bu coğrafya, Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sindeki: *"Turhal Ovası, meyve ağaçlarının bereketli bolluğu ve çok kaliteli tahılları ile ünlüdür."* sözünü doğrularcasına, Osmanlı Ordusunun erzak ihtiyacının önemli bir kısmını karşılamıştır.

Bozoklu Şeyh Celali İsyanı Bir Turhal İsyanıydı

Divriği ve Sivas'tan Amasya'ya kadar bu bölge, bir başka özelliği ile de ün yapmıştır: İsyanlarıyla... Egemenlerin sık sık değişmesi, her yeni gelenin dinî ya da mezhepsel dayatmaları, ayni veya nakdî vergiler altında ezilenler, geçim sıkıntısı çekenler, toprakları ellerinden alınanlar, Pir Silvanus olup Bizanslılara; Baba İshak ve Baba İlyas olup Selçuklulara; Bozoklu Celal olup Osmanlı'ya karşı, "Artık yeter!" diyerek baş kaldırdılar. İsyanlar, egemenlerin katliamları ile bastırıldı. Ama katliamlardan sonra, her uygun durumda yeni direnişler ortaya çıktı. On binlercesi kılıçtan geçirilse de ezilenler; Bizans'ı, Selçuklu'yu, Osmanlı'yı ve diğerlerini hiç sevmedi. İsyan ve direniş hep sürdü ve bir gelenek oluşturdu.

Bozoklu Şeyh Celal İsyanı, bir Turhal isyanıydı. Çaldıran Savaşı'nda büyük kıyıma uğrayan Alevi ve Türkmenler*, Osmanlı'nın

* Osmanlı ordusu, Safevilerle çarpışacağı İran sınırına kadar, ulema tarafından "Katli vaciptir." diye fetva çıkartılan ve yol üzerindeki eyalet valileri tarafından isimleri saptanan kırk bin Türkmen ve Aleviyi katletmişti.

1516-18 yılları arasındaki Mısır seferi sırasında veya dönüşte yeni bir katliama girişme ihtimali üzerine tedbirli olmaya çalışıyordu. Şeyh Celal, Bozok'tan* Turhal'a yerleşip halkı düşünceleri etrafında örgütlemeye başladı. Bir süre sonra Turhal halkının tamamına yakını, Tokat ve Amasya'daki Türkmen ve Aleviler arasında saygı duyulan ve önemsenen biri hâline geldi. Kendine inananlardan oluşan yaklaşık dört bin kişilik bir kuvvetle, Rum Beylerbeyi Sadi Paşa güçlerinin üzerine yürüdü ve onları dağıttı. Bu olaydan sonra çevresinde toplanan insan sayısı yirmi bine ulaştı. Padişah Yavuz, Rumeli Beylerbeyi komutasındaki Osmanlı ordusunu bu isyanı bastırmakla görevlendirdi. Sivas yakınlarında yapılan bir savaşta Osmanlı güçleri; silahları yetersiz, savaş konusunda tecrübesiz, sıradan halktan oluşan Şeyh'in ordusunu dağıtmakta zorlanmadı. Binlerce mürit kılıçtan geçirildi. Şeyh'in başı gövdesinden ayrılarak İstanbul'a gönderildi.

Bir yıl sonra, Bozoklu Celal'in taliplerinden Şah Veli; yanına topladığı ve çoğu Turhal, Zile, Tokat, Amasya halkından oluşan beş bin kişilik bir kuvvetle, Sivas Beylerbeyi'ni yense de, üzerine gönderilen Hüsrev Paşa komutasındaki orduya direnemedi. Şeyhinin akıbetine uğradı. Başı kesilerek İstanbul'a gönderildi.

Yöre halkı Şeyh Celal'i hiç unutmadı. Onun ardından, Anadolu'nun dört bir yanında isyanlar ve katliamlar birbirini takip etti. Bu isyanların hepsine, Celal'e mensup anlamında, *Celâli İsyanları* dendi. Türkçede, "celallenmek" diye bir kavram oluştu. Ezilenler, her katliama, "celallenerek" cevap verdi. Anadolu'da *"Ben de halimce Bedrettinem", "İriş Dedem Sultan... İriş"* diyenlere, Cemal Süreya'nın dizelerinde vücut bulan:

Şelaleye
Düşmüştür zeytinin dali;
Celaliyim
Celalisin
Celali
diyenler eklendi.

* Bozok: Yozgat

Bugün, Turhal'daki mahallelerden biri olan Celal'in isminin, Şeyh Celal'den geldiği söylenmektedir. Turhal, hem Celâli ayaklanmalarına yataklık ettiği için hem de Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme dönemine girmesiyle birlikte, bütün Anadolu'yu etkileyen işsizlik, yoksulluk ve bitmek bilmeyen savaşların sonucunda eski parlak günlerinden uzaklaştı. Cumhuriyet'ten sonra kurulan şeker fabrikasının açılışına kadar, uzun yıllar, cazibesini yitirdi. Yine de 1850'den sonra Kırım Savaşı, Osmanlı-Rus Harbi ve Balkan Savaşları'ndan kaçarak Anadolu'ya göç etmek zorunda kalanların bir kısmına kucak açtı, yurt oldu, onlarla ekmeğini bölüştü. Bu yıllarda Tokat ve ilçeleri denince akla ilk gelen, bir türküdür:

Hey Onbeşli Onbeşli
Tokat Yolları Taşlı
Onbeşliler Gidiyor
Kızların Gözü Yaşlı

Çocuk yaşta, Balkanlardan Yemen'e, Çanakkale'den Sarıkamış'a gitmek zorunda kalanlar durumu pek kavrayamazken, onları göndermek zorunda kalan sevenleri büyük ihtimalle bir daha karşılaşamayacaklarını biliyorlardı. Bu türkü, savaşa gönderilen çocuk askerler için bir ağıttı.

Turhal, Kurtuluş Savaşı'nda tercihini, İstanbul hükümetine karşı, Kuvayı Milliye'den yana yaparken hiç düşünmedi. Osmanlı İmparatorluğu'nun asırlardır bu topraklarda yaptığı sömürü ve katliamların izleri, toplumsal hafızada hâlâ tazeydi. Turhallılar ve ilçede yaşayan kanaat önderleri, bu savaşla sadece düşmandan değil, Osmanlı'dan da kurtulacaklarının farkındaydılar. Kurtuluş Savaşı'na katıldılar. İzmir'in, Maraş'ın ve İstanbul'un işgallerini protesto eden ilk mitingleri düzenlediler. Ulaşabildikleri her yere, işgalleri kınayan mektup yazdılar ve telgraf çektiler. Cepheye erzak ve asker gönderdiler. Yüzlerce şehit verdiler.

Samsun'a çıkan Bandırma vapurunda bulunan Atatürk'ün yakın arkadaşı Karargah Subayı Yüzbaşı Mustafa Vasfi Süsoy, Tokatlıydı.

Erzurum Kongresi'nde, Tüzük Komisyonu'nda, Tokatlı Hamamcızade Rıfat Arkun Bey görev almıştı. Turhal'ın din adamları da bilinçleri ve gönülleriyle bu mücadelede yer aldılar.

Her Fabrika Bir Kaledir

Hasan Başarır

Atatürk, Samsun'dan Sivas'a giderken 26 Haziran 1919'da Turhal'a uğruyor. Kendisini Bucak Müdürü Nazif Engin ve Cemiyet Başkanı Müftü Hacı Mustafa Lütfü Bilgen karşılıyor. Hacı Bilgen, Atatürkçü bir din adamıydı. Babam, onun cami cemaatindendi. Ailece de görüşürdük. Atatürk'le tanışmalarından itibaren aralarında sıcak bir dostluk kuruluyor. Geldiği gün Atatürk, yakınındaki bir duvarın üzerine çıkarak etrafta toplanan kalabalığa sesleniyor. Yaşanan durumu özetliyor. "Eğer sahip çıkmazsak vatan elden gidiyor. Öküzünüzü, ineğinizi satın. Silah alın, örgütlenin ve mücadeleye katılın." diyor. Daha sonra, Nazif Engin ve Hacı Bilgen'le bir toplantı yaparak onlardan Turhal Müdafaayı Hukuk Cemiyeti'ni kurmalarını istiyor. Tokat'a doğru yola çıkmadan önce, Hacı Bilgen'in kestiği meşhur Turhal kavununu yerlerken aralarında şöyle bir konuşma geçiyor. Atatürk, "Bu savaşı kazanır mıyız?" diye sorunca Hacı Bilgen, "Sende bu kararlılık ve inanç oldukça kazanırız." diye cevap veriyor. Atatürk'ün, "Senin katkın ne olur?" sorusunu ise, "Biri gözleri görmeyen üç oğlum var. İkisini alır, gelirim." diye yanıtlıyor.

Turhal, Kurtuluş Savaşı sırasındaki bu dik duruşunun karşılığını, Cumhuriyet kurulduktan sonra aldı. 23 Ağustos 1928'de, Samsun-Sivas tren yolunun önemli bir durağı olarak Turhal Tren İstasyonu hizmet vermeye başladı. 19 Ekim 1934 tarihinde de Turhal Şeker Fabrikası kuruldu. Bu iki yatırım için Turhal'ın uygun görülmesinde, zengin tarihsel birikimi ve verimli coğrafyasının yanı sıra, ilçenin Kurtuluş Savaşı'ndaki kararlı duruşunun ve mücadeleyi sahiplenişinin de etkisi büyüktü. Bin yıllardan beri kullanılan tarihî Pers yolunun üzerinde bulunan Turhal, demir yolunun gelişiyle ulaşım alt yapısını tamamlıyor, şeker fabrikası ile de tarımcılıktan sanayiciliğe adım atıyordu.

"Her fabrika bir kaledir." şiarıyla kurulan Cumhuriyet'in fabrikaları, istihdam yaratmanın yanında, halkın tanımadığı ya da yeteri kadar bulamadığı ihtiyaç maddelerini üretip yaygın kullanıma sokmak gibi bir görev de gördüler. Şeker, bunların başında geliyordu. O yıllarda Anadolu insanı şekeri tanımıyor, tatlandırıcı olarak pekmez kullanıyordu.

İlçemin Güvenliğini Riske Atamam

Şükrü Yılmazer

O günün gerçekliğinde, genç Cumhuriyet kendini Anadolu'dan inşa etmek ve kendi yeni insanını yaratmak durumundadır. Tıpkı Halkevleri, Köy Enstitüleri gibi, "Sosyal Fabrika Projeleri" de kuruldukları il ve ilçeleri değiştirdi. Fabrikayla birlikte kurulan sinema, yüzme havuzu, spor salonları, kulüpler, çay bahçeleri, kooperatifler, alışveriş merkezleri ve kütüphaneler; yöre halkını daha önce bilmediği faaliyetler ve yeni bir kültürel iklimle buluşturdu. Cumhuriyet farkını, bu işletmelerle daha iyi kavrattırdı ve özellikle bu yörelerde benimsendi.

Fabrikaların kurulduğu her yerde olduğu gibi, Turhal'daki şeker fabrikası; köylünün şeker pancarı ekip devlete satması, düzenli bir gelire sahip olması, çocuklarının fabrikada iş bulması, ilçeye mühendis, doktor, öğretmen gelmesi, okul ve hastane açılması, gelirin artması, insanların geleceğe daha güvenli bakması demekti. Yurttaşlarının gelişimini önemseyen bir Cumhuriyet ve ortak yaratılan bir Cumhuriyet'in değer ve kazanımlarının farkında olan bir halk demekti. Bir ülkenin yeniden yaratılmasının ortak hatıraları henüz tazeydi. Kamunun değerlerine sahip çıkmak ve bu konuda titiz davranmak, yöneticiler arasında bile önemli ölçüde geçerli bir özellikti.

1957 yılında yaşanan bir olay, bunun güzel bir örneğidir. Başbakan Adnan Menderes'in hala güçlü olduğu yıllar... Başbakan, çıktığı yurt gezilerinden birinde Samsun'dan Sivas'a doğru gidecektir. Aracının yakıt ve benzeri ihtiyaçlarını, yol üzerindeki il ve ilçelerden karşılamaktadır. Amasya'ya doğru ilerlerken bir sonraki günün yakıt

ihtiyacını karşılamaları için Turhal kaymakamlığına direktif verilir. Turhal'da yakıt kıttır. Kaymakam, CHP'li Belediye Başkanı Bekir Şeyhoğlu'na durumu bildirir. Belediye Başkanı yakıt konusunda sıkıntılı olduklarını, ilçenin ihtiyaçlarını ancak karşılayabildiklerini, stoklarının ancak buna yettiği cevabını verir. Kaymakam ısrarlı davranmasına rağmen Belediye Başkanı'nı ikna edemez. Bunun üzerine durumu, Başbakan'ın güzergâh sorumlusuna bildirir. Güzergâh sorumlusu doğrudan Belediye Başkanı'nı arar. Belediye Başkanı durumu özetler ve bu talebi karşılayamayacaklarını bildirir. Konuşmada sesler yükselmeye başlamıştır. Güzergâh sorumlusunun son direktifi emir kipindedir: "İtfaiye arabalarındaki yakıtı boşalt." Belediye Başkanı'nın ilçesine karşı sorumluluğu, bu teklifi de reddetmesine neden olur. Sorumlunun son sözü, şudur: "Ya yarın bu işi çözersin ya da sonuçlarına katlanırsın!" Cevap, kısa ve nettir: İlçemin güvenliğini riske atamam. Bu güvenlik, Başbakan'ın gezisinden daha önemlidir. O yıllar, -sayıları giderek azalmaya başlasa da- kamu malını oturduğu koltuktan daha fazla önemseyen yöneticilerin, taşıdıkları sorumluluklarda titiz davrandığı yıllardır.

Güzergâh sorumlusu kızgın ve sıkıntılıdır. Sorunu çözememiştir. Başbakan'dan iyi bir fırça yiyeceğini bilmektedir ama durumu da kendisine bildirmek durumundadır. Olayı anlattığında Başbakan küplere biner. Varlığı ile bütün Türkiye'yi titretir, istekleri emir gibi algılanırken bu adam kim oluyor da kendisine "Hayır" diyordur.

Birkaç hafta sonra, Başbakanlık müfettişlerinden biri, Turhal Belediyesi'nin kapısındadır. Belediye'nin tüm hesaplarını ayrıntılı bir şekilde araştırır. İncelemeler bittiğinde Belediye Başkanı'nın yanına çıkar. Müfettiş, deneyimlidir ve kamunun değerlerini titizlikle sahiplenen bir kişidir. Samimi bir şekilde: "Bak Başkanım! Benim için çok zor bir inceleme yaptım. Bilincim seni haklı görmekle birlikte, mesleki sorumluluğumu yerine getirmek zorundaydım. Çok araştırmama rağmen, seni suçlayabilecek en ufak bir kanıt bulamadım. Raporumda bunu bildireceğim. Seni aklayacağım. Ama bunlar çok kararlılar! Seni bu koltukta oturtmayacaklar. Bilgin olsun." der.

Gerçekten müfettişin olumlu raporuna rağmen, kısa bir süre sonra, Belediye Başkanı görevden uzaklaştırılır. Turhallılar, bu durumu içlerine sindiremezler: "Biz de seni ilk seçimlerde Meclis'e göndeririz. Orada her gün karşısında olursun. Bu adamla Meclis'te hesaplaşırsın." derler. Gerçekten de bir süre sonra yapılan 27 Ekim 1957 tarihindeki genel seçimde, Bekir Şeyhoğlu'nu milletvekili seçip Meclis'e gönderirler. Turhallıların tarihten gelen, haksızlığa karşı çıkma karakteri, benzeri olaylarda sürüp gider.

Turhal'ın yerlileri, Evliya Çelebi'nin de sözünü ettiği gibi, iyi giyinmeyi, güzel yaşamayı seven insanlardır. Bu özellikleri, Cumhuriyet sonrasında da devam etmiştir. Sahip oldukları topraklar ve bu toprakların verimliliği, bu özelliklerini kalıcılaştırmıştır. Yaşam tarzlarından taviz vermeme özellikleri, şeker fabrikasında çalışma çağrılarına pek ilgi göstermemeleriyle de kendini göstermiştir. Bu yüzden fabrika, işçi ihtiyacını çevre ilçelerden sağlamaya başlamış, dışarıdan çalışmaya gelen binlerce işçi ile ilçenin yapısı değişmeye başlamıştır.

O yıllarda Turhallılar paraya sıkıştıklarında, yaşamlarından taviz vermektense topraklarından bir parça satmayı tercih etmişlerdir. Bu ve benzeri özellikleri, şarkılara yansıyan "Hep bir hallı, Turhallıyız, biz bize benzeriz." sözlerinde gerçek karşılığını bulur. Yine bu özellikleri, şeker fabrikasının ilçeye taşıdığı modern hayatla uyumludur. Turhallıların çocukları da, tanıştıkları bu yeni hayat tarzına uyumlu davranmaya hatta onun parçası olmaya başlarlar. Öyle ki ilçe, 1960'lı yıllar boyunca çevre ilçe ve illerden hafta sonları gezmeye gelinen bir yere dönüşür. İlçede baskın yaşam bu olmakla birlikte, çevre ilçelerden, şeker fabrikasına çalışmaya gelen ve zamanla buraya yerleşen işçilerin çoğunluğu muhafazakâr yapıdadır. 1960 ve 70'li yıllara damgasını vuran farklı yaşam tarzları ve düşünce yapıları, yavaş yavaş oluşmaktadır.

Her ne kadar 1950'li yılarda ABD ile kurulan ilişkilerin sonucunda Türkiye'de kamucu anlayışlar değiştirilse de, Köy Enstitüleri, uçak ve araba fabrikaları kapatılsa da, sosyal fabrikaların sosyal yönleri iptal edilmeye başlansa da bu ortamlarda yetişen nitelikli, kamucu ve

yurtsever bir insan kitlesi; öğretmen, mühendis veya teknik eleman olarak Anadolu'nun her yanına dağılmış, 1960'ların görece özgür ortamında devrimci düşüncelerin halkla buluşmasında, kendi doğallıklarıyla inanılmaz yararlı bir duruş sergilemişlerdir.

Sosyal fabrika projelerinin; çiftçilerin işçileşmesi, köylülerin kentleşmesi, Cumhuriyet insanının yaratılması, halkın sanat, spor vb. faaliyetlerle tanışması, yeni ekonomik ilişkilerin kurulması ve bunun kültürünün oluşturulması gibi noktalarda, hatta alışveriş geleneklerinde bile etkileri büyüktür. Örneğin çiftçiler o zamanlar, düğün dernek günlerinde beyaz eşya, mobilya ve değişik ihtiyaçlarını karşıladıkları esnafa senet imzalarken, "pancar zamanı" diye not düşerlermiş. Bugün bu gelenek azalarak da olsa bir şekliyle devam etmektedir.

Bu yazının son cümlesini, zamanın ruhunu anlatan, Alpullu Şeker Fabrikası'nın sloganı olmuş bir cümleyle bitirelim:

"Köy Enstitüleri'nde bebeler öğrendi, şeker fabrikalarında babalar..."

1960'lı Yılların Turhal'ı

İnsan topluluklarının tarih boyunca yaşam alanı olarak seçtikleri bölgelerde oluşturup demledikleri kültür ve yaşam tarzı, o bölgenin "hikâyesini" oluşturur. Bu bölgeler el değiştirdikçe yeni katılanlar, ayrılanlar, birbirine karışanların oluşturdukları "yeni hikâyeler", eskileri etkileyerek veya onlardan etkilenerek o bölgenin kolektif bilincine dönüşürler. Bu bellek; birlikte yaşamanın, çatışmanın, boyun eğmenin ya da isyanın hikâyelerini taşır.

Kolektif hikâyelerle, yaşam alanı arasında kurulan bellek-mekân ilişkisi, geçmişle şimdiyi buluşturur. Şimdiyi geleceğe taşır. Bu sentez, mekâna -bir ile veya ilçeye- bir kimlik kazandırır. Bu kimlik de orada yaşayanları etkiler ve biçimlendirir. Ortak bir kültüre, bir davranış biçimine dönüşür. Şairin dediği gibi: "İnsan, yaşadığı yere benzer. O yerin suyuna, toprağına, yeline benzer."

Kadim tarihi, bereketli toprakları, Cumhuriyet yılları ve biriktirdiği hikâyeleri ile Turhal; 1960'lı yıllarda, Orta Karadeniz'in

İç Anadolu"ya bakan kısmında, yeniliklere açıktır ve çağdaş yaşamı içselleştirmiştir. Şeker fabrikasındaki sosyal hayatı mahallelere yansıtan ve yeni gelişmekte olan kuşağın, bu tarzı benimseyerek büyüdüğü bir belde görünümüyle, adeta gelişkin Ege kasabalarına benzemektedir.

Buna Yezidin Eli Değmiştir

Dursun Peksak (Dev-DER üyesi)

Turhal ve çevresinin şekeri yeni tanıdığı ve kullandığı ilk yıllar. İnsanlar şekeri bile doğru dürüst bilmiyorlar. Yakın köylerden fabrikaya çalışmaya gelen bir işçi fabrika tarafından işçilere verilen küp (bütün) şekeri evine getirir. İşçi ailesi şekerle ilk defa karşılaşmaktadır. Evin hanımı şekeri mutfağa götürür kendi kendine "Buna yezidin eli değmiştir, (...) hele bir yıkayalım." deyip suyun içinde bırakır, şekere tekrar baktığında gözlerine inanamaz. Kaba yıkamak için koyduğu şeker yok olup gitmiştir.

Fabrikanın Önü "Çin Mahallesine" Dönüşürdü

Orhan Gevrek (Turhallı öğretmen, şair)

1960'lı yıllar önemli yıllar... Şeker fabrikası benimsenmiş, kurumsallaşmış. Bünyesinde binlerce işçiyi barındırıyor. Turhal ve çevresinde binlerce köylünün pancarını değerlendiriyor. Ayrıca fabrikanın bir parçası olarak kurulan makine fabrikası da çok önemli işler görüyor. Şeker fabrikasının bütün makine ihtiyacını karşılamasının yanında, yakın ve orta uzaklıktaki geniş bir alanda, küçük işletmelerden başlayarak çimento-hidroelektrik santrallerine varıncaya kadar, değişik işletmelerin ihtiyaçlarını karşılayacak bir kapasite ile, çok geniş bir yan sanayi ile mühendis ve teknik elemanlar için çalışma alanları oluşturuyor. Bir de bunlara, hizmetli çalışanları ve esnafı ilave ettiğimizde, fabrikanın Turhal için önemi ortaya çıkıyor.

Doğal olarak böyle bir kapasitenin yarattığı güvenceli çalışma ortamı, şehre kattığı sosyal tesisler ve onların faaliyetlerinin şehirle buluşma ve onu etkileme, değiştirme gücü, zaten böyle bir değişime yatkın olan yerli halkla buluşunca Turhal modern bir Cumhuriyet kentine dönüşüyor. Mühendis, doktor, öğretmen hatta sanatçıların

bile rahat yaşayacaklarını bildikleri ve tercih ettikleri bir yer oluyor. Bu da, kentte yaşayanların çocuklarının daha iyi yetişecekleri bir ortam yaratıyor.

Benim çok değerli öğretmenlerim vardı. İlkokulu bitirmeden önce, klasik romanların çoğunu okumuştum. Köy Enstitülülerin efsane hocalarından Talip Apaydın, ortaokulda benim müzik hocamdı. Şiir, hikâye ve roman dallarında pek çok eseri vardı. Ünlü şair ve yazar, Ceyhun Atıf Kansu da, şeker fabrikasında çocuk doktoruydu. Aynı zamanda bizim aile doktorumuzdu.

Bir gün Talip Hoca, benimle birlikte üç öğrenciyi yanına çağırdı. Bir misafiri vardı, bu misafir, Aziz Nesin'di. Aramızda şöyle bir konuşma geçtiğini hatırlıyorum. Aziz Nesin bana "Kitap okuyor musun?" diye sorduğunda "Evet efendim." yanıtını vermiştim. Evde, dayımın camlı bir kütüphanesi vardı. Aziz Nesin bu kez, "Büyüyünce ne olacaksın?" diye sordu. Ben, bu soruya, net bir cevap verememiştim. Nesin, "Meslek seçimi için büyümeyi bekleyebilirsin ama siyasi görüşün için bekleme!" demişti.

Oturduğumuz mahallenin eski evlerine, köylerden gelen, yerlilerin "kurtkafalı" dedikleri, yoksul aileler yerleşmeye başladı. Onların çocukları bile dışlanırdı, fırsat bulunursa dövülürdü. Ben Galatasaraylıydım. Onlarla Genç Beşiktaşlılar futbol takımını kurduk. Çok yararlı oldu. Zamanla çelişkiler azaldı. Onlar da kabul gördüler.

Fabrika meclis bahçesi, havuzu ve sineması ile Ankara'daki Gençlik Parkı gibiydi. Bahçede kuruluştan kalma bir org vardı. Müzik eşliğinde dans edilirdi, ben de iyi dans ederdim. İzmir'de birinciliğim bile vardı. Nezaketen, kızların babalarından izin isterdik. Olmaz diyen de çıkmazdı. Bir gün, partner bulamadığımız için erkek arkadaşımla dans ediyorken iki kız kendiliğinden gelip bizlerle dans etmeye başladı. İlişkiler böylesine uygardı.

Dışarıdan gelen üst yöneticilerin oturduğu, meyve ağaçlarıyla zenginleştirilmiş, çok geniş bahçeli evlerin yanında; işçiler için 500 metrekare bahçesi olan lojmanlar vardı. İstanbul Moda'da ne giyiliyorsa

burada da o giyilirdi. İlçede ulaşım aracı olarak birkaç jeep ve bolca fayton vardı. Ulaşım aracı eksikliğini gideren bisiklet, yaygın şekilde kullanılırdı. Genç kızlar ve kadınlar, modern elbiseleri ve bisikletleri ile şehir merkezine inip dolaştıklarında yadırganmazlardı.

Bisiklet kullanımı o kadar yaygındı ki akşam vardiyası dağıldığında fabrikanın önü bir "Çin mahallesine" dönüşür, sayısız çalışan, bisikletleriyle Turhal'ın mahallelerine, hatta yakın köylerine dağılırdı. Bu manzara bile ilçeyi farklı bir sevimlilikle donatır, güzelleştirirdi. Zamanla, bisikletin yerini motosikletler aldı. Keşke o gelenek devam etseydi...

Turhal Şekerspor ve Turhal Güçyurdu kulüpleri vardı. Şekerspor, Şeker Fabrikaları Ligi'nde yer alıyordu. Maçlarda, iki-üç bin kişilik stadyum dolar, iddialı maçlar oynanır, ama tek bir küfür duyulmaz, "yuh" bile çekilmezdi. Güzel oynadıysa rakip alkışlanırdı bile. Fabrikanın bünyesinde kurulan Turhal Şekerspor, Şeker Fabrikaları Ligi'nde iddialı bir takım oldu. Fabrika yöneticileri, başarılı futbolculara fabrikada iş veriyor, takımı hep güçlü ve iddialı tutuyorlardı. O günün şartlarında, futbolcular için bir iş sahibi olmak çok önemliydi. Güreş kulübü çevredeki yetenekli gençleri topladı. Bunların aralarından dünya ve olimpiyat şampiyonları çıktı. Tüm bunlar, Turhal'ı geliştirdi ve örnek bir ilçe hâline getirdi.

Bu ortam, büyük şehirlerdeki öğrencileri bile kıskandıracak bir ortamdı. Ortaokulda, 25 sayı devam eden, "Gençliğin Sesi" diye haftalık bir dergi çıkarmıştık. Yazılar eksik olursa tamamlamak benim görevimdi. Daha sonra, babamın beni işlerinin başına geçeyim diye okutmak istememesi, benim bunu protesto ederek Antimuan Madeni'nde işe başlayışım, orada belki de Türkiye'nin ilk "işçi tiyatrosunu'" kurup maden köylerinde ve şehir merkezinde sunduğumuz oyunlar... Babamın inadının kırılması...Turhal'da henüz lise olmadığı için Tokat İlkeğitim Öğretmen Okuluna kaydoluşum... (1965-1968) Ardından TİP'li oluşum ve yavaş yavaş okulda örgütlenmemiz... Okul derneğini kazanmamız. Burada da kültürel, sportif faaliyetler... Tokat Kitap Kulübü'nün kuruluşu...

Yeni şeyler yapmayı seviyordum. Tokat sokaklarında ilk yazılamayı biz yaptık. Özellikle stadyumda yaptığımız yazılama çok etkili olmuştu. Ertesi günü 19 Mayıs'tı ve bütün protokol yazıları gördü. Ortalık ayağa kalktı. Sonuçta beş arkadaş gözaltına alındık. Yoğun dayak yiyerek geçirdiğimiz birkaç günden sonra, bazı öğretmenlerimizin çabalarıyla bırakıldık. Son sınıfta, Tokat sokaklarında yaptığımız 500 kişilik bir yürüyüş, 1968'in ilk lise yürüyüşlerinden biriydi. Tokat'ı dolaştık. İnsanlardan olumlu tepkiler aldık, hatta bizi alkışlayanlar oldu. Bu haliyle Tokat, Türkiye'nin pek çok yerinden ilerideydi.

Turhal'dan TİP delegesi seçilmiştim. TİP'li olduğumuz için hiçbir yerde tepki görmedik. O yıllarda Turhal çok özel bir yerdi.

Orman Köylüleri Mitingi (Ağustos 1970)

12 Mart (1971) öncesi dönemde Dev-Gençliler; yazları boş geçirmemek, halkın sorunlarıyla ilgilenmek, onlarda farkındalık yaratmak gibi çeşitli nedenlerle, bir program dahilinde ülkenin pek çok yerine dağılmıştı. Fındık, tütün vb. mitinglerini, köylülerin toprak işgali eylemleri izlemişti. Biz de yöremizde ne yapabiliriz diye araştırıyorduk. Önümüze orman köylülerinin sorunları çıktı. Turhal'dan Amasya'ya giderken 4 km. kadar sonra, il sınırına yakın bir yerde, Yeşilırmak'la buluşan Cabu Deresi vardır. Dere boyunca da doğuya doğru, birbiri ardınca sıralanmış ve gittikçe yükselen on üç tane orman köyü.. Biri Çerkez, diğerleri Alevi...

Çok yoksullardı. Dağlardan odun kesip Turhal'da satarak ayakta durmaya çalışırlardı. Turhal'da odun satarken "Yasaktır!" diyen yetkililerden baskı görüyorlar. Kimi zaman bu baskı şiddete dönüşüyor. Kimi zaman da eşeklerine, baltalarına el konuyor. Balta ve eşekler onların her şeyleri...Çareleri yok... Bu işi her koşulda yapmak zorundalar.

Turhallı arkadaşım Ahmet Yaşar, ben, Mustafa Uslu ve Ankara Dev-Genç'ten gelen birkaç arkadaşla, bu köyleri bir hafta kadar dolaştık. "Bizler Dev-Gençliyiz" deyip onlarla sohbet ettik, dertleştik. "Sizler bu ormanın parçasısınız. Bu ormanın ürünlerinde hakkınız

olması çok doğal. Yetkililer sizlere kolaylık göstermek zorundalar. Turhal'daki satışı engellememeliler. Karşılıklı görüşmelerle bu iş çözülebilir. Örneğin, satış yapmanız için size belli bir alan verebilirler. Benzeri kolaylıklar gösterebilirler. Ya da, size Turhal'da, yerleşmeniz için bir alan gösterip orada yeni bir yaşam kurmanızı sağlayabilirler." dedik.

Önerilerimiz akıllarına yattı. Birilerinin, onların sorunları ile ilgilenmesi hoşlarına gitti. O günlerde, Türkiye'nin değişik yerlerinde yapılan ve ses getiren, köylülerin hak ve talep yürüyüşlerinden birini, burada birlikte yapabiliriz diye düşündük. Sohbetin sonunda, "Orman köylüleri yürüyüş ve mitingi"ni gerçekleştirmek için ortaklaştık. Hemen köylülerden bir tertip komitesi oluşturup etkinlik başvurusunu yaptık.

Miting günü olan 05 Ağustos 1970'te, üzerinde "Bağımsız Türkiye", "Emek En Yüce Değerdir.", "Güneşi Zapt Edeceğiz." ve orman köylülerinin hakları ile ilgili ana pankartların yanında, karton dövizlerle, Turhal Köprüsü ve hükümet alanı arasındaki 2 km'lik yolu sloganlar atarak ağır ağır yürüdük. Genci ve yaşlısı, orman köylülerinin hemen hemen hepsi yürüyüşe katıldı. Baştaki ürkekliklerini, yürüyüş sırasında üzerlerinden attılar. Haklı taleplerini haykırdılar ve çevreden olumlu tepki aldıkça yürüyüşün coşkusuna kapıldılar. Yıllarca baskı gördükleri, ve "yasal değil" suçlamaları ile karşılaştıkları Turhal sokaklarında, haklarını yüksek sesle haykırıyorlar ve kimse onlara müdahale etmiyordu. Birlikte davranmanın gücünü hissediyorlardı.

Yürüyüş boyunca resmî güçlerden hiç baskı görmedik. Turhallılar da, alkışlarla bize destek verdiler. Yine de tek tük sataşmalar oldu. Köylülerin arasından seçilen görevliler, bu sataşmalara karşılık verilmesini engellediler. Evlerden birinin 3. katından bir kadının köylülere küfrettiğini, buna sinirlenen bir köylünün yerden aldığı bir taşı ona fırlatmak üzereyken onu engellediğimi hatırlıyorum. Sabırlı ve sakin olmalıydık. Herhangi bir olumsuzluk yaşanması, yürüyüşün amacını engellerdi. Köylüler, miting alanında taleplerini içeren konuşmalar yaptılar ve olaysız bir şekilde dağıldılar.

Mitingin etkisi olumluydu. Sonuçta, yetkililerden Turhal'da odun satmaları konusunda bazı kolaylaştırıcı haklar kazandılar. İlginçtir, halkımızın masal ve efsane yaratmada, olayın yaratıcılarını destanlaştırmada ve orada olmayan sevip saydıkları insanları, oradaymış gibi anlatmalarındaki gelenekleri, bu olayda da kendini gösterdi. Daha sonraki yıllarda yöre insanlarının bu olayı, "Mahirler, Denizler geldi. Bu yürüyüşü onlar örgütledi." şeklinde anlattıklarını duydum. Halk sevdikleri insanları, tıpkı Yunus gibi, Pir Sultan gibi, olayın içine katıyor; yeniden şekillendiriyor ve her yere yetişen, Hızır katına yükseltiyordu.

SİYASALLAŞMA SÜRECİ

1970'li Yıllar

Mehmet Ertan

Lise son sınıfta, kendimizi bilerek örgütlemediğimiz, kendiliğinden gelişen bir boykotun içinde bulduk. Ara sınavların programı, birkaç güne sıkıştırılmış, üst üste yapılacak sınavlar şeklinde açıklanmıştı. Öyle ki bazı günler, üç veya dört sınava girmekle karşı karşıyaydık. Program, mantıksızdı, kabul edilebilir gibi değildi. Konuyu bütün arkadaşlara açıp tartıştık. Bu durumun haksızlık olduğu ve düzeltilmesi gerektiği konusunda ortaklaştık. Hocalarımız programı böyle uygularsa sınavları boykot edecektik. Bu karar; biri bize çok yakın, üç arkadaşımızın dışında, herkesin ortak kararıydı. Demokrat hocalarımızın desteği ile sınav programı, daha çok güne yaydırılarak yeniden düzenlendi. Bu, bizim ilk eylemimizdi. Siyasal bir yanı yoktu. Öğrenci hakları diye bir kavramdan bile habersizdik ama ortaklaşa davranıp bir sorunu birlikte çözmek hoşumuza gitmişti.

Bir süre sonra kahveye gidip oyun oynama dönemleri başlamıştı. İlk siyasal deneyimimizi de farkında olmadan burada yaşadık. Yine grup olarak Kardeşler Kıraathanesi'nde kağıt oynadığımız bir gün... Bu kıraathane, Turhal'ın merkezinde, Erkan sinemasının yanında açılan, o günlerin en modern kıraathanelerinden biriydi. O gün orada

MHP ve Ülkü Ocakları'nın bir toplantısı varmış. Herkesin birbirini tanıdığı bir ortam... Bizleri de dinlemeye çağırdılar. Konuşmacılar, Duran Evren ve yakın arkadaşımız Hayrettin'in abisi H. Duran Efkarlıoğlu'ydu. Toplantıyı bir süre dinledik. Türkçülük, Turancılık, İslamcılık vb. içerikli konuşmalar yapılıyordu. Bizlerse çoğunlukla CHP'li ailelerin çocuklarıydık. Yaşam biçimi olarak da oldukça özgürdük. Konuşulanların içeriği bizlere uzaktı ve ilgi duymadığımız konulardı. Her ne kadar siyasetle uğraşmasak da anlatılanlar, farkında olmadan biriktirdiklerimizle uyuşmuyordu. Toplantı bitmeden, sıkıcı bulduğumuz bu ortamdan ayrıldık. Hayrettin ise, o günden sonra bizden uzaklaştı ve giderek koptu.

Liseyi bitirdikten sonra da futbola olan ilgimiz devam etti. Turhalspor'un, Muhafızgücü ile olan maçı için Ankara'ya gittik. Lüks bir otelde, Murat, Halis ve ben birlikte kalıyor ve bazı şeyleri ilk defa görüyorduk. Otelin döner kapısında birkaç defa turlamak, asansörle defalarca inip çıkmak gibi farklı yenilikler, bu seyahati bizim için bir tür bayrama dönüştürdü. Rakip Muhafızgücü, askerlik yapan iyi futbolcuları kadrosuna katıp başarılar yakalıyordu. Turhalspor, iyi bir oyunla maçı 1-0 kazandı. Halis de orta sahada çok başarılı bir oyun çıkardı.

Daha sonra, Ankara'ya yine birlikte, bu sefer üniversite imtihanı için gittik. Halis'in anmalarda kullanılan uzun saçlı fotoğrafı, burada çekildi. Sınav sonucunda Halis'le ben, Diyarbakır Eğitim Enstitüsü'nde mektupla öğretimi kazandık.

Sınav dönemi, birlikte Diyarbakır'a gittik. Birkaç hafta süren imtihanların sonucunda, ikimiz de okula devam hakkı kazanmıştık. Halis, devam etti. Ben, aynı yıl girdiğim üniversite sınavları sonucu kazandığım, Ege Üniversitesi İTBF'yi tercih ederek İzmir'de okumaya karar verdim.

1975 yılında okula başladığımda sol, bütün yurtta olduğu gibi, 1972'nin yaralarını sarmaya başlamış; mahallelerde, fabrikalarda ve okullarda yeniden ve hızla örgütlenmeye başlamıştı. Okuldaki ve yurttaki bu sol hava, yurtlarda aylarca süren hak direnişleri, kışları

bile sık sık gittiğim Turhal'daki gelişmeler, Halis'le yaptığımız bilgi alışverişleri ve bu tür etkileşimlerin sonucunda, benim de Devrimci Gençlik ve Devrimci Yol süreçlerim başlamış oldu.

Duydun mu, Komünistleri Astılar

Hüseyin Koçbulut (Dev-Der üyesi)

Babam her gün Cumhuriyet gazetesi alan, okumayı yazmayı seven, CHP'de ilçe yönetiminde olan biriydi. Deniz'i, Mahir'i biliyor ve onları seviyordu. Onları bu ülkeyi yönetmesi gereken insanlar olarak görüyordu. 1970'li yıllarda köylümüz olan iki Dev-Gençlinin getirdiği kitapları okumuş, bir akrabamızın damadının getirdiği iki genci, zor koşullarda bir süre misafir etmiş. Denizlerin asıldığı gün… Hayvanları ile uğraşırken karşı komşu, "Duydun mu, Komünistleri astılar." deyince adamı elindeki kürekle kovalarken bir yandan da arkasından, "Ulan! Çaput yiyon, yama sıçıyon!" diye bağırmış. Günlerce morali bozuk dolaşmıştı.

Ben de onunla birlikte sık sık CHP'ye girip çıkıyordum. 1974 yılı…Ticaret Lisesi'ne ikinci sınıftayım. Arkadaşlarla, Mahir'i ve Deniz'i biliyoruz. Turhal'a okumak için gelen, Haşmet adında köylü bir arkadaşım vardı. Onun ortaokula giden kardeşiyle kaldığı öğrenci evinde, küçük bir anma düzenledik. Bir masanın üzerinde Deniz'in resmi, yanında bir mum ve güzel bir gül… Bu benim ilk siyasi eylemimdi.

İstanbul'a Kaçış

Şükrü Yılmazer

1970'li yılların başlangıcı… Kasap dükkânında çırak olarak çalışmaya devam ediyorum. Turhal'da askerî cemseler* çoğalmaya başladı. Kızıldere olayı ve orada ölen gençler hakkında halkın bir kısmı "Bunlar terörist, anarşist" diyerek aleyhlerinde, kimi de "Yiğit delikanlılardı." diyerek lehlerinde konuşuyor. Olanları pek yorumlayamıyorum. Nedenini bilemiyorum ama asılan, öldürülen gençlere karşı içimde bir sempati duyuyorum. Onlar için üzülüyorum.

* Cemse: Askerî hizmetlerde kullanılan bir kamyon çeşidi.

O günlerde solculuğum, Yılmaz Güney'le sınırlıydı. Onun büyük hayranıydım. Bütün filmlerini seyretmiştim. Onun fotoğraflarını çerçeveleyip önce eve, sonra dükkâna asmıştım. Deniz Gezmiş'i ise "denizlerde batmadan yürüyen bir yiğit" olarak algılıyordum.

O yaşlarda, belki seyrettiğimiz filmlerin etkisiyle, belki de gidip çalışanların anlattıklarıyla, benim yaşımdaki pek çok kişide, "İstanbul'a gidip çalışmak" özentisi vardı. Oysa işim güzeldi. Çıraktım ama yaşıma göre iyi para kazanıyordum. İleride kalfa ve usta olma şansım çoktu. Biri bakkalın çırağı, üç kişi İstanbul'a gitmeyi konuşuyorlardı. Daha önce gidip gelmişlerdi. Eğer, onlarla gidersem bana da iş bulabileceklerini söylediler. Daha önce evden kaçmalarım olmuştu. Bu konu beni hep tahrik etmişti. Ama bu denli uzak bir kaçışı hiç düşünmemiştim. Aslında bir yere bağlanıp çalışmakla ilgili bir sıkıntım vardı. Göç yollarındaki gibi dolaşmak istiyordum. Sonunda, İstanbul'a gidecek olan arkadaşlarımın bana iş bulma sözlerinin de etkisiyle onlara katıldım. 1974 senesiydi. Aileme haber vermedim çünkü her koşulda bu kararıma karşı çıkacaklardı.

Birlikte kaçtığımız diğer çocuklar İstanbul'a vardığımızda, kalacağım oteli, başta "Çiçek Pasajı" olmak üzere İstiklal Caddesi'nde çalışabileceğim yerleri gösterip beni terk ettiler. Yalnız kalmıştım. Beyoğlu'nda bir pasajın içindeki içkili bir dükkânda, bulaşıkçılık işi buldum. Sonra da eniştemin yardımıyla, Bostanlı Mezbahası'nda çalışmaya başladım. İlk günlerin zorlukları geride kalmıştı. Teyzemlerin yanında kalıyordum. Daha düzenli bir işim ve gelirim olmuştu. Artık sıra, filmlerdeki İstanbul'u gezip tanımaya kalmıştı. Bütün boş vakitlerimi buna ayırdım. Belki de en büyük kaçış nedenim buydu. Keyfim yerindeydi. Evdekiler de nerede olduğumu, ne yaptığımı öğrenmişlerdi. İşlerim bir anlamda düzene girmişti.

O sıralarda, senato seçimleri vardı. Birlik Partisi'nin Taksim'de düzenlediği mitinge, üniversite öğrencileri de katılmıştı. Aralarında, Dev-Genç pankartı açanlar vardı. "Katil Türün! Faşist Türün!" diye slogan atıyorlardı fakat bu "Türün" ne demekti bilmiyordum. Kalabalık ne söylerse bilinçsizce tekrar ediyordum. Bir süre sonra

öğrendim ki Faik Türün, sıkıyönetim komutanıymış. Daha sonraları, aynı meydanda Bülent Ecevit'in çok kalabalık bir mitingi oldu. Buradaki kitle de Türün'ün aleyhine, Ecevit'in lehine sloganlar attı. Bunlar benim katıldığım ilk mitinglerdi. İnsan böyle coşkulu ve kalabalık kitleler arasında kendini güçlü hissediyordu.

Yaklaşık beş ay kadar sonra, abimin düğünü için Turhal'a döndüm. Ailem, belki de bir süre sonra uslanacağımı düşünerek İstanbul maceramla ilgili beni pek eleştirmedi. Kısa bir süre sonra, eski ustamın ortaklarından birinin kasap dükkânında iş buldum. Yeni patronum, işini biraz boşlamış ve müşterisini dağıtmıştı. Benim yaşım küçüktü ama iyi bir kalfa kadar deneyimim vardı. Bu dükkânda ustalığa terfi ettim. Patronum işime karışmıyor, sabah günlük satılacak eti getiriyor; ben hem etleri işliyor, hem de satışını yapıyordum. Karışanım yoktu. Özgürce çalışıyordum. Amacım, iyi ve temiz işçilik yaparak uygun bir ücret politikasıyla, dağılan müşteriyi toplamaktı. Artık bu iş benim gelecekteki mesleğim olarak görünüyordu. Kendime, "Bu işi meslek olarak kabul etmelisin." diye telkinde bulunuyordum: "Kabul et ve gereklerini yap. Bu işin iyilerinden biri ol!"

Patronum fanatik CHP'liydi. Yılmaz Güney'in beş tane büyük posterini çerçeveletip dükkâna astım. Bu benim kendimi dışavurma yolumdu ama ikinci bir işe daha yaradı. Solcu insanların dükkâna gelmesini kolaylaştırdı. Önce CHP'liler, sonra TÖB-Der'li öğretmenler, şeker fabrikası çalışanları, eski tanıdık müşteriler... Birkaç ay sonra, iyi bir müşteri potansiyeli ve ciro yakaladık. Kendimi kanıtlamayı başarmıştım. İş düzene girmişti. Patronumun her akşam emeğimin karşılığı olarak tezgâhın üzerine bıraktığı para, başka yerlerden alacağım ücretin çok üzerinde bir miktara denk geliyordu.

Ailemin CHP'li oluşu, İstanbul'da katıldığım mitingler, kalabalıklar içinde Ecevit'i dinleyişim, onun konuşma tarzı, dükkâna gelen CHP'liler ve solcu yaşıtlarımın etkisiyle, CHP'ye ve TÖB-Der'e uğramaya başladım.

Artık kimse beni, "kurtkafalı" diyerek dışlamıyordu. Bir insanın, içinde olmak istediği sosyal bir ortamdan dışlanmaması, orada kabul

görmesi, benim sıkıntısını yaşayarak öğrendiğim çok önemli bir tecrübeydi. Belki de tepkisel davranışlarımın, uyumsuzluklarımın, kaçışlarımın en büyük nedeni buydu. Turhal, beni ilk defa kabul ediyordu. Bu benim için devrim gibi bir şeydi. Bir süre sonra, yapılan teklif üzerine gençlik kollarına üye oldum. Artık kendimi çok iyi hissediyordum. Daha sonra TÖB-Der'de TSİP'li* öğretmenlerle tanıştım. Onlardan aldığım kitapları okumaya başladım. İlk okuduğum, bir Fakir Baykurt kitabıydı. Çok hoşuma gitmişti. Ardından okuduklarımla, okumayı iyice söktüm. Sonra TSİP'lilerle gittiğim Ankara'daki DGM'ye Hayır Mitingi, Ecevit'in Ankara'da MC hükümetini Ata'ya şikâyet yürüyüşü derken kendimi CHP Gençlik Kolları Yönetim Kurulu üyesi olarak buldum.

Bir gün, Ecevit'in Tokat'ta yapacağı bir mitinge katılmak için yola koyulduk. Yol üzerinde Dökmetepe denilen yerde bir kır sofrası kurulmuştu. Rahşan Ecevit o noktada bizim otobüse bindi. Ben de dikkatsizce kapıyı kapatınca Rahşan Hanım'ın eli kapıya sıkıştı ve küçük bir kaza yaşandı. O güne kadar, böyle mahcup olduğum bir olay yaşamamıştım. Saygı duyduğum birine istemeden zarar vermenin mahcubiyeti ve sıkıntısı, bütün gün sürdü.

Artık mitinglere katılıyor, kitaplar okuyordum. Ama teorik olarak çok zayıftım. Dev-Genç efsanesinden çok etkileniyordum ama neyi savunduklarını bilmiyordum. Yiğit insanlar olduklarından emindim. Bu dönemde, Yılmaz'la ve Dev-Genç dergisiyle tanıştım.

Arkadaşımıza Yapılan Bize Yapılmıştır

Yılmaz Buhan (Dev-Der üyesi)

Fakir bir mahallede yaşayan, fakir bir ailenin çocuğuydum. Bir yandan boş zamanlarımda ve yaz tatillerinde simit satmak, boyacılık yapmak, bir bilardo salonunun çay ocağında çalışmak gibi, gelir getirecek uğraşlar içindeydim. Bir yandan da Turhal Ticaret Lisesine devam ediyordum. Mahalleden ve okuldan, birlikte güzel vakitler geçirdiğimiz bir arkadaş grubumuz vardı.

* Türkiye Sosyalist İşçi Partisi

Lise ikideydik. Bir gün bir grup gencin, mahalle arkadaşımız Tuncay'ı dövdüklerini duyduk. "Mahallenin onuru var", "Arkadaşımıza yapılan bize yapılmıştır" gibi duygularla toplandık ve bu gençleri bir köşede kıstırıp dövdük. Bizim için masum bir mahalle kavgasıydı... Ama karşı taraf bizden farklıydı. Tekbir getiriyorlardı. Daha organizelerdi. Sonradan onların Ülkü Ocakları üyeleri olduklarını öğrendik. Biz de kendimize daha yakın hissettiğimiz CHP'ye gidip gelmeye başladık. Orada bizi seviyorlar, ilgi gösteriyorlardı. Fakat gençlik yapıları yoktu. Bizimle oluşmaya başladı.

Bir matbaacı abi vardı. "Gençler, buraya gelin, biz çayınızı, şekerinizi alalım. Mekâna sahip çıkın, burayı bir lokal gibi siz işletin." dedi. Bizim de kendi mekânımız gibi kullanacağımız, Ülkü Ocaklı gençlere karşı bize kimlik kazandıracak bir yere ihtiyacımız vardı. Bir süre sonra mahalle ve okul arkadaşlığının yanına, "CHP'li gençler" kimliğini de kattık. Bu durum, bizim gibi pek çok gencin ihtiyacıymış ki kısa zamanda sayımız çoğaldı. Lokal; arayış içinde olanlar, Ülkü Ocakları'nın baskılarıyla karşılaşanlar ve CHP'li ailelerin çocukları için iyi bir seçenek oldu. Daha çok burada vakit geçirmeye ve yeni gençlerle tanışıp onlarla dostluklar kurmaya başladık.

Size Moskova'dan Para Gelmiyor mu?

Lise son sınıfa başlamadan önce birkaç arkadaş, İzmir'e gezmeye gittik. Bir yandan İzmir'de tatil yapıyor, bir yandan da Dev-Gençlilerle tanışıp sohbet ediyorduk. Konuşmalar sırasında sorumlu arkadaşlardan biri bize, "Turhal'da Devrimci Gençlik dergisi satabilir misiniz?" diye sordu. Satabileceğimizi söyledik. CHP Gençlik Kolları üyesiydik ama kendimizi Dev-Gençli hissediyorduk. Aralarındaki farkı da çok iyi bilmiyorduk. Kaç tane satabileceğimizi sorunca, "Çok satarız." dedik çünkü öyle hissediyorduk.

Turhal'a döndükten bir süre sonra, adımıza, ederi 7.5 TL olan bir paket geldi. 30 adet Devrimci Gençlik Dergisi... Ama bizde para yoktu. Bir formül düşünmeye başladık. Aklımıza gelen en iyi isim; Şükrü Amca (Erdoğdu) oldu. Gençliğin daha iyi örgütlenmesi için bilinçlenmesi gerektiğini, derginin de bunun için çok önemli bir

araç olduğunu anlattık. Bu onun da istediği bir şeydi. Kargo ücretinin tamamını o verdi. Durumu iyi olan arkadaşlardan daha fazla para alıyorduk. Dergideki yazıları okuyor ve üzerine sohbet etmeye çalışıyorduk. Sonraki sayı da 30 adet gelip dağıtılınca İzmir'deki arkadaşlar dergiyi 50 adet göndermeye başladılar.

Akrabalarımın bir kısmı Ülkü Ocaklarına gidiyordu. Bizim CHP'yi mahalleye sokmamızdan rahatsızlardı. Üstelik bize de oraya gidelim diye baskı yapıyorlardı. Oysa benim arkadaş grubumuzla geçirdiğim saatler ve birlikte yaptıklarımız, daha çok hoşuma gidiyordu. Ankara'ya "DGM'ye Hayır Mitingi" gitmiştik. Orada Dev-Genç'lileri görüp yanlarına gittik. İlk defa duyduğumuz slogan, çok hoşumuza gitmişti: "Ho Ho/ Ho Chi Minh/ Bir, İki, Üç/ Daha fazla Vietnam/ Ernesto'ya bin selam" Her karşılaşma, bizi daha çok Dev-Genç'li yapıyordu.

Ali Çıplak... Ülkü Ocaklarına giden, mahalle arkadaşlarımdan biri... "Bizler fakir insanlarız. Fakirler, devrimci olur. Ne işin var senin Ülkü Ocaklarında?" diye sorduğumda Ali bize, "Size Moskova'dan para gelmiyor mu?" diye doğrudan sordu. Bizse, "Oğlum ne parası! Açlıktan nefesimiz kokuyor. Para olsa yediğimizden, giydiğimizden belli olmaz mı? Beni her gün görüyorsun, fark etmez misin?" gibi sözlerle, uzun süren bir tartışmadan sonra onu örgütledik.

Dilimiz döndüğünce bildiğimiz kelimelerle, MHP'ye giden sevdiğimiz çocukluk arkadaşlarımıza devrimciliği anlatmaya, onların gerçek yerlerinin bizim yanımız olduğuna ikna etmeye çalışıyoruz. Kemal Özkan, Fatih ve birkaç arkadaşımızda bu çabalar karşılığını buldu. Kasapta çalışan ve akrabalarının çoğu MHP'li olan Şükrü gibi bazı yiğit arkadaşları nasıl örgütleyebiliriz diye düşünüyorduk.

TSİP'in Ali Sabri Sinemasında gerçekleştirdiği bir Âşık İhsani konserine, 15-20 kişilik bir grupla katıldık. Halis, Sebahattin, Mehmet Ertan, Hüseyin Koçbulut başta olmak üzere, "Mahir-Hüseyin-Ulaş Kurtuluşa Kadar Savaş!", "Tek Yol Devrim" sloganlarını attık. İlk Dev-Genç duruşunu orada gösterdik. Kalabalık bizi sempati ile karşıladı. Pek çok yerde konuşulduk.

Herkesin Saflaşmada Yerini Belirlediği Günler Başlıyordu

Şükrü Yılmazer

CHP'nin dışında bir de Halkevleri vardı Orada da okuma yazma kursları, eğitim çalışmaları gibi çeşitli faaliyetler yapılıyordu. Ben CHP'ye üye olup çalışmalara katılmaya başladığımda, TSİP'lilerle tanıştım. Turhal'da hatırı sayılır bir güçleri vardı. TÖB-Der'de ve şeker fabrikasındaki işçiler arasında da örgütlüydüler. Sosyalist solla ve yayınlarla buluşmamda çok katkıları oldu. Sonra, CHP'de Yılmaz sayesinde Devrimci Gençlik dergisi ile tanıştım. Bende var olagelen Dev-Genç sempatisi, bu dergiyi, TSİP'lilerin Kitle dergisinden daha fazla sahiplenmeme neden oldu. Artık romanların yanında, bu dergideki siyasi yazıları da okumaya başlamıştım.

Bir gün Yılmaz Burhan, Zeki Şenol ve ben, boya ve fırça alıp Turhal'daki ilk Dev-Genç yazılamasına çıktık. O yazılar hâlâ durur. Yenişehir'den başlayıp Hamam Mahallesi'nin merdivenlerinde bitirdik. "Tek Yol Devrim", "Dev-Genç İleri" gibi dergide gördüğümüz sloganları yazmıştık.

Büyük Zarar Verdiği Barış Kitabevinde Bir Süre Çalıştı

Kemal Özkan

Tamamına yakını MHP'li ailelerin oturduğu Müftü Mahallesi'nde oturuyorduk. Mahallede yalnızca iki aile CHP'liydik. Burada oturmamızın nedeni, bütün mahallenin bir zamanlar babamın olmasıydı. Sata sata bir tek oturduğumuz ev kalmıştı. Buranın köklü ailesi olduğumuz için, ben MHP'lilerden korkmazdım. Hatta orta sona kadar MHP'liydim diyebilirim.

Fatih isminde, hep beraber dolaştığımız, gözü kara, deli dolu bir arkadaşım vardı. Bu yönünü bildikleri için, Ülkü Ocaklarından ona, TSİP'lilere ait olan Barış Kitabevi ile ilgili bir ciddi bir görev verilmiş: "Orası komünistlerin merkezi" diyerek orayı patlatmalarını istemişler! Beni çağırdı ve gözcülük yaparak yardımcı olmamı istedi. Oraya verebildiğimiz kadar zarar verecektik ve ben, "hayır" diyemedim.

Fatih'le sabah çok erken saatlerde buluştuk. Olay yerine gittik. Ben önden yürüyüp ortamı gözledim. Ortalık sakindi. Fatih'e işareti

verip uygun bir köşeye çekildim. Fatih, görevini gerçekleştirdi! İkimiz de soluğu yan taraftaki hamamda aldık. Kamufle olmak için en uygun ve en yakın yer burasıydı. Kitabevi çok büyük zarar görmüştü.

Fatih'le birlikte, CHP'li görünelim diye, arada bir buraya gelmeye başladık. Abim gençlik kolları yönetimine girmişti. Gelip gitmeler sırasında başta Şükrü olmak üzere, bazı yeni arkadaşlar edindim. Fatih'in abisi de TSİP'lilerle iyi arkadaştı. Bu ilişkilerle birlikte biz de yavaş yavaş değişmeye başladık ve zamanla CHP'li olduk. Bir süre sonra artık CHP yazılamalarına çıkıyor; Ecevit'li, Karaoğlan'lı sloganlar yazıyorduk.

Bir gün CHP'lilerle Artova Mahallesi'nde bir düğüne gittik. Dönüşte Fatih, yanındaki büyük kama ile yol üzerindeki Ülkü kırtasiyesinin camlarını indirdi. Sanki, MHP'lilerden onu kullanmalarının acısını çıkartıyordu. İlginçtir, abisinin aracılığı ile, büyük zarar verdiği Barış Kitabevi'nde bir süre çalıştı. Kısa zamanda bilinçlendi. Sonra da TSİP'li oldu. Yönlendirmelerle veya duygularıyla siyaset yapmaktan, bilinciyle siyaset yapmaya dönüşümün en güzel örneklerinden biridir Fatih...

Biz MHP'lilerin etkin olduğu Müftü mahallesinde oturuyorduk. MHP'liler bizim orayı terk etmemiz için evimizi birkaç kere bombadılar. 1978 sonlarında da bizim eve 100 m. kala MHP'liler pusu kurmuşlar, üzerime ateş ettiler. Ben omurilikten yaralandım ama silahımı çektim ve onlardan da Zile'den gelen birini kolundan yaraladım. Hastaneye götürdüler beni. Ancak faşistler bir daha saldırır diye, Halis gelip beni alıp Amasya'ya götürdü. Oradaki hastanede arkadaşların koruması altında tedavi gördüm. O kurşunu hala vücudumda taşıyorum, tehlikeli olur diye çıkartamadılar.

Barış Kitabevine Dinamit Atılmış

Şükrü Yılmazer

Bir akşam CHP'de oturuyorduk. Gerilimli bir gün... Barış Kitabevi'ne dinamit atılmış. Hasar büyük... Yüzlerce kişi kitabevinin önünde... Yol kapatılmış, kızgın halk, polisi bile tartaklamış.

Artık kavgalar, karşılıklı toplu yürüyüşlerden, yumruklaşma ve bıçaklamalardan çıkmış; silahlar ve bombalar konuşmaya başlamıştı. CHP'li yöneticiler, bize sakin olmamızı öğütlüyorlardı ama bizim içimiz kaynıyordu. Bu saldırılar, bizi ve Turhal'daki sol potansiyeli sindirmek için yapılıyordu.

Artık gençler için farklı bir örgütlenme ihtiyacı ortaya çıkmıştı. Okullara gidiş ve dönüşler toplu hâlde yapılıyordu. Yolun bir tarafında faşistler, diğer tarafında devrimciler, kalabalıklar şeklinde yürüyordu. Sürekli bir gerilim vardı. Bu gerilim, saflaşmaları ve politikleşmemizi tetikliyordu. Arada güzel şeyler de olmuyor değildi. İlçede yerel bir gazete çıkaran Yüksel Siyret abimizin matbaasında, akşamları toplanıp sohbet ederdik. Bize kelek turşusu eşliğinde rakı ısmarlardı. O turşunun ve sohbetlerin tadı bende hâlâ taptaze durur. Bizlerin solcu olmasında, Yüksel abinin, Mehmet Beklioğlu'nun, Muhsin Boylu'nun, İbrahim Çerçi'nin büyük emekleri vardır. Bu gergin ortamda kurduğumuz sahici dostluklar, ömür boyu sürdü.

Faşistlerle yumruklu, zincirli kavgalar, karşılıklı güç gösterilerinin başladığı günler... Ben sürekli okuyordum. Okudukça, Turhal'ın yerlilerine karşı duyduğum olumsuz düşüncelerim, olumlu yönde değişiyordu. Çevrem de sürekli gelişmeye başlamıştı. Böyle bir ortamda askerlik günlerim gelip çattı.

Kaymakam Beni Çağırıp Nasihatler Verdi

Murat Karacaoğlu

12 Mart'tan sonra Turhal'daki ilk dernek, 1976'da açılan Demokratik Kültür Derneği'dir. İlçede içi kıpır kıpır, ne yapacağını bilemeyen bir gençlik vardı. Bu dernek de, gençliğin bir araya gelebileceği bir adres sorununu çözme amacıyla kurulmuştu. Kurucular arasında bir futbolcu, iki fabrika işçisi ve değişik kesimlerden, hayatın içinde olan genç insanlar vardı. Ben de katılımcılardan biriydim. Turhal'da ilk bildiriyi biz dağıttık. Çok geniş yankıları oldu. TSİP'liler ilgi duyup derneğimize gelmeye başladı. Soldaki canlanmadan dolayı sağcılar tedirgin olmuşlar, derneğimizin önünden kalabalıklar hâlinde geçerek bize gözdağı vermeye başlamışlardı. Emniyet, bir gün izinsiz

bildiri dağıtmaktan, bütün yönetim kurulu üyelerini tutukladı. Benim de kaymakamın çocukları ile aram çok iyiydi. Kaymakam beni yanına çağırıp nasihatler verdi. Emniyete de olayı kapatmalarını söyledi. Tutuklananlar serbest bırakıldı.

DEVRİMCİ MÜCADELE YÜKSELİYOR

Aynı Anda Silah Sesleri de Duyuldu

Mehmet Ertan

Genel ortamda siyasallaşma dozajı arttıkça ilçede de öğrenciler arasında gerilim sürekli yükseliyordu. MHP'lilerin ilk başlarda yalnız yakaladıkları uzun saçlı, demokrat kimlikli insanlara yaptıkları saldırılar; bıçaklı, zincirli, silahlı, bombalı toplu saldırılara dönüşmüştü. Bu durum, bizim yan yana gelme ve yaşamlarımıza, ilçemize sahip çıkma düşüncelerimizi yoğunlaştırıyordu. Ülkenin başka yerlerinde yaşanan olaylardan biliyorduk ki bu olayları göğüsleyemezsek ilçede yaşayamaz hâle geleceğiz. Yine biliyorduk ki ülkenin pek çok yerinde, "aktif savunma" örgütlenerek pek çok faşist saldırı püskürtülmüş, moral üstünlük sağlanmıştı.

Ben, İzmir'de gece bölümünde okuyordum. Gündüzleri boştum. Devrimci faaliyetlerin içindeydim ve sık sık Turhal'a gidip geliyordum. Devrimci Gençlik dergileri, faşistlere karşı mücadele eden bir grup insanda, bir aidiyet oluşturmaya, onları bir arada tutarak bilgilendirip geliştiren bir çimento işlevi görmeye başlamıştı. Sürece katılan yeni insanlarla, bir nüve oluşturulmuştu.

Bir ramazan akşamı, CHP Lokali'nde toplandık. Yenişehir semti ve ana caddesi ülkücü ağırlıklı bir yerdi. Topluca onların oturduğu kahvelere, parklara gitmek ve yapılan saldırıların hesabını sormak istiyorduk. Cumhuriyet Caddesi üzerinden Yenişehir'e doğru yürüyüşe başladık. Çok kalabalık bir grup oluştu. Ülkücü sendika binasındaki kahveyi, parkı dolaştık. Ortalıkta kimse görünmüyordu. Geri döndük. Tren yolu geçidine geldiğimizde Mehmet Beklioğlu, 20 kişilik faşist grubun, peşimizden geldiğini söyledi. Mehmet Abi, Murat marka arabasıyla caddeyi aşağı yukarı kolluyordu. Cumhuriyet İlkokulu

ile Yavşan yolu arasındaki caddeye çekildik. Ana caddeyi boşalttık. Ortam karanlıktı. Karşı grup, biraz daha kalabalıklaşarak tren yolu geçidine geldiğinde, topluca saldırdık. Aynı anda silah sesleri de duyuldu. Faşistler şaşırdılar. Darmadağın oldular. Korkutma amaçlı bu eylem, güzel sonuçlar doğurdu. Onlara Turhal'ın ve saldırdıkları insanların sahipsiz olmadıkları mesajını vermiştik. Kendimiz de ilk defa, "bir şeyler yapmalıyız"dan kurtulup "bir şeyler yapmıştık."

Bunları Okuyanlar, Bizim Gençliğimiz Değildir

Yılmaz Buhan

O yaz Halis'le tanıştık. Halis CHP'ye gelenlerden biri değildi. Dergileri kimin getirdiğini ve okuduğunu araştırırken bana ulaştı. Sebahattin, Zeki ve Şükrü gibi, kendini Dev-Genç'li hisseden, dergiyi okuyan arkadaşlarla, birlikte davranmaya ve bir arada olmaya başladık. Bir gün, CHP milletvekili Cevat Atılgan Lokal'e uğradı. Bütün masalar, derginin değişik sayıları ile doluydu. Şükrü abiyi çağırdı. "Bu dergiler ne arıyor burada? Bu dergilerin bizimle ilgisi yok. Bunları okuyan gençler, bizim gençliğimiz değildir! Bunları masalardan kaldırın." dedi. Bu olay, bizim için bir dönüm noktası oldu. O günden sonra sadece Dev-Genç'li olduğumuz günler başladı.

Liseyi bitirmiştim. 1976'da üniversite imtihanı için İzmir'e gittim. Arkadaşlar bana İnciraltı Yurtları'nda kalacak yer ayarladılar. Birkaç hafta orada kaldım. Gündüzleri deniz, akşamları sohbet, devrimci marşlar, türküler... Cennet gibi bir yer... Üniversite yaşamını ilk deneyimlediğim yer oldu. Dev-Genç'e daha çok bağlandığımı hissetmeye başladım.

Turhal'a geri döndüğümde İstanbul'da işletme okuyan Selahattin Erkol'la tanıştık. Devrimci, gözü pek, siyasal birikimi kuvvetli bir arkadaştı. Onunla teorik çalışmalar yapıyorduk. Artık sıcak mücadele günleri başlamıştı. Güvenliğimizi sağlamak dâhil, bu mücadelenin gerekleri üzerine konuşuyor, hazır olmaya çalışıyorduk. Halis'le de ilişkilerimiz gelişiyordu. O Diyarbakır'da teorik ve pratik olarak kendini demliyor, her geldiğinde daha yetkinleşmiş oluyordu.

Dev-Der Kuruluyor (Temmuz 1977)

Sebahattin Aslan

Halis artık okulu bitirmiş, bir yıl Tekirdağ Malkara'da öğretmenlik ve TÖB-Der Başkanlığı yaptıktan sonra 1977 yazında Turhal'a, Atatürk Ortaokulu'na öğretmen olarak dönmüştü.

Değişik şehirlerde okuyan arkadaşlar, Turhal'da toplandığımızda oradaki gelişmeleri birbirimize aktarıyor, gelişmelerden etkileniyorduk. Turhal'da da oralardaki gibi demokrat ve devrimci insanlara yapılan saldırılar devam ediyordu. Bu saldırılara karşı yapılan mücadelenin büyümesi, direniş hatlarının kurulması, pek çok yerde başarılı sonuçlar vermiş, saldırılar püskürtülmüştü. Devrimci gençler, pek çok yerde dernekler kuruyor, mücadelelerini kurumsallaştırıyorlardı. Turhal'da bunun olabilirliğini tartıştık. Okuduğumuz şehirlerdeki gibi, ilçemizde de bu potansiyel vardı. CHP Lokali'nde kendini Dev-Genç'li hisseden bir gençlik grubu oluşmuştu. Oradan ayrılınca ilişkilerimizi devam ettirebileceğimiz bir mekân ihtiyacımız da artık olgunlaşmıştı.

Ankara Veterinerlik'te okuyan Şaban isimli bir arkadaşın bu konuda çok yardımını gördük. Dernek ve tüzük konularında çok deneyimliydi. Ben, Mehmet Sarı, Yılmaz Buhan, Hüseyin Koçbulut, Halis Bilge ve daha 7-8 arkadaş, bu konuda daha yoğun çalışmaya başladık. Toplantıları bizim Pazar Mahallesi'nde, dere kenarında bulunan evde yapıyorduk. Şaban, taslak bir tüzük oluşturdu. Bunun üzerinde tartışıp tüzüğe son şeklini verdik. Derneğin merkez cadde üzerinde olması gerektiğine karar verip yer aramaya başladık. Derneğin ismi, Devrimci İşçi-Köylü Gençlik Derneği, Dev-Der olacaktı. Geniş bir bölgede, bu isimle kurulan pek çok dernek, kısa isim olarak Dik-Der diye anılıyordu. Biz Dev-Genç'i çağrıştırsın diye Dev-Der ismini kullandık. Bu arada yer de tutuldu. Tüzük de hazırlanmıştı. Derneğin başvurusu için gerekli evrakları hazırlayıp işlemlere başladık. Arkadaşlar yönetim kurulu başkanlığı için beni görevlendirdiler. Yönetim kurulunun diğer üyeleri; Hüseyin Koçbulut, esnaf lokantasında garsonluk yapan Turhal'ın yerlisi Nihat

arkadaş, Metin Fındık ve Devlet Hastanesi'nde ambulans şoförlüğü yapan bir arkadaştı.

Ben ve Selahattin, evrakları teslim etmek için kaymakamlığa gittik. İşlemler bitti. Kaymakamla odasında yalnız kaldım. Bana nasihatlerde bulundu: "Evladım, bu yol iyi yol değil. Yapmayın... Memleketin durumu iyi değil. Hayatınız kararacak. Kendinizi kötü arkadaşlardan koruyun." gibi şeyler söyledi. Ben de, "Biz memleket için iyi şeyler yapmak istiyoruz. Derneği bunun için kuruyoruz." diyerek odadan çıktım. Uzun zamandır kurmayı düşündüğümüz dernek, fiilen kurulmuştu.

1978 Nisan'ında askere gidinceye kadar 24 saatim, çalıştığım fabrika ve dernek arasında geçmeye başladı. Çarşamba günleri, Pazaryerinde Devrimci Gençlik dergisinin satışını yapmaya başladık. Başta Niksar olmak üzere, bazı ilçelere dergiler, bizim ilişkilerimiz üzerinden dağıtıldı.

TÖB-Der'le aynı binadaydık. Burası çok kalabalıktı. Nitelikli hocalar çok fazlaydı. Ama ilk yıllarda şehir kulübü gibi olan dernekte devrimci öğretmen çalışması Halis'le başladı.

Sorumlulukları Gönüllülük ile Yüklenmek

Mehmet Ertan

İlk başlarda İstanbul'da İşletmecilik okuyan Selahattin Erkol, ideolojik ve pratik olarak gençlerin yetkinleşmesine büyük katkılar koydu. Gençler tarafından çok sevilen, örnek alınan biriydi. Halis de artık derneğin yürütücüleri arasındaydı. Nurten isimli öğretmen arkadaşımızın mahalle ve liseli gençlikle yaptığı kitap okumaları, sonradan eğitim çalışmalarına dönüştü. Selahattin Erkol'un yanı sıra Mustafa Minaz ve Muzaffer Pekdemir, örnek aldığımız abiler konumundaydı. Başka şehirlerde okuyan üniversiteli arkadaşlarımız, Turhal'a geldiklerinde çalışmalara katkıda bulunurlardı. Halis ve Rıza Hocaların katkısıyla TÖB-Der'le ilişkilerimiz gelişiyor ve devrimci öğretmen çalışması başlıyordu. Cihat Akün, Bülent Düzen,

Mustafa Aykul, Ömer Madal, Halis Yüce, İlyas Berk gibi isimler bizimle dayanışma içindelerdi.

Başlarda, dernek kirasını ödeyebilmek için, 30'a yakın üyeyle, kızlı-erkekli şarkılar türküler söyleyerek pancar tarlalarında çalışmaya başladık. Pancar söktük, yaprak temizledik, vagonlara yükledik. Liseli gençlerin toplu okula gidip gelmeleri, mahallelerde de birlikte hareket etmeye başlamaları, derneğin mahalleli gençlikle buluşmasını kolaylaştırdı.

Devrimci Gençlik dergisinin gelmeye başladığı ilk günden beri aramızda gelişen eşit ve dayanışmacı ilişkiler, dernekte de devam ediyordu. Artık biz üniversiteli öğrencilerdik. Derneğe gelmeye başlayan ve çalışmalara katılan liseli gençlik de devrimci mücadeleyi, bu eşit ve dayanışmacı tarzıyla tanıyıp benimsedi. Herkes örnek aldığı, abi gibi gördüğü kişilere saygı gösterdi ama aramızdaki ilişkilerde, ne bizden öncekiler bize, ne de bizler bizden sonrakilere "abicilik" yapmadık. O günlerden başlayan ve mücadelenin bütün aşamalarında devam eden eşit ilişkilerimizde, hiçbir zaman emreden veya emir alan olmadı. Küçük iş büyük iş ayrımı yapmadan her şeye birlikte karar verdik, her şeyi birlikte yaptık. Yaşlarımız birbirine yakındı, hepimiz gönüllüydük ve her şeyi en başından birlikte öğrenmeye başlamamıştık. Aramızda yetkin birinin olmayışı, belki de en büyük şansımızdı. Daha sonra adına "Turhal tarzı" dediğimiz bu siyaset yapma şekli, bence biz Turhallı devrimcilerin bütün ilişkilerinin çimentosu oldu. Aramıza katılan ya da ilişki kurduğumuz herkes, önerdiğimiz dünyanın özgürleştirici, geliştirici, paylaşımcı ve dayanışmacı ilişkilerinin, kendi doğallığı ile bugünden kurulmasına tanık oldu, parçası olarak katkıda bulundu. Derneğin kurulmasından başlayarak, yetkinliğini giderek arttıran, alınabilecek bütün sorumlulukları gönüllülüğü ile yüklenen, önerdiği işe ilk önce kendi kollarını sıvayarak katılan, hiçbirimize şeflik yapmayan Halis Bilge; hem bu siyaset yapış tarzının hem de Turhal devrimci mücadelesinin, hepimiz tarafından saygı ile kabul edilen örnek ismi ve doğal önderi oldu.

Aynı Gün Misliyle Karşılık Verildi

Hüseyin Koçbulut

Okuldaki siyasi kavgaların tırmandığı, sokak kavgalarına dönüştüğü bir dönemdi. Faşistlerin üstünlük kurmak için bıçak ve silah kullanarak herkese saldırdığı bir dönemde bu derneğin kurulması, hem bu saldırıların püskürtülmesi hem de devrimci-demokrat insanlara adres olması açısından çok önemli işlev gördü. Faşistler her ne yapıyorsa onlara iki üç misliyle cevap verme kararlılığı, sözden çıkıp pratiğe dönüştü. Faşistlerin dövdüğü her bir kişiye karşı aynı gün, en az iki üç kişi dövüldü. Gençler ilçe merkezinde ve dernek çevresinde nöbetler tutarak orada dolaşan faşistleri anında yere indirdiler. 1978'den itibaren, dernek binasının bulunduğu Turhal'ın tek ana caddesi, artık faşistlerin geçemediği, arka sokaklardan dolaşmak zorunda kaldığı bir yer hâline dönüştü. Buraya "Moskova", "Komünist Geçidi" adını takmışlardı. Bizse "Mahir Çayan Caddesi" demeyi seviyorduk. Aynı kararlı mücadele, mahallelere de yayıldı. Devrimci-demokrat insanların oturduğu evlere ve kahvehanelere yapılan saldırılara da aynı gün misliyle karşılık verildi. Öyle ki yapacaklarının birkaç katıyla cevap alacaklarını bildikleri için, faşistler bir şey yapamamaya başladılar. Onların ilçe merkezinde ve Turhal genelinde, insanları korkutarak teslim alma politikaları, anlayacakları tek dilden karşılığını bularak etkisizleştirildi. Kendilerince önemli bazı işleri, Turhal dışından getirdikleri adamlarına yaptırmak zorunda kaldılar. Yoğun olarak bulundukları birkaç mahallenin dışında, Turhal'ın her yerinde insanlar daha rahat dolaşmaya başladı. Diğer sol siyasetlerin cesaret edemedikleri bu aktif mücadele, Mahirlerden, Denizlerden kalan Dev-Genç mirasını ve sempatisini, kitlelerin gözünde tekrar canlandırdı.

Halis'le bu dönemde tanıştık. Bizim daha çok, derneğin kurulmasında büyük emekleri geçen Şaban ve Selahattin'le ilişkimiz vardı. Yaz tatilinde Şaban'a Turhal'da ev kiralamıştık. 6-7 kişi bu evde eğitim çalışmaları yapıyorduk. Devrimci Yol'un ilk yazılama ve afişlerini de bu dönemde yaptık.

TSİP'lilerin dışında Emeğin Birliği, Halkın Kurtuluşu gibi diğer siyasetler, derneğe gelip gidiyorlardı. Sokakta çok güçlenmiştik ama teorik olarak yetkin değildik. Diğer siyasetlerle yaptığımız tartışmalarda, Sivas'tan da arkadaşlar geliyordu. Sonra Halis ve ODTÜ'lü Mete Mutlu ile bu konuda da üstünlük bize geçti. Kendi aramızda, "Toplumlar Tarihi", "Diyalektik", "Ekonomi Politik" gibi konular üzerinde eğitim çalışmaları başladı. Ayhan Gökvelioğlu da, "Sosyal Emperyalizm" konusunda bir seminer vermişti Bu arada, "Demokratik Kitle Örgütü" tartışmaları sırasında, konuların ele alınışı ve savunulan düşüncelerden rahatsız olan diğer sol fraksiyonlar, zamanla aramızdan ayrılarak kendi derneklerini kurdular.

Ticaret Lisesi, Turhal Lisesi, Meslek Lisesi ve mahallelerde, giderek çoğalan ve kendini Dev-Genç'li hisseden ilk yapılar oluşmaya başlamıştı.

Turhal'da Devrimci Yol Çalışmalarının Başlangıcı

Yılmaz Buhan

1978'in Nisan ayında Sebahattin, askere gitti. Derneğe bir başkan seçmemiz gerekiyordu. İnşaat işleriyle uğraşan, daha çok şehir dışında iş yapan ve bizleri seven İlhan Abimiz vardı. Boşta kalan birçok arkadaşımız, bir süre onun yanında çalışırdı. Derneğin kurulmasından sonra, onunla daha sık görüşmeye başlamıştık. Bizlerden biraz daha büyüktü. Gerek fiziksel yapısı gerek karakter özellikleri olarak başkanlığa uygundu. İlhan Abi'de karar kıldık.

Bir gün, Halis'i yanında İlhan Abi ve tanımadığım iki kişi ile birlikte gördüm. Bana, "Önemli bir şey görüşeceğiz. Senin de gelmen gerekiyor." dedi. Evdekiler köyde olduğu için, onları bizim eve götürdüm. Şimdi kim olduklarını hatırlamadığım iki arkadaşın, görüşmeler yapmak için bölgede dolaşan, Devrimci Yol'dan iki sorumlu arkadaş olduklarını duydum. Türkiye ve Hareket üzerine uzun bir sohbetten sonra, sıra Turhal'da hareketin örgütlenmesine geldi.

Turhal'da Devrimci Yol çalışmalarının başlangıcı bu toplantıdır. TÖB-Der'den Halis, gençlerden ben, işçiler ve mahallelerden de

İlhan Abi sorumlu olacaktı. Herkes kendi biriminde dörder kişiden oluşan bir alt birim oluşturacak ve bu birimdekiler de yeni bir dört kişinin örgütlenmesi için uğraşacak, bu dörtlü örgütlenme, sarmaşık gibi uzayacaktı. Kabaca böyle bir modelle örgütlenecektik. İlk başlarda bu böyle gitse de, sonradan, İlhan Abi'nin Maden'e, benim de üniversite için sık sık Ankara'ya gitmemden dolayı, yük daha çok Halis'in üzerine kaldı.

Halis, yetenekleri ve adanmışlığı ile bütün işlerin hem hamalı hem örgütleyicisiydi. Bence Halis'in bu özelliklerinden dolayı Turhal; eğitim çalışmalarından her türlü güvenlik almaya kadar kendi kendine yeten bir yapı oluşturabildiği için, dışarıdan sorumlu gönderilmeyen az sayıdaki yerlerden biri oldu.

Naci Özdemir Belediye Başkanı Oluyor (Nisan 1978)

Mehmet Ali Pekdemir

Bu seçim, belki de Turhal tarihinin en ilginç seçimlerinden biridir. Naci Özdemir, gerçek bir 68'liydi. Yüksek Ziraat Mühendisiydi. Öğrencilik yıllarında fakültede öğrenci derneği başkanlığı, yönetim kurulu üyeliği yapmıştı. Gençliğinde de TİP üyesiydi. Bu yüzden, CHP'ye katıldığında partinin sol kanadında yer aldı. Karakter sahibi, dürüst, insan canlısı, insan haklarına saygılı biriydi. Gençlik yıllarından gelen siyasi tecrübeye de sahipti.

Aralık 1977'de, yerel seçimler yapılacaktı. Naci Özdemir'e adaylık teklifimizi yaptık. Bana, "Sen CHP'yi tanımıyorsun. Beni aday yapmazlar." dedi. Bense, "Taban isterse nasıl yapmazlar?" diye itiraz ettim. Adını dillendirerek parti tabanında çalışmalara başladık. Genel merkez, Ankara'da yaşayan başka bir Turhallıyı aday gösterdi. Bunun en büyük nedeni, yıllardır sürekli seçilen bazı Tokatlı CHP milletvekillerinin, kontrol edemeyecekleri bir belediye başkanı istememeleriydi.

Bu durum, benim ve arkadaşlarımın canını sıkmıştı. Koşturan ve ter döken biz olmamıza karşın, adayımızı belirleyemiyorduk. Ankara'ya gidip genel merkezle görüşme kararı aldık. Bülent Ecevit

dâhil, pek çok yönetici ile görüştük. Büyük olasılıkla adayımız, solcu geçmişinden dolayı kabul edilmiyordu.

Bu kadar insanı ayağa kaldırmış, bir isim etrafında toplamıştık. Onları hedefsiz bırakmak olmazdı. Turhallıların, kendine has inadı vardır. Madem genel merkez kendi kararında inat ediyordu, biz de edecektik. Naci abiyi bağımsız aday olarak gösterme kararı aldık. Adaylık başvurusunu yapıp çalışmalara başladık. Genel merkeze rağmen, CHP tabanının büyük bir bölümü bizimle birlikte hareket ediyordu. Yüksek Seçim Kurulu, kesin aday listesini açıkladığında bilmediğimiz bir nedenden dolayı, Naci abinin adaylığı düşürüldü.

Yüksek Seçim Kurulu'nun bağımsız aday başvurusunu kabul ettiği Canpolat Onarok adında birisi vardı. Okumuş, zengin bir çiftlik ağasıydı. Demokrat Parti geleneğinden geliyor ama, dürüst kişiliğiyle tanınıyordu. Benimle konuşma talepleri oldu. Konuşmanın özeti açıkça bir destek talebi olmasa da, yaklaşımlarında "Bir değerlendirin." mesajı vardı.

Bu konuşmadan sonra, kendi kendime düşündüm. Adaysız kalmıştık. Ya her şeyi unutup CHP Genel Merkezi'nin bize dayattığı adayı kabul edecek, ya da oy kullanmayacaktık. Bu aşamadan sonra, birinci seçenek bizim için zordu. İkinci seçenek de Adalet Partisi'nin ekmeğine yağ sürmek demekti. Aklıma Canpolat Bey'i desteklemek geldi. Adalet Partili bir başkandan daha iyi bir seçenekti. Bağımsız olması da bir avantajdı. Kararımı verdim. Destekleyecektim.

Durumu yakın arkadaşlarıma açıp düşüncelerimi paylaştım. Meclis üyeliklerinde CHP'ye, başkanlıkta ise Canpolat'a oy vereceğimi deklare ettim. AP tekrar kazanmasın istiyordum. Açıkça belirtmeseler de sonradan pek çok arkadaşımız, bu şekilde davrandı. CHP'lilerin bir kısmı beni, "Parti disiplini... Sana yakışmaz. İyi olmaz." gibi sözlerle adeta sorguya çektiler. Her anlamda, zor bir seçim dönemi yaşadık.

11 Aralık1977 Seçim günü gelmişti. Görevli ve gözlemci olarak sandık başlarında bulunduk. Seçim sırasındaki olumsuzluklara müdahale ettik. Sandık başkanı altı arkadaşımız, başkanlık pusulalarında

mühürsüz oy kullanımını tutanağa işlediler. Seçim sonuçları açıklandı. Belediye Meclis çoğunluğunu Adalet Partisi kazandı. Bizi şaşırtan iki gelişme olmuştu. Birincisi, başkanlık oylamasında, CHP'nin oyları, 7-8 binlerden, bin oyun altına düşmüştü. Turhallı CHP'liler, genel merkeze bir ders vermişti. İkincisi, başkanlığı Canpolat kazanmıştı ki CHP tabanın desteği olmadan bu da olanaklı değildi.

Canpolat'ın kazanmasını sindiremeyen AP'liler, onu değişik yollardan açıkça tehdit etmeye başladılar. Tehditler, "Meclis çoğunluğu bizde. Seni çalıştırtmayız"dan başlayarak "Seni Belediye binasına sokmayız.", "Çarşıda dolaştırtmayız"a kadar devam ediyordu. AP'liler 14 yıldır kontrolsüz sürdürdükleri rant ilişkilerinin sona ermemesi için, her şeyi denemeye hazırdılar. Daha önceki seçimlerde yarattıkları gerilim, 1968 seçimlerinde ölümlü olaylarla sonuçlanmıştı. Bu tehditlerden sonra, Canpolat Bey'in huzuru kaçtı ve "Bunlar beni rahat bırakmaz." demeye başladı. Mazbatayı almaya gittiğinde, ben de kitlesine destek vermiştim. Oradaki sataşmalar ve gerilimli ortamdan sonra bana, "Sen bu konularda tecrübelisin. Ne yaparsan yap, seçimleri iptal ettir." dedi.

AP'liler, seçim yenilenirse kazanacaklarını ümit ediyorlardı. Biz de, "Genel Merkez aldığı dersten sonra bizim işimize karışmaz." diye düşünüyorduk. Dolayısıyla herkes seçimlerin iptal edilmesinden yanaydı. İlçe Seçim Kurulu Başkanı Orhan Bey, görevini düzgün yapan dürüst ve titiz biriydi. Birkaç arkadaşımızın, "Mühürsüz oy kullanıldığı için başkanlık seçimlerinin iptal edilmesi..." talepli dilekçesi, bürokratik işlemlerden geçip kabul edildi. Seçim tarihi, 17 Nisan 1978 olarak açıklandı.

Bu kez genel merkez, Naci abinin adaylığına ses çıkarmadı. Hemen seçim çalışmalarına başladık. Şansımız da yüksekti. CHP tabanı, gelişmelerin de yardımıyla, genel merkeze istediğini yaptırtmanın moraliyle çabuk toparlandı. Canpolat Bey bizlere, "Geçen sefer sizin desteğinizle kazandım. Gönül borcum var." diyerek desteğini belirtti. Ayrıca, Naci abinin devrimci geçmişi ve buna uygun devam eden yaşamı, Dev-Genç'ten TSİP'e kadar Turhal'daki

bütün devrimcilerin desteğini almamızı sağladı. AP'liler de, MHP ve MSP'nin desteğini aldılar.

Devrimci gençlerin talepleri, bizim de taleplerimizdi. Turhallıların, kapısını çalmadan kendi mekânları gibi girecekleri, rant ilişkilerine karşı kamu yararını savunan ve uygulayan, Turhal'la birlikte, burada yaşayanların hayatını kolaylaştıran ve geliştiren bir belediye... Naci abi, halkın yararına olan her çalışmaya hazırdı. Seçim sonrasının çalışmaları konusunda gençlerle uzlaşması, uzun sürmedi. Çalışmalar sırasında, Dev-Der'lilerin devrimci ruhu, dinamik duruşu, bize tazelenmiş bir güç kattı. Seçimin ana sloganları, "Halkın Belediyesi", "Çalmayacağız! Çaldırmayacağız." gibi sloganlardı.

AP'liler, Naci abi hakkında, "Öğrenciyken bayrağımızı yaktı." diye belden aşağı bir kampanya yürütüyorlardı. O da, düzenlediğimiz ilk mitingde, bu iftirayı etkisiz hâle getiren çok güzel bir konuşma yapmıştı: "Benim hakkımda, bayrağımızı yaktı diyerek şerefsizlik yapanlara sesleniyorum. Evet! Ben gençliğimde, 68 olaylarında, bir bayrak yaktım. Zaten bunu inkâr da etmiyorum ama bir düzeltme yapıyorum. Ben bir Amerikan bayrağı yaktım. Şahitlerim de var. Peki şimdi de ben soruyorum: Amerikan bayrağı ne zamandan beri sizin bayrağınız oldu?" Bu sözden sonra, miting alanını kitlenin coşkusu sardı. "Bağımsız Türkiye! Bağımsız Turhal!" sloganı her yeri inletti.

AP'liler bu seçimlerde, iş vaatlerinden para ve malzeme dağıtımına kadar her türlü yöntemi kullanıyorlardı. Hatta halka, ellerindeki bir çift ayakkabının tekini verip "diğeri seçimden sonra" gibi taktikler de kullanıyorlardı. Gücümüz olan yerlerde bu çalışmaları yapanları mahalleden kovalıyorduk.

Seçimler çok çekişmeli geçti. Biz bulunduğumuz mahallelerde, hangi evde kimin oturduğuna kadar bilgi sahibiydik. Kapı kapı çalışma yaptık. Sonuç, inanılmazdı. Seçimlere katılım oranı, %68'den %73.3'e yükselmişti. Önceki seçim oranlarına göre, AP'nin oyları, sağ partilerin desteğine rağmen %52'den %49.3'e düşmüştü. Bizim aldığımız oy ise %32.5'tan % 50.6'ya yükselmişti. Turhal böyle bir

seçim yaşamamıştı. Ecevit, özel olarak bize teşekkür etti. Turhal'da 14 yıllık AP hakimiyeti yıkılmıştı. Yaşlı Turhallılar sevinçten ağlıyordu.

İşimiz zordu. AP'li meclis çoğunluğu ile çalışacaktık. Ama sokakta bunu dengeleyen güçlü bir sol potansiyel vardı. Söz verdiğimiz ve inandığımız çalışmalara başladık.

AP'liler ilk günlerde, aylardır maaşlarını alamayan belediye işçilerinin grevini bitirmek için gerekli bütçenin oluşmasını engellemeye çalıştılar. AP'li meclis üyelerinin konuşmalarını, mikrofonla dışarı dinlettik. Halk ve işçiler, dostlarını gördü. Konuşmaları teşhir olan meclis üyeleri, ertesi günkü oturuma katılmadılar. Maaşlar ödendi ve grev bitti. Kısa bir süre içinde, gıda ve temizlik ürünlerinin olduğu bir dükkân açtık. Turhal'da büyük bir arazi yağmalaması vardı. Tehditlere rağmen, bunu engelledik. Seçimler öncesinde dağıtılan arazi tapularını iptal ettik. Yıllardır alışılagelen rüşvetle iş görme alışkanlığına karşı mücadele ettik. Özellikle arazi ve ruhsat çıkarma konularında, çok baskı gördük ama hiç taviz vermedik.

Meclis üyeleri arasında akrabalarım vardı. Onlardan birine sormuştum: "Oylamalarda niye herkes makine gibi birlikte parmak kaldırıyor. Hiç farklı düşüneniz yok mu?" O da aramızda kalacağı sözünü alarak açıklamıştı: "İşlerimiz nedeniyle çoğumuz bunlara bağımlıyız. Hatta, bazı arkadaşlarımızın yönetime verdiği yüksek rakamlı senetler var. Böyle davranmaya mecburuz..." Naci abi, böyle bir meclise başkanlık yaptı. Yine de verdiğimiz her sözü, meclisin engellemelerine rağmen gerçekleştirmeye çalıştık.

Fikri Sönmez, belediye başkanlığını kazandığında, yol çalışmaları bitmesine yakın, sivil bir arabayla Fatsa'yı ziyaret ettik. Hem kendisine "yanınızdayız" mesajı vermek hem de çalışmaları yakından görmek, yerel dinamikleri izlemek, görüş alışverişinde bulunmak istiyorduk. Bizim için coşkumuzu çoğaltan, yararlı bir gezi oldu. Fikri Sönmez'i Turhal'a davet ettik ama ne yazık ki bu ziyaret gerçekleşmedi.

Naci abinin yöneticiliği farklıydı. Siyaset sanatını iyi biliyordu. Gönülden siyaset yapanlara karşı saygı duyuyordu. Her zaman halkın ve devrimcilerin yanında oldu. Maden direnişine bütün gücüyle

katkı koydu. 1 Mayıs'ta Amasya'da gözaltına alınan Halis'i kefil olarak çıkarması başta olmak üzere, pek çok olayda sorun çözücü oldu.

Naci abi, 12 Eylül'de görevden uzaklaştırıldı. Siyaset yasaklısı oldu ve çok zor günler yaşadı. Ailesinin, öğretmen olan eşinin aylığından başka geliri yoktu. Herhangi bir yerde aylıkla çalışmasını engelleyen bir gurura sahipti. Hiç anlamadığı bir işe, ticarete başladı. Tuğla, hayvan yemi gibi şeyler sattı.

Gelişen olaylar içinde, siyasi yasakların kalkmasını bekliyordu. Erdal İnönü'nün SHP'sinde tekrar siyasete döndü. SHP'nin Turhal Belediye Başkanı adayı oldu. Seçim çalışmaları sırasında bir gece, Naci abiyi kalp krizi sonucu kaybettik. İstese belediye başkanlığı döneminde trilyoner olurdu. Ama o yırtık bir pabuçla öldü...

Bu süreci hep onun yanında, sağ kolu olarak geçirdim. 12 Eylül olmasaydı hem devrimcilerin faşizme karşı mücadelesi ile hem de Naci abinin belediye başkanlığındaki yetenekleri ile Turhal, en kısa zamanda "Yeni bir Fatsa"ya dönüşürdü. Bu potansiyel, hem de kendi çocukları ile Turhal'da fazlasıyla vardı.

Askerlik (Mart 1977)

Şükrü Yılmazer

Tam hayatımı düzene soktuğumu düşündüğüm bir anda, askerlik kararı çıkıp gelmişti. Askerliğim ise uzaklara, Manisa'ya çıkmıştı. Usta erliğimi de İzmir ve yakın çevresinde yapmak istiyordum. Dağıtım kurasında bu da gerçekleşti. İzmir çekenlerin arasında yapılan paylaşımda, görev yerim, Ödemiş Jandarma Karakolu'na çıktı.

Burada da çok güzel arkadaşlıklar kurdum. Postacı, çaycı, yazıcı, santralci, hepimiz solcuyduk. Karakola düşenlere, "Solcu musun, sağcı mısın?" diye sorar, solcu olanlara yemek ve çay verirdik. Karakoldaki işlerim, birkaç saatte bitiyordu. Diğer zamanlarımda ilçede sivil olarak dolaşıyor, soran olursa alışverişe çıktı dedirtiyordum. Yine bir gün, pazar yerinde sivil olarak dolaşırken, bir grubun konuşmalar yaparak ve sloganlar atarak Devrimci Yol isminde bir dergi sattıklarını gördüm. Attıkları sloganlar, bizim Turhal'da Dev-Genç

olarak attığımız sloganlarla aynıydı. Onların yanına gidip kendimi tanıttım. Dev-Genç'li olduğumu söyledim. Gençlerden biri, kendilerinin de Dev-Genç'li olduğunu söyleyip gelişmeler hakkında, kısaca beni bilgilendirdi. Devrimci Gençlik, gelişen süreç içerisinde, halkın ilerici ve devrimci unsurlarıyla birleşip bir halk hareketine dönüşebilmek için bir atılım yapmış ve kendini, Devrimci Yol isminde bir siyasi harekete evriltmişti. İsim de amblem de bana göre, hem savunduklarımıza hem de birbirine çok yakışmıştı. Sıcak bir sohbetten sonra yanlarından ayrıldım.

Turhal'a izne gittiğimde ayrıntıları öğrendim. Ayrıca bizim arkadaşlar, bağımsız bir dernek kurmayı da başarmışlardı. Gelişmeler güzeldi. Derneğin kurulması, yeni insanların katılımı, gördüğüm canlılık hoşuma gitmişti. Ama canımı çok sıkan bir olayla karşılaşmıştım. Evimizin direği, çok şey borçlu olduğumuz annem, felç olmuştu. Gelince nasılsa öğrenecek diye, bana bildirmemişlerdi. Yılların yorgunluğu, ona bu bedeli ödetmişti. Dağları deviren o güç, uçup gitmişti. Onu bu durumda görmek, beni çok üzmüştü. Şükür ki otoritesi yerinde duruyor, eskisi gibi her yana emirler yağdırmaya devam ediyordu. Artık eskisi kadar güçlü değildi ama onun yattığı yerden, her şeye karışması bile bir canlılık ifadesiydi. Ve o canlılık, evde onun sesinin ve soluğunun dolaşması bile benim için çok değerliydi.

Artık Ödemiş'te sık sık TÖB-Der'e ve bizim gençlerin yanına gidiyor, gelişmeleri izlemeye çalışıyordum. Tokatlı ailelerin yanında, Turhal'ın Kuytu köyünden iki genç kalıyordu. Burada inşaat işlerinde çalışıyorlarmış. Sohbet derinleşince mağdur olduklarını, patronlarının para vermediğini ve memlekete gidemediklerini söylediler.

Çocukluğumdan kalma bir huy... Nerede bir haksızlık duysam içim kabarır ve hemen müdahale etmek isterdim. Ertesi gün, Zileli komutanıma durumu anlattım. Komutan, adamı karakola çağırmamı söyledi. Adamı komutanın yanına götürdüm. Komutan azarlar gibi bir konuşma yaptıktan sonra, "Sana bir hafta mühlet veriyorum. Çocukların parasını öde!" diye çıkıştı. Adam söz verip ayrıldı ve sözünde de durdu. Çocuklar teşekkür etmek için yanıma uğradılar.

Elbiseleri yırtık, üstleri başları perişandı. Karavanadan karınlarını doyurdum ve giymeleri için emaneten kendi elbiselerimden verdim. Ayrıca arkadaşlardan gömlek, çamaşır temin ettim. Bir süre sonra çocuklar gözükmemeye başladı. Yanlarında kaldıkları aileye sorduğumda, alacaklarını alıp memleketlerine gittiklerini söylediler.

12 Eylül 1980 sonrasıydı. Halis ve ben kırsalda dolaşıyorduk. ve aranır durumdaydık. Bir gün yolumuz Kuytu köyüne düştü. Köyün yakınında, bir sığır sürüsü ve bir çoban gördük. Konuşmak için yanına gittiğimizde şaşırıp kaldım! Çobanı tanımıştım. Ödemiş'te yardımcı olduğum inşaat işçisi gençlerden, Bahattin'di. O zaman çok ayıp ettiklerini söyleyince, "Abi haklısın. Kusurumuza bakma, acelemize geldi." gibi şeyler söyledi. Ben bir kere, Bahattin iki kere şaşırmıştık. Birincisi hiç hesapta yokken benimle karşılaşmış, ikincisi asker olarak tanıdığı bir insan, karşısına gerilla olarak çıkmıştı. Bizi evine götürdü. Yemek yedirip yanımıza katık verdi. Sonrası her uğrayışımızda, dayanışmasına devam etti. Ne demişler? İyilik yap, denize at!

Askerliğim bittikten sonra Turhal'a dönmüştüm.

Yeniden Turhal

Askerliğim sırasında arkadaşlar, çok güzel işler başarmış, en başta da Dev-Der'i kurmuşlardı. Derneğin kurulması, geniş bir katılımın sağlanması ve eğitim çalışmaları sayesinde canlı bir ortam hazırlanmıştı. Dernekteki gençlerden bazılarının yaşları benden küçüktü. Daha önce hiç görmediğim birçok yeni arkadaşla karşılaştım. Hepsi de belirli bir bilinç seviyesine sahiplerdi. Ülkenin ve Turhal'ın sorunlarını tartışıyor; toplu yazılardan ve Devrimci Yol dergilerinden alıntılar yaparak diğer sol gruplarla kıyasıya tartışma yürütüyorlardı. Onların yanında kendimi çok bilgisiz görüyor, tartışmaya katılıp bir şeyler söyleme cesareti bulamıyordum. Fakat bu tartışmaları can kulağı ile dinliyor, sürekli Devrimci Yol dergilerini ve özellikle derginin orta sayfasındaki teorik yazıları defalarca okuyordum. Yaklaşık iki yıllık bir zaman diliminde pek çok gelişme olmuştu ve benim bu açığı kapamam gerekiyordu.

Ben askere gitmeden önce, çocuk gibi gördüğüm, adamdan saymadığım Muzaffer (Delikgöz) isminde yeni yetişen bir genç vardı. Dönüşümde onu tanıyamadım. Devrimci Yol'un en faal militanlarından birine dönüşmüştü. Daha sonra birlikte mücadele ettiğim bir yoldaş oldu. Onu hep faşistlerle yapılan kavgalara, sürekli yanında taşıdığı nacakla, korkusuzca katılışıyla hatırlıyorum.

Muzaffer gibi daha pek çok gencin sürece katılması, derneğin kirasına katkıda bulunmak için pancar toplamaya kadar, mücadelenin her alanında var olmaları çok hoşuma gitmişti. Dernek daha şimdiden, Turhal'daki devrimci mücadelenin en önemli parçası hâline gelmişti. Sonraki gelişmelerle birlikte ise, bu mücadelenin tek adresi olacaktı.

Halis'e Dair

Halis'le dostluğumuzun kurulduğu günler, bu döneme denk gelir. Onu çocukluğumdan beri tanımama rağmen ilk kez bire bir ilişkiler içinde oluyordum. Halis 1953'de Turhal'da doğmuştu. Dar gelirli bir ailenin 4 çocuğundan biriydi. İlk orta ve liseyi Turhal'da okumuştu. Derslerinde başarılıydı. Çocukluk ve lise yıllarını özgür bir ortamda hareketli ve mutlu geçirmişti. İyi giyinmeyi, paylaşarak yaşamayı seviyordu, çok da iyi top oynuyordu. Liseden sonra Diyarbakır Eğitim Enstitüsüne gitmiş, burada devrimci düşüncelerle tanışmıştı. Yazları Turhal'a döndüğünde Türkiye'nin değişik üniversitelerinde okuyan ağabeyleri ve arkadaşları ile yapılan sohbetlerin konusu artık öğrenim, gençlik, ülke sorunları ve çözüm yolları idi. Mezun olduktan sonra ilk görev yeri Tekirdağ'ın Malkara ilçesi olmuştu. Malkara'da devrimci öğretmenlerin örgütlenme çabası içindeyken genç yaşına rağmen Malkara TÖB-Der başkanlığına seçildi. Bir yıl sonra (1977-1978 öğretim yılı), Turhal Atatürk Orta Okuluna F.K.B öğretmeni olarak atanmıştı. Onunla aynı sokakta oturuyorduk. Derneğin kalbi gibiydi adeta... Bütün çalışmaların merkezinde o vardı. Teorisi de çok güçlenmişti. Bu kadar bilgiyi ne

* Cesaretine hayran olduğum bu genç, 1980 sonrası ben cezaevindeyken, bir iş kazasında hayatını kaybetmiş. Sevgili yoldaşım şimdi, Turhal Mezarlığı'nda, önderi Halis Bilge ile yan yana yatıyor.

zaman edinmişti? Diğer sol yapılarla tartışırken görüşlerimizi çok iyi savunurdu. Aldığı sorumluluklar ve içinde olduğu yoğun pratik, onda otoriter ve sert bir görünüm oluşturmasına rağmen hiç kimse onun bir arkadaşına "şunu yap" dediğini duymamıştı. Ne önerdi ise ilkin o kollarını sıvıyor, önerdiği işin ilk gerçekleştiricisi oluyordu. Bu tarz, şefi ve yöneticisi olmayan, her işi tartışarak ve ortaklaşarak gerçekleştiren, küçük iş-büyük iş ayrımı yapmadan, işin kendisini önemseyen bir tarzdı. Halis bu tarz içinde, doğal ama rütbesiz bir önder olarak görülüyordu, pembe broşürde yazılanları çok önemsiyor ve bire bir uyguluyordu. Otoriterliği de herkesin bu konuda duyarlı olmasını isterken gerçekleşiyordu. Yeni bir dünya yaratma uğraşısının ciddiyetini en önce kendi gösteriyor, herkesten de bu konuda sorumlu davranmasını bekliyordu. Onun da yer aldığı bu ortam, bana ilaç gibi geldi. Vaktimin çoğunu dernekte geçirmeye, yavaş yavaş çalışmalara katılmaya başladım. Dernekteki arkadaşların çoğunu tanıyordum. Isınma sürecim kısa sürdü.

Mahalleler Bölünüyor

Mehmet Ertan

İlçemiz Alevi ve Sünni vatandaşlarımızın birlikte yaşadıkları bir yerdi. Tarihsel geçmişinden dolayı özellikle Alevi yurttaşların yoğun yaşadığı Ray Mahallesi, Yavşanlık bölgesi gibi yerleşimlerin yanında, Cumhuriyet Mahallesi gibi, hacimce daha büyük yeni gelişen bölgelerde de karma bir yapı oluşuyordu.

Devrimcilere ve demokratlara, ülke genelinde yapılan sistemli saldırıların yanında, başta Maraş olmak üzere Alevi yurttaşlara yönelik katliamların başlaması, Turhal'ı da etkiledi. Gençler arasındaki mücadele, okullardan mahallelere yayılmıştı. İnsanlar kendi alacakları önlemlerle ailelerini ve yaşam alanlarını korumak durumunda kaldılar. İşte bu durumda Devrimci Yol'un "Direniş Komiteleri" önerisi ile halkın zorunlulukları birbirini besleyerek çakıştı.

Turhal'ın en büyük şansı, tarihsel özelliklerinden dolayı ilçenin yerlisi konumundaki Sünni yurttaşların, Alevi yurttaşlarla hiçbir

sorunlarının olmamasıydı. Şanssızlığı ise, başta şeker fabrikasının yarattığı iş potansiyelinden dolayı, ilçenin aldığı göçlerin genelde çevre ilçelerdeki sağcı ve muhafazakârlardan oluşması ve bu yapının, resmî ve sivil faşist odakların Alevi-Sünni çatışması projeleri için bir potansiyel oluşturmasıydı.

Böyle bir ortamda, mahalleler de daha çok saflaştı. Ray ve Artova mahalleleri ile Yavşan'ın büyük bölümü faşistlerin giremediği, Müftü Mahallesi de solcuların giremediği yerlere dönüşmüştü. Pazar, Hamam ve Hatceler mahalleleri solcuların, Cumhuriyet Mahallesi ise sağcıların ağırlıkta olduğu mahallelerdi. Bu saflaşmada siyaseten yanlış mahallede oturanlar, baskılar sonucu rahat edecekleri mahallelere taşınmak zorunda kalıyordu.

Biz; faşistler tarafından sürekli istismar edilen bu konuda, Alevi-Sünni emekçi halkın birlikte davranması, oyunlara gelmemesi için çok çaba gösterdik. Kurduğumuz tüm ilişkilerde de bu hassasiyeti öncelikli kıldık. Zaten yerelimizde, hareketimizin görünür yüzleri arasında hem Alevi -Halis, Rıza, Şükrü, ben- hem de Sünni -Elvan, Hüseyin, H.Bekir, Ahmet- kökenli arkadaşlar vardı. Bizim için hiç önemi olmayan bu durumu, tüm kardeşlik duygu ve davranışları ile pratiğimizde görünür kılıyorduk.

Okullara Giderken Kortejler Oluşuyor

Hüseyin Koçbulut

Turhal'da liseler, genel olarak faşistlerin etkin olduğu Yenişehir bölgesindeydi. Bir de buna resmî ve sivil faşistlerin iş birliği ve provokasyonları eklenince okullara birlikte gidip gelmek, kortej oluşturmak kaçınılmazlaştı ve sürekli hale geldi. Okulları ele geçirmeyi başaramayan faşistler, sık sık planlı ve örgütlü saldırılar düzenliyordu. Bazı saldırılarda polis yetersiz kaldığı için, olaya jandarmalar müdahale ediyordu. Genelde okulların içinde biz etkindik ama sokakta polislerin baskısı vardı. Artık kavgalarda silahlar kullanılmaya başlanacaktı.

Oport* Sadık Seni Sordu

Artık toplu kavgalar dönemi başlamıştı. Bizim saflarımızda yer alan bir kız arkadaşımız, bir faşistle flört etmeye başlamıştı. Bunun üzerine Yılmaz, kızı kenara çekip bunun yanlışlığını anlatmaya çalıştı. Faşist hocalar, Yılmaz'ı idareye alıp dövdüler. Çok sinirlenmiştim, bu sinirle kıza küfrettim. Onun faşist bir arkadaşı da bana efelendi. Aramızda bir kavga dövüş oldu. Akşam okul çıkışı, bize saldırmak için toplanmaya başladılar. Biz de toplanıp okuldan birlikte çıktık. Ertesi günü mahalleden arkadaşlarım, traktörle okul çıkışına geldiler. Aydın'ı kenara kıstırıp "Hüseyin'e neden saldırdın?" diye çocuğu iyice dövdüler. Yanındaki arkadaşları kaçınca Aydın tek kaldı ve iyice hırpalandı. Faşistler ertesi günü, Zile'den getirdikleri takviye güçle bize saldırdılar. Bu zaten beklediğimiz bir şeydi. Büyük bir kavga oldu ve her iki taraftan da çok kişi yaralandı. Artan sokak kavgaları ve bunun gibi olaylar nedeniyle, her yerde toplu gezmeye başladık.

Olaylar büyüdükçe korteje analarımız da katılmaya başladı. alevi annelerin yanında, sünni anneler de vardı. Hatta okulda çocuğu olmayan anneler bile bize destek olarak mahalledeki dayanışmayı buraya da taşıyorlardı. Devrimcileri, Devrimci Yol'u seviyorlardı. Kent yaşamına yeni katılanlar, dışlanmış olanlar, bütün kadınlarımız adeta kendi devrimlerini yaşıyorlardı. Kortejin güvenliğini sağladığımız malzemeleri, okula girerken annelerimize emanet ediyorduk. Bazı anneler cephanelik gibiydi. Gelirken ve giderken sürekli bizlerin yanındalardı. 150-200 kişilik kortejler oluşuyordu. Maraş, Çorum, Sivas katliamlarının etkileri, mahallelere yapılan saldırılar, can güvenliği endişesi, kadınların da politikleşmesine neden olmuştu. Sokakta bunun mücadelesini bizler verdiğimiz için, bizim yanımızda yer aldılar. Bu ortamın her şeyinden etkileniyorlardı. Bu etkileşim, kullandıkları kelimelere de yansıyor, örneğin, "Oport Sadık seni sordu." gibi cümleler kullanıyorlardı.

---

* Oport: 1970'li yılların politik argosu içinde yer alan ve "oportünist" (fırsatçı) kelimesinin kısaltılmış halinden türetilen bir deyim.

Mahallelerde de okullardaki gibi hareketli günler yaşanıyordu. Faşistler egemen oldukları mahallelerde oturan Alevi ve/veya demokrat insanlara, mahalleden taşınsınlar diye baskı uyguladılar. Solcuların egemen olduğu mahallelerde de, kıyıda kalan evlere saldırdılar. Sadece devrimciler değil, Aleviler ve Sünni CHP'liler de hedeflerinde oldu. Her gece bir arkadaşımızın evi patlatılıyordu. Bu konuda, resmî güçlerden yardım aldıklarını, bazı olaylarda da ilçe dışından adam taşıdıklarını biliyorduk. Turhal'da tam hâkimiyet kurmak ve ilçeyi teslim almak istiyorlardı. Biz de ilçede, faşizme ve saldırıları örgütleyenlere misliyle cevap verme politikamıza devam ettik.

Çocuklarımızla Birlikte Okula Gidip Gelmeye Başladık

Esma Koçbulut (Ray Mahallesi'nden bir anne)

Mahallemizde liseye giden çok genç vardı. Başta Sanat Lisesi olmak üzere, faşistler, devrimci gençleri okullara sokmak istemiyorlar; okul çıkışlarında, özellikle Yenişehir Mahallesi'nin Kaymakamlık binası çevresinde pusu kurup saldırıyorlardı. Bu saldırılardan sonra çocuklarımız, okullara toplu gidip gelmeye başladılar. Biz de hep merak içinde bekleyip duruyorduk. Bir süre sonra mahalledeki Sati Kadın ve Beyaz Kadın'la birlikte üç ana, "Böyle merak içinde bekleşeceğimize, çocuklarımızın yanında olalım." diye kararlaştırıp çocuklarımızla birlikte okula gidip gelmeye başladık. Zamanla bu yürüyüşlere başka analar da katılır oldu. Gençlerin taşıyacağı güvenlikleri, biz belimize sarıp taşıyorduk. Saldırı olursa da onlara veriyorduk. Faşistler bunu bildikleri için saldırıları azaldı. Polisler de bizi arayamıyordu. Bir gün Kaymakam çeşmesi civarında Zile'den gelen faşistler, çocuklarımıza saldırdı. Bu saldırı, gençlerin bekledikleri ve önlemlerini artırdıkları bir olaydı. O gün, Şükrü bana üç tane silah verdi. Hepsini belime sardığım kuşağın içinde sakladım. Çocuklar, polis destekli bu saldırıyı püskürttüler. Dövüşe dövüşe Artova Mahallesi'ne çekildik. O gün tek hasar, faşistlere yakalanan Hüseyin Çalışır'ın kırılan koluydu. Bu olaydan sonra hepimize bir güven gelmişti. Biz analar da çocuklarımız gibi, birbirimize sıkı sıkıya sarıldık. Sarıldıkça çoğaldık.

O günler, can güvenliğimizin olmadığı ama çok sıkı bir dayanışma içinde olduğumuz, birbirimize sahip çıktığımız günlerdi. Şimdi kimse kimseyi arayıp sormuyor. O sıcaklığı ve dostlukları özlüyorum...

Ray-Der

Şükrü Yılmazer

Ülkenin genelinde oluğu gibi Turhal'da da devrimci mücadele hızla yükselmeye, bunun gereği olarak da bazı arkadaşlarımız, bir anlamda profesyonelleşmeye başlamıştı. Bundan dolayı ben de daha az eve gider olmuştum. Geceleri mahallelerde olası saldırılara karşı nöbet tutuyorduk. Ray, Artova, Nurkavak ve Yavşanlık'ta saldırılara karşı halkın oluşturduğu komiteler vardı. Diğer mahallelerde de risk altındaki sokaklarda topluca davranılıyordu. Genellikle, "can güvenliği ihtiyacı" üzerinden başlayan bu yan yana gelişler, bazen başka sorunların çözümü için de faydalı olurdu. Bunlar bir anlamda direniş komitelerinin nüveleri sayılırdı. En gelişkini ve niteliklisi, Ray Mahallesi'ndeki çalışmaydı. Ray-Der* adında, altı ay açık kalan, bir dernek girişimi olmuş fakat mülki amirler başvuru dilekçesini geri gönderdikleri için bu dernek resmîleşememişti. Her şeye rağmen kendi yaşamsal ihtiyaçları üzerinden şekillendirdikleri meşru varlıkları, mahallede devam etti. Komite, Devrimci Yol sempatizanları ve onlara sempati duyan mahalle sakinlerinden oluşuyordu. Nöbet çizelgelerini kendiler hazırlayıp kendileri tutar; aralarında para toplayıp güvenlik ihtiyaçlarını karşılarlardı.

Gençlerin yoğun ilgisi ve Koçbulut, Taş, Bahşi gibi saygı duyulan ailelerin katkısı ile buradaki ilişkiler kökleşmeye başladı. Hüseyin'in anne babasının, Elvan'ın annesinin, Muzaffer ve Haydar Çevik kardeşlerin ve Hasan Cartel'in ve daha pek çok mahallenin evlerine, kendi evimiz gibi çok rahat girip çıkabiliyorduk. Bu sıralarda, mahallenin merkezindeki parkın köşesine bir manav dükkânı açma fikri oluştu. Hem mahalleye giren ve çıkan yabancıları gözlemlemesi hem mahallelinin sebze ve meyve ihtiyacını karşılaması hem de faaliyetlerimiz için, küçük de olsa bir gelir sağlaması amaçlanmıştı.

* Ray Mahallesi Güzelleştirme ve Yardımlaşma Derneği

Hayrola Gençler! Nereye Böyle?

Mustafa Kurum (Dev-Der üyesi)

Müftü Mahallesi'nde oturduğumuz evi bombaladılar. Mahallede devrimci-demokrat yaşamasın istiyorlardı. Bütün camlar kırıldı, evin bir odası yıkıldı. Mecburen Ray Mahallesi'ne taşındık. 1979 senesi Mart ayıydı. Yeni mahallemize gelişimizin dördüncü günü, mahallenin değişik yerlerinde nöbet tutuyorduk. Karşıda Kuytu Mahallesi vardı. İki mahallenin arasında boş bir arazi uzanırdı. Rıza Kaya (Conba) ve Şinasi Koçbulut, Kuytu Mahallesi'nde bir kalabalık ve hareketlenme görünce ne olduğunu anlamak için, görünmeden kalabalığın yanına gitmişler. Bir süre sonra fark edildiklerini anlayınca Ray Mahallesi'ne doğru kaçmaya başlamışlar, faşistler de arkalarından... Silah seslerini duyunca Ray Mahallesi'nin Kuytu Mahallesi'ni gören sınırına geldik. Arkadaşlarımızın kurşunlandığını görünce -Conba daha ilk anda birkaç kurşun yemişti- biz de onları koruma amaçlı ateşe başladık. Şinasi güvenli bölgeye geçmeyi başardı ama Rıza son hendeği aşacağı sırada, "Takatim kalmadı" diyerek yere düştü. Hemen koşarak yanına gittim. Onu sırtıma alıp güvenli bölgeye doğru geçmeye çalışırken, Rıza bir kurşun daha yedi. En yakındaki eve getirip onu yatağa yatırıncaya kadar, botlarımın içi kan dolmuştu. Karşılıklı ateş bir süre sonra durdu. Arkadaşlarımız, Rıza'yı önce Tokat sonra Samsun Hastanesi'ne götürdüler. Vücuduna saplanan beş adet kurşun; iki bacağı, karaciğeri, ve onikiparmak bağırsağında ağır hasar bırakmıştı. Uzunca süren bir tedaviden sonra iyileşti.

Bu mücadeleleri hatırladığımda hep Halis aklıma geliyor. Halis, hem mücadeleci hem örgütçü hem de ağzı iyi laf yapan bir arkadaştı. Üstüne üstlük çok da güçlüydü. Bir gün, MHP ilçe binasının yan tarafındaki Ali Sabri Sinemasının önünde faşistler ve arkadaşları toplanmış, bizim Vedat arkadaşı kıstırıp dövmüşler. O sırada biz de dernekte, Halis Hoca'nın verdiği semineri dinliyorduk. Bu bilgi gelince Halis Hoca, semineri yarım bıraktı. Bir grup arkadaşla yola koyulduk. Faşistleri dövmeye gidiyoruz. Gerekirse ilçe binasını basacaktık. O günlerde Turhal'ın en meşhur polisi, Vatan isminde biriydi. Siyasi

olaylara bakıyordu. Yolun ortasında devriye arabasıyla önümüzü kestiler. Vatan, "Hayrola gençler! Hızlı hızlı nereye böyle?" diye sorunca Halis, "Faşistlerin kafasını kırmaya gidiyoruz." diye cevap verdi. Polisler sanki bizi gözaltına almaya karar vermiş gibiydi. Halis bu durumu sezmiş gibi lafı uzatmadan doğrudan Vatan'ın üzerine hücum etti. Tutuklanmamanın en büyük garantisi, polislerin en zayıf noktası, Vatan'a böyle bir müdahale yapılmasıydı. Bunu beklemedikleri için, polisler çok şaşırdı. Halis, Vatan'ı kuvvetli bir darbeyle yere düşürdü ve önündeki polis arabasının, sonra da bir başka arabanın üzerinden atlayarak çok seri bir şekilde yan taraftaki mahalleye doğru koşmaya başladı. Önce ilk, sonra da diğer bahçe duvarlarını aşıp gözden kayboldu. O kadar hızlı ve bilinçli davranıyordu ki sanki engelli koşu yapan bir atlet gibiydi. Mahalle aralarını çok iyi bildiği için peşinden gelen Vatan ve diğer polislerin onu yakalaması mümkün değildi. Bize gelince polislerin çoğu Halis'in peşinden koştuğu için, yanımızda kalan birkaç polisle bir süre itiş kakış yaşadıktan sonra, kurtulmayı başarmıştık. En çok darbeyi ben almıştım.

Sol İçi Kavgalar

Şükrü Yılmazer

Bize güvenin ana nedenlerinden biri mücadelenin somut yüzünün Devrimci Gençlik olmasıydı. Diğer grupların okullardaki saldırıları püskürtmek, çarşıda ve mahallelerde faşistleri geriletmek, en azından var olan mücadeleye destek olmak gibi bir düşünceleri ve yapılanmaları yoktu. Onların en iyi başardıkları şey, faşist olarak gördükleri diğer sol gruplarla yapılan kavgalar ve bizimle yaptıkları tartışmalardı. Zaten mücadelenin boyutu, olaylara silahların karışmasına ve bombaların patlamaya başlamasına dönüşünce pratik mücadeleden tamamen silindiler.

Türkiye genelinde, Çin ve Sovyetler Birliği yanlısı grupların birbirleriyle girdikleri ölümlerle sonuçlanan olayların yansıması, Turhal'da da etkisini gösterdi. Önceki yıllarda Turhal'da en geniş sol örgütlenme TSİP'teydi. Hatta sol yayınları ve romanları ilk alıp okuduğum kişiler de oradaki abilerimizdi. TÖB-Der'de ve biraz da şeker fabrikası

işçilerinin arasında örgütlenmişlerdi. 1975'ten sonra mücadele kızışınca faşistlerle sokakta bire bir mücadele içinde olmamaları, gittikçe güçlerini yitirmelerine neden oldu. Sonunda Turhal'da TİP-TSİP-TKP ve daha sonra Emeğin Birliği arasında birlikte davranma ihtiyacı doğdu ve bir ittifak oluştu. Karşı tarafta ise Halkın Kurtuluşu grubu vardı. Aralarındaki gerginlik, sık sık kavgaların olmasına neden oluyordu. Biz bu durumu eleştiriyor, buna bir çözüm bulmalarını istiyor ve aralarındaki çatışmalı durumu sonlandırmaları için çaba gösteriyorduk. Somut önerimiz şuydu: "Eğer devrim yapmak gibi bir hedefiniz varsa halk için mücadele ediyorsanız, faşizme karşıysanız, işçi direnişlerine katılın. Okullarda gençliğin mücadelesine, mahallelerdeki halk komitelerin çalışmalarına destek verin." Amacımız; ortaklaştığımız yanları öne çıkarmak, belki de bir yerde buluşmalarını sağlamaktı ama bunu başaramamıştık. Örneğin, Halkın Kurtuluşu'nun, Emeğin Birliği'nden kararlı bir devrimci olarak tanıdığımız Cemal isimli bir arkadaşı öldürmesi engellenemedi. Üstelik bu sarmal, hiç istemediğimiz bir hâlde, zaman zaman bizi de içine çekti.

Halkın Kurtuluşçuları, Dev-Der'e gelen kitleye, "Onlar Sünni, siz Alevisiniz. Ne işiniz var o dernekte?" diye propaganda yapıyor ve teoride sık sık vurguladıkları sınıf vurgusunun yerine, pratikte Aleviler üzerinden mezhepsel örgütlenme için çalışıyordu. Bu konuda da pek başarı sağlayamadılar. Bizim faşizme karşı direnişle kazandığımız mahallelerde, yazılarımızın ve afişlerimizin üzerini kapatıyordu. Bizim yaptığımız olumlu şeyleri kendileri yapmış gibi anlattıkları da oluyordu.

Türkeş'in Katıldığı Miting (Mart 1979)

Mart ayının ortalarına doğru Halis, devrimci hareketin bölge toplantısına çağrıldı. Toplantıda, MHP'nin Sivas, Tokat, Amasya ve Samsun ve bu hatla kesişen bazı ilçelerde mitingler düzenleyeceği, bu mitinglere Alparslan Türkeş'in konuşmacı olarak katılacağı, provokasyonlara karşı dikkatli olunması ve her bölgede bu mitinglerin protesto edilmesi konuşulmuş.

Miting yapılacak yerlerden biri de Turhal'dı. Bir grup arkadaşla nasıl davranmamız gerektiğini konuştuk. Mitingi engellemeye çalışmak, çok ağır sonuçlara neden olabilirdi. Türkeş katılıyor diye çevre il ve ilçelerden bir sürü insanı, Turhal'a yığıp gövde gösterisi yapacakları belliydi. Bunun yerine, biz de aynı gün korsan miting tarzında bir protesto etkinliği düzenleme ve Türkeş'i rahat konuşturmama kararı aldık. Bir günlüğüne bile olsa Turhal'ın havasını, faşist propagandanın ve faşistlerin yaratacağı hegemonyanın zehirleyici etkisinden korumalıydık. Bir önceki gece, bu amaçla biri şehrin içinde, diğeri dışında önlemler aldık. O gece MHP'liler hiçbir yerde yazıya çıkmadı.

Miting, MHP ilçe örgütünün bulunduğu Kızılay binasının önünde yapılacaktı. Burası her zaman açık tutmayı başaramadıkları bir yerdi ve Dev-Der'in bulunduğu binaya çok yakındı. Derneğin bulunduğu iş hanının ön tarafında, ana cadde yönünde, Türkiye Birlik Partisi'nin* ilçe örgütü ve burada da çok güçlü bir ses düzeni vardı. Bu ses düzenini aktif hâle getirip "Yürüyoruz yolunuzda önderlerimiz" şiirini ve başta Ali Asker olmak üzere, diğer devrimci ozanların kasetlerini çalmaya başladık. Turhal'daki bütün sol gruplar, ilericiler, devrimciler, demokratlardan oluşan çok kalabalık bir kitleyi, derneğin bulunduğu binanın önünde toplamış, fiili bir durum yaratmıştık.

Şehir dışından gelenlerle birlikte kalabalık bir MHP kitlesi de Kızılay binasının önünde toplanmaya başlayınca karşılıklı sloganlar başladı. Ana yol trafiğe kapanmıştı. Bu sırada ses düzeni sonuna kadar açıldı. Polisler, ses düzenine müdahale etmek istese de kalabalık kitle karşısında bunu başaramadı. İki kalabalık grup arasında koridor oluşturmakla yetindi.

Türkeş konuşmaya başlamıştı ama güçlü ses düzeninden çıkan devrimci ezgiler karşısında ne dediği anlaşılmıyordu. Karşılaştığı ortamdan hoşnut olmadığı belli oluyordu. Belki de şimdiye kadar hiçbir yerde, bu kadar kalabalık bir sol kitlenin protestosu altında

* 1966-1981 arasında faaliyet gösteren, Alevilerin kurduğu ilk parti özelliğini taşıyan ve Başkanlığını Mustafa Timisi'nin yürüttüğü siyasal parti.

konuşmak zorunda kalmamıştı. Gerginliği konuşmasına ve ses tonuna yansımıştı. Kısa bir süre konuşmayı denedi. Turhal'ın önemi-nden bahsedip "Milliyetçiler! Sizlerden bu ilçeyi istiyorum." benzeri cümleler kurarken o esnada gelişen bir olay, Türkeş'in kontrolünü tamamen kaybetmesine neden oldu.

Dernek binasının arka tarafında bir binanın alt katındaki pavyonda çalışan Meral isminde bir kadın, kitlenin en önünde, Türkeş'i hedef alarak önce kolunu sıyırdı ve bağırarak bir kol hareketi yaptı. Ardından yine bağırıp dikkatleri üzerine çekerek bir bacak hareketi yaptı. Kalabalığın çoğunun gördüğü bu hareketleri, Türkeş de görmüştü. Mikrofonu kızgınlıkla fırlatıp sinirli hareketlerle kürsüden aşağı indi. Otobüsüne binip miting alanından ayrıldı. Onunla birlikte dışarıdan gelen kitle de ayrılınca biz sayıları azalan yerli faşistlerle baş başa kaldık.

Türkeş'in miting alanından konuşamadan ayrılması, bizim kitlemizde ne kadar coşku yarattı ise, yerli faşistlerde de o kadar moral bozukluğu yaratmıştı. Başbuğlarını dinleyememişler, devrimcilerin karşısında küçük düşmüşler ve alandan ayrılanlardan sonra sayıları azalmıştı. Dağınık, düzensiz ve telaşlı bir şekilde, onlar da alandan ayrılmaya başladı. Arkalarından sloganlarla yürümeye başlayan sol kitlenin baskılamasıyla heyecanlanıp koşarak uzaklaşmaya başladılar. Dağılıp mahallelerine çekildiler. Geriye kalan son grup, bütün camları aşağı indirilen Ülkü-Bir'e sığındı. Mitingleri başarısızlıkla sonuçlanmış, moralleri bozulmuştu. O gün, Turhal sokakları bir defa daha özgürleşti.

Meral'in Verdiği Ders!

Pavyonda çalışan Meral, iş hanının Dev-Der'le aynı katta yer alan otelde kalıyordu. Bu olaydan sonra, dernek üyesi bazı gençlerle sohbet etmeye başlamış. Bir gün derneğe geldiğimde onu içeride otururken buldum. Bu durumdan rahatsızlık duyan bir arkadaş bana, "Kov şunu dernekten!" dedi. Bu kadını burada görmek, beni de rahatsız etmişti. Bu kadınlar, uzak durulması gereken kadınlardı. Biz

böyle bir kültürle büyümüştük. Hele bir de bu konuda derneğin adı çıkarsa bizim adımıza hiç hoş bir durum olmazdı. Bu psikoloji ile Meral'in yanına gittim ve ona, "Git buradan ve sakın bir daha buraya gelme!" dedim. Bana, "Sen kimsin de beni kovuyorsun?" diye çıkışınca daha çok sinirlendim ve "Hemen çık git! Bir daha gelirsen bacaklarını kırarım!" diye karşılık verdim. O ise bu sözlerimden sonra bana, o ana kadar hiç düşünmediğim, unutulmaz bir ders verdi: "Ben bu durumumdan hoşnut muyum sanıyorsun? Beni bu bataklığa kahrolası düzen sürükledi. Madem sen devrimcisin, o zaman bir çözüm bul. Beni bu hayattan, bu rezillikten çek çıkar..."

Meral doğru söylüyordu. O anda geri adım atmayı gururuma yediremiyordum ama söylediği her kelime beni acıtıyordu. Ona bir devrimci gibi değil, bir faşist gibi yaklaşmıştım. Türkeş'e yaptığı hareketler ve derneğe gelip sohbet etmeye çalışmasıyla, en azından, "Bu hayattan kurtulmak ister misin?" gibi bir yaklaşımı hak ediyordu. "Evet, istiyorum." deseydi ona başka bir il veya ilçede, onu kimsenin tanımadığı bir yerde, yeni bir hayat kurmasına yardımcı olamaz mıydık? Devrimcilik ezilenlerin kurtuluşu değil miydi? Başta çocuklar ve kadınlar olmak üzere, istemedikleri hayatları yaşamaya mahkûm edilenler, kurtulması için çaba gösterilmesi gereken ezilenlerden değil miydi? Sömürünün, artı değer dışında başka şekilleri de var mıydı? Bu sorular uzadı gitti...

Meral bir daha derneğe uğramadı... O günden sonra, "Başka türlü bir hayat" mücadelesinin üzerinde daha çok düşünmemiz gerektiğini anladım. Bugün düşünemediğimiz ama yarın önümüze çıkması mümkün olan yönlerini... Ama benim gibi göç yolunda doğanların kolay değiştiremeyeceği bir yazgısı vardı: "yaşayarak öğrenmek..."

Çolak Oluşum... (Haziran 1979)

Mayıs ayının son günü... Halislerin evinin balkonuna dinamit atılıyor. Mucize gibi bir şey gerçekleşiyor ve dinamit patlamıyor. Lokumu incelediğimizde fitilin fünyeye kadar yandığını, burada fitilde meydana gelen bir kopukluk nedeniyle fünyeyi ateşleyemeden

söndüğünü gördük. İmalat hatası veya taşımadan kaynaklanan bu arıza, kötü bir olayın gerçekleşmesini engellemişti.

Ertesi gün buluştuğumuzda Halis, "Bugün 1 Haziran... Hüseyin Cevahir'in ölüm yıl dönümü... Ben bu fünyeye yeni bir fitil takayım. Akşam seninle buluşalım." dedi. Vakit gelince Halis lokumu bana verdi, başka bir yerde yapması gereken bir işi olduğundan ayrıldık. O gece saat 01.00 sularında bir arkadaşımla buluştum. Birlikte çarşıya gittik. MHP'ye dinamit atacaktık, atarken elimdeki dinamit geri düştü. Tekrar alıp fırlattım, daha doğrusu fırlattığımı zannettim! En son, dinamit lokumunun elimden çıktığını hatırlıyorum. Sonra, çok yakınımda bir patlama... Gözümü alan bir ışık... Binaların arasında sıkışıp yankılanınca daha etkili hâle gelen patlama sesinin kulaklarımdaki uğultusu... Vücudumun, bir depremin ortasında kalmışçasına sallanmaya başlaması, bir sıcaklık hissi, bir şaşkınlık hâli... "Ne oluyor bana?" diye sorup bir cevap bulamayışım...

Tekrar kötü bir rüyada olduğumu düşünmeye başladım. Birazdan uyanacak ve bu kabustan kurtulacaktım... Sağ elim dayanılmayacak kadar ağrımaya, acısını bütün hücrelerimde hissetmeye başladım... Sanki biri, "Rüyada değilsin!... Kendine gel...Toparlan..." diye bağırıyordu. Elime bir daha baktım. Kabullenemedim. Korkunç görünüyordu!... Bir rüyada olmayı ne kadar çok isterdim!...

Yavaş yavaş kendime gelmeye başladım. Bilincim ağır ağır toparlanırken sağ elimde, parmaklarımdan başlayan bir ağrı hissettim. Gözlerim sağ elime odaklandı. Sanki sağ elim yoktu... Hızla sol elimi gözden geçirdim, yerindeydi. Sonra tekrar sağ elime baktığımda gördüğüme inanamadım... Elimi hafifçe havaya kaldırarak tekrar tekrar baktım. Üç parmağım yerinde yoktu!

Tekrar kötü bir rüyada olduğumu düşünmeye başladım. Birazdan uyanacak ve bu kâbustan kurtulacaktım. Sağ elimdeki çok şiddetli ağrıyı, bütün hücrelerimde hissetmeye başladım. Sanki biri, "Rüyada değilsin! Kendine gel! Toparlan!" diye bağırıyordu bana. Elime bir daha baktım, korkunç görünüyordu... Bir rüyada olmayı ne kadar çok isterdim!

Duyduğum acı katmerleşti. Acı, beni bilincimi kaybettiğim yere döndürdü. Dinamit lokumunun elimden çıkışını, kısa bir mesafe sonra patlayışını hatırladım. Bağırdım mı hatırlamıyordum. Ellerime bir daha baktım: Üç parmağımdan geriye kalan korkunç bir görüntüydü... Kemiklerim dışarıya fırlamış, parmaklarımı saran etler eriyen bir mum gibi akmaya başlamıştı. Daha yukarılarda, lime lime olmuş et parçaları sallanıyordu. Korkunç bir acı elimden beynime doğru bütün vücudumu sardı ama beni de kendime getirdi. Hemen üzerimden kazağımı çıkarıp elime sardım. Yapabileceğim tek şey buydu...

Olayın inandırıcı bir açıklamasını yapamayacağımız için hastaneye gitme şansımız yoktu. Tek çare, sabahı bekleyip Çeltek'e giderek orada bir çözüm aramak ya da Ankara'ya ulaşmaktı. Arkadaşımla, geceyi geçirebileceğimiz uygun bir eve gittik. Evde ağrı kesici, sargı bezi vb. hiçbir şey yoktu. Kazağın yerine sardığım bez parçası kıpkırmızı olmuştu. Tampon olarak kullandığım bütün bez parçaları, kısa zamanda kızıla dönüyordu. Sabaha kadar, kendimle ve ağrılarımla boğuşup durdum. Bir ara, elimi kurtarmak için daha yukarılardan kesebilecekleri ihtimali aklıma geldi, bu moralimi daha da bozdu. Saatler sonra, etkisini bir türlü kaybetmeyen acıyla kıvranıp dururken elimin kanaması durdu. Bu iyiydi ama kan yerine beyazımsı-sarımsı, irin gibi bir sıvı akmaya başlamıştı, bu kafamı bulandırdı. Yara mikrop mu kapıyordu? Bu duygular ve acı içinde gece bir türlü bitmek bilmedi.

Faşizme karşı mücadelede iyiydik ama sağlık başta olmak üzere, bazı konularda da yetersizdik. Mücadelenin dişe diş yürüdüğü bir coğrafyada, en azından gerektiğinde ilk müdahaleyi yapacak sağlıkçı arkadaşlarımız ve malzemelerimiz olmalıydı. Arkadaşımın sabah Halis'e ulaşması ve bir araba bulup gelmeleri, saat 10'u buldu. Çeltek'e doğru yola çıktık. Orada sorumlu arkadaşlarımızdan Sadi Çırak'la görüştük. Birlikte Havza'daki tanıdık bir doktorun muayenehanesine gittik. Doktor, elindeki imkanlarla müdahale etti. Önce etlerimin sarkan kısımlarını kesti ve kalan yerleri dikti. Bütün

acıyı, en yüksek dozda hissediyordum. Hissettiğim acıyla bayılma noktasına gelmiştim. İşkencenin ötesi bir durumdu... Operasyon bittiğinde ben de bitmiştim!

Bu olayın ardından bir ay kadar, Vezirköprü'de bir evde misafir edildim. Ev sahipleri güleryüzlü, misafirperver, çok iyi insanlardı. Beni iyileştirmek için olağanüstü çaba gösterdiler. Başım dönüyor, uzun süre ayakta duramıyordum. Hiç iştahım yoktu ve sürekli midem bulanıyordu. Bu durumdan kurtulmam, güçlenip iyileşmem için bana güzel yemekler yapan, zorla yedirmeye çalışan yeni bir annem ve ablam olmuştu... Beni hiç tanımadıkları hâlde, kendi çocukları gibi ilgileniyorlardı. Sağlıkçı bir arkadaş, her gün antibiyotik ve kan yapıcı ilaçlar verip iğne yapıyordu. Devrimci hareketimle bir kere daha gurur duydum. Ülkenin dört bir yanında böyle güzel insanların, hayatı her gün güzelleştirdiklerine olan inancım bir kere daha tazelendi.

Vücudum yavaş yavaş dengesini bulmaya, kendine gelmeye başladı. Evin oğlu İsmail'le yaptığım sohbetlerden birinde, uzun zamandır aklımda olan bir soruyu sordum. Bu eve bırakılırken sorumlu arkadaş, sadece dinlenmemi ve kısa zamanda iyileşmemi, ortalıkta çok görünmememi ve meraklı davranmamamı tembih etmişti. Merak iyi bir şey değil ama eski alışkanlıkları üzerimizden atmak da kolay değildi. Aylar önce çalışma yapmak için bu taraflara gönderilen Turhallı bir yoldaşımın burada olduğunu tahmin ediyordum. Onu en son Suluova'daki 1 Mayıs etkinliğinde görmüştüm. Bir gün evin oğlu İsmail'le* sohbet ederken bu arkadaşı tarif edip böyle birini görüp görmediğini sordum. Bu tarife uyan birisi olduğunu söylediğinde ise, "O arkadaşı gördüğünde yanına gidip 'Ne haber?' de. Eğer oysa ona lakabıyla hitap edince mutlaka sana tepki verecektir." İsmail, bu arkadaşı ilk gördüğü yerde kulağına eğilip ne haber?" deyince arkadaş şaşırarak İsmail'i konuşturmak için sıkıştırıyor. İsmail, biraz tereddütten sonra, "Bizim evde seni tanıyan bir misafir var." deyince soluğu evde alıyorlar.

* İsmail Kuzubaş

Evde yatıyordum. Birden kapı açıldı ve içeri sevgili yoldaşım girdi. Özlemle kucaklaşıp hasret giderdik, sohbet ettik. Benim yaralandığımdan haberi yokmuş... Aksilik bu ya! Tam sohbetin koyulaşmaya ve özlem gidermeye başladığımız yerde, içeri sorumlu arkadaşımız girmez mi? Bizi yan yana görünce, "Bunların birbirlerinden haberleri yoktu. Nasıl bir araya geldiler?" diye şaşırarak bakmaya başladı. Yaralıyım diye bana bir şey söylemediler ama yoldaşıma sitem etmişler.

Bu evde yaklaşık bir ay kadar kaldıktan sonra, başka bir sorumlu arkadaş, beni tekrar Havza'ya götürüp bu kez başka bir eve teslim etti. Dışarı çıkmamam ve kimseyle görüşmemem için de sıkı sıkı tembihledi. Hayatım, sokaklarda ve açık havada geçmişti. Bir aylık bu kapanma, beni inanılmaz sıkmıştı. Sıkıntıdan patlıyordum. Evdeki genç oğlanla sohbet ederken çevre köylerden birinde, Eymir'de, devrimcilerin bir etkinliği olduğunu öğrendim. Beni oraya götürmesini istedim ve birlikte yola koyulduk. Baltayı yine taşa vurmuştum. Bu köy, Sadi'nin köyü çıktı. Üstelik, bir de Sadi'yi orada görmeyeyim mi? Artık kendimi savunacak bir durumum yoktu. Bir iki gün sonra, bu kadarı da fazla der gibi beni Turhal'a gönderdiler. Sadi'yi kızdırmıştım! Ama bu ikinci disiplinsizliğimin yararını gördüm. Halis'le kırsala çıktığım günlerde, çevredeki arkadaşlarla irtibat kurma gerekliliği doğduğunda onları kolayca bulmamı, bu disiplinsizlik sağlamıştı. Elbette bu durum disiplinsizliğin iyi bir şey olduğunu göstermez ama o dönemde benim işime yaramıştı.

1988 yılında Erzincan'da, 1 ve 2 no'lu Cezaevlerinden sonra bizleri, Çeltek davasından yargılananların da bulundukları yeni bir binaya taşımışlardı. Burada, kaldığım evin oğlu İsmail'le karşılaştık. Ve bir gün, onu ziyarete gelen ablasıyla... Burası, bize çok karışmadıkları ve daha rahat hareket edebildiğimiz bir cezaeviydi. Ziyarette, ben de İsmail'in yakınında onları izliyordum. İsmail, beni yanlarına çağırdı ve ablasına sordu: "Bu arkadaşı tanıyor musun?" Ablasının "Hayır" cevabı üzerine İsmail bu sefer elimi tutup gösterdi. Ablasının, daha doğrusu ablamızın gözleri sulandı, hem şaşkın hem sevinçli, buluşmaktan ümidini kestiği ailesinden birine yıllar sonra kavuşan biri gibi beni kucakladı.

Ben de benzer duygular içindeydim. O zamanlar, kimliğimi bilmiyorlardı. Bu onlar için hiç önemli değildi. Ben onlar için, iyileştirilmesi gereken bir devrimciydim. Bütün devrimci gençleri belledikleri gibi, beni de çocukları gibi bellemişlerdi. Onlara karşı, bedeli ölçülemeyen bir vefa duygum vardı. Öldüm mü, kaldım mı diye yıllarca merak etmişler. Ben onu gördüğüme çok sevindim, o da benim yaşadığıma çok sevindi. Uzun uzun sohbet edip özlem giderdik.

Turhal'a döndüğümde Halis bana, "Biraz gözden uzak dur. Köye git ve dinlen." deyince Erzurum Şeker Fabrikasında çalışan büyük abimin yanına gittim. Elimi görünce şoke oldu. "Oğlum, ne bu senden çektiğimiz? Sen ne zaman adam olacaksın? Yeter artık! Bak, kazık kadar adam oldun. Ne zaman düzeleceksin?" diye uzun bir söylev çekti. O, aileden biri olarak benim, ben de yurttaşlardan biri olarak bütün ülke insanının iyiliğini istiyorduk. Bu konuda nasılsa anlaşamayacaktık. Cevap vermeden sessizce dinledim onu...

Ramazan ayında Erzurum'da olmak zordu. Bir süre sonra vakit geçmemeye başladı. Bu şehirde sigara içilecek bir mekân bile yoktu. Hatta, bu umutla gittiğim CHP il binasında bile yasaktı. Vakit geçirebileceğim tek yer, Aşkale'ydi. Buradaki kömür işletmelerinde, Yeraltı Maden-İş örgütlüydü. Ben de sabahları trenle buradaki sendikaya gidip akşamları dönmeye, vaktimi burada geçirmeye başladım.

Yaşadığım hayat, abimi tedirgin ediyordu. Evlenip, bir iş sahibi olmamı istiyordu. Bir gün bana, "Fabrika müdürüyle görüştüm. Birkaç gün içinde işe başlayacaksın." dedi. Yaklaşık bir aydır buradaydım. Bu duyum, abime haber vermeden otobüse binip Turhal'a dönmem için yeterli oldu... Zamanla, elimin "çolak" gerçekliğini kabullenerek böyle yaşamaya alıştım. Zorladığım zaman elim kanıyordu. Zamanla elim kendi dengesine kavuştu. "Çolak"lık baki kaldı!

Rasim Abi'nin Vurulması (Haziran 1979)

Rasim abi; yaşça bizden büyük, Sivas'tan Turhal'a gelmiş ve besicilik yapan bir insandı. Yalnız yaşardı. Bizi, kavgalarımıza destek verecek kadar çok severdi. Geliri de iyi olduğundan bize maddi

destek sağlar, sık sık da ziyafet çekerdi. Çok iyi dövüşür, boks yapmayı severdi. Boks eldivenlerini giyip antrenman yaparken bir yandan da "Yaşasın Dev-Genç!" diye bağırırdı. Bizleri ailesinin yerine koymuştu. Kendi elleriyle beslediği hayvanlardan yaptığı mangal ziyafetleri, etin tadının yanında yoldaşların hep birlikte güzel anlar yaşamasının da tadı, hem onu hem bizi mutlu ederdi.

Maden direnişinin son günlerinden biriydi. Halis'le madenden yeni dönmüştük. Rasim abinin SGB'liler* tarafından vurulduğunu duyduk. Halkın Kurtuluşundan birkaç kişi onu, saflığından ve duyarlılığından yararlanıp, "SGB'liler, Yavşanlık Mahallesi'ndeki Dev-Genç yazılarını siliyor ve üzerlerine kendi yazılarını yazıyor." diye gaza getirmişler.

O da işini gücünü bırakıp mahalleye giderek SGB'lilerin üzerine yürümüş. SGB'lilerden biri de onu korkutmak için birkaç el ateş etmiş. Kurşunlardan biri, dizini parçalamış. Hızla olay yerine gittik. Bir araba ayarlayıp yanına Sinan arkadaşımızı da vererek Rasim abiyi Ankara'ya gönderdik. Ama çok kızgındık. Halis'le birlikte SGB'li sorumlularla konuşmaya gittik. Onlardan, cezalandırmak için SGB'li genci istedik. Onlar, bu gencin Turhal'dan ayrıldığını, olayın Dev-Genç'e karşı bir husumetten kaynaklanmadığını, Halkın Kurtuluşçularının olayı kışkırttığını, onların arasında tanımadıkları birinin küfür ederek üzerlerine gelmesi üzerine, o kişiyi korkutmak amacıyla yere doğru ateş edildiğini ve üzücü olayın gerçekleştiğini söylediler.

Günler sonra, Halis'le çevre ilçelerdeki arkadaşları ziyaret etmek amacıyla Erbaa, Niksar vb. yerleri kapsayan kısa bir gezintiye çıkmıştık. Yolumuzun üzerindeki Tokat TÖB-Der'e uğradığımızda, genci orada otururken gördük. Tanımazlıktan geldik. Amacımız onunla ilgilenmiyor gibi görünüp sokakta kıstırmaktı. Bu tesadüfü değerlendirmek istiyorduk ki genç, birden ortalıktan kayboldu. Sanki yer yarıldı ve bu genci içine aldı. Elimizden yine kurtulmuştu.

* Sosyalist Gençlik Birliği, TSİP'in gençlik örgütlenmesi.

TSİP'le Yaşanan Gerginlik (Ağustos 1979)

Mehmet Ertan

Bir gün İlhan Abi, Rıza, Ali Yıldız ve ben dernekte otururken TSİP, SGB, TKP, İGD vb. grupların, Ray Mahallesi'nde bizim yazılarımızı sildikleri ve üzerlerine kendi sloganlarını yazdıkları haberi geldi. Hızlı bir şekilde mahalleye ulaştık. Kalabalık bir topluluk vardı ve hemen hemen hepsini tanıyorduk. Yaptıklarından dolayı kendilerini kınarken bir kargaşa çıktı. Bir silah sesi ve arkasından, Ali Yıldız'ın "Ben vuruldum!" deyişi... Ali'nin bacağı kanlar içindeydi. Bulabildiğim ilk taksiyle, Ali'yi Turhal Devlet Hastanesi'ne götürdüm. Orada bize Tokat'a gitmemiz gerektiği söylendi. Halis de olayı duymuş, hastaneye gelmişti. Tokat'a birlikte gittik. Orada gerekli müdahaleler yapıldıktan sonra akşam üzerine doğru Turhal'a geri döndük. Cumhuriyet Caddesi'nde derneğimizin önünden geçerken TSİP'lilere ait Barış Kitabevi'ne saldırı yapıldığını gördük. Doğru Ray Mahallesi'ne gittik. Arkadaşlarımızın çoğu oradaydı. Gelişen olayları anlattılar.

Grubun Çarşı Yönüne Gitmesine İzin Verdik

Şükrü Yılmazer

Ben haber alıp olay yerine geldiğimde, arkadaşlarımız Ali Yıldız'ı hastaneye götürmüşlerdi fakat karşılaştığım manzara kabul edilebilir gibi değildi. Ali Hoca'nın vurulmasından sonra kalabalıklaşan mahalle halkının saldırısını engellemek için, TSİP İlçe Sorumlusu Beklioğlu, bir arkadaşımızı, kafasına silah dayayarak rehin almış ve grubuyla birlikte, olay yerinden yavaş yavaş uzaklaşmaya çalışıyordu. Halk da bu rehin almadan dolayı gruba müdahale edemiyordu. Ben de silahımı çektim ve Beklioğlu'na yaklaşıp silahımı kafasına dayadım. Beklioğlu, o ana kadar saygı duyduğumuz bir abimizdi ama bu hareketleri ona yakıştıramamıştım. Bana, "Şükrü, arkadaşınıza bir şey yapmayacağız, biraz ileride serbest bırakacağız! Bu kalabalığa hâkim ol!" diye seslenirken on kadar silahın bana yöneldiğini gördüm. Bir kişi tetiği çekse katliam çıkabilirdi. Beklioğlu aynı sözleri

tekrarlayıp duruyordu. Duygularımla değil, mantığımla davranmam gerektiğini düşündüm. Mahallelilere doğru geri geri çekildim. Grubun çarşı yönüne doğru gitmesine izin verdik.

Gerilim, mahalleyi basan grubun geldikleri arabayı bile alamadan uzaklaşması ile sonuçlandı. Belli bir yere kadar, arkadaşımızı rehin olarak götürüp taşıdığı güvenliğe el koyduktan sonra serbest bırakmışlar. Bu sırada, toplanan kalabalık olay yerindeki Murat taksiyi yakmış ve daha sonra olaylar, şehir merkezine sıçramış. TSİP İlçe binası ve Barış Kitabevi ağır hasar görmüş. Arkadaştan alıp el koydukları silaha karşı, bir adet silaha el konmuş ve derneğin önünde toplanan kitle, bu gruplarla ilişkili bütün öğretmenleri dövmüş.

Bu Olay Yeteri Kadar Uzadı, Artık Bitirelim

Mehmet Ertan

Artık olanlar olmuştu. Olayı duyarak yan yana gelen mahalle halkı, günlerden beri süregelen gerilimli bir yaşamın içindeydi. Geceleri tutulan nöbetler, Rasim abinin SGB'lilerce vurulması, yazıların silinmesi, öğretmen arkadaşımızın vurulması, ayrılırlarken bir arkadaşımızın rehin alınması ve güvenliğine el konulması, üstelik bütün bunları gerçekleştirenlerin faşist ve gericilerin değil, dost olması gereken bir grup olması, duydukları tepkiyi çoğaltmıştı.

Biz her yerde, sol içi mücadelenin ideolojik mücadeleyle sınırlı olmasını savunuyorduk. Oysa şimdi yaşananlar, bizi sol içi bir kavganın tarafı hâline getirmişti. Yaklaşık bir hafta sonra TSİP İlçe Başkanı Mehmet Beklioğlu'nun ana caddede dolaştığı haberini aldık. Kalabalık bir şekilde yanına gidip kendisini kötü şekilde dövdük. Çok darbe almasına rağmen yere yıkılmadı ve hiç karşılık vermedi. Kendini bize bilerek dövdürttü. Yiğit bir davranış gösterdi. Adeta bize, "Bu olay yeteri kadar uzadı. Artık bitirelim." mesajı veriyordu. Bugünden baktığımızda yaptığımız yanlış gözüküyor ama o günün şartları çok çetin ve acımasızdı. Bu da duygu ve davranışlarımıza yansıyordu.

Keşke Yerin Dibine Girseydim De...

Şükrü Yılmazer

Mehmet abi (Beklioğlu), 1970'li yıllardan beri Turhal'da TSİP'i örgütleyen, benim de solcu olmamda büyük katkısı ve emeği olan bir abimizdi. Bu olaya ben de çok üzülmüştüm ama hayatın gerçekleri böyle durumlarda, sizi bir seçim yapmak zorunda bırakıyor. O günlerde de devrimci hareketin prestiji ve örgütlenmesi, bizim için her şeyden öncelikliydi.

1992 yılında cezaevinden çıkıp Turhal'a geldiğimde, iş sorunumu arkadaşlarımızın kurdukları Tüketim Kooperatifinin kasap reyonunda çalışmaya başlayarak çözmüştüm. Bir gün yönetimden bir arkadaş, yanında bir misafirle kooperatife geldi. Misafiri Mehmet abiydi... Gözgöze gelince ikimiz de konuşamadık. O an geçmişin olumsuz hatıraları gözümde canlanmış ve Mehmet abiyle yaşadıklarımızı anımsamış, utanmıştım. "Keşke şimdi yerin dibine girseydim de hiç karşılaşmamış olsaydık." diye içimden geçirdiğimi anımsıyorum.

O gün, savunmadığımız ve hiç istemediğimiz olayların parçası olmuştuk. Beklioğlu, bize göre daha tecrübeliydi. Adamlarının mahalleyi basmalarını ve bunun doğuracağı sonuçları önceden kestirip engelleyebilirdi. Yine de Ali Hoca'nın vurulması, mahallenin basılması, o gün içinde bulunduğumuz şartlarda kabul edilebilir şeyler değildi. Faşistlerin denetiminde bunca yer varken, güçlerini oralara değil, bizim ilişkilerimizin güçlü olduğu bir mahalleye yönlendirmeleri çok yanlıştı. Bizim de gösterdiğimiz tepkinin dozu fazlaydı. Bütün bu düşünceler hızla aklımdan geçti. Bir zamanlar, abi-kardeş ilişkisi kurmuş iki insanın, yıllar sonra karşılaştıklarında birbirleriyle konuşmayı beceremememesi içimi burktu. Onun da iyi veya kötü bir şey söylememesi, belki benzer duygular içinde olmasından kaynaklanıyordu.

Fitilden Ayakkabı Bağı (Ekim 1979)

Ali İhsan Özen

Nurkavak Mahallesi'nde faşistlerin işlettiği bir kahvehaneyi devrimciler basmış ve olayda yaralananlar olmuştu. Faşistler, polise

içinde benim de bulunduğum bazı isimler vermişler. Bunun üzerine polisler beni bir fırında kıstırıp gözaltına aldılar. Karakoldaki aramada, üzerimde gece mahallede tuttuğumuz nöbetten kalma bir tabanca ve cebimde bir fitil buldular. Arkadaşlar, polisler gelmeden evvel evi boşalttıkları için orada bir şey bulamadılar.

Mahkemeye çıkarıldık. Benim için ilginç bir yargılama oldu. Birkaç ay önce okulda çıkan bir kavga yüzünden, yine ismim verilmiş ama hâkim beni delil yetersizliğinden serbest bırakmıştı. Duruşmaya, demokrat kişiliği ile tanıdığımız, soyadını hatırlayamadığım, Resul ismindeki aynı hâkim bakıyordu. Bu sefer, suç delili olarak tabanca ve fitil gibi somut deliller vardı. Tabanca ile ilgili yapacağım bir şey yoktu fakat fitil ile ilgili bir savunma oluşturmam gerekiyordu. Yargılanmam başladı:

– Anlat bakalım, bu fitille ne yapacaktın?

– O, fitil değil Hâkim Bey...

– Bu fitil değil de ne?

– Botlarımın bağcığı...

– Oğlum, 1,5 metre bot bağcığı olur mu?

– Olmaz efendim.

– Ee o zaman?

– Bağcık eskidikçe buradan kesip yeniliyorum.

– Bunu sana kim verdi?

– Kimse vermedi. Tren yolunda buldum. Bağcık olarak kullanırım diye düşünüp cebime koydum.

– Bunun bir fitil olduğunu ve taşımanın suç olduğunu bilmiyor musun?

– Bu benim için bir bağcıktır. Hem dayanıklı hem de uzun zaman ihtiyacımı karşılayacak bir bağcık...

Fitil, başka suçlamalara kapı aralayacak bir kanıttı. Duruşma kayıtlarına ayakkabı bağı olarak geçti. Bunda Resul Hâkim'in hoşgörüsü de etkili oldu.

Kahve baskınından tutuklandım. 22 ay yatıp 1981'de çıktım. Çıktığım gün yanıma gelen polisler, beni "Turhal'ı terk et, yoksa seni yok ederiz." diye tehdit ettiler. Sıkıntılı günlerdi. Turhal'ı terk etmek zorunda kaldım.

Üç Faşistin Yaralanması ve Topal Kazım'ın Vurulması (Kasım 1979)

Şükrü Yılmazer

Dernek kurulduğu günden bu yana verilen mücadeleler sonucu, faşistlerin etkinliği büyük ölçüde kırılmıştı. Bu çevrede, hem derneğin güvenliği açısından hem de faşistlerin tekrar egemenlik kurma girişimlerine karşı dikkatli davranıyorduk. Böyle günlerden birinde, Turhal'ın azılı faşistlerinden üç kişi, ilçe merkezinde, caddede yürürken görülmüş. Bunların ikisi, MHP'yi Turhal'da örgütleyen, devrimcilere ve demokrat insanlara yapılan pek çok saldırının planlayıcısıydı. Bu özelliklerinden dolayı da devrimcilerin hedefleri hâline gelmişlerdi. Bunlar için bulduğumuz yerde müdahale etme kararı almıştık. Bir arkadaşımız, Belediye İş Hanının önünden geçerken bu faşistleri görmüş ve onlara silahlı saldırıda bulunmuş. Faşistlerden Mehmet Emin Usta ve diğer bir faşist değişik yerlerinden yaralanmış. Bu arada, faşistleri adeta kollayan sivil polislerin hedefi hâline gelen arkadaşımız, yara almadan olay yerinden uzaklaşmış. Bu olaydan sonra, faşistlerin, "Bu işi Halis, Şükrü ve Rıza yaptı." suçlaması ile aranır duruma düşmüştük.

Birkaç saat sonra bir grup faşist, Ray Mahallesi'ne giden yolda pusu kurmuşlar. Amaçları, bu yoldan geçecek tanınmış bir devrimciyi öldürmek ve çarşıdaki olaya bir misilleme yapmakmış. Bu pusuda, SGB'li kararlı ve yiğit devrimci Topal Kazım, devamlı yanında taşıdığı silahı tahta bacağının içinde olduğu için, çıkarıp kullanmaya fırsat bulamadan vurulup öldürülmüş.

Kazım, topal hâliyle faşistlerle kavgalara katılan aktif bir devrimciydi. Aranır durumda olduğumuz için, bu güzel insanın cenazesine katılamamıştık. Daha önceleri, sırf Alevi veya demokrat olduğu için

öldürülen insanlar vardı. Ama bu cinayetle, sanki artık hedeflerini, Turhal'ın iyi bilinen devrimcilerine çevirecekleri mesajını veriyorlardı.

Kısa Süreliğine Cezaevindeyiz (Aralık 1979)

Üç faşistin vurulması ile ilgili olarak kısa bir süre cezaevinde kaldık. Cezaevinde herkes, anlaştığı iki-üç kişiyle yemek ortaklığı yapıyordu. Halis ve Rıza varken, biz de parası olmadığı için karnını yemek karşılığı temizlik yaparak doyuran beş-altı kişiyi yanımıza alarak minik bir yemek komünü oluşturduk. Pek çok şeyi ortaklaşa yapıyorduk. Koğuşta solcular ve Aleviler azınlıktaydı. Halis, onların yanı sıra CHP'li ve AP'li köylerden gelen insanlarla da ilgilenir, onlara devrimci olduğumuzu söyleyip devrimciliğin ne olduğunu anlatır, hepsiyle sıcak ilişkiler kurmaya çalışır ve çoğunda başarılı olurdu. 12 Eylül'den sonra kırsala çıktığımızda, bu insanların çoğunu ziyaret ettik, onların yardımlarını gördük.

Halis, bana takılıp kızdırmayı çok severdi. Cezaevi ortamında, kötü şakalar da yapılıyordu. Mesela, uyuyan insanların ayak parmakları arasına sıkıştırılan gazete parçalarını yakmak gibi... Ayakları yanan kişi acı ve kızgınlıkla bağırır, diğerleri de buna gülerdi. Bir gün ben de bu acıyla uyanıp sövmeye başladım. Sonra, "Bunu Halis'ten başkası yapmaz." diye düşünüp fazla uzatmadım. O geceden sonra da çorapla yatmaya başladım. Halis ve Rıza, bir hafta sonra delil yetersizliğinden bırakıldılar. Ben bir ay daha kaldım. İki arkadaşıma veda ederken biraz garipleştim. Onların serbest kalmalarına seviniyor, yalnız kalacağım için sıkılıyordum. İkisi de benim için yeri doldurulmaz dostlardı.

O günlerde istihbaratçı bir sivil polis, Turhal'da çarşının ortasında alnından vurulmuş fakat ölmemiş. Artova Mahallesi'nde sol sempatizan gençler, kendi aralarında kimin yaptığını tartışırken geveze ve cahil ama olayla hiçbir ilişkisi olmayan SGB sempatizanı bir genç, "Biz yaptık!" diyerek aklınca arkadaşlarına hava atmış. Bu konuşmalar dönüp dolaşıp polisin kulağına gidince de polis, genci gözaltına almış. Makatına cop sokmaya varıncaya kadar korkunç işkenceler

yapılmış. Bu işkenceler sonucunda bu gence, polisin vurulması dâhil, bir sürü olay yüklenmiş.

Bir gün analar, cezaevine ziyaretime geldi. İçlerinden Kazım'ın anası, çok kızgın bir şekilde, "O yetmeyesice burada mı?" diye sordu. Anlamamıştım. "Kim burada mı ana?" diye sordum. O kişinin ismini söyledikten sonra sözlerini, "Mahallede herkesin ismini vermiş." diye sürdürdü. Ateş püskürüyordu. Verdiği isimler yüzünden pek çok kişinin canı yanmış. O mahallede genelde herkesi tanırdım ama bahsedilen genci çıkaramamıştım. Analardan aldığım gazla koğuşa geldim. Çok canım sıkılmıştı. Bir süre sonra gardiyanlar, içeri genç birini getirdiler. İsmini sordum. Anaların sorduğu kişiydi. O kızgınlıkla çocuğa giriştim. Yere düşmüş, kalkamıyordu. Sonrasında kendine gelip olanları anlatınca ona kızayım mı yoksa acıyayım mı, karar veremedim. Makatından hâlâ kan geliyordu. Sonunda onu banyoya sokup bir güzel yıkadık. Temiz elbiseler verip giydirdik ve kendini toparlayıncaya kadar da bal ve sütle besledik.

Baltalı Saldırı

Cezaevine girmemize neden olan bu olaydan bir süre sonra salıverildik. Sonraki günlerden birinde bir kaç arkadaşla dernekten çıkmıştık, günlerden de Çarşamba idi. Çarşambaları Turhal pazarının kurulduğu gün olduğu için çarşı kalabalıktı. Hamam binasının köşesinden dönüp, Şafak Lokantasının önüne geldiğimizde derneğe gelip giden bir kaç genç arkadaşla karşılaştık. Ayak üstü hal hatır sorarken gençlerden biri, "Abi, bu Mehmet Emin Usta'nın babası değil mi?" dedi. Mehmet Emin Usta, bizim içeri girmemize neden olan olayda yaralanan Turhal'ın ünlü faşistlerinden biri. Demokrat, solcu, devrimci pek çok insana yapılan saldırıların da örgütleyicisi. Bir kavga sırasında SGB'lilerin öldü diye bıraktıkları biri. Derneğin önünden geçerken devrimcilerin saldırısına uğrayıp yaralı olarak kurtulan ve bu olayla ilgili isimlerimizi polise verdikleri için Halis, Rıza ve benim Turhal Cezaevinde kısa süreli yatmamıza neden olan biri.

Geri dönüp baktığımda, iki elle havaya kaldırılmış ve beni hedef alan bir balta gördüm. Bugün bile nasıl yaptığıma şaşırdığım bir

refleksle yere eğilerek, ileri doğru bir adım attım. Baltanın gömleğimi ve sırtımı sıyırdığını çok net hissettim. Ardından ikinci hamle geldi. Onu da atlattıktan sonra on metre kadar uzaklaştım. Bu sırada bir yandan da belimdeki silahı çıkarmaya çalışıyorum. Saldırgan silahı farkedince önce durakladı, sonra kaçmaya başladı.

Adam kaçarken kalabalıkta sıkışıp takıldığı yerlerde, can havliyle tezgahların üzerine çıkıyor, ben arkasından elimde silah koşturuyorum. Pazara gelen halk beni elimde silahla görünce panikleyip bulunduğumuz sokağın sağ tarafına kaçıyor. Ben aralarından geçerken onlara takılıyorum. Baltalı adam insanlara ve tezgahlara çarpıp ilerlerken devrilen pazar tezgahlarından sebzeler yerlere yayılıyor. Adam düşe kalka, devire çarpa, dengesini kaybedip toplaya kaçıyor. Onun kaçışından sağa sola kaçan halk ardından beni görünce, daha da panikleyerek dengesiz hareketler yapıyor. Ortalık devrilmiş tezgahlar, yerlere saçılmış sebzeler, kimisi yere düşmüş yada birbirine çarpan insanlarla dolu. Durum, abartısız filmlerdeki benzer sahneler gibi. Ben insanların arasında bir tür engelli koşu yaparken baltalı adam arayı açtı. Adamın adı Gürcü Ahmet. Çarşıda Gürcü esnafın yoğun olduğu bir bölgeye girdiğini gördükten sonra takip etmedim. Elimdeki silahı belime koyup oradan uzaklaştım.

Kömür Dağıtımı

Bu olaylar başımızdan geçerken bir yandan da günlük işler devam ediyordu. Hayat böylesi gerilimlerle rutin çalışmaları iç içe geçirmişti. Turhal'da Taş Ocakları İşletmelerinde, kireç üretimi için toz kömür kullanılıyordu. Bu toz kömürü de Yeni Çeltek İşletmelerinden sağlıyorlardı. Yeraltı Maden-İş Sendikası, kömür dağıtımı işini üstlendiğinde bu işletmeler, toz kömürünü alamadıkları için işletmeleri üretim yapamaz durumdaydı. Bu işletmelerden birinin sahibi, Turhal'da bizlere destek olan, demokrat görüşlü bir abimizdi. Durumu Halis'e aktarmış, ondan kendisine yardımcı olmasını istemiş. Turhallı devrimcilerin, Yeni Çeltek'teki devrimcilerle canlı ve sıcak ilişkileri vardı. Biz Yeni Çeltek'teki greve, onlar da Turhal Antimuan direnişine, karşılıklı destek vermiş, her türlü dayanışma

içinde olmuştuk. Halis, Çeltek'e giderek toz kömürü bağlantısının yeniden kurulmasını sağladı.

Yeni Çeltek'te kömür dağıtımını, işçiler ve yörede devrimcilerin kurdukları dernekler, dayanışma içinde gerçekleştirmeye başlamıştı. Bunun Turhal'da da olabilirliğini tartışıp gerçekleştirmeye karar verdik. Okullar, mahalleler, çarşı merkezi, Maden direnişi derken zamanımızın çoğu pratik faaliyetler içinde geçiyordu. Direniş komitelerinde bahsedilen "faşist saldırıların püskürtüldüğü yerlerde, gelecekteki ilişkilerin bugünden kurulması ve yarının nüvelerinin oluşturulması" açılımıyla ilgili bir çalışma yapamıyorduk. Kömür dağıtımı, pek çok yararının yanında, bizim bu açılımla ilgili bir çalışma yapmamızı da sağlayacaktı.

Bir kere Turhallılar, devrimcileri sadece can güvenliği konusunda değil, ekonomik konularda da yanlarında hissedeceklerdi. Ocaktan halka aracısız dağıtım, sistemin işleyişinin dışında, halkın yararına neler yapılabileceğine iyi bir örnek olacaktı. Yapılması olanaklı benzer dayanışma ilişkilerinin geçekleşmesi için de bir kapı aralayacaktı. İkincisi, "Üreten biziz. Yöneten de biz olacağız." kararlılığını, slogan olmaktan çıkarıp hayatın gerçeği hâline dönüştüren Çeltek işçilerinin dağıtım ağının güçlenmesine yararı olacaktı. Üçüncüsü, piyasa fiyatından daha düşük bir fiyat belirlenmesine rağmen, çok küçük bir miktar da olsa, derneğe kalacak pay, devrimci faaliyetlerimiz için gerekli değişik ihtiyaçlarımızın karşılanmasına da katkı koyacaktı. Ayrıca ilçemizle Çeltek arasında, haber ulaştırmaktan malzeme taşımaya kadar değişik ihtiyaçları karşılayacak, Turhal'daki kamyoncu arkadaşlarımıza yeni bir iş alanı açılacak, lojistik faydalar da sağlayacaktı. Bütün bunlar gerçekleşti...

Kömür En Yoksullardan Başlanarak Dağıtılıyordu

Mehmet Ertan

Hemen hemen her hafta bir kamyon kömür geliyor, başta mahallelerdeki ilişkilerimizce kararlaştırılan evlere, en yoksul olanlardan başlayarak dağıtılıyordu. Kamyon, dağıtımın yapılacağı mahalleye yanaşıyor; siparişler, önceden darası alınmış at arabalarına yükleniyor

ve tartımlar belediye kantarlarında yapılıyordu. Aynı işlem, kamyon boşalıncaya kadar diğer mahallelerde de devam ediyordu. Kamyon, kantar ve belediye arasında geçen tüm bu faaliyet, dernek üyesi ve mahalleli genç arkadaşların gönüllü emekleriyle gerçekleşiyordu.

Bu faaliyetin tüm aşamalarında Halis'in büyük emeği geçti. Kömürün evlere dağıtımında, genç kardeşlerimle birlikte fiilen çalıştığına tanıklığım vardır. Zaten Halis'i, herkesin sevdiği ve örnek aldığı bir devrimci hâline getiren de bu mütevazı yönüdür. O, hem devrimci faaliyetlerimizin örgütlenmesini yürütür hem de en sıradan işler gerçekleştirilirken ter dökenler arasındadır.

Kamil Özdemir'in Öldürülmesi (Ocak 1980)

Şükrü Yılmazer

1979'un sonlarına doğru, faşistler iyice saldırganlaştılar. Alevi, demokrat hatta Sünni CHP'lileri bile öldürmeye başladılar. Sadece öldürmekle kalmıyor, ölülere işkence de yapıyorlardı. Bir Alevi gencin vücuduna, kurşunlarla üç hilal çizmişlerdi. Alparslan Türkeş'in Turhal mitinginden sonra, bu saldırıların artması da tesadüf değildi. Kısa bir zamanda 5-6 kişiyi katlettiler. Bu saldırıları Erzurum, Tokat ve Zile'den gelen militan faşistlerin yaptığını ve Turhal'a gelip bu olaylardan sonra kaybolan yirmiye yakın kadrolu faşist olduğunu biliyorduk. Bunların MİT'le bağlantıları olduğu ve onlardan beslendiklerini tahmin etmek zor değildi. Biz de bu saldırılara hep sert cevaplar verdik. Adeta sokakta sıkıyönetim ilan ettik.

Kamil abi, derneğimizin 2. dönem başkanlığını yapan, maden direnişinin simge isimlerinden İlhan Özdemir'in abisiydi. İnşaat işleri ile uğraşıyordu. Evli ve iki çocuk sahibiydi. Bizi seven, bizim tarafımızdan da sevilen, bizimle her türlü dayanışmada bulunan devrimci bir yürekti. Bir gün cadde üzerinde, köprüye yakın bir yerde gömlekçilik yapan Rıza Başkurt'un dükkanında otururken faşist tetikçilerin saldırısına uğramış. Rıza arkadaşımız saldırıdan kurtulurken Kamil abi olay yerinde hayatını kaybetmiş. Saldırganlar Müftü Mahallesi'ne doğru kaçmışlar. Olayı duyar duymaz Kamil abinin

Bahçeler Çıkmazı'ndaki evine koştuk. Sabaha kadar orada kaldık. Aile acılı, biz acılıydık.

İlişkimiz olan bütün mahallelere, köylere, sendikalara, demokrat-devrimci bütün yapılara haber saldık. Kamil abimizi hastaneden alıp eve getirdik. Cenaze töreninin yapıldığı Kesikbaş Cami aynı zamanda kortejin toplanma yeri oldu. O güne kadar Turhal'da görülmeyen sayıda mavi bereli asker ve polis vardı. Askerler reo'larla* köprüyü kesmişlerdi ve amaçları, korteji Turhal'a sokmadan kısa yoldan yakındaki mezarlığa yönlendirmekti.

En önde Devrimci Yol pankartı ve Kamil abinin resimleri... Çok kalabalıktık. Üç binden fazla insan vardı. Maden işçileri bile işi durdurup gelmişlerdi. Bizim hepimizde silah vardı. Ne pahasına olursa olsun ilçe merkezine girecektik. Çok kararlıydık. Komutanlar durumu anlamış olacaklar ki olayları daha da büyütmemek için, kitle barikata yüklenince yolu açtılar.

Turhal, Turhal olalı böyle bir törene tanıklık etmemiştir. İlçenin yolları, kaldırımları insan doluydu. Sloganlar Turhal'ı inletiyordu. Ben de bir daha, Turhal'ın bu kadar bize ait olduğu bir gün yaşamadım. Bu durum bende, arkadaşlarımda ve kitlede bir özgüven tazelemesi yarattı. Nereye gideceğimize, ne yapacağımıza biz karar veriyorduk. Şehrin bir ucundan diğer ucuna, Yenişehir'e kadar yürüdük. Kitlenin coşkusu ve enerjisi yerindeydi ama yaşlılar yorulmuştu. Korteji Nurkavak Mahallesi yönüne çevirdik. Oradan, Artova ve Ray Mahalleleri üzerinden Asri Mezarlığı'na ulaşıp yapılan konuşmalar ve içilen devrim andından sonra, Kamil abimizle fiziksel olarak vedalaştık.

Cenaze töreninden sonra, Turhal'da fırtına öncesi sessizlik hâkimdi. Akşamları sokaklar erkenden boşalıyor, faşistlerin etkili olduğu Yenişehir'de dâhil, gece de kimseler gözükmüyordu. Sürekli gittikleri kahvehaneler ve bilardo salonu bile açılmıyor, ortalıkta hiçbir faşiste rastlanmıyordu. Herkes bu olaydan sonra MHP'lilerin işlerinin zorlaştığını konuşuyor, "Dev-Genç bu olayın

* Reo: Askerî kamyon markası

hesabını misliyle sorar." diyorlardı. Bir iki gün sonra, faşistlerin uğrak yeri olan Şehir Kulübü'nün basıldığı, sağ görüşlü iki kişinin öldürüldüğü, iki kişinin de yaralandığı duyuldu.

Durumu Ciddi, Karakola Götürürsek Ölür

Ali Çıplak (Dev-Der üyesi, bir dönem başkan)

Okuldan çıkmış, basın açıklamasının yapılacağı Turhal pazar yerine geldiğimde, polislerin beni takip ettiğini fark ettim. İçinde CHP İlçe binasının da bulunduğu iş hanına girip, izimi kaybettirmeye çalıştım. Girişteki merdivenlerden üst katlara çıkmaya çalışırken, polislerin ardımdan bağırışlarını ve merdivenlerin son basamaklarına doğru vardığımda, ayağımdan vurulduğumu hatırlıyorum. Bulunduğum yere yığıldım kaldım. Sol ayak kaval kemiğim dağılmıştı.

Benim polisten kaçarken bir iş hanının merdivenlerinde polis tarafından ayağımdan vurulduğum duyulmuş. Sol ayağımın kaval kemiği, tamamen dağılmıştı. Bu durumda karakola götürülmek istenirken Pol-Der'li bir polisin, "Durumu ciddi, karakola götürürsek ölür." ısrarıyla Turhal Hastanesi'ne teslim edildim. Buradan da Tokat Hastanesi'ne sevk yapılınca, arkadaşlar bir araba ayarlayıp yanıma da iki kişi verdiler ve beni Tokat'a gönderdiler. Bölge ve Tokat Hastanesi, faşistlerin denetiminde olan bir yerdi. Burada bizi hastaneye kabul etmemenin yanısıra olayı duyup toplanan faşistlerin lincine uğradık. Arabada kırılmadık cam, darbe almayan bir bölge kalmamıştı. Canımızı zor kurtardık. Bu durumda Turhal'a döndük. Daha sonra Belediye Başkanımız Naci Özdemir'in çabalarıyla bulunan bir ambulansla, arkadaşlar Kemal Özkan'ın refakatinde beni Ankara'ya gönderdiler. Tedavim aylarca sürdü.

Necati Asav'ın Öldürülmesi (Nisan 1980)

Şükrü Yılmazer

Şehir Kulübü'nün basılmasından sonra, bazı evler, iş yerleri ve bankalardaki patlamaların dışında, Nisan'a kadar ölümle sonuçlanan bir olay olmadı. Bu patlamalarda, arkadaşlarımız Halis ve Rıza'nın evleri de hedef olmuştu. Amasya yolu yakınındaki mezbaha

ve mezarlık çevresi, faşistlerin etkinliği altındaydı. Hepsi, MHP'li ve Artovalı sekiz kardeşli geniş bir aileye ait kahvehanede toplanırlardı. Erzurum bağlantılı tetikçi faşistler de sık sık bu kahveye uğruyordu. Daha önce birkaç defa kurşunlanan ve bombalanan bu kahvehane, bir dönem sessiz kalsa da tekrar canlanmaya, Turhal'la ilgili eylemlerinin saldırı üssü gibi kullanılmaya başlanmıştı. Geceleri bölgeden geçenler kurşunlanıyor, gündüzleri Amasya yolu üzerinde denetim kurmaya çalışılıyordu.

Bu kardeşlerden biri, siyasi olmayan bir husumet nedeniyle, Çaylı köyünden solcu bir aileye mensup, taksicilik yapan Necati Asav'ı kahvehanenin yakınlarında bir yerde öldürmüş. Çaylı, bir Alevi köyüydü ve gençlerinin çoğu da Dev-Genç'liydi. Necati Asav'ın kardeşi de bizim gençlerdendi. Dolayısıyla bu bölgeyle ilişkilerimiz yoğundu N. Asav'ın naaşı, olayın ardından Turhal Hastanesi morguna kaldırıldı. Ertesi sabah, Çaylı köyünün tamamına yakını; kazma, kürek, nacak ne varsa ellerine almış, traktörlere binip infial hâlinde Turhal'a inmişti. Cenazeyi almak için hastaneye giderken daha önce defalarca saldırıya uğradığı için kapalı olan MHP binasında, Ülkü Kırtasiye'de ve MHP'li olduğu bilinen bazı iş yerlerinde ağır hasar yaratmışlardı.

Olay doğrudan siyasi bir nedenden kaynaklanmadığı için, nasıl tavır almamız gerektiği konusunda tereddüt yaşadık. Çaylı köylülerinin kızgınlığı, Turhal'daki akrabalarının ve sol kitlenin sürece hızla dâhil olması, olayı birden siyasallaştırmıştı. Kimsenin olayın nedeni ile ilgilendiği yoktu. Köylüleri, bir MHP'li tarafından öldürülmüştü ve bu da yeterli bir nedendi. Bu olay, köylülerin kendiliğinden örgütlediği ve Turhal'ı da hareketlendirdiği bir anti-faşist eyleme dönüştü. Çok kalabalık bir kitle, faşistlere duydukları nefreti dışa vuruyor; bu defa da canı yanan köylüler sokakları işgal ediyordu. Biz de ilk kez, faşistlere yönelmiş ama bizim tarafımızdan örgütlenmeyen bir eylemin içinde yer alıyorduk. Doğru sloganlarla ve doğru müdahalelerle, kitlenin açığa çıkan enerjisini en yararlı şekilde kullanması için onlara destek olduk.

Köylülerle birlikte, Turhal'daki bütün sol gruplar, faşizmle derdi olan herkes hastanenin önünde toplandı. En az Kamil abinin cenaze törenindeki kadar bir kalabalık oluşmuştu. Polis ilk başta, cenazeyi vermemek, doğrudan köyün mezarlığına götürüp gömülmesini sağlamak istiyordu fakat kalabalık kitlenin ısrarı sonucu vermek zorunda kaldı. Cenaze korteji, hastaneden Kesikbaş Camiine kadar sloganlar atarak yürüdü. Yürüyüş güzergâhı üzerinde polisler, birkaç defa yolu kapamaya çalıştılarsa da başaramadılar. Ama sayıları gittikçe artıyordu. Son olarak polis ve jandarma, Kesikbaş Camii önündeki köprüde yolu kesip yürüyüşü bitirmek istedi. Rıza Hoca burada bir konuşma yaptı. Turhal, bir kere daha faşistlerin saklanmak zorunda kaldıkları olağanüstü günlerinden birini yaşadı. Antifaşist sloganlar ve kalabalık kitlenin devrimci soluğu bir kere daha sokaklara yayıldı. Bu konuşmadan sonra, kitle köprüye yüklendi ve köylülerle polis arasında yaşanan kısa bir arbededen sonra, barikat dağıtıldı ve yola devam edildi.

Tokat yolu üzerindeki sanayi bölgesine geldiğimizde Rıza Hoca yanıma gelip, "Çaktırma! Arkanda montlu, koltuk altlarında otomatik silah taşıyan kişiler seni takip ediyor. Dikkatli ol ve önlemini al." diyerek beni uyardı. Arkama baktığımda, iki kişinin beni takip ettiğini fark ettim. Sanayi bölgesindeki Tokat yolu, buradaki asker destekli polisler tarafından tekrar kesildi. Kitleyi bıraksalar Çaylı'ya kadar yürüyecek gibiydi. Köylüler yolun açılması için bir defa daha yüklense de, polis ve jandarmanın çok sert müdahalesi ile dağılmak zorunda kaldı. Bu kargaşadan yararlanıp traktörlerin arasında izimi kaybettirdim. Römorkların arasından gizlenerek baktığımda, beni takip eden kişilerin telaşla beni aradıklarını gördüm. Cenazeyle Çaylı'ya gitmekten vazgeçip sanayideki dükkânların arasında izimi kaybettirdim.

O gün yanlışlıkla bir silah patlasaydı, ilçede hiç istenmeyen olaylara neden olurdu. MHP'lilerin binalarının yanında bulunan esnafın zarar görmemesi için çok çaba sarf ettik. Bu yürüyüşten ve çıkan olaylardan dolayı, 12 Eylül'den sonra, bu köyden pek çok insan gözaltına

alındı. İşkenceli sorgulardan geçirildi. Çaylı köyü, kırsala çıktığımız günlerde sıklıkla uğradığımız ve destek aldığımız köylerden biri oldu.

Necati öldürüldükten sonra, Halis'le, Turhal'daki faşistlerin durumu ve Artovalıların kahvehanesiyle ilgili bir değerlendirme yaptık. Tokat ve Amasya yönü bizim denetimimizdeydi. Sadece kahvehane çevresi faşistlerin kontrolündeydi. Buradan Turhal köprüsünü denetim altına almaya çalışıyorlardı ve önlem alınmalıydı. Çaylı köyündeki sempatizan arkadaşların da bu konuyla ilgili somut talepleri vardı. Bu kahvehaneye gidip faşistlere bir kere daha ders vermek, burada kalıcı olmalarını engellemek gerekliydi. 15 Mayıs 1980 gecesi, burası devrimciler tarafından basıldı. Çıkan çatışmada iki kişi öldü, iki kişi yaralandı. Ben de sol bacağımdan yaralandım. Kurşun, sağ bacağımı kasık altından deriyi yakarak sıyırmış, sol baldırımdan girip diğer taraftan çıkmıştı. Olaydan sonra, yaramı tedavi ettirmek için arkadaşlardan ayrıldım. Örgütlü olduğumuz bir mahallede, dost bir eve gidip kan kaybımı azaltmak için bir bez parçasıyla bacağımı sardım. Bu mahalle, ilk aranacak yerler arasında olduğundan, pek güvenilir değildi. Buradan ayrılıp sağlıkçı bir arkadaşımın evinin olduğu, daha güvenli bir mahalleye geçtim. Az da olsa kan kaybım devam ediyordu ama gücüm yerindeydi. Arkadaşımın ailesi, kapı açılıp beni görünce heyecandan tir tir titremeye başladı. Olayı duymuşlardı. Önce onları sakinleştirdim. Daha benim yaralı olduğumu bile bilmiyorlardı. Sakinleştiklerinde durumu özetleyip yarama pansuman yapmalarını istedim. O geceyi orada geçirip ertesi gün, arabası olan bir abimize haber salıp gelmesini istedim. Geldiğinde, beni Amasya yolu üzerinde bir yere bırakmasını ama önce yoldaki durumu öğrenmesini rica ettim. Yol açıktı. Sağlıkçı arkadaşımın annesini de yanımıza alıp bir aile görüntüsü içinde, birlikte Amasya yönünde şehir dışına çıktık. 10 km kadar ilerledikten sonra, bir kenara yanaşarak kaportayı açıp araba bozulmuş gibi davrandık. Ben, bir süre sonra gelen bir otobüse binip Çeltek'e en yakın yerde indim. Madene vardığımda, beni önce Mustafa abi (Şahbaz) gördü. Aksayarak yürümemden yaralı olduğumu anlamış. Bana haberlerde

dinlediği Turhal'daki bir olayı sordu. Dinlediği olaydan haberim yoktu. Anlattığına göre ben yola çıktığım sıralarda, Turhal'da, okul çıkışında üç öğretmeni vurup yaralamışlar. Sonradan öğrendiğimize göre, vurulan öğretmenler Halis'in okulundaki TİP ve TSİP'li öğretmenlerdi. Orada Sadi Çırak'ı buldum. Beni elimden yaralandığımda götürdüğü doktora, bu kez de bacağımdan yaralı olarak götürdü. Doktor, "Daha ölmedin mi sen it canlı?" diye bana takılarak yaramı tedavi etti. Birkaç gün bu bölgede misafir kaldım. Sonra Turhal'ı arayıp arkadaşlarla konuştum. Benimle ilgili olumsuz bir durum olmadığını öğrenip geri döndüm. Sonuç olarak kahvehane kapandı ve o bölgede oturan faşistler başka yerlere taşındılar.

Yazıcık Şenliği (Ağustos 1980)

Salih Cengiz

Yazıcık, Cumhuriyet tarihi boyunca bölgede, yeniliklere hep önderlik etmiş; emperyalistlere karşı verilen savaşta, yerel ve millî savunma birliklerinin yanında yer almış; demokrat ve yenilikçi bir yöre olmasının yanında, okuma yazma oranının yüksekliği, ilerici ve devrimci potansiyeli ile faşizme karşı direniş kalesi olabilecek bir yerdi. Halkının gericiliğe ve zorbalığa karşı direnme azmi ve kendini yenileyen örgütlenme çabaları, artarak devam ediyordu.

1960'lı yıllarda, Yazıcık (Geyran) Halk Odası; yöre insanının okuma yazma oranını yükseltmişti. Hemen her evde, Alevi inancı ile ilgili *Ebu Müslim-i Horasani, Ahmed-i Zemci, Hüsniye, İmam Cafer Buyruğu* gibi mistik eserler okunurken diğer yandan da köylüler, dünya klasikleri ve *Orta Köy, İnce Memed, Yılanların Öcü* gibi Türk romanının öncü eserleri ile burada tanışmıştı. Oda, halkın aydınlanması konusunda çok önemli bir işlev gördü.

Türkiye genelinde kurulan Halk Evleri ve Odaları, bu özelliği ile o yıllarda devrimcilerin örgütlendiği bir kuruma dönüşmüştü. İşte böyle bir zamanda, Yazıcık Halk Odası'nın önderliğinde, Yazıcık'ta 28-29 Ağustos tarihlerinde "Hasat Sonu Dostluk Şenliği" adı altında bir etkinlik düzenlenmesine karar verildi. Yüksel Yıldız, Salih Cengiz

ve bir avuç çağdaş ve devrimci öğretmen, bu işi örgütleme görevini üstlendi. Kısa zamanda çalışmalara başlandı. Halk Odası, bu işin yasal boyutu ile ilgilenirken devrimcilerin önderliğinde, köy halkının katıldığı mahalle birimleri oluşturuldu. Yediden yetmişe herkes, bu şenliğin amacına uygun bir başarıya ulaşması için elinden geleni yapmaya başladı. Kimi, şenliğe gelecek misafirlerin gece kalacakları yeri ayarlıyor; kimi, öğüttüğü buğdaydan yaptığı börek ve ekmekleri veriyor; kimi de yapılacak yemekler için beslediği hayvanları getiriyordu. Halkın çoğu, gönüllü olarak değişik görevler üstlendi. Kimi halk ozanları, şenliğe katılmak için görev alırken Resmiye Öğretmen de gençlik korosunu hazırlıyordu.

Halk Odası, gerekli yasal işlemleri tamamladı. Niksar ve Tokat'taki daire amirlerini de bu şenliğe davet etti. Alevi-Sünni kardeşliği ve faşizme karşı ezilen halkın mücadelesinin bir ifadesi olan bu şenliğe; Karadeniz'den İç Anadolu'ya kadar, sağcı, solcu, Alevi, Sünni bütün halk davetliydi. Ama asıl sorun, bu şenliğe gelecek olan binlerce insanın güvenlik sorunuydu. Provokasyonlara gelmemek, şenliği sabote etmek isteyebilecek gruplara izin vermemek için devrimciler, şenliğin tüm güvenliğini sağlayacaklardı.

Çevre köyleri şenliğe davet etmek ve ilan dağıtmak için çeşitli gruplar oluşturuldu. Her grup; el ilanı, bildiri ve şenlik afişlerini gittikleri köylerde dağıtıp katılım çağrısında bulundular. Sağcı, solcu, Yazıcık'ın komşusu ve dostu olan bütün köyler; uzun yıllar olduğu gibi yine barış içinde yaşamak ve iyi komşuluk ilişkilerini devam ettirmek için bu şenliğin yapılmasının önemine vurgu yapıyor, yeni bir Maraş olayı istemediklerini ve şenliğe katılacaklarını belirtiyorlardı.

Çalışma gruplarından gelen bilgi ve öneriler, Halk Odası yönetiminde tartışılıyor, doğru olan yöntem ertesi gün hayata geçiriliyordu. Bölgede halk komiteleri oluşmuştu. Bu çalışmalarda, Turhal devrimci hareketinden Halis Bilge, Şükrü Yılmazer ve Tokat merkezden Mete Mutlu, Hüseyin Cengiz aktif görevler alıp şenliğin siyasi yönünün örgütlenmesine katkı koydular.

Bu çalışmaların, Başçiftlik, Maşala, Gerdengeç ve Hatipli gibi sağ görüşlü köylerde sürdürülen kısmının ne kadar tehlikeli olduğunu biliyorduk. Adı geçen köyler, Karadeniz Bölgesi'nde devrimcilere saldıran Nevzat Grubunun etkin olduğu ve üs olarak kullandığı bölgeler olduğu biliniyordu. Hatta Bozcalı köyünün hemen üstündeki Çıkrık Kapı ormanlarında, Aybastı Belediyesinin Erbaa'dan aldıkları kiremit ve tuğla kamyonlarına saldırılmış, şoförleri katledilmişti. Olaydan birkaç gün sonra, devrimciler bölgeyi kontrol etmiş, Perşembe Yaylasına kadar olan bölgede Nevzat ve adamları, dağ taş aranmış, bir türlü izlerine rastlanamamıştı. Bu atmosferde bile, bölgede şenlik çalışmaları yapılmıştı. Çalışmalar; Niksar, Reşadiye Kırsalı, Turhal Merkezi ve ulaşılabilen her yerde yapılıyordu.

Son hazırlıkların yapıldığı 26 Ağustos akşamı, çalışmalar son kez gözden geçirildi. Misafirlerin kalacakları evler tek tek tespit edildi. Yemek yapacak olanlar, kurbancılar, ekmekçiler, kısaca Yazıcık; tam bir kardeşliğin, paylaşmanın, birlikteliğin en güzel örneklerini veriyordu. Çevreden gelen karpuz, üzüm, domates gibi sebze ve meyvelerin satılması ile tam bir panayır yeri gibiydi. Görevli olan halktan insanlar, kendi üzerlerine düşen hazırlıkların tamamlandığını bildirmiş; bildiri, el ilanı, afiş vb. işler tamamlanmıştı.

Yazıcık, birlikteliğe inanmış olduğu için kenetlenmişti sanki. Beş bin kişinin katıldığı şenlikte herkes, Alevi-Sünni kardeşliğinden söz ediyor, yüzyıllardır birlikte yaşayan bu halkların, yine birlikte yaşayacaklarının bahsediyordu. Asılan pankartlarda, atılan sloganlarda, dağıtılan bildirilerde vurgu hep kardeşlik, barış içinde bir arada yaşama ve bunlar için mücadele üzerine yapılıyordu. Açılış konuşmasını yapan Halk Odası Başkanı Yüksel Yıldız, şenliğin yapılış nedenlerini ve bugünkü ortamda kardeşliğin önemini belirten bir konuşma yaptıktan sonra, diğer etkinliklere geçildi. Bir tarafta yazar Lütfi Kaleli ile söyleşi, diğer tarafta Duran Karabat'ın aracılığı ile gelen devrimci özgün müzik sanatçıları ile birlikte söylenen türküler, halkın el sanatları sergisi ve öğretmen Abdullah Yağmur'un resim sergisi büyük ilgi toplamıştı.

Halkın bir kısmı kendi ilgi alanına göre bir etkinlikte eğlenirken diğer tarafta yıllardır birbirini görmeyen Alevi-Sünni asker arkadaşları, öğretmenler, iş arkadaşları hasret gideriyor; Yazıcık halkının organize ettiği kurban etli, katmerli, yörenin değişik tatları misafirlere sunuluyordu. O gün, bölgenin tarihinde hiç yaşanmamış Alevi-Sünni kardeşliği, sağcı-solcu hoşgörüsü yaşandı Yazıcık'ta...

İkinci gün aynı coşkuyla devam eden şenlik, direnişteki Çeltek işçilerinin gönderdiği ve o zamanlar gösterimi yasak olan *Maden* filminin izlenmesi ve büyük beğeni almasıyla devam etti. Ortam; şarkıların, türkülerin, marşların birlikte söylendiği, halayların birlikte çekildiği, yerli ya da misafir herkesin aynı tabaktan yiyebildiği bir dostlar sofrasına dönüşmüştü. Şenlik, devrimcilerin Orta Karadeniz örgütlenmesinin önünü açtığı gibi, faşizme karşı mücadelenin yaşam alanlarında nasıl zenginleştirilebileceğinin güzel bir örneğini de oluşturdu. O günden sonra, bölgede yaşayan Alevi-Sünni halk, birbirlerinden korkma paranoyasının ne kadar gereksiz olduğunu gördü. Yöre halkı, düğünlere, imecelere birlikte ve korkusuzca katılmanın örneklerini vermeye başladı.

Yazıcık'taki Hasat Sonu Dostluk Şenliği, günlerce konuşuldu. Yanlışı ve doğrusu ile birçok değerlendirme yapıldı. Bu şenlik, Devrimci Yol'un Yazıcık ve çevresindeki bir gövde gösterisi olarak yorumlandı ve Türkiye genelinde, halkın kendisinin örgütlediği böyle bir şenlik, bir daha görülmedi. On beş gün sonra, ekmeğini kırk kişiyle paylaşan Alevi öğretisinin en güzel örneklerinin verildiği bu şenlik, 12 Eylül cuntası tarafından, devlete karşı ayaklanmanın adresi olarak gösterildi.

Yazıcık Şenliğinin Önemi

Şükrü Yılmazer

Turhal'dan yana, bu şenliğin başarılı olması için, elimizden gelen katkıyı sunmaya çalıştık. Bizim şenliğe hediyemiz bir koç, bizimle birlikte gelen Çaylı Köyünden Aşık Kadir ve biraz alınteri oldu. Yazıcık'ı, insanını ve coğrafyasını daha iyi tanıdık. Halis'le ilk kırsal

deneylerimiz sırasında bu bölgeyi seçişimizde Yazıcık şenliğindeki gözlemlerimiz etkili oldu.

Yaklaşık 20 Km. Taşıdılar Beni

Rıfat Özen

12 Eylül'den birkaç gün önceydi... Devrimci Yol, Ordu Valisi Reşat Akkaya'nın faşist uygulamalarını teşhir etmek için Türkiye çapında bir kampanya başlatmıştı. Her zamanki gibi, birkaç grup yazılamaya çıktık. "Faşist Vali Ordu'dan defol!", "Fatsa, Aybastı, Çamaş! Kurtuluşa kadar savaş!" gibi sloganlar yazacaktık. Yazım güzel olduğu için yazılamayı ben yapıyordum. Sanayi çarşısına geldiğimizde polislerle karşılaştık. Belli bir mesafeden, "Yazılamayı bırakın!" diye anons yapmaya başladılar. Biz hiç oralı olmayarak devam ettik. Onlar seslerini yükseltip bizi tekrar uyardılar. Arkadaşlarımızdan biri, uzaklaşsınlar diye birkaç el, onlara doğru havaya ateş etti. Sloganın son harflerini yazıyordum, bitirip noktayı koymak üzereydim ki polisler üzerimize doğru ateş etmeye başladı. Biz de karşılık vererek uzaklaşmaya başladık. Bir süre sonra polis peşimizi bıraktı. Beş on dakika kadar geçmişti ki vücudumda bir gariplik hissettim. Kontrol ettiğimde kaba etimden ve topuğumdan vurulduğumu gördüm. Bir süre arkadaşlarla koşmaya çalıştım. Kan kaybetmeye başlamıştım. Topuğum da ağrıyordu. Arkadaşlara zorlandığımı, koşamayacağımı, bana biraz mermi vererek uzaklaşmalarını söyledim. Bana bolca mermi bırakıp yanımdan ayrıldılar. Kendimi yakınlardaki bir sipere gömüp beklemeye başladım. Kimse gelmiyordu.

Buraya gelirken yolumuzun üstündeki bir ırmaktan geçtiğimizden ıslanmıştık. Hava gittikçe soğumaya başlamıştı, üşüyordum. İleride bir çoban ateşi gördüm, oraya gidip ısınmayı düşündüm. Uzunca bir süre sürünerek oraya varmaya çalıştım. Yaklaştığımda, beni elimde silahla gören çoban korkup kaçtı. Ateşin başında ısınmaya ve kurumaya çalışırken bir yandan da devam eden kanamayı durdurmak için, gömleğimi yırtıp bacağıma bağladım. Mermiler vücudumu delip geçmişti. Sabaha karşı arkadaşlarım beni buldular.

Ray Mahallesi'nde sıhhiyeci bir arkadaşımızın evinde tedavi ettirdikten sonra, başka bir eve taşıdılar. 12 Eylül'ü bu evde karşıladım. Evde yaşlı bir baba, ana ve bir genç vardı. Hepsi de diken üstünde ve gergindi. Sonunda evden ayrılmamı istediler.

Düşünüyor ama bir çözüm bulamıyordum. Her taraf asker ve polis kaynarken sokağa çıkmak, bile bile yakalanmak demekti. Bulabildiğim tek çare, riskli olmasına rağmen evime gitmekti. Bulunduğum evdekilerden bana bir bisiklet bulmalarını istedim. Bulup geldiler. Ayağımın ağrısına katlanarak eve gittim. Evimizin iki girişi vardı. Arka girişten kimseye görünmeden girdim. Kısa bir süre sonra, kapımızın çalındığını işittim. Gelen, askerlerdi. Hemen arka pencereye koşup pencereden atlayarak evin arka tarafındaki tepeye çıktım. Buradan sayısız defa evimizi izlemiştim. Annemi, babamı, kardeşimi götürdüklerini gördüm. Benim yüzümden kötü şeyler yaşayacaklarını düşündükçe kahroldum.

Gece yarısına kadar orada gizlendikten sonra tren yoluna indim. Pencereden atladığımda yaralı topuğum, bir darbe daha almıştı. Ayağımı tekrar gözden geçirdiğimde, merminin topuğumu fena parçaladığını gördüm. 15 Eylül'ü 16'ya bağlayan gece, saat 03.00 sularıydı. Bir köşeye çekilmiş, yerde oturuyorum. Birden gözlerime inanamadım. Halis'le Şükrü rayların üzerindeydi! Onlarla karşılaştığım için nasıl sevindim, bir ben bilirim. Nasıl karşılaştık, nasıl rast geldik, hâlâ şaşarım. Birlikte Kelit'in dağlarına çıktık. Ovacık'a... Kah koluma girerek kah sırtlarına alarak bir Halis bir Şükrü, yaklaşık 20 km taşıdılar beni. Bu yoldaşlığı, bu özveriyi kim tanımlayabilir ki?

Dev-Der ve Turhal Üzerine

Şükrü Yılmazer

Başta Tokat, Zile, Niksar, Sivas ve Yozgat olmak üzere, Turhal'ın çevresindeki il ve ilçelerde faşistlerin sokak hâkimiyeti vardı. Çevremiz, Amasya yolu hariç, adeta bir hilal gibi çevrilmişti. Turhal bu coğrafyada, kuşatmayı soldan yana bozan bir özelliğe sahipti. Bu yüzden başta Alparslan Türkeş, bütün faşist odakların özel olarak

ilgisini çeken ve düşürmek için çok uğraştıkları bir yer oldu. Solu bu ilçeden temizlemek ya da etkisizleştirmek için her şeyi denediler. Başaramadılar...

Dev-Der'in varlığı bunu engelledi dersek abartmış olmayız. Derneği oluşturan gençler, elbette üstün özelliklere sahip kahramanlar değildi. Türkiye'nin herhangi bir bölgesinde, faşizme karşı mücadele eden bütün 78'liler gibi, sıradan halk çocuklarından oluşuyorlardı. Onlar kadar devrim gönüllüsü, onlar kadar acemi, iş yaparken öğrenen ve yetkinleşen ama Che'nin, Mahir'in, Deniz ve İbrahim'in pratiklerinde, "devrimin mümkünlüğünü" solumuş, bunun "'el kadar mesafede" olduğunu hissetmiş ve taşın altına sadece elini değil, bütün varlığını koymuş bütün "78"liler" gibi...

Peki, Dev-Der'i farklı kılan neydi? Şüphesiz pek çok özelliğin, mümkün olan en iyi şartlarda yan yana gelip birbirini besleyerek yeni bir bütün oluşturması... En başta, ne kadar farkında olmasalar bile, halkın bilincine tarih bilgisi olarak girmesi egemenlerce engellenen ama masallarla, efsanelerle o bilinçlerde yer edinen tarihsel bir miras... Bilim insanlarının "toplumsal hafıza" dedikleri şey... Bizans, Roma, Osmanlı ve bütün egemenlere karşı, varlık koşullarını korumak için, Pir Silvanus, Pir Sultan, Şeyh Celal gibi isimlerle simgeleşen bir direniş geleneği... Bir sürü felaket ve acıdan geçen halkta bir davranış biçimine dönüşen "baskılanmadan özgürce yaşama" isteği... Yöre insanları 1960'lı yıllarda Türkiye ve dünyada esen sol rüzgârların Turhal'la buluşması ile tanıştıkları bilgi ve farkındalıkla, bu mirası zenginleştirip yeni bir sentezle güncelleştirdiler. Böyle bir yerli halk, Alevi ve Sünnisi ile bir arada yaşayarak benzeşti. Artık onlar, Alevi veya Sünni değil, "Turhallıydılar." En büyük farkları, genellikle Sünnilerin ilçede, Alevilerin de köylerde yaşamasıydı. Zamanla ilçeye yapılan göçlerle, bu fark da ortadan kalktı.

Turhal'da, Sünnilerin faşistlere yüz vermemesi, Alevileri düşman görmemesi, çıkarılmak istenen gerilimlerin figüranı olmaması, bu nedenlerden kaynaklanıyordu. Bu yüzden Turhal'daki gerilim, Alevi ve Sünniler arasında değil, genellikle CHP'de birleşen demokrat

ve yerli halkla, çoğu tutucu ve gerici özelliklere sahip dışarıdan göç edenler arasında yaşandı. Yerli halkın çocukları devrimci, göç edenlerin çocukları MHP'li oldu. Göç eden Sünniler, yerli Sünnileri, Aleviler gibi belledi. Faşistlerin tabancalarından çıkan kurşunlar, Sünnileri Alevilerden ayırmadı. Yine bu yüzden, Alevisi ve Sünnisi ile Turhal'ın yerlilerinin çocukları; tek tipçi, baskıcı, itaat ettiren ya da dışlayan politikalara karşı, "özgür ve aydınlık Turhal"ı savundular. Mücadele ettiler, Celalî oldular... Turhal'da devrimcilerin başarısının güçlü kaynağı buradadır. Turhal'ın yerli Sünnilerinin tercihleri böyle olmayıp göç eden Sünnilerle birleşseydi, devrimci mücadelenin bu ilçede şansı kalmaz, çevredeki il ve ilçeler gibi, birkaç mahalleye sıkışıp kalırdı.

Ortalıkta dolanan Dev-Genç efsanesi; iyiden, güzelden, aydınlıktan, özgürlükten yana olan herkesi etkilemekte ve faşizme karşı güçlü bir seçenek oluşturmaktaydı. Turhal'da sıradan halk çocuklarını etkileyen ve biçimlendiren bu özellikler, Turhal'da Dev-Der'i, faşistlere teslim olmayışın ve alternatif bir hayatın kurulmaya başlanmasının odağı hâline getirdi. O günlerde faşizme karşı mücadele yapılan her yerde rastlanılabilecek bir gençlik grubunu farklılaştıran ve başarılı olmasını sağlayan neden buydu. Gençlerin aktif mücadeleleri, yerel seçimlerde, okullarda, mahallerde ve madende başarılı direnişlere dönüşüp tecrübe ve öz güvenle buluştu. 12 Eylül olmasaydı Fatsa olabilecek bir ilçe yarattı.

Başarılı mücadelenin baskın bir özelliği daha vardı. CHP'deki ilk buluşmadan derneği kurmaya, maden direnişini sahiplenmekten her faşist saldırıya karşı misliyle cevap vermeye, okullara ve mahallelere sahip çıkmaktan kömür dağıtımına kadar, her konuda birlikte karar verildi. Hiç kimse, tek başına karar verici olmadı ve bir şef gibi davranmadı. Herkes mücadeleye verdiği katkı kadar değer buldu ve sevildi. Teorik tartışmalardan güvenlik ihtiyacını karşılamaya kadar her şey, hep kendi aramızdan çıkan arkadaşların yetenekleri ve dayanışması ile çözüldü. Mücadelenin tüm aşamalarında kendi kendimize yeterli olmayı önemsedik. Bize katılan ve sayıları gittikçe

çoğalan gençler de devrimciliği böyle yaşadı ve algıladı. Belki de bunun nedeni, birbirimize çok yakın yaşlarda olmamız ve eş zamanlı siyasallaşmamızdı. Başlarken abimiz yoktu ve hepimiz eşittik ve mücadelenin diğer aşamalarında da ilişkilerimiz hep böyle oldu. Adına "Turhal tarzı" dediğimiz bu tarz oluştu. Bizim Devrimci Yolculuktan anladığımız buydu.

Halis, Turhal'a başka bir yerden sorumlu atanmasını gereksizleştirdi. Bu bile bizim direnişimizi besleyen bir özellik oldu. Mücadele karmaşıklaştıkça yapılan işin ciddiyetini korumak için yaptığı uyarıların dışında, hiçbir zaman şeflik taslamadı. Hepimizde Halis konusunda doğal bir uzlaşma gerçekleşti. O, eşitler arasındaki birincimiz oldu ve zamanla "Turhal'ın Usta"sına dönüştü.

Turhal'da Dev-Genç'li olmak öyle bir durum almıştı ki her işte Devrimci Yol imzası kullanmamıza karşın, diğer siyasetlerden mahalledeki ilişkilere kadar bizi tanıyan herkes bize "Dev-Genç'liler" demeyi sürdürdü. Bu, cezaevinden çıktıktan sonra bile bizi tanımlayan bir isim olmaya devam etti. Bunu çok düşündüm. Çevre il ve ilçelerde aynı isimle kurulan çok sayıda dernek vardı. Hepsi de kısa isim olarak "Dik-Der" ismini kullanıyordu. Biz kısa isim olarak Dev-Der'i seçmiştik. Belki bu çağrışımın da etkisi vardı. Ama esas belirleyici olan, Mahirlerin yarattığı Dev-Genç kavramının halkımızda bıraktığı derin iz, onların Turhal'a çok yakın olan Niksar'da katledilmesi ve olay günü halkın, Turhal'ın içinde gördüğü sayısız askeri araç ve derinden yaşadıkları "Bir avuç gence, bu kadar insafsız ve orantısız yüklenilir mi?" duygusuydu. Bu konuyla ilgili hepimiz birçok anı dinlemiştik. Bize Dev-Genç'liler denmesinin nedeni, bizi onlarla özdeşleştirmeleri, onların devamı gibi görmeleriydi. Bu, biz Dev-Der'lilerin göğsünü kabartan en büyük ödül oldu. Onlara layık olmak, onlarla özdeş anılmak... Ne mutlu bize!

Biraz da eksikliklerimizden bahsetmemiz yerinde olur. Biz 12 Eylül'e doğru, pratik olarak çok yetkinleşmiştik. Ama teorik yetkinliğimiz yeteri kadar gelişmedi. Tartışmalarda Halis başta, birkaç arkadaşımızın varlığı bize yetiyordu. Konuşulanları ya da okuduklarımızı

anlıyorduk ama bu derinlemesine değil, genel bir anlama hâliydi. Devamlı sıcak bir pratik uğraş içinde oluşumuz, vaktimizin tamamını alıyordu. Geriye teorik çalışma yapacak bir zaman kalmıyordu. Bu ne kadar gerçek bir açıklama olsa da yeterli bir mazeret değildi. Bunu gidermek için konuşsak bile, çözümü için pek bir şey yapamadık. Örneğin, direniş komitelerini tartıştığımızda, sivil faşistlere karşı mücadele ağırlığını koyuyor, hayat pahalılığına ve zamlara karşı örgütlenme, geleceğin nüvelerini oluşturma kavramları üvey evlat muamelesi görüyordu. Birlikte şeker pancarı toplamak, Ray Mahallesi'nde açılan manav ve daha örgütlü yaptığımız kömür dağıtımı dışında, pek bir şey yapamadık. İnsan kaynağımız genişti. Üzerine düşsek değişik çalışmalar yapabilirdik.

Ali İhsan Özen'in'ın sözleri, biraz sert bir özeleştiri olsa da burada değinilmeli: "Sanki okuma özürlü gibiydik. Bilimsel öğreti diyorduk ama bilimle ve felsefeyle yeterli muhabbetimiz yoktu. Devrimci abilerimizi görünce etkileniyorduk. Daha çok algılarla siyaset yapıyorduk. Bizi ilgilendiren teori değil, pratik mücadele idi. Küçükken yaptığımız mahalle kavgalarının yerini, sınıf temelli kavgalar almıştı. Pratik öncelik, belki de bu yetişme tarzımızdan kaynaklanıyordu. Yıllarca sonra çok kitap okudum. Okudukça zihnim açıldı. Hayatı daha iyi kavramaya başladım. Keşke o zaman da bunu başarabilseydim..."

Ayrıca faşistlerle yaptığımız dişe diş mücadele bizi o kadar şekillendirmişti ki 12 Eylül'de faşistler aradan çekilip cuntayla karşı karşıya kaldığımızda, ezberimiz bozulmuş; yeni bir mücadele tarzının hazırlıksız acemilerine dönüşmüştük. Dergimizin son sayılarında sıklıkla belirtilmesine rağmen, kırsala çıkan az sayıda arkadaşımızı bile istihdam edecek asgari koşulları yaratamamıştık. Yine de, Turhal'ı sivil faşistlere teslim etmeyişimiz, başka siyasetlerin denedikleri hâlde başaramadıkları maden işçilerinin örgütlenmesi ve direnişin başarıyla sonuçlanmasına katkımız, faşistlerin etkinliğini tek bir mahalleye daraltmamız, okulların faşistleştirilmesini engelleyişimiz, yerel seçimlerin az farkla da olsa kazanılmasındaki rolümüz gibi çalışmalar

ve bütün bunların hepsini kendi öz gücümüz ile başarmamız, dernekle başarılan işler olarak Turhal'ın toplumsal mücadeleler tarihine yazıldı diye düşünüyorum. Öyle ki Turhal, çevre il ve ilçelerde faşist baskılar yüzünden okula gidemeyen liseli öğrencilerin öğrenimlerine devam edebildikleri, demokrat ve devrimci öğretmenlerin tayin olabilmek için çaba gösterdikleri bir yer hâline dönüştü. Hatta Zile'de bulunan ve faşistlerle cebelleşen çok sayıda Alevi köylerinden bir heyetin, 1980 yılında Turhal'a gelip "Paraysa para, adamsa adam... Gelin bizi de örgütleyin." dediklerini, o konuşmada olan arkadaşlarımız bugün bile hatırlıyor. Adam gönderememiştik çünkü gücümüz ancak ilçedeki mücadeleye yetiyordu. Ama yetiyordu!

Yinelersek, bizler kahraman değildik. Turhal'ın özgün şartları, bizleri yan yana getirmiş ve dayanışmacı, eşitlikçi yanlarımızla beslenen kolektif gücümüz, bizim matematik gücümüzü çok aşmıştı. Öyle ki 1980'in bahar aylarında, hem pratik hem psikolojik üstünlük bize geçmişti. Faşistlerden çok kişi mahalle değiştirmeye ve Turhal'ın gerçekliğini kabul etmeye başlamıştı.

Darbeden 15-20 gün önce, dernek faaliyetini tamamen alanlara kaydırdık. Derneğin kapanışını verdik. Cezaevinde bulunan on kadar arkadaşımız dışında, aranır duruma düşen arkadaşlarımız da çoğalmıştı. Bu duruma uygun yeni bir yapılanma oluşturmamız gerekiyordu. Bu çabalar içindeyken, 12 Eylül darbesi gerçekleşti. Bizi şekillendiren bir dönem bitmişti. Şimdi bizim şekillendirmemiz gereken yeni bir dönem başlıyordu.

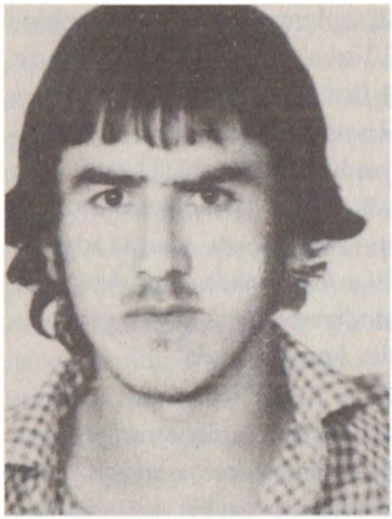

1970'li yılların ilk yarısında Halis Bilge

Halis Bilge (sol başta), ailesiyle

Ayaktakiler, sol baştan; Mehmet Selen, Nuri Şeker, Mustafa Çağlayan, Mehmet Ertan Sökmen, Halis Bilge, Murat Bilge, Ali Bahçeci. Oturanlar; Mehmet Taştan, Ahmet Mete, Sami Bahçeci, Yunus, Taner, Tuncer

Kamil Özdemir

3. BÖLÜM

TURHAL ANTİMUAN MADENİ DİRENİŞİ (16.12.1978 - 30. 07.1979)

Turhal Antimuan Madeni

Şükrü Yılmazer

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında, maden yataklarının ruhsatı ve işletmesi, yabancı şirketlerin elindeydi. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, bütün maden yatakları belli bir programla devletleştirilmeye başlandı. Kömür, petrol, demir, altın, gümüş ve bakır gibi öncelikli maden yataklarının dışında kalan yataklarda da özel Türk şirketleri tarafından işletilmesi için gerekli kolaylıklar ve özendirmeler yapılıyordu.

Turhal'ın kuzeydoğusunda, Elalmış ve Hacılar köyleri sınırları içerisinde bulunan Antimuan ve Simli kurşun yatakları, dönemin en önemli maden yatakları arasındaydı. Zonguldak Mebusu Ragıp Bey, aynı zamanda yörenin kömür madenleriyle de ilgilenmiş ve deneyim kazanmıştı. 2 Nisan 1930 tarihli, 45/22 numaralı kararnameyle, Turhal Antimuan ve Simli kurşun yataklarının ruhsatname hakları, 100 hisse olarak kabul edilip Ragıp Bey'in de içerisinde olduğu ortaklar arasında paylaştırıldı. 31 Aralık 1933 günü Ragıp Bey, aldığı bir habere çok sevindi. Zonguldak'ta kazandığı deneyimden dolayı, İcra Vekilleri Heyeti kararı, "Turhal Antimuan Madeni'nin işletme imtiyazının Ragıp Bey'e ihalesi uygun görülmüştür." şeklindeydi. Ragıp Bey, işletme imtiyazını aldıktan sonra 1934 yılında, dönemin en büyük özel şirketlerinden biri

olan "Özdemir Antimuan Madeni Şirketi"ni kurdu. İkinci Dünya Savaşı sırasında uygulanan devletleştirme politikasıyla Etibank İşletmeleri'ne devredilen şirket, Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden sonra "İktisat Vekâleti"ne başvuran Ragıp Bey'in talebiyle, 15 Şubat 1953'te tekrar kendisine devredildi.

Ragıp Bey, 16. yüzyılda Habeşistan, Yemen, Basra ve Diyarbakır'da beylerbeyliği yapan, III. Murat Dönemi sadrazamlarından Özdemiroğlu Osman Paşa soyundan geldiği için, kendine Özdemiroğlu soyadını seçmişti. Hem bu soy geçmişi hem de Menderes'in iktidara gelmesiyle, 1953 yılında maden işletme hakkını tekrar kazanması ve milletvekilliği yaparken edindiği imtiyazlar; ülkedeki siyaset-iktisat ilişkilerinin asırlardan beri nasıl iç içe geçtiğini ve Cumhuriyet'in "Köylü milletin efendisidir." demesine rağmen, siyaset-sermaye-soyluluk ve rant geleneğinin nasıl sürdürüldüğünün göstergesiydi.

1951 yılından başlamak üzere yirmi beş yıllığına kurulan şirket, sahipleri fesih ihbarı yapmadıkları için süreleri birer yıl uzayarak 1981 yılına kadar faaliyetlerine devam etti. Ragıp Bey'in torunları Osman ve Ayşe Özdemiroğlu arasındaki geçimsizlik, mahkeme süreçlerinden geçerek 1982 yılında şirketin kayyuma devredilmesine, 1987'de de üretimin durmasına neden oldu.

Görüldüğü gibi o yıllarda, " zam- zulüm-işkence" olarak halka ve emekçilere yüklenen devlet, 1975'de işlerliği bitmiş bir şirketi görmezden gelmiş; Turhal'a Yeraltı Maden-İş'in girmemesi için her şeyi deneyen yerel yöneticiler, bu duruma sessiz kalmıştı. Sekiz ay boyunca işçilerin hakkını vermemek için direnen ve Yeraltı Maden-İş'i tanımadığını belirten patronlar, devlet görevini yerine getirmiş olsaydı yetki sahibi olamayacaklardı. Oysa işçilere anlatılan, 1930'lu yıllardan başlayarak Ragıp Bey'in burayı devletten 99 yıllığına kiraladığı yalanıydı. Bu hesapla süresi 1975'te dolan şirketin, 2030 yılına kadar işlerliği devam edecek yanılgısı yaratılmıştı.

---

* Bilgiler, Journal of History School'dan alınmıştır.

Antimuan

Antimuan ürünleri, çelik-cam-seramik-boya-lastik-silah sanayi ve patlayıcı madde üretimi başta olmak üzere, birçok alanda ham madde olarak yaygın şekilde kullanılmaktadır. Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda Almanlar ve Koreliler tarafından işletilen Turhal'daki cevher yataklarının potansiyel rezervi, birkaç milyon ton olarak bilinmektedir. Madenden çıkarılan Antimuan cevheri ve bileşikleri, radyoaktif özellikler gösteren ağır metaller grubundandır. Yeterli koruyucu önlemler alınmadığı sürece, işçiler risk altındadır. Elle temasta veya soluyarak vücuda bulaşması, akciğerlere ve kana karışması kolaydır. Vücuttan atılması çok zordur. Nefes borusu rahatsızlıkları, ülser gibi hastalıklar, uzun yıllar bu işte çalışan işçilerin sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. İşçiler arasında kanserli ölüm vakalarına sık sık rastlanmaktadır.

Devlet, Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayarak Menderes döneminde de ivmesini arttırarak işin sadece "özel sektörü kalkındırma" boyutuyla ilgilenmiş, işletme sırasında uyulması gerekli işçi sağlığı, iş güvencesi ve çalışanların sosyal hakları vb. konuları görmezlikten gelmiş ve denetimsizlik sonucu oluşan ölümlü kazalarda da "Bu işin fıtratında var..." kaderciliğine sığınmıştır. Yiyecek-içecek ve giyeceklerin yeterli dağıtımı, ulaşım hizmetinde iyileştirmeler, işçi sağlığı gibi konularda, önlemlerin alınabilmesi için 1979'daki gibi işçilerin aylar süren direnişleri gerekmiştir.

Ağırlıklı olarak Yenice, Hacılar ve Elalmış köylerinde yaşayan işçiler için, köylü-işçi tanımlaması uygundur. Miras ile bölünen topraklar, ailenin büyüyen ve çoluk çocuğa karışan bireylerine pay edildiğinde küçülmekte ve geçinmenin asgari şartlarını karşılamamaktadır. Ailenin genç üyeleri için çözüm, ya madende iş bulmak ya da Turhal veya yakın il ve ilçelere göç etmektir. Bu şartlarda madende işe başlayan köylü-işçiler, kendilerini işe alan kişiye kendisini borçlu hissetmektedir. İşini kaybetmemek için de zorlu iş koşullarına, patron sömürüsüne ve Sarı Sendika'nın* despotluğuna sessiz kalmaktadır.

* Sarı Sendika: İşçiden çok işverenin menfaatlerini kollayan, sermaye çevreleriyle iş birliği içinde bulunarak işçi haklarının alınmasına yönelik hareketleri engelleyen ve kısıtlayan sendikadır.

Maden Sahası (1960'lar)

Orhan Gevrek (Turhallı sosyalist yazar - emekli öğretmen)

1964 yılında, okumama karşı çıkan ve yürüttüğü işin başına geçmemi isteyen babamla aram açılmıştı. Oysa ben okumak istiyordum. Tepki olarak da "Senin işinde çalışmayacağım." diyerek resti çekmiştim. Bu durumda harçlık istemeyi gururuma yediremeyerek iş aramaya başlamış ve madende, atölyede iş bulmuştum. Burası, ocaklardaki suyu çeken makinelerin, hava ve su borularının, kompresörün, kamyonların ve elektrik panolarının bakım ve tamiri ile ilgilenen bir atölyeydi. Meraklıydım, işi çabuk kavramıştım. Atölye şefimiz de çok yetenekliydi. Benden de hoşnuttu. Birinci haftanın sonunda kalfa olmuştum.

Zengin bir ailenin çocuğu olarak işçileri ilk defa orada tanıdım. Ben de işçi olmuştum. Atölyenin teknikeri gibiydim. Bazen acil devreye girmesi gereken makineleri tamir etmek için fazla mesai yapardık. Böyle durumlarda birkaç günde, bir aylık maaşım kadar prim aldığımı bilirim. İyi para kazanıyordum. Bir yandan da işçileri gözlüyordum. Çok zor şartlarda çalışıyorlardı. Yiyecekten ulaşıma, iş güvenliğinden sağlık koşullarına kadar, pek çok şey yetersizdi. Bu ortamda işçiler için ne yapabilirim diye düşünmeye başladım. Ortaokul yıllarında, klasik romanların çoğunu okumuştum. İnsanın Talip Apaydın gibi bir öğretmeni olursa böyle bir birikimi doğal olarak oluşuyor. Aklıma ilk gelen şey, tiyatroydu. Bu işi hemen örgütlemeye başladım. Elalmış ve Geyran köylüsü işçilerle, belki de Türkiye'nin ilk işçi tiyatrosunu kurdum. Oyunlarımızı madenin meydanında, köylerde, Turhal'da, işçilere ve köylülere sunduk. İşçiler bu işi başardıklarına göre, olanak sunulduğunda kim bilir daha ne işler başarırlardı!

Maden alanındaki iş güvenliği çok zayıftı. Yaşadığım bir olayı hiç unutmuyorum. Servisimiz, arka kapakları iyice çürümüş bir kamyondu. Ben atölye şefiyle önde oturuyordum. Kasada taşıdığımız işçileri köylerine dağıtıp Turhal'a gidecektik. Yolculuk sırasında şoför, keskin bir virajı çok hızlı döndü ve kamyonun virajı alırken yaptığı sert manevralar, kasadaki işçilerin dengesini bozdu. İşçilerden biri,

çürük kasa kapaklarından birinin kırılmasıyla yere savruldu, tekerleğin altında kalarak ağır yaralandı ve ne yazık ki hastaneye ulaşamadan yolda can verdi. Bu olay hepimizi derinden etkiledi, moralimizi bozdu. İş güvenliğinden habersiz olmak, çalışma koşullarıyla ilgili bilgi sahibi olmamak, çürük kapaklı kamyon kasasıyla taşınmak, haklarının bilincinde olmayan işçiler için doğalmış gibi görünüyordu. Onlar daha çok işin bu yanıyla değil, sigortalı bir işi kaybetmemekle ilgileniyorlardı.

Bir süre sonra babam okumama izin verdi ve Tokat Öğretmen Lisesi'ne kaydoldum. Bu ölümlü olayı da hikâyeleştirdim. Liseyi bitirince de Kuşadası'nda öğretmenliğe başladım. Atilla İlhan'ın yöneticisi olduğu "Demokrat İzmir" gazetesine yazılar gönderiyordum. Bu hikâyem de orada yayınlandı. Ucuz ve çürümüş bir kamyon kasa kapağı, bir işçinin göz göre göre ölümüne neden olmuştu. Bu denetimsiz işletmecilikte kim bilir ne kazalar yaşanmıştı?

O günlerde patron velinimet, sigortalı iş de şikâyet edilmeyecek bir kazanımdı. Patronlar müdürleri, müdürler de çavuşları daha fazla ve daha masrafsız üretim için baskılıyordu. İşçilere gelince emeklerini satarken pazarlık yapma şansları da böyle bir hakları olduğuna dair bilgileri de yoktu. Kötü çalışma koşulları, işin gereği idi. Madencilik böyleydi. Çalışanlar bu durumu "doğal" kabul etmek zorundaydılar. Günümüzde yeterli güvenlik önlemleri alınmadığı için göçen maden ocaklarında yitip giden işçiler için yetkililerin söylediği gibi, işin fıtratında bu vardı!... Her nedense bu fıtrat, iş yeri güvenliğinin artırılması ve bilimsel tekniklerin kullanılmasında söz konusu olmuyordu. Bu fıtratseverlik, 1978 sonlarındaki direnişi tetikleyen olaylara kadar sürüp gitti.

Maden - 1970'ler

Sadık İmdat (Yeraltı Maden-İş Şube Başkanı)

1975 yılında vinç operatörü olarak madende işe başladım. İlk günler, köyüme yakın bir işe girmenin sevinciyle geçti. İşim ocakta çalışan işçilere göre rahattı. Sık sık TÖB-Der'e gidiyor, oradaki

sohbetleri dinliyordum. 12 Mart döneminin baskısı yavaş yavaş dağılıyor, insanlar daha çok sömürü ve yoksulluk üzerine konuşuyordu. Ben de bu ortamda iş yerine başka bir gözle bakmaya başladım. İşçiler çok kötü şartlarda çalışıyordu. Ücretleri çok düşüktü. Mevcut sendika, Türk-İş'e bağlı Maden-İş Sendikası'ydı. Dönemin sendika başkanı, işçinin değil patronun temsilcisi gibi davranıyordu.

Yetkileri Arttıkça İktidar Sarhoşluğuna Kapıldı

Sendikaya muhalefet hareketi büyümüş, bizler de yaptığımız mücadelenin havasına kapılmıştık. Sanki bütün işçiler bir kıvılcım bekliyordu gibiydi. Olağanüstü kongre için yeterli imzaları topladık, seçimlere gittik ve kazandık. Hasan Demir Tekin sendika başkanı oldu, ben de genel sekreter oldum. Yeni sendika başkanının okuryazarlığı yoktu. Yazışmaları ben takip ediyor, bu konuda tecrübe kazanıyordum. İlk günlerde işler iyi gitti. Ama işletme müdürü, insanları iyi tanıyordu. Kısa bir mesaiden sonra, yeni başkanın zaaflarını çözdü. Hasan Başkan; yaşamayı, yiyip içmeyi, eğlenmeyi seven biriydi. Müdür onu yetkiler ile şımarttı. Zamanla işçi alımından çıkarılmasına kadar her şeyle ilgilenir hâle geldi. Yetkileri arttıkça iktidar sarhoşluğuna kapılır oldu. Yeni hayatı, sevdiği yaşam şeklini daha rahat gerçekleştirmesini sağlıyordu. Tek yapacağı, patronun çıkarlarını korumak ve politikalarını işçilere aktarmak olacaktı. Bunun için yeni bir sendika muhalefetini engellemek, sorunlu görülen işçileri işten çıkarmak, onların yerine itaat edenleri işe almak, çalışma politikası oldu. Buna en uygun işçiler de milliyetçi ve muhafazakâr işçilerdi. Bunlardan da bölgede yeteri kadar vardı.

İlk Kıvılcımlar

Hasan Başkan bir süre sonra, bana ve benim gibi başka işçilere, "TÖB-Der'e gitme. Şunu yapma! Bunu etme!" gibi uyarılarda bulunmaya başladı. Yavaş yavaş huzurumuz kaçmaya başlıyordu. Beni yönetimden çıkarmak istediklerini hissediyordum. Baskılar devam edince yönetimden istifa ettim. Ben ayrılınca yerime bir akrabasını getirdi. İşçilerin çoğu açısından da, eski sıkıntılı günler başlıyor gibiydi.

İşçiler maden sahası içinde ve yakınındaki köylerde, bir kısmı da Turhal'da yaşıyordu. Benim de köyüm olan Geyran, Aleviydi. Hacılar ve Elalmış köyleri de, Türk, Kürt ve Lazlardan oluşuyordu. Hasan Başkan Elalmış köyündendi ve bir grup Kürt ve Lazın desteğini almıştı. İşçiler arasındaki lakabı "Keso"ydu. 1978 Aralık ayında, işçiler arasındaki huzursuzluk hat safhaya ulaşmıştı. Aynı günlerde Keso, dört arkadaşımızı işten çıkardı. Bu olay, sendikayla işçilerin arasındaki gerilimi arttırdı. Ertesi gün, benim de içinde bulunduğum dört kişi, köşke yani idari binaya çıkıp müdürle görüştük. Durumu anlatarak atılan işçilerin neyle suçlandığını öğrenmeye çalıştık. İşe tekrar alınmalarını talep ettik. Müdür, bu işe karışamayacağını, Keso'nun buna yetkisi olduğunu, işçi çıkarabileceğini, anlaşacağı insanlarla çalışmasının doğal olduğunu, bu anlamda görüşecek bir şey olmadığını söyledi. Laf arasında da, içlerinde benim ve köylülerimin de olduğu yetmiş kişilik bir listenin kendisine verildiğini ağzından kaçırdı. Keso, beklediği uygun ortamı bulmuş, tam bir operasyon başlatmıştı. Dört arkadaşımızı düşünürken sayı yetmiş dörde çıkmış, pek çok işçi gibi benim de ekmeğimin elimden alınacağı bir durum ortaya çıkmıştı. Yerimize yandaş ve itaatkâr işçiler alınacak, sendika ve patron açısından daha sorunsuz bir iş ortamı yaratılacaktı. Sendika ve işveren, birlikte çalışıyordu. Liste elimizde değildi ama az çok kimlerin işten çıkarılacağını tahmin ediyorduk. Bu arkadaşlarla bir durum değerlendirmesi yaptık. Aramızda Keso ile anlaşamayan sağ görüşlü arkadaşlar da vardı. İş yerinde, beş yüze yakın işçi çalışıyordu. Görünen o ki operasyon yetmiş kişiyle de kalmayacaktı. Söz konusu, ekmeğimiz aşımızdı. Kolay teslim olmayacak, direnecektik.

İşçiler nasıl direnir? Daha önce böyle bir deneyimimiz yoktu. Sadece biraz Yeraltı Maden-İş'in grevlerinde işi durdurmalarından haberimiz vardı. Biz de işi durduracaktık. Tek istediğimiz, işten atılmaları durdurmak ve bu konuda güven veren bir açıklama almaktı. İkinci bir talebimiz yoktu. Köylere ve Turhal'a dağıldık. Ulaşacağımız herkese ulaştık. Ertesi gün ocağa inmeyecektik. İşçilerden,

getirebilenlerin, ailelerini de getirmesini istedik. Atıldığımızda, en çok ailelerimiz mağdur olacaktı!

Yeraltı Maden-İş Devreye Giriyor

İlhan Özdemir (Dev-Der Başkanı - devrimci hareketin Turhal işçi sorumlusu)

Daha önceki yıllarda, büyükşehirlerde üniversite okuyan Turhallı devrimci gençlerin, kişisel çabaları ile bazı maden işçileri ile sohbet ettikleri, birkaç kere maden sahasına gittikleri, hatta Çeltek'te Yeraltı Maden-İş ile görüştüklerini ama madeni sonraki ziyaretlerinde, mevcut sendika tarafından içeri sokulmadıklarını ve tehdit edildiklerini duymuştum.

Biz de derneğin kurulmasından sonra, Turhal'da işçilerin örgütlenme olanakları konusuna kafa yormaya başlamıştık. Bu alanın sorumluluğunu ben üstlenmiştim. Yeraltı Maden-İş Sendikası, Yeni Çeltek, Aşkale ve Divriği'den sonra yeni örgütlenme çabaları için geniş bir bölgede yapmayı planladığı çalışmalara, Turhal Antimuan Madeni Özdemir İşletmesini de katmıştı. Derneğin kurulması, bu süreci hızlandırdı. Sendikadan gelen arkadaşlar, bu işletmeyi ve örgütlenme potansiyelini araştırmaya başladılar. Biz de yakın çevremizde, madende çalışan tanıdıkları araştırmaya başladık. En yakınımızda hem mahalleden hem de TÖB-Der'den tanıdığım Ahmet Can vardı.

Daha sonra, Mustafa Şahbaz ve dernekteki arkadaşlarla durumu değerlendirdiğimizde, işçilerin durumunu ve gelişmeleri daha yakından takip etmeye karar verdik. Son aldığımız bilgiler, işten atılma tehditleriyle işçilerin huzursuzluğunun daha da arttığı ve direnişe başlayacakları şeklindeydi. Direnişe başladıkları gün, dernek olarak yanlarındaydık.

Direniş Haklı Nedenlerle Başlıyordu (16 Aralık 1978)

Ahmet Can (Yeraltı Maden-İş Turhal Şube Sekreteri)

1977 yılında, maden şirketinde muhasebeci olarak işe başladım. TÖB-Der'e gidip geliyor, oradaki arkadaşlarla sohbet ediyorduk. Her gün işe gidip gelsem de yaptığım iş gereği, işçilerle pek diyaloğum yoktu ama mevcut sıkıntılardan haberdardım. Özellikle

Geyran köyünden işçiler, Türk-İş'e bağlı mevcut sendikaya karşı huzursuzluklarını dillendiriyorlardı. Bir gün Dev-Genç'liler, beni derneklerine davet ettiler. Orada Mustafa Şahbaz'la tanıştırıldım. Onunla iş yerindeki durum, işçilerin sıkıntıları vb. konularda bir sohbet yaptık. Bildiklerimi aktardım.

Madende, Türk-İş'e bağlı Maden-İş Sendikası örgütlüydü. Sendika başkanı, sanki madenin sahibiymiş gibi davranıyordu. Dört kardeştiler. Biri sendika başkanı, ikisi ocak başçavuşu, biri de meydan amiri olarak yandaşlarıyla birlikte adeta iş yerini işgal etmişlerdi. Toplu sözleşme döneminde, asgari ücretin altında bir ücrete imza atılmasını sağlamışlardı. Sendika; işçilerin haklarını savunmuyor, itiraz edenleri de sanki patronmuş gibi işten atmakla tehdit ediyordu. 1978'in son günleri, işten atılma listeleri arka arkaya müdüre verilmişti. Bu, işçilerin çoğu için, bıçağın kemiğe dayandığı bir durumdu. Atılmalar gerekçelendirilemiyor, işçiler de kendi yerlerine yandaş işçilerin alınacağını biliyordu. Direniş haklı nedenlerle başlıyordu.

Tek Talebimiz İşten Atılmaların İptal Edilmesidir

Sadık İmdat

Direnişin başladığı gün, işçi servislerinden hiç kimseyi indirmeden herkesi ana meydanda topladık. Ana ocağa gelinceye kadar, ara ocaklar ve orada çalışan işçiler vardı. Başta benim köyüm, çevre köyler ve Turhal'dan, işçi aileleri de destek için gelmişti. İşçilerin yaklaşık üçte ikisi bizimle birlikte davranıyordu. Ailelerimizle birlikte çok kalabalık olmuştuk. Özellikle bizim köyün tamamına yakını buradaydı ve meydanın karşısında tel örgülerin hemen yakınında ormanlık alanda toplanmış, gelişmeleri izliyorlardı. Bu insan kalabalığının toplanmasında, dayımın da büyük etkisi vardı. Dayım hem köyümüzün muhtarı, hem de kanaat önderiydi.

Ocaktaki karakolda bulunan askerlere ek olarak iki cemse asker daha geldi. İşçiler arasında bir heyet oluşturarak müdürün yanına çıktık. "Tek talebimiz, işten atılmaların iptal edilmesidir. Bu sağlanıncaya kadar kimse işe başlamayacak." dedik. Böylece direniş fiilen başlamış oldu.

Birbirimizin Üstüne Yürüdük

Hüseyin Topkaya (Maden işçisi - Ozan)

Keso'nun çavuşlarından çok çektim. Beğenmediklerini, o işten bu işe sürüyorlardı. Bana da çok yer değiştirttiler. Bir gün, ana yolda vagon sürüyorum. Abdullah Çavuş yanıma geldi: "Topkaya! Lambanı tak, doğru ocağa! dedi. Ben de, "Çavuşum, herifin biri gelmiş. Bağında bir tosbağa var. Almış, bağdan dışarı çıkarmış. Tosbağa demiş ki 'A.... koyum, o bağ olmazsa bu bağ olsun.' Benim için fark etmez." diye cevap verdim. Ardından Ali Çavuş geldi: "Sizin Sabri Topkaya komünistini Bereketli'ye attırdık. Oradan da daha uzağa attıracağız." demesiyle benden küfürle karşılığını alınca birbirimizin üzerine yürüdük. Zor ayırdılar.

Ocağa inip işe başladım. Vagonların biri geliyor, biri gidiyordu. Ali Çavuş'un kardeşi, Parmaksız Kemal, "Topkaya! Topkaya! Çabuk, çabuk!" diye baskı yapıyordu. Küfrederek, "Çalışmıyorum lan!" dedim ve kazma küreği aşağı fırlattım. Gittim, direğin dibine oturdum. Ertesi günü, beni yine eski işime verdiler. Ama haksızlık ettikleri insanların sayısı da, huzursuzluğu da artıyordu. O günlerde Mehmet Çavuş'a şöyle seslenmiştim:

Allah göstermesin senin yüzünü,
Romatizma kitlesin iki dizini,
Medrese kaçkını, fırsat düşkünü,
İnsan olmak zordur çavuşum...

Çavuşum diye kendin översin,
Çalışmayanı, çalışandan çok seversin,
Ağzında lafları, gem gem geversin,
İnsan olmak zordur çavuşum...

Ekmek Parası Mücadelesi Daha Ağır Basmıştı

Sadık İmdat

Keso ve kardeşleri, direnişin başladığı gün ortamı germek ve bizi haksız duruma düşürmek için her şeyi denediler. Aramızda kısa süreli bir arbede de yaşandı. İşçilerin çoğu Keso'ya güvenini yitirmişti,

bu yüzden bizimle birlikte davranıyorlardı. Ayrıca, tel örgülerin dışında, bize destek için gelen ailelerimiz de caydırıcı bir güç oluşturuyordu. Keso bu durumda, bize sataşmaya cesaret edemedi. Aramızda çıkan gerilim sonucunda jandarma da Keso ve kardeşlerini tel örgülerin dışına çıkardı. Olayların büyümemesi için dikkatli davranıyorlardı. Dışarıya çıkartılan Keso, son kozunu oynadı: "Sendika üyesi bütün arkadaşlar yanıma gelsin. Hep birlikte sendika binamıza gidiyoruz." diye bağırdı. Bu sesleniş, yaklaşık yüz elli işçiyi etkiledi. Keso, bu yandaş işçiler ile Turhal'a sendika binasına gitmek için ocaktan ayrıldı. O günden sonra bir daha da ocaktan içeri giremedi. Bizler maden ocağında direnirken onlar da Turhal da, sendika binasında toplanıyorlardı.

Keso'nun patronsever uygulamalarından zarar gören sağcı işçilerin bir kısmı da bizimle kalmıştı. Ekmek parası mücadelesi, daha ağır basmıştı. Öğleden sonra direniş alanına Kaymakam, ertesi gün de Patron Osman Özdemiroğlu ve Tokat Valisi geldiler. Vali bizi yanına çağırdı. Biz de heyet olarak gittik ve Keso'nun keyfî uygulamalarını, gerekçesiz işten atılmaları, tek derdimizin iş güvencesi olduğunu, bu işten atılmalar kaldırılıncaya kadar direneceğimizi söyledik. Patron, bizim yasal olmayan bir direniş yaptığımızı, Keso'nun ve sendikanın ise yasal olduğunu, muhatabının o olacağını söyledi. Biz de asıl yasal olanın, ekmek ve aş mücadelesi veren işçilerin mücadelesi olduğunu belirttik. Dönüşte, gelişmeleri işçilerle paylaştık. Kesin kararlıydık, kimse iş yerini terk etmeyecekti.

Aramızdan iki işçi arkadaş seçip acilen Ankara'ya sendikanın genel merkezine gönderdik. Amacımız genel merkezi bilgilendirmek, onların desteklerini istemekti. Fakat onların da çarkın bir parçası olduğunu gördük. Sanki söz birliği etmişçesine, hep aynı sözlerle karşılaşıyorduk. Arkadaşlarımız, sendika genel merkezindeki yetkililerin kendilerine, bizi muhatap almayacaklarını, yasal olarak mevcut yönetimin arkasında olduklarını, bizim de bu yolla bir şey elde edemeyeceğimizi söylediklerini ifade ettiler. Bu arada, kendi aramızda, beş kişilik bir direniş komitesi oluşturmuştuk. Komitede ben ve

Ahmet Can sol görüşlü, Hamdi Türk, Abdullah Başlak ve Muzaffer Güder sağ görüşlüydü. İşleri çok iyi organize etmemiz gerekiyordu. Ocaklardaki suyun çekilmesinden makinelerin sağlıklı korunmasına, ocak çevresinin güvenliğinin sağlanmasından gece direnişte kalacakların listesini yapmaya kadar, her şeyi iyi planlamalı ve işçilerin moralini yüksek tutmalıydık. Gece nöbetlerinde bekar arkadaşlar ve gönüllü işçiler kalacak, diğer işçi arkadaşlar da gündüzleri, üretim devam ediyormuşçasına düzenli olarak işe geleceklerdi. Ayrıca derdimizi anlatacak kapasitedeki arkadaşlarımızı da, Turhal'daki siyasi partilere, derneklere ve demokratik kuruluşlara göndererek hem kamuoyu oluşturacak hem de önerilerini alacaktık.

İki gün sonra, genel merkeze gönderdiğimiz iki arkadaşla birlikte, Sendika Örgütlenme Sekreteri Hakkı Coşar da Turhal'a geldi. Örgütlenme sekreteri, bizimle biraz sohbet ettikten sonra, işçilere seslenmek istediğini söyledi. Biz de, belki durumun çözümüne uygun bir şeyler söyler diye işçileri meydanda topladık. Yanılmıştık. Daha ilk cümlesinde, bizi tahrik edecek ve direnişi zayıflatacak şeyler söyledi: "Sağcılar sağa, solcular sola ayrılsın!" Buraya geliş nedeni belli olmuştu. Direnişteki işçilerin farklılıkları üzerine oynayarak onları bölmeye çalışmak... Hemen müdahale etmemiz gerekiyordu. Bir grup arkadaşımız, örgütlenme sekreterini yaka paça tutup tel örgülerin dışına çıkardı. Biz de işçilere dönüp mücadelenin sağ-sol değil, iş, aş ve ekmek mücadelesi olduğunu, örgütlenme sekreterinin Keso'dan farklı davranmadığını anlattık. Ankara'dan gelen arkadaşlar da gelişmeleri aktarınca işçilerin tamamı, Türk-İş'le bu işin yürümeyeceğini, başka arayışlar içerisinde olmamız gerektiğini daha iyi kavradılar. Konuşmaların sonucunda Türk-İş'ten topluca istifa etme kararı aldık.

Ne yapacağımız netleşmişti. Keso'nun verdiği listelerdeki arkadaşlarımızın işten atılmalarının geri alınmasının yanında, artık iş yerinde Türk-İş'i de istemeyecektik. Bunu nasıl yapacağımızı da, Turhal'daki emek dostu kişi ve kurumları dolaştıktan sonra netleştirecektik.

Türk-İş'ten Ayrılarak İyi Bir Karar Vermişlerdi

İlhan Özdemir

Direnişteki işçilerin temsilcileri, Turhal' daki bütün siyasi partileri, sendikaları ve dernekleri dolaşıp en son bize geldiler. Dolaştıkları yerlerden doyurucu cevaplar alamamışlardı. Bize gelenlerin arasında, Ahmet Can da vardı. Onunla daha önceden bu konuda görüşüp sohbet etmiştik. Ama bu sefer kendisi, direnişteki işçilerin beş temsilcisinden biri olarak derneğimizdeydi. Gelen heyete, dernek olarak bütün emekçilerin hak taleplerini her koşulda desteklediğimizi, doğal olarak bu direnişi de destekleyeceğimizi, Türk-İş'ten ayrılmakla iyi bir karar verdiklerini söyledik. Konuyla ilgili önerilerimizi sorduklarında da, Türkiye'de yeraltı ve yerüstü madenciliği konusunda, emekçilere en yakın davranan sendikanın, Yeraltı Maden-İş olduğunu, sendikanın mücadele pratiklerinden örnekler vererek anlattık. İş yerinde yeni bir sendika konusunun, Yeraltı Maden-İş Sendikası'na üye olunarak çözülebileceğini ve isterlerse onları sendika yöneticileri ile buluşturabileceğimizi belirttik.

Sağ Görüşlü İşçilere Yeraltı Maden-İş'i Nasıl Kabul Ettirecektik

Ahmet Can

Diğer arkadaşlar ile birlikte dernekte konuşulanları, direniş komitesine aktardık. Turhal'daki bütün işçi sendikaları, Türk-İş'e bağlıydı. Bizim için farklı bir sendika yoktu. Bildiğimiz tek şey, mevcut sendikadan ayrılmamız gerektiğiydi. Hepimiz bu düşüncedeydik. Alternatif olarak tek seçeneğimiz ise, Yeraltı Maden-İş'ti. Fakat çoğunluğu sağ görüşlü işçilere, Yeraltı Maden-İş'i nasıl anlatacak, nasıl kabul ettirecektik? Bu durumda, Keso'nun provokasyonlarına açık bir yanımız olacaktı. Çok dikkatli davranmak zorundaydık. İşçilere, Yeraltı Maden-İş'in diğer sendikalardan farkını, şu andaki gibi kendi kendimizi yöneteceğimizi, mücadele pratiklerini, Yeraltı Maden-İş'in emeğin mücadelesini veren ve bütün işçileri kucaklayan bir sendika olduğunu ve bundan başka bir şansımız olmadığını anlattık.

Sonuçta ben ve Sadık, işçiler tarafından bu ilişkiyi gerçekleştirmekle görevlendirildik. Halis Bilge'nin kurduğu bağlantıyla, benim emektar arabama atlayıp Yeni Çeltek'e gittik ve Şube Başkanı Osman Fahri Şanlı ile görüştük.

Bize Düşen Üyelik İşlemlerini Hızlandırmaktı

Sadık İmdat

Osman Başkan, bize kısaca Çeltek mücadelesini anlattı. İşçilerin birbirlerine ve sendikaya güvenmelerinin öneminden bahsetti. Anlattıklarından, yeni süreçte az çok nelerle karşılaşacağımızı tahmin edebiliyorduk. Bu süreçte iyi ve işçi dostu bir sendikanın önemi; mafyatik eski sendikanın uzaklaştırılmasında ve işçilerde kısa sürede görülen olumlu değişimlerde, kısacası Çeltek'in mücadelesinde örneklenmişti. Görüşmeden ve burada gördüklerimizden sonra bize düşen, üyelik işlemlerini hızlandırmaktı. Dönüşte Osman Başkan, şu an adını hatırlamadığım bir arkadaşı yanımıza verdi. Turhal'a onunla döndük. Noter'i de yanımıza alarak bir hafta kadar köylerde Yeraltı Maden-İş'e üye kaydı yaptık. Bu kayıtlar sırasında muhtar dayım, desteğiyle yine yanımızda idi. Noter masraflarını, Yeni Çeltek dayanışması ile çözdük. Yeni Çeltek, o günden sonra her zaman dayanışmasını sürdürdü.

Olay çabuk duyuldu. Şehirdeki siyasal tansiyon yükseldi. Yeraltı Maden-İş'i sadece patron, Türk-İş ve Keso değil, ilçenin mülki amirleri de istemiyordu. Madenin ardından, Turhal Şeker Fabrikası başta, diğer çalışma alanlarının da DİSK'e geçmesinden çekiniyorlardı.

Direnişin sekizinci günü, Müdür Raşit Baltalı beni yanına çağırdı. Müdür, aynı zamanda patronun kız kardeşi ile evli olduğu için, eşinin ortaklık haklarını da temsil ediyordu. İş yerinde yeni bir sendika istemediklerini, böyle bir şeyi kabul etmeyeceklerini, direnişi bırakıp işimizin başına dönmemizi, zaten bu işi uzun zaman sürdüremeyeceğimizi, yaptığımızın yasal olmadığını, suç işlediğimizi söyledi. Nasihatle başlayıp gözdağı vermekle sonuçlanan bir konuşma yapmıştı. Ayrıca yeni sendikanın "komünist" olduğunu, sağcı işçilerin bu sendikaya uyum gösteremeyeceğini, bu dokunun tutmayacağını belirtti.

Ben de Yeni Çeltek'e gittiğimizi söyleyerek orada gördüklerimizi anlattım. Orada Türk-İş'teki gibi sendika ağalığı yoktu. İşçiler kendi kendilerini yönetiyordu. Sendika yöneticileri de, Keso gibi davranmıyordu. Ayrıca Antimuan işçilerinin, Türk-İş genel sekreterinin buradaki davranışından sonra, o sendika ile gönül bağları kopardıklarını ve Türk-İş'i defterlerinden sildiklerini söyledim.

Geceleri Tepelerde Yakılan Çoban Ateşleri

İlhan Özdemir

Yeni gelişmeler sonucunda, Dev-Der'deki arkadaşlar beni madende görevlendirdi. Birkaç gün sonra, Mustafa Şahbaz da sendika görevlisi olarak madendeydi. İkimiz de direniş bitinceye kadar madenden hiç ayrılmadık. Sorumluluğumuz artmıştı. İşçilerin yüzde altmışı sağ kökenliydi. Çok hassas davranmamız gerekiyordu. En ufak yanlışımız direnişi bitirebilirdi. İşçilerin güvenini kazanmak zorundaydık. İşimizin zorluğunun bilincindeydik.

İş yerinin güvenliğini işçiler sağlıyordu. Devrimci gençler de direniş boyunca, maden sahasının çevresindeki tepelerde nöbet tutarak dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı, direniş alanının güvenliğini sağladılar. Geceleri tepelerde yakılan çoban ateşleri, madende kargaşa yaratmak isteyen güçlerin üzerinde caydırıcı etki yaratırken işçilerin arasında da olumlu izler bırakıyordu. Kendilerinin güvenliği için, karda kışta nöbet tutan gençlerin orada olması, onları hem huzurlu kılıyor hem de devrimcilere bakışlarını değiştiriyordu.

Devrimci gençlerin artık boş vakti yoktu. Derneğin açık tutulması, mahalle çalışmaları, direnişteki işçilerle dayanışma için toplanan yardımlar, maden nöbetleri vb. bütün koşuşturmacalar, onları hızla değiştirip yetkinleştiriyordu. Gençlerin devrimci abisi "İşçi Hüseyin" boş kaldığı zamanlarda yanına birkaç genci alıyor, bulduğu herhangi bir araba veya traktörle, Alevi köylerindeki tanışlarını dolaşıyor, hem propaganda yapıyor hem de patates, soğan, bulgur, mercimek, ne toplayabilirse topluyordu. Aynı çalışma, başta Ray Mahallesi olmak üzere, Dev-Der'in örgütlü olduğu bütün mahallelerde sürüyordu.

TÖB-Der, Dev-der ve mahallelerdeki bütün ilişkilerimizden yararlanarak evlilerden on, bekârlardan yirmi lira olmak üzere, direnişle dayanışma aidatı topluyorduk. Hatta pancar söküm zamanlarında, toplama işini, tarla başına götürü bir fiyatla anlaşıp gelirini de bu dayanışma bütçesine katıyorduk. Bu çalışmalar, direnişin sonuna kadar devam etti. Devrimcilerle işçiler birer aile gibi oldular. Sağ kökenli işçilerin sendika ve devrimciler hakkındaki önceki görüşleri de yavaş yavaş değişiyordu. Bizler de değişip yetkinleşiyorduk. İşçiler değişip sınıf kimliklerinin farkına varıyorlardı. Turhal değişiyordu. Turhal'ın demokrasi mücadelesi de güçlü bir pratik üzerinden meşrulaşıyordu. Bu arada sağcılar ve MHP de değişiyordu. Bu gelişmeleri nasıl durdurabileceklerini düşünerek Turhal ve madende her türlü provokasyonu deniyorlardı.

İşçiler, köylüler ve emekçi halkımıza,*

16-12-1978 Cuma günü, Turhal Antimuan Madeni Özdemir İşletmelerinde, tüm işçiler işverene karşı direnişe geçmiştir. Amaçları kendilerine karşı, amansız bir baskı kurmak isteyen patronu dize getirmek, kendi yasal haklarını, toplu sözleşme anlaşmasıyla alınmış olan haklarını korumaktır. (...)

İşçiler, ortak sınıfsal tavır almaya başladılar. İlk etapta işçileri satan sarı sendikadan istifa ederek DİSK-Yeraltı Maden-İş Sendikasında birleştiler. Artık patron uşağı sendika bir daha gelmemek üzere gidiyor.

İşçiler, köylüler, emekçi halkımız... Onlar, sizden korkuyorlar ve onlar biliyorlar ki, artık maden işçilerinin birliğini bozamayacaklar.

Yaşasın maden işçilerinin direnişi...

Yaşasın işçilerin, köylülerin ve emekçi halkımızın birliği...

Üreten biz, yöneten de biz olacağız.

Dev-Der

* Bu bildiri Turhal D.Yol Dava dosyasından alınmıştır.

Turhal, Tarihindeki En Gerilimli İki Günü Yaşadı

İlhan Özdemir

Mustafa Şahbaz'la aynı günlerde, Kemal Akçay da Turhal'a gelmişti. Kemal askerî konularda çok yetkin biriydi. Maden sahası ise, direnişin sonlanması için yapılacak her türlü saldırıya açık bir bölgedeydi. Direnişin güvenliğini sağlama konusunda onun bilgisinden çok yararlandık. Madene yapılacak saldırıların hangi bölgelerden olabileceği ve nereleri daha çok önemseyerek güvenliği sağlayabileceğimiz konusunda çok yararlı bir "direnişin güvenliği planı" oluşturdu. Bir keresinde, maden sahasının korunması en zor yerlerinden biri olan, Yeşilırmak üzerindeki yayalar için yapılmış tahta bir köprüyü, bir dinamit lokumuyla havaya uçurmuştu. Gerçekten burası, işçilerin nöbet tuttukları yerlerin çok uzağında, denetimi zor bir bölgedeydi. Daha sonra madene pek çok bölgeden saldırı ve taciz yapıldı ama bu bölgeden hiç zorlanmadık. Kemal, alanın güvenliği için alınacak önlemler sistemleşinceye kadar, bir süre aramızda kaldı. Sonrasında da ihtiyaç duyduğumuz anlarda, aralıklarla gelip bize desteğini sundu. Çok cesur, alanında birikimli, kendisini davaya adamış arkadaşlarımızdan biriydi. Ondan çok şey öğrendim. Daha sonra Çorum'da çıkan bir çatışmada öldürüldü.

Sendika üyeliği çalışmalarına gelince... Herkes işçilerin üyelik için Turhal'a notere geleceğini duymuştu. Türk-İş ve Keso, yaklaşık yüz elli işçiyle, MHP de tüm gücüyle orada olacaktı. Kavga çıkması işimize yaramazdı. İşçilerin özgür iradeleriyle sendika üyelik işlemlerini sağlamalıydık. Bunun yanında işçilere ve devrimcilere saldırarak üyeliklerini engelleme niyetlerini boşa çıkarmak için, biz de bütün gücümüzle orada olmalıydık. Yeterli ilişkimiz ve caydırıcı gücümüz vardı. Devrimci gençler, devrimci liseliler, TÖB-Der'li öğretmenler, mahalledeki ilişkilerimiz ve gelebilen herkes ile orada olacaktık. Başta Dev-Der'liler, bu işi iyi örgütlemeli, iyi organize etmeliydik. Mustafa Şahbaz, Ahmet Can ve Sadık İmdat'la birlikte işçileri gruplara ayırıp grup sorumlularını belirledik. Olabilecek olayları ve durumun önemini anlattık. Karşımızda engelleyici, kalabalık bir kitle olacaktı ama şuna da emindik ki daha kalabalık bir kitle de bizim yanımızdaydı.

Turhal, tarihindeki en gerilimli iki günü yaşadı. MHP'liler ve Keso'nun adamları, Halis Bilge ve arkadaşlarının örgütlediği kitleye sataşmayı göze alamadı. Birkaç ufak itişip kakışma, laf atma ve karşılıklı atılan ve iki gün boyunca süren slogan savaşının dışında, üye kayıtları kontrolümüzde gelişiyordu. İşçilerin aileleri ve devrimcilerden oluşan kitleye engel olamayacaklarını gören Keso ve MHP'liler, taktik değiştirdiler. Bu sefer de güvenlik güçleriyle devrimci kitleyi karşı karşıya getirmek için girişimlerde bulundular.

Liselerdeki Tüm Gücümüzü Noterin Önünde Topladık

Aziz Özen (Liseli devrimci genç)

İki gün boyunca Turhal liselerindeki tüm gücümüzü, Noter'in önünde topladık. Arkadaşlarımızın çoğu iki gün okula gitmedi. Sempatizan arkadaşlarımızın da bir kısmı bir gün, diğer kısmı da diğer gün okula gitmeme haklarını kullandı. Herkes tüm boş vakitlerinde alanda olacaktı. Liseli Dev-Genç'liler iki gün boyunca alandaki yerini aldı. Liseliler maden direnişi boyunca tepelerdeki çoban ateşi nöbetlerine de katıldı. Orada başta İlhan abi ve Mustafa abi bizi çok etkiledi. Halis Abi zaten bizim rol modelimizdi. İlhan Abi'nin güven veren duruşu, Mustafa Şahbaz'ın sakin bilgeliği, bizim örnek aldığımız özellikleri oldu.

İlhan abiyi Dev-Der başkanlığından tanıyorduk. Mustafa abiyi yeni tanımış, sonu gelmeyen sorularımızla yormuştuk. Turhallı abimiz İşçi Hüseyin her yerde olduğu gibi burada da, çok emek sarf etti. Maden işçileriyle, vardiya değişim saatlerinde bol bol konuşuyorduk. Özellikle genç işçiler arasında, derneğimize gelip gidenlerin sayısı artmaya başladı. Devrimcileri hayatın içinde tanıdıkça onlara karşı güvenleri ve sempatileri artıyordu.

Mavi Bereliler Kitleyi Dağıttı

Şükrü Yılmazer

Dev-Der noter binasına çok yakın bir yerdeydi. Dernek binamızda bütün gün çay servisi yaptık. Binanın girişinde ve basamaklardaki görevli arkadaşları, nöbetleşe dinlendiriyorduk. İkindi saatlerine

yakın, kitlede bir dalgalanma oldu. Baktığımızda, yeni gelen işçi dolu bir otobüsün, polisler tarafından karakola çekildiğini gördük. Görevli arkadaşları kitleyi yerlerinden oynatmamaları için sürekli uyarıyorduk. Başkan Sadık'ı karakola gönderdik. Öğrendiğimize göre işçiler hakkında bir ihbar vardı. Onları gözaltına almak istiyorlardı. Gözaltı gerçekleşirse hem üye kayıt işi engellenecek hem de kitlede bir moral bozukluğu olacaktı. Bir grup görevli işçi ile birlikte karakola gittik. Otobüs aranmış, bir suç unsuru bulunmamıştı. Bu durumda gözaltı gerekçesi ortadan kalkıyordu. Polislerle bir süre "alırım-alamazsın" tartışması yaptık. Bu itişme sırasında üç-dört polisin Çavuş Enver Eriş'e şiddet uyguladığını, Enver arkadaşın yere düştüğünü ve polislerin onu yerde tekmelediklerini gördük. Bu arada Enver'in üzerindeki silah da yere düşmüştü. Görevli işçiler de arbedeye katıldı. Enver'i ve silahını olay yerinden kaçırdılar. Kalan görevli arkadaşlar, fiili bir durum yaratıp otobüsle birlikte karakoldan uzaklaştılar.

Karakol önündeki bu hareketlilik kitleye de yansımıştı. Meydanda gerilim üst boyuttaydı. Küçük bir provokasyon, büyük bir kavgaya dönüşebilirdi. Böyle bir durumda fatura bize kesilecekti. Arkadaşlarımızın tüm çabasına rağmen kitledeki huzursuzluk devam ediyordu. Birden mavi berelilerin acımasızca, kafa göz yararcasına kitleye saldırdığını ve onları dağıtmaya başladığını gördük. Günün sonunda Keso, üyelikleri engelleyemedi ama bizi polisle karşı karşıya getirerek, jandarmayı kitlemize saldırtarak kendince görevini yapmış oldu. Jandarma saldırısını ve polisin gözaltı çabasını saymazsak, günü hedefimize uygun, yaklaşık doksan işçiyi üye yaparak tamamlamıştık.

Türk-İş ve Keso alandaki davranışlarıyla, direnişteki işçilerin gözünden tamamen düşmüştü. Ayrıca işçiler, gereksiz polis ve jandarma şiddetiyle devletin baskıcı yönünü görmüşlerdi. Karakoldaki arkadaşlarını polise teslim etmemeleri, birlikte direnirlerse nasıl başarılı olacaklarını da onlara gösterdi. İlk defa bir sınıf aidiyeti hissediyorlardı. Devrimcilerin sadece ocakta değil şehirde de onların yanında direndiklerini görüyorlardı. Kimlerin dost, kimlerin düşman olduklarını yaşayarak öğreniyorlardı.

Ertesi gün de aynı kararlılıkla, meydandaki yerimizi aldık. Dün ortalığı terörize eden MHP'li Necati'nin arabasının kullanılmayacak hâle getirildiğini, MHP binasının da darmadağın edildiğini duyduk. Jandarmanın saldırısında canı yananlar, gereksiz yere jandarmayı kışkırtıp üzerine salanlara böyle cevap vermişti. MHP'liler pek ortalıkta gözükmüyordu. Keso da bir grup arkadaşıyla meydanı gören bir kahvede pinekliyordu. İşçilerin üye yazılımını tamamladık. Gün sakin geçti. Turhal için hareketli, bizim için önemli iki gün yaşamış ve istediğimiz sonuca ulaşmıştık. Yeraltı Maden-İş çoğunluğu sağlamıştı. Sendikamız artık yanımızda olacaktı.

Yeraltı Maden-İş Yetkiyi Alıyor

Ahmet Can

Biraz zorlanmıştık, yorulmuştuk ama aldığımız sonuca değmişti. Yeni sendikamıza yapılan üyeliklerle, çoğunluğu sağlamıştık. Direnişçi işçilerin beş kişilik yürütme komitesiyle, sendikanın geçici yönetimini oluşturduk. Sadık İmdat başkan, ben de sekreter oldum. Mustafa Şahbaz ve İlhan Özdemir de sendikanın danışmanı oldu.

Dedikleriniz Gerçekleşecek mi?

İlhan Özdemir

Mustafa Şahbaz ile birlikte işçilerle bol bol sohbet ediyorduk. Sınıf sendikacılığından ne anlamamız gerektiğini, işçilerin çıkarlarının nasıl ortak olduğu, artık sendika başkanının ağzına bakmayacağımızı, her konuda birlikte karar vereceğimizi, çekinmeden sıkılmadan ne düşünüyorsak söylememiz gerektiğini, ortak haklarımızın ortak savunucuları olmamız gerektiğini sendika ve iş yeriyle ilgili her türlü kararı birlikte alıp birlikte uygulayacağımızı, her konuda patronun avukatlığına soyunan Sarı Sendika ile sendikamızın farkını anlatıyorduk. Artık sadece sendika üyesi olmadıklarını, sendikanın sahibi gibi davranmaları gerektiğini, sendikanın biz, bizim de sendika olduğumuzu söyledikçe bu tanımlar işçilerin hoşuna gidiyordu. Ama bir yandan da bize "Bunlar balayı günleri, dedikleriniz gerçekleşecek mi? Hep böyle davranacak mısınız?" der gibi bakıyorlardı.

Birkaç gün sonra Genel Başkan Çetin Uygur ve sendika avukatı Turhal'a geldiler. Onları karşıladık. Kısa bir bilgilendirmeden sonra, işçileri büyük meydanda topladık. Çetin Uygur burada işçilere seslendi: "Bizi birleştiren tek şey, emekçi kimliğimizdir. Patron bizi değil, emeğimizi satın alır. Bizim de bunu en iyi şartlarda satma hakkımız var. Sosyal haklarımız, iş güvenliğimiz, iş güvencemiz, iyi bir ücretle çalışma talebimiz ve grev yapma hakkımız anayasal bir haktır. Bu haklarımızı kazanmak için birlikte davranacağız, olabilecek tahriklere karşı uyanık olacağız, hiçbir şekilde bölünmeyeceğiz, bugüne kadar bizlerden gizlenen bütün haklarımızı, şu an var olan coşkuyla ve kararlılıkla direnmeye devam ederek ve iş yerini terk etmeyerek alacağız. Yeraltı Maden-İş Sendikası'nın Turhal'a en yakın Yeni Çeltek ve Aşkale şubelerindeki kardeş işçiler de, her şeyleriyle bu direnişin bir parçasıdır. Patronun mutlak dize geleceğine ve direnişin zaferle sonuçlanacağına inanmalıyız."

Çetin Uygur'u bize, "Onun mühendisliği ve genel başkanlığı kağıt üzerindedir. Aslında o sıradan bir maden işçisidir" diye anlatmışlardı. İlk tanışmamızda ve sonrasında yalnız Çetin Uygur'un değil, sendika avukatı Ahmet Bey, İbrahim Bey, Emin Bey, Gültekin Bey ve her arkadaşın, bir sendika işçisi gibi davrandığını, sendikada hiçbir hiyerarşinin ve bürokrasinin olmadığını gördük. Çetin Uygur'un yaptığı bu konuşma, arkadaşlara güven vermişti. İşçilerin kafalarındaki sendika olgusu değişiyor, soru işaretli gördükleri konular da her olayda azalıyordu.

Direniş süresince, sık sık ileride işçilere önderlik edecek yetenekte gördüğümüz arkadaşları on-on beş kişilik gruplar hâlinde Ankara'ya sendikal eğitime gönderdik. İlkinde ben de gitmiştim. Eğitim arasında yemek molası verdiğimizde, sendikada bulunan görevli ve çalışanlarla peynir, ekmek, zeytin ve domatesten oluşan yemeği hep birlikte yedik. Turhal'a dönerken işçiler kendi aralarında, "Bunlar bize gösteri yapıyorlar! Yoksa bunlar kebaptan aşağı yemek yemezler!" diye konuşuyorlardı. Bir ay sonra bu sefer habersiz gönderdiğimizde, menüde benzer şeyler görünce bunun bir kandırmaca

olmadığını daha iyi kavradılar. Dönüşte, artık Ankara'dakilere güvendiklerini anlatıyorlardı.

Öleceğim de O Yoldan Ayrılmayacağım

Hüseyin Topkaya

Direniş başladığından beri, orada yatıp orada kalkıyorduk. Çetin Uygur'un konuşmasından sonra, daha bir inanarak devam ettik. Faşistler kapımıza gelip "Direnişe gitmeyeceksiniz." diye baskı yapıyorlardı. Ben de, "Öleceğim de o yoldan ayrılmayacağım." diyordum. Tutkunlukla direndik. Eğer korkmuş olsaydık bu ekmeği yiyemezdik. Patrona kızgınlığımı şöyle dile getirmiştim:

Elalmış'ta olur harman,
Dizlerimde yoktur derman,
Gençlikte bize geldi ferman,
Seni, seni faşist dölü.....

Bizi dağlarda yatırdın,
Kendi malını batırdın,
Yanında faşist getirdin,
Seni, seni mason dölü.....

Ocağın ağzında söğüt,
Sana kimler verdi öğüt,
Al malını be it oğlu it,
Seni, seni gavur dölü...
Hüseyin'im yandı özüm,

Bütün gençleredir sözüm,
Lanet olsun iki yüzün,
Seni, seni zalimin dölü...

Sanki Maraş'ın Gerginliği Şantiyeye Yansımıştı

Ahmet Atak (Yeraltı Maden-İş Sendikası avukatı)

Direnişin ilk günleriydi. Turhal'a ilk gelişlerimden biriydi. Aralık 1978'deki Maraş olaylarını, Dev-Der'le aynı binada olan TÖB-Der'deki televizyondan izlediğimi hatırlıyorum. Ülkenin pek çok

yerinde denenen Alevi-Sünni çatışması, Maraş'ta üst boyutlarda gerçekleşmişti. Bu çatışmayı her yere sıçratabilirlerdi. Madende de, bu gerilimi kullanarak direnişi kırabilirlerdi. Başka Maraşların olmasını engellemek gerekiyordu. O gece madende, lojmanlarda bir işçi arkadaşın evinde kalmıştım. Sabahleyin, evin penceresinden büyük meydandaki hareketlenmeyi izlemeye başladım. Noterde işçi kayıtları yapılmadan önceki gün olabilir. Çok sayıda asker ve çok sayıda işçi, karşılıklı dizilmişlerdi. Albay bağırıp çağırıyordu. Sanki Maraş'ın gerginliği şantiyeye yansımıştı.

Büyük ihtimalle, Vali İçişleri Bakanı'yla görüşürken, Albay da Vali'den haber gelinceye kadar işçilerin gözünü korkutmaya çalışıyor, göz dağı veriyordu. Çoğunluğu sağcı ve muhafazakâr, kalanı Alevi olan işçiler, sanki kendilerini aşmış, sınıf kardeşliğini kavramış gibi, askerlerin karşısında dimdik ve kararlı duruyorlardı.. Albay verdiği gözdağına rağmen, işçilerin bu kararlı duruşunun devam ettiğini görünce askerleri meydandan çekti.

Noterdeki üyelik işlemleri bitince ve sendika meşrulaşınca beni köşke yemeğe çağırdılar. Yemekte İşletme Müdürü Raşit Bey yardımcısını konuşturarak beni dolaylı olarak tehdit ediyordu. "Asarız! Keseriz! İzin vermeyiz!" gibi sözlerle gözdağı verdiriyordu. İşçilerin sendikal tercihini şantiyede uygulatmayacağına dair sözlerdi bunlar. Mesajı almıştım. Ben de sendikanın avukatı olduğumu, bu şantiyede işçilerin tercihinin geçerli olacağına dair birkaç söz söyleyip yanlarından ayrıldım.

Arkadaşlar Telefondan Çağrıldığımı Söylediler

Sadık İmdat

Direniş'le birlikte işçi aileleriyle başlayan dayanışma, sendika meşrulaşınca daha da güçlenmişti. Başta benim köyüm Yenice ve direnişçi işçilerin yaşadığı köyler olmak üzere, Dev-Der'lilerin Turhal'daki mahallelerden, çevredeki Alevi köylerden, çalışan işçi ve esnaftan topladıkları erzak ve bağışa ilave olarak Yeniçeltek ve Aşkale sendika şubelerinin sınıf dayanışması devam ediyordu. Bu dayanışma, direnişin sonuna kadar sürdü.

İşçiler merkez ve çevre ocaklarda, dinamit deposunda ve diğer önemli noktalarda gerekli nöbetleri dönüşümlü olarak yirmi dört saat tutuyor, gerekli makinelerin bakımlarını gerçekleştirerek sanki maden çalışıyormuş gibi iş yerine sahip çıkıyorlardı. Devrimci gençlerin ocak çevresindeki güvenliği sağlamak için çevredeki tepelerde tuttukları nöbetler de devam ediyordu. Bu dönem boyunca, işletmedeki karakol komutan yardımcısı uzman çavuşun çok yardımını gördük. Karakol komutanı ise patronlarla birlikte davranıyordu Çorum'un Alevi köylerinden birinden olan uzman çavuş, hep bizim yanımızdaydı.

O günlerde patronun ve müdürün iş yerinde görmek istemedikleri sendikaya karşı, hangi engellerle karşımıza çıkacaklarını düşünüyordum. Birkaç gün sonra, arkadaşlar telefondan çağırıldığımı söylediler. Arayan Sivas Bölge Çalışma Müdürlüğü'nden bir memurdu. Eski Sendika Mali Sekreterinin şubelerine yetki belgesi başvurusu yaptığını, hemen Sivas'a gelmemiz gerektiğini söylüyordu. Ahmet Can'ın arabasıyla Sivas yollarına düştük. Bu araba elimiz ayağımız, her şeyimizdi. Her yere onunla yetişiyorduk. Bence direnişin kahramanlarından biriydi. Sivas'a vardığımızda bizi arayan memuru bulduk. Abdülfaik Peker isimli devrimci bir memurdu. O haber vermese, eski sendika yetkiyi yenileyecek ve bu durumu düzeltmek için çok uğraşacaktık. Bu arkadaşın dayanışması anlatılamayacak kadar büyüktü. Dilekçede, direnişteki bütün arkadaşların ismi vardı. Hemen müdürün yanına çıktık. "Biz bu sendikanın üyesi değiliz. Yeni bir sendikaya üye olduk ve onunla birlikte şu an direnişteyiz. Dilekçede isimler, işçi arkadaşlarımızın haberleri olmadan kullanılıyor. Bu yüzsüzlüğü nasıl yaparlar? Bu dilekçe, gerçek dışı!" diyerek dilekçeyi iptal ettirdik. İlk saldırıyı, devrimci bir memurun dayanışmasıyla atlatmıştık. Bunların devamının geleceğini hissediyorduk. Dikkatli olmalıydık. Sadece patronlar değil, Turhal'daki mülki yöneticiler de Yeraltı Maden-İş'i tanımamakta ısrar ediyorlardı.

Direniş ikinci ayına girmişti. Bir gün nizamiye kapısına üç kişi geldi. Bizimle görüşmek istiyorlardı. Yanlarına gittik. Buraya; işletme müdürü, hukuk müşaviri ve başmühendis olarak atandıklarını

ve hemen göreve başlayacaklarını söylediler. Bunun da engellemelerin bir parçası olduğu hemen anlaşılıyordu. Kendilerinden yetki belgelerini istedim, belgelerin sonradan gönderileceğini söylediler. Biz de "Hemen defolup gidin! Şu gördüğünüz işçilerin sizi doğduğunuza pişman etmeleri için bir işaretimiz yeter..." dedik. İtiraz eder gibi oldular. Sesler karşılıklı yükselince tartışmayı duyanlar yanımıza geldi, çevremiz kalabalıklaştı. Durumun ciddi olduğunu görünce çekip gittiler.

Çatışma Nasıl Gidiyor? Başka Kopan Yerin Var mı?

İlhan Özdemir

Ertesi gün iki kamyon insan, nizamiye kapısına dayandı. İşe alındıklarını ve başlamak için geldiklerini söylüyorlardı. Yeni bir oyunla karşı karşıyaydık. Direnişçi işçilerle, gelen köylüleri çatıştırmak istiyorlardı. Ocakta çalışma yapılmadığını, direnişte olduğumuzu, kandırıldıklarını anlattık. Meydandaki işçiler de kapıda kalabalıklaştıkça ya saygı duyduklarından ya da kalabalıktan çekindiklerinden "Siz dururken bizim çalışmamız uygun olmaz." diyerek geri döndüler. Gelenlerin arasında, arkadaşlarımızın tanıdığı ülkücüler de vardı. Direnişi kırmak için her türlü yöntemi deniyorlardı ve deneyeceklerdi. Daha dikkatli olmamız, gece gündüz güvenliği artırarak ocağı ve çevresini daha dikkatli korumamız gerekiyordu. Bu arada ilginç olaylar da yaşıyorduk. Hep saldırı beklemekten, hep tetikte olmaktan sinirlerimiz gerilmişti. Bir gün, çevredeki tepelerde nöbet tutan gençlerden bir kısmı, sabaha karşı ateşin başında otururken uyuyakalmış. Birden içlerinden birinin bağırmasıyla uyanmışlar. Genç arkadaş, "Kolum koptu! Kolum koptu!" diye bağırıyormuş. Etrafa bakmışlar. Herhangi tehlikeli bir durum yokmuş. Dönüp arkadaşlarının yanına gittiklerinde, onun kendini çatışmada hissettiği bir rüya gördüğünü anlamışlar. Kolu da üzerine ters yattığı için uyuşan genç arkadaş, uyku sersemliğiyle kolunun koptuğunu sanmış. Bu genç, sonraki günlerde arkadaşlarının "Çatışma nasıl gidiyor? Başka kopan yerin var mı?" gibi sataşmalarından kurtulamamıştı.

Takip eden günlerde, başka bir grupta nöbet tutan bir genç, gecenin karanlığında önce bir hışırtı, sonra bir kıpırdanma, sonra da parlayan bir çift göz görmüş. Telaşla arkadaşlarını uyarmış. Bir süre ne olduğunu anlamaya çalışırlarken tanımlayamadıkları bir şeyin hareket ettiğini görmüşler. Aralarından biri, parlayan bir çift göz fark edip ateş etmiş. Yanına gidip baktıklarında bir koyun vurduklarını görmüşler.

Direniş tepelerinde yakılan çoban ateşlerinde, çokça çıkma lastik yakılıyordu. Bu da direnişe katılan gençlerin yüzlerini karartıyordu. Ayrıca direnişin ilk aylarında ateş yakılan bölgede hava çok soğuk oluyordu. Bu durumda gençler, ateşe sırtlarını dönerek oturuyorlar ve ısınmaya çalışıyorlardı. Bir gün gençlerden biri, sırtındaki sıcaklığı ateşe yakın oturmasına yorarak nöbet tutarken paltosunun alev aldığını çok geç fark etmiş, yanmaktan son anda arkadaşları tarafından kurtulmuştu. Genç arkadaşlar, her ne kadar devrimin ve mücadelenin gönüllüsü olsalar da, doğanın tam içinde yapılan direniş hâllerinde tecrübesizdiler. Her şeyi yaşayarak öğreniyorlardı. Genç arkadaşlarımızın bu fedakâr katkıları, direnişin sonuna kadar sürdü. Bu durumdan, bahar ayları gelince kurtuldular. 78 gençliği, gerçekten farklıydı.

Mavzerle Taciz Ateşi Yapılıyordu

Mehmet Ertan

Bir gece ben, Halis, Rıza, Elvan ve birkaç arkadaş dernekte oturuyorduk. Hacılar köyünden madene doğru silahlı saldırı yapıldığına dair bir haber geldi. Hemen hareketlendik. Turhal'ın çıkışından, Yavşanlık bölgesinden, madene iki yolla gidiliyordu. Hacılar köyü birinci yol üzerindeydi. Burası AP'li ve tutucu bir köydü. Bir grup maden işçisi burada oturuyordu. Biz güneydeki nehir kenarını takip eden yolu tercih ettik. Şükrüler de haberi alıp bir minibüs dolusu arkadaşla bizden sonra birinci yoldan madene gitmişler. Madene yaklaştığımızda, nöbet tutan işçilerle karşılaştık. Onlardan bir arkadaşı yanımıza alıp Mustafa Şahbaz'ın yanına gittik. Hacılar

köyü yakınındaki su deposu yönünden, şantiyeye doğru, mavzerle ve aralıklarla taciz ateşi yapılıyordu. Biz ateş açılan bölgeyi çevirip müdahale etmeyi düşünüyorduk. Gecenin karanlığından yararlanarak oraya yaklaşabilir ve saldırıyı sonlandırabilirdik. Kanımız kaynıyor, yerimizde duramıyorduk. Ateş açanlara bir ders vermemiz gerekiyordu. Mustafa Şahbaz'a, "Ne yapabiliriz?" diye sorunca ondan tarihî bir ders aldık. Bizim göremediğimizi bize göstermişti: "Çocuklar, bu taciz ateşinin sebebi, bizi korkutup telaşlandırmak. Çözülmeler yaratıp direnişi kırmak. Bizi karşılık vermeye zorluyorlar. Verelim ki çatışma çıksın ve jandarma müdahale etsin. Direniş sonlansın. Eski düzenlerini yeniden kursunlar. Biz bu oyuna gelmeyeceğiz. Siz şimdi Yavşanlık bölgesine geçin. Yoldan gelen geçenleri gözleyin. Daha kötü bir durum gelişirse erken haberimiz olsun."

Yüzündeki Tırnak İzleri İnkar Edemeyeceği Kadar Belirgindi

İlhan Özdemir

Direnişi kırmak için gerçekleştirilen bütün provokasyonlar ters tepiyordu. Direnişteki işçiler; sağcı- solcu, Alevi-Sünni ayrımlarının birer kışkırtma olduğunu, ekmeklerini küçültmek ya da yok etmek için yapıldığının farkına varmışlardı. Bu yüzden direniş biterse tekrar Keso'nun insafına kalacaklardı. Bu durum, farkında olmadıkları sınıf kimliklerini, ırksal-dinsel-mezhepsel kimliklerinin önüne geçirmişti. Sağcı işçilerin arasında, az da olsa zaman zaman gönlü onlara kayan ya da dışarıdaki bu olaylarla kışkırtılan işçiler de çıkıyordu. Bunlardan birisi bir gün, lojmanda kalan işçi arkadaşlardan birinin eşine, yalnız olduğu bir sırada saldırdı. Niyeti kadına tecavüz etmek, sonra da, "Bakın, komünistler geldi, kadınlarımızın namusu tehlikede!" diyerek propaganda yapmaktı. Kadın dirençli çıkmış, MHP'li saldırganın elini kolunu ısırmış, tırnaklarıyla yüzünü kan içinde bırakmıştı. Saldırgan çareyi kaçmakta bulmuştu. Kadın onun peşini bırakmamış, sokağa çıkıp olayın duyulmasını sağlamıştı. İşçiler ve jandarma kısa bir aramadan sonra saldırganı buldu. Yüzündeki tırnak izleri, olayı inkâr edemeyeceği kadar belirgindi.

Üzerlerinde Altı Tabanca Bulduk

Sadık İmdat

Başka bir gün nöbetçi işçiler, dinamit deposunun etrafında dolaşan dört yabancı erkeği yakalamış ve bize haber göndermişlerdi. Hemen olay yerine ulaştık. İçlerinden biri, iyi tanıdığımız bir MHP'liydi. Yakaladığımız kişilerin üzerlerinde altı adet tabanca bulduk. Zabıt tutturarak jandarmaya teslim ettik. Amaçları, dinamit deposuyla ilgili bir provokasyon yapmaktı. Daha sonra bütün bu olayların arkasında, Tokat'tan gönderilen iki MHP'li olduğunu öğrendik. Görevleri, direnişçi işçilerin mücadelesini bölmek, direnişi kötüleyecek olayları örgütlemekti.

Bir Gün de Et Yiyelim!

İlhan Özdemir

Kadına yapılan saldırı ve sonrasında dinamit deposunda yakalanan silahlı MHP'lilerin bu çabaları, işçilerin birlikte davranışlarını parçalayacağına, aksine iş ve ekmek kavgasının haklılığını ve işçilerin daha sıkı dayanışma bilincini çoğaltı. Bu durum, sağ kökenli işçilerin çoğu için de geçerliydi. Aralarında tek tük de olsa bu işler için kullanılabilecek insanlar çıkabilirdi. Ama bu olaylar, işçilerin de en az bizim kadar dikkatli ve duyarlı olarak davranmaya başladıkları bir ortam oluşturmuştu.

Bu gerilimlerin arasında, güzel şeyler de oluyordu. Gençlerle işçiler, işçilerle işçiler arasında sohbetler gelişiyor, sendikanın, "İşçi nedir? Hakları nelerdir?", "Devlet nedir?", "Mücadele Nasıl Olmalıdır?", "Dostlarımız kimlerdir?" gibi eğitici yazıları ve sendikanın dergisi okunuyor, tartışılıyordu. Ankara'ya gidip kısa eğitim alan işçilerden bazıları devrimcileşiyor, Dev-Der'e gidenler çoğalıyordu. Bir gün işçiler sohbet ederken bize sitem ettiler: "Her gün zeytin, peynir, domates, helva yiyoruz. Bir gün de et yiyelim!" Ben de, "Şansımız yaver giderse söz veriyorum yarın et yiyeceğiz." dedim. Haklıydılar. Gelen yiyecek dayanışmasının anlamı çok büyüktü. Ama hep benzer yiyecekler geliyordu. Doğal olarak, gariban halkımız kendi ne yiyorsa ondan bir parça bağışlıyordu.

Madenin çok yakınında Yeşilırmak akıyordu. Bereketi bol, balığı çok bir ırmak... İşçilerden iyi yüzme bilen ve dinamit kullanan bir grup arkadaşı alıp nehre gittim. Balığa dinamit atmak kötü bir şey... Ama o zamanlar çevre bilincimiz kısıtlı... Şansımızın iyi olduğu bir gündü, çok balık tuttuk. İşçilere iyi bir ziyafet çektik. İşçilere sekiz ay boyunca sadece o gün et yedirebilmiştik.

Direniş Yerinde Moral Çok Önemliydi

Muzaffer Çevik (Dev-Der üyesi)

Çocukluğumda pek çok işte çalışmıştım. Bunlarda biri, saz imalatı yapan bir ustanın çıraklığıydı. Saz yapmak, telleri takmak, akort yapmak derken notasız da olsa saz çalmayı öğrenmiştim. İyi bir müzik kulağım vardı. Direniş sırasında orman memuru olarak çalışıyordum. Bütün izinlerimde madene gidip işçilere saz çalıyordum. Mahsuni Şerif, Ali Asker ve diğer devrimci ozanlar, türkülerini severek çığırdığımız ozanlardı. Orada dayanışmanın tadını ve sınıfın gücünü daha iyi hissediyordum. Herkes yeteneklerini ortaya koyuyor, birleşmiş bir gücün sıcaklığını yaşıyordu. Direniş yerinde moral çok önemliydi. O da, burada fazlasıyla vardı.

Antimuan Madeni, Yaktın Canımı

Aşık Hüseyin Topkaya (Maden işçisi ve ozan)

Tam 16 yıl madende çalıştım. Bir gün ocakta yığılı kalmışım. Beni vagonla yukarı taşımışlar. Bir süre hastanede tedavi gördüm. Sonra beni vagonlara verdiler. Oradan başvagoncu olarak emekli oldum. O zamanki duygularım şöyle dile gelmişti:

Ocağa girdimde toz ile duman,
Bekledim vakti de, geçmiyor zaman,
Bu çavuşlar, işçilere vermiyor aman,
Antimuan madeni, yaktın canımı,
Damarlarda sen kuruttun kanımı...

İçeri girdim de, dayalı kürek,
Topuklar yıkılmış, tutmuyor direk,

Söyle çavuş söyle, kaç vagon verek,
Antimuan madeni, yaktın canımı,
Genç yaşımda sen kuruttun canımı,

Tozlar uçuyor, nefes doluyor,
Siyah duman, ciğerleri sarıyor,
Çavuşlar durmadan, acı bağrıyor,
Antimuan madeni, yaktın canımı,
Genç yaşımda, sen kuruttun canımı…

Boz bulanık akar, madenin suyu,
Yanında da vardır, Hacılar köyü,
Soyunu sorarsan, Antimuan soyu,
Antimuan madeni, yaktın canımı,
Genç yaşımda sen kuruttun kanımı,

Hüseyin söyler, sözün doğrusu,
Kalmamıştır ciğerimin yarısı,
Nice dul kalmıştır, gençlerin karısı,
Antimuan madeni, yaktın canımı,
Damarlarda sen kuruttun kanımı …

AST "Zengin Mutfağı" Adlı Oyunu Oynadı

Hüseyin Koçbulut

Direnişin üçüncü haftası gibiydi. Bütün Turhal'ı, "Yaşasın maden direnişimiz", "İşçi, köylü, gençlik/Devrim için birleştik", "Üreten biziz, yöneten de biz olacağız" gibi yazılarla donatmıştık. Bahara doğru Deveci Sineması'nda, hem Turhal hem de direnişteki işçiler için bir moral gecesi tertipledik. O günlerde bölgede turneye çıkmış olan AST'ı* Turhal'a davet ettik. "Zengin Mutfağı" adlı oyunu sundular. Oyunun konusu, günün ruhuna çok uygundu. Bu yüzden çok sevilmiş, sinema dolup taşmıştı. Keşke mücadelenin sıcak koşullarında bu tür moral verici kültürel faaliyetleri daha sık yapabilseydik.

* Ankara Sanat Tiyatrosu

Ortam Bir Film Platosunu Andırıyordu

İlhan Özdemir

Yeni Çeltek işçileri mücadele içerisinde pişmiş, sınıf bilincini kavramış ve bu bilinçle davranır olmuştu. Birkaç kere dayanışma kamyonlarıyla, direnişe destek vermeye geldiler. Hele bir gelişlerinde, İstanbul'daki 1 Mayıs'ta yürüdükleri gibi, kazma ve baretleriyle nizamiye kapısından meydana girdiklerinde, direnişteki işçiler bu manzara karşısında çok duygulandılar. Madenci duruşlarını ve sınıf dayanışmalarını çılgınca alkışladılar. Sınıf kardeşleri birbirlerini kucaklarken bizler dâhil herkes çok duygusal anlar yaşadı. İşçiler birbirleriyle kaynaşmış, karşılıklı sohbet başlamıştı. Çeltek işçileri deneylerini aktarıyor, bizimkiler dikkatle dinliyor, sonu gelmez sorularını Çeltek işçileri sabırla cevaplıyordu. Sınıfın birleşik gücü ve oluşturdukları enerji, bizi bile etkilemişti. Ortam bir film platosunu andırıyordu. O gün, direnişin başarıya ulaşacağına herkes daha fazla inandı.

Tokat Valisinden Bir Haber Geldi

Sadık İmdat

Ufak tefek aksiliklerin dışında, direniş artık meşruluk kazanmıştı. İşçiler, sendika ve devrimciler üzerine yapılan dedikodulara artık inanmıyordu. Kendi yaşadıkları, kendi gözlemledikleri daha inandırıcıydı. Turhal Belediye Başkanı Naci Özdemir bizden yanaydı. Dev-Der'liler ilçe ve çevresinde MHP'lilere hareket alanı bırakmamış, bu da Keso'nun çevresini daraltmış, gücünü zayıflatmıştı. Hatta Patron Osman Özdemiroğlu'nun bile, direniş sırasında ocağın ve makinelerin bakımını yaptığımız, iş yerini çalışmaya hazır hâlde tuttuğumuz için bizi takdir ettiğini duyuyorduk. Kimse direnişin bu kadar sürebileceğini, bizim bu kadar dayanabileceğimizi tahmin etmiyordu. Direnişe yapılan saldırılar da güç kaybediyor ve azalıyordu.

Direnişte yedinci aya girmiştik. Tokat Valisinden bir haber geldi. İçişleri Bakanı Tokat'a gelecek, Vali, Patron ve avukatı ile görüşecekti. Beni de çağırıyorlardı. Kararlaştırılan günde ben, Belediye Başkanı Naci Özdemir ve Ahmet Can, emektar arabamızla yola koyulduk.

İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş'in Tokat Spor Salonu önündeki düzlüğe inişini bugün bile hatırlıyorum. Orada Turhal Kaymakamı da vardı. Bakan ile birlikte Kaymakam, Naci abi ve ben Valilik'e gittik. Önce beni içeriye almadılar. Bir süre sonra Vali, "Asıl bu adam bize lazım." diyerek beni içeriye götürdü. Bakan, "Anlat bakalım!" dedi. Ben de Keso'nun yaptıklarını, gerekçesiz işten çıkarılmaları, Yeraltı Maden-İş sürecini, direnişteki gelişmeleri, yapılan saldırıları anlattım. "Güvenceli olarak işimizi ve sendikamızın tanınmasını istiyoruz. Artık eski sendika ile çalışmamız mümkün değil." dedim.

Görüşmeler bitmiş, Turhal'a dönüşe hazırlanıyorduk. Naci abinin, Bakan'la kısa bir görüşmesi olmuştu. Ne de olsa aynı partiden, biri Bakan biri Belediye Başkanıydı. Naci abinin aktardığına göre Bakan, "Bu işle bizzat ilgileneceğim ve en kısa zamanda çözeceğim." demişti. Naci abi, patronun ekonomik haklarımızı vermeye razı olduğunu, sendikaya yetki vermek konusunda direndiğini ama bakanın bu konuyu da kabul ettireceğini düşünüyordu. Bu yolculukta Naci abinin birikiminden çok yararlanmıştım. Şantiyeye döndüğümüzde, gelişmeleri işçi arkadaşlarla paylaştım. Hepimizin morali düzelmişti. Direnişin zaferi yakındı.

Kadınsız Devrim Olmaz

İlhan Özdemir

Evet işçilerin morali düzelmiş, yüzleri gülmeye başlamıştı. Biz ise ufak bir gerilim yaşamıştık. Bir öğle yemeğinde, şoförlük yapan Duran Alık'ın lojmanlardaki evine davetliydik. Evin etrafının jandarma ile sarıldığını fark ettik. İçeride beş, altı kişi kadar vardık. Ve hepimiz doluyduk. Ne yapacağımızı tartışırken evin hanımı, "Üzerinizdeki silahların hepsini bana verin, ben çıkarırım." dedi. Yedi, sekiz kadar aleti bir ipe geçirip beline sağlam bir şekilde bağlayıp ayağına bol bir şalvar geçirdi. Hiçbir şey fark edilmiyordu. Biz de bu arada, içeride kalan bir torba mermiyi banyoya götürüp kirli çamaşırların üzerine, dışkıyla kirlettiğimiz diğer çamaşırları da koyarak mermileri bunların altına sakladık. Tüm önlemlere rağmen, jandarmanın üzerimizi ve evi aramasına izin vermemekte kararlıydık. Jandarma

bir ihbar olduğunu, bu yüzden geldiklerini söyledi. Hepimiz gerilmiş ve katılaşmıştık. Aramızda Sadi Çırak ve Mustafa Şahbaz vardı. "Bizi tanıyorsunuz! Her gün burada birbirimizi görüyoruz. İhbarlık bir durum yok. Burada öğle yemeğine misafiriz. Onur kırıcı bir şey yaşamayalım." dedik. Sözlerimiz, yüzümüzdeki gerginliğe eşlik eden sertlikteydi. Askerler duruşumuzdaki mesajı almışlar, arama yaparlarsa karşı koyacağımızı hissetmişlerdi. Sonrasında çekip gittiler.

Bu silahlar, muhtemel saldırılara karşı direnişin bir parçasıydı. Önemliydi. Evin hanımının olayı sahiplenişi, bulduğu çözüm, aldığı risk bizi çok etkiledi. Kadınsız devrim olamayacağını bir kez daha kavradık.

Birkaç gün sonra Mustafa Şahbaz'la sohbet sırasında onun hüzünlü olduğunu gördüm. Buraya geldiği ilk günlerde bir bebeği olmuş, bütün ısrarlarımıza rağmen o güne kadar görmeye gitmemişti. Beklenmedik olaylardan biri onun gidişine denk gelirse diye çekiniyordu. Bu direnişe de çocuğu gibi bakıyor, yirmi dört saatini burada geçiriyordu. Direnişin temel taşlarından biriydi. Bir risk yönetim uzmanı gibiydi. Tecrübeliydi ve bizim büyük bir eksiğimizi kapatıyordu. Gideceği yer de buraya çok kısa mesafede, Amasya'nın Gümüşhacı köyüydü. Ben, Sadık, Ahmet ve birkaç arkadaş daha ısrarcı olup zorla ikna ettik. Ahmet Can'ın arabası ile birkaç saatliğine çocuğunu görmeye gitti.

Çok İyi Şartlarda Anlaşma Oldu, Sizi Tebrik Ederim

Sadık İmdat

Tokat'taki toplantının üzerinden bir ay kadar sonra, İçişleri Bakanı bizi Ankara'ya çağırdı. Direniş komitesindeki arkadaşlar ve Mustafa Şahbaz'la taleplerimizi çok önceden belirlemiştik. Ankara'da, Çetin Uygur ve Avukat Ahmet Atak ile durumu son bir defa gözden geçirdik. Toplantı başladığında ilk konuşmalardan, Bakan'ın sözünde durduğunu ve sendikamızı patrona kabul ettirdiğini hissettim. Bunun yanında patron, ekonomik-sosyal ve teknik taleplerimize pek itirazda bulunmuyordu. Bunun nedenini sonradan öğrendik. Uluslararası piyasada, Antimuan ve bileşenlerinin ekonomik değerleri

yükselmiş ve çok prim yapmıştı. Bu yükselişle patron, bizim tüm taleplerimizi kabul etse bile, giderlerini fazlasıyla karşılayacaktı. Bu anlamda direnişin sonlanması, onun işine geliyordu. Stoklarda yeteri kadar cevher, son işlemler için bekliyordu. Ayrıca tesislere iyi bakmıştık. Birkaç gün içerisinde işletmeyi üretime hazır hâle getirecektik. İşe başlamak için her iki tarafın da yeterli gerekçesi vardı. Toplantının sonunda şu konularda anlaşma sağlandı:

- Yeraltı Maden-İş Sendikası, iş yeri sendikası olarak tanınacaktı.
- Sekiz aydır alınmayan maaş ve ikramiyeler hemen ödenecekti.
- Keso ve adamları iş yerine girmeyecek, tazminatları ödenerek işten çıkarılacaktı.
- Keso ile davranan işçilerden madende çalışmak isteyenler, önce direnişçi işçilerden özür dileyecek, sonra Yeraltı Maden-İş'e üye olacaktı. (Çok az işçi bu yolla işe döndü.)
- Ücretlere %100 zam yapılacaktı.

Anlaşmanın diğer ayrıntıları ise, toplu iş görüşmelerinde sonuçlandırılacaktı. Bu konunun hızlandırılması için, İçişleri ve Çalışma Bakanlıkları birlikte mesai yapacaklardı. Bakan bile, "Çok iyi şartlarda anlaşma oldu. Siz kazandınız." diye beni tebrik etmişti. İşçiler bu anlaşmaya çok sevinecekti.

Hemen Turhal'a döndük. İşçileri meydanda toplayıp bilgilendirdiğimiz de yer yerinden oynadı. Beni omuzlarına alıp taşıdılar. Toplu iş görüşmelerindeki diğer maddelerin ne olması gerekliliğiyle hiç ilgilenmiyorlardı. Şenlik başlamıştı. Halaylar çekildi, türküler söylendi. Eğlenmek, neşelenmek güzeldi ama işe başlayıncaya kadar, aynı ciddiyetle direnişe devam etmemiz gerekiyordu. Bu konuda uyarılarda bulunduk ve sendikanın yetki belgesini almak için Sivas'a gidip Çalışma Bölge Müdürlüğüne başvurduk. Belgeyi kısa bir zamanda da aldık.

Şimdi sıra toplu görüşmelerindeydi. Bu konuda Yeraltı Maden-İş'in birikimine güveniyorduk. İş yerini, "Nasıl bir sözleşme istiyoruz?" diyen afişlerle doldurduk. İşçilerin farklı taleplerini de sözlü

olarak topladık ve görüşmelere başladık. Sendikamız tecrübesiyle, çok iyi kazanımlarla sonuçlanan bir sözleşme imzaladı. Yıllık ikramiyeler, ikiden üçe çıktı. Bin ton üretimden sonra, her beş yüz tonluk üretime, bir maaş ikramiye verilecekti. Rapor alan işçilerden maaş kesintisi yapılmayacaktı. Giyim kuşamda önceki kısıtlamalar kalktı. Eksiklerimiz karşılandı. Servisler yeniden düzenlendi ve iyileştirildi. Yemek ücretleri bordroya dahil edildi ve birim fiyatları zamlandı. Antimuan'ın zehirli etkilerine karşı, maske ve eldiven gibi malzemeler de kullanımı zorunlu oldu. Ayrıca düzenli süt ve yoğurt hakkı kazanıldı. Teknik güvenlik ve işçi sağlığı ile ilgili gerekli düzenlemeler yapılacaktı. İşçi alımlarının maden sahası yakınındaki köylerden olması ve bu konuda sendikanın yetkilerinin artırılması kabul edildi. 30.07.1979 tarihi, iş başı günü olarak kararlaştırıldı.

Anlaşmanın olumlu sonuçlarından sağcı işçiler bile etkilenmişti. MHP'li işçi Hüseyin Koçer'in, "Böyle komünistliğe can kurban. Komünistlik buysa, bundan sonra ben de komünistim." dediğini hatırlıyorum.

İşçilerin Davranışlarının Değiştiğine Şahit Oluyorduk

İlhan Özdemir

Maden direnişi boyunca hep dikkatli ve hassas olmuştuk. Kurduğumuz devrimci ilişkiler, maden işçilerini değiştirmişti. Bir kısmı devrimcileşmiş, çoğu da sol sempatizan olmuştu. Turhal'da yaptığımız etkinliklere katılımlar artıyor, işçilerin bir kısmı da derneğe gelip gidiyordu. Geçlerimiz de özellikle Geyran başta olmak üzere, maden köyleriyle ilişkilerini geliştirmişti. Geyran Muhtarı Ali Sızan, her yere koşmuş, Hamide Ana* evini devrimci gençlere açıp, onları yatırıp beslemişti. Nergis Anamız da elinde bastonuyla direniş boyunca işçilerin koruyucusu olmuştu.

Bu süreçte, işçilerin davranışlarının da değiştiğine şahit oluyorduk. Direnişten önce kumar oynama alışkanlığı olan Ahmet Civelek, kumar oynamaktan vazgeçmiş, sorduklarında "Devrimciler içki

* Sadık İmdat'ın annesi

içmez, kumar oynamaz. Ben oynarsam onların yüzüne nasıl bakarım?" diyen birine dönüşmüştü. Her akşam içki içme alışkanlığı olan Mehmet Çavuş, içkiyi bırakmıştı. Köydeki bakkal her seferinde bira şişelerini göstererek "Hadi seni bekliyorlar!" dedikçe "Devrimcilerin içmemizi istemediği içkiyi içmem"" diye cevap veriyordu. Buna benzer birçok olay işitmiştim.

Direniş sonucu kazanılan haklar, herkesin dikkatini çekmiş; Turhal esnafı işçilere, senetsiz kefilsiz alışveriş fırsatı tanımıştı. Başta Turhal Şeker Fabrikasında çalışanlar olmak üzere, Turhal'daki işçiler, DİSK'te örgütlenme çabaları içine girmişti. Bütün bu işçiler için, "Mücadele edilirse kazanılır." şeklinde olumlu bir referans oluşmuştu. Sonuçta, devrimci hareketin de Turhal'da potansiyeli güçleniyor, ilişkileri gelişiyordu. Direnişteki işçiler, bugün bile nerede görseler, saygı ve sevgilerini ihmal etmezler. "Devrimciler sayesinde ekmek sahibi olduk, çocuklarımızı okuttuk ve emekli olduk." derler.

İşçiler Çok Farklılaşmıştı

Sadık İmdat

Keso'nun etkisi de yetkisi de kalmamıştı ama ortalığı karıştırmaya devam ediyordu. En son numarası, üretime başlanacağı gün Turhal'a gelecek olan patrona, "Gelme! Dev-Genç'liler seni öldürecek!" diye telefon açmak olmuştu. Patronu ikna etmek için çok uğraştık. Eğer açılışa gelmezse bu bir kara propagandaya dönüşecekti. Üzerine yeni yalanlar eklenecek ve çalışmalarımızı gölgeleyecekti. Sonuçta patronun gelmesini sağladık. Patron ve ben, meydanda toplanan işçilere birer konuşma yapıp işe başlayacaktık. Patron heyecanlandığını, konuşamayacağını, onun yerine benim konuşmamı istedi. İlginç olacaktı. Hem sendika adına hem patron adına konuşacaktım. Önce sendika adına konuştum: "Arkadaşlar! Aylarca direndik, zorluklara göğüs gerdik ve kazandık. Şimdi yeni sendikamızla, kendi kendimizi yöneteceğiz. Direnişte geçen sekiz ay boyunca, başta sınıfımız olmak üzere pek çok yeni şey öğrendik. Kazanımlar elde ettik. Şimdi de, aynı dayanışma ile el ele vererek çalışmaya başlıyoruz. Hepimize hayırlı olsun!" dedim. Sonra biraz sağ tarafa geçip tekrar konuşmaya

başladım: "Şimdi de sizlere patronumuz Osman Bey adına sesleniyorum. Arkadaşlar! Sekiz ay ekmek mücadelesi verdiniz. İşte size ekmek! İşte size iş! Kazasız ve belasız çalışmalar diliyorum. Haklarınızı aldınız. Şimdi sıra sizde! Hem siz kazanın hem bana kazandırın."

Bütün işçiler çok mutluydu. Beklediklerinden öte kazanımlar elde etmişlerdi. Direnişin başladığı günden bu yana çok farklılaşmışlardı. Artık kendi yaşadıklarıyla, gerçek dostlarını ve gerçek düşmanlarını daha iyi tanıyorlardı. Bana gelince hep başaracağımıza inanmaya çalışmıştım. Ara sıra umutsuzluğa düştüğüm, kara kara düşündüğüm olmuştu. Ama sonuç güzeldi. Direniş sonuç almış, bir başarı öyküsüne dönüşmüştü. Mutluydum. Ben de İlhan abi ve Mustafa Şahbaz gibi, direniş sırasında maden alanından ayrılmamış, köyüm çok yakında olduğu hâlde yeni doğan çocuğumu çok az görmüş, onunla ilgilenememiştim. Geceler boyunca maden alanında direnen bütün işçi arkadaşlarımın her biri, benzer fedakârlıklarda bulunmuşlardı. Devrimci gençlerin verdiği destek, çevredeki tepelerde tuttukları nöbetler, ihtiyaçların karşılanmasında gösterdikleri dayanışma olmasa yalnızlaşabilir, başarısız olabilirdik.

Direniş Bizi Sınıfla Tanıştırmıştı

İlhan Özdemir

Bizler de işçiler gibi deneyimsizdik. Antimuan maden direnişi olmasa Dev-Der'de ve mahalle çalışmalarında olacaktık. Mücadelenin gittikçe derinleşen, yaygınlaşan ve kızışan koşullarında, emekçi halkımızın yararına ne varsa örgütlemeye çalışacak, yanlarında duracaktık. Turhal'da işçi sınıfı hariç her kesim içinde örgütlüydük. İşçilerle, ancak mahalle çalışmalarında bir araya gelebiliyorduk. Şeker fabrikasında çalışanlarla da ilişkimiz sınırlıydı. Direniş bizi sınıfla tanıştırmıştı. Süreç doğru yönlendirilirse muhafazakâr ve gelenekçi karakterli işçilerin bile nasıl bir farkındalık yaşadıklarına ve dönüşüm gösterdiklerine tanık olmuştuk. Onlarla birlikte biz de değiştik. Mücadelenin ilerleyen aşamalarında, bize çok yararlı olacak tecrübeler ve ilişkiler biriktirdik. Öğrendik ki emeğin düşmanları son ana

kadar tetikte duruyor ve faaliyette bulunuyorlardı. İş yerinde hem ortak hem de müdür olan Raşit Baltalı da direniş boyunca bizimle uğraşmıştı. Mustafa Şahbaz örneğinde, devrimcilerin de nasıl uyanık ve tetikte olduğunu gördük. Direnişin son günlerinde bile, işçilerin arasında dedikodu yayan ve onları birbirine düşürmeye çalışan MHP'liler vardı. Mustafa Şahbaz bunlardan birini tespit etmişti. Bir gün işçilerin toplu oldukları bir alanda, herkesin içinde bu işçinin sınıf düşmanlığını, patron yandaşlığını, mücadeleye zararlarını anlatarak iyice teşhir ettikten sonra bir de okkalı tokat atmıştı. Daha sonra yaptığımız bir sohbette, bu tokatın gerekli olduğunu, direniş boyunca devrimcilerin buradaki karşılıksız duruşlarını ispatladıklarını ama bu olayda sınıf karşıtlarına karşı tavizsiz olacağımızı hissettirmemiz gerektiğini söylemiş, bunun benzer şeyler yapmaya çalışanlar için engelleyici olacağına, işçilerin de bu tokatın kendi yararları için atıldığını fark edeceklerine işaret etmişti. Zafere bir adım kalmışken bile, devrimcilerin disiplini ve gelişmeleri gözlemlemeyi elden bırakmamaları gerektiğini bu olayda öğrendim.

Madende üretim başlamıştı. Sendikayla birlikte buradaki mücadele yeni bir evreye giriyordu. Ülkenin her tarafında emekçilere ve haklarına saldırılar sürüyor, devrimciler öldürülüyor, kitle katliamları tırmandırılıyordu. Yeni durumda sempatilerini ve güvenlerini kazandığımız işçilerin gelişimlerini sürdürmek ve daha kalıcı örgütlenmeler yapmak zorundaydık. Bir süre sonra Mustafa Şahbaz Yeni Çeltek'e döndü, ben de derneğe ve mahalle çalışmalarına döndüm. Buradaki görevimiz bitmişti. Dev-Der'den Şükrü Yılmazer ve Ali Özen maden işçisi olarak çalışmaya başlamıştı. Turhal'da yaşayan maden işçileriyle mahalle çalışmalarında, maden köylerindeki işçilerle de kırsal çalışmalarda buluşacak; bu süreçte tanıştığımız işçi arkadaşlarla da ilişkilerimizi geliştirecektik. Antimuan madeninde görev, Başkan Sadık, Ahmet Can, Şükrü, Ali Özen ve sendikanın görevlendireceği yeni arkadaşlara kalıyordu. Sendikada geçici yönetim kurulunu oluşturduk. Ahmet Can, hem sendika sekreteri hem de sendikanın genel merkezinde genel yönetim kurulu üyesi olmuştu.

Bu süreçte onunla ilişkilerimiz sıklaşmış, Ahmet Can da devrimci ilişkilerimizin bir parçası olmuştu. Eşi Dev-Genç'lilerin anası, evi de sık sık gidip yemek yedikleri ve geceledikleri bir yer olmuştu. Bu arada direnişin ve Turhal'daki mücadelenin isimsiz kahramanlarından biri de Ahmet Can'ın arabasıydı. Kullandığımız tek araba oydu. Ulaşım ve haberleşme aracımızdı. Hem sendikal hem devrimci faaliyetlerimiz sırasında çok kahrımızı çekti. Öyle ki 12 Eylül'ün ilk yılları dâhil, her zaman polislerin gözetimi altındaydı. Turhal'dan her çıkışta ya da Turhal'a her girişte didik didik aranıyordu. Hiçbir şey yapmasalar bize araba üzerinden baskı uyguluyorlardı. Hayalî "Devrim Müzemiz"in en güzel köşelerinden birinde yerini alacak, anıt arabamızdı.

Dengeyi İyi Tutturmamız Gerekiyordu

Ahmet Can

Keso ile birlikte davranan işçilerden çok azı şartlarımızı kabul edip sendikaya üye oldu ve işe başladı. Boşalan ve ihtiyaç duyulan yerler için işçi alımları yapılacaktı. Direnişte Alevi köyü Geyran'ın katkısı büyüktü. Geceler boyunca bekleyenler, çoğunlukla bu köydendi. Direnişin omurgasıydılar. Yeni işçi alımlarında bunu göz önünde bulundurmalıydık. Ayrıca madende çalışanı bulunmayan ve çalışmaya ihtiyacı olan aileleri gözetecektik. Bu konuda dengeyi iyi tutturmamız, diğer köylerin işçilerini tedirgin etmeyecek bir işçi alımı yapmamız gerekiyordu. İlk elde 20'ye yakın işçi alındı. Devrimci gençlerden sadece Şükrü Yılmazer ve Ali Özen'i işe aldık.

Liste Daha Çok Akrabalık İlişkileri Üzerinden Yapıldı

Şükrü Yılmazer

Toplu sözleşmede, işçi alımlarının çevredeki yakın köylerden alınması kabul edilmişti. Bu konuda sendikanın ve bizim tavrımız, işçi alımlarının daha çok madende çalışanı olmayan ve ekonomik durumları yetersiz aileler arasından yapılmasıydı. Bu şartlara uygun aday işçiler varken, kesinlikle bir veya birkaç çalışanı olan ailelerden yapılmamalıydı.

Oluşturulan liste bu duruma çok uygun değildi. Liste yoldaşlık ilişkileri üzerinden değil, daha çok akraba ilişkileri üzerinden yapılmış, bizim içimize de sinmemişti. Haklı olarak serzenişte bulunan arkadaşlar oldu. Demek ki bazı şeyler, yeteri kadar anlaşılmamış ya da içselleştirilmemişti. Sekiz ay boyunca her türlü zorluğa karşı, sırt sırta vermiş arkadaşlar, bu konuda direniş günlerindeki davranışlarından uzaklaşmış, hısım veya akraba kollayan bir davranış sergilemişlerdi. Yaptığımız eleştiriler haklı görülse de pek bir işe yaramadı. Sendika tarafından oluşturulan liste müdüre verilmiş, müdür de ben ve Ali hariç bütün listeyi onaylamıştı. İşveren bizi orada istemiyordu. Oysa direniş boyunca geliştirilen sıcak ilişkileri korumak ve güçlendirmek önemliydi. Madendeki yeni gelişmelerin nabzını tutmak, devrimcileşen işçilerin gelişmelerini devam ettirmek gerekiyordu. Mustafa Şahbaz'ın boşluğunu doldurmak zordu. Yeni süreçteki gelişmeleri kendi hâline bırakamazdık.

Halis Bilge'nin ısrarları sonucu, müdür bizi işe almayı kabul etti. Ama bu hazmedilmemiş bir kabul edişti. İşe girmek için hastaneden sağlık raporu almak gerekiyordu. Rapor almak için başvurduğumda ilginç bir olay oldu. Doktor ismimi sordu ve ben söyler söylemez, "Uzat elini." dedi. Beni tanımayan, çolak olduğumu bilmeyen biri, hemen elimi uzatmamı istemezdi. Belli ki doktor aranmış ve bilgilendirilmişti. Çolaklığım çalışmamı engelleyecek düzeyde değildi. Buna rağmen doktor, "Ağır işte çalışamaz." diye rapor düzenledi.

Sonuçta, bütün engellemelere rağmen madende çalışmaya başladım. Benim aralarında dolaşacağımı, hiçbir şeye elimi sürmeyeceğimi ve çalışmadan maaş alacağımı düşünen işçiler vardı. Bir tür denetim elemanı gibi davranacağımı, ileride de sendika yönetimine gireceğimi bekliyorlardı. Evet, Ali ile benim orada olmam önemliydi. Ama bu, daha iyi çalışarak olacaktı. İyi çalışarak ve en az onlar kadar ter dökerek... 12 Eylül'e kadar, kendimi farklılaştırmadan ve her işe koşarak sıradan bir işçi gibi ama devrimci bir işçi gibi çalıştım. Hiçbir ayrıcalığımın olmadığını onlara hissettiriyordum. Hayatım çalışmayla geçmişti. Maden işçiliği bana zor gelmiyordu. Direniş boyunca,

İlhan abi duruşu ve dürüstlüğüyle, Mustafa Şahbaz iyi konuşması, ikna kabiliyeti ve birikimiyle çok olumlu izler bırakmıştı. Ben de benzer bir sorumlulukla sıradan bir işçi gibi çalışıp ter dökerken işçiler, bu elle nasıl çalıştığımı merak ediyor, çalışmadan ortada dolaşabilecekken neden bu kadar çalıştığıma kafa yoruyorlardı.

Günlerimiz güzel geçiyordu. Ocakta işçilerle toplu yemek yiyor, sık sık köylerdeki devrimci genç işçilerin evlerinde kalıyordum. Servis kamyonuyla işe gelip giderken hep birlikte devrimci marşlar söylüyorduk. Yeraltı Maden-İş Sendikası'nın işçi eğitim kitapçıklarını birlikte okuyor, tartışıyor ve dağıtıyorduk. Sendikanın diğer bölgelerdeki mücadele haberlerini, eğitim afişlerini, sendika dergisini ve özel sayısını her işçiye ulaştırmaya ve okutmaya çabalıyorduk. Bu konuda gelişme gösteren işçileri, gruplar hâlinde sendikal eğitim amaçlı çalışmalara gönderiyorduk. Başta "Maden" filmi olmak üzere, maden ve işçi temalı Yılmaz Güney filmlerini, iş yerindeki büyük salonda hep birlikte izlediğimizi hatırlıyorum. İş yerindeki genç işçiler başta, özellikle Geyran köylüleriyle ilişkimiz çok gelişmişti. Adeta köyden biri gibi olmuştuk.

O günlere denk gelen bir Kurban Bayramı'nda, Turhal ve çevresinde, Dev-Der yararına kurban derisi toplama kararı almıştık. Genç işçilerin de yardımıyla madenci köylerden de toplayacaktık. İşçilerin ekonomik durumları düzelince hemen hemen hepsi kurban kesmiş, toplayabileceğimiz kurban derisi artmıştı. Halis Bilge, ben ve Hüseyin Koçbulut, hem Geyranlılarla bayramlaşmak hem de kurban derilerini almak için bir arabayla köye gitmiştik. Bütün köylülerle bayramlaştık. Bizi bayram yemeğine davet ettiler. Her evin önünde kurulan sofralarda yemekler yeniyor, köylüler de birbirlerinin evini ziyaret ederek hem bayramlaşıyor hem de konuk sofrasına oturarak ziyaret ettikleri evi onurlandırıyorlardı. Hayvan derilerini de bize vermişlerdi. Onları tuzlayıp kuruttuk. Çevreden toplanan diğer derilerle birlikte toptan sattık. Çok iyi gelir elde ettik. O yıl ve ertesi yıl Dev-Der'in ve devrimci hareketin pek çok ihtiyacını bu gelirden karşıladık.

Eşek Aynı Eşek ama Semer Değişmiş

Sadık İmdat

Maden üretime geçmişti. İşçiler mutlu, moraller düzgün, her şey yolundaydı. Sendika genel bir toplantı için beni Ankara'ya çağırdı. Biz Turhallılar iyi giyinmeyi severiz. İlk defa sendika genel toplantısına katılacaktım. Mahcup olmamak için, yeni bir takım elbise diktirdim. Çetin abiyi, avukatları, Yeni Çeltek'teki arkadaşları az çok tanıyordum. Mütevazı idiler. İşçi gibi yaşayıp giyinirlerdi. Ama bu kadar işçileştiklerini hiç tahmin etmemiştim. Toplantı Ankara'da sendika binasındaydı. Şube başkanlarının toplantısı gibi bir şeydi. Salona girdiğimde benden başka kravat takan ve takım elbise giyen yoktu. Kendimi mahcup hissettim ama yapacak bir şey yoktu. Mecburen bu hâlimle aralarına katılacaktım. Birden Çetin abinin sesini duydum: "Eşek aynı eşek... Ama semer değişmiş. Hoş geldin Turhallı." Bana takılmıştı ama ben utancımdan yerin dibine girmiştim. Hemen yandaki bir odaya geçip kravat ve ceketi çıkarttım. Türk-İş'le Yeraltı Maden-İş yönetimlerini karıştırmıştım. Uzun yıllar bir daha takım elbise giyemedim.

Ulen Sen de mi Madende Çalışıyon?

Şükrü Yılmazer

Bizim yaşam biçimimiz devrimcilikti, davranışlarımız da buna uygun ağırbaşlı, ciddi ve daha kontrollüydü. Oysa işçiler daha serbest davranıyor, birbirleriyle sürekli şakalaşıyor, bel altı fıkralar anlatıyor ve konuşmalarında sık sık argo ifadeler kullanıyorlardı. Halis en başta, böyle davranışları hiç sevmiyor, eleştiriyorduk. Daha sonra bu konuda deneyimli insanlarla yaptığımız sohbetlerde, bunların hemen hemen bütün maden işçilerinin genel davranışları olduğunu öğrendik. Göçük olma tehlikesinin getirdiği ölüm korkusu, Antimuan bileşenlerinin korumasız çalışmaya bağlantılı olarak yarattığı hastalık riskleri, havasızlık, toz ve duman soluma, gün ışığından uzak kalma gibi pek çok tehlike, burada bu tür davranışlarla göğüsleniyordu. İşçilerin arasında, çalışma alanındaki olumsuzluklara karşı vücutlarını ve zihinlerini koruyan bu tür davranışlar, kendi

doğallığında gelişiyor, yeraltında çalışmanın çağrıştırdığı tüm olumsuz düşüncelerden bu şekilde sıyrılabiliyorlardı. Kısacası insanların devrimcileşmesi, sadece siyasallaşmaları, mücadeleye katılmaları ile değil yaşam koşullarının iyileşmesinden de geçiyordu. Bu da zamanla çözülecek bir şeydi.

Bu zorlu koşullar, evdeki ilişkilerine de yansıyor, kadın-erkek ilişkileri dâhil evdeki bütün yaşamı şekillendiriyordu. Çok anlatılan ve halkın kendi mizahı ile süslediği şu hikâye, bu durumu daha net ifade edecektir. Köyün birinde, güzel bir havada, evlerinin önünde toplanmış, eşleri madende çalışan kadınlar, kendi aralarında sohbet ederken gözleri sürekli hareket hâlindeki bir tosunun davranışlarına takılır. Tosun, bir inekle çiftleşmenin peşindedir. Bunu başarmakta zorlanmasına rağmen, çabaları aralıksız sürmektedir. İçlerinden biri dayanamaz ve tosuna bağırır: "Ulen! Sen de mi madende çalışıyon?"

Köylülerin hayatlarını garanti altına alacakları, emekli olabilecekleri ve köylerine çok yakın olduğu için çalışmak istedikleri maden işçiliğinin bu yönleri de vardı. Ben de işçilerin daha önce olumsuz yaklaştığım bu tarz davranışlarına, daha farklı gözle bakmaya başladım.

1 Mayıs (1980)

1980 1 Mayıs'ı yaklaşıyordu. 1 Mayıs'ı Turhal'da kutlasak çok güzel olurdu. Bu potansiyelimiz de vardı. Kamil abinin cenazesine katılım çok kalabalıktı. 1 Mayıs'ta daha da kalabalık olabilirdik. Çok uğraşmamıza rağmen, olay çıkma olasılığının yüksek olma bahanesiyle, izin vermediler. Aslında, Turhal'da yükselen devrimci, demokrat potansiyeli engellemek istiyorlardı. 1 Mayıs'ın kutlanacağı en yakın ilçe Merzifon'du. Oradaki 1 Mayıs'a katılmak için çalışmalara başladık. Madende çalıştığım için, işçilerin katılımını örgütlemek bana düştü.

30 Mart, 1 Mayıs vb. günler yaklaşırken Turhal'da gerekçesiz gözaltılar yapılıyordu. Artık alışmıştık. Bu yüzden böyle günlerde evlerimizde ve bizi bulabileceklerini tahmin ettikleri yerlerde kalmıyorduk. 1 Mayıs sabahı erken saatlerde, Turhal'ın Amasya yolu çıkışında yol kontrolü yapıldığını duyduk. Amaçları, Turhal'dan katılımı

engellemekti. İşçilerin çıkışını da bir şekilde engelleyeceklerdi. Bir çözüm bulmam gerekiyordu. Bir plan yapıp uygulamaya başladım. İşçileri taşıyacak minibüsleri, ilerde bizi bekleyecekleri yeri tarif ederek boş olarak gönderdim. Minibüslerin yanına kadar yürüyerek gidecektik. Dağların arasından, patikalardan, 5-6 km süren neşeli bir yolculuk yaptık. Neşeliydik, hem bugün bizim bayramımızdı hem de bir engeli aşarak bayrama katılacaktık. Ayrıca işçiler ilk defa sendikalarıyla bir bayrama katılacaklardı. Minibüslerle sözleştiğimiz yerde buluşup yola çıktık ve Merzifon'da, sendika kortejindeki yerimizi aldık.

Miting alanında, Halis'in Amasya'da gözaltında tutulduğunu öğrendim. Halis, Sadık Başkan ve iki işçi arkadaşı, Ahmet Can'ın arabasıyla, Suluova'da, madende kullanılan bir elmas uç bahane edilerek gözaltına alınmışlar. Yeni Çeltek'teki işçi arkadaşların müdahalesi sonucu, diğer arkadaşlar Turhal'a geri dönmek şartıyla serbest bırakılmış. Bu olay, büyük olasılıkla Turhal polisinin marifetiydi. Halis üç gün sonra, Belediye Başkanımız Naci Özdemir'in kefaletinde serbest bırakıldı. Miting günü Turhal polisi, Amasya çıkışında yaptığı keyfî aramalar ve engellemelerle, mitinge katılımı engellemeye çalışmıştı. Amasya polisi de pek çok katılımcıyı geri göndererek buna katkı koymuştu. Her şeye rağmen, mitinge katılmayı başaran işçi arkadaşlar için yararlı bir gün geçirmiştik.

Kamil Özdemir'in cenazesinin kaldırıldığı gün ve gözaltında kaybedilen Ali Uygur'un bulunması için Türkiye çapında yapılan iş bırakma eylemlerinde, şantiyede çalışma durdurulmuştu. Özellikle kalleşçe öldürülen Kamil abinin cenazesine katılmak, işçilerin 8 ay boyunca yanlarında duran İlhan abiye duydukları gönül borcunun da bir ifadesiydi. Maden işçilerinin, Kamil abinin cenazesi, Ali Uygur protestosu ve engellemelere rağmen 1 Mayıs'a katılmaları; Turhal'da devrim gibi bir şeydi. 12 Eylül'den sonra kırsal alana çıktığımızda, bu işçilerin birçoğunun evinde kaldık, ekmeğini yedik, desteğini gördük. Bize sahip çıktılar. Hele cezaevinden çıktıktan sonra, köylülerin ormanda kestikleri odundan, bana bir römork hediye etmeleri, hayatımda aldığım en anlamlı armağanlardan biri oldu.

12 Eylül

Bir sabah erken saatlerde, babamın sesiyle uyandım. Evdekilere, "İhtilal olmuş! Şükrü'yü kaldırın." diyordu. Hemen kalktım. Önce kendimi toparlamaya çalıştım. Bu, beklediğimiz bir durumdu ve gerçekleşmişti. İlk işim televizyonu açmak oldu. Ordu, ülkenin yönetimine el koyduğunu bildiriyor ve halkın uyması gereken kuralları sayıyordu. Bunlardan biri de sokağa çıkma yasağıydı. Gelişmeleri izlemek amacıyla sokağa çıktım. Böyle durumlarda, halkın ilk yaptığı şey, durum netleşinceye kadar, ailesine yetecek kadar yiyecek stoklamak oluyor. Mahalle fırının önü kalabalıktı. Fırının sahibi ve çalışanlarını iyi tanıyordum. İçeri girip hem onlara yardımcı olmaya hem de sohbet etmeye başladım. Onların arasında sokağın ilk izlenimlerini alıp ne yapacağıma karar verecektim. Çok geçmeden askerî bir araç gelip fırının önünde durdu. İçindeki askerler seri bir şekilde inip silahlarını sıradaki insanlara yönelttiler. Oradaki herkesi, fırının içindekiler ve ben dâhil, dayaklar eşliğinde karakola götürdüler. Sokağa çıkma yasağını ihlal eden herkesi topluyorlardı. Darbeciler ilk günden, halk her söylediklerine itaat etsin diye psikolojik olarak baskılıyorlardı. Jandarmaların, bütün suçları ekmek almak için sıraya girmek olan insanlara uyguladığı şiddet, halkın yeni döneme itirazsız uymasını isteyen emir-komuta zincirinin olağan bir uygulamasına dönüşecek ve yıllarca sürecekti. Jandarmalar, aynı saatlerde, başka jandarmaların da kendi anne-babalarına ya da sevdiklerine böyle davrandıklarının ne kadar farkındaydılar, bilmiyorum... Ama, artık herkes için farklı bir dönemin başladığını biliyordum.

Karakolun bahçesi, temel ihtiyaçlarını karşılamak için sokağa çıkıp zorla buraya getirilen yüzlerce insanla doluydu. Bahçedeki insanları teker teker içeri alıp sorguluyorlardı. İçeriden çıkanlardan öğrendiğim kadarıyla, sorgucular siyasi polisti. Üzerimde bir silah vardı ve ilk günden böyle aptalca tutuklanmak istemiyordum. Bir şeyler yapmam gerekiyordu. Bahçede Rıza Hoca'nın babasını gördüm. Başında bir kasketi vardı. Hemen yanına yaklaşıp Salih amcadan kasketini istedim.Sağ olsun, hemen verdi. Tanınmamam için az da olsa yararı olacaktı.

Turhal Jandarma Komutanlığı'nın bahçe duvarları 1.5-2 m yüksekliğindeydi. Duvar diplerinde de belli aralıklarla dizilmiş jandarmalar nöbet tutuyordu. Onları gözlemeye başladım. İçlerinden iyi bir insan olabileceğini düşündüğüm birini seçecektim. Duvardan atlayıp kaçmaktan başka kurtuluş yolu yoktu. Kaçarken vurulma riski de vardı. Bunu göze almalıydım. Gözlemlediğim ve güvendiğim tek şey, jandarmaların bahçedeki kalabalığı kontrol edecek sayıda olmadığı ve yeni getirilen her grubun, dikkatsizliklerini daha çok arttırdığıydı. Daha iki yıl önce, askerliğimi jandarma olarak yapmanın ve onların psikolojisini çok iyi bilmemin avantajlarını kullanacaktım. Gözlemlerin sonucu, iyi olabileceğini düşündüğüm bir jandarmanın yanına yaklaştım. Çolak elimi fark edilecek şekilde göğsümde tutuyordum: "Abi, ben çobanım. Süt satmak için bisikletle şehre geliyordum. Asker abiler beni şehrin girişinde durdurdular. Bisikletim ve sütlerim yolda kaldı. İfade sırası da çok uzun. Hayvanlarıma bakacak kimsem de yok. Aç kalacaklar... Ne olur, izin ver de şu duvardan atlayıp gideyim." dedim.

Asker, çolak elime dikkatli bakarak ve gülümseyerek "Git başımdan." dedi. Elimin çolaklığının, jandarmayı yumuşattığını hissettim. Askerlik tecrübem işe yaramış, aradığım jandarmayı bulmuştum. Beş-on dakika dolanıp tekrar aynı jandarmanın yanına geldim: "Abi, hâlâ ifadeye çağırmadılar. Bisikletimi ve sütlerimi çalacaklar!" diye konuşmaya başladım. Gülümseyerek sözümü kesti: "Sen hâlâ gitmedin mi? Benim nöbet alanımdan gitme de nereden gidersen git." Hızla oradan uzaklaşıp karşı duvara doğru yürüdüm. Burada nöbet tutan jandarmaların dikkatsiz bir anında, duvardan atlayacaktım. Arkama baktığımda, konuştuğum jandarmanın beni gözleriyle takip ettiğini gördüm. Bir an ona güvenip güvenmemekte tereddüt ettim. Gülümsediğini görünce cesaretim arttı. Bu taraftaki jandarmalar bir yandan nöbet tutuyor, bir yandan da bahçedekilerin bitmek bilmeyen sorularına cevap veriyorlardı. İçlerinden hiçbiri, "Bunlardan biri kaçabilir, tedbirli olayım." der gibi durmuyordu. Duvara yanaştım. Sıçrayışımı gölgeleyecek, sohbet eden bir grubun arkasına geçip en uygun anı kollayıp sıçradım.

Duvarın öbür tarafına geçtiğimde, birkaç saniye ortamı dinledim. Bir hareketlenme yoktu. Kaçtığım fark edilmemişti. Sakin ve dikkati çekmeyecek şekilde oradan uzaklaştım. Aklıma birkaç gündür madende kalan, sendikanın iki avukatı geldi. Onları oradan çıkarıp daha güvenli bir yere götürmeliydim. Arkadaşlarla buluşmanın yollarını daha sonra arayacaktım. Yeşilırmak'ı takip ederek bahçeler arasından madene doğru yürüdüm. Avukatları, madenin misafirhanesinde buldum. Başka yerlerden haber almaya çalışıyorlardı. Ne yapmalıyız üzerine biraz sohbet ettik. Geyran köyüne doğru yola çıktık. Onları orada bir arkadaşımıza emanet ettim. İki gün sonra da Turhal'dan güvenli bir şekilde ayrılmalarını sağladım.

75 Gün Kadar Gözaltında Kaldım

Ahmet Can

12 Eylül'de evdeydim. Sonrasında, Yeraltı Maden-İş Genel Yönetim Kurulu üyesi olduğum için, 75 gün kadar emniyette gözetim altında kaldım. Karar defterlerinde imzamın olmamasından dolayı beni serbest bıraktılar.

Çoğu sağ görüşlü olsa da, yan yana geldiklerinde bir güç olduklarının farkına varan işçilerin, mücadele ettiklerinde nasıl başarılı olabileceklerini yaşayarak gördük. Başta Mustafa Şahbaz, Halis Bilge, İlhan Özdemir, direnişe katılan bütün işçiler, dayanışma gösteren bütün devrimci gençler ve Yeraltı Maden-İş'in varlığı... Bütün bu insanların, çıkarsız ve dayanışmacı ilişkileri, ardında unutulmaz anılar bıraktı. Bize insan olduğumuzu hissettiren anılar...

Direnişin Gösterdikleri

Şükrü Yılmazer

Turhal maden direnişi bizlere, bir kenara not düşmemiz gereken pek çok şeyi öğretti. Başta, eğer koşullar iyi değerlendirilirse ve güvenleri kazanılırsa sağ kökenli işçilerin bile, hakları için direnebileceklerini, zamanla da kendilerinin ve sınıflarının farkına varabileceklerini öğretti. Başarı için, pek çok ögenin yan yana gelip birbirleriyle iyi harmanlanması gerektiğini öğretti. Turhal örneğinde bunlar, hakları

için mücadele etmeye kararlı işçiler, İlhan Özdemir, Mustafa Şahbaz gibi kendini mücadeleye adamış iyi ve yetenekli devrimciler, Halis Bilge ve genç devrimci arkadaşlarının dayanışması ve kitle desteği, direnişçi işçilerin mücadeleye ailelerini katabilmeleri, Yeraltı Maden-İş Sendikası'nın üretenlerin yöneteceği bir sendika anlayışını samimiyet ve kararlılıkla hayata geçirmekteki başarısı, yeterli bir dünya görüşünü doğru pratiklerle ve iş üzerinden örgütleyen devrimci bir hareketin varlığı ve bütün bunların "Biz, farklı bir dünya istiyoruz ve yaratıyoruz." diyen bir kararlılıkla harmanlanıp organize edilmesiydi. Bunlardan birinin eksikliği, direnişi kendisi kadar eksiltecekti.

Diğer bir nokta da maden sahasının, Turhal için stratejik önemiydi. Eğer bu direniş gerçekleşmeseydi maden sahası, sarı sendikanın elinde çok kolay MHP'lileşecek ve Turhal'da yükselen devrimci potansiyele yönelik bir saldırı üssü olarak kullanabilecekti. Direnişin başarısı, bu durumu engellemekle kalmamış, içine çevre köyleri de katarak yeni ve dayanışmacı bir hayatın yeşerip boy vermesini sağlayan çift yönlü bir başarıya dönüşmüştü.

İşçiler sendika yöneticilerinin kendilerinden farklı olmaması gerektiğini, kendi pratikleri üzerinden yaşayarak öğrendiler. Haklarının ve pazarlık güçlerinin farkına vardılar. Ayrıca, Alevi-Sünni ve Türk-Kürt-Laz-Gürcü vb. ayrımların kültürel bir ayrım olduğunu kavradıklarını, asıl önemli olanın işçi ve insan kimlikleri olduğunu, bu konuda işverenin, önceki sendikanın ve sağ siyasetlerin tüm çabalarını boşa çıkartarak gösterdiler. Turhallı devrimcilerin, Yeraltı Maden-İş ile birlikte uyumlu ve özverili çalışmaları da başarının anahtarlarından biriydi. Turhal'daki diğer sol siyasetler, böyle bir alt yapıya sahi olmadıkları için, direnişin başlangıç günlerinde kendilerini ziyaret eden işçilere bir olanak yaratamamışlardı.

Kısaca, Turhal Antimuan Madeni direnişi, kendisine has özellikleri ve yarattıklarıyla, Turhal'ın devrimci mücadelesini, Yeraltı Maden-İş Sendikasını ve Türkiye işçi sınıfı mücadele tarihini zenginleştiren bir deneyim olarak unutulmaması gerekenler arasındaki yerini aldı.

Antimuan Direnişi (ikinci sırada, en sağdaki afişi tutan Halis Bilge)

Antimuan Direnişi

Antimuan direnişinde, gösteri öncesi beklerken

Antimuan Direnişinden bir an

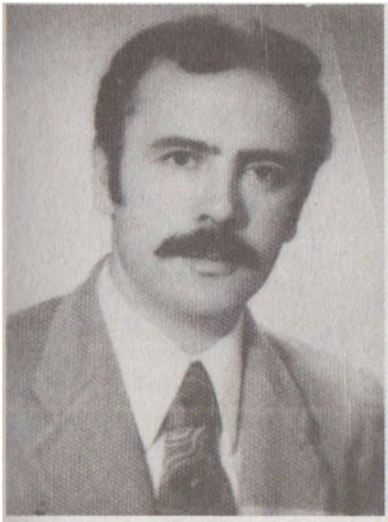

Mustafa Şahbaz

İlhan Özdemir

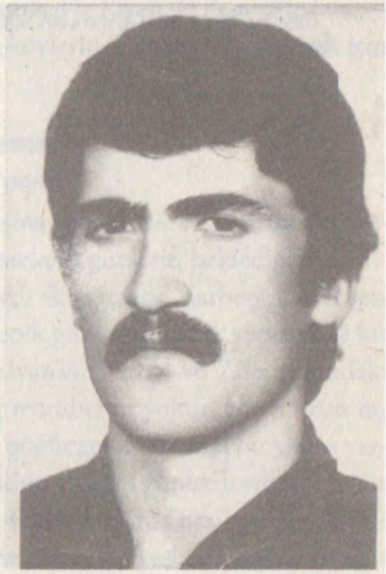

Kemal Akca

1980 başları, Turhal Antimuan Madeni işçileri dayanışma eyleminde

4. BÖLÜM
KIRLARDA DİRENİŞ

Kıra İlk Çıkış
Şükrü Yılmazer

Devrimci hareketin "darbe geliyor" tespitine rağmen, olayların hızlı akışı içinde bu konuyla ilgili yeterli çalışmalar yapamamıştık. Çorum'da yaşanan acı olaylar ve ardından yapılan Fatsa Operasyonu, bize bu sürecin yaklaştığını hissettiriyordu. Halis, kırsal alanı bu anlamda tanımak ve örgütlemek amacıyla Elvan ve Zeynel'le konuştu. Arkadaşlar bu amaçla Zile'nin köylerinde çalışma başlatmak için hazırlıklara başladılar.

Kır Örgütlenmesinde İlk Deneme
Zeynel Özbalçık (Turhallı devrimci genç)

Yurdun her yanından grev, çatışma, işkence ve ölüm haberleri geliyordu. Bu ortamda, bizleri de hareketli günlerin beklediğini düşünüyorduk. Hayatın ve olayların hızlı akışı içinde, darbenin ayak sesleri duyuluyordu. Bu nedenle, gelecek günlere hazırlık yapmak ve kır ilişkilerini geliştirmek amacıyla Elvan'la, Turhal ve Zile arasındaki köylere gidecektik. Bu konuda hiç tecrübemiz yoktu. Elvan uzun zamandır kaçaktı. Her türlü zorluğa göğüs geren dirençli bir yapısı vardı. Bense 17 yaşında, gençliğe ilk adım attığım günlerdeydim. Henüz okulum bitmemişti. Hayatımı köylerde, dağlarda nasıl geçirecektim? Bu, her şeyimi geride bırakmam demekti. Bu yaşlarda ikimiz de ağır bir sorumluluk yüklenmiştik. Babam ve anneme bu kararı açıklamış

fakat bir türlü kabul ettirememiştim. Bütün bunlara rağmen kararlıydık. Türkiye yangın yerine dönmüştü. Çorum ve Fatsa olayları, bizi derinden etkilemişti. Hazırlıklarımızı tamamladık. Gideceğimiz köyleri ve orada kimlerle ilişkiye geçeceğimizi planladık. Mevsimin yaz olması ve gideceğimiz köylerde Turhal'dan çok sayıda tanıdığın yaşaması, ilk günler için işimizi kolaylaştırıyordu.

Temmuz 1980'de sıcak bir yaz gecesi, ailemle vedalaşarak evden ayrıldım. Sabah saatlerinde Kelit köyüne doğru yola çıktık. Böylece kır örgütlenmesi deneyimimiz başlamış oldu. Yaz olduğu için, gündüz vakti köylüler hep tarlalardaydı. Biz de onlarla birlikte tarlaya gidiyor, çalışıyor ve konuşuyorduk. Bu köyde, devrimcilere sempati olduğu için, bize iyi davranıyorlar, ekmeklerini ve yataklarını paylaşıyorlardı. Kelit köyünde üç gün kaldıktan sonra, Ovacık köyüne doğru yola çıktık. Burada da ilişki kurmamız zor olmadı. Sıradaki köyler Erikli, Tekke ve Damuderesi'ydi. Buralara hep yürüyerek gidiyor ve yürüyüşlerimizi gündüz yapıyorduk. Ama köylerde tanıdık birini bulamazsak dışarıda kalmak için hiçbir hazırlığımız yoktu. Ben bu konuda Elvan'a güveniyor, nasıl olsa bir çözüm bulur diye düşünüyordum. Köylülerle daha çok o konuşuyor, ben gerekli yerlerde sohbete katılıyordum. Elvan konuşmalarıyla insanları etkiliyor, onların sempatisini kazanıyordu.

Bazen hiç tanımadığımız köylere de gittiğimiz oluyordu. Bir keresinde Kızoğlu köyünden trene binip Samurçay'da inmeyi planlamıştık. Kompartımanda rast geldiğimiz bir amcayla sohbetimiz koyulaştı. Amca bizi sevmiş olacak ki kendi köyüne davet etti. Biz de, "Neden bizi davet ediyorsun?" diye sorduk. Beni göstererek, "Ben insanları tanırım. Senin kaşlarında Zöhre (Zühre) Yıldızı var." dedi. Bu bizi çok sevindirdi. Amcanın köyüne gidip bir gece misafir kaldık. Sonrasında Samurçay, Karadere ve Hasanlı köylerini dolaştıktan sonra, ilk geldiğimiz Kelit köyüne döndük. Yaklaşık bir aydır köyleri dolaşıyorduk. Buralarda kendimizi özgür hissediyorduk. Elvan'ın bağıra bağıra söylediği şarkılar, yaptığımız şakalar, gülüşmeler, yolculuğu daha da güzelleştiriyordu.

Bu arada Turhal'ın ve Zile'nin köylerinde devrimcilerin dolaştığı duyulmuş, çeşitli efsaneler dolaşmaya başlamıştı. Dolaşmayı planladığımız köyleri tamamladığımız için Elvan, arkadaşlarla görüşüp bir durum değerlendirmesi yapmak için Turhal'a gitti. Ben köyde yalnız kaldım. Kaldığımız evdekiler, bana ailenin bir üyesiymişim gibi davranıyorlardı.

İki gün sonra Elvan geldi. Getirdiği haberler iyi değildi. Anlattığına göre olaylar, çatışmalar bütün hızı ile devam ediyordu. Mahallelerde tutulan nöbetler sıklaştırılmış, muhtemel saldırılara karşı tedbirler arttırılmıştı. Mahalle halkı devrimcilerle birlikte gönüllü nöbet tutuyor, birlikte hareket ediyordu.

Tekrar bir durum değerlendirmesi yapıp bir gün sonra, çalışmalara kaldığımız yerden devam etmek için, Kervansaray köyüne doğru yola çıktık. Akşama doğru köye vardık ve Bektaş Pehlivan'ın evini bulduk. Gençliğinde pehlivanlık yapmış, dev gibi bir adam, bizi çok iyi karşıladı. Tanışma, sohbet derken geldiğimizi duyan köylüler, gençler evi doldurdu. Biz de bu sıcak karşılamaya çok sevinerek köyde bir gün daha kalmaya karar verdik. İkinci gün de gençler ve farklı siyasetten arkadaşlarla, gece geç saatlere kadar konuşup sohbet ettik. Durum tespitlerinde bulunduk. Yatmadan önce gençler bize, "Merak etmeyin, biz nöbet tutarız. Siz rahat uyuyun." dediler. Bu dayanışma, bizi daha da motive etti.

Gün ağarmaya yakın, kapının çok sert bir şekilde vurulduğunu işittik, "Açın! Jandarma!" diyen bir sesle ve kapıdaki gürültüyle yerimizden fırladık. Meğer ihbar olmuş. Orada yakalandık. Bundan sonra, Elvan için 13, benim için 4 yıl sürecek cezaevi süreci başladı. O günlere dair hiçbir zaman pişmanlık duymadım. O günleri hatırladığımda, hep şu dizeler aklıma gelir:

Gökyüzüne çizilmiş, resimlere benzerdik.
Rüzgârın peşine takılan bir nefes gibiydik.
Kırdı dallarımızı fırtınalar, boranlar...
Kaldı bahar çiçekleri üzerinde sevgimiz.

Kırsala Kalıcı Olarak 12 Eylül Sonrasında Çıktık

Şükrü Yılmazer

Yaklaşık iki aylık bir çalışmadan sonra bu iki arkadaş, bir ihbar sonucu yakalanınca kır çalışması, Halis'in Erbaa ve Amasya'ya yakın köylerdeki devrimci öğretmenleri arada bir ziyaretinden ve bazı ön bilgiler toplamasından öteye geçmedi. Turhal'daki anti-faşist mücadelenin yoğun bir şekilde devam etmesi, bu konuyla yeteri kadar ilgilenememizin nedenlerinden biriydi.

Kıra çıkmamız, kırsal alanı tanımamız 12 Eylül'le birlikte başladı. Darbenin ilk günlerinde Halis'le ikimiz, onun daha önce gittiği yerleri ziyaret etmeyi ve yeni ilişkiler yaratma olanaklarını araştırmayı kararlaştırdık. Geyran üzerinden Kelit'e kadar uzandık. Yanımızda, Geyran'dan Kelit'e uzanan dağ yolunda bize kılavuzluk edecek maden işçisi bir arkadaş ve oradaki tanıdıklarıyla bizi tanıştıracak olan Kelitli bir arkadaşla birlikte dört kişiydik. Hem yolu tanımak hem yeni ilişkiler kurmak hem de var olan ilişkileri tazelemek anlamında bizim için yararlı bir gezi oldu. Bu gezinin sonunda, Turhal'ın köylerini; Amasya-Erbaa arasındaki köyler ve Amasya ile Zile'ye yakın köyler diye ikiye ayırmaya karar verdik. Ben ikinci grup köylerde, Halis birinci grup köylerde bir süre dolaşacaktık.

Samurçay Operasyonu

Ben kendi bölgemdeki köyleri dolaşırken bir gün yolum Samurçay köyüne düştü. Köyün muhtarı eski bir TSİP'liydi, gençlerin çoğu da Halkın Kurtuluşçusu. 1980 öncesi bu iki grup arasında kavgalar olmuş. İnsan bugünden baktığında, köylere kadar inen sol fraksiyonlar arasındaki kavgaları çok kolay eleştirebilir. Ama bu durum; bugünlerde büyük şehirlerde bile az rastlanan; siyaset yapma, normal yaşamın dışında dünyayla ve bölgeyle farklı bir şekilde ilişki kurma, hayata dair sorular sorup cevaplar arama ve onun akışına müdahil olma anlamında canlı bir ortamın, o günlerde en ücra köylerde bile karşılığı olduğu gerçeğini unutturmamalıdır. Köyde Halis'in öğrencilerinden olup bize sempati duyan birkaç genç vardı. Halis'in

öğrencisi bir gençle haber yollayıp Halkın Kurtuluşçusu gençleri bir araya toplayarak onlarla sohbet etmeye başladım. Darbeyle birlikte yeni değerlendirmeler yapmak gerektiğini, cuntaya karşı mücadele etmenin önemini ve bu yüzden birlik olmanın gerekliliğini ve bunun için de ilk yapılacaklardan birinin, artık sol içi kavgaları sonlandırmak ve güçleri birleştirmek olduğunu söyledim.

Gençler konuşmalarımı olumlu karşıladılar. TSİP'lilerle bir araya geldik, onlar da eski tartışmalara son verebileceklerini söylediler. Sohbetin sonunda hep birlikte muhtarın evine gittik. Muhtar beni hatırlamasa da ben onu sol ile ilk ilişkilerimin kurulduğu 1976 yılından tanıyordum. Kendimi tanıttım ve gençlerle buraya gelişimizin nedenini aktardım. Muhtar da aynı düşüncede olduğunu söyledi ve olaya olumlu yaklaştı. Yemek yiyip çayını içtik. Akşama doğru, köye bağlı bir mezrada bulunan bir öğretmeni ziyaret edeceğimi söyleyip oradan ayrıldım. Hava iyice karardığı için, mezraya gitmeyip gençlerden birinin evine misafir oldum. Burada sohbete devam ettik. Ama içimde, "Bu köyde işin bitti. Yolcu yolunda gerek..." diyen bir tedirginlik vardı. Gençlerle vedalaşıp kapıya çıktığımda bölgede bir operasyon olduğunu gördüm. Askerî bir konvoy gideceğimi söylediğim mezraya doğru ilerliyordu. Köyün üst tarafındaki ormanlık alana geçip gelişmeleri bir süre izledikten sonra o köyden uzaklaştım. Daha sonra öğrendiğime göre, önce gideceğim mezradaki öğretmenin, sonra da beni misafir eden gencin evi basılmış. Köyün muhtarı, benim Devrimci Yolcu olduğuma inanmamış. Halkın Kurtuluşçularının, kendisini öldürtmek için köye getirttiğini düşünerek karakola ihbarda bulunmuş. Daha sonra durum netleştiğinde köydekilerin, "Yandın sen! Devrimci Yolcular bunu yanına bırakmaz, hesabını senden sorarlar." diye korkutmaları üzerine, Turhal'a gelip arkadaşları bulmuş ve olayı yanlış anladığını, hatalı davrandığını söyleyip özür dilemiş.

Bu olayda ben de hatalı davranmıştım. Gideceğim yeri söylememem gerekiyordu. O günden sonra, gereksiz açıklamalarda bulunmama konusunda çok dikkatli davrandım. Şunu da gördüm ki insanlar yeni bir dönemin başladığını fark etseler bile, geçmiş yaşamları,

kuruntuları, kaygıları birden değişmiyor. Eski dönemin ilişkileri birden bitmiyor. Yeni dönem hemen başlamıyor.

Benzer bir operasyon da Halis'in kendi bölgesinde dolaştığının açığa çıkmasıyla gerçekleşmişti. O bölgede bize destek veren arkadaşımızın yeğeni gözaltına alınmış. Kırsala çıktığımız günlerde öğrendiğimiz ilk şey, ihbar ve operasyonların arasında, bu işin çok kolay olmayacağı, çok dikkatli davranmamız gerektiği oldu. Ama mutlaka orada yaşamanın da yolları vardı ve bir an önce bu konuda yeterli olabilmenin şartlarını yaratmalıydık.

Turhal'a döndüğümüzde burada da bazı arkadaşlarımızın gözaltına alındığını duyduk. Halis sinirinden yerinde duramıyordu. "Oturduk, konuştuk. Kendi evlerimizde kalmayacağız diye anlaştık. Niye buna uymazlar? Tabii yakalanırlar!" derken sinirden fitil gibiydi. Burnundan soluyordu. O günlerde Rıfat, Halis ve benim dışımda aranan bir arkadaşımız yoktu. Kısa sürede yaptığımız değerlendirmelerle dört arkadaşımızı daha yanımıza alarak altı kişi tekrar kırsala döndük.

Toprakta Üstümüze Battaniye Sarar Yatardık

Rıfat Özen

Halisler, 12 Eylül gelmeden önce; hangi köyde kalınabilir, kimlerle ilişki geliştirilebilir, nerelerde saklanılabilir diye araştırma yapmışlar. Ben de aranır durumda olduğum için, dağa çıkan ekipte yer aldım. Toprakta üstümüze battaniye serip yatardık. Benim avantajım, topuğumdan yaralı olduğum için beni aralarına alıp yatırmalarıydı. Birbirimize sarınarak yatar, bedenlerimizin sıcaklığı ile ısınırdık. Bazen bir ağıl bulup içine girerdik. Dağda barınma ve yaşam koşulları zordu. Bazı arkadaşlar kır yaşamına uyum gösteremedi. Aranır durumları da yoktu. Şehirde daha yararlı olabileceklerini söyleyip izin istediler. Bunun üzerine üç arkadaşımızı geri gönderdik. Ben, Halis ve Şükrü kalmaya devam ettik. O şartlarda kitap okumaya, geçmiş tecrübelerden yararlanmaya çalışırdık. Genelde gerilla bilgisi içeren kitaplardı bunlar. Ben de topuğumdaki yaradan dolayı zorlanıyordum. Beni bir köyde güvenilir bir ilişkiye bıraktılar. Daha

sonra başka bir köyde, bir ay kadar kaldım. Sonra köyleri dolaşmaya, akrabalarımda kalmaya başladım. Tabi bu kolay olmuyordu. Nereye gitsem arkamdan aranıyor söylentisi geliyordu. Baskın yeme ve kaldığım eve zarar verme korkusuyla sık sık yer değiştiriyorum.

Bu Dönem Hazırlık Dönemimizdi

Şükrü Yılmazer

Gelişmelerden sonra, köy çalışmalarını ayrı ayrı değil birlikte yapmaya karar verdik. Turhal'a inerek ilişkileri dolaşıp tekrar kıra çıkıyor, köyleri dolaşıyorduk. Gittiğimiz yerdeki öğretmen arkadaşların, öğretmen arkadaşı gibi davranıyorduk. Bu arkadaşların sağlam diye bildiği insanlarla tanışıp ilişkimizi geliştiriyorduk. Her ne kadar bazı ilişkiler yaratmış olsak da, kıra ilk çıktığımızda çok tecrübesizdik. Barınmak için sığınak yapma tecrübemiz bile yoktu. Genelde geceleri köylerde kalıyor, sabah erkenden kıra çıkıyorduk. Bazen yanımıza 2-3 günlük katık alıp gece de arazide kalıyorduk. Yanımızda silahlarımız, battaniye, demlik, küçük bir tencere ve sırtımızda çok yeterli olmayan birkaç sırt çantası vardı. Bazı arkadaşlarımızın ayaklarında kösele ayakkabı ve kumaş pantolon!... Ve bir keleş, bir mat, bir 14'lü, bir takarof, iki çek-16, bir adet baretta-16. Bugün bakıldığında bu görüntü, insana komik bile gelebilir. Ama hepimiz cuntanın ne olduğunu, ne amaçla geldiğini biliyor ve bir şeyler yapmak istiyorduk. Bu çıkış, bu isteği ne kadar gerçekleştirebiliriz ve şartlara ne kadar uyum sağlayabiliriz, sorularının da cevabı olacaktı. Zamanla donanımlarımızı daha iyi hâle getirebilirdik ama kırsalda kalmak için bu yeterli değildi. Fiziksel olarak dayanıklı olmak ve bunu sağlamak için, psikolojik olarak çaba sarf etmek ve burada olmanın, bu sıkıntılara katlanmanın nedenlerine her koşulda yetecek kadar bir gönüllülük gerekiyordu. En kötü şartlarda kırda yaşamaya hazır olmasak bile, buralar cezaevinde tutsak olmaktan iyiydi.

İstemek ve yapmak farklı şeylermiş. Daha önce bu konuda bir çalışma yapılmamasının ve hazırlıksız olmamızın etkileri, ilk birkaç günde kendini hissettirdi. Barınma, yiyecek, havanın gittikçe kışa dönmesi gibi buradaki yaşamı zorlaştıran sorunlar, kır yaşamımızı

tekrar sorgulamamızı gerektirdi. Yaptığımız değerlendirmede, aranmayan arkadaşlarımızı geri göndermenin daha doğru olacağına karar verdik. Bir süre sonra da, yaralı ayağının bakılması gerektiği ve bu hâliyle buradaki zor ve hareketli koşullarda kalması iyi olmayacağı için, en azından iyileşinceye kadar Rıfat'ı da tedavi olacağı ve bir süre yanlarında kalacağı ilişkilerimize teslim ettik.

Geriye ben ve Halis kalmıştık. Bir süre Amasya ve Erbaa kırsal köylerinde, adli suçtan aranan birinin yardımıyla ayakta kalmaya çalıştık. Bir öğretmen arkadaşın yardımıyla, Zile'nin köylerinde de ilişkiler yaratmıştık. Bu arada Turhal'ı da boş bırakmıyorduk. Belli aralıklarla gidip güvenli yerlerde bir süre kalıyorduk.

Kırda o gün bir ilişkiye misafir değilsek, geceyi battaniye altında kırda geçiriyorduk. Burada unutamadığım anılardan biri de, Halis'in anlattığı roman ve film özetleridir. O kadar ayrıntılı ve güzel anlatırdı ki o romanı okumuş veya o filmi izlemiş gibi olurdum. Bir yandan da kırın yiyeceklerinden yararlanmaya çalışıyorduk. Bir gün, yağan yağmurlardan ötürü, her taraftan mantar fışkırdığını fark ettik. Ben hemen, "Halis, mantar toplayalım. Köz ateşinde çok güzel olur." dedim. "Doğru diyorsun da bu mantarların zehirli olmadığını nereden bileceğiz? Mantar yemek riskli!" dedi. "Önce ben yerim. Bir şey olmazsa sen de yersin." dememe rağmen itiraz etti ama ben dinlemedim. Bir kucak mantar toplayıp geldim. Onları köz ateşinde pişirip kendimize ziyafet çektik. Bu ziyafetin başka anlamları da vardı. Herhangi bir nedenle, ilişkilerimizden yiyecek gelmediği zamanlar, doğa ananın cömertliğinden yararlanmanın yollarını bulmalıydık. Bu konuda kendimizi geliştirmeliydik. Doğada yaşarken yeterli hayvan ve bitki bilgisine sahip olmak pek çok avantajı yanında getirecekti.

Bu dönem, bizim kırsalı tanıma, uyum sağlama, yeni bir döneme ilişkin ve buna uygun yeni yapılanmalar oluşturma için hazırlık dönemimizdi. En ufak bir olanağı bile değerlendiriyorduk. Dolaştığımız ve ilişki kurduğumuz yerlerde, cuntayı ve devrimci düşüncelerimizi aktarıyorduk. Cuntaya neden karşı çıkılması ve bunun için neden örgütlenmemiz gerektiğini, dağlarda neden dolaştığımızı

anlatıyor, çevre köylerdeki güvenilir yakınlarının isimlerini alıyor, onları ziyaret ederek hem ilişki ağımızı geliştiriyor hem de çevreyi daha iyi tanımaya çalışıyorduk. Ama hareketin durumuyla ilgili gelişmelerden bihaberdik. Bölgeyle de bağlantımız kesilmişti. Bizi arayıp soran da yoktu. Bütün bilgimiz, radyo ve televizyonların yanlı haberleriyle sınırlıydı. Gelişmeleri merak ederek bir süre daha geçirdikten sonra Halis bir gün daha fazla dayanamayarak, "Ben gidip il dışındaki arkadaşları bulmaya çalışacağım." dedi. İtiraz ederek, benim gitmemin daha iyi olacağını, o giderse tek başıma burada sıkıntı yaşayacağımı söyledim. Herkes daha iyi olduğu işi yapmalıydı. Halis oradaki ilişkileri daha iyi biliyordu, bense yolları... Arkadaşları nerede bulacağımı tahmin ettiğimi söyleyerek onu ikna ettim.

Gerçekten de bu bölge için Halis, çok önemliydi. Silahımı ona bırakıp yola çıktım. Turhal-Amasya yoluna indim. Yoldan geçen bir kamyona el salladım. Kamyon durdu. Şoför, "Nereye?" diye sorunca "Havza'ya" diye cevap verdim ve yanına bindim. Çok uyanık birisiydi. Bana sürekli sorular soruyordu, "Niye gidiyon? Neden otobüse binmedin?" Onu atlatmaya çalışarak, "Beni aldığın yerin üzerindeki köydenim. Hayvancılık yapıyorum. Havza'nın girişindeki yem fabrikasından yem almaya gidiyorum." dedim. Şoför soru sormaya devam ediyordu: "Kimliğin yanında mı? Yolda jandarmalar arama yapıyorlar." Ben de sakince bir sorun olmadığını, kimliğimin yanımda olduğunu söyledim. Bölgeyi iyi tanımamın avantajlarını yaşıyordum. Ama aramaya takılmak gerçekten riskliydi. Şoförün yanında muavinmişim gibi algılanacağımı düşünüyordum. Yol boyu sohbet ederek şoförü rahatlatmaya çalıştım. Çengel'de mola verip İngiltere-Türkiye maçını izleyeceğini söyleyen şoför, belki de beni test ediyor, orada beklemeyip bir otobüse binebileceğimi ima ediyordu. Ama Havza'ya kadar en güvenilir taşıt, benim için bu kamyondu. Anlamazlığa gelerek, "İyi olur, yemek de yeriz." diye yanıtladım. Molada yemek yiyip maçı seyrettik. Tekrar yola koyulurken hava kararmaya başlamıştı. Çeltek'e yaklaştığımızda zırhlı araçları ve arama yapan polisleri gördük. Şaşılacak kadar sakindim. Kamyonu durdurdular.

Bir polis, bizi şöyle bir süzdükten sonra kimlik bile sormadan, "Geçin." dedi. Rahatlamıştım. Havza'ya varmadan önce yem fabrikasına yakın bir yerde, şoföre teşekkür ederek kamyondan indim. Amacım Eymir'e gitmekti. Eymir yol ayrımı da indiğim yere çok yakındı.

Genel olarak devrimci mücadele içinde hep disiplinli olmaya önem verdim. Daha önce yaralı olarak geldiğim ve Havza'da bakıma alındığım günlerde can sıkıntısından, kaldığım evin oğlunu da ayartarak dağ yolundan Eymir'deki şenliğe gidişim gibi birkaç olay dışında... O gün, sorumlu arkadaşlar bana kızmışlardı. Ama o disiplinsizlik, işime yaradı. Havza'dan Eymir'e nasıl gidildiğini biliyordum. O gün beni eve yemeğe götüren Sadi Çırak'ın evini de kolay bulacağımı düşünüyordum. Bu ev, buradaki devrimcilerle buluşabilmemin en kolay yoluydu.

Köy yolunu ve Sadilerin evini bulmam zor olmadı. Evin kapısını çaldım ve Sadi'yi sordum. Haberleri olmadığını söylediler. Polis olabilirim diye tedbirli davranıyorlardı. Onları rahatlatmak için, o gün eve gelişimi, yemek yiyişimizi ve elimin çolaklığını hatırlattım. Evde gözaltılar olmuştu, aile çok tedirgindi. Bir türlü onlara güven veremiyordum. Ama Sadilerle bağlantı kurmam için bu evden mutlaka bir iz yakalamam lazımdı. Hava çok rüzgârlı ve soğuktu. Aileye, "Peki, bana köy yakınlarında, rüzgâr almayan bir yer tarif edin. Bir parça da ekmek verin. Köyde Sadi veya arkadaşlarından kim varsa, çolak biri geldi deyip bulunduğum yeri tarif edin." dedim. Köyün üst taraflarında, kireç kuyularının olduğu yerin rüzgâr almadığını söyleyip yolu tarif ettiler. Bir şey söylememe inatları biraz kırılmıştı sanki. Tarif ettikleri yere gidersem, polisi polise ihbar edelim mantığı ile davranmalarından da çekiniyordum. Ama bu riski göze almalıydım. Tarif ettikleri yeri buldum. Gerçekten de rüzgârdan korunaklı bir yerdi.

Beklerken zaman geçmezmiş. Aile köyden hiç kimseye haber vermeyebilirdi. Başka bağlantı kurabileceğim bir kişi olabilir mi diye zihnimi zorlamaya başladım. Yaklaşık bir saat kadar sonra, "Misafir, misafir..." diye bir ses duydum. Hemen ses vermeden biraz izledim. Gelen tek kişiydi. Bulunduğum yerden çıktım. Gelen kişi beni

görmüyordu ama ben onu görüyordum. Yalnız olduğundan iyice emin olunca ben de ona seslendim. Yanıma gelerek "Haydi köye gidelim. Sadi seni bekliyor." dedi. Nihayet onları bulmuştum. Köyde arkadaşlarla karşılaştığımda, onları sağ ve özgür olarak bulduğum için çok sevinmiştim. Onlarla kucaklaştım. Bu kucaklaşma her zamankinden daha sıcaktı. Teslim olmamanın, hâlâ bir şeyler yapmaya çalışmanın kucaklaşması... Köyden erzak alarak köyün yakınındaki ormanlık alana gittik. Sadi Çırak, Mehmet Kök, Bayram Lafçı ve bir arkadaş daha vardı. Gece yarısına kadar sohbet ettik. Ben bizim oraları anlattım. Onlar buradaki gelişmeleri... Bana hareketin cuntaya karşı değerlendirmelerde bulunduğu yazının bir kopyasını verdiler.

Onlar Suluova'dan Taşova'ya bir kır hattı oluşturma düşüncelerini açıkladılar. Biz de Turhal'dan Erbaa'ya benzer bir kır hattı çalışması yapabilirdik. Halis'le bir yerlerde mutlaka bir şeylerin yapıldığına dair yaptığımız konuşmaların isabetli olduğu, Turhal'ın en yakınında, Çeltek çevresinde bu çalışmalara başlandığı ortaya çıktı. Şimdi kırlarda yaşamaya alışmanın, en yakın yerlerle ilişkiler yaratmaya çalışmanın, kır hatları kurmanın ve zamanla bunları birleştirmenin zamanıydı. Bu buluşma, içimde beslediğim geleceğe dair umutlarımı daha da güçlendirdi. Dönüşte Halis'e gelişmeleri aktarıp yazıyı verdim. Okuduktan sonra yapacağı yorumlar benim için önemliydi.

Bu arada ben teslim olayım diye jandarma babamı gözaltına almıştı. Erkekler nezarethanesinde yer olmadığı için, onu kadın tutukluların yanına koymuşlar. Bir hafta kadar sonra bırakıldığında, bir şekilde babamı görme şansı yaratmıştım. "Sana nasıl davrandılar?" diye sorduğumda, "Çok kötü davranmadılar. Kızlarla beraber kaldım. Bana çok iyi baktılar." demişti. Babamda hiç yılgınlık yoktu. Bana da hiç müdahale etmedi. "Git, teslim ol!" falan demedi. Beni anladığını ve olduğum gibi kabul ettiğini hissediyordum.

Bir süre sonra devrimci hareketin Tokat sorumlusu ile kurulan ilişkiler sonucunda, Turhal'ı terk edip Niksar-Almus yöresindeki kırsal alan faaliyetlerine katılmaya karar verdik. Turhal'dan ayrılmadan bir gün önceydi. Amasya yolunda bir evde kalıyorduk. Halis bana,

babamın yoldan geçtiğini söyledi. Gerçekten de camdan baktığımda, babamın kucağında pidelerle eve doğru yürüdüğünü gördüm. Bu babamı son görüşüm oldu. Akşam ailelerimizle vedalaşmak için evlere gittik. Ben önce abimlere uğradım. Abim ve yengem evde yoktu. Yeğenlerimden acı haberi aldım... Babam eve gelmiş, tavuklara yem verdikten sonra evin önünde kalp krizi geçirip yığılıp kalmış. Dünya başıma yıkılmıştı... Bir an ne yapacağımı bilemedim. Hissettiğim tek şey, çok derin bir sızıydı. Bu gece evin çevresinde benim için karakol kuracakları kesindi. Babam ölmüştü, elim kollum bağlıydı. Ona karşı son görevimi yapamamak, çok canımı acıtıyordu. Belki onun istediği gibi bir evlat olamamıştım ama mücadelemi anladığını düşünüyordum. Bana hiç engel olmaya çalışmamış, beni hiç eleştirmemişti. Onunla çok muhabbet etmesek de karşılıklı olarak birbirimizi sevdiğimizi bilir ve bunu hissederdik. Böyle durumlarda insan, bıçaksız, kurşunsuz nasıl yaralanır öğreniyor.

Bu duygular içinde akşam Halis'le buluştuk. Önce Çaylı köyüne, ertesi günü de bölge sorumlusu arkadaşla buluşup Niksar'ın Yazıcık köyüne gittik. Burası 12 Eylül öncesindeki hasat şenliği günlerinden tanıdığımız, gerek halkın devrimci-demokrat yapısı gerekse bol ormanlı coğrafi yapısı açısından kırsal çalışmalar için uygun ve bildiğimiz bir yerdi. Burada Halis'le dört ay kadar birlikte kaldık.

Yazıcık ve Kırsalı

Salih Cengiz

Çok başarılı geçen hasat şenliğinden 15 gün sonra, ordu yönetime el koydu. Akla gelebilecek tüm siyasi faaliyetler yasaklandı. Devrimci yapılar, yeni duruma uygun yapılanmalara girip bölgeden çekilince Yazıcık'ta şenliğin asıl kahramanı olan halk kendi kendine kaldı. Memur ve öğretmenler de ha bugün ha yarın, kendilerinin de alınacaklarını bile bile görev yerlerinde beklemeye başladılar.

Darbe sonrası, bölgeyi terk etmeyenlerin başında Halis ve yol arkadaşları bulunuyordu. Sonbaharın kendini iyice hissettirdiği güzel bir günde karşılaştık Halis'le. Komşunun kullanmadığı evin üst katındaki bacadan çıkan ince cılız duman, orada birilerinin kaldığını

gösteriyordu. İçeri girdiğimde onu, ağır ağır yanan ve sönmeye yüz tutmuş ateşin başında, üstünde turşu, pekmez, bazlama ekmeği ve armut hoşafı bulunan siniden yavaş yavaş kopardığı ekmeği ağzına götürürken gördüm. Bir ev sahibine, bir yanındaki Şükrü'ye baktı, sonra "Buyur Salih Hoca..." dedi sol kaşını aşağı doğru indirerek. Yüzü gülmüyordu. Anlaşılan benim gelmem ve burada olduklarını görmem hoşuna gitmemişti, "Merak etmeyin. Sizin burada olduğunuzu benden başka bilen yok, telaşlanmayın." dedim ve devam ettim: "Ancak, bunu ben anlayabildiysem, bu mahallede herkes anlar. Ben zaten birkaç gün sonra öğretmenlik yaptığım Erikbelen'e gideceğim. Yalnız köylü mantığını bilmez değilsiniz. Halk televizyon ve radyo yayınlarından çok etkileniyor. Daha şimdiden pek çok kişinin ağzında bir "anarşist" lafıdır gidiyor. Halkın devletçi yanı ağır bastığında muhbirlik olayları gündeme gelebilir. Burası yedi evlik bir mahalle. O nedenle herkese misafir olalım. Ben önceden gidip durumu anlatayım, 'Arkadaşlarımız bir gece misafir olmak istiyor.' diyeyim. Bu mahalle sizi şenlikten tanıdığı için bir sorun yaşanmaz."

Kısa bir değerlendirmeden sonra bu öneride hem fikir oldular. Ertesi akşam da söylediklerini uygulamaya başladılar. Her akşam bir evde misafir kalarak sohbet ettiler. Halis, ağır ağır ve inandırıcı konuşmasıyla, yaptığı gerçekçi tespitlerle, sol kaşını aşağı doğru indirip sağ kaşını yukarı kaldırarak bundan sonra halkın ne yapması gerektiğini anlatıyor; askerî darbeleri, bir ülkede faşizmin ulaşabileceği en son nokta olarak vurgulayarak Yazıcık'ta ve ülkede neler olabileceğine dair düşüncelerini paylaşıyordu.

Burada Rahat Bir Dönem Geçirdik

Şükrü Yılmazer

Yazıcık kasabası, Karadeniz Bölgesi'ndeki seyrek yerleşimler gibi, birbirine belli aralıklarla kurulmuş 20'ye yakın mahalleden oluşuyordu. Mahallelerdeki evler sayı olarak azdı ama yayılım olarak geniş bir alan kaplıyordu. Salih Hoca görev yaptığı köye gittikten sonra, diğer mahalleleri de dolaşmaya başladık. Her mahallenin komitesi vardı. Komiteden bir kişi, her akşam mahalleyi bir evde topluyor, biz

de toplanan evlere sohbete gidiyorduk. Her evde büyük bir misafir odası olurdu. 4-5 saat boyunca, ülkenin durumu ve gelişmelerle ilgili konuşmalar yapar, geçmiş günlere dair çok keyifli sohbetler ederdik. Bu sohbetler, evin hanımlarının yerel yiyecek ikramlarıyla daha da zenginleşip güzelleşirdi. Sohbet bitip herkes dağıldığında, ev sahipleri en güzel yataklarını, en temiz çarşaflarını bizim için açıyordu. Bu sohbetler, sonraki gece bir başka mahalledeki evde aynı şekilde devam ediyordu. Burada, kırsalda battaniye altında kaldığımız gecelerle karşılaştırılmayacak kadar rahat bir dönem geçirdik.

Yöre halkı, çok bilinçli ve devrimci dostuydu. Aralarından hiç ihbarcı çıkmadığı için devletin bu faaliyetlerden hiç haberi olmadı. Sohbetlere olan ilgi ve katılım, bizim de moralimizi düzeltiyordu. Kır çalışmalarının bundan sonraki aşamalarında bu kadar rahat bir bölgeyle pek karşılaşmayacağımızı kestirebiliyorduk. Ama bu ilk deneyimler, kitlenin cuntanın söylediklerinden ne kadar etkilendiğini anlamamız açısından çok yararlı oluyor ve bizi geliştiriyordu. Ayrıca bizim kasabadaki meşruluğumuz da gelişiyordu.

Sığınak Kazmak İçin Günlerce Yer Arandı

Salih Cengiz

Zaman zaman Halis Erikbelen'e geliyor, görüşüyorduk. Halis, halkın içinden çıkıp kırsala çekilmenin zamanının geldiğini düşünüyordu. Bunun için barınak sorununun çözülmesi gerekiyordu. Kırsalda sığınak kazmak için günlerce yer arandı. Sonunda Yeşilçam, Erikbelen ve Yazıcık arasında Yahuda mevkiinde hem Yazıcık-Niksar yolunu kontrol eden hem de Reşadiye asfaltını gören bir noktada sığınak yapılmasına karar verildi.

1981 Haziran'ına kadar Halis'le karşılaşmadım. Zaman zaman diğer devrimci arkadaşlarla görüşüyordum. Radyo, televizyon ve gazetelerde, yakalanan ve öldürülen devrimcileri duyup izledikçe korkmaya başlamıştım. Korkmak, insani bir duyguydu. Sadece kendim için değil, ailem, akrabalarım, köylülerim ve arkadaşlarım için korkuyordum. Devrimcilere ve muhaliflere karşı amansız bir sürek avı yapılıyordu. Bütün güzel insanlar adına korkuyordum.

İlk Sığınak

Şükrü Yılmazer

Ev gezmeleri ve sohbetler devam ederken meşrulaşmamızın avantajlarından da yararlanarak gündüzleri ormanlık alanlarda barınma yeri keşifleri yapıyorduk. Yazıcık'a çok uzak olmayan bir bölgede, dere yatağına yakın bir yerde sığınak kazmaya karar verdik. Bu konuda bilgimiz ve tecrübemiz hiç yoktu. Sığınağı kazacağımız yer, karla kaplı ve biraz da meyilli bir yerdi. Önce 1x1.5 metrelik bir alanı yukarıdan aşağı doğru kazdık. Sonra bu alanın içine girip içerden genişletmeye başladık. Dere yatağına yakın olduğundan içinden bol miktarda su çıkıyordu. Suyu toplamak için sığınağın bir köşesine bir kuyu kazdık. Burada biriken suyu, bir kap yardımıyla dışarı atıyorduk. Sığınak genişledikçe giriş bölgesinden ve duvarlardan dökülmeler başladı. Çakıllı, kumlu, gevşek zemin; kazı işini kolaylaştırıyordu. Ama bu dökülmelere karşı bir önlem almamız gerekliydi. Sığınağa iki km kadar uzaklıkta, çok kalın çam tahtaları olan bir orman evi vardı. Buradaki tahtaları sığınak bölgesine taşıyıp göçmeleri önlemek için duvarlara monte ettik. Kalan tahtalarla da sığınağın içine iki katlı bir ranza yaptık. Kazma işi bittikten sonra, kış koşullarının elverdiği kadar kamuflaj yapınca sığınağımız içinde barınılacak hâle geldi. Üzerine düşen karla, doğal kamuflaj da gerçekleşince ilk sığınağımız hazırdı. Daha iyisini yapmayı kış bitimine erteledik. Şimdilik bizim için yeterli bir barınak oluşmuştu. Artık doğa ananın çocuklarıydık. Baharın gelmesini bekleyen diğer canlılardan hiç farkımız kalmamıştı. Sobamız bile vardı ama soba yanınca sığınağın içinde müthiş bir nem oluşuyor, ortam havasız kalıyor ve uykudan gözlerimizi açamıyorduk.

Su sorunumuz yoktu. Yiyecek ihtiyacımızı da ilişkilerimiz üzerinden çözüyorduk. Doğadan beslenmenin olanaklarını da araştırıyorduk. Bu, ileride bize çok gerekli bir konu olacaktı. Bu konuda, göç yollarındaki çocukluk deneylerimin çok faydasını gördüm. Ayrıca doğa ana, onun çocuğu olmayı kabul edenlere her şeyi sunuyordu. Karşılığında para da istemiyordu.

Halis'le Ayrılıyoruz

Kışı sığınakta geçirdik. İlkbahar güzelliklerin habercisidir, derler. Ama bu ilkbahar bize güzel haberler getirmedi. Bir gün Halis'le sohbet ederken Tokat ve Sivas bölgesinde yeni bir örgütlenmeye gidildiğini, örgütlenmenin önünü açabilecek askerî yapıların kurulmaya başlandığını, benim de bundan sonra bu yapılardan birinde olacağımı, kısaca bölgeden ayrılmam gerektiğini söyledi. Sığınak çökmüş, ben de altında kalmış gibi oldum. Ne böyle bir haber bekliyordum ne de buna hazırdım. Onun da bu haberi zorlanarak ve gönülsüz söylediği, konuşmasından belli oluyordu. Uzun süren sessizliği o bozdu: "Ara sıra bir araya geleceğiz." Bu sözler bizi rahatlatmayan teselli sözleriydi.

Göç etmekten vazgeçip Turhal'a yerleştiğimiz günlerden beri Halis'i tanıyordum. Aynı mahallenin çocuklarıydık. Çocukluğumuzda bizi dışlayan ve hiç anlaşamadığımız Türhallı çocuklar grubunun içindeydi. Faşizme karşı mücadelenin koşulları bizleri yan yana getirmiş, aynı safta birleştirmiş ve ortak bir potada eritmişti. 1978 sonlarında askerden dönüşümden bugüne kadar, birlikte sayısız olay yaşamış, her yönümüzle birbirimizi tanımıştık. Öyle ki artık konuşmadan bakışlarımızla bile birbirimizi anlayabiliyorduk. Onun yanında kendimi rahat ve güvende hissediyordum. Benim bir ay kaldığım Turhal Cezaevinde, onu 10. gün bıraktıklarında, ayrılırken ağlamaklı olmuştum. O zaman bir süre sonra buluşacağımız belliydi. Oysa şimdi, bir daha buluşamama olasılığı ağır basıyordu.

İnsan çoğu zaman duygularıyla gerçeklik arasında bocalıyor. Beyin, daha gerçekçi davranıp olması gerekenleri söylerken yürek duygusal itirazlarını arka arkaya sıralıyor. Cunta koşullarında, hele askerî bir yapılanmaya girerken, hiçbirimizin seçtiği insanlarla mücadeleyi yürütme şansının olmadığını biliyordum. Yine biliyordum ki bugüne kadar şekillendirdiği bütün hayatını ve sevdiklerini terk ederek kırsala çıkmış bütün yoldaşlar değerlidir. Birlikte mücadele edilesidir. Ama yürek farklı bir dilden konuşuyor: "Buranın özelliklerini ve ilişkilerini en iyi bilen biziz. Birlikte mücadele edersek daha başarılı

oluruz." Ama çaresi yoktu. Mücadelenin başarısı için, aklın mantığını dinlemek gerekliydi.

Ayrılık vakti gelmiş, hazırlıklarımı tamamlamıştım. Yıllardır birbirine bakan, konuşmadan anlaşan gözler, bu ayrılığın bir veda olacağını seziyor. Birbirimizin gözüne bakmadan kucaklaşıyoruz. Gözlerimiz birbirini değse eminim ki ayrılık vaktini uzatmak için, "Son bir sigara içelim.", "Son bir çay içelim.", "Bir gün geç gitmekle bir şey olmaz." gibi pek çok bahane üreteceğiz. En iyisi, bu anı olabildiğince kısa tutmaktı. Yoldaşımı, kardeşimi öyle bir kucakladım ki bana veya ona bir şey olur da bir daha buluşamazsak bu anı hiç unutmayayım. Belleğimde hep diri kalsın. Mantığımla yüreğim yine çatışıyordu. Mantığım, "Kıra çıkan bir devrimci için fazla duygusalsın." derken yüreğim başka bir havada, "Her ne kadar bir devrimci gerçeklere göre hareket etse de geride bıraktığı yarısı için duygulanmaktan utanmamalıdır. Duygular vicdanı besler. İyi beslenen bir vicdan da şartların katılığında, devrimcinin de katılaşmasını engeller."

Yüzlerimize bakmamaya çalışarak birbirimize iyi şanslar diledik. Yola çıkmak için ilk adımları attığımda, günde 18 saat yürüyen ayaklarım hareket etmekte zorlandı. Dostum, arkadaşım, yoldaşım, sırdaşım, üstadım olmuş birinden ayrılmak; anadan, babadan, sevdiklerinden ayrılmaktan daha zor. Buğulanmış gözlerim, geriye dönüp bakmaya cesaret edemiyor. Geride onu emanet edeceğim, onun gibi birisi yok...

Aklıma Mahir'le Ulaş'ın mahkemede kucaklaşmaları geliyor. Bütün devrimcilerin duygularının tavan yaptığı ne güzel bir sahnedir o... "Sen Cevahir'i yüreğine gömerek gittiysen adaya..." Ne güzel şiirdir o... Ustamı yüreğime gömerek uzaklaşıyorum. Bir parçam burada kalıyor. Eksiliyorum!..

İnsan Niye Dağa Çıkar?

Saatler süren bir yolculuk... Ayrılıklar, hüzünler, direnişler, yeni tanışacağım insanlar, gelecek ve beklentilerimiz ve her şey üzerine düşünüyorum. Kendime sorular soruyor ve cevaplar arıyorum.

Sahi, insan dağa niye çıkar? Niye ormana sığınır? Niye yüzyıllardır bütün coğrafyaların Köroğluları, Efeleri, bütün isyancıları dağların morluğuyla buluşur? Çünkü dağlar, denetimden en uzak yerlerdir. Despotların gücü burada zayıflar ve bazen yok olur. Denetimin gücü zayıfladıkça baskısız, özgürce yaşamanın olanakları artar.

Hak aramaların, hesap sormaların zirve yaptığı 1975-1980 yıllarında, başka türlü bir dünya isteyenlere karşı hâkim sınıfların cevabı baskı, zorbalık, işkence ve orantısız güç kullanımı oldu. Bu despotluğa karşı mücadele etmenin olanaklı olduğunu düşünen pek çok insan gibi biz de bu kır yolculuğunun bir parçası olduk.

Ödemiş'teki askerliğim sırasında efe hikâyeleri dinlemiştim. Dara düşüp dağa çıkmak zorunda kalan ve bir efeye sığınan kızanlar, zeybekliğe kabul edildiklerinde efenin önünde uzun bir yemin ederlermiş. Bu yeminin ufak bir bölümü, dağa çıkmayı çok güzel anlatır:

Efe: Kurt bunalırsa ne yapar?

Kızan: Düze iner.

Efe: Kul bunalırsa ne yapar?

Kızan: Dağa çıkar...

Egemenlerin karşısında dağa çıkmak, baskılardan bunalan Anadolu insanının binlerce yıllık geleneğiydi. Bunalıp dağa çıkmak, dünyanın bütün coğrafyalarında örneklenen bir olaydır. Günümüzde Zapatistaların gerekçesi de aynıdır: "Biz küçük adamlar ve küçük kadınlar büyük olmaya, böyle yaşamaya ve böyle ölmeye karar verdik. Ve gördük ki adım atmamıza neden olan şey, bu bozuk yönetimin kendisi. Ve gördük ki bu yönetim değişsin diye savaşmak iyi ve doğru bir adamın işi. Ve gördük ki iyi niyetle hiçbir şey değişmiyor. Ve kendimizi silahlara sarılırken gördük. Ve tüm bunları görerek bu tarzda hareket ettik. Ve inandık ki doğruyla birlikte yürüyenlerin sözü, ilerlemek için mutlaka bir patika bulacaktır. Ve dağlar bizi koruyacaktır. Dağlar uzun yıllardan beri bizim yoldaşımızdır..."

Çok farklı coğrafyalarda, kötü yönetimlere karşı iyi yönetimler kurmak için, bir vatandır dağlar. Birbirlerini hiç tanımadan aynı

sözleri söyleyen dünyanın bütün iyi ve dürüst insanlarının ona yönelmesi bundandır. İşte bunlar, bizim de kırsala çıkma nedenlerimizdir.

Sivas Kırsalı

Sivas bölgesine girdim. Artık bildiğim yerlerdeydim. Çocukluğumda odun ihtiyacımız için kaçak ağaç kestiğim ormanlardı bunlar ve yine beni kucaklıyorlardı. Arkadaşlarla buluşup tanışıyorum. Sanki bütün kel, topal, çolak ne kadar insan varsa buraya toplanmıştı. Gaziler bölüğü gibiydik. Arkadaşların kazdığı bir sığınaktaydık. Sığınağın içinde bir soba da var. Bazı arkadaşlar üzerinde ekmek pişiriyordu ama soba teneke olduğu için ayar bir türlü tutturulamıyor; soba çok yanarsa ekmek yanıyor, az yanarsa da hamur kalıyordu. Yanık veya hamur, bu ekmek bizim katığımız olacaktı. Sabah un çorbası, birkaç zeytin, helva; öğlen bulgur pilavı ve akşam makarna... Menü değişmiyordu.

İbrahim Levent'in midesi çok ağrıdığından sürekli şekerli su içmesi gerekiyordu. Çay demlemek için çaydanlık da yoktu. Bu nedenle tencerede ısıttığımız suya çay atarak bu işi çözüyorduk. Kahvaltıda şekerimiz de olmazdı. Olanı İbrahim Levent için saklar, çayımızı tatlandırmak için, tencerenin içine helva parçaları atardık. Helvanın sıcakta saldığı yağ tencerenin üst tarafında birikir ve insanı ömür boyu çay içmekten alıkoyacak berbat bir görüntü oluşurdu. Bardaklarımız, kullanılmış konserve kutularıydı. İnce belli bir bardaktan içilecek iyi demlenmiş bir çay, ince belli hayalî bir sevgili kadar uzaktaydı bizden...

Aramızda Levent Aslan adında yaralı bir arkadaş da vardı. İğne vurulması gerekiyordu ama iğne vurabilecek kimse olmadığı için, ilaç tüpünü kırıp içerdi. Burada yaşam şartları çok zordu, koşullar yetersizdi. Bizim oradaki gibi, ilk günlerin sıkıntıları yaşadıkça ve zaman geçtikçe çözülecekti. Bu arkadaşlarla, bu zor şartlarda kısa bir süre kaldım.

Bu arada bir askerî ekip kurulmuştu. Bu ekip, yerel ekipten farklı olarak ortalıkta pek dolaşmayacak ve onlar gibi halkla ilişki kurmayacaktı. Bu bir tür askerî operasyon ekibi olacaktı. Yerel ekibin

belirlediği muhbir, iş birlikçi, işkenceci gibi kişilere karşı yapılacak uyarma veya cezalandırma işleri, bu ekibin işi olacaktı. Bu yapılanma, bölgedeki ilk iş bölümüydü. Benim de, beş kişi olması düşünülen bu ekibe katılmam istenmişti. Ekip yan yana geldiğinde neler yapabileceğimizi tartıştık. İlk iş, askerî eylemler sonrasında barınacağımız "çekilme sığınakları" kazmak olacaktı. Bunu da aranma olasılığını düşürmek için, gerici köylerdeki uygun yerlere inşa edecektik.

İlkbahar gelmesine rağmen bölgede karlar erimemişti. Tespit ettiğimiz yere sığınağı kazıncaya kadar, yere döşediğimiz ağaç dallarının üzerine serdiğimiz battaniyeler yatağımız oldu. Sürekli yağan yağmura karşı da üzerimize naylondan bir çadır yapmıştık. Artık demliğimiz olduğu için çay demleyebiliyorduk. Ekmeğimizi ve diğer ihtiyaçlarımızı, yakın köydeki yerel arkadaşlarımız sağlıyordu. Yağmur altında bir yandan sığınak kazıyor, diğer yandan yaktığımız ateşte üzerimizdekileri kurutuyorduk. Yedek kıyafetimiz, yok denecek kadar azdı. Her gün değişmeyen yemek menümüz, kuru fasulye-pilav veya makarna ve helvadan oluşuyordu. Halis'le kırsala ilk çıktığımız günlerde, yanımızda yiyecek olarak sadece ekmek olduğunu düşünürsek bu menü oldukça lükstü. Ama bir süre sonra her gün kuru fasulye yiye yiye içimiz kurumaya başlamıştı. Aramızda bu yemeği çok güzel pişiren Adanalı bir öğretmen arkadaş vardı. Çok kiloluydu ama iyi sığınak kazıyordu. Sürekli ıslak olduğumuzdan, hep üşür vaziyetteydik. Üşümüş vücuda giren kuru fasulye ve helva hepimizde, ama daha çok da bu arkadaşımızda inanılmaz gaz boşalmalarına dönüşüyordu. O an yakınlarda operasyon olsa, askerlerin yayılan gaz kokusundan, bizi elleriyle koymuş gibi bulacaklarını söyleyerek bu arkadaşa takılırdık.

Nihayet sığınak kazma işi tamamlandı. Üzerini kapatmamız için ağaç kesmemiz gerekiyordu. Düzgün ağaç bulmak için çevreyi araştırırken tuğladan yapılmış bir fırınla karşılaştığımızda oldukça şaşırmıştık. Bunun ne fırını olduğunu anlamaya çalışıyorduk. Fırından dışarıya bir oluk çıkıyordu. Oluğun üzerindeki kalıntılardan bunun bir katran fırını olduğunu anlamıştım. Çocukluğumuzda harman

kaldırırken kullandığımız düvenlerin dişleri, bu katranla yapıştırılırdı ve katran bize bu köylerden gelirdi. Bu fırının çok yakınına sığınak yapmamız pek iyi olmamıştı. Burası ıssız bir yer olarak gözüküyordu ama bu fırın baharda işlemeye başladığında geleni gideni çok olacaktı. Bu durumda sığınağı başka yere taşımamız gerekecekti. Emeğimiz boşa gitmiş, günlerce boşa ıslanmıştık. Hayatımın her evresinde olduğu gibi "yaparken öğrenmek" kavramı, sığınak konusunda da karşıma çıktı. Bu benim ikinci sığınağımdı. Üçüncüyü daha güzel kazmak için, kafamda birçok fikir oluşmaya başlamıştı.

O bölgeyi terk edip başka bir yere geçtik. Havalar düzelinceye kadar, bir süre sığınaksız idare etmeye karar verdik. Ormanın uygun yerlerine naylon çadırlar kurup üzerini dallarla ve yapraklarla kamufle ediyorduk. Bölge, Karadeniz'i hatırlatıyordu. Çevrede mezra gibi yayılmış, çok yoksul köyler vardı. Yiyecek ihtiyacını, yine köydeki ilişkilerimiz karşılıyordu. Köylüde de bir şey yoktu ki bize versin... Buradaki menümüz daha sadeydi: Sabah bulgur çorbası, akşam bulgur pilavı...

Bir gün ırmağı takip ederek yürürken bir evden bizi gördüklerini fark ettik. Bizi gördüklerini kimseye söylemesinler diye, uyarmak amacıyla bu eve gittik. Ev sahibi bizi güler yüzle ve içtenlikle karşılayarak evine davet etti. Bu yakınlığa biz de sevinmiştik. İstanbul'dan geldiğini öğrendiğimiz gelin, ocağa saç kurmuş, ekmek pişiriyordu. Hemen bize sütlaç, çökelek, peynirden oluşan bir sofra kurdular. Gelin de mis gibi kokan ekmeklerden pişmiş olanları, sofraya getirdi. Sıradan bir sofra bile, bulgur çorbası ve pilavı yemekten katılaşan midelerimiz için bir saray sofrası gibiydi. Birkaç dakikada sütlaçları bitirivermiştik. Ardından da sıcacık ekmekleri... Günlerdir süren açlık, bize mütevazı olmayı unutturmuştu, nefsimize hâkim olamıyorduk. Bir leğen hamur bitmişti. Gelin bizim için kim bilir neler düşünmüştü. Üzerine nefis demlenmiş çay ve İstanbul sigaraları gelince acı tütünden yara olan dudaklarımız bile bayram etmişti...

Başka bir gün, dolaştığımız yörede bulunan yerel ekiple karşılaştık. Ekipte biraz yaşlı ama benim gibi tipik bir köylü dikkatimi

çekmişti. Koca burunlu, kısa boylu, herkesin Ecevit'e benzettiği biri... Adının Cuma Türk olduğunu öğrendiğim arkadaş, tokalaştığı eli, kendisinden beklenmeyen bir güçle sıkıyordu. Bu yüzden, yanlış anlaşılmasın diye kadınların elini sıkmadığını öğrenmiştik. Bu arkadaş omuzunda bir mavzer taşır, silahın dipçiği de yürürken adeta yeri süpürür ve komik bir görüntü oluşurdu. Ne kadar belli etmemeye çalışsam da onu böyle gördüğümde gülme krizine tutulurdum.

Yaklaşık bir ay kadar sonra, faaliyetlerimizi Sivas'ın merkez köylerine kaydırmamız istendi. Son hazırlıkları yaparken yerellerin ve özellikle Cuma arkadaşın hoş bir sürprizi ile karşılaştık. Yörede ekonomik durumu iyi olan ve fikren bize yakın bir abimizin, İsmail Aslan'ın evinde bir ziyafet tertipliediler*. Doğrusu İstanbullu gelinin ziyafetinden sonraki günlerimiz, soğukta ve kötü beslenerek geçmişti. Hava kararınca yerel ekip bizi bu abinin evine götürdü. Yerler ve duvar el dokuması halılarla bezenmiş, her yeri iyi donatılmış güzel bir evdi burası. Salona girdiğimizde ortadaki büyük masanın birkaç çeşit yemek, çorba, tatlı ve değişik meyvelerle donanmış olduğunu gördük. Bir aylık gıdasızlıktan sonra bu sofra bize bir masal sofrası gibi gelmişti. Yerel ekip sohbet etmeye başladı ancak bizim aklımız da gözümüz de sofradaydı. Bir an önce yemekleri tatmak istiyorduk. İçimizden, sohbeti yemekten sonra yapsak daha iyi olmaz mıydı, derken gözlerimizle de konuşmayı bir an önce bitirmeleri için arkadaşları uyarıyorduk. Nihayet sohbet bitince hepimiz aç kurtlar gibi yemeklere saldırdık. Her zaman yiyemediğim şeylerin tadına bakmak için ekmek, makarna ve pilava yan gözle bile bakmadım. O kadar çok yemişim ki sonunda bir aydır aç olan midem bile isyan etmiş ve ağrımaya başlamıştı. Dışarı çıkıp midemi boşaltma ihtiyacı duymuştum. Tekrar içeri gelip şölen masasına oturduğumda midemin doyduğunu ama gözümün doymadığını fark ettim. Gözlerim bana, "Bir aydır açsın. Gittiğin yerlerde de belki aylarca aç kalacaksın. Bu fırsatı kaçırma." diyordu sanki... Tekrar kaldığım yerden yemeye başladım. Üzerine de

* İsmail abilerin Turhal'da da evleri vardı. Kışları orada geçirirlerdi. Cezaevinden çıktıktan sonra, Halkevi ve bağımsız aday çalışmalarında bizlerle birlikte aktif olarak çalıştı.

filtreli sigara ve iyi demlenmiş çay gelince kendi kendime, "Daha ne olsun ki!" dediğimi hatırlıyorum. Gecenin ilerleyen saatlerinde evdekilere teşekkür ederek kalktık. Yerel ekipteki arkadaşlara vedalaşarak yola koyulduk. Midemizdeki şişkinlik ve ağrı, yürüyüşümüzü de etkilemiş, iki saatlik yolu dört saatte almıştık.

Sivas'ın merkez köylerinden birindeydik. Buradaki ilişkiler ve halkın ekonomik durumu diğer yörelere göre daha iyiydi. Yeme içme yönünden çok sıkıntı çekmiyorduk. Bir yandan siyasal faaliyetler sürdürürken bir yandan da halkın günlük yaşamıyla iç içeydik. Halkın gözündeki "Şehirli, iş güç bilmez çocuklar kaçağa düşüp dağa çıkmışlar." imajını kısa sürede değiştirmiştik. Hepimiz kendi yeteneklerimizle halkın yaşamına katkı koymaya çalışıyorduk. Benim uzmanlık alanım tarım ve hayvancılık, burada çok işe yaramıştı. Köylüler tırpanla ot biçmeme, orakla ekin dermeme hayrandı. Bir gün doğum yapamayan bir ineği doğurtmayı da başarınca bana ve bize bakışları çok değişti.

Gerilla mücadelesi sadece silahlı bir mücadele olarak değil; bulunulan yerdeki hayata katılabilme, onun bir parçası olabilme, o yaşamın içinde eriyebilme açısından da bütün zenginliği ile düşünülmesi gereken bir mücadeleydi. Burada İbrahim Kaypakkaya'yı iyi tanıyan bir dayımız bize bir anısını anlattı: İbrahim Kaypakkaya, Adıyaman'ın köylerinde kırsal alan çalışması yaparken köylülerle güzel iletişimler kurmuş, onların her işine el atmış. Çevrede becerikli, sevilen, sayılan birisi olarak takdir toplamış. Yakalandıktan sonra, köylülerin aralarında şöyle bir konuşma geçmiş:

– İbrahim çok büyük devrimciymiş, örgüt lideriymiş, çok bilgiliymiş!

– Devrimciliğini, bilgisini bilmem. Ama ekin dermede kimse onun eline su dökemez!

Bu anekdot bile, halkın sevgisini ve güvenini kazanmak için nelere dikkat etmek gerektiğini çok güzel açıklıyor. Köylüler kibirli olmayan, kendisiyle kendi dilinden konuşan, gelenek ve göreneklerine

saygı duyan devrimcileri hemen bağrına basardı. Şunu çok iyi biliyorum ki biz oradan ayrılınca bizi ayrı ayrı tartıyorlar ve her birimize notlar veriyorlardı. Dağda dolaşırken köylüler ekmeğini size acıyarak da verirler, "Bunlar bizim çocuklar..." diyerek de verirler. Aradaki fark, sizin dağda nasıl kaldığınızdı ve bu da sizin ne kadar kalıcı olabileceğinizi belirlerdi.

Halis'in Yakalanışı

Ali Rıza Demirci (Çatışmada sığınakta bulunan Fatsalı devrimci)

Kışı Sivas'ın köylerinde geçirmiştik. Bu bölgeye bahara doğru geldiğimiz zaman, burada daha önceden kalan arkadaşlardan Halis'le tanıştık. Halis, ilk başta insana donuk gelen bir arkadaşımızdı. Belki şartların getirdiği bir zorunluluktu bu ama yine de kısa sürede herkesle kaynaşıp bir oldu. Sonradan bir grup arkadaş Karadeniz'e geçti. Aramızda kendiliğinden oluşmuş bir iş bölümü vardı. Sohbetler yapıyorduk. İlişkilerimizde bir tatsızlık çıktığını hatırlamıyorum. Herkes niye burada olduğunun bilincindeydi. Birbirimizin yaşamını kolaylaştırıyor ve ortak yaşamın gereklerini, dayanışma içinde yapmaya çalışıyorduk. Bir süre sonra yeni bir sığınak kazma ihtiyacı doğdu. Hem kaldığımız yer sağlıksızdı hem de aramızdan ayrılanlar olmuştu. Birkaç denemeden sonra birinci sığınaktan yaklaşık iki km kadar uzakta, her tarafı çalılıklarla kaplı bir bölgede, yeni bir sığınak inşa ettik. Burada kalan arkadaşlar şunlardı: Kadir Aksoy*, Gürsel Alkaç, Halis Bilge, ben ve sorumlumuz Halil İbrahim Arı.

Sorumlu arkadaşımız, Samsun'daki bir toplantıya giderken yakalanmış. Operasyonun olduğu gece, hepimiz sırayla ikişer saat nöbet tuttuk. Nöbetçilerin kullandığı bir keleş, bir mavzer ve hepimizde de birer tane 14'lü vardı. Sanırım Gürsel'den nöbeti Halis devralmıştı.

Silah seslerinin gürültüsü ile uyandık. İlk uyanan ve sığınağın ağzından ateş ederek bizim dışarı çıkmamızı sağlayan Gürsel'di. Çıktığımda Halis'in inleme seslerini duydum ve vurulduğunu anladım. Ona doğru hareket etmeyi düşündüm ama yoğun ateşten dolayı

* 1984'te dağdaki bir çatışmada öldürüldü. Aranmamasına rağmen dağa çıkan sempatik, şakacı bir arkadaşımızdı.

bunu başaramadım. Ne onun bize ne de bizim ona ulaşma şansımız vardı. Etraf çok sık ve yüksek çalılıklarla kaplıydı, beş metre önümüzü göremeyeceğimiz kadar sıktı. Askerler bizi göremediği gibi, biz de onları göremiyorduk. Sadece yoğun ateş altındaydık. Belki bizim kaçmayı başarabilmemizin en büyük nedeni, bu çalılıklardı. Aramızda asıl çatışan Gürsel'di. Biz de birkaç tek attık. Bu hengamede diğer arkadaşlardan uzak düştüm. En son, onları tarla gibi bir boşluktan yukarı ormanlık bölgeye doğru ilerlerken gördüm. Birazdan orası da yoğun ateş altına alındı. Onları takip edemedim.

Yayla mevsimi olduğu için yakındaki yayla doluydu. Arkadaşların çıktığı yönde bağrışmalar işittim. Bir süre geçtikten sonra, herkesin yakalandığını veya vurulduğunu sandım. Sonradan bu gürültülerin, yaylacıların kavgası olduğunu öğrendim. Bir şekilde ulaştığım bir köyde köylülerin ihbarıyla ertesi günü yakalandım. Askerlerin aralarındaki konuşmalardan, yukarı doğru ilerleyen arkadaşlarımızı polis sandıklarını duydum. Bu, operasyonun asker ve polis tarafından ortak yapıldığı anlamına geliyordu. Daha sonra operasyonun Niksar Jandarma, Tokat Jandarma ve Samsun polisi tarafından yapıldığı ortaya çıktı.

Nöbet yeri, sığınağa 50 metre kadar uzakta ve %60 eğimli küçük bir tepedeydi. Sanırım Halis, ilk anlarda vuruldu. Vurulduktan sonra aşağıya doğru yuvarlanmış olabilir. Askerleri getiren iyi getirmiş. Halis olmasa direkt olarak barınağa geleceklerdi. Bir şekilde Halis, bunu önledi.

Sığınağı Bir Ay Önce Kazmaya Başlamıştık

Gürsel Alkaç

Bu operasyonun tarihi 21 Haziran 1981'dir. Biz de bu sığınağı yaklaşık bir ay öncesinde, 22 Mayıs günü kazmaya başlamıştık. Şunu da net olarak biliyorduk ki yeni sığınağın yerini, Bölge Sorumlusu Halil İbrahim Arı ve o gün çatışma içinde kalan beş arkadaşımızdan başka bilen yoktu. Halil İbrahim Arı, 11 Haziran 1981 günü yakalanıp Samsun Emniyetine getirildikten sonra, aynı günlerde orada bulunan Kadir Özbayrak tam anlamıyla çözülmüştü. Ancak operasyon

yapılan sığınak, Kadir bölgeden ayrıldıktan sonra kazılan ve onun bilmediği bir sığınaktı ve ayrıca onun kaldığı sığınaktan yaklaşık iki km kadar uzaktaydı.*

Halis Yakalanmasını Bana Cezaevindeyken Anlatmıştı

Okan Telatar (Pazar Devrimci Yol Davası sanığı)

Halis, yakalanmasını bana cezaevindeyken anlatmıştı. Sabaha karşı nöbet saati bitince arkadaşlarını uyandırmak istemeyerek nöbete devam etmiş. Elindeki keleşi bir kenara dayamış. Sabah serinliğinde, biraz da ısınmak için kültür-fizik hareketleri yaparken önce hışırtılar duymuş, ardından da bir kurşun yağmuru başlamış. Bu durumda 14'lüsüne sarılarak bir süre askerleri oyalamaya çalışmış. Arkadaşlarına, kendilerini savunabilme ve kaçma fırsatı yaratabilmek için sığınaktan farklı bir yere doğru ilerlemeye çalışırken ayağından vurulmuş. Askerlerin nokta operasyonu yaptıklarını, uyarma ve bağırma olmadığını, çok yakınlara kadar gelip sonra operasyona başladıklarını söylemişti. "Bizim yerimizi ve bizi bilen biri tarafından bilgilendirme olmadan böyle bir şey gerçekleşmezdi." diye de ilave etmişti.

Şafak Vakti Silah Sesleri İle Uyandım

Salih Cengiz

Haziranın ikinci yarısında, dişinin ağrısından duramayan Haydar arkadaşı Reşadiye asfaltına bıraktıktan sonra, o sıcakta Yeşilçam altından yokuşa tırmanmaya başladığımda neredeyse öğle olmak

---

* Yazarın Notu: Bu kitap üzerine çalışırken bu tür ayrıntılara girme düşüncem hiç yoktu. Ancak Halil İbrahim Arı'nın "Tarihle Söyleşiler 2" (Özgür Açılım Yayınları, Ankara, Mayıs 2015, s. 95-97) kitabındaki söyleşisini okuyunca Halis'in yakalanışına ilişkin, beni ve Turhal davasından yatan tüm arkadaşları rahatsız eden bölümlerdeki yanlışlara değinme zorunluluğu duydum. Tarihe tanıklık çalışmasının amacı nedir? Düzenin izlerini sildiği veya tahrif ederek anlattığı olayları, yaşayanların tanıklıkları ile anlatarak alternatif ama gerçek bir tarih yazımı yapmak, geleceğe doğru notlar bırakmaktır. Oysa anılan kitabın ilgili bölümünde, tarihe/tarihimize doğru tanıklık etme iddiası zedeleniyordu. Devrimciler, tarihe tanıklık edecekse kendi aleyhlerindeki konularda bile gerçeği olduğu gibi not düşmeliler. Yaptığımız güzel şeyleri nasıl gururla anlatıyorsak yapamadığımız ya da yanlış yaptığımız şeyleri de yalın gerçeği ile anlatabilmeliyiz. İşkence karşısında zayıf düşmek, çok insani bir şeydir. Ben de dâhil olmak üzere Turhal davasındaki birçok arkadaş, bu açıdan sütten çıkmış ak kaşık değildir. Kimsenin kimseyi bu gibi zaafiyetleri kullanarak itham etmesi de söz konusu olmamalıdır. Ancak bu durum, gerçeklerin çarpıtılmasına, kendini aklamaya, kahramanlıklar oluşturmaya kadar uzandığı vakit, üzerine söz söylenmesi aynı zamanda tarihe karşı saygı gereğidir. Ayrıca devrimciler isteyerek/istemeyerek neden oldukları bazı olayların vicdani yüklerini, gerekirse bir ömür boyu, olgun bir şekilde çekmeyi de bir erdem olarak görmelidirler.

üzereydi. Etrafta hiçbir canlı yok gibiydi. Börtü böcek, kurt kuş tüm canlılar, serin bir ağaç gölgesi veya bir çalı dibi aramış, girdiği delikte akşam serinliğini bekleyen yılanlar bile görünmez olmuştu. Sanki Yeşilçam köyünde, çeşme başındaki gölgede oturan birkaç köylüden başka kimse kalmamıştı. Yeşilçam'dan sonra Sadıklar'ı geçtim. Değirmen Deresi, Geçli, Çorakyazısı derken eve geldiğimde ikindi olmuştu. İçimde tarif edemediğim bir sıkıntı vardı. Yorgunluğun da etkisi ile akşam erkenden yattım.

Ertesi sabah şafak vakti, uzaktan gelen silah sesleri ile uyandım. Çatışma seslerini tek bir şeye yordum: "Cunta bir operasyon yapıyor." Belki de akşamki sıkıntım bundan kaynaklanıyordu. Zaten günlerdir kendim ve sevdiklerim için, çevredeki devrimciler için kötü bir şeyler yapılacağı huzursuzluğu içinde yaşıyordum. Hızla elbiselerimi giyip evin tahta merdivenlerini birer ikişer atlayarak Harman yanının oradan Killikbaşı'na vardım. Aşağıda Salmangil'in evinin önünde bir polis, bir askerî cip ve 13 tane askerî araç görülüyordu. Yadalan mevkiinden çatışma haberleri gelmeye başladı. Asırlık bir çördük ağacının arkasına gizlenip olup biteni izlemeye başladım. Kalabalık bir asker grubu, ağaçların arasında gidip geliyordu. Bir şeyler olmuştu. Ya ölen ya da yaralananlar vardı. Askerlerin araçlarına binip hızla uzaklaşmasından sonra, koşarak olay yerine gittim. Kimseler yoktu. Yaya olarak Çorak Yazısı'ndan mektep yanının yolunu tuttum. En doğru haberi, köyün merkezinden alacağımı düşünüyordum.

Topal Mehmet'in köprüsünde, Nurettin ve Cemal Aydın'a rast geldim. "Dön geri, hemen dön. Kaç, kaybol buradan!" dedi Cemal Ağa ve ekledi: "Ne olacak, asker Yadalan'da çatışmaya girmiş, bir yaralı varmış. Adı Muzaffer mi* neymiş. Diğerleri kaçmış. Şimdi buralar dağ taş asker dolar. Ortalıkta görünme." "Tamam da Cemal Ağa, ben öğretmenim, kaçacak bir yerim yok ki. Zaten istedikleri an alıp götürebilirler, neden kaçacağım? Hem ne suçum var ki!" diye söylendim.

* **Muzaffer**, Halis'in kod adıydı.

Onlardan ayrılıp eve geldiğimde, evdekiler sabah kahvaltısındaydı. Eşime olayı haber verdim, "Duyduğuma göre Muzaffer yaralı yakalanmış, diğerleri kaçmış." Bu sözler, bana, eşimi bilgilendirmekten öte, kendimi teselli eden sözler gibi geldi.

Her gün gittiğim mektepte, Millî Eğitimin verdiği seminerin son günleriydi. Bundan sonra yaz tatili başlıyordu. Tatili yine memleketim Yazıcık'ta geçirecektim. On gün önce kanserden kaybettiğimiz kardeşimin yası devam ediyor, konu komşu, hısım akraba baş sağlığına gelmeye devam ediyordu. Genç yaştaki oğlunu kaybeden babam Değirmenci Kazım, daha kendini toparlayamamıştı. Ne Balkan Savaşları'nın açlığı ve yokluğu ne de İstiklal Savaşı'nda el kapılarında yaptığı hizmetkârlık ve azaplık,* onu bu kadar yıkmamıştı. Daha hayatının baharındaki oğlunu kaybetmenin acısı yüreğindeki tazeliğini sürdürürken, bir de askerî zulmü hiç kaldıramazdı.

"Beladan uzak dur oğlum. Elin sağına soluna karışma." diye kuşkularını dile getirdiği gün, 27 Haziran 1981'de, Halislerin yakalanışından altı gün sonra, beklediğim şey gerçekleşti. Arkadaşlarımla birlikte, Halislerden sonra çevrede genişletilen bir operasyon sonucunda, gözaltına alındık. Üzerimde kısa kollu gömlek ve kot pantolon ile Niksar'da hücreye atıldığımda geride bıraktıklarıma, "İfademi verip geleceğim." bile diyememiştim. Bir gün görmesem deli olacağım kızımı bile öpemeden binlerce "yolcu" gibi gözaltına alınanlardan biri olmuştum.

Daha sonra Tokat Emniyet Müdürlüğüne götürüldük. Binanın son katındaki siyasi şubenin geniş odalarının birindeydik. Yazıcık'tan getirilen arkadaşlarımız şunlardı: Hasan Ezgin (Emekli öğretmen, Belediye Başkanı), Haydar Yanık (Belediye şoförü), Hulusi Ezgin (Emekli öğretmen), Cemal Aydın (Çiftçi), Salih Cengiz (Öğretmen), Yüksel Yıldız (Öğretmen), Nurettin Keleş (Öğretmen, Okul Müdürü), Durmuş Yıldız (Ortaokul hizmetlisi) Ekrem Özel (Ortaokul Fen Bilgisi Öğretmeni), Nuri Kara (Öğrenci), Duran Karabat (Öğrenci), Resmiye Gör (Öğretmen)

* Azap: Anadolu'nun birçok bölgesinde çiftlik uşağı

Çatışmada Yakalanan Bir Anarşist Geliyor Buraya

Halis Tokat Gözetime getirildiğinde Tokat Emniyeti, taburu ve garnizonunda bir telaş vardı. Olağanüstü tedbirler alınmıştı. Bu durum gözetimde nöbet tutan askerlere bile yansımıştı. Tuvalete gitme bahanesiyle dışarı çıktığımda nöbetçi askere, "Ne oldu hemşehrim? Yoksa bizim Erzincan'a gitme günümüz mü geldi?" diye sordum. "Yok... Çatışmada yakalanan bir anarşist geliyor buraya. Çok tehlikeliymiş. Haydi, sen de çabuk git ve gel. Ortalıkta dolaşmayalım, yoksa Feyyaz Üsteğmen oyar bizi." dedi. Feyyaz Üsteğmen, cezaevinden sorumlu komutandı. Bir darbeci askerden ne bekleniyorsa onu yapan bir herifti. Terbiye sınırları olmayan, karşısındaki tutukluya esir muamelesi yapan biri... Ama tabur karargâhında yüze yakın askerin dışında, bütün tabur dört aylık kısa dönem askerlik yaptığı için, onu dinleyen ve takan pek yoktu. Onun gücü içerideki mahkûmlara ve garnizon askerlerine yetiyordu.

Halis'in tabura getirilmesi sonrası bizle yüzleştirmelere başladılar. Önce Yüksel, sonra benimle yüzleştirildi. Ancak kimse kimseyi "tanımıyordu" Bu durumda Salih, Yüksel ve Durmuş, Yazıcık'ta bir dernek yönetim kurulu üyesi; Halis de çatışmada yaralı ele geçirilmiş bir anarşistti. Halis, elleri arkadan bağlı olarak ön tarafında birkaç asker ve bir astsubay, yanında Feyyaz Üsteğmen ve merdivenlere dizilmiş askerlerin arasında, yanımızdaki koğuşa yerleştirildi. İki koğuşun giriş kapıları aynıydı. Ancak arada nöbetçi vardı. Her volta atışında birbirimizi görebiliyorduk.

Halis'in çelik gibi vücudu yıpranmıştı ama yürüyüşü ve başının dik duruşuyla sanki meydan okuyor gibiydi. Yüz ifadesi son derece asık ve kızgındı. Volta atarken hızlı hareketler yapıyor, sanki kızgınlığını yürümekten çıkarıyordu. Üzerindeki yarım boğazlı mavi kazağı, bağları çözülmüş yazlık ayakkabısı ve bacağındaki kot pantolonu ile günlerce, haftalarca işkence gördüğü ve şehir şehir gezdirildiği her hâlinden belli oluyordu. Sigarasını yakmak için kibriti askerden değil, bizim koğuştaki arkadaşlardan istiyordu. Bizlere zarar gelmemesi için de azami dikkati gösteriyor, bizi hiç tanımıyormuş gibi davranıyordu.

Geldiğinin üçüncü günü, öğle yemeğinden önce yan koğuşta büyük bir gürültü koptu. Bir sürü asker oraya doğru koştu. Kapı önüne yaklaştığımda, askerlerin arasından onun yüzünü gördüm. Başı demir parmaklıklar arasındaydı ve iki yanından kanlar akıyordu. Aylardır gördüğü işkencelerin ardından sinirleri iflas etmiş, kafasını demir parmaklıklara vurmuştu. Haykırırcasına slogan atıyor ve cuntaya, işkencecilere ağzına geleni söylüyordu. Getirilen keski ile parmaklık demirleri kesildi ve Halis apar topar hastaneye kaldırıldı. Uzun zaman ne olduğunu kimse bilemedi. Olaydan çok etkilenmiş, birkaç gün kendime gelememiştim. Yüksel ve Durmuş, "O yiğit adamdır. Bunu da atlatır. Bak birkaç gün sonra gelecek. Sen de dağıtma kendini." diyerek beni teselli etmeye çalıştılar.

Bir hafta kadar sonra hastaneden getirildiğinde, onu bizim koğuşa verdiler. Ortaya tek kişilik bir karyola koyup bir elini o karyolaya kelepçelediler. Başının iki yanındaki sargılardan, alnına yakın yerden gelişigüzel atılmış ameliyat dikişleri gözüküyordu. Bir sıhhiye eri tarafından her gün iğne yapılıyor, yaraları pansuman ediliyordu. Bu arada geceleri uygulanan bir saatlik elektrik kesintisinde hemen karyolasının yanına oturuyor ve kesinti süresince sohbet ediyorduk. Birkaç gün sonrasında da kelepçeyi çözdüler. Normal koğuş yaşantısına başladı. Haftada bir götürüldüğümüz tabur hamamında, Halis'in bacağındaki ve kalçasındaki kurşun yarası daha açık belli oluyordu. Yaraların olduğu yerler, büyük bir nokta şeklinde ve morarmış görünüyordu. Sağlığına bir an önce kavuşması için elimizden gelen her şeyi yapıyorduk. Bu olaydan sonra Tamer Yarbay ve Polis Erol bizi bir daha sorguya almadı.

Hayat Devam Ediyor

Şükrü Yılmazer

Haziran sonuna doğru çok kötü bir haber alıyorum. Bütün moralim sıfırlanıyor. "Nasıl olur, daha yapacak çok işi vardı. Keşke onun yanından ayrılmasaydım." diye kendime kızıyorum. 21 Haziran 1981... Bu tarih, yakalanmasa bölgedeki devrimci mücadeleye çok

önemli katkılar koyacak, yeri doldurulmaz bir enerjinin yitirildiği tarih oldu. Bu tarihle birlikte Halis, düşürüldüğü pusuda, kafasında gerçekleştirmeyi hedeflediği sayısız projelerle birlikte derdest edildi. Aylarca süren sorgulamalar ve yıllarca süren cezaevi direnişleri artık onun mücadele alanlarıydı.

Bölgede onun kararlılığına, yeteneklerine ve üretkenliğine sahip ikinci bir devrimci arkadaşımız yoktu. 1980 öncesinde bunu defalarca kanıtlamıştı. Hepimiz onun bilgisine, yeteneklerine güvenirdik. Onun varlığı, yan yana getirilmesi çok zor olacak pek çok kişiyi buluşturur, toparlayıcı olurdu. O varsa yaptığımız işe, birbirimize, hareketimize güvenimiz artar, daha verimli olurduk. Sanırım onun en büyük özelliği buydu. Ondan ayrılıp Sivas bölgesine giderken, "Onu emanet edeceğim kimse yok." diye üzülmemin nedeni buydu. Onun dışarıda olması bile bize moral veren ve bizi motive eden bir güçtü. Biliyorduk ki Halis varsa umut vardı... İşte bu tarih, bölge ve bizim için böyle önemli bir yoldaşı aramızdan kopardı. Tutuklandığı andan, bu satırların yazıldığı şu ana kadar onun eksikliğini hep hissettik.

O günden sonra, insan denen varlığın kendini motive ettiğinde ne kadar dayanıklı olduğunu, sayısız örnekleriyle yaşadım. Kendimi mücadele için motive ettim. Halis için bir şey yapamıyordum ama ortak duygularımız ve düşüncelerimizin gerçekleşmesi için daha kararlı ve üretken olmak, mücadeleyi sırtlamak, onun için de bir şeyler yaptığım anlamına gelmiyor muydu? Biliyordum ki bir yolunu bulsa, bana haber salsa, bana sadece bunu önerirdi.

O günden sonra "Halis" kod adını kullanmaya karar verdim. Yıllardır süren sohbetlerimizde pek çok konuya değinmiştik. Hangi konuda ne söyleyeceğini tahmin ediyordum. Bundan sonra ondan öğrendiklerimi ve yaşadıklarımızdan kalan anıları kendime kılavuz yaparak yürüyecektim. Ben dağlarda dolaştıkça o da benimle özgürleşecekti. Mücadelenin bizden bekledikleri vardı. Ve hayat devam ediyordu...

Hasan'la İlk Karşılaşma

Sivas'ın merkez köylerinden biri olan Tokuş köyündeydik. Havalar sıcak olduğu için sığınaklarda kalmıyorduk. Grup sorumlusu arkadaş hariç, yerel ekip bizim bölgede kaldığımızı bilmiyordu. Kısa bir süreliğine askerî ekibin yiyecek içecek ihtiyaçlarını ben karşılıyordum. Bölgede bir de gizli depomuz vardı. Bazen burada grup sorumlusu ile buluşup ihtiyaçlarımızı alırdık.

Bir gün depoya, buluşma saatinden daha önce gittim. Uzaktan, depodan birinin çıktığını gördüm. Depoyu bildiğine, girip çıktığına göre, bizlerden biri olmalı diye düşünerek ona doğru yürüdüm. Deponun kapağını kapatırken beni gördü ve deponun farkına varmayayım diye de üzerine oturdu. Ben de kendisine iyice yaklaşıp, selam verip tam karşısına oturdum. Henüz sakalları bile çıkmayan genç bir devrimci vardı karşımda. Amacım onu biraz sıkıştırmaktı. İleride böylesi durumlar için tecrübe kazanır, ben de biraz iyi vakit geçirmiş olurum, diye düşünerek sordum:

– Seni ilk defa görüyorum. Köyde kimlerdensin?

– Dedelerdenim.

– Dedelerden kimin oğlusun ?

– İbrahim'in...

– İbrahim'i iyi tanırım. Seni niye hiç görmedim?'

Kem küm etmeye başladı:

– Buralarda devrimciler kalıyormuş. Yoksa sen onlardan mısın?

Sonunda devrimci olduğunu açıklamak zorunda kaldı. Ben de ona sordum:

– 4-5 adam, yanınıza birkaç çakaralmaz silahla dağa çıkmışsınız. Bu ordu koskocaman... Nasıl yeneceksiniz?

Başladı anlatmaya. Heyecanla ve inanarak anlatıyordu. Ben "Yıkamazsınız..." dedikçe o daha kararlı anlatıyordu. Böyle hissetmesi hoşuma gitmişti. Bu kadar sıkıştırma yeter deyip konuyu değiştirmeye çalıştım:

– Sigara içiyor musun?'

– İçiyorum.

Cebimden tütünü çıkarıp uzatıyorum. Sarmayı bilmediğini söyleyince sigarayı sarıp vermek istemedim çünkü o zaman çolaklığım belli olacaktı. O zaman da iş, yerel ekibin bizim buralarda dolaştığımızı öğrenmesine kadar varacaktı. Ama o, devrimciliğini söylemekten çekinmemişti. "Varsın benim de çolaklığım belli olsun." diye düşünerek sigarayı sarıp verdim. Bir süre sonra, sürekli bir kolunu geride tuttuğunu fark ettim. Sohbet sırasında, belli etmeden ona baktığımda bunun da nedenini öğrendim. O da benim gibi çolaktı ve bunu benden gizlemeye çalışıyordu.

Bir ihtiyaçları olup olmadığını, varsa köyden getirebileceğimi söyledim. Olmadığını söyleyince oradan uzaklaştım. O da hızlı hızlı arkadaşlarının yanına gitti. Daha sonra grup sorumlusunu gördüğünde bizim karşılaşmamızdan söz etmiş. Grup sorumlusu, nasıl biri olduğumu sorunca da ben olduğumu anlamışlar. Yarım saat sonra depoya tekrar dönüp sorumlu arkadaşla buluştuğumda epey gülüşmüştük. Bir süre sonra, bu genç arkadaşla aynı grupta yer aldım.

Bir gün köyden bir adam, bizimle dayanışma gösteren köylülere, "Sizlere anarşistler, teröristler geliyor. Onları besliyorsunuz." diye baskı yapmaya başlamış. Biz de akşam hava kararınca bu adamı ziyarete gitmeye karar verdik. Bir daha konuşursa, "Senin evine de geldiler." denebilsin diye, herkese görünerek ziyaret edip tatlı sert bir uyarıda bulunacaktık. Eve doğru yürürken, Hasan taşıdığı boyu kadar tanburalıyla ilginç bir görüntü oluşturuyordu.

Kapıyı çaldık. Adam kapıyı açtı. Davet beklemeden içeri girdik, oturduk. Adam bizim kim olduğumuzu hemen anlamıştı. Bu hareketimize bozulsa da sesini çıkaramadı. Hasan hemen meseleye girerek konuşmaya başladı. Adamı dolaylı şekilde uyarmak için bulduğu yol, başka bir köyden örnek vermekti: "Falanca köyde bir köylü, "Bu köyde devrimcileri besleyenler var." diye dedikodu yapmaya başlamış. Adamın dilini kesmişler. Bir tarafına sokmuşlar." Adam tedirgin

olurken ben Hasan'ın konuşmalarına, mimiklerine gülmemek için dilimi ısırıyordum.

Hasan, hiç de alışık olmadığı kır koşullarına herkesten önce uyum sağlamıştı. 18-20 yaşlarında olmasına karşın yaşından ufak gözüküyordu. Genç görünmesinin avantajından yararlanmak için, zaman zaman başka şehirlere gönderilir, bölgeler arasında ilişki kurar, sık sık yolculuk yapardı. Bu yolculuklardan birinde, bindiği otobüs askerler tarafından durdurulmuş. Otobüse binen subay, "Yaşlılar ve çocukların dışında, herkes kimliğini yanına alıp aşağı insin." deyince Hasan da yaşından önemli işler yaptığı için, kendini bu "herkes"in içinde düşünüp aşağı inmek için ayağı kalktığında Komutan ona "Sen kal!" demiş. Hasan'ı görünüşünden dolayı çocuk grubuna dahil etmiş. Hasan, dağlardaki mücadelenin görünüşle değil, yürekle olacağının en güzel örneklerinden biriydi.

Sağlıksız koşullarda yaşamak, iyi beslenememek zaman zaman bizi etkiliyor, hastalanıyorduk. Hasan da bir gün Sivas'ta örgüt evinde kalırken hastalanmış. "Usta" da Hasan'a, "Sivas'ın hamamları meşhurdur. Hamama git, göbek taşında yat. Hastalığı atlatırsın." demiş. Sabah evden birlikte çıkmışlar. Hasan hasta hâliyle, dikkati dağılmış bir durumda hamamdan içeri girdikten sonra, kafasını kaldırmadan kapılardan birini açıp içeri girmiş. Girer girmez içerden çığlıklar kopmuş, üzerine terlikler yağmaya başlamış. Kafasını kaldırıp baktığında, kadınların arasında olduğunu gören Hasan; hiç beklemediği bu durumdan kurtulmanın çaresini kaçmakta bulmuş.

Bir başka gün, şehirler arası yolculuk yapmak üzere garaja giderken, yolda polislerin arama yaptıklarını görmüş. Dikkat çekmemek için geri dönmemiş. Tedbirli davranıp sağ taraftaki sokaklardan birine girmiş. Bir süre sonra sokaktaki bütün evlerin önüne erkeklerin yığıldığını, evlerin içerilerine baktıklarını görmüş. Merak ederek gidip baktığında bir de ne görsün! İçeride bir sürü çıplak kadın... Durumu geç de olsa anlayarak yoluna devam etmiş ama yolun sonunda çıkış olmadığını görünce böyle yerlerin tek bir kapısı olduğunu o gün öğrenmiş. Orada bir süre oyalanıp girdiği kapıdan sokağı terk etmiş.

Hep derim, göç yolunda doğanlar, yaşayarak öğrenmeye mahkûmdur. Hasan da bazı şeyleri yaşarken öğrenip dağı içine sindirenlerden, kırsalın hakkını en iyi verenlerden biri oldu. 1984'te Ayhan ve Ahmet arkadaşları yitirdiğimiz Ceğet köyündeki çatışmada sağ kurtulan arkadaşlardan biriydi. O çatışmadan sonra, devrimci faaliyetlerini Ankara ve İstanbul'da sürdürdü. İki şehrin polisi tarafından aranır oldu. Birçok operasyondan kurtuldu. 1989'da yurt dışına çıkmak zorunda kaldı. Bugün aynı kararlılık ve inançla, yaşamını yurt dışında sürdürüyor.

Köyümde Kazılan Sığınak

Askerî ekip, önüne kısa ve uzun vadeli programlar koyuyordu. Çevrede ihbarcılar, devletle iş birliği yapan insanlar ve halkı karakola çekip işkence yapan karakol komutanları vardı. Sorumlu arkadaşlar, bu işkenceci ve iş birlikçilere karşı eylemler yapılacağını ve çekilme sığınaklarının kazılması gerektiğini belirtti.

Merkez köylerin bağlı olduğu Karaçayır nahiyesi jandarma komutanının aynı zamanda sorgulara katılan, köylülere kötü davranan işkenceci biri olduğu ortaya çıkmıştı. Sivaslı devrimciler, ilk iş olarak bu komutanın kaçırılıp sorgulanmasına karar veriyorlardı. Amaç, en azından bölgede askerlerin halka kötü davranmalarını engellemek, davranırlarsa bunun hesabını vereceklerini düşünmelerini sağlamaktı. Zorbalıkla iş birliğine ve ihbarcılığa mecbur edilmeye çalışılan köylülere de, bölgede artık devrimcilerin işkencecilerden hesap soracağı mesajını verecekti...

Bu olaydan sonra, bölgede devrimcilere yönelik büyük operasyonlar düzenleneceğini düşünerek değişik yerlerde çekilme sığınakları yapılmasına karar verildi. Bunlardan biri de benim köyümdü. Muhafazakâr ve sağcı yapısı ile merkeze bağlı bir köy olması açısından bölgedeki en uygun yerlerden biriydi. İlk çekilme sığınağının, köyümün yakınındaki ormanlık bölgede kazılması kararlaştırıldı. Bu köyden olduğumu, ekip sorumlusu dışında bilen yoktu. Köyümdeki çocukluk arkadaşları ve akraba ilişkilerini kullanarak kısa zamanda sığınağı tamamladık.

Biz sığınağı kazarken operasyon ekibi yaptığı istihbaratta, bu komutanın her akşam saat 17'de ticari bir taksiyle Sivas'a gittiğini saptamıştı. Bir akşam, onun geçeceği saatlerde, Sivas yoluna pusu kuruluyor. Pusudaki arkadaşlar aniden taksinin önüne çıkıp taksiciyi ve başçavuşu teslim alıyorlar, taksi şoförünün ellerini ve ayaklarını bağlayıp arabanın bagajına koyuyorlar. Bir arkadaşa da, sorgulama için vakit kazanabilmek amacıyla arabayı yavaş sürerek Sivas'a götürmesini ve ortalık iyice karardığında şehrin merkezî bir yerinde bırakmasını söylüyorlar. Kendileri de komutanı sorgulamak için yola yakın kırsal bir bölgeye çekiliyorlar. Bu arkadaş, yeterince yavaş gidemeyip arabayı istenen zamandan daha erken bırakınca şoförün çıkardığı gürültüleri duyanlar, polisi arıyor. Böylece olay erkenden ortaya çıkıyor.

Karakol komutanını kurtarmak için çok sayıda asker ve polis, olay bölgesine gönderilmiş. Arkadaşlar bulundukları yerden rahat görülen yoldan çok sayıda askerî aracın geçtiğini görünce bir şeylerin ters gittiğini ve olayın açığa çıktığını anlamışlar. Askerler bölgeyi çevirmeye başlayınca güvenli bir bölgeye kadar komutanı yanlarında götürüp orada serbest bırakmışlar. Havanın kararmasından ve bölgeyi iyi bilmenin avantajlarından yararlanıp izlerini kaybettirmişler.

Arkadaşlar sığınağa geldiklerinde işi tamamlayamadıkları için moralleri biraz bozuktu. Yine de bir süre sorgulama yapabilmişlerdi. Olay çevrede duyularak "Devrimciler işkenceci komutanı dağa kaldırıp uyardı." şeklinde anlatıldı. Ardından çevrede beklediğimiz operasyonlar başladı. Sorgulama tamamlanamasa da eylem başarılıydı. İstihbarat toplama, eylemi gerçekleştirme, kayıpsız geri çekilme ve operasyonları atlatma... Bunları başarmak, devrimcilere güven vermişti. Neler yapılabileceği sınanmış oluyordu. Bu eylemin her safhası için başarı payını, Sivaslı devrimcilerin gösterdikleri "ustalığa" yazmak gerek.

Ertesi sabah, grup sorumlusu arkadaşla birlikte Almus bölgesine gitmek için gruptan ayrıldık. Bir hafta kadar sonra döndüğümüzde, belirlenen buluşma noktasına bırakılan notta, sığınağın çevre

köylüler tarafından fark edildiğini ve güvenlik açısından bu sığınağı terk ettikleri ve sığınakta bulunan fazla silahların çalındığı yazıyordu.*

Köyümden Notlar

Köyüm, aşağı ve yukarı oba olarak ikiye ayrılıyordu. Aşağı obada baba sülalesi, yukarı obada ana sülalesi yaşardı. İki büyük koyun sürüsü vardı ve çobanları benim çocukluk arkadaşlarımdı. Her gittiğimizde bize koyun veya kuzu keserlerdi.

Bizim köyde sol partilere nadiren oy çıkar. Çoğunluk, sağcı ve muhafazakârdır. Buna rağmen beni çok sever, solcu gibi görmezlerdi. Sol, onlar için bütün kötülüklerin anasıydı. Bu yüzden dağdaki arkadaşlarımızı terörist olarak görürlerdi. Benim bu arkadaşlar arasında olmamı da kendileri ve aileleri açısından güvence olarak görürlerdi. Aralarında şöyle konuşurlarmış: "İçlerinde Şükrü var. Bu yüzden dağa, davara, ekine korkusuzca gidiyoruz. Şükrü'den dolayı teröristler bize dokunmaz, zarar vermezler."

Köyümüzde bazı sülaleler arasında geçimsizlik vardı. Her iki taraf da beni yanına çekmeye çalışıp karşı tarafı ezmeye çalışırdı. Bense iki tarafa da mesafeli dururdum. Anlaşmazlık bazen sınırları aşar, ihbara kadar varırdı. Bir taraf diğer tarafı, "Şükrü'ye yardım ediyorlar. Onu saklıyorlar." diyerek şikâyet ederdi. Amaçları beni yakalatmak değil, karşı tarafı zorda bırakmaktı.

Sığınağımız ortaya çıkınca dayımı gözaltına almışlar. Komutan köy meydanında dayımı dövmüş. Dayım sorgusu boyunca, beni görmediğini, benden haberi olmadığını söylemiş. İmanlı ve inançlı bir insan olan dayıma, "O hâlde yemin et." dediklerinde beni görmediğini söyleyerek yemin etmiş. Güzel dayım, bugün bile şöyle der: "Allah affetsin, hayatımda ilk defa yalan yere yemin ettim. İkisi de senin içindi yeğenim!"

Bu olaydan aylar sonra, 1982 yazında, köyümdeki ve yöredeki bütün ilişkileri yerel ekibe devredip başka bir bölgeye geçecektim.

---

* Gruptan bir süre ayrılıp döndüğümüzde ekip sığınağı herhangi bir nedenle terk etmişse, daha önce belirlenen bazı noktalara notlar bırakıyor; gelenler, gelişmeleri bu notlarla öğreniyorlardı.

Yer Altından Gelen Sesler

Mazan köyü, bizim köyle sınırdı. Arazisi çıplaktı. Arkadaşlar bu bölgede uygun bir yere, başka bölgeden taşıyıp getirdikleri söğüt ağaçları ile bir sığınak yapmışlardı. Bir gün bizim köyden iki çoban, Mazan köyüne koyun satmaya gitmişler. Arkadaşlar sığınağı o kadar başarılı kamufle etmişlerdi ki üzerinden geçilse bile fark edilmiyordu. Bizim köylüler de koyunlarıyla sığınağın üzerinden hiçbir şey anlamadan geçerlerken birden yerin altından türkü sesleri geldiğini duymuşlar. Bu da neyin nesi diye şaşırıp kalmışlar. Bu sırada, üzerlerinden bir şeylerin geçtiğini fark eden arkadaşlar, olayı anlamak için sığınağın kapağını açıp dışarı çıkmış. Birdenbire karşılarında yeraltından çıkan silahlı adamlar gören köylüler, daha büyük bir korkuya kapılmış. Arkadaşlar köylüleri sorgulayıp kimliklerine baktıklarında Ovacıklı olduklarını anlamışlar. Köyün milliyetçi, muhafazakâr yapısını bildikleri için de kendilerini ihbar etme ihtimaline karşın köylüleri alıkoymayı düşünmüşler. Bu sırada ilk şoku atlatan köylüler, arkadaşların kim olduğunu tahmin edip, benimle ilgilerini soruşturmuşlar. Bu sefer şaşırma sırası bizim arkadaşlarda... O zaman Ovacıklı olduğum ve ismimin de Şükrü olduğu ortaya çıkmış.

O günlerde, birbirimiz hakkında çok fazla bilgi edinmeyi uygun görmüyorduk. Yakalanma gibi bir durumda bu bilgiler, sakıncalı durumlar yaratabilirdi. Bizim için aramızdaki yoldaşlık, dayanışma ve uyum daha önemliydi. Bu yüzden kimin nereli olduğu, doğal süreçte belli oluncaya kadar bizim için önemsizdi. O zamanlar farkında değildim ama istediğim kadar farklı kod adı kullanayım, çolaklığım benim kimliğimi hemen ele veriyordu. burada, köyümün çevresinde olmam, hemen tanınmamdan dolayı dezavantajdı ama bazı olanaklar yaratması açısından da bir avantajdı. Ne yapalım, hayatın diyalektiği böyle...

Arkadaşlar köylülerin isimlerini alıp kendilerini gördüklerini hiç kimseye söylemeyeceklerine dair söz verdirmişler. Eğer sözlerini tutmazlarsa bunun hesabını soracaklarını söyleyip köylüleri serbest bırakmışlar. Bu arada biz de ekibimizle bu köye sınır Mermer köyü

civarındaydık. Ekip sorumlusu arkadaş bizim yanımıza geldi, gülerek bana bu olayı anlattı. Bana köylülerin isimlerini verdi. Akşam köye gidip hepsiyle konuştuk. Gerçekten de köylüler sözlerinde durarak bizi ihbar etmediler, kimseye de bir şey söylemediler.

Birinci Yılında 12 Eylül'ü Teşhir Çalışmaları

Ayhan cezaevinden çıktıktan sonra, vakit kaybetmeden hem köy çalışmalarına hem de kırdaki faaliyetlere katılmaya başlamıştı. Onunla 1981 yılında, 12 Eylül'ü protesto etkinliklerinde tanışmıştım. O günlerde cunta henüz kırda hakimiyetini kuramamıştı. Bizim ekipten, gece Sivas merkezine inip 12 Eylül'ü teşhir eden bombalı bir pankart asmamız istendi. Kırdan üç arkadaş, 11 Eylül gecesi Sivas'a geldik. Bende keleş olduğu için uygun bir yerde bekliyordum. Pankartın asılacağı bölgede son keşifleri yapmak için iki arkadaş ayrıldı. Bir süre sonra arkadaşlardan biri, sıkıntılı bir şekilde geri döndü. Şehirde sokağa çıkma yasağı yoktu ama çok sayıda devriye geziyordu. Arkadaşlar pankartın asılacağı bölgeye yaklaşırken kendilerinden şüphelenen devriyelerin "Dur" ihtarıyla karşılaşmışlar. Askerlerin beklemediği bir şekilde silahlarına davranmışlar ve çatışma çıkmış. Ani refleks verdikleri için, askerlerin ilk şaşkınlığı sırasında izlerini kaybettirmeyi başarmışlar, bu sırada da birbirlerinden ayrı düşmüşler. Biz de vakit kaybetmeden şehirden ayrıldık. Ertesi gün, diğer arkadaşla kırsalda buluştuk. İşi başaramamıştık ama can kaybı yaşamamamız sevindiriciydi.

Kış hazırlığımız devam ediyordu. Almus bölgesindeki kitaplarımızı alıp Tokuş bölgesinde kışı geçireceğimiz sığınağa getirecektik. Bir arkadaşla birlikte, eşeğe yüklediğimiz kitaplarla Dumanlı Dağını geçiyorduk. Adı üzerinde, burası yazın bile sisli ve dumanlı olan bir yerdi. Önümüze 5-6 tane koyun çıktı. Koyunları alıp yakındaki bir köye doğru ilerlerken yolda bir köylüye rastladık. Adını soyadını alarak koyunları köylülere ulaştırması için ona teslim ettik. Tekrar yola koyulduk. Bu kez önümüze bir toklu* çıktı. Tahminen, yayladan köylerine dönen köylülerden kalmıştı. Yerleşim yerlerinden çok

* Kuzunun büyüğü, koyunun küçüğü olan hayvan.

uzaktaydık. Toklunun sahibini aramamız da çok zordu. Bıraksak ya kurda yem olacak ya da açlıktan ölecekti. Keselim diye düşündük ama yanımızda bıçak yoktu. Arkadaşım hayvanı bırakıp gitmenin daha doğru olacağını söyledi. Ben, "Usta, ben bunu kesip yüzerim." dedim. Nasıl yapacağımı sorunca da, "Tırnak makasının çakısıyla" diye cevapladım. Arkadaş dalga geçtiğimi sanmıştı ama ben, o küçük çakı ve kasaplıktan kalma el alışkanlığı ile, hayvanı kesip yüzdüm. Etleri, eşeğin üstündeki heybeye yerleştirip yola koyulduk. Yolda, ormana kaçak oduna çıkmış gerici köylülerle karşılaştık. Bizi ihbar etme ihtimallerine karşı yolumuzu değiştirdik. Hava da iyice kararmaya başlamıştı. Bizim köyün sınırlarından geçerken köyümüzün sürüsü ile karşılaştık. Köpekler bize doğru havlamaya başlayınca onları tutması için çobanlara seslendim. Çobanlar geldi, hepsi de çocukluk arkadaşlarımdı. Kucaklaşıp özlem giderdik. Büyük bir ateş yakmış, başında oturuyorlarmış. Biraz sohbet etmek, biraz da dinlenmek için mola verdik. Ateşte patates közlemişler. Biz onları yerken aralarından biri, aramızdan ayrıldı. Meğerse bize pişirip ikram etmek için bir kuzu kesmiş. Arkadaşlara kalamayacağımızı, gün ağarmadan köyleri geçmemiz gerektiğini söyledik. Onlar ısrar edince de "Madem öyle, bizim payımızı verin, biz götürelim." dedik. Payımızı da eşeğe yükleyip kendi bölgemize geçtik. Yaptığımız kavurmalar, uzunca bir dönem ihtiyacımızı karşılayacaktı.

Yol Vermeyen Karlı Dağlar

Tekrar Sivas'ın merkez köylerindeki sığınaklara çekilmiştik. Bir gün Ayhan yanında bir arkadaşla, kaldığımız sığınağa geldi. O yanımıza her geldiğinde, bir bereketle gelir, bizi de hareketlendirirdi. Bu sefer de öyle oldu. Bizim grubun Sivas-Almus sınırındaki ormanlık bölgeye çekilmesini ve orada yeni bir çekilme sığınağı yapmasını istiyordu. Bunun için, üç arkadaş yola çıktık. Gittiğimiz yerde de bir arkadaş, hazır malzemelerle bizi karşılayacaktı.

Hava çok soğuktu ve kar yağıyordu. Hiç durmadan üç saat kadar yol aldık. Bizimle gelen Adanalı öğretmen arkadaş, bu koşullara hiç

alışık olmadığından bacakları soğuktan şişmiş, yürüyemez hâle gelmişti. Mecburen bir mola ihtiyacı oluştu. Yol üzerinde rastladığımız boş bir ağıla girdik. Şanslıydık, içeride bol odun, çaydanlık ve kurutulmuş kuşburnu vardı. Hemen ateş yakıp bir yandan ısınırken bir yandan da kuşburnu çayı demledik. O kadar iyi gelmişti ki... Bir süre sonra yola çıkmak için hazırlanmaya başladık. Adanalı arkadaşın bu şartlarda yola devam etmesinin sağlığı açısından iyi olmayacağını düşündüğümüz için ona, "Sen burada kal, bir süre dinlendikten sonra, geldiğimiz yönde bıraktığımız kar izlerini takip ederek sığınağa geri dön." dedik. Vedalaşıp yola koyulduk. Yol çok zorluydu. Yokuş yukarı çıktığımız için, daha fazla zorlanıyorduk. Asarcık köyünü geçtikten sonra, kar yağışı ve soğuk daha da arttı. Fırtına da şiddetlendi. Altı saattir yürüyorduk, kar diz boyunun üzerindeydi. Her adımda ayağımızı bu kara batırıp çıkararak daha fazla enerji harcıyor ve daha çok zaman kaybı yaşıyorduk. Arkamdaki arkadaş, ayakkabılarımın karda bıraktığı boşluklara basarak yürüdüğünden benim kadar yorulmuyordu. Bu havada çığır açmak*, hiç kolay değildi. Ayrıca saatlerdir bu işle uğraştığım için epey yorulmuştum. Arkadaşa, biraz öne geçip çığır açmasını istediğimde bana, çok yorulduğunu, çığır açamayacağını söylemişti. Beni biraz dinlendirse ben yine çığır açmaya dönerdim ama hiç yardımcı olmamasına, zorluğu biraz olsun paylaşmamasına kızmıştım. O kızgınlıkla, tempoyu daha da arttırdım. Arkamdan yetişmekte zorlanıyor, aramızdaki mesafe açılıyordu.

Önceden yağıp buzlanan karın üzerine yağan taze kar, 50 cm'den biraz fazlaydı. Aniden çevremdeki bütün karlar, aralarına beni de alarak eğim aşağı hareket etmeye başladı. Dengemi kaybetmiştim. Karın bir parçası olmuştum sanki. Kendimi koruma şansım, tutunacağım bir dal veya kaya parçası yoktu. Sele kapılmış gibi 25-30 metre kadar sürüklendim. Eğim aşağı çığır açarken oluşan ayak izleri, henüz kendi dengesini bulamamış karda, hareketlenmeye neden olmuştu. Önceki karın buz tutması ve kaygan bir zemin oluşturması, yamacın eğimi ve benim yürüyüşümün yamaçtaki dengeyi bozması ile kar, yamaçta yeni

* Karda önden giderek arkadan gelenlerin yürüyüşünü kolaylaştırmak.

bir dengeye ulaşmak için aşağı doğru kütle hâlinde kayıyordu. Sırta yakın olmamız ve kayan karın bıraktığı boşluğa doğru hareket edecek başka kar kütlelerinin olmaması, bir çığ oluşmasını engellemişti. Ben de olası bir çığın altında kalmaktan ve boğulmaktan kurtulmuştum. Kar canımı fazla acıtmadan beni bir yere kadar yuvarlayıp bıraktı. Kendime gelip ayağa kalktığımda üstümü başımı silkelerken otomatik silahımı kaybettiğimi fark ettim. Bu sırada arkadaş benden geride ve sırtta olmasının verdiği avantajla bu olaydan etkilenmemişti. Bir süre aradıktan sonra sonunda silahı bulduk.

Kış aylarında, kar yüzünden dünya ile ilişkisini dört ay kesen bir köyde doğmama rağmen, fırtına ve kar yağışı koşullarında yola çıkmak zorunda kaldığımda, çığ olayına yeteri kadar dikkat etmediğimi, yolun rotasını bunu düşünerek çizmediğimi görerek kendime kızmıştım. Dağda yaşamayı tercih ediyorsam, pek çok konuda daha ayrıntılı düşünmeli ve ona göre hazırlık yapmalıydım.

Kar altında, yaklaşık on saatlik zorlu bir yolculuktan sonra, yöredeki yayla evlerinden birinde mola verdik. Ateş yakıp kurunduk, biraz da dinlendik. Tekrar yola çıkmadan önce, havayı kontrol ettiğimde fırtınanın dindiğini, havanın da biraz ısındığını görmüştüm. Kar yağışı da çok azalmış durumdaydı. Önümüzde, Almus-Sivas sınırında bizi bekleyen arkadaşla buluşacağımız yere kadar, üç saatlik bir yolculuk vardı.

Üç saatin sonunda, sığınak kazmak için gereken kazma, kürek vb. malzemelerle gelen arkadaşla buluştuk. Kar yağışı aralıksız devam ediyordu. Öncelikle kendimize naylondan bir çadır kurduk. Sığınak kazılan yerin üzerine de naylon gerdikten sonra çalışmalara başladık. Kötü hava koşulları içinde, 4-5 günlük yoğun bir çalışmanın sonunda sığınağı hazır hâle getirdik. Artık, sığınak kazma konusunda çıraklık dönemimiz bitmişti. Yer seçiminden, kazım işinin tamamlanmasına ve üzerinin kamufle edilmesine kadar, bütün aşamaları daha sorunsuz bitiriyorduk. Yapılan sığınak da daha sağlıklı oluyordu. Sığınağın ilk misafirleri biz olduk. Karın dinmesini bekleyip hepimiz geldiğimiz bölgelere dönecektik. Birkaç gün sonra kar yağışı durdu. Günlerce

süren kar yağışı yüzünden, çevremizdeki kar kalınlığı artmıştı. Dönüş yolunda da bütün bölgelerde aynı artışın olduğu kesindi. Bu da, geliş yolculuğunda çektiğimiz sıkıntıların daha da artacağı anlamına geliyordu. Üstelik dönüşte daha farklı ve daha zorlu bir yoldan gidecektim. Üstelik de yalnız... Bu hatta, ne sığınacak bir ağıl ne de kar yüzünden, üzerine oturacak bir taş ve yakıp ısınmak için bir dal parçası vardı. Bu da saatlerce durmadan yürümek demekti. Arkadaşlara, bu yolculuğun benim için çok zor olacağını söyledim. Diğer iki arkadaşın yolları daha kısa ve daha az sorunluydu. Arkadaşlardan biri, "Birlikte bizim bölgeye gidelim. Oradan geniş bir 'C' çizerek havanın uygun olduğu bir zaman, kendi bölgene geçersin." diyerek beni destekledi. Sığınağın kazılmasından sorumlu arkadaş, "Olmaz! Herkes kendi bölgesine gitsin." diye itiraz etti. Diğer arkadaş, bu şartlarda tek başıma gitmeme engel olmaya çalışsa da görüşünü değiştirmedi. Gerçi bu sorumlunun, bizim hareketlerimizi belirleme gibi bir yetkisi yoktu ama yoldaşça davranmaması beni sinirlendirmişti. Buraya gelirken yola devam edemeyen arkadaşımın geriye dönmesi konusunda gösterdiğimiz dayanışmayı, buradaki arkadaşlardan beklemek hakkımdı diye düşünüyordum. Geliş yolunda sinirlerim epeyce gerilmiş olsa gerek, daha hassas ve kırılgan davranmaya başlamıştım. Herhalde biraz da alışkın olduğum Turhal ilişkilerini arıyordum. Beraber büyüdüğümüz, birlikte siyasete başladığımız, hep birbirini gözeten arkadaşların ilişkilerini... Oysa dağlarda durum farklıydı. Buralara gelen arkadaşların gösterdiği duyarlılık, pek çok şeyi terk ederek dağlara çıkarken gösterdikleri kararlılık takdir edilecek bir şeydi. Ama bazen dağın şartları, karakterlerimizin farklılığı, alışkanlıklarımız, önceliklerimiz, olayları değerlendirmede ve davranışlarımızı şekillendirmede, yoldaşlığın önüne geçebiliyordu.

Buradaki "kuralcı" arkadaşta bunu görüyor ve kabul edemiyordum. Kızgındım. Bu işi onur meselesine dönüştürmüştüm: "Ne pahasına olursa olsun... Ucunda ölüm bile olsa geldiğim yoldan döneceğim." diyerek sinirle ayağa kalktım. Silahımı alıp sığınaktan dışarı çıktım ve yola koyuldum. Daha uzaklaşmadan diğer arkadaşımın

arkamdan bağırarak yaklaştığını fark ettim. Elinde, sinirden almayı unuttuğum yol azığı vardı. Azıkta ekmeklerin üfelenip yağda kavurarak yapılan ve adına da ovmaç denen bir yiyecek vardı. Yoldaşlık buydu... Beklediğim dayanışma da buydu.

Bütün doğa kar altında kaybolmuş, her yer bembeyaz olmuştu. Yazın 30 dakikada çıktığım sırtı, 4 saatte zor çıkmıştım. Kar bacağımın boyundaydı. Kara gömülen ayağımı tekrar çıkarabilmek için önce geriye doğru karı ezerek yatırıyor, karda açtığım deliği genişletiyor, ayağımı sonra yukarı çekebiliyordum. Ancak o zaman adımımı atabiliyordum. Bu da yürüyüşümün ritmini etkiliyor, mesafeleri olması gerekenden daha yavaş kat ediyordum. Ormanı çıkıp sırta geldiğimde, karın kalınlığının azaldığını, diz boyuna geldiğini fark ettim. Bunu eski karların buzlaşmasına borçluydum. Geliş yolculuğunda karların heyelanına neden olan buzlanma, şimdi benim işime yaramış, zemine kadar batmadan yürümemi sağlamıştı. Artık adımlarımı daha rahat atmaya başladım.

Sırttan gözüken manzara müthişti... Sıradağlar, çepeçevre, ufukla birleştiği yere kadar bembeyaz gözüküyordu. Burada yönümü iyice belirleyip uzunca bir süre yola devam ettim. Bir ara yolda, görüş mesafesinde beliren bir kurt dikkatimi çekti. Bana doğru gelirse ateş etmek zorunda kalacaktım ama bu da çığ tehlikesi demekti. Neyse ki bir süre sonra kurt kendi yolunda devam edip gözden uzaklaştı. Saatler sonra, hava kararmaya başlarken köyümün arazisine çok yaklaştığımı fark etmiştim. Biraz sonra, avucumun içi gibi bildiğim bölgede olacaktım.

Gece saat 23.00 gibi, köyüme 1.5 saat kadar uzaklıkta, dayımın ağılındaydım. Ağılın kapısı açıktı ve içeride bol miktarda yakacak odun vardı. Dolaştığım pek çok yerde rastladığım bu durumu, köylülerin zorda kalan insanlarla dayanışması olarak değerlendirmiş; Anadolu insanının buna benzer pek çok güzel özelliği doğal olarak yaşattığını, bizim kuracağımız dünyanın da özellikle köylülerin bu geleneksel paylaşımcılığıyla birleşerek büyüyebileceğini düşünmüştüm. Yaktığım ateşte üzerimi kuruturken dinlenme fırsatı da

bulmuştum. Vakit gece yarısını geçtiğinde tekrar yola koyuldum. Hedefte köyüm vardı. Hava kötü olduğundan, normalde 1.5 saat sürmesi gereken yolu, ancak 6 saatte kat ettim. Sabaha karşı dayımın evinin önündeydim. Kapıyı çaldığımda dayım beni şaşkınlıkla karşılamış, "Bu kış kıyamette nereden geliyorsun?" diye sormuş ve cevap beklemeden sobayı yakmaya koşmuştu. Bu arada uyanan yengem de, bana hemen bir çorba hazırlamıştı. Çorba ve sobanın sıcaklığı bana çok iyi gelmişti. Bu köye dair olumsuz duygularım, dağlarda dolaştığım sürede tamamen değişti. Burada büyümenin avantajlarından çok yararlandım. Bu köy olmasa o gün sığınmak için herhangi bir ağıl, bir sığınak arayacaktım. Dayımla biraz sohbet ettikten sonra yatıp dinlendim.

Dayımda rahatlıkla kalabiliyordum. Bizim köy bir kışladı mı yolları aylarca kapanır, kimseye geçit vermezdi. Bu nedenle, çok özel bir durum olmadığı sürece, köye jandarma ve polisin gelme olasılığı çok düşüktü. Uyandığımda yengemden, dayımın toparlanıp kendime gelmem için bir koyun kestiğini duydum. Dayımın bu davranışı karşısında duygulandım, mahcup oldum, çokça da gurur duydum. Kaldığım iki gün boyunca dayımla bol bol sohbet ettik. Sohbeti çok seviyor, gelişmeler ve bizim yapmaya çalıştıklarımız hakkında durmadan sorular soruyor, ben de sıkılmadan uzun uzun cevaplar veriyordum. İkinci günün akşamı dayıma sabaha karşı gideceğimi söylediğimde bana, "Olmaz, bırakmam!.. Bu havada yolculuk, intihar demektir. Birkaç gün daha kal." demiş. Ben ısrar ettiğimdeyse, "Ya kalırsın ya da yarı yola kadar ben de gelirim. Dönüşte de bıraktığım izlerden geri dönerim." diye cevap vermişti. Dayımın ne tarafa gideceğimi bilmesini istemiyordum. Herhangi olumsuz bir gelişmede, benim hakkımda az şey bilmesi, onun yararınaydı. Sonunda zor da olsa onu ikna ettim.

Tokuş Sığınağı ve Çatışma

Sabah erken saatlerde evden ayrıldım. 4 saatlik bir yolculuktan sonra, gideceğim köyün yakınındaki bir ağılda mola verdim. Köye girmek için havanın kararmasını beklemek zorundaydım. Zorlu

hava şartlarının tek avantajlı yanı, bahara kadar terk edilen bu ağılları çok rahat kullanabilmekti.

Gideceğim köyde yerel ilişkilerimizin dışında, devrimcileri seven, dayanışmalarını gösteren Hıdır abi, İbrahim dayı ve Ayşe Ana gibi pek çok güzel insan vardı. Mazan köyünün muhtarı Hıdır abimiz, bilinçli ve yiğit biriydi. Köydeki bütün ilişkilerimizi, çevredeki bütün sığınaklarımızı bilir, her zaman bizi gözetir, korur ve kollardı. Bize evini ve yüreğini açmıştı. Hatta bir gün, evi devrimcilerle doluyken gelen jandarmalara, evin diğer odasını açmış, sakinliği ve özgüveniyle durumu idare etmiş, sonra da askerleri yolcu etmişti. O günden sonra gözümüzde daha da büyümüştü.

Ya Ayşe Ana... Köyün dışındaki sığınaklara yakın bir evde eşiyle birlikte yaşayan, sığınağa geldiğimizde fakir evinde bulunan azıklardan bize güzellikler yaratan anamız... Çoğu zaman ikramı ekmek aşı* olurdu. Fakirdi, evinde başka şeyler olsa onları da önümüze serecekti. Ben de onu memnun etmek için, "Ana, biliyon mu? Bu ekmek aşını Sivas yöresinde senden daha güzel yapan biri yok. Çok lezzetli oluyor. Tarif et de, biz de yapalım." derdim. Halbuki tarifini çocukluğumdan beri bilirdim. O kadar mutlu olurdu ki gözlerinin içi parlardı. Bir sonraki ziyaretimde, "Oğlum ekmek aşını çok seviyor. Yapayım da yesin." derdi. Fakir sofrasını zenginleştirdiği bir diğer yemek de bulgur pilavıydı. Dolaştığım pek çok yerde, pek çok Ayşe Ana'yla tanıştım. Pir Sultan'ları, Yunus'ları yetiştiren, "Bereketli Anadolu Ağacı"nın kaynağı olan pek çok Ayşe Ana'larla...

Gözlemlerime göre Eylül 1978'teki Sivas olayları, bu yöredeki Alevileri daha çok yan yana getirmiş, bütünleştirmişti. Bu tutumları, bizim burada kuracağımız yaşam ve örgütlenmeler için çok elverişli bir ortam oluşturuyordu. Ustaların söylediği bir sözden esinlenerek söyleyeyim: "Biz balık oluyorduk, onlar deniz..."

Hava kararınca, ilişkilerimizin çok iyi olduğu bir diğer güzel insanın, köyün girişinde oturan İbrahim dayının yanına gittim. İbrahim dayı 75 yaşlarında, devrimcileri seven, kendisi de doğallığı

* Bulgur, soğan, salça ve bayat ekmekle yapılan bir yemek.

ile devrimci olan çok güzel bir abimizdi. Gençliğinde evinde kaçak saklamış, falakalara yatırılıp işkenceler görmüş, yine de sakladıklarının ismini vermemiş, devletin ne olduğunu yaşayarak öğrenmiş doğal bir muhalif...

Daha önceleri bu köyde bir gece misafir kalmıştım. Kimliğimi yattığım odada düşürmüşüm. Ben evden ayrıldıktan sonra, ev sahipleri kimliğimi bulmuşlar. Kimlik sahteydi. Üzerindeki adım Ali, soyadım Koç, ana adım Fatma, doğum yerim Niksar-Yazıcık köyüydü. Bizim köyle bu köy birbiriyle sınır komşusuydu ama Yazıcık Alevi köyüydü. Benim Ovacıklı olduğumu öğrenen köylüler kendi aralarında konuşurlarken, "Bizim çolağın adı Ali değil, Şükrü'ymüş. Ovacık köyündenmiş." dediklerinde, kimliğimi bulan kişi, evinde kaldığımı söylemeden söze girmiş: "Yok yahu... Ne Ovacıklısı ne Şükrüsü... Onun adı Ali Koç...Bizim Yazıcıklı, Dedelerden..." İbrahim dayı daha sonra olayın aslını öğrenmiş ve beni görünce, "Gel bakalım Yezid oğlu... Kendini bugüne kadar Ali diye yutturdun." diye takılmıştı.

Aylardan Muharrem ayıydı. İbrahim dayı bana, "Hemen yemeğini ye. Biz sizin gibi gece kalkıp bir daha yemek yemiyoruz. Et yiyerek tok karnına oruç tutmuyoruz. Yarın akşama kadar yemek yok. Bugüne kadar çok Ramazan orucu tutmuşsundur. Bir gün de Muharrem orucu tut." dedi. Güzel bir yemek ve hoş bir sohbetten sonra, ertesi gün akşama kadar hiç kalkmadan yattım. İbrahim dayının gönlü hoş olsun diye de iftar vaktine kadar, hiçbir şey yiyip içmedim. Ama İbrahim dayının bana gönül koymasına engel olamadım. "Aferin oğul! Orucu uykuya tutturdun." diye serzenişte bulunarak beni utandırdı. Kendimi savunacak bir şeyler söyleyememiştim.

Yemekten sonra arkadaşlarla buluşmak ya da bir haber almak için, Tokuç köyü yakınlarındaki sığınağa gittim. Kimsecikler yoktu. Geceyi orada geçirdim. Sığınaklar artık bana evimmiş gibi geliyordu. Farklı sığınaklarda kalsak bile, toprağın yapısının dışında değişen bir şey olmuyordu. Yerin altı her yerde yerin altıydı... Sabaha karşı, arkadaşlar bir kişi eksik geldiler. O arkadaş biz Almus'a

gittiğimizde bir iş için Sivas'a gitmiş. Dönüşte sığınağa gelirken ayakları donmuş. "Çevredeki köylerden birinde, güvendiğimiz bir evde yatıyor." dediler. Arkadaşın durumuna üzülmüştüm. Dağda yaşamaya başlayan, sıkıntılara katlanan herkes çok değerliydi. Geleceğe yürüyen bir ütopyada, her arkadaşın mümkün olduğu kadar sağlıklı olması gerekiyordu.

Almus'a yaptığım gidiş dönüş yolculuğundan dersler çıkarmıştım. Bir gerilla adayı, her şeyden önce enerjisini nasıl kullanacağını bilmeli, olağanüstü bir durumda paniğe kapılmamalı, kontrolü elden bırakmamalıydı. Ayrıca çantasında yedek çamaşırlar ve katık olacak yiyecekler olmalıydı. Birincisi gerillanın kendini geliştirmesiyle ilgiliydi ama ikincisi, hareketin örgütlenmesinin aynasıydı. Bir de bu yolculuğa çıkanların iyi seçilmesi gerekirdi. Karla ilişkisi kartopu oynamakla sınırlı olan, sıcak şehirlerden gelen arkadaşlar, bu yolculuğa çıkartılırken bir kez daha düşünülmeliydi.

Ama doğru böyleyken gerçek farklıydı. O sıralarda dağlarda var olmaya çalışanlar, bir hareketin eğitilmiş insanları değil, o harekete gönül vermiş insanlardı. Hepsi de daha önce örgütlemeye vakit bulunamamış kır hayatını, sıfırdan örgütlemeye çalışıyorlardı. Yeniden bir hareketin iddiasını oluşturmak, ha denince gerçekleşecek kadar kolay değildi. Eksikliklerimizi bildiğimiz hâlde bazı şeyleri yapmak zorunda kalıyorduk. Ama bu gerçeklikte bile, biraz daha düşünerek davranmak, her açıdan gerekliydi.

O günü sığınakta geçirdim. Akşam olunca, ayakları donan arkadaşın yanına gittim. Onun için bir şeyler yapmak istiyordum. Aklımda ona iyi geleceğini düşündüğüm bir yöntem vardı. Kaldığı eve giderek ayaklarının durumuna baktım. Görüntü felaketti. Kan ve iltihap birikmiş bölgeleriyle simsiyah olmuş bir ayak ve psikolojisi bozulmuş bir insan... Neler düşündüğünü az çok tahmin edebiliyordum. Parmaklarımı kaybettikten sonra, misafir olduğum evin insanları beni çok güzel ağırlamıştı ama buna rağmen acıdan, sıkıntıdan, insanlara ve harekete yük olmaktan ve bir daha elimi kullanamayacağımı düşünmekten ötürü çok zor zamanlar geçirmiştim. Üstelik,

arkadaş burada benim sahip olduğum sağlık desteklerinden yoksundu. Bu kış şartlarında tıbbi müdahalenin şartlarını oluşturmak çok zordu. Ne yazık ki kangren olma olasılığı çok fazlaydı.

O zaman pek çok insan benim iyileşebilmem için çaba sarf etmişti. Düşündüğüm şey, umduğum sonuçları verirse ben de bu arkadaşın iyileşmesine katkıda bulunarak gönül borcumu ödeyecek, rahatlayacaktım. Köyümüzde, Ebemin adına "havacıva otu" dediği şifalı bir bitki vardı. Ev sahiplerine, "Sizin burada dere kenarlarında, yaprakları dikenli, kökleri mor havuca benzeyen bir bitki yetişiyor mu?" diye sordum. Evet, cevabını alınca da bana bir miktar getirmelerini rica ettim. Kardan dolayı getirmelerinin çok zor olduğunu söylemelerine rağmen ısrarcı oldum. Ertesi sabah gençler, kürekleri alıp gittiler. Dönüşte kökleriyle birlikte, bol miktarda havacıva otu getirdiler. Elimde dinamit patladığında, aylarca devam eden tıbbi desteğe, ilaç ve iğnelere rağmen oluşan iltihapları bir türlü kurutamamıştık. Köye gittiğimde Ebem, bu ottan hazırladığı merhemi üç gün boyunca elime sürmüş ve iltihabı kurutmuştu. Elime iyi gelince, ayrıntılarıyla tekrar anlattırmış, hafızama yazmıştım. Bu merhemin burada da işe yarayacağını düşünüyordum.

Köklerden bolca temizleyip bir havanda ezdim. İçine tuzsuz tereyağı ve doğal bal mumu katarak bir tavada macun kıvamına gelinceye kadar pişirdim. Biraz soğumaya bırakarak hazırladığımız bezlerin üzerine bolca sürdüm. Sonra bezleri arkadaşın ayaklarına iyice sardım. Bu merhemi ilk defa yapıyordum ama ebemin kıvamını tutturmuştum. Ertesi günü akşam saatlerinde, bezleri açmaya başladım. Sonucu ben de merak ediyordum. Bezler çıkarken bizi biraz uğraştırdı. Merhemin etkisiyle, ayaktaki iltihap ve kanlı deri, çürüyen ayak tırnaklarıyla birlikte, deri değiştiren bir yılanın ölü kabuğu gibi ayaklarından sıyrılıp çıktı. Çıkması gereken ama ayağa yapışıp kalan bazı deri parçalarını da bir makasın yardımıyla kesip çıkardım. Hazırladığım taze karışımdan bolca sürülmüş bezleri, tekrar ayaklara sardım. Sivas'tan istettiğimiz antibiyotik ve ağrı kesici haplar da gelmişti. En azından kangreni önlemiştik.

Daha sonraki günlerde, arkadaşın genel durumu iyiye gitmeye başladı. Acıları azalmıştı. Ve gözleri gülüyordu... Ayakların eski hâline dönmesi için biraz zamana ihtiyacı vardı ama tehlike geçmişti. Ebemin merhemi bir kere daha işe yaramıştı. Ebemi ve benim elimin iyileşmesi için emeği geçenleri, bir kere daha minnetle andım. Arkadaşın iyileşmesi beni çok rahatlatmıştı. Artık onu daha uygun bir yere götürmemiz gerekiyordu. En uygun yer de İbrahim dayının eviydi. Evin altında bir ahır vardı. Arkadaşlar ahıra bir sığınak kazıp yaralıyı bir süre kalması için oraya götürmüşler. Bu olaydan bir ay kadar önce Hasan'ı yanıma aldım ve İbrahim dayının yanına gittik. Onun köyün dışında bir ağılı vardı, ağılın üst tarafındaki araziye sığınak yapma fikrimizi açtık. Sığınağın üzerini kapatmamız için söğüt ağaçlarını keserek sığınağın üstünü kapatmamıza yardımcı oldu. Gülerek, "2 metrekarede 3 tane çolak..." dedi. Onun da bazı parmakları eksikti. Dayanışmasını bir kere daha göstermiş oldu.

Bir hafta kadar sonra Ayhan, yanında bir arkadaşıyla sığınağa geldi. Benim, getirdiği arkadaşla birlikte Sivas'a gitmemi, oradan da Turhal'a geçip biraz maddi destek toplamamı istedi. Bu arada, köy bekçisinin sığınağı gördüğü bilgisini almıştık. Bu yüzden, tedbir olarak burayı terk etmemiz, başka bir sığınağa geçmemiz gerekecekti. Daha önce hazırlanmış çekilme sığınakları, böyle durumlarda çok işe yarıyordu. Sivas'a doğru yola çıktık. Burada kalan iki arkadaş da o gece Tokuş'taki sığınağı terk edecekler ve başka bir sığınağa geçeceklerdi. Sivas'a vardığımızda, arkadaşım beni güvenli bir eve bırakarak benden ayrıldı.

Sabaha karşı, misafir kaldığım evin sahibi beni erkenden uyandırdı ve "Çabuk evi terk et. Arkadaşların yakalanmış!" dedi. Anlattığına göre, gece hem Tokuş'tan Sivas'a birlikte geldiğimiz arkadaşın evinde hem de Tokuş köyünde operasyon yapılmış, arkadaşlarımız yakalanmıştı. Sivaslı arkadaş benden ayrıldıktan sonra, ailesinin yanına gitmiş. Evde ailesinin ısrarla banyo yapmasını istemesi üzerine, girdiği banyoda polisler tarafından yakalanmış. Daha doğrusu polislerle iş birliği yapan ailesinin oyununa gelmiş. Bu banyo ısrarı,

bir polis taktiği imiş. Polis, aileleri, "Çocuğunuzun dağlarda bir çatışmada ölmesini istemiyorsanız bize yardımcı olun. Bu şekilde yakalarsak bir süre cezaevinde kalır, sonra çıkar. Kendisine yeni bir hayat kurar. Siz de onu kaybetmemiş olursunuz" diyerek gönülsüz de olsa iş birliğine razı ediyormuş. Burada da böyle olmuş.

Birden, kırsala ilk çıktığım aylarda, kısa süreli de olsa arada bir eve uğradığım zamanlar, annemin hep banyo yapmamı istemesi aklıma geldi. "Acaba onu da mı polisler ikna etmişti?" diye kendime sormadan edemedim.

Diğer yandan Tokuş'taki arkadaşların gece yakalanmaları beni çok şaşırtmıştı çünkü o saatlerde, diğer sığınakta veya yolda olmaları gerekiyordu. Sığınaktan birlikte çıkmıştık. Onlar bazı ihtiyaçlar için Tokuş köyüne gideceklerdi. Biz de Sivas'a... Yolda ayrılmıştık. İlk önce köyde ihbar yediklerini düşündüm. Sonradan öğrendiğime göre, köyde işlerini bitirdikten sonra sığınağa dönmüşler. Oradan hemen ayrılmaları gerekirken çok yoruldukları için, sabahın ilk ışıklarıyla yola çıkmayı planlayarak gecelemeye karar vermişler. Bekçinin ihbarıyla, hava iyice karardığında 25-30 cemselik bir askerî güç, sığınağa operasyon düzenlemiş. Köydeki ilişkilerimizin, sonradan karşılaştığımızda anlattığına göre, sığınak ilk önce binlerce mermiyle taranmış. Ertesi gün o bölgeyi gören köylülerin anlatımına göre, sığınağın çevresi, boş kovan mezarlığı gibiymiş. Bu durumda, arkadaşların değil çatışmaya girmesi, sığınaktan dışarıya bakmaları bile olanaksızdı. Sığınaktan ayrılmayıp geceyi orada geçirmeye karar vermeleri büyük bir hataydı.

Bu iki olay, artık dağlarda dikkatli davranmamız ve alınan kararları gerçekleştirirken daha titiz olmamız gerektiğini gösteriyordu. Bundan böyle, cuntanın bizi daha farklı izleyeceği belli olmuştu. Önce, heyecanlanan ev sahibini sakinleştirmeye çalıştım. Sonra ona, "Ben Sivas'ı pek fazla bilmiyorum. Mahalleden çıkıncaya kadar anne bana eşlik etsin. Sonrasını ben hallederim." dedim. Evin hanımıyla birlikte, bir ana oğul görüntüsü içinde mahallenin sonuna kadar yürüdük. Sonrasını zaten biliyordum. Trenle Sivas'ı terk ettim.

Turhal'a vardığımda, görmem gereken insanların bir kısmıyla görüştüm. Daha birkaç gün buralarda olacak, görüşmelerime devam edecektim. Akşam olunca akrabalardan bir iki eve uğradım. Her gün köye gidip gelenler, aynı zamanda her türlü haberi de götürüp getiriyorlardı. Dayım da o gün Sivas'a inmiş. Çatışmayı ve yakalanan iki kişiyi duyunca, birinin ben olabileceğini düşünmüş.

Gelişmelerden sonra Turhal'dan dönüş tarihimi erteledim. Geri dönecektim ama nereye? Arkadaşların kararlaştırılan sığınakta olacakları düşüncesiyle, başka bir buluşma şekli ve yeri düşünmemiştik.

15 gün kadar sonra trenle Sivas'a geçtim. Hem arkadaşlarla kopan ilişkileri yeniden kurmak hem de Tokuş'a gidip gelişmeleri ve yaralı arkadaşın durumunu öğrenmeyi düşünüyordum. Ayrıca çatışmanın çıktığı sığınağın biraz alt tarafında, malzeme koyduğumuz bir küçük depo daha vardı. O küçük deponun durumunu da merak ediyordum. Sığınaktan ayrıldığımızda, yapacağım yolculuklar yüzünden yanıma silah almamıştım. Ayhanlarla buluşuncaya kadar, bu küçük depoda bulunan av tüfeğine ihtiyacım olacaktı.

Sivas'a varınca şehirde hiç oyalanmadan hemen Tokuş kırsalına geçtim. İlk önce küçük deponun bulunduğu bölgeye gittim. Yerinde duruyordu. İçeriden yanıma bir av tüfeği aldım ve ileride tekrar kullanabilme düşüncesiyle, kapıyı kapatıp depoyu iyice kamufle ettim. Şimdi sıra, çatışmanın yaşandığı sığınaktaydı. Etrafta kimseler gözükmüyordu. Sığınağın girişi ve etrafı savaş alanı gibiydi. Çevreye yayılmış sayısız boş kovan hâlâ duruyordu. İçerdeki bütün yiyecekleri ve eşyaları dağıtmış ve dışarı atmışlardı. Herhalde olayın tazeliğiyle, çevreden kimse buralarda dolaşmamış ya da dolaşmaya çekinmişti. İçerde bidonla peynirimiz vardı. O da yerindeydi. Zehirlenmiş olma ihtimalini düşündüm. Bidonu kestim, kalıp gibi duran peynirin ortasından bir parçayı kesip katık olarak yanıma aldım ve oradan uzaklaştım. Kısa bir süre sonra, ihbarcı bekçinin abisiyle karşılaştım. Çok zaman geçmeden buralarda dolaştığım belli olacaktı. Bölgeyi hızla terk ederek en yakındaki ilişkimizin evine gittim. Eyvah ki eyvah! Operasyon, İbrahim dayının evine kadar uzamış ve İbrahim dayı

gözaltına alınmıştı. Yaralı arkadaştan ise bir haber yoktu. Sivas'ta ve burada tutuklananlarla, operasyon daha da genişletileceğe benziyordu.

Her şeyi göze alarak İbrahim dayının evine gittim. Geliniyle görüşüp gelişmeler hakkında bilgi aldım. İbrahim dayının yakınında kız kardeşinin de bir evi vardı. Bu iki evin arasında da birbirlerini görmelerini engelleyen ufak bir tepe... O evde köyün gençlerinin kağıt oyunu oynadıkları bilgisini alan arkadaş, biraz vakit geçirmek için oraya geçmiş. Operasyon sırasında İbrahim dayıların evinde bulunan kız kardeşi, evine dönerken tepede karşılaştığı arkadaşa, "Kaç buradan! Abimin evi basıldı." deyince de arkadaş köyden ayrılmış. İyi olduğunu ve yürümeye başladığını öğrendim. Bölgede gidebileceği, iyi ilişkilerimizin olduğu birkaç yer vardı. Yürümeye başladıysa kendini sağlama alacağı bir yer bulur diye düşünerek bu yerlerden en yakındakine uğradım. Arkadaş burada da yoktu.

Uğradığım kişi, İbrahim dayının yeğeniydi. 1980 öncesinde İstanbul'da devrimci faaliyetlerde bulunurken 12 Eylül'den sonra köye yerleşmişti. Bu arkadaştan taze ve önemli bir bilgi aldım. Bu köye komşu köyde bir yerel ilişkimiz vardı. Daha önceki arkadaşlardan bize devredilen bir ilişkiydi bu. Önceki arkadaşların yaptığı gibi, biz de elimizdeki fazla silahları saklaması için ona bırakırdık. Bu şahısla, uğradığım kişi bir gün içki içmişler. Adam sarhoş oldukça içindekileri dökmeye başlamış: "Herkes yakalandı. Bu silahların bende olduğunu bir tek Çolak biliyor. O da gelip isterse silahların karın altında gömülü olduğunu, bu yüzden yerini tam çıkaramadığımı, karların erimesini beklememiz gerekeceğini söylerim. O zaman yine gelirse sakladığım yeri şaşırdım, bir türlü bulamıyorum deyip silahların üzerine yatarım."

Devrimci arkadaştan bu bilgiyi aldıktan sonra, o şahsın yanına gittim. Aynı hikâyeyi, aynı şekilde bana da anlattı. Üstelemedim. Bu işle ilgilenmeden önce, yapmam gereken başka şeyler vardı. Söylediklerine inanmış görünerek yanından ayrıldım. Geceyi geçirmek için, köyün dışındaki bir evde oturan başka bir yerel ilişkiye gittim. Bir süre sonra, köy bekçisi bu eve geldi. Silahlara el koymak isteyen şahsın,

izleri takip ederek benim bu eve girdiğimi öğrendiğini ve muhtara giderek beni jandarmaya ihbar edip yakalatmak için baskı yaptığını, muhtarın da durumdan haberdar olmam için kendisini buraya gönderdiğini söyledi. Muhtar Gazi, devrimcileri seven, bize her zaman destek çıkan, demokrat bir insandı. Demek ki her yer muhbirlerle dolu değildi. Bizi seven, gönlü bizimle olan insan da çoktu. Cezaevinden çıktıktan sonra ziyaret ettiğim yerler arasında bu köy de vardı ama sevgili muhtar vefat etmişti.

Artık bu şahıs haddini aşmıştı. Silahlara el koyduğu yetmiyormuş gibi bir de ihbarcılığa başlamıştı. Ona iyi bir ders vermek gerekiyordu. Ama o an, bu iş için uygun değildi. Evden ayrıldım. Fakat etrafta karlar olduğu için izlerim çok net belli oluyordu. Takip edilmemek için, farklı bir şey yapmalıydım. Gideceğim yönün tersine doğru yürümeye başladım. Önüme küçük bir dere çıkınca ayakkabılarımı ve çoraplarımı çıkararak derenin içine girdim ve bu sefer gitmek istediğim yöne doğru yürümeye başladım. Havanın da kararmaya başlamasından yararlanarak izlerimi kaybettirdim. Artık operasyon olsa bile beni takip edemezlerdi. Çıplak ayaklar ve buz gibi su... İnsan vücudu nelere dayanabiliyor. Önce donacak gibi olan ayaklar, zamanla su ile nasıl bir denge kuruyor... Suyun içinde yeteri kadar yürüdükten sonra, dışarı çıkıp yapabildiğim kadar ayaklarımı kuruttum. Çorap ve ayakkabılarımı giydim. Yürümeye devam ederken bu bölgeden bir süreliğine uzaklaşmamın doğru olacağına kanaat getirdim. Ayhanları nerede bulabileceğimi düşünürken, aklıma Banaz ve çevresi geldi. Arkadaşlar orada olabilirdi. Burası, daha önce dolaşmadığım, bilmediğim gerici bir bölgeydi. Basit bir mantık işlettim. Banaz'ın alt tarafında Yıldız Irmağı vardı. Bütün dereler de ırmağa doğru aktığına göre, dereleri takip ederek ırmağa ulaşabilirdim. Saatlerce yürüdükten sonra, Yıldız Irmağı'na ulaştım. Bu sefer ırmağın akış yönünde yürüyerek daha önceden bildiğim Üzengi Köprüsü'ne ulaşabileceğimi tahmin ediyordum. Köprüyü gördüm mü Banaz'a vardım demekti. Şiddetli yağış beni iliklerime kadar ıslatıyordu. Beynimin bir tarafı, sıcak bir soba ve demli bir çayın hayalini kuruyor; diğer tarafı ise bütün

vücudumla ittifak kurmuş, "Bak Şükrü! Eğer ölmez de sağ kalırsan bir gün bütün bu yaşattıklarının hesabını sana soracağız." diyordu.

Sekiz saat süren yolculuğun sonunda nihayet Banaz gözükmüştü. Banaz'da, iki yerel ilişki tanıyordum. Biri köyün içinde, diğeri köyün dışındaydı. Köydekine gitmeyi tercih ettim. Vardığımda bana kuru elbiseler verip sıcak bir yemek hazırladılar. Bir süre sonra kendime geldim. Sürekli hareket hâlinde geçirdiğim yaklaşık iki yılın sonunda, Yeni Çeltek'ten Banaz'a kadar geniş bir bölgeyi dereleri, tepeleri, köyleri ve sığınaklarıyla zihnime yazmıştım. Bölgeyi iyi bilmenin yararlarını ve az bildiğim yerleri de basit ama mantıklı yorumlarla tanır hâle gelmenin faydalarını görüyordum. Yorucu bir yolculuktan sonra bu ev, içindeki güzel insanlarla, sıcak soba ve demli çayla tadına doyulmaz bir yer olmuştu benim için.

Sohbet sırasında, arkadaşların uzun zamandır buralara uğramadıklarını öğrenmiştim. Sabaha karşı, evdekilerden biraz yol katığı alarak yola çıktım. Yağmur tüm şiddetiyle devam ediyordu. Şimdiki hedef, köyün ormanlık alanında bulunan küçük sığınağımızdı. Oraya ulaştığımda, uzun süredir kullanılmayan sığınağın, yağan yağmurlardan ve nemli ortamdan dolayı her yerinin küf tutmuş olduğunu gördüm. İçerisi kalınacak gibi değildi. Yakınında tek evin sahibi Turhan abiyi tanıyordum. Bize sempati duyan, hayvanlarını otlatırken bile Mahir Çayan'ın toplu yazılarını okuyan biriydi. Ne yazık ki Sivas'taki yakalanmalarda o da gözaltına alınmış. Bu yüzden eve gidip gitmeme konusunda kararsızdım. Ailesi beni fazla tanımadığından nasıl tepki göstereceklerini kestiremiyordum. Polisin operasyon bölgelerinde seyyar satıcı, avcı vb. değişik kılıklara girerek istihbarat topladığını biliyordum. Ben de omzumda av tüfeği ile bir avcıya benzediğim için, evdekiler beni polis zannedebilirler diye düşündüm. Böyle zamanlarda her şeyi göze alarak atak davranmak, çoğu zaman işe yarıyordu. Ben de eve gitmeye karar verdim.

Kapıyı çalıp abimizi sorunca, "Sen nerede olduğunu bilmiyor musun?" gibi, benim polis olduğumu ima eden sert bir cevap aldım. Kendimi tanıtmak için epeyi dil döktüm. Bir gece onlarda misafir

olduğumuzu, beni elimden hatırlayabileceğini söyledikten sonra, yenge biraz yumuşamaya başlamıştı: "İster polis ol, ister devrimci... Sen Tanrı misafirisin. Karnın aç mı, onu söyle. Karnını doyurayım, git." dedi. İçeriye girdim. Yemekti, çaydı derken sohbet başladı. Konuştukça yengenin kaygıları azaldı. Daha rahat konuşmaya başladı. Abimiz gözaltına alındığından beri, bizim arkadaşlardan uğrayan olmamış. Kimseden haberleri yokmuş.

Turan Abinin Yakalanışı

Hasan

İçinde bir sıkıntı vardı. Köpeklerin havlamasını bahane ederek dışarı çıktı. Karanlık, rüzgârlı, yağmurlu ve soğuk bir gündü. Koyu bulutlarla kaplı gökyüzüne baktı. Yağmur bir haftadır durmadan yağıyordu. Köpeklerin havlamaları devam ediyordu. "Ulan bu itler de akşamdan beri, sanki çevrede yabancı birileri varmış gibi havlıyorlar. Hele o paşa yok mu! Her şeye havlıyor." diye kızdı. Bir süre sonra üşüyerek içeri girdi. Havlamalar kesilmek bir yana, daha da artmış ve yakınlaşmıştı. "Köpekler bir şeylerle mücadele ediyorlar, kalkıp bir daha bakayım." derken içlerinden birinin acıyla uluduğunu duydu. Daha yaklaşmaya fırsat bulmadan da evin kapısı kırılırcasına tekmelenmeye başladı. Dışarıdakiler, "Açın kapıyı!" diye bağırıyorlardı.

Kapının açılmasıyla birlikte, çamurlu postallarıyla askerler içeri doluştular. Dışarıda ağılın, samanlığın, otluğun, içerde de evin bütün odalarının altını üstüne getirdiler. Aradıkları teröristlerin (!) yerine, bir kırma ve birkaç kitaptan başka bir şey bulamadılar. Yüzbaşı, "Terörist Turan kim?" diye sorunca Turan abinin "benim" demesi ile yüzbaşıdan sert bir yumruk yedi. Sorular, tekme ve tokatlar birbirine karıştı. 2 metrelik boyu ve iri cüssesiyle Turan abi sendeliyor ama yere yıkılmıyor, yediği darbelerin ardı arkası kesilmiyordu. Onu, karısının ve çocuklarının ağlamaları ve çığlıkları arasında dışarı çıkardılar. Yüzbaşı, dışarıda da hakaretlerine devam ederken Turan abi, bir fırsatını bulup tam karşısındaki yüzbaşıya yediği dayağa bedel bir yumruk attı. Yüzbaşı hiç beklemediği bu darbeyle, askerlerin şaşkın

bakışları arasında yerdeki çamurlara uzandı. O andan sonra, karısının ve çocuklarının sesleri; askerlerin küfürleri, dipçik, tekme ve yumruk darbeleri arasında duyulmaz oldu.

Ayıldığında, kendini iki bileğinden pencere mazgalına bağlı buldu. Çamurlar içindeydi ve her tarafı ağrıyordu. Üzerine su döken askerler, "kızılbaş komünist"le başlayıp ana avrat küfürler ediyorlardı. Kendine toparladığında, yapılan küfürleri aynıyla iade etmeye başladı. Askerlerin şiddeti karşısında, eli kolu bağlıyken yapabileceği tek şey buydu. Yüzbaşı, üç gün boyunca bu şiddeti devam ettirdi.

Üç gün sonra onu, Sivas Siyasi Şubeye götürdüler. Orada daha modern işkence aletleri ve uzman işkenceciler Turan abiyi bekliyordu. Burada günlerce süren açlık ve işkencelere militanca direndi. Sorgucular onun ağzından bir tek kelime alamadılar. Bir gece nöbetteki askerin söylediği şu sözler, onun direncine katık oldu: "Eline sağlık... Taş..lı adammışsın. Bizim yüzbaşıyı bir yumrukta hastanelik etmişsin. Bölükteki askerlerin yarısı, çaktırmadan bayram yaptı."

Karşımda Hasan Duruyordu

Şükrü Yılmazer

Turan abi, Hıdır ve İbrahim dayılar ile daha pek çok güzel insan; bu toprakların değerlerini temsil eden, o değerleri kendi doğallıklarında yaşayan ve yaşatan insanlardı. Bizim de bu topraklara ve bu halka duyduğumuz umudu çoğaltıyorlardı. Devrimin yolu, bizim bu insanların arasında eriyebilme becerimizden ve bu insanların korkuya teslim olmadan insanlık mücadelesinin öznesi olarak çoğalabilmelerinden geçiyordu. Kısacası onlar, yeni ve insanca bir dünya yaratma mücadelemizin, Anadolu topraklarındaki derin kökleriydi. Bu yüzden onlar da yakalandıklarında devrimciler gibi ezilmeliydi...

Turan abinin evinden ayrılırken ne yapmalıyım da arkadaşların izini bulmalıyım diye tekrar kafa yormaya başladım. Pusular, tutuklamalar her yerde devam ediyordu. Geldiğim bölgeye geri dönme şansım yoktu. Bulunduğum yere çok yakın olduğunu tahmin ettiğim, İslim köyü aklıma geldi. Arkadaşların o köyde ilişkileri

olduğunu düşünüyordum. Turhal'dan tanıdığım sağlıkçı bir arkadaşımın eşi, o köylüydü. Hem de Devrimci Yolcuydu. Onun vasıtasıyla arkadaşlardan bir iz bulmaya çalışacaktım. Yengeye, o köye nasıl gidebileceğimi sorunca bana yolu tarif etti. Tarif edilen rota üzerinde, evi elimle koymuş gibi buldum. Kapıyı birkaç kez çalmama rağmen ses veren olmadı. Bunun üzerine, karşı komşuya Zekilerin nerede olduğunu sordum. O da bana, "Zeki'nin Almanya'ya gittiğini, anne ve babasının burada olduğunu, ama şimdi evde olmayabileceklerini" söyleyip eve buyur etti. Hoşbeşten sonra, Zeki'yi nereden tanıdığımı sordu. Ben de Niksarlı olduğumu, Zeki'nin eşinin akrabam olduğunu, Turhal'da oturduğumu ve öğretmenlik yaptığımı söyledim. Sohbet sırasında, bu arkadaşın abisinin 70'li yıllarda gözaltına alındığını, içerde yattığını öğrendim. Rahatlamıştım. Gece orada kaldım. Sabah bu arkadaşın babası Zeki'nin babasını görünce, "Bizde misafiriniz var. Akşam geldi. Zeki'nin arkadaşıymış. Birazdan size gelecek." demiş fakat aldığı cevap pek hoş olmamış: "Zeki'nin arkadaşı, Zeki gibidir. Ben kabul etmem. Gelmesin." Bu cevaptan sonra eve geri dönen arkadaşın babası, oğlunu yanına çağırıp durumu anlatmış ve beni evden göndermesi için baskı yapmış. Arkadaş yanıma gelip babasının söylediklerini bana aktardığında artık gerçeği söylemenin zamanı gelmişti. Ona, "Acele etme ve sakin ol. Ben Devrimciyim. Akşama kadar bu evden çıkamam. Arkadaşlarımı arıyorum. Bu konuda bana yardımcı ol. Akşama kadar ahırda kalayım. Sen de babana gittiğimi söylersin." deyince bir orta yol bulmuştuk. Ardından köydeki genç devrimcilerden birini yanıma getirmesini istedim. Kısa bir süre sonra yanında bir gençle geri döndü. Sohbet sırasında, bu gencin Halkın Kurtuluşu sempatizanı olduğunu, köydeki Dev-Genç'lilerle, bir öğretmen yüzünden kavga ettiklerini öğrendim. Ne günlerdi! Dağ köylerinde bile, bırakın devrimci bulmayı, fraksiyonlarını bile bulabiliyordunuz! Evinde kaldığım arkadaşa bu sefer, "Git, bana bu gencin tartıştığı taraftan en çenebaz olanını getir." dedim. Bu adam benim için bir şanstı. O gençlerden birini alıp yanıma getirdi. Bu arada hava da kararmaya başlamıştı. Biraz sohbet ettikten sonra, bu

gence durumu anlattım. Arkadaşlarımı aradığımı söyledim. Önce çekingen davrandı. Sessizce beni dinliyor, daha çok beni izliyordu. Polis olabileceğimi düşündüğü her hâlinden belliydi.

Açık vermemeye çalışarak kimleri tanıdığımı sordu. Ayhan'dan başlayarak Hasan'ı, Usta'yı ve sığınaklara gelen birkaç ismi daha saydım. Onların bu çevredeki köylerde ilişkileri olduğuna emindim. Genç, nihayet söylediklerime inanmaya başladı. Ve beni bir eve götürdü. Evden içeri girdiğimde iki oda dikkatimi çekmişti. Sağdakinin kapısı açıktı ama içerisi karanlıktı, kimse yok gibiydi. Soldakinde ise ışık yanıyordu ve içerisi kalabalıktı. Beni o odaya buyur ettiler. İçeridekiler bana "Hoş geldin." dedikten sonra, tekrar kendi aralarında konuşmaya başladılar. Gencin beni buraya niye getirdiğini çözmeye çalışıyordum. Oturduğum yerden kapısı açık karanlık odayı görebiliyordum ama o tarafta hiçbir hareket yoktu. Biraz sonra o karanlık odadan bir silüet belirmeye başladı. Acaba gözlerim bana oyun mu oynuyor, diye düşünürken silüet gittikçe netleşiyordu.

Gözlerime inanamadım. Karşımda Hasan duruyordu! Kardeşim, yoldaşım, Çolağım Hasan... Fırladım, yanına vardım. Bir kucaklaştık ki karlar, yağmurlar, pusular, açlıklar, sıkıntılar, onları bulmak için verdiğim mücadelenin bütün zorlukları, her şey uçtu gitti. Yoldaşlık ne güzel bir şeydi. Hele de yoldaşını iyi tanıyorsan, pek çok şey paylaşmışsan, güvenmişsen.

Banaz Operasyonu

Hasan'la bağ kurduktan sonra, Ayhan ve Usta'yla da buluştum. Hasret giderdik. Ayhan, gittikçe Halis'ten kalan boşluğu dolduruyordu. Onun gibi ele avuca sığmaz, devamlı hareketli, güven veren, yetkin biriydi.

Ayhan bu... Yerinde duramayıp Sivas'a gitmek için yanımızdan ayrıldı. Ben de bir arkadaşımla, yaralı arkadaşımızı aramaya gidecek ve silahlara el koyup beni muhtara ihbar eden köylünün peşine düşecektim. O silahlara ihtiyacımız vardı. Yola çıktık ve gece yarısı Banaz'a vardık. Bildiğimiz yerel ilişkinin evine uğradık. Kendisi evde

yoktu ama birbirleriyle iyi anlaşan ve kuma olarak bu evde birlikte yaşayan iki ana, bizi çok iyi karşıladı. Çay, çorba derken yavaş yavaş gün ağarmaya başladı. Arkadaş, analara, "Çok yorgunuz. Samanlığa battaniye serip orada dinlenelim. Gece yola çıkacağız." dedi. Evin içinden samanlığa geçtik. O arada analardan biri, tuvalet ihtiyacı için dışarı çıkmış. Damların üzerindeki askerleri fark etmiş. Telaşla yanımıza geldi: "Yavrularım, bütün evlerin damında asker var. Köyü askerler sarmış." Endişelenmişti. Onu sakinleştirip dışarı tekrar çıkmasını ve etrafı daha iyi gözlemesini istedik. Kaldığımız ev, geniş bir alanı görme imkânına sahipti. Ana tekrar yanımıza gelip askerlerin köyün her tarafında dolaştıklarını söyledi. Bu durum, askerlerin "nokta operasyonu" değil, "genel arama" yaptıklarına işaretti. Kaldığımız evin bitişiğinde, sahipleri gurbete taşınmış, boş bir ev vardı ve anahtarı analardaydı. Onlara, "Gidin, o evi açın. Biz içine girdikten sonra üzerimize kilitleyin." dedik. Sıra o eve geçmenin bir yolunu bulmaya gelmişti. Dam evlerin, yağmurdan korunmak için yapılmış bir metrelik çıkıntıları olur. Bu örtünün altından komşu eve sessizce bir geçiş yaparsak damdaki askerlerin bizi görmesi olası değildi. Arama bu evlere gelinceye kadar da bu işi tamamlamalıydık. Sırtımızı evin duvarlarına dayayarak bu örtmelerin altından dikkatli bir şekilde, komşu eve geçtik.

Bir süre sonra, askerler bütün köylüleri köy okulunun bahçesinde toplamaya başladılar. Arkadaşla olasılıkları konuşup durum değerlendirmesi yaptık. Bilen bilir. Banaz'ın etrafı çok açıktır ve üç tarafında gerici köyler vardır. Şayet analaron, "Sahipleri burada değil." sözüne inanmayıp kaldığımız evin kapısını açtırırlarsa, çatışmaya girip yarsak bile kurtulma şansımız hiç yoktu. Tek seçeneğimiz, çatışmaktı. "Asla teslim olmayacağız. Son kurşunumuza kadar çatışacağız." kararı aldık. Falanca sığınakta, evde, sokakta bir çatışma çıktığında bir tane sorgucu polis, bir tane işkenceci apoletli ölmüyordu. Bu çatışma böyle olmamalıydı. Kızıldere'deki gibi ölümüne olmalıydı. Silahlarımız iyiydi. Bir tamburalı 72 mermi, bir Mat 32 mermi alıyordu. Yeteri kadar da yedek mermimiz vardı. Arama timi

kapıyı açıp içeri girinceye kadar bekleyecek, sonra da ilk atışı biz yapacaktık. Bu çatışma bu toprakların belleğine yazılmalıydı.

Dışarıya bakan camın kenarından gelişmeleri gözleyebiliyorduk. Köyün alt tarafındaki evlerden aramayı başlattılar. Önce arayacakları evin etrafını sarıyor, sonra kalabalık bir ekip eve girip arama yapıyordu. Bekliyor, bekliyorduk ama bir türlü bu tarafa gelmiyorlardı. Korkmuyorduk. Ama beklemek!... Biraz sonra askerlerin buraya gelme ihtimali, etrafı sarıp aramaya başlaması ve direnişimiz! Belki de son saatlerimizi, dakikalarımızı yaşıyorduk. Niye böyle durumlarda insanın yaşamı gözlerinin önünden bir film şeridi gibi akar geçer? Belki de beynin, bir et parçasına dönüşmeden önce, bilinçli olduğu son anlarında, hayatla yaptığı bir hesaplaşmaydı bu... Hatalar, sevaplar, yanılgılar, övünçler ve her şey... O an, yanımda bir kağıt kalem olmasını ve duygularımı yazabilmeyi çok istemiştim. Sevdiklerimle tek tek vedalaşsam... Bizden geriye bir şeyler kalsa... Sonraları, belki de mezarımın başında olacak bir yazı... Bir kağıt ve kalem taşımamanın, ne büyük bir eksiklik olduğunu o gün anlamıştım.

Gözümün önünden anılar geçmeye devam ediyordu. Kendi anılarımın geçişini, bir başkası gibi seyrediyorum. Anılar odaya dağılıyor, her biri odanın bir farklı yerini dolduruyordu. Farklı zamanlarda yaşadıklarımın, bir zaman sıralaması içinde birbirini takip etmesi gerekmez miydi? Hayır, böyle olmuyordu. Annem, babam, kardeşlerim, çocukluğum, göç yolları, Turhal, arkadaşlar, yoldaşlar, Halis, Ayhan, sığınaklar, karlı yollar, Ümmü, Perihan, değişik yaşlarda bir sürü Şükrü; odaya dağılmışlar, aynı anda ve aynı zaman diliminde boy gösteriyorlardı. Beynim benimle oyun mu oynuyordu yoksa ölüme yaklaşırken her şeyi böyle ortaya saçması olağan mıydı?

Aradan ne kadar zaman geçti bilmiyorum. Askerlerin yaklaştığını duyan yiğit yoldaşımın beni sarsmasıyla uyandım. Dalmıştım. Anılarım beni bir rüyaya taşımıştı. Saat öğleden sonra üçü geçiyordu. Sesler gittikçe daha da yaklaştı. Dış kapıyı karşıdan gören bir yeri siper alarak uzandık. Kendi kendime, "Haydi Şükrü! Vakit tamam." diyordum. Yumruklarımızı sıkıp sallayarak yoldaşımla birbirimize

"hazırız" mesajı verdik. Mahir'in adasına gitmeye hazırız mesajı... Dış kapıyı açıp salona girdiklerinde aniden ateş edip dışarıya fırlayacak, orada başka bir siper bulup ölene kadar çatışacaktık. Devrim andında defalarca söylediğimiz "silahımızdaki son mermiye kadar..." sözü bizde gerçek olacaktı.

Artık askerlerin konuşmalarını duyabiliyorduk. Kaldığımız evin önüne kadar gelmişlerdi. Artık ne olacaksa bir an evvel olsun, diye düşünürken birden seslerin uzaklaşmaya başladığını fark ettim. Analların evinden başka aranacak ev olmadığına göre bu, köyün girişine doğru uzaklaştıkları anlamına geliyordu. Tedbirli davranmaya devam edip yerimizden kımıldamadık. Yarım saat kadar sonra, tek bir silah sesi duyuldu. Bu, onların toplanma sesiydi. Birazdan Reoların çıkardığı gürültüyü duyduk. Bu, hayatta duyduğum en güzel gürültüydü. Askerlerin gideceklerini, bizim de başka bir pusuya kadar yaşayacağımızı ilan eden bir gürültü...

Camın kenarından dışarıyı gözetlemeye çalışıyorduk. Köy, kendi hayatına dönmüş gibiydi. Bir saat kadar sonra, analardan bir tanesinin karşımızdaki boş harman yerinde, yerden bir şeyler topluyormuş gibi yaparak bizim pencereye baktığını ve güldüğünü gördük. Bu, her şeyin normale döndüğünü ilan eden bir gülüştü.

12 Eylül'den beri kaçıncı pusudan kurtulduğumu düşünüyordum. Çoğunda sanki önceden hissetmiş gibi, olay yerinden önceden uzaklaşarak kurtulmuştum. Ama bu en tehlikelisi olmuştu.

Ana, akşam hava kararınca gelip kapıyı açtı. Bizi sağ salim karşısında gördüğü için, kollarını havaya açarak, "Pir Sultan... Pir Sultan... Kanatlarını açıp yavrularımı altına aldın. Düşmanın gözüne kül serptin. Onları düşmandan korudun. Senin yoluna kurban olayım..." diye dualar ediyor, bizi kucaklıyordu. Sanki anamı kucaklamış gibi olmuştum...

Güzel anacığım, o kargaşada horoz kesmiş. Karanlıkta bizi evine götürüp bir güzel karnımızı doyurdu. İçimden, diyalektik tam da böyle bir şey diye düşündüm. Biraz evvel ölümle burun

burunaydık... Şimdi ise güzel anamızın ziyafet sofrasında... Ölümle yaşam, yan yana olmaktan öte, iç içeydi.

Sonradan, operasyonun bizim için yapılmadığını öğrendik. Ailesinin banyoda yakalattığı arkadaş, bu köydeki bir sığınakta kaldığını söylediği için yapılmıştı. Bahsettiği, benim de nem ve küf yüzünden kalmadığım sığınaktı. Uzun zamandır orada kimsenin kalmadığını bildiği için orayı söylemiş, köyden kimsenin ismini vermemişti.

Bu arada ilginç bir olay yaşandı. Askerler, köylüleri okulun önünde toplamaya başladığı sırada, hayvanlar da okulun önündeki çeşmeye su içmeye gelip böğürmeye başlamış. O anda arkadaşımız askerlerin arasında ve çeşmenin yakınında bir yerdeymiş. Arkadaşımızı köylülerle yüzleştirirken istediği sonucu alamayan komutan, bu böğürmeden kanıt çıkararak köylülere dönüp, "Bakın siz bu adamı tanımadığınızı, bu köyde görmediğinizi söylüyorsunuz ama bu yalan. İşte, hayvanlarınız bile onu tanıyor!" demiş.

Bir süre sonra analarla vedalaşıp Banaz'dan ayrıldık.* 6-7 saat sonra Tokuç yöresine geldik. Yaralı arkadaşımızdan ne bir iz ne bir haber vardı. Onunla ilgili bir yakalanma, bir çatışma haberi de yoktu ama bu bölgeyi terk etmediyse bir şekilde bulacaktık.

Şimdi sıra, silahların üzerine konacağını söyleyen şahıstaydı. Onu evinde bulduğumuzda, yüzü, arkadaşımızın donmuş ayağından beter bir hâle geldi. Renkten renge girdi. Silahımı yüzüne dayayarak, "Ulan p..t! Bu silahları sana bırakır mıyız sandın! Hem hırsızlık hem de muhtara ihbar öyle mi?" diye bağırdım. Muhtara ihbar için gitmediğini binbir bahaneyle anlatmaya çalıştı. Silahları da ikiletmeden verdi. Dua etsin ki evinde ortak tanıdığımız misafirler vardı. Bir daha bu köyde, devrimcilere karşı herhangi bir olumsuzluk yaşanırsa hesabını soracağımız ilk insanın o olacağını

* Bu güzel analarımızı ve Turan abiyi, cezaevinden çıktıktan sonra ziyaret ettim. Analarımızın, benim yakalanıp hapiste yattığımdan haberleri yokmuş. Önce beni tanıyamadılar. Ama benim, nüfus kağıdından daha etkili bir kimliğim vardı: Elim. Elimi görünce beni hatırladılar. Sarıldık... Duygulandık. Hâl hatır ettik, anılarımızı tazeledik. Turan abimizin, oğlu askerde nöbet tutarken intihar süsü verilerek öldürülmüş. Bu acı haber, Turan abiyi çok sarsmış. İşkencelere dayanan Turan abi, bu acıya dayanamamış. Yaşam sevincini kaybetmiş. Gidenlerin arkasından ne söylenebilir? Kalanlar hangi sözlerle avutulabilir? Dev gibi bir adam.. Koca bir yürek... Sönmüş bir yanardağ gibiydi ama için için yanıyordu.

söyleyerek evden ayrıldık. O gece, Tokuç'tan ayrılıp Dumanlı bölgesine geçtik. Nihayet yaralı arkadaşı bulduk. Sağlığı yerindeydi. Artık rahat yürüyebiliyordu. İbrahim dayıların evi basılınca, Dumanlı bölgesine geçmiş. Benim Halis'ten ayrılıp bu bölgelere geldiğim günlerde, bize tıka basa yemek yediren abinin evinde kalmış.

Annemin Ölüm Haberi

1982'nin ilkbahar aylarında, Sivas ve merkez köylerindeki ilişkilerimizi yöredeki arkadaşlara devredip Almus bölgesine geldik. Buraya önceki kış, bir geri çekilme sığınağı kazmak için gelmiştim. Geliş ve dönüş yolculuğu çok zorlu geçmişti. Şimdiki geliş nedenlerimizden biri, dolaştığımız bölgelerin içinde en geniş ormanlara sahip dağlık bir bölge oluşuydu. İkinci nedeni, stratejik önemiydi. Dağa çıkan devrimciler için en önemli kamufle aracı, ormanlardır. Orman insanı saklar, barındırır ve besler. Burası bu bakımdan çevredeki en uygun yerlerin başında geliyordu. Stratejik olarak da bizim için çok önemli birkaç bölgenin tam ortasında bulunuyordu. Niksar ve Reşadiye üzerinden Ünye ve Fatsa, Tokat ve Turhal üzerinden Amasya ve hatta Samsun... Sivas ve çevresinde yaptığımız çalışmaların genişlemesine ve adı geçen yerlerdeki çalışmalarla buluşmasına büyük katkılar koyacağını düşünüyorduk. Bir anlamda burası bir "üs bölgesi" olacaktı. Burada ilk işimiz, yerin üstünde ağaçtan, geçici bir barınak yapmak oldu.

Biz burada yerleşme ve ilişkileri geliştirme çalışmaları yaparken bir gün yanımıza Ayhan geldi. Turhal'a da uğramış. Abimi, bacımı görmüş. Selamlarını getirdi. Ayhan da bir gariplik sezmiştim. Konuşmakta zorlanıyordu. Söyleyeceği şeyin pek hayırlı bir şey olmayacağı belliydi. "Bir de üzüleceğin bir haberim var..." der demez, "Annem mi ölmüş?" diye sordum. "Başın sağ olsun..." dedi. Annem uzun zamandır hastaydı. Ailesi için kendini çok zorlamış ve erken çökmüştü.

Biraz kendimle kalmak istedim. Sığınaktan uzaklaşıp ormanın içinde bir süre gezindim. Yüksek bir tepeye çıkıp dağların deniz

gibi önümde uzanışını seyrettim. İçimde bir sıkıntı, yabancı bir madde gibi göğsüme oturmuştu. Sonra gözlerim nemlendi. Sıkıntı, yaş olup gözümden aktı.

Bazen gelinlere ve bacıma yaptığı baskılara, onlar üzerinde kurduğu otoriteye kızdığım oluyordu. Bunu birkaç defa kendisine de söylemiştim. Belki de biraz sert söylemiştim. Ama onun bize yaptığı fedakârlıkları düşününce, ne yaparsak yapalım hakkını ödeyemeyeceğimiz gerçeği ile karşılaşıyordum. Onu, karın köy yollarını kapadığı sert bir kış ayında, onlarca köylünün çektiği bir kızakla köyden Sivas'a hastaneye uğurladığım günü hatırladım. O gün onu kaybetmekten ne kadar çok korkmuş, geri gelecek mi diye ne kadar çok düşünmüş ve üzülmüştüm. Birkaç ay sonra, baharla birlikte karların erimesiyle çıkıp geldiğinde dünyalar benim olmuştu. Sonra, Halis'le Yazıcık kırsalına çıktığımız ve Turhal'dan tamamen kopmaya başladığımız dönemde, belki bir daha göremem diye eve gizlice girdiğim gün geldi aklıma. "Ana, belki uzunca bir dönem görüşemeyeceğiz. Hakkını helal et!" demiştim. Bu sözler ağzımdan çıkarken zorlanmıştım. O gün benimle, bu toprakların ana kadını gibi konuşmuştu: "Eğer birinin ocağını yaktıysan hakkım haram ola! Böyle bir şey yoksa, hakkım helal ola! İşin rast gitsin oğul." Bu sözleri hiç unutmadım...

Bana el emeği göz nuru ile diktiği halılarını ve kilimlerini bırakmış. Dönüp dönmeyeceğimi bilmediği hâlde, bırakmış... Bunu duyunca, sanki yanlışlıkla asit içmişim gibi içim kavruldu. Bana çok kızdığını ama beni çok da sevdiğini bilirdim. Ona iyi bir evlat olamadığımı da bilirdim... Ama hayat önümde bir sürü haksızlıkla akarken, olanlara nasıl seyirci kalabilirdim? Anamın sıkıntısını, doğa ananın serinleticiliğinde soğutmaya çalıştım. Ufka doğru koyulaşan dağ silsilesinin morluğunda... Bahar yavaş yavaş kendini hissettiriyordu. Toprak da ağaçlar da bir başka güzel kokuyordu. Doğa Ana, kış uykusundan uyanıyordu. Sanki insan kaybettikçe olgunlaşıyor. Bir çayın demlenmesi gibi, kendini demliyor. Affet beni anam! Bana bıraktığı halı ve kilimlere bile sahip çıkamadım. Ve her şey için teşekkürler...

Ayhan'a Dair

Çok enerjik ve hareketli birisiydi Ayhan. Şehir, kır, köy demeden sürekli gezer, hem bizleri bir arada tutmaya çalışır hem de yapılması gereken işlerin organizasyonunu yapardı. Yine yanımıza geldiği günlerden birinde, Almus'un bir köyünde, dağda çalışma yapan başka bir sol örgütten devrimci bir arkadaşın, köylülerin ihbarı sonucu yakalandığını söyledi. Bu olayın araştırılması gerektiğini düşünüyordu. Bu iki açıdan önemliydi. Bu çevrede ihbarcılığın gelişmesini önlemek, bu davranışlar içinde olabilecek köylülerde, devrimcilerin bu tür davranışları cezasız bırakmayacaklarını gösterip caydırıcı olmak ve diğer sol grupla devrimci bir dayanışmada bulunmak.

Ben bölgeyi, birkaç köyün dışında pek tanımıyordum. Ayhan hem bölgeyi hem de ilişkileri biliyordu. Bir arkadaşımızla birlikte olayı soruşturmak için gittiler. İhbarcı olduğu söylenen şahsın her sabah gittiği köyün dışında bir bahçesi olduğu istihbaratını alan Ayhanlar, köy yoluna pusu kurmuşlar. Şahıs önlerinden geçip etrafı çitle çevrili bahçesine girdikten sonra bizimkiler de peşinden... Adam bir süre sonra arkasındaki silahlı adamları görünce, bulunduğu yerden koşarak çitlerin üzerinden atlayıp köye doğru kaçmaya başlıyor. Ayhan, ateş etse adamı vuracakmış ama olayı sorgulamadan, adamın suçlu olduğunu ortaya çıkarmadan cezalandırmak istememiş.

Ayhan sorumluluk sahibi olduğu kadar, adalet yönünden de da çok gelişmiş biriydi. Köylülerin arasında, bazen husumetten dolayı yanlış istihbarat veren, kurnazlık yapıp başka bir insanla problemini devrimciler üzerinden çözmeye çalışanların da çıktığını iyi biliyordu. Ben de Sivas'ın çevre köylerinde çalışma yaparken benim köyümden bazı insanların beni bu anlamda kullanmaya çalıştıkları olaylar yaşamıştım. Yine Ayhan'ın yaşadığı başka bir olay, bu konularda çok dikkatli davranmak gerektiğini göstermesi açısından öğreticiydi. Bir köyde ihbarcı bilgisi alıp olayı araştırdıklarında, ihbarı getiren kişinin, ihbarcının kızıyla ilişkisi olduğunu öğrenmişler. Meğerse adam, ihbarcının cezalandırılmasını kızıyla daha rahat ilişki kurmak için istiyormuş. Ayhan bu durumu çok ahlaksızca buldu, çok sinirlendi.

Arkadaşların, işin sadece başarı yönünü önemsemelerini, ahlaki boyutu yeterince düşünmemelerini eleştirdi. Devrimci bir eylemin, böyle çirkin bir olayla gölgeleneceğini söyleyerek bölgedeki arkadaşları daha dikkatli olmaları için uyardı.

Ayhan her zaman, hukukunu eleştirdiğimiz bir sisteme karşı, kurmayı düşündüğümüz yeni bir dünyayı inşa ederken bu işi onlara benzemeden yapmak gerektiğine inanırdı. Devrimciler, hukuku ve yaptırımları gerçek bir adalet uygulamasını, bugünlerden kurmaya başlamalı ve halkın arasındaki adalet inancını da geliştirmeliydi.

Gerektiğinde devrimcilere zararı dokunan, yerel ilişkileri karakola ihbar edip yakalatan, iş birlikçiliği bilerek sürdüren ihbarcılara karşı da yapılması gerekeni yapan bir disipline sahipti. Yine bir keresinde, devrimci bir arkadaşımızı yakalatan ve bölgede bize çok zarar vermeye başlayan bir ihbarcı muhtarı cezalandırmak için gittiği köyde, bir yerel ilişkiye misafir olmuşlar. Muhtar; köye gelen askerlere bir arkadaşımızı yakalatmış, ona şiddet uygulamış, kendi yeğenini bile karakola şikâyet etmiş, cezalandırılmayı hak eden biri... Sohbetler sırasında, başka bir köyde ihbarcılık yaptığı kesinleşmiş bir kişinin, o gün köyde bir evde misafir kaldığı ortaya çıkmış. Ayhan o evi de öğrenmiş ve bu tesadüfe çok sevinmiş. Edindiği bilgiyle, muhtarı her sabah gittiği ahırın önünde cezalandırmış. Oradan hızla, misafir ihbarcının kaldığı eve gitmişler ve içeri girip bütün odaları aramışlar. Fakat ev sahiplerinden, ihbarcının silah seslerini duyar duymaz giyinip kaçtığını öğrenmişler. Daha sonra, altı kurşun yemesine rağmen ihbarcı muhtarın da yaşadığı bilgisini almıştık.

Ayhanlar daha sonra öğreniyorlar ki kendilerinden kaçan bu adam, sırtı aştığı sırada heyecandan düşüp bayılmış. Köylülerden biri, bizimkileri bu bahçeyi gören ormanlık bir alanda kalırken görmüş ve yanlarına gidip selamlaştıktan sonra şöyle demiş: "Ben sizin burada niçin beklediğinizi biliyorum. Beklediğiniz kişi salağın birisi ve bu yakalatma olayı ile hiçbir ilişkisi yok." Ayhan da, "Zaten biz de onun yaptığına emin olsaydık o gün kaçarken işini bitirirdik. Madem suçsuzluğuna inanıyorsun, onu buraya getir, suçsuzluğunu

ispat etsin. Kaçmaya devam ederse bunu suçluluğunun ispatı sayarız ve gerekeni yaparız." demiş.Adam Ayhanların yanından ayrılarak bir süre sonra yanında şüpheli köylüyle dönmüş. Ama onlara doğru yaklaşırken köylünün tedirginliği çok net belli oluyormuş. Ayhan adamın tekrar kaçacağını hissedip köy yönünde önünü kesmesi için bir arkadaşı göndermiş. Adam yanlarına vardığında, silahın kendine doğrulmuş olduğunu gördüğünde tir tir titreyerek, "Çek şu silahı, şeytan doldurur, patlar..." diyor. Ayhan adama, "Hiçbir şeyi atlamadan gerçeği anlatırsan, şeytan bu işe karışmaz. Ama en küçük yalanını bulursak affetmeyiz. Senin neler yaptığını biliyoruz. Ona göre anlat." dedikten sonra adam başlamış anlatmaya: "Tamam, anlatacağım. Köyde bir tarım kooperatifi vardı. Kooperatif seçimlerinde, başkanın kim olacağına dair aynı sol grup içinde görüş ayrılığı çıktı. Köyde öğretmenlik yapan devrimci ile köylülerin desteğini alan yerli devrimci, seçimlerde farklı davrandılar. Seçimleri bizim köylünün desteklediği aday kazanınca öğretmen bunu gururuna yediremedi, arkadaşlarından koptu. Beni de bu olaya o karıştırdı. 12 Eylül olduktan sonra, seçimleri kazandıran devrimci köylü aranır duruma düşmüştü. Bu öğretmen, yazdığı ihbar pusulasını karakola göndermek için beni kullandı ve kaçak durumdaki devrimci yakalandı. O günlerde, köy muhtarı askerlerin isteği ile köydeki bütün silahların getirilmesini isteyince, köylülerden toplanan silahlardan dört tanesini seçip gizlice aldık.* İki 14'lüyü öğretmen aldı, bir mavzer ve bir 14'lüyü ben aldım. Mavzer duruyor ama diğerini sattım."

Bu anlatılanlar Ayhan'ın istihbaratıyla uyuştuğu için, inandırıcı bulunmuş. Adamdan elindeki kalan silahı ve satıştan aldığı parasını getirmesini istemişler. Onu köydeki öğretmenle yüzleştireceklerini söylemişler. Silahla birlikte parayı da sahibine götürmüşler. Silah sahibi bir jest yaparak "Bu silah size daha çok lazım." diyerek silahı Ayhan'a vermiş. Olayın sorgulandığını duyan öğretmen de bölgeden kaçmış.

---

* O dönemlerde komutanlar, muhtarlardan köydeki bütün silahları toplamasını istiyor ve bu konuda baskı yapıyordu. Toplanıp getirilen silahların sayısını yeterli görmezse "Sizde daha çok silah olduğuna eminim. Bana arama yaptırtmayın!" diye baskı yapmaya devam ediyordu. Bu baskı, özellikle solcu ve Alevi köylerde daha çok olurdu.

Ayhan'la yaptığımız sohbetlerde, bu konuda daha dikkatli ve adaletli olmamız için bize anlattığı bu yaşanmış örnekler, kitaplardan daha öğretici oluyordu. Bu olayda üzerinde durulması gereken önemli nokta, Ayhan'ın devrimcilik anlayışıydı. O, sol siyasetler arasındaki ilişkilerin, hele cunta dönemi koşullarında, bir rekabet değil bir dayanışma ilişkisi olması gerektiğine inanırdı. Başta ihbarcılık olmak üzere, devrimcilere yönelik her türlü saldırıda, tıpkı Mahirlerin Denizlerin kurtulması için gösterdiği dayanışma tavrını örnek alır ve yaşamında da bunu uygulamaya çalışırdı.

Yeni Bir Kır Hattı: Zara-İmranlı

Ayhan'la birlikte iş yapa yapa birbirimizi değişik yönlerimiz ile tanımaya ve birbirimize daha çok güvenmeye başlamıştık. Hayatımda Halis'ten boşalan yeri doldurmaya başlamıştı sanki. Artık onunla da birbirimizin yüzüne bakarak anlaşabiliyorduk. İkisinin de yerinde duramayışları, kararlılıkları, adanmışlıkları, iş üreten yetenekleri birbirine çok benziyordu. Mücadele için 24 saat onlara yetmiyordu. Bence her ikisi de "Devrimcilik bir yaşam biçimidir." sözünün somut örneğiydiler. O yıllarda aynı duruşu gösteren pek çok yoldaşımızın olduğuna inanıyorum.

Almus'tayken bir gün Ayhan, yanında iki kişi ile birlikte geldi. Her gittiği yerden adam çıkarırdı. Bizleri tanıştırdı. İmranlı bölgesindenmişler. Zara ile İmranlı arasında bir hat oluşturmaya çalışıyorlarmış. Ayhan, bu hatla bizim çalışmasını yaptığımız Almus-Reşadiye hattının birleştirilmesi gerektiği konusundaki düşüncelerini paylaştı. Bu haberleri duydukça moralim düzeliyordu. Dağlarda yalnız olmadığımızı, günden güne büyüdüğümüzü düşünüyordum. İmranlı-Zara hattı demek, aynı zamanda Divriği ve Hekimhan kır hattı demekti. Turhal'da madende çalışırken, sendikadan gelen arkadaşlardan bu bölgedeki çalışmaları ve bölgenin taşıdığı devrimci potansiyeli duyuyordum.

Ayhan'ın anlattığı yeni gelişmeler, beni hayal âleminden alıp gerçeklerin dünyasına döndürdü. Cunta boş durmuyordu. Ayhan, Zara

bölgesinde, ihbar sonucu yapılan bir operasyonda, sığınakta kalan iki arkadaştan birinin yaralı yakalandığını, diğerinin çemberi yarıp kurtulmayı başarmasına rağmen, gerici bir köyde köylüler tarafından yakalanıp işkence edildikten sonra karakola teslim edildiğini anlattı. "İşkence eden köylüler" Ne kadar kötü bir ifade! Teslim etmekle kalmıyorlar, bir de işkence ediyorlardı. Ne yaptıklarını bir bilselerdi... Sistemin hegemonyasından kurtulup o arkadaşın kendileri için mücadele ederken nelerden vazgeçtiğini bir düşünebilselerdi...

Bu bölgede de, önümüze ihbarlara ve ihbarcılığa karşı bir program koymak gerekiyordu. O günlerde haklı olmak bazen yetmiyor, haklılığı güçle desteklemek gerekiyordu. Ayhan benden geçici olarak oraya gitmemi istedi. Sivas'la Amasya arasını haritasız biliyordum ama Almus'la İmranlı arasında yeni bir hat nasıl kurulurdu? Hep birlikte bir harita çalışması yapmaya başladık. Arkadaşlar, Almus Barajına gelen en uzak suların, İmranlı-Zara bölgesindeki Köse Dağından çıktığını söylediler. Buradan suyun akış yönünün tersine, kaynağına doğru gidersek işimiz daha kolaylaşır diye düşündük. Ertesi gün, ırmağın ikiye ayrıldığı bir noktaya varmıştık. Hangisini takip edecektik? Arkadaşlar Köse Dağından gelen suyun daha güçlü olması gerektiğini söylediler. Ama suyun hangi kolu daha güçlü akıyordu, bu da pek belli değildi. Bunu sabahın ışıkları ile değerlendirelim dedik.

Sabahın ilk ışıklarında yaptığımız gözlemde, soldaki su kolunun biraz daha fazla aktığını, ayrıca bunun Köse Dağının haritadaki yönüne daha uygun olduğunu düşünüp o kolu takip etmeye başladık. Birkaç saat sonra, ırmağa yakın genişçe bir kaya oyuntusunda mola verdik. Öğleye doğru üç gencin ırmak boyundan bize doğru geldiğini gördük. Onlara, "Bizler maden mühendisleriyiz. Bölgede önemli maden rezervlerine rastladık. Biz ilk araştırmaları yapıyoruz. Dinlenmek için mola verdik." diyerek gençlerin meraklarını dağıttık. Sohbet sırasında da onlardan, köylerin yapılarına dair bilgiler aldık. Çocuklar bir süre sonra yanımızdan ayrıldılar. Akşam hava kararmaya yakın yola çıktık. Suyu takip ederek Şerefiye-Zara yoluna çıkıncaya kadar yürüdük. Arkadaşlar buradan sonrasını tahmin

edebiliyorlardı. Sabaha kadar yürüyüşten sonra, epeyce yorulmuş durumdaydık. Dikkatimiz, hep ilerlediğimiz yöndeydi. Birden arkamızdan bir ses duyduk. Ben panikle kendimi hemen yanımızdaki küçük dereye attım. Atarken de silahımı çektim. Tedirgin olduğumuzu gören şahıs, "Yahu benim." diyerek yabancı olmadığını anlatmaya çalışıyordu. Gerçekten de kazadan köye yaya giden, arkadaşların tanıdığı biriymiş. Bizden hızlı yürüdüğü için yolda bize yetişmiş. Kendi bölgemizde dolaşmanın rehavetiyle de onun yaklaştığını fark edememiştik. Arkanın güvenliğini yeteri kadar almadan yürümenin ne kadar tehlikeli olabileceğini, yaşayarak görmüş olduk. Bu karşılaşmanın bize yararı oldu. Davetsiz misafirimiz, bizi evine götürdü. Güzel bir kahvaltıyla bizi konuk etti.

***

Zara ve İmranlı köylerinde bir yandan bu bölgedeki ilişkilerin yeniden düzenlenmesi için yapabileceklerimizi tartışıyor, bir yandan da başka bir sol siyasetten, ihbar sonucu yakalanan iki arkadaş olayını soruşturuyorduk. Yakalanan arkadaşlardan birisi, "Nihat Erim olayı"nda adı geçtiği ve çok ciddi arandığı için, memleketi olan bu köye gelmiş. Ama kritik bir hata yapmışlar. Çevrede sığınakları olmasına rağmen, geceleri köydeki evlerde kalmaya başlamışlar. Jandarma da bunun istihbaratını alıp o güne kadar duymadığım bir taktikle bu arkadaşları yakalamış. Şöyle ki gündüz saatlerinde çok sayıda jandarma köye gelip genel bir arama yapmış, bir süre sonra da ayrılmışlar. Ayrılırken de bir grup askeri muhtarın evinde bırakmışlar. Akşam hava kararınca arkadaşlar, nasılsa askerler gitti diye köyde kaldıkları eve gelmişler. Bir süre sonra, muhtarın evinde bekleyen askerler, arkadaşların kaldığı evi sarmış. 6 saat süren bir çatışmadan sonra arkadaşlar yakalanmışlar.

Ayhan bu olayda da dayanışma duyarlılığını göstermiş, olayın bütün detaylarını öğrenip ihbarcıları cezalandırma kararı alınmasını sağlamıştı. Bu dayanışmanın karşısında, yakalanan arkadaşlar da onlara bir jest yaparak henüz açığa çıkmayan sığınakların yerini söyleyip bütün malzemeleri Ayhan'ların alması için haber göndermişler.

Bunlar bölgedeki devrimci dayanışmanın güzel örnekleri oldu. 12 Eylül koşullarında, böylesi dayanışma örneklerinin anlamı da değeri de çok kıymetliydi.

O Halde Çek Arabayı Karakola!

Zara-İmranlı köylerinde bir süre kalıp yereldeki arkadaşlarla bugüne kadar edindiğimiz pratik bilgileri, karşılıklı olarak paylaştık. Yeni konumda, Yıldızeli, Sivas merkez, Hafik ilişkilerine, Zara ve İmranlı da eklenmişti. Aynı zamanda bu hattın Almus-Reşadiye kır hattı ile bağı da kurulmuştu. Dolayısıyla benim de burada yapmam gerekenler bitmişti. Gelişmeler umut vericiydi ve bu umut, kırsalda mücadele eden insanın en büyük besiniydi.

Banaz'ın köylerinden ana yola çıkıp Sivas'a giden ilk dolmuşa bindik. Sabahın ilk saatleri... Ayhan, Süleyman ve ben üç kişiydik. Üçümüz de aranıyorduk. Sivas'ın girişinde, Ayhan:

– Kaptan, biz uygun bir yerde inelim.

– Olur abi...

– Borcumuz ne kadar?

– Şu kadar abi...

– Sen ne yaptın Kaptan? Çok söyledin.

– Çok olur mu abi?

Azdı, çoktu derken tartışma biraz büyüdü. Gerçekten de şoför, olması gerekenden daha fazla bir rakam söylemişti. Ayhan'ın haksızlığa gelemeyen bir yapısı vardı ve bunu kabullenemedi. Şoför de söylediğinden dönmeyince Ayhan, hepimizi şaşırtan şu cümleyi kurdu: Çek arabayı karakola!

Bu sözleri, çok net ve sert bir şekilde söylemişti. Karakol, minibüsün durduğu yerden görülecek kadar yakındı. Bu söze en çok şaşıran da bizler ve şofördü. Adam "Tamam çekiyorum." dese olacakları düşünmek bile istemiyordum. Ayhan, böyle bir lafı düşüncesizce söyleyecek bir adam değildi. "O hâlde niye söyledi?" diye düşünüyordum. Karakol lafını duyunca şoför de şaşırmıştı. Herhalde karakolda

haksız çıkacağını, belki de bizim polis olduğumuzu düşündü. Hemen alttan almaya başlayıp karakola gitmek istemediğini belli etti. Normal ücreti ödeyip minibüsten indik.

Diyelim ki Ayhan, şoförü çözmüştü. Karakola gitmek istemeyeceğinden emindi ve sıradan bir insan gibi, böyle bir blöf yapmıştı. Her ne olursa olsun, böyle bir blöf tehlikelidir. Ama şurası çok netti ki Ayhan, kendinden çok emin davranıyordu. Sıkıyönetim koşullarında, heyecanlanmadan çok rahat hareket edebiliyordu. Özgüveni çok gelişmişti. Ben onun bu özgüvenine ve korkusuzluğuna hayrandım.

***

Sivas'ta beni güvenli bir ilişkiye bırakıp ikinci günün akşamı yanıma geldiler, "Yarın seninle Tokat'a gidelim! Bu kışı Almus bölgesi ormanlarında geçireceğiz. Şimdiye kadar yaptığımız sığınaklardan daha büyük ve güzel bir sığınak yapmamız gerekiyor. İçine de bol miktarda yiyecek stoklayacağız. Ama malzemeleri ve yiyecekleri belirli bir bölgeden sonra sığınağa taşımamız için geçici olarak bir traktör gerekiyor." dediler.

Tokat'a çok erken saatlerde varmıştık. Biraz vakit geçirmek, bu arada bir şeyler atıştırmak için, yakındaki bir kahvehaneye girdik. Ardımızdan resmî kıyafetli iki polis girdi. Yanımızdaki masalardan birine oturdular ve o saatte tavla oynamaya başladılar. Psikolojik olarak rahatsızlık duysak da istifimizi hiç bozmadık. İki yıldır ilk defa polis görüyordum. Silahlarına dikkatle baktım. 12 Eylül'le birlikte 7.65'ten 9 mm'ye terfi etmişlerdi. Kısa bir süre sonra, polislerle kahvedekiler arasında bir sohbet başladı ve polislerden biri, anlatmaya başladı: "Dağda bir mağarada teröristler varmış. Aralarındaki hamile bir kadın doğum yapamadığı için şehre inip sağlık ocağından bir hemşireyi rehin almışlar. Ellerini gözlerini bağlayıp bir cipe bindirmişler. Araba uzun bir süre yol aldıktan sonra ormanlık bir alanda durmuş. Hemşireyi bir süre yayan yürüttükten sonra mağaraya getirmişler: 'Doğurt bakalım bu çocuğu!' Hemşire görevini yapmış. Çocuk doğduktan sonra da, 'Boğ bakalım şu çocuğu!' Hemşire teröristlerden çok korktuğu için çocuğu boğmuş. İşi bitince hemşirenin gözlerini ve

ellerini yine bağlayıp cipe kadar yürütmüşler. Sonra da sağlık ocağına bırakıp gitmişler. Hemşire hemen polisleri aramış. Gelen polislere de başından geçenleri anlatmış. Polisler, hemşireyi tıpkı teröristler gibi ellerinden ve gözlerinden bağlayıp polis arabasına bindirmişler. Hemşire, yolu kendince tarif ederek polisleri mağaranın yakınına kadar getirmiş. Güvenlik güçleri mağarayı sarmış ve çıkan çatışmada bütün teröristleri öldürmüşler."

Ayhan'la ben göz göze geldik. Sanki kahvedeki herkes, Şener Şen'in "Arabesk" filmini izliyordu. İçlerinden, "Aha yalanını....." diyen, "Olur mu böyle şey?" diye itiraz eden kimse yoktu. 12 Eylül, toplumu iki yılda ne hâle getirmiş diye düşündüm. Olayın aslını Ayhan biliyordu, çıktıktan sonra anlattı. Bir çatışma sırasında devrimci bir arkadaşımız yaralanmış. Tanıdık bir hemşire de onu tedavi etmiş. Daha sonraki yakalanmalarda bu olay açığa çıkınca polisler hemşireyi de gözaltına almışlar.

Sakin bir şekilde kahveden çıktık. Geçici bir süre el koymak için bir traktör aramaya başladık. Ayhan özellikle Massey-Ferguson arıyordu. Cebinde de bir traktör anahtarı vardı. "Bu markadaki ısrarın niye?" diye sorduğumda, "Hayatımda bir defa traktör kullandım. O da bu marka. Diğerlerini kullanmasını bilmiyorum." dedi. Sanki galeriden traktör alacaktık. Tokat sokaklarında dolaşıyorduk. Kahvenin altında bir yere kurulan pazar yerinde, bu marka bir traktör görünce Ayhan:

– Hadi, hemen alıp gidelim!

– İyi de bu traktörün hızı ne ki? Daha şehri çıkmadan bizi yakalarlar.

– Belki sahibi buralarda değildir. Kimse anlamadan biner gideriz.

Ayhan, traktörün üstüne çıktı. Çalıştırmak için cebindeki anahtarı çıkarırken yakınlardan bir ses işittik:

– Hoop hemşehrim! Ne yapıyorsun öyle?

Ayhan'ın en zor durumlarda bile, hemen devreye giren hazır cevaplığına hayrandım:

– Traktörün güzelmiş. Tam benim aradığım gibi... Gel bu traktörü bize sat.

Devrimcilik, işte buydu. Somut duruma göre çözüm üretmek... Cesareti de cabası... Onun yanında bazen kendime "Acaba ben cesur değil miyim?" diye sorardım. Benim tedbirli davranmak için söylediklerimi de korktuğum şeklinde yorumlamasından endişe ederdim. Bir iş yaparken ona eşlik etmek gerçekten zordu. Zamanla onu daha iyi tanıyıp davranışlarını önceden tahmin etmeye başlayıncaya kadar süren bir zorluktu bu.

Oradan ayrıldık. Kanal kıyısındaki bir evin önünde yine bir Massey Ferguson gördük.

– Tamam bunu alalım.

– Balkonda bir kadın duruyor. İçeri girsin, alalım.

Evin önünde birkaç tur attık. Kadın içeri girdi ama pencereden ayrılmıyordu. Süsleniyor, saçını tarıyor, herhalde ona baktığımızı düşünüyordu. Ayhan, esprilerine başladı:

– Ya kadın, seninle işimiz yok. Ortadan kaybol da işimizi bitirelim.

– Bu iş böyle olmaz. Akşamı bekleyelim, dedim.

Akşam oldu. Mezarlık tarafında bir traktör daha bulduk. Ayhan üzerine çıktı ama çalıştıramadı. Sonra başka bir traktör daha bulduk. O da çalışmayınca boşa alıp mezarlıktan aşağı doğru vurdurduk. Yine çalışmadı. Baktık olacak gibi değil, "Ayhan... Gel Turhal'a gidelim. Arkadaşlar bize bir traktör ayarlarlar." dedim.

Turhal'a gittik. Buradaki ilişkilerimizi o da tanıyordu. 12 Eylül'den sonra Turhal'a ilk defa gelmiştim. Özlemiştim. Tanınıyordum ve aranıyordum. Bu nedenle olabildiğince dikkatli davranıyordum. Şoförlüğü olan bir arkadaşa misafir olup durumu anlattık. Faşistlerden birinin traktörü olsun, dedik. Sabah mahalleyi araştırmış. Hamam Mahallesi'nde faşistlerin sahip olduğu bir traktörün, hem de yola yakın bir şekilde durduğunu söyledi. Gece gidip kamulaştırdık. Bu arkadaşımız, şehir dışına çıkıncaya kadar traktörü sürdü. Ayrıca

bütün özelliklerini tek tek Ayhan'a anlattı. Traktörde, mazot bidonları da vardı. Tokat yolu üzerindeki bir benzinlikte onları ve traktörün deposunu doldurduk. Tokat-Sivas yolu çıkışında, bahçe kenarlarında kasalarla yığılmış marullar gördük. Ayhan marul yığınlarından birinin önünde traktörü durdurdu. "Şunlardan bir kasa al." dedi. Bir garip oldum, elim kolum bağlandı. Turhal'a geldiğim ilk yıllarda onca hırsızlık yapan ben, bir kasa marulu almaya çekindim. "Dur şu araba geçsin. Aman şu da geçsin." derken sonunda Ayhan dayanamadı: "Yahu, arabadakiler ne bilsin senin marul çaldığını! Sahibi olsa parasını verirdik." Çaresizce bir kasa marulu aldım.

Dağ yolundan, malzemelerin hazır bir şekilde bizi beklediği bölgeye gittik. Hepsini traktöre yükledik. Yusufoğlan tarafından orman yolunu kullanarak Almus tarafına geçtik. Bir tarafımız Almus, bir tarafımız Sivas'tı. İki tarafı da gören bir çeşme başında mola verdik. Azığımız boldu: kömbe, börek... Sabah güneşinin ilk ışıklarıyla birlikte, yorgunluğun da etkisiyle, üzerimize bir rehavet çöktü. Uyuyakalmışız... Uykumun arasında kulağıma birtakım homurtular geldiğini duyuyor ama gözlerimi açamıyordum. Sesler, rüyamda gördüklerime eşlik ediyor, onların bir parçası oluyordu. Sonunda artan homurtular, bizi gerçeğe döndürdü. Bir de baktık ki etrafımız camızlarla* dolu. Arkadaşlar için ayırdığımızın yiyeceklerin bir kısmını ezmişler, bir kısmını da yemekle meşgullerdi. Yazık olmuştu o kadar kömbe ve böreğe...

Akşam üzeri sığınağa varıp eşyaları boşalttık. Vakit kaybetmeden traktörü, bulunduğumuz yerden oldukça uzak bir yerde terk ettik. Sonradan Turhallı arkadaşlarımızdan öğrendiğimize göre, traktörü gören köylüler, jandarmaya haber vermişler. Onlar da yaptıkları araştırma sonucu sahibini bulup teslim etmişler.**

1982 sonbaharının son günlerindeydik. Yazın dağ tepe dolaşıyor, nerede olsak rahat hareket edebiliyorduk. Bu bölgenin kışı sert ve zorlu geçerdi. Bu nedenle sığınağı iyi hazırlamalıydık. Yine de

* Camız: manda

** Beni yakalatan şahsın sorgusunda bu olay da ortaya çıktı. Ayrıca traktörün MHP'lilerin değil, onların demokrat akrabalarının olduğunu öğrendik. Bu yüzden traktörün tekrar sahibini bulmasına sevindim.

ağırdan mı aldık, bilemiyorum ama senenin ilk karına yazlık sığınakta yakalandık.

Ayhan, bir minibüsle Sivas'tan bol miktarda soğan, patates, salça, yağ, un, kap kacak getirmişti. Kışı, malzeme açısından daha rahat geçirecektik. Minibüs, sığınağa en yakın yere kadar gelip malzemeleri yolun kıyısına yıktı. Sıra bunları sığınağa taşımaya gelmişti. Malzemeleri taşımaya başladığımızda, karın üzerinde kan izleri olduğunu fark ettik. İzleri takip ettiğimizde, biraz ileride, vurulmuş bir domuz gördük. Ortada avcı gözükmüyordu. Her nedense hayvanı bırakıp gitmişti. Erzağı taşıma işi bitince bıçağı ve baltayı alıp domuzun olduğu yere geldik. Artık bundan sonrası, benim kasaplık hünerimdi. Domuzun derisini, arkadaşların da yardımıyla yüzdük. Sırtlarından ve butlarından bol miktarda et çıkarıp çuvala koyarak sığınağa getirdik. Kalanını da orada bıraktık. Ormanda sadece biz yaşamıyorduk. O parçaları bulunca sevinecek pek çok canlı vardı. Kış sezonu bereketli açılmıştı. Bir hafta boyunca her gün şiş, biftek, kavurma ve Adana kebap yedik. Kalan eti de kavurma yapıp kışın yemeklere katık olsun diye 18 litrelik bir tenekeye yerleştirdik.

Kavurmaları, yiyecek bulamadığımız günlere saklamak için idareli yer, yerine daha çok bulgur ekmek tüketirdik. Mermisiz kalmayalım diye, atış talimi yapmaya çekinirdik. Çoğu zaman bunun yararını görüyorduk. Ama bazen de bir operasyon yiyor ve sığınağı terk etmek zorunda kalıyorduk. Bütün cephane ve kavurmalar ele geçiyordu. İşte o zaman bizi bir pişmanlık sarıyor, "Keşke yeseydik." diye hayıflanıyorduk.

1982 Anayasa Referandumu (7 Kasım 1982)

1982 Kasım ayıydı. Havalar iyice soğumaya başlamıştı ama Sivaslı devrimcilerin yüreği, bu soğuğu etkisizleştirecek kadar sıcaktı. Arkadaşlar halk oylaması öncesinde, 12 Eylül ve sonuçlarını teşhir etmek, yeni anayasanın ne anlama geldiğini anlatmak ve halkı "hayır" oyu vermeye çalışmak için, sıkıyönetim koşullarını bile etkisizleştiren, çok başarılı bir çalışma yaptılar.

Cuntanın ve zorbalığının en güçlü olduğu günlerdi. Halkın bütün örgütlü yapıları dağıtılmış veya yasaklanmıştı. Kenan Evren bütün yurdu dolaşıyor, "Referandumda 'hayır' ve 'mavi renk' propagandası yapanlar, dış güçlerin iş birlikçileri, vatan hainleri ve teröristlerdir." diyor ve halkı evet oyu kullanmaya çağırıyordu. Gazete, radyo ve televizyonlarda tek taraflı yoğun bir baskı vardı. Bırakın muhalefet örgütlemeyi, insanlar "mavi" ve "hayır" kelimelerini, vatan haini ilan edilmemek için, kullanmaktan bile çekiniyorlardı. Bu kadar baskıya rağmen, cunta son bir önlem daha aldı. "Evet-Hayır" yerine, oy pusulalarına "Kabul-Red" kelimelerini bastırdı. Bir de seçim hilesine başvurarak pusulaları şeffaf bastırdı. Yani dışarıdan bakıldığında, mavi oy kullananlar belli olacaktı.

Aynı baskılar yerellerde de yapıldı. Daha çalışmanın başında karakol komutanları, sorumlu oldukları köylerin bütün muhtarlarını karakollara çağırıp toplantılar düzenlemeye, "evet" demenin ne kadar önemli olduğunu anlatmaya başladılar. Açıkça "hayır" oyu kullanmayın demiyorlar ama aba altından sopa gösterip hayır çıkan köylerin nelerle karşılaşacaklarını ima ediyorlardı. Yapıları gereği hayır oyu kullanmaya meyilli Alevi ya da ilerici bilinen köylere ziyaretler yapıp muhtarları ve ihtiyar heyetlerini özel olarak uyarıyorlardı. Bu bazen "Hayırda hayır yoktur." merkezli bir uyarı, bazen de açık bir tehdit şeklinde yapılıyordu.

Benim çalışma yaptığım alan Yıldızeli, Hafik, Sivas'ın merkeze bağlı ve çevre köyleri idi. Ama merkez köylerden Hafik'e kadar defalarca gittik. Köyleri belli bir sıraya koyuyor, karanlık iyice bastırdıktan sonra, evleri dolaşarak kapı altından bildiri dağıtıyorduk. Bu dağıtım sabaha kadar sürüyordu. İlerici, gerici demeden bütün köylere giriyorduk. Sivaslı devrimciler bu çalışmaları; merkezî bir destek almadan yazıların hazırlanmasından sloganların belirlenmesine, halkın anlayacağı bir dil kullanmaktan bildirilerin görselliğine, basımından dağıtımına kadar kendi öz güçleri ile gerçekleştiriyordu.

Cuntanın güçleri bu durumdan çok rahatsız olmaya başlamışlardı. Köyleri gezip muhtarları daha etkili tehdit etmeye başladılar. Bu da

etkili olmayınca yeni bir yöntem geliştirdiler. Köyün muhtarına, bekçisine, azalarına köyün girişinde ve çıkışında zoraki nöbet tutturmaya başladılar. Ama bu yöntem de etkili olmadı. Köye geldiğimizde, hava çok soğuk olduğu için ateş yakmak zorunda kalan köyün zoraki nöbetçilerinin bütün hareketlerini gözleyebiliyorduk. Nöbetçiler arada bir köyün içerisinde turluyorlar, sonra üşüyüp ateşin başına geçiyorlardı. Biz de boşluklarda köye girip bildirileri dağıtıyorduk. Bu sefer daha fazla baskı gören ve sanki askermiş gibi komutan fırçası yiyen muhtarlar, yeni bir yöntem geliştirdiler. Sabaha karşı bütün kapıları çalarak bildirileri toplayıp yakmaya başladılar. Bu durumda en çok ezilen Alevi ve ilerici köylerin muhtarları oldu. Gönülleri bizden yana olsa da devlet baskısı yüzünden, bu tip şeyleri istemeye istemeye yapmak zorunda kaldılar. Oylama günü yaklaştıkça bu köylere, evet oyu kullanmaları için yapılan baskılar daha da arttı.

Şimdi tam olarak nerede yayınlandığını hatırlamasam da, o günlerde yayınlanan bir karikatür, durumu çok net açıklıyordu. Karikatürde, bir masa etrafında görevliler, onların arkasında nöbetçi iki asker ve oy kullanma kuyruğuna girmiş halk vardı. Masada ise üzerinde kabul yazan bir seçim sandığı görülüyordu. Arkadaki duvarda da yerden insan boyu yükseğe asılmış, üzerinde hayır yazan bir seçim sandığı... Kısacası, red oyu kullanmak yasak değildi ama önce engelleri aşmak, sonra da teşhir olmak gerekiyordu. Ardından size ve köyünüze karşı yaptırımlar sıraya girecekti. Özellikle ilerici ve Alevi köyler, bu şartlarda oy kullandılar. Kendi aralarında yaptıkları toplantılarda, "Hepimiz hayır oyu vermeyelim. Kadınlar hayır, erkekler evet oyu kullansın. Ya da tersi olsun." gibi çözümler üretmek zorunda kaldılar. "Bu halk, 12 Eylül anayasasına bile büyük destek verdi." eleştirisini, bu durumları da gözeterek yapmak gerekiyor.

Alınan bütün önlemler, yapılan dayatmalar, yaratılan mahalle baskıları sonucunda, cuntanın yeni anayasası, % 91.4'le kabul edildi. Ama bu oranın ne kadar içi boş bir oran olduğu, bir yıl sonra yapılan 6 Kasım 1983 genel seçimlerinde belli oldu. Seçimlerde, cuntanın kurup desteklediği parti olan MDP, ancak %23.3 oy alabildi.

Sivas'ta yaptığımız çalışmaları sonuçları açısından değil, içeriği açısından değerlendirmek daha doğru olur. Bir kere 1982 sıkıyönetim koşullarında, cunta her şeyi denemesine rağmen bu çalışmaları engelleyememişti. Özelde Sivas merkezde, başta Yıldızeli ve Hafik pek çok ilçede ve onlarca köyde, genel olarak da Sivas, Tokat ve Yıldızeli üçgeninde görüşlerimizi halka ulaştırmıştık. Bu hem ilerici-devrimci köylere hem de bize büyük moral motivasyon sağlıyordu. Kendimizi, sıkıyönetim koşullarında var etmenin ve geliştirmenin yollarını bulmaya başlamıştık. Bu durum, kırda yemek ve barınmak kadar önemli bir noktayı, daha güçlü hissetmemize yarıyordu: Moral ve özgüvenin gelişmesi...

Bu çalışmaların, ardından daha sonra başlatılan 1982 politik hattının ve kır üssü faaliyetinin çekirdeğinde, Sivaslı devrimcilerin 1980 öncesinde başardıkları, Sivas'tan Tokat'a ve ilçelerine uzanan Almus, Niksar, Reşadiye hattının kır faaliyetleri vardır dersek abartı yapmış olmayız. Tüm bu çalışmaların yaratıcısı da, Sivas Demir-Çelik Fabrikasında çalışan ve Sivas devrimci mücadelesinin omurgası olan başta; Ayhan, Nurettin Elibal (Usta) ve Yusuf Akay olmak üzere bir grup proleter devrimciydi. Onlar işçi mücadelesinin içinden çıkıp gelmişler ve kendi kendilerini yönetmişlerdi. Bu özelliği ile Sivas mücadelesi kendisine has bir özellik taşır. Bu çalışmaların oluşturduğu alt yapının daha sonra, Fatsa-Malatya kır hattının kurulmasındaki yararlılığını da ayrıca not düşmek gerekir.

Referandum Operasyonlarından Bir Kesit

Hasan'ı 12 Eylül sonrasında boşaltılan bölgelerden birinden Sivas'a gönderdiler. Hasan Sivas'ı haritadan, bir de Sivas olaylarından biliyordu, başkaca bilgisi yoktu. Hayatında kendi köyüne iki kez gitmişliğinin dışında köy de görmemiş, köyde hiç yaşamamıştı. Sivas'taki örgütlenme; ilişkileri kopmuş bir takım yapıları ve bireyleri bulup onlarla ilişki kurmak, maddi sorunlarını çözmek, bazı arkadaşların barınma sorunlarına çözüm bulmak, araştırmak vs. için Hasan'ı çeşitli şehirlere gönderiyordu. Hasan gider, bazen bir hafta, bazen 15 gün sonra dönerdi. Yani Hasan şehirden de kopmamıştı.

Arkadaşlar 1982 sonbaharında Hasan'ı yine şehir merkezine gönderdiler. Hasan kırdan kopmadan şehir merkezinde kalacaktı. Yardım alacağı, sıkışınca kalacağı, beraber çalışacağı zorunlu bazı ilişkileri tanıştırdılar. Şehiri iyi öğrenmesi gerekliydi. O nedenle günlerce sabahtan akşama şehirde dolaştı, hem şehiri tanıdı hem bilgi topladı. Kalede akşam serinliğinde Sivaslıların gazino dedikleri çay bahçesinde biraz kazık da olsa çay içmek olabilecek tek lükstü. O lüksü arada bir yaşamak da güzeldi. Onu Ayhan'a anlattığında bir kez fırça yemişti, Ayhan'sız yanlız gittiği için. O da cevabı yapıştırmıştı. "Bir kez seninle sinemaya gittik, filmin içine ettin, yarıda çıktık ama çayın içine ettirmedim sana." demişti. Bir kez Ayhan'la beraber üç kişi sinemaya gitmişlerdi, biraz da yanlış yer seçiminden dolayı polisler gelip tam arkalarına oturmuştu. Tabii telsiz cızırtıları ile film seyredilemezdi, Ayhan'ın şehirde tanınmasından dolayı tedirgin de olmuşlardı. Filmi izlemeden gitmişlerdi. Bu olay Hasan da unutulmaz bir anı olarak kaldı.

Bir lise öğrencisi ile birlikte ev tuttular. Ev bir oda bir sofadan ibaret, bir gecekondunun arkasına sıkıştırılmıştı. Ön cepheden, arkada bir evin varlığının anlaşılmayacağı bir metre giriş yolu olan evin pencere demirleri de yoktu. Bu bölge eski yerleşim yeriydi ve evler bitişik nizam yapıldığından 6-7 ev sanki bir blok gibi duruyordu. Birbirine paralel uzun sokaklar çok aralıklı küçük yollarla birbirine bağlanıyordu. Böyle bir mahalledeki arka tarafa gizlenmiş evin kapısı elbette ki sağlam değildi. Köylerdeki herhangi bir evin kapısı gibi ince bir tahtadan yapılmıştı. Ev liselinin akrabasının eviydi. Hasan da liselinin arkadaşı olarak Tokatlı olup Sivas'ta çalışan biriydi. Ev sahibi bazen, "kulağı Kuran duymamışlar"dan başlayan küfüre varana kadarki bir yelpazede söylenerek gelir, evi kontrol ederdi. Hasan kıra gideceği zaman memlekete gidiyorum der, gelirken de sanki Tokat'tan geliyormuş gibi, komşulara birşeyler getirirdi. İki kasa çavuş üzümü, iki kasa domates, çam sakızı çoban armağanı... Onları da Sivaslıların Hal dedikleri hergün açık pazaryerinden alırdı. Ev sahibi aracılığı ile komşulara dağıtırlardı. Ev sahibi iyi bir meşruculaştırıcıydı.

Kaldıkları evin tabanı betondu. Odada yatılıyor, yemek işleri hav
iyiyse sofada oluyordu. Sofanın tavanında, çatı arasına çıkmak içi
bir delik vardı. Yani evi tesbit etseler, kuş olunsa uçulamazdı. Bütü
çıkış kapı ve penceredendi, onların da birbiri ile mesafesi iki metr
yoktu. Hasan baktı, "Kanat bile beyhude." dedi. "Burada çatışm
şansı da yok." diye düşündü küfrederek. Atalarımız, "Kaçacağın v
sıçacağın yeri sağlama al," demişler ama burada ne mümkün. Ha
cet işi kolay, camiye kadar dayanınca o çözülürdü, bir de karşıdak
bahçe vardı. Hasan çatı arasını kontrol etmek istedi ama merdiver
de yoktu. Kimseden de alamazlardı. Duvara baktı, duvar kalın du
ruyordu. Gitti, nalburdan 10-15 tane 18'lik kalın çivi aldı. Bu çivi
lerin uzunluğu 20-25 cm vardı. Ev sahibinin evde olmadığı bir gün
Hasan çivileri çaprazlama tavana yakın yere kadar duvara çaktı. Çiv
deliklerini sağa sola oynayarak bollaştırdı. Normal zamanda çivile
duvarın içinde kalmalılardı. Fakat başları parlıyordu, bir yerlerde
boya değilse de tebeşir buldu. Çivilerin baş kısımlarını tebeşirle be
yazlattı. Hasan güldü, "Ulan çiviler bile duvarın içinde illegal oldu
be." dedi. Yukarı çatı kata çıktı, baktı. Evlerin çatı aralıkları birbi
rinden biriketle ayrılmıştı. Kendi evleri ile komşu evin arasındak
duvardan dört tane biriketi indirdi. Komşu evle yanındaki evin aras
da öyle kapatılmıştı. Dört biriket de oradan indirdi, kırmadan, in
citmeden. Üçüncü evin arası da öyleydi. Aynı işlemi orada da yaptı
dört biriket indirdi. Bu şekilde dört ev öteye ulaşmıştı. Dördünci
evin çatı aralığından çıkış mükemmeldi. Bu evin çatı aralığına çıkı
içerden değil dışardan, evin giriş kapısının hemen yan üstündendi
Hemen önünde de bir ağac vardı. O delikten ağaca geçilip, toplan
20 metrekare içinde masa ve sandelyeler, bir iki ıvır zıvırın dışında
tuvalet olan bahçeye hiç inilmeden çıkış kapısının olduğu duvarın
üzerine doğru uzanan kalın daldan duvarın üzerine inilebilirdi. Ora
dan dışarı bile atlanabilirdi. Dışardan da iyice inceledi. "Bu oldu
buradan dışarı bile atlayabirim." diye düşündü. Biriketleri çıkardığ
yerleri iyice öğrendi, onları tekrar kapatarak geri kendi evine geldi
Bu hazırlığın yapılması bir hafta sürmüştü. Kendi evlerindeki çat

aralığına çıkış deliğinin ağzına ip yerine bir kravat bağladı. Çünkü hep aşağıya sallanması gerekti. Ucuna da, çatal iğne ile bir nazar boncuğu iliştirdi. Zira ip dikkati çekerdi. Tutup kendini yukarı çekecek ip sorunu da bu şekilde çözülmüştü. Çivileri de baş kısımları duvara değene kadar itti. O köşeye doğruda bir iki ıvır zıvır koydu ki o köşeye kontrola gelen ev sahibi yaklaşmasın. İki üç kez tatbikat da yaptı, çıkış yerine varması bir dakika, en geç iki dakika ya da iki buçuk dakika alıyordu, mükemmeldi sonuç. "Kaçacak yeri çözdük ama sıçacak yer her zaman sorun." diye düşündü. Alevilere ilk kez kızdı, "Biraz cami ile ilgili olsaydınız cami bu kadar uzak olmazdı." diye söylendi. Sonra kendi de güldü, "egoist, bir tuvalet için cami bu kadar yaklaştırılır mı buralara."diye. Evin bir metre önünde bir duvar vardı. Karşıdaki apartman ve bahçesi ile aralarındaki duvarın onların taraf ucunda yarım metrelik bir bölüm çocuklar tarafından yıkılmış bahçeye, dolayısıyla arka sokağa bir çıkış açılmıştı. Bahçe büyük ve çeşitli meyve ağaçları ile doluydu. Duvarın kenarlarında ise kavak ağaçları vardı. Öbür taraftaki sokak lambaları da uzak kaldığından ve araya da dört-beş katlı bina girdiğinden bahçe hep karanlıktı. Giriş çıkışta iyi ve gizli bir alternatifti ama sadece geceleri. Bir de kocaman bir rahatlama yeriydi. Apartmanın ilk katında bir polisin oturması da sorun değildi. Çünkü bina en az 25 metre uzaktı.

Aynı günlerde, liseli arkadaşa özellikle söylendi, eve hiç kimse kesinlikle getirilmiyecekti. Zira ev kırdan gelecek arkadaşlarla hem buluşma noktası hem de kalacak yer olarak düşünülmüştü. Hasan da sürekli orada kalacaktı. Kaçma sorunu çözüldükten sonra ev güzelleşmişti. Küçüktü ama olsundu.

Bu arada Danışma Meclisi'nde kabul edilmiş olan 1982 Cunta Anayasası referanduma götürülme aşamasına gelmişti. Cunta kış gelmeden anayasa işini bitirmek istiyordu. 7 Kasım referandum tarihi olarak belirlenmişti.

Sivas bölgesinde örgütlü olan Devrimci Yolcular, referandumda "Hayır" politikası belirlediler ve bir kampanya başlattılar. Örgütlü oldukları her yerde, kır, kasaba ve şehirlerde bu kampanyayı

yürüttüler. Pankartlar asıldı, bildiriler dağıtıldı, kahve konuşmaları, birebir karşılıklı propaganda yöntemleri kullanıldı. Bu kampanya yaklaşık üç ay kadar sürdü. Bu arada Arkadaşlar Hasan'ı da kıra aldılar. Hemen hemen bütün köylerde bildiriler dağıtıldı. Tabii ki operasyonların çapı ve şiddeti de artarak sürdü. Kampanyanın kır bölümü kayıpsız bitirildi. Bu arada, referandum gününden üç hafta kadar önce Hasan'ı tekrar şehir merkezine gönderdiler. Şehirde bildiriler dağıtıldı, yazılamalar yapıldı. Bu tür çalışmalar Anayasa referandumunun yapılacağı günün gece yarısına kadar sürdü.

Gece sokağa çıkma yasağı başlamadan hemen önce Hasan 11-12 arası eve geldi. Işığı hiç yakmadı. Üşümüştü, yorgundu. Karnı da açtı ama birşey yemedi, iştahsızdı. Ceketini çıkardı sadece, silahını yastığın altına koydu. Üzerine yorganı çekti. Meğer o gece, 6 Kasım gecesi şehirde bildiri dağıtan gruplardan birinden bir genç yakalanmış ve Hasan'ın beraber kaldığı liseli gencin adını vermiş. Adını verdiği yetmiyor, kaldığı evi de göstermiş. Bizim liseli genç ise eve biriyle geldiğini özellikle uyarılmasına rağmen Hasan'a önceden söylememiş. Hasan ise evi nasılsa kimse bilmiyor diye kendini güvende hissederek o sırada yorganın altında ısınmaya çalışıyordu. Uyuması mümkün değildi. Derin düşüncelere dalmışken, pencere yavaşca üç dört kez tıklatıldı. Hasan sessizce kalktı. Ceketini giydi. Silahını eline aldı. Ama hiç tepki göstermedi. "Bizimkiler iki kez vururdu" diye düşündü. "Hem bizimkilerin gelmesine daha var." diye düşünürken pencere birkez daha tıklatıldı. Perde iyice kapalıydı, dışarısı görülmüyordu, tabii içerisi de. Hasan yine tepki göstermedi. Tam oda kapısının eşiğine geldi. Orada, dış kapının da önünde sayılırdı. Bu arada ayakkabısını da giymişti. Yan evde öğretmen oturuyordu ve onun evinden gürültüler duyulmaya başladı. "Geldiler." diye düşündü. "Ama nasıl buldular?" sorusu hızla çaktı beyninde. Şimdi bunları düşünmenin zamanı değildi. Ev zaten çatışmaya uygun değildi. Silahların patlaması ile birlikte evde kurşun değmeyen bir yer kalmazdı. "Herhalde bu gün son günüm." diye düşünmeden edemedi. Bizim liseliye içinden habire saydırmaya başlamıştı. Şansını

denemeliydi. Bir hafta çalışıp kaçış yolunu boşuna hazırlamamıştı. Silahını ceketin cebine koydu. Tavan aralığına çıkmak için ilk çiviyi çekti. Tam tavan aralığına çıkmak üzereyken kapıya iyice yüklendiler, "Kapıyı aç o..... çocuğu, içerdesin biliyoruz." Çok zaman yoktu, kapı uzun süre dayanamazdı. Hasan da onlara küfürü basmıştı, tabii ki içinden. Ama artık Hasan'ı kapıdaki küfürler ilgilendirmiyordu. Tek bir düşüncesi vardı, kaçmak. Önceden hazırladığı biriketlerin ilk bölümünü devirdi, hemen ardından ikincisini, sonra üçüncüsünü de devirdi. Hiç nazik davranmadı biriketlere. Çatı aralığında nispeten yavaş ilerledi. Saniyelerin çabuk aktığı anlardı. Yine de iki dakika veya daha kısa zaman içinde çıkış noktasına gelmişti. Silahını eline aldı, durdu, dinledi çevreyi. "Eğer çevreyi kuşatmamışlarsa yırtarım." diye düşündünürken çevreyi gözetliyordu. Silahını tekrar cebine koydu, önceden planladığı gibi ağacın dalına zıpladı. Ağacın dallarından bahçe duvarının üzerine kadar geldi. Artık caddeyi görebiliyordu. Ev sahibinin evinin önünde farları açık bir araba, onun arkasında kendi evlerinin giriş yolu önünde yine farları açık ikinci bir araba duruyordu. İlk araba ile arasında 50-60 metre vardı. Bir fizik kuralını biliyordu, memleketinden deneyerek öğrenmişti. Arabaların farlarının yanması avantajdı. Arabanın içindekiler ve yanındakiler ancak farların ışıttığı alanı görebilirlerdi. Gözleri ışığa alıştığı için, o alanın dışı onlar için zifiri karanlıktı. Eğer farlar yanmasa caddedeki harekete daha fazla hakim olabilirlerdi. Hasan kaldırıma atladı. Farlar duvarın dibini aydınlatmıyordu, en az yarım metrelik bir alan karanlıktı. Prensip olarak hep ses çıkarmayan ayakkabı giydiği için kedi gibi sessizdi. Duvara yapışık durdu, bir kez daha çevreyi kontrol etti ve elinde silahı, topukladı. Ama nasıl, "kurşun erişmez" dedikleri işte tam da buydu. Biraz rampaydı, Kolej mahallesi yönüne koşuyordu. Küçük bir alan vardı sağ tarafında, alanın bir bölümüne Belediye çocuk parkı yapıyordu ve oralar inşaat halindeydi. Ondan faydalanarak alanı geçti. Tekrar durdu, çevreyi dinledi. Yüz metre daha koştu, geçeceği bir yol vardı ışıklı olan, ilerisi Alibaba'ya kadar boş arsa, tarla gibi birşeydi. Geri döndü, silahını beline yerleştirdi.

"İşte bu kadar." dedi dişlerinin arasından. Normalde içinden nara atmak geliyordu. Tabii yapamadı, yapabilseydi kendi sesi kendine dünyanın en güzel şarkısı gibi gelirdi. Silahını eline aldı, karanlığın içine daldı. Artık Alibaba'daydı. Dikkatli olması gerekiyordu, şehirde sokağa çıkma yasağı vardı. O nedenle sokakta olan hiç kimse dost değildi. Köpekler bile havlayıp durdu. Alibaba'da tanıdığı evin ziline bastı. Evdekilerin tedirgin olacağını biliyordu ama başka da şansı yoktu. Ev sahibi tedirgin bir sesle, "Kim o? diye sordu. "Benim," dedi Hasan, "Aç kapıyı abi." Ev sahibi korkulu gözlerle, endişeli bir ses tonuyla hemen sordu, "Ne oldu?" diye. Konuştular. Birşeyler hazırladılar, yerken Hasan tane tane anlattı. "Oy kullanma yerine git, orada bizim ilişkilerimizden mümkün olduğu kadar çok insanı görmeye çalış. Görmen gerekip de göremediklerinin ya evine git ya da haber gönder. Onlara anlat, 'Falan mahallede devrimcilerin bir evi varmış, ev bu gece polis tarafından basılmış.' diyeceksin." Ve hemen ekledi, "Bu haber şehirdeki bütün ilişkilerimize ulaşmalı. Ama mutlaka ulaşmalı, bu çok önemli." Hasan bu haberin yayılmasını çok istiyordu. Arkadaşlar eve gelmeden herhangi bir yere uğrarlarsa evin basıldığını haber alırlar, basılan eve gitmezlerdi. "Karakola arkadaşların düşmesini ancak böyle engellerim." diye düşünüyordu. Bu haber yaygınlaştırıldı. Hasan, "Bizim liseliye haber gönder de buraya bir gelsin." dedi. Çok sinirliydi, içinden hala saydırıyordu. Ev halkı o gece hiç yatmadı. Zaten arka odada oturuyorlardı. İkinci çayı yaptılar, içilirken evin hanımı haber verdi, "Kar yağıyor." Avluya çıktılar, yerler beyazlamıştı. "Ulan," dedi, "bizdeki ne talih, adamlar iki saat sonra gelseler bu karda ayak izinden hiç şansım olmazdı."diye içinden geçirdi. Ev sahibi de "Şanslıymışız, kardan önce yırttık." dedi. Hasan, "Yukardaki bugün bizi korumaya kararlı." diye ekledi. Hasan öğleye kadar orada kaldı. Ev sahibi geldi, "Tamam" dedi, "akşama kadar duymayan kalmaz," Hasan da oradan ayrıldı, başka bir yere gitti.

Liseli gençle buluştu, "Hani eve kimseyi getirmemiştin!" Liseli kem kümden sonra, "Bir sefer gelmişti." dedi. Ha bir sefer, ha on sefer... Sonuç aynıydı. Hayat bize çok pahalı ders veriyordu. İllegal

yaşamın ilkelerinin, prensiplerinin ihlal edilmesi bizim başarısızlık hanemize yazıyordu. Bir kerecik bile bunun için yeterliydi.

Aradan dört-beş gün geçti. Hasan heyacanlı ve sinirliydi. Yapabileceklerini yapmıştı. Bir ara kıra gitmeyi, arkadaşları aramayı da düşündü. Ama koca kırda, nerede arayacaktı. Anlamsız geldi. "En iyisi burada beklemek." dedi. İki gün kadar sonra haber geldi, "Arkadaş geldi, seni bekliyor." Usta gelmişti. Kucaklaştılar ve başladı anlatmaya. Usta hiçbir yere uğramadan basılan eve gitmiş. "Kapının önüne geldim, ışık yoktu, uyudunuz diye düşündüm. Allah allah kapı açıktı, silahın namlusu ile kapıyı yavaşça ittim, hiçbir ses yada ışık yoktu, biraz daha ittim, oda kapısı da açıktı. Bir adım daha attım, çakmağı yaktım, odanın içi kazılmış, herşey sağa sola atılmış vaziyette. Eyvah karakola düştük diye düşündüm. Kaynar sular kafamdan aşağı boşaldı. Sessizce geri döndüm dinledim. Ses yok, hareket yok, karşı bahçeye atladım, oradan ayrıldım." diye anlattı. Ne şanstı... "Eve karakol kurulduğunu biliyoruz," dedi Hasan ve ekledi, "daha bugün aynı haberi aldım." Sordular tekrar soruşturdular. Doğruydu, hala karakol durumu devam ediyordu. Ustanın eve geldiği gün, polisler karakol kurdukları yeri terkedip kahveye çay içmeye gitmişler. "Sivas'ın soğuğu boşa meşhur olmamış, adama karakolu bile terkettirir." dedi Hasan. Karşılıklı gülüştüler ama atlattıkları tehlike kan dondurucuydu. Hasan, Usta'ya olanları tek tek anlattı. Yaptığı hazırlığı Usta zaten biliyordu. Bizim liselinin eve birisini getirdiğini, bunu kendisine söylemediğini, ev basıldığında evde olduğunu, elbise ile uzandığı için zaten hazır olduğunu, hazırladığı yoldan kaçtığını, mümkün olan herkese oranın basıldığı haberini ulaştırdıklarını, eğer oraya gitmeden herhangi bir ilişkimize uğranılsaydı baskın haberini alabileceğini uzun uzun anlattı. Hayat onlara bir ders daha vermişti, emin olmadığın yere gitmeyeceksin, emin olmak için çevreyi koklayacaksın, dinleyeceksin. Usta silahları sordu, "Ne yaptın, evde gitti mi silahlar?" Şehirde kullanılmak için Hasan'a birkaç silah getirmiş ve "İhtiyaç olana kadar bunları muhafaza et." demişlerdi. "Yok," dedi Hasan, "hepsi güvenli bir yerde." ve ekledi, "Yanlız şimdi alamayız." Hasan önce komürlüğe bakmış,

"İlk arayacakları yer burası." diye düşünmüştü. Karşıda ilk katında bir polisin oturduğu apartmanın bahçesi için "en iyi yer" demişti. Bahçe gazel içindeydi. Karşıki binadan ve kendi evlerinden uzak bir tarafı gözüne kestirmiş, "Almamız için yakın, evden de uzak" bir yer bulmuştu. Silahlar uzun süre kalmayacağı için mermileri şarjörlerinde bırakmıştı. Silahları da mermi namluda saklayacaktı. İç içe iki üç torba yapmıştı su ve neme karşı. "Hep suyun içinde olsa bile birşey olmaz." diye düşünerek bir gece eline keseri alarak gitmiş, belirlediği yeri kazmış, gömerken üzerini gazellerle kapatmıştı. Sonraki günlerde çevresinde de hacet gidermişti bir kaç kez. "Şimdi oldu, gelen boka basar oraları karıştırmaz."demişti kendi kendine. Hasan, Ustaya bunları anlattı, "Evin içinde bir zula daha var, onu kesinlikle bulamazlar, onları da almamız lazım." dedi.

Biliyorlardı, evde karakol vardı, aldıkları haber buydu. İki hafta kadar beklediler, ev basılalı üç haftayı geçmişti. Haber almaya çalıştılar, net bilgi gelmedi, iki, üç gün daha beklediler. Sonunda; Hasan, Usta ve liseli genç beraber silahları almaya ve eve girip evdeki zulayı esirlikten kurtarmaya karar verdiler. Usta'da ve Hasan'da birer silah vardı. Düşünceleri ve konum gereği önce silahları alacaklardı, daha da güçlenmek için. Gece 11 gibi polisin oturduğu bina tarafından karşı bahceye girdiler. Uzunca bir süre dinlediler, ses yok, ışık yok, hareket yok. Hasan silahları gömdüğü yeri elleri ile kazmaya başladı. Gerilimli dinleme faslı devam ederken evin kapısının tam karşısına kadar geldiler. Bir metre ilerisi kapıydı ve açıktı, aralarında bir insan boyunda duvar vardı, bahçe tarafı biraz yüksek olduğu için rahat izleniyordu karşı taraf. Silahlar kullanıma hazır gömüldüğü için mermiler bile namluya sürülüydü. O an daha da güçlendiler. Kapının tam karşısında Hasan yavaşca duvardan aşağıya kayarak indi. Usta yakın korumada duvarın öbür tarafında idi. Hasan yarım açık kapıyı yavaşca itti. Dinledi, gözleri çok iyiydi Hasan'ın, gözledi, Usta da gelmişti, Usta kapıdan odayı görecek gibi konumlandı, liseli eve geliş yolunu tuttu, Usta ve Hasan ikisi de odayı hedeflemişlerdi, Usta çakmağı çaktı. Kimse yoktu, Hasan önce tavan arasındaki

zulayı aldı, "mallar" diye de saydırdı. Demliğe el attı, "Usta bu hala ılık. Yeni çay içmişler." dedi. Dolu ve boş bira şişelerinin yanında iki kilo kadar kabuklu fındık vardı. Yatağı oraya çekmişler, üzerine oturup eve gelecekleri bekliyorlardı anlaşılan. Polislerin onların demliklerinde onların çaylarını kullanarak çay yapmaları, onların şekerlerini kullanıp, onların yataklarının üzerine oturup onları beklemeleri kanlarına dokunmuştu. Hasan'ın takım elbisesi de odanın içindeki bir metrelik kazık çukurdaydı. İki üç yeri kazmışlardı, odanın içi tarla gibiydi, duvarlara vurup birşeyler aradıklarının izi duruyordu. Hasanlar demlikleri yatağın üzerine döktüler, bir naylon torbaya koydular, tüpü de aldılar. Hasan fındık torbasını da aldı. Ganimetleri topladılar, tüp, demlikler, zula, fındık torbası, bir de büyükçe bir plastik leğen... Leğeni de gıcıklığına, sırf bu o... çocukları kullanmasın diye aldılar. Evden hemen karşıki bahçeye geçtiler, evde kaldıkları toplam süre en fazla bir buçuk dakika kadardı. Kolej mahallesine doğru yürüdüler. Hasan hala takım elbisesi için, polislere küfür edip söyleniyordu, "Başka da yok, bir taneydi." Usta ise "Ben sana başkasını bulurum ya da bir tane alırım." diye onu teselli ediyordu. Ama ondan sonra da bir daha hiç takım elbisesi olmadı. Hızlandılar, birazdan sokağa çıkma yasağı başlayacaktı. Kolej mahallesi ile Alibaba arasındaki boş alana geldiler, orası şehirin hemen dışı olduğu için karanlıktı. Hasan fındıkları yemeye başladı. Usta, "Belki zehirlemişlerdir." dedi. Hasan kütür kütür fındıkları yerken, "Fındıkları biranın yanına almışlar, bu belli. O salaklar, bizim gelip onların fındıklarını götüreceğimizi düşünmemişlerdir, düşünseler ikinci kez kahveye gitmezler bizi daha iyi beklerlerdi." diye gülerek karşılık verdi. Az önce yay gibi gerilen sinirleri boşalmaya başlamıştı. Küt diye bir fındık daha kırdı. Bir anısı aklına geldiği için, "Ohhh, ölüyom." demeyi ihmal etmedi. Gidecekleri yere varana kadar Hasan fındık kırdı. Usta ve liseli, baktılar Hasan ölmüyor, "Biraz da biz ölelim." deyip fındık kırmaya başladılar.

Sonradan öğrendik. Polisler eve geliyorlar. Görüyorlar ki tüp gitmiş, demlikler gitmiş, üzerine oturdukları yatak kirlenmiş, bardakları

yıkadıkları leğen gitmiş, fındıklar yok olmuş, komşu bahçe de kazılmış. Çıldırıyorlar tabii, ev sahibinin kapısına dayanıyorlar. Ev sahibinin evinde arama yapıyorlar, tüp yok, fındıklar yok, demlikler de yok. İhtiyar kadını sıkıştırıyorlar. Kadın, "Bilmiyorum, görmedim, duymadım!" diyor ki doğruydu. Kadını götürmeye kalkıyorlar, sonra onları kontrola gelen ekibin komiseri, "Salaklar," diye fırça atmaya başlıyor, "aldınız kadını götürdünüz. Adamlar gelmiş, içeriyi boşaltmış, tüp, demlik, fındıklar gitmiş, 'Siz neredeydiniz?' diye size sormazlar mı? Herşey gidiyor, siz yoksunuz. Kahvede pişti oynayın diye mi sizi buraya bıraktılar." deyince, bu mallar gariban ihtiyar kadını götürmekten vazgeçiyorlar.

Aramızda Çok İyi Bir Felsefeci Vardı

Kar iyice yağıp yolları kapayınca, daha aşağılarda, köylere yakın bir sığınak hazırladık. Artık sığınak yapma işinde iyice tecrübe kazanmıştık. Bundan olsa gerek, artık sığınaklarda yeni mimari modeller deniyorduk. Zorlu kış günlerinde, buralarda dolaşan insanların azalacağını bildiğimiz için, sığınağın bir metresini yere, bir metresini yüzeye inşa ettik. Bu formül, işimizi yarı yarıya kolaylaştırdı. Çam ağaçlarını uzunlamasına ortadan ikiye ayırıp uç taraflarını birbirine geçecek şekilde düzenleyince, çivi kullanmadan yayla evleri gibi güzel bir sığınağımız oldu. Diğer sığınaktaki eşyaları buraya taşıyıp yeni evimize yerleşmeyi tamamladık. Bir gün sonra benim uzaktaki bir köye gitmem gerekti. İşimi bitirip döndüğümde, sığınağı terk edilmiş buldum. Önce aklıma kötü şeyler geldi. Çatışma izi olup olmadığını anlamak için etrafı inceledim, herhangi bir iz bulamayınca da sevindim. Meğerse yörede bir köylü avlanırken sığınağı bulmuş. Arkadaşlar da adamı yakalamış ve akşama kadar bırakmamışlar. Kimliğini, köyünü ve evinin yerini öğrenmişler. Adama sormuşlar: "Burada olduğumuzu nasıl tespit ettin? Çevrede hiç iz bırakmamıştık." Adam da şöyle yanıtlamış: "Aksine bizim için çok iz bırakmışsınız. Ağaçları yarım metre veya bir metre yukarıdan kesmişsiniz. Biz dibinden keseriz. İkincisi, hepsini aynı bölgeden kesmişsiniz. Biz

dolaşır ve değişik yerlerden seçerek keseriz. Bu iki neden bile bana, 'ormanda yabancılar var,' dedirtti."

Yaptığımız işlerde dikkat etmemiz gereken ne çok şey vardı... Demek ki buralarda yaşarken köylüleri, "Ormanda yabancılar var." dedirtmeyecek kadar yakından tanımamız gerekiyordu.

Akşam hava kararınca adamın evine gittik. Bizi iyi karşıladı, hâli tavrı güven vericiydi. Ama biz yine de sığınağı terk etmemizin doğru olacağı kararına vararak sığınağı dağıttık. 500 metre kadar uzakta, farklı bir yere aynı model yeni bir sığınak kazdık. Önceki sığınakta kullandığımız çivisiz odunları buraya taşıyıp yine yerden bir metre yükseklikte monte ettik. Ama bu sığınakta da, yeni bir özellik katma geleneğimizi sürdürdük. Güvenlik güçleri gelirse ilk müdahale edeceği yerden sığınağa, yaklaşık 25 metre kadar kablo döşeyip ucuna dinamit yerleştirdik. Hazırladığımız düzenekte, bizim tarafımızdaki kablonun iki ucunu birbirine değdirmek, düzeneği patlatmaya yetiyordu. Ayrıca sığınağın içinden, dereye doğru üstü açık bir tünel kazdık. Kazım sırasında çıkan toprağı, her iki yana güzelce yığdığımızda tünel 25-30 cm daha yükseldi. Bu, tünelin sarılması konumunda buradan çıkıp bizi çevirenleri arkadan sarmamızı sağlayacaktı. Artık askerî anlamda da daha donanımlı bir sığınağımız vardı.

Almus bölgesine kış boyu kar yağar. Yağan kar, sığınağın ve tünelin üstünü ikı günde kapadı. Kış boyu bu sığınakta kalacağımız için, sığınağın içine de özen gösterdik. Dereden çay taşı toplayarak sığınakta bir köşenin tabanına fayans gibi döşedik. Burası, banyo olarak da kullanabileceğimiz bir yer oldu. Bir başka köşeye ocak yaptık. İyi çeksin diye de üzerine ağaçtan bir baca yerleştirdik.

Artık ekmeğimizi bile yapabiliyorduk. Ekmek sacının iç tarafını, ekmekler yanmasın diye, önceden külle sıvıyorduk. Mayalanmış hamur iyice kabardıktan sonra, bir parça ayırıp sonraki ekmek yapımının mayası olarak kullanıyorduk. Mis gibi sıcacık ekmek ve yanında bir de sigara ve çay oldu mu, keyfi dünyalara bedeldi.

Her taraf diz boyundan insan boyuna kadar kardı. Bu sığınak bizi çok rahatlatmıştı. Aramızda çok iyi bir felsefeci vardı: Süleyman

Ceyran.* Felsefenin temel ilkelerini, bize ders olarak anlattı. Bu çalışmanın bana çok yararı oldu. Artık olaylara, daha detaylı bakabiliyor, ortak noktaları ve çelişkilerini daha iyi kavrayabiliyordum. Anlattıklarının özünü kavramış ve davranışlarımda uygulamaya başlamıştım. Ormanı, karı, sıra dağları, ufku, artık daha değişik örnekleriyle değerlendirebiliyordum. Ama felsefe bu!... Derinleştikçe içinde boğulma riski vardı. Boğulmamak için de daha iyi yüzme öğrenmek gerekiyordu. En çok zorlandığımız yer, kavramları örneklendirmede olurdu. Bizim örneklerimiz hep ağaçtan, yağmurdan, köyden olurdu. Bir türlü bu alanın dışına çıkıp farklı örneklendirme yapamazdık. Bu yönümü daha da geliştirmem gerekiyordu ama eksikliklerime rağmen, temel ilkeleri öğrendiğim için, kendime güvenim daha da artmıştı.

Niksar Postanesi

1983 Ocak ayının sonlarıydı, Ayhan'dan bir not aldım: "Niksar'a git. Postaneden şu telefonu ara. Konuştuklarınla buluş. Duruma göre davran!" Hemen Niksar'a gitmedim. Reşadiye-Niksar yolu üzerindeki Erikbelen köyünde öğretmenlik yapan Yazıcıklı devrimci Hocamız Salih Cengiz'e uğradım. Postane konuşması için Niksar'a gündüz gitmem daha uygundu. Salih Hoca'yla eskilerden, Halis'ten sohbetler ettik. Hasret giderdik. Geceyi onun misafiri olarak geçirdim. Sabah da Niksar'daydım. Sıraya girip erken konuşabilmek için hemen postaneye gittim. O zamanlar ücretli telefon, sadece postanelerde bulunurdu. Konuşma sırasında pek çok insan vardı. Numarayı yazdırdım. Bir saat kadar sonra bağlantı kuruldu. Ayhan'ın notunda, görüşeceğim kişinin adı "Sait" olarak geçiyordu. Önce merhabalaştık. Telefondaki arkadaş, hemen konuya girdi. Benden Ünye'ye gitmemi istiyor, beni garajdan alacağını söylüyordu. Bu yüzden de kendimi tarif etmemi istedi. Kendi kendime, bir "Haydaaa!" çektim. Hemen arkamda bir sürü insan sıra bekliyor ve konuşulanları dinliyordu. Kendimi nasıl tanıtacaktım? Hatlar cızırtılıydı, ses de net

* Bu satırların yazıldığı günlerde kötü bir tesadüfle karşılaştım. Sevgili yoldaşımı, kırsaldaki ve sığınaktaki arkadaşımı, felsefe hocamı, Aralık 2017'nin son günlerinde yıldızlara uğurladık. Çok güzel bir insandı. İyi bir devrimciydi. Vefalı bir dosttu. Şimdi yüreğimde ve bilincimin unutulmayacaklar bölümündedir...

değildi. Kimi zaman bağırarak konuşmak gerekirdi. Ben de dolaylı yoldan kendimi tarif etmeye karar verdim: "Burada havalar çok soğuk gardaş. Soğuktan tenim daha çok esmerleşti. Yolculukta üşütmeyeyim diye, üzerime postacı abimin yedek boz renkli paltosunu aldım. Dikkat etmezsem bu soğuk hava, 25 yaşımda da olsam adamı çarpar." Telefondaki arkadaş, kendini daha rahat tarif etti. Elinde Yankı dergisi olacağını ve saçlarının döküldüğünü de ekledi.

Niksar'dan Ünye'ye günde iki araba kalkıyormuş. Birincisinde yer bulamadığım için mecburen öğleden sonra kalkacak olan ikinci arabaya bilet aldım. Yola çıktık. Kar yağışı devam ediyor, araba çok yavaş ilerliyordu. Akkuş'a vardığımızda hava kararmıştı bile. Ne yazık ki yoğun kardan dolayı arabaların geçişine izin vermiyorlardı. Bu benim için hiç iyi olmamıştı. Zorunlu olarak, geceyi burada geçirecektim. Hemen bir yer bulup Sait'e telefon ettim. Ertesi gün, saat 13-14 arası aynı yerde buluşmayı kararlaştırdık.

Akkuş'ta ziyaret edebileceğim hiç kimse olmadığından ilçedeki tek otelin yolunu tuttum. İçeri girip kayıt için otel katibinin yanına gittim. Katip, kayıt yaparken benden şüphelendi. İsmimi yazdırdıktan sonra nüfus kağıdımı, diğer bilgileri oradan yazsın diye katibin önüne bırakmıştım. Bunu yapmasam daha iyiymiş. Adam hem belgeye bakıyor, hem de bilgiler doğrulamam için bana soruyordu. Bu arada kimlikteki sahte baba adını unutmayayım mı! Kimliği elime alıp söyledim. İşte katip o zaman şüphelendi. İnsan babasının adını nasıl söyleyemez, der gibi yüzüme bakıyor, benden bir açıklama bekliyordu. İhbar edebilir diye tedirgin oldum. Hemen durumu kurtarmak, adama güven verecek bir şeyler bulup söylemeliydim. Ben başlayayım da laf yolunu bulur deyip konuşmaya geçtim: "Birader, buranın hangi yemeği meşhur? En iyi yapan yere ikimiz için sipariş ver. Karşılıklı karnımızı doyuralım. Hem senin bilgilerine ihtiyacım var. Ben deri tüccarıyım. Buradaki kasaplarla yarın görüşmek istiyorum. İnşallah anlaşırız. Anlaştıklarıma hemen avansları dağıtacağım. Yolumun üzerinde bir kaç bölgede daha alım yapmayı düşünüyorum." Deri ve et üzerine koyu bir sohbet, adamı rahatlatmıştı.

Bilerek sohbeti gece yarısına kadar sürdürdüm. Gözüm hep ondaydı. Herhangi bir yere telefon etmeye kalkarsa hemen oteli terk edecektim. Gece tedirginlikle geçti. Sabah erkenden otelden ayrılıp yolun açılmış olduğunu ümit ederek otobüsün yanına vardım. Bereket yolu trafiğe açmışlardı

Ünye'ye vardığımda saat 12.00 civarıydı. Buraya ilk kez geliyordum. Ortalıkta dolaşmak çok iyi bir fikir değildi. Baktım ki bir sinemanın önündeyim, hemen bir bilet alıp içeri girdim. Kaç yıldır sinemaya gitmemiştim. Bisikletle birlikte çocukluğumun iki tutkusundan biriydi sinema... Film seyretmeden duramazdım. Zamanla insanın hayatındaki öncelikler nasıl da değişiyor? Eskiden tutkuyla bağlı olduğum sinemaya, şimdi vakit geçirmek için girmiştim. Kafamda film seyretmek değil, buluşacağım Sait arkadaş ve cevabını bulamadığım, Ayhan'ın beni buraya neden gönderdiği sorusu vardı. Neyse ki birazdan öğrenecektim.

Buluşma vaktine yakın sinemadan ayrılıp garajın yolunu tuttum. Vardığımda bir kenardan ortamı gözledim. Aradığım kişiyi 30 metre mesafeden görüp tanıdım. Elinde Yankı dergisiyle volta atan Sait arkadaş, Sivas kırsalına ilk geldiğim zaman tanıştığım, midesi ağrıyan İbrahim Levent arkadaştı. Hemen yanına gidip karşısına dikildim. O ana kadar birbirimizden haberimiz yoktu. Gerçek isimlerimizi de bilmiyorduk. O da beni tanıyınca sarıldık, hâl hatır ettik. Beni bir eve götürdü. Evde sıcak bir ortam vardı. Yarım saat sonra, önümüze bir sofra kuruldu. O da ne? Hamsi... Üç yıldır görmediğim hamsi... Hem de yerinden ve taptaze... Hayatımda böyle güzel hamsi yemedim desem yeridir. Kıra çıktığımdan beri, böyle yemek şölenlerinde midemle birlikte gözümü de doyurmaya çalışıyordum. Kır yürüyüşlerinde ya da sığınakta, açlıktan midemizin kazındığı dönemlerde, bu şölenleri hatırlayıp hayal kurmanın, bayağı faydası olurdu. Sonra çay ve tatlı bir sohbet derken Sait'in, "Yolcu yolunda gerek..." sözüyle, kendimizi Ünye'nin sahil boyunda bulduk. Yönümüz Fatsa'ya doğruydu. Yol üzerinde polis arabaları sürekli devriye gezdiği için tedirgindim ama benim aksime Sait gayet rahattı. 5 km kadar gittikten

sonra, yönümüzü kıra çevirip akşama kadar yürüdük ve bir köyün yakınında bulunan sığınağa vardık.

Üç aydır Almus'ta kış şartlarında bağlantısız kaldığımız için, gelişmelerden haberimiz olmamıştı. Burada çok güzel haberler aldım. Arkadaşlar, yurt dışından değişik bölgelerden gelen katılımcılarla "yeni koşullarda yeniden toparlanma ve örgütlenme" toplantıları yapmışlar. Bu verimli toplantılarda çok önemli kararlar almışlar. İlk bilgileri İbrahim Levent'ten almıştım. Önümde okumam gereken bir sürü tartışma yazısı ve not buldum. Buraya neden geldiğim de ortaya çıkmıştı. Burada toplanacak arkadaşları alıp Almus-İmranlı hattı üzerinde rehberlik yapacaktım. Orada, Divriği'den gelecek arkadaşla buluşacaktık. Oradan sonrasını o arkadaşın rehberliğinde yürüyecek ve güneydeki diğer arkadaşlarla buluşacaktık. Bunları duyunca rüyası gerçekleşmiş bir insan gibi sevindim. Tokat ve Sivas arasında minik minik biriktirdiğimiz hatlar, nihayet işe yarayacaktı. Zor olmuştu ama iyi ki o hatları açmışız diyordum. Hayal ettiğimiz şey, gerçekleşecek gibiydi. Karadeniz-Malatya... Kuzeyden güneye iki uç. Böylelikle kırda direnen birçok yerel arkadaş topluluğu, bu hatta birleşecekti. Cuntanın karşısına daha örgütlü çıkabilecektik. Halis'le kıra ilk çıktığımız günlerde hayal olan bu durum, gerçekleşmek üzereydi. Moralim çok iyiydi.

Mayıs ayına kadar bu bölgede kaldım. Arada Tekkiraz ve Terme bölgelerine gidip arkadaşların faaliyetlerine misafir oldum. Burada Kadir arkadaş gibi çok mütevazı, efendi arkadaşlarla tanıştım. Kadir Aksoy, daha sonra Ünye'de bir çatışmada yaralandı, çatışmadan yaralı kurtulmasına rağmen daha sonra kan kaybından öldü.

Kadın Gerilla

Kaldığım bölgede, sığınakta yaşayan ve akşamları ev gezmeleri yapan bir yerel ekip vardı. Ekipte de bir kadın arkadaş... Her ne kadar bu mücadeleyi kadın-erkek birlikte götüreceğimize inansam da ilk gördüğümde çok şaşırmıştım. Tokat ve Sivas kırsalında, kadın arkadaşlarla hiç ortak faaliyetlerde bulunmamıştım. Bu yüzden onu çok

takdir etmiş, bazen erkeklerin bile zorlandığı bu zorlu fiziki koşullara uyum sağlamasına hayran kalmıştım. Kıra çıkmış, bu kadar erkeğin arasında onlara kendini kabul ettirmişti. Bana bir olmazı başarmış gibi geliyordu.

Kıra çıkmadan önce, bir devrimcinin seçeceği eş, verilen mücadelenin bir parçası olmalı diye düşünürdüm. Hem eş, hem yoldaş... Sonra yaşadığımız coğrafyada bunun pek mümkün olmadığı gerçekliği aklıma gelirdi. Yine de insan bunu düşlüyordu. Burada ise, bunu aşan bir durum vardı. Kadın arkadaş, mücadelenin bir parçası değil, kendisi olmuştu. Ev gezmelerine katılıyor, nöbet tutuyor, silah taşıyordu. Hiçbir ayrıcalığı yoktu. Hatta ev gezmelerine bir kadın gerillanın katılması, ev sahibini ve sohbete katılan diğer kadınların daha çok ilgisini ve sempatisini kazanıyordu.

Kasaplıktan yapmış olmamdan dolayı yemek işlerine yatkındım. Bu nedenle, kaldığım bütün sığınaklarda, başka işim yoksa yemek yapma görevinin bir parçası olurdum. Burada da böyle oldu. Biraz da konuk durumunda olduğumdan dolayı, nöbet tutmak ve yemek yapımına katkıda bulunmak, başlıca faaliyetlerim olmuştu. Kadın arkadaş, cana yakın ve hoş sohbet birisiydi. Yemek hazırlama işini birlikte yapıyorduk. Saatlerce, sıkılmadan sohbet etmeye başladık. Siyaset, politika, yaşam, yemek tarifi gibi hemen her konuda... Genellikle gergin geçen iki yıldan sonra bu sohbetler, beni rahatlatmış ve dinlendirmişti. Bir tür tatilde gibiydim. Karlar eridiğinde başlayacak olan zorlu güney yolculuğundan önce girilmiş bir tatil kampı gibi...

İlerleyen günlerde, ona karşı duygularım değişmeye başladı. Bir yandan onu gözümde çok önemli bir yere oturtuyordum. Dağa çıkmayı göze almak, erkek arkadaşlarına kendini kabul ettirmeyi başarmak ve kırsalın koşullarına uyum sağlamak... O günkü koşullarda bunu başaran kaç kadın olabilirdi ki? Bu kadarı bile, onu gözümde büyütmeme yetiyordu. Kaç yıldır, oraya buraya koştururken çoğu zaman sadece kendimle sohbet etmek zorunda kalmıştım. Şimdi bir kadın arkadaşla, hem de gerilla olmayı kendine yakıştıran bir yoldaşla oturup sohbet etmek, çok özel bir şeydi. İçine çekildiğim bu etki

alanı, bende özel hisler oluşturmaya başladı. Ardından kendi kendime hesaplaşmaya başladım. "Sen ne biçim insansın? Sana yoldaşça yaklaşan bir insana, nasıl böyle hisler besliyebilirsin?" diye rahatsız oluyordum. İçimden geçenleri hissedersa erdişesiyle ondan uzaklaşmayı denedim. Ama art niyetsiz güzel yoldaşım, aynı sıcakkanlı ve yoldaşça ilişkisini devam ettiriyordu.

Ona karşı hislerimin, bir erkeğin bir kadına duyduğu hisleri aşan bir özelliği vardı. Onu, Latin Amerika'daki kadın gerillalara, Che'nin kadın yoldaşlarının zihnimde iz bırakan saygınlıklarına özdeş görüyordum. Ama bir yanım da bilincimdeki ideal kadın tipine çok uyan bu arkadaşa özel bir ilgi duymaya başlıyordu. Ödemiş'ten bu yana, bu kadar heyecanlandığımı hatırlamıyordum. Devrimci sorumluluğum, beni sürekli uyarıyor fakat yaptığı bir şaka, yüzündeki gülümseme ve masumiyeti, beni tekrar kendine kapsediyordu.

Sanki normal bir yaşantımız varmış gibi, aklımdan ona evlenme teklif etmek geçiyordu. Pusuda çatışarak ölme kararı alabilen devrimci karakterim, bu konuda duygularını kontrol edemiyordu. Sığınakta birlikte kaldığımız yaklaşık 3 ay boyunca her sabah, "Bu akşam ona evlenme teklif edeceğim." diyor, akşam olduğunda ise cesaret edemeyip "Ya beni ayıplarsa! Ya bana olan güveni sarsılırsa!" düşüncesiyle vazgeçiyordum. Askerdeyken hiç tanımadığı kızın adını bile öğrenmeden yanından ayrılmayan Şükrü'nün medeni cesareti, burada devrimci sorumluluğu ve yoldaşına duyduğu saygıdan dolayı tutuk kalıyordu.

Bir süre sonra Ünye kırsalına başka bölgelerden arkadaşlar da geldi. Ahmet Pehlivan da onların arasındaydı. Ahmet'i ilk defa orada gördüm. Bize, 1982 politik hattı ve kurulacak gerilla birliği ile ilgili daha doyurucu bilgiler verdi. 1980 sonrası kırsala çıkmış ve bugüne kadar kırsalda yaşamayı başarmış yerel devrimci yapıların birbirleriyle olan ilişkilerini geliştirmek, daha koordineli bir hâle getirmek, faşizmin saldırılarına, soygun ve sömürüsüne karşı daha güçlü bir direniş mevzii oluşturmak için, öncelikle güneyde Hekimhan ve Divriği'den, Tokat ve Sivas kırsalı üzerinden kuzeyde Ünye ve

Fatsa'ya kadar olan bölgede, hareketli bir gerilla birliği kurulacaktı. Böylece kırsalda bugüne kadar biriktirilen bilgi, ilişki ve olanaklar daha verimli hâle getirilip yapılandırılacaktı. Daha sonra Tunceli ve Karadeniz gibi diğer yerel yapılanmalarla da bütünleşecek bu oluşum; şehirlerde oluşturulacak mücadele ve örgütlenme birimleri ile birlikte, toplumsal muhalefetin dağınıklığını gidermek ve bu muhalefetin içinde, cuntaya karşı yeniden bir direniş ve umut hattı oluşturmak için çalışacaktı.

Şehir örgütlenmeleri yurt dışındaki arkadaşlara bırakılmıştı. Bizler de kırda var olan yapıları, yeni oluşturulacak kır hatlarıyla birlikte geliştirip eskiden Fatsa, Çeltek vb. yerlerde olduğu gibi, geleceğin nüvelerinin oluşturulması için çaba gösterecektik. Bize verilen bilgilerin en sevindirici yönü ise, bütün çalışmalarda demokratik bir yapılanmaya, herkesin eşit söz ve karar hakkına yaptığı vurguydu. Turhal'da Dev-Der'de öğrendiğimiz, Çeltek'te şahit olduğumuz tarz buydu. Sömürücülerin her türlü hegemonyasına karşı mücadeleyi zenginleştiren, geleceği ve onun ilişkilerini bugünden kurma çabası...

AGB'ye Seçiliyorum

Mayıs ayının sonlarına doğru, güneye yapacağımız yürüyüşün koşulları oluştu. Ünye ve Fatsa'daki yerel birimden arkadaşlarla vedalaşıp yola çıktık. Ana Gerilla Birliği (AGB), Karadeniz'den katılan arkadaşlar ve Almus'ta yerel birime katılmak için bizimle gelen Habil arkadaştan oluşan on kişilik bir grup olmuştu.

Karadeniz'den ayrılmak, buraya gelmek kadar kolay olmadı. Aklımın bir tarafı, İmranlı'ya kadar rehberlik yapacağım bu seçkin arkadaş topluluğunu, en tehlikesiz yollardan geçirip Divriği'den gelecek arkadaşlara en iyi koşullarda buluşturmak için bir yol haritası çizmekle uğraşırken, diğer tarafı, burada tanıdığım kadın gerilla arkadaşta kalmıştı. Onu bir daha görebilmenin umudunu diri tutmaktan, devrimci hareketin koruyuculuğuna ve Karadeniz'in mümkün olan bütün güzelliklerine emanet etmekten başka yapacak bir şeyim yoktu.

Ünye'den, Kumru ve Tekkiraz ilçelerinin yaylaları üzerinden Akkuş'a, oradan Niksar, Çamiçi ve Yazıcık'ı takip ederek günde 15-16 saat süren yorucu yürüyüşlerden sonra, Almus Tomara ormanlarındaki sığınaklara vardık. Ayhan'la burada buluştuk. Yanında tanımadığım birkaç arkadaş daha vardı. Habil arkadaşı burada yerel birime bırakıp Köse Dağı, Zara'nın ve İmranlı'nın dağ köyleri üzerinden İmranlı sırtını aştık. Divriği'nden gelen Kerim Yılmazer ve Şinasi Akçay'la, yaklaşık 10 saatlik bir yolculuktan sonra, Ovacık (Divriği) köyü kırsalında Divriği ve Malatya'dan gelen arkadaşlarla buluştuk.

Ana Gerilla Birliğine seçildiğimi burada öğrendim. Al sana bir heyecan, bir şaşkınlık daha! Burada toplanan 14 kişi, AGB'nin üyesi olacaktı. Bu benim için her şeyden önce bir onurdu. Hem de en büyüğünden... Ama kendimi böyle bir sorumluluk almaya hazır görmüyordum. Tedirgin olmuştum çünkü gerilla olmanın ana kriterleri vardı. Askerî ve siyasi yeterlilik gerektiriyordu. Göç yollarında doğan bir çocuk olarak Turhal'daki anti faşist mücadelede ve kırsalda yaşadıklarımla, askerî yeterlilik konusunda, dağlara şehirlerden katılan pek çok arkadaştan daha hazır konumdaydım. Dağın karına, tipisine, çığına, ayısına, kurduna, börtü böceğine alışıktım. Ayrıca yaban koşullarda beslenmeye, sığınakta yaşamaya, uzun ve zorlu yürüyüşlere de yabancı değildim. Küçük yaşlardan gelen deneyimlerim vardı. Bu konularda zorluk çekeceğimi düşünmüyordum. Ben buraların çocuğuydum. İddialarını dağlarda devam ettirmenin kararlılığı ile dağlara çıkan arkadaşlara kıyasla, operasyonlara karşı sürekli tetikte olmak, bazen günlerce aç kalıp doğadan beslenmek, karda ve yağmurda saatlerce yürümek, sığınakta ıslak elbiselerle sabahı beklemek, bir bardak sıcak çayı özlemek ve her istediğinde içememek gibi bir sürü yaşanmışlığım vardı. Beni tedirgin eden şey, şehirlerden gelen arkadaşlar gibi teorik bir yetkinliğimin olmamasıydı. Onlar kadar kitap okumamış, teorik eğitimlere katılmamıştım. Ben yaşayarak öğrenen birisiydim.

AGB buralarda, dağılmış/dağıtılmış politik bir hattın toparlayıcısı, yeni bir politik hattın örgütleyicisiydi. Başarılı olması, pek çok

insan için moral kaynağı olacaktı. Bu yüzden teorik yetkinlik, iyi ve eğitilmiş bir zihin açıklığı, ani kararlar vermekte beceri ve yetkinlik; elimizde taşıdığımız silah kadar önemliydi. Bense kendimi, bağımsız politikalar üretip onları hayata geçirecek bilgi ve birikime sahip görmüyordum. Ayrıca, "Devrimcilerin yâri silahı ve mücadelesidir." konusunda kendimi yeteri kadar yetkinleştirememiştim. Ünye'de kadın yoldaşıma duyduğum ve kontrol edemediğim hislerimi, bir devrimcinin kurtulması gereken zaafları olarak görüyordum. Belki bu durum, yetiştiğimiz kültürden kaynaklanıyordu. Ne de olsa "atı, avradı, silahı ve namusu" şarkılara işlenmiş "hep bir hallı, Turhallı" kültürüyle büyümüştük ve ben bu kültürden kurtulmanın çabası içindeydim. Oysa gerillanın atı avradı değil, yalnızca devrimci mücadelesi ve silahı olmalıydı.

İçimde bir huzursuzluk, bir hesaplaşma vardı. Bu konuyu birine açıp paylaşmam ve bu çelişkili durumu çözmem gerekiyordu. Bu huzursuzluğun, devrimci harekete zarar verebileceğini düşünüyordum. Öte yandan, bu duygularımın yanlış anlaşılabileceği, korkup mücadeleden kaçmanın kılıfı olarak değerlendirilebileceği endişesini de taşıyordum. Bütün cesaretimi toplayıp bu konuyu komutana, Mahmut Memduh Uyan'a açtım. Can sıkıcı bir konu olduğu için, şu an komutanın söyledikleri bire bir aklımda olmasa da kabaca şöyleydi: "Bu kaygıların doğal. Bunlar herkesin yaşayabileceği şeyler. Devrimci mücadele sadece sisteme karşı mücadele ya da yeni bir dünya için mücadele ile sınırlı değil. Aynı zamanda kendimizi yetkinleştirmek, değiştirip dönüştürmeyi de kapsıyor. Zamanla teorik eksiklikler ve bazı zaaflar aşılabilir. Bu yüzden Gerilla Birliğine katılman, aynı zamanda bu zaafları yenmen için bir fırsat yaratabilir."

Komutanın bu sözleri ve bana olan güveni karşısında rahatlamış, ikna olmuştum. Artık AGB'nin bir üyesiydim. Sorumluluğum artmıştı. Hayatımda yeni bir dönem başlıyordu. Bugünden baktığımda, kırlarda ve cezaevi koşullarında tanıdığım bazı sorumluların düşüncelerini dinleyip, yazdıklarını okuyup, yaşam biçimlerini gördükçe o günlerde kendime haksızlık ettiğimi düşünüyorum. Şüphesiz ki

tanıdıklarım arasında kendime örnek aldığım, önder saydığım, bugün bile saygıyla ve özlemle andığım çok yoldaşım da oldu.

AGB

Bir araya geldiğimiz güne atıf yapılarak 13 Haziran Gerilla Birliği diye de dillendirilen birliğin ilk toplantısı, sorumlu arkadaşın yani komutanın bilgilendirmesi ile başladı. Gerilla Birliğinde, çatışma anı ve ani karar verilmesi gereken durumlardaki komutan yetkisi dışında, gönüllülük ve katılımcıların her anlamda eşitliği esastı. Bu anlayış, yerel birimlerle kurulan ilişkilerin de özünü oluşturuyordu. Gerilla Birliği, yerel birliklerle koordineli çalışacak, sorunların tespiti ve çözümünde bir tür kolaylaştırıcılık yapacak, ortak bir gücün organizasyonunu sağlayacaktı. Yerel birimleri bütünleştirici bir çalışma sonucunda, "Kır Üssü" denen bir alan oluşturulacaktı. Bu alanda tartışılarak ortaklaştırılmış kararların uygulanması, yerellerin tartışma süreçlerine katılımının ve onlarla her konuda karşılıklı beslenmenin sağlanması, güvenli ilişkilerin geliştirilmesi, kır üssünde mücadele eden bütün arkadaşların morallerinin yüksek tutulması, cuntaya ilişkin bir "karşı hegemonya" oluşturulması, hep AGB'nin görevleriydi.

Birlikteki demokratik ilişkiler, bugüne kadar duyduğumuz, okuduğumuz benzer örneklerinden çok ilerdeydi. Komutan ve yardımcıları bile seçimle görevlendirilecek, hatta geri çağrılabilecekti. Bu, tabanda yetenekleri ve yaratıcılığı ile öne çıkan herkesin önünün açık olması ve sürekli canlı bir organizasyon demekti. Zorlu mücadelede, yapının "askerî katılaşma" olasılığı önünde bir sigorta işlevi görecekti. Mücadelenin bu anlayışla yürütülmesi ve kır üssü kavramı ile daha bütünsel bir mücadelenin başlaması; hepimizin moralini, mücadelenin daha üst boyutlara ulaşacağı inancımızı yükseltmişti. Şimdi hem yerel birimleri ve oradaki arkadaşları hem de Malatya'dan Karadeniz'e kadar, bölgenin coğrafyasını tanımak ve geçiş yollarını öğrenmek için yapacağımız uzun bir kır üssü yolculuğu bizi bekliyordu.

Ayhan Gökvelioğlu ve Ahmet Pehlivan, seçimle görev alan ilk komutan yardımcılarımız oldular. Mahmut Memduh Uyan

komutanımızdı. Mustafa Öztürk, Erol Güzey, İbrahim Levent, Hasan Özduman, Recep Hisar, Şinasi Akçay, Muharrem Düzova, Necmi Karagülle, Kerim Yılmazer, Bekir Sami Asuman ve ben, bu birliğin diğer üyeleriydik.

Karadeniz'den gelen arkadaşların bölgeyi tanıması için, ilk gezimizi Malatya bölgesine yaptık. Hepimizde birer tane kalaşnikof, 14'lü ve el bombası vardı. Üç tane de yedek şarjör taşıyorduk. Düne kadar çok değişik tüfeklerle dolaşır ve talim yaparken, mermi bitmesin diye kurşun atmaya çekinirken, şimdi daha rahat atış yapıyorduk. Eskiden dinamitten bomba yaparken şimdi el bombamız vardı. Artık, bizlere güven veren bir donanıma sahiptik. Ayrıca iki telsizimiz ve bir de çok geniş bir alanda tarama yapabilen, askerlerin konuşmalarını dinleyebilen bir alıcımız vardı.

Kırsala çıktığımızdan beri sahip olmamız gerekir diye düşündüğüm, içinde battaniyeden pantolona, diş fırçasından bardağa, iç çamaşırından çoraba kadar en acil ihtiyaçlarımızın bulunduğu bir sırt çantamız olmuştu. Gerçi bu ihtiyaçlar bize yaklaşık 23 kiloluk bir yük demekti ama bunların hepsi de bir gerillanın olmazsa olmazlarıydı. Artık tek tip bir elbise giyecektik. Divriği'den gelen bir terzi dostumuz, hepimizin beden ölçülerini aldı.. Rengini de askerlerinkine benzemesin diye, onlarınkinden biraz daha açık bir renk seçtik.

Askerî donanımımız, sırt çantasında bulunan ihtiyaç malzemeleri ve tek tip elbise ile gerçek bir gerilla birliğine benzeyecektik. Bugüne kadar savunmadaydık. Şimdi ise cuntaya meydan okuma aşamasına geçiyorduk. Bu bizim için müthiş bir duyguydu. Hepimiz heyecanlıydık. Geriye, cuntaya karşı mücadele ve yeni bir dünyayı ve onun insan ilişkilerini bugünden kurma kararlılığı, inancı ve gönüllülüğü kalıyordu ki o da hepimizde fazlasıyla vardı.

Bu şekilde, Arguvan ve Hekimhan'ın pek çok kırsalını, Yama Dağının mezralarını gezdik. Yerel birimden arkadaşlarla ve çalışma yaptıkları bölgelerdeki ilişkileri ile, halktan insanlarla sohbetler yaptık. Gezdiğimiz yerlerde gündüz vakti, gizlenmeden olduğumuz gibi dolaşıyorduk. Bu şekilde dolaşmak Karadeniz'de mümkün olmadığı

için, AGB'ye o bölgeden katılan arkadaşlar için bu ilginç bir deneyim oluyordu. Tabii tedbiri de elden bırakmıyor, bir bölgede sohbet bitip köyü veya mezrayı terk ettikten sonra, 3-4 saatlik bir yürüyüşten sonra biraz konaklıyor, sürekli hareket ediyorduk. Gittiğimiz her yerde büyük ilgi görüyorduk.

Bir ara Hekimhan kırsalındaydık. 1980 öncesinde, bu bölgedeki maden işletmelerinde Yeraltı Maden-İş örgütlüydü. O örgütlenmeden kalan bazı köylü ve işçilerle ilişkilerimiz 1980 sonrasında da devam ediyordu.

Farklı Bir Yapı

Süleyman Çevik (Köy Muhtarı, Yeraltı Maden-İş üyesi, Hekimhan Maden işçisi)

12 Eylül'den birkaç gün sonra pek çok devrimci, köylere ve evlerimize geldiler. Devrimci çalışmalar yaptılar. Bu çalışmalar dört yıl sürdü. Evlerden kimi çökelik dürümü yapardı, kimi kavurma... Dağda yiyebilmeleri için, evimizde bulunan ne varsa verirdik. Köylüler ilk günlerde, "Bunlar devletten kaçan bir grup kaçaktır, bizlere sığınmışlar. Yardımcı olmalıyız." diye düşünüyorlardı. Yani mazluma yardım etmek, el uzatmak şeklinde acımayla karışık bir düşünce yapıları vardı. Daha sonraları, yapılan sohbetlerde durumu kavradıklarında bizimle ilişkilerinin niteliği de değişmeye başladı. Artık karşılarında acınılacak kaçaklar değil, meydan okuyanlar olduğunu görüyor, onlara destek olduklarının bilincine varıyorlardı. Cuntanın baskısından korksalar da yardımlara devam etmeye, evlerini toplantılara açmaya ve sohbetlere severek katılmaya başlamışlardı.

Bir gün devrimci arkadaşlardan Zekeriya, "Paramız yok, bize yardımcı olur musun?" diye sordu. Sıkıntılı günler yaşıyorduk, param yoktu. Ne yapabilirim diye düşündükten sonra onlara ineğimi vermeye karar verdim. "Bunu satın ve parasını kullanın."dedim. Ali İşçi'yi, Metin'i, Mehmet'i, dal boylu Soner'i ve daha nicesini hiç unutamam...

1984'ün Mart ayından sonra, bizim bilmediğimiz nedenlerle, dağlarda dolaşanların bir kısmı büyük şehirlere, bir kısmı da yurt

dışına gitti. Sonra yerelden çok sayıda insan tutuklandı. Ben de o tutuklananlar arasındaydım. Herkesin kendi başının çaresine baktığı günler yaşadık.

Yeraltı Maden-İş, Hekimhan'da öyle bir tohum serpti ki ömür boyu hafızalardan silinmez... Yama Dağları, öyle devrimcileri sakladı ki yaptığımız hizmetler onlara helal olsun... Yeraltı Maden-İş, dağlarda dolaşanlar, tutsaklığım, yaşadıklarım ve içimde taşıdıklarım sonlanmıyor. Hâlen bir halk devrimcisi olarak buralardayım...

Bu Sözlere Kefil misiniz?

Şükrü Yılmazer

Bizlere yurt olan, bizi sakınıp saklayan Yama Dağlarındaydık. Yöreyi ve yereldeki arkadaşları daha iyi tanımak için dolaşırken bir taraftan da bölgenin sorunlarını tartışıyorduk. Öne çıkan sorunlardan birisi de ihbarcılıktı. Gerek kolluk kuvvetlerinin baskısı gerekse köyler arasında çözülmemiş sorunlar, her yerde ihbarcılığı besleyen iki ana nedendi. İhbar etme eğiliminde olan bazı köylüleri vazgeçirecek bir duruş sergilememiz gerektiğini düşünüyorduk. Böylece hem yerel ekibin çalışmalarını kolaylaştıracak hem de bize sempati duyan köylülere moral verecek bir duruş oluşturabilirdik. Yereldeki arkadaşlar, özellikle öne çıkan iki kişinin uyarılması gerektiğini söylediler. Yerel ekiple birlikte, ihbarcılardan birinin yaşadığı köye doğru yola çıktık. Sayımız 20 kadardı. Köye vardığımızda, bir grup köyün içinden geçerek köy çıkışını tuttu. Bir grup da köyün girişini... Kalan arkadaşlarla ihbarcının evine giderek adamı evden çıkarıp köy meydanına getirdik. Bu arada bütün köylüler, köy meydanında toplanmıştı.

Komutan, yüksek bir yere çıkarak köylüleri de beni de etkileyen, ihbarlar sonucu yitirdiğimiz devrimcileri öven ve ihbarcıları yeren çok güzel bir konuşma yaptı: "Bu ihbarcılar, sadece devrimcilere değil, birlikte yaşadığı siz köylülere de zarar veriyor. Bu yüzden er ya da

---

* Süleyman abi, gönlünde ve elinde ne varsa bizlerle paylaşan, yetmediği yerde ineğini hediye eden güzel insan... Ne güzel tanımlamış kendi i: halk devrimcisi... Veli dayı, Turan abi, İbrahim dayı, Ayşe abla ve daha niceleri... Hepsi birer halk devrimcisiydi. Hepsi de hayatın içinde, yerelde, en doğalından birer devrimciydi. Onlara çok şey borçluyuz...

geç, hepsi cezalarını çekecekler. Şimdi bu ihbarcıyı, sizlerle birlikte yargılayacağız. Cezasının kesilmesinde de söz ve karar, burada toplanan siz köylülerin olacak." Ardından sözü köylülere verdi. Bazı köylüler söz alıp genel olarak şu sözleri söylediler: "İhbarcının yaptığı kötü bir şey. Ondan, herkesin huzurunda bir daha böyle bir şey yapmayacağına dair söz vermesini, köyümüz ve onun çocukları adına, sizden onu bir defalığına affetmenizi istiyoruz." Komutan bu sözler üzerine ihbarcıya dönüp "Bak işte! İhbar edip işkence görmelerine neden olduğun insanlar, senin affedilmeni istiyorlar. Bu işi bir daha tekrarlarsan bu sefer seni affetmeyiz." dedi. İhbarcı, bir daha böyle bir şey yapmayacağına dair söz verip köylülerden özür diledikten sonra, komutan köylülere dönerek "Bu adama güveniyor musunuz? Bu sözlere kefil misiniz?" diye sordu. Köylülerden "Kefiliz..." sözü aldıktan sonra, köyü terk ettik.

Köylüler, bu tür olaylarda cezalandırmaların kimseye sorulmadan bazen bir baskın, bazen de bir pusuyla gerçekleştirildiğini, yaşadıkları olaylardan veya yakın çevrede gerçekleştirilen örneklerden biliyorlardı. Hiç kimse onlara ne düşündüklerini sormuyordu. Hatta bazen yanlış istihbaratlar sonucu üzücü olaylar da gerçekleşiyordu. Köylülerin düşüncelerinin alınması, karara ortak edilmeleri, devrimci ve halkçı bir hukukun işletilmesini yaşayarak görmeleri, onlarda devrimcilere karşı bir yakınlık ve sempati duygusu yaratıyordu. Onlar da biliyordu ki ihbarcıyı bilinen yöntemlerle cezalandırmak, bizim çok rahat gerçekleştirebileceğimiz bir eylem olurdu. Böyle davranmayınca onlar da bizimle ilgili "Bilinen yöntemlerle başvurmadılar, bunlar farklı." düşüncesi oluşuyordu.

Eleştirdiğimiz sistemden farklılığımızı her konuda göstermeye çalışıyorduk. Kendi aramızda ve bizi destekleyenlerle kurduğumuz eşitlikçi ve dayanışmacı ilişkileri, halkımızla da kurmanın çabası içindeydik. Bizim savunduğumuz ve gerçekleştirmeye çalıştığımız hukuk da böyle olmalıydı. Devrimcilerin hukuku, hem bu tarz olayları korku yaratarak çözmeye çalışan diğer yapılardan hem de düzenin sivil ve askerî güçleriyle uyguladığı zor hukukundan farklı

olmalı ve bugünden kurulmalıydı. Devrimci şiddet, uygulanması kaçınılmaz olduğu noktaya kadar kullanmamayı tercih ettiğimiz bir yöntemdi. Onun yerine adalet ve güven duygularını geliştirecek bir tarzı her zaman önemsiyor ve uyguluyorduk. Bu yaklaşımların sonucu olarak "Devrimcilerden bize zarar gelmez." duygusu, köyden köye katlanarak anlatılıyor, halk rahatlıyor, bizi meşrulaştırıyor ve moral değerleri yükseltiyordu.

Keçi Gelip Kasabın Bıçağını Yalıyor

Gittiğimiz köyün yakın mezralarında uğramamız gereken evler vardı. O evlerde, adına ihbarcılık denmese de komşu evler hakkında karakola bilgi gönderen birkaç kişiyi ziyaret edip böyle davranmamaları konusunda uyaracaktık. Mezraya geldiğimizde, uyaracağımız evleri paylaşıp birkaç ekibe bölündük. Yerel birimden bir arkadaşın da olduğu bir ekiple, bize düşen eve gittik. Aradığımız şahıs evde değildi. Evde bulunan kadın ve kızlara, babalarının davranışlarının suç olduğunu, bunu kendisine hatırlatmalarını, aynı davranışlara devam ederse kendisi için iyi olmayacağını söyledik. İçlerinden biri adamın İstanbul'dan gelen kızıymış. "Siz de kimsiniz? Gelin, ne yapacaksanız bana yapın." diye bağırmaya başlamaz mı? Kızın çetin ceviz duruşu, bir an için bizi bocalatmıştı. Bizim yörelerde söylenen bir söz vardır: "Keçi gelip kasabın bıçağını yalıyor." Durum tam da bu söze uygundu. Şaşkınlıktan kurtulup durumu toparlayarak evden ayrılmamız gerekiyordu. "Uyarımızı yaptık. Muhatabımız babanız. Tercih sizin." diyerek evden ayrıldık. Kızın böyle davranmasının nedeni ne olursa olsun, kendini öne atıp babasını ve hane halkını korumaya çalışmasını hâlâ saygıyla anıyorum.

Malatya turunu tamamlayıp Divriği'ye döndük. Bu bölgedeki kırsalda, kuzeye doğru yapacağımız uzun yürüyüşün hazırlıklarını yaparken yeni elbiselerimiz geldi. Yumruklu yıldızlı şapkalarımız, iyi kalite kumaştan elbiselerimiz, askerî donanımımız ve devrim inancımızla yola çıkmaya hazırdık. Önümüzde yaklaşık 20 günlük bir yürüyüş vardı.

Kadınlı Erkekli Bütün Gençlerin İdolleriydik

Mustafa Öztürk (AGB üyesi)*

Arguvan ve Hekimhan ilçelerindeki bütün köy ve mezraları dolaştıktan sonra, yeniden Sivas'ın Divriği ilçesine geldik. Yama Dağları'ndaki aşiretler bizi misafir etmek istedi. Kabul ettik. Uzun zamandır yün yataklarda yatmamıştık. Gençler bize sevgi ve saygıyla yakınlık gösteriyorlardı. Genç bacılarımız, damat ve geline özgü tertemiz yün yataklarımızı hazırladılar. İkişer ikişer sırayla nöbetleşerek uyuyorduk. Kır yaşamı boyunca hep böyleydi. Sadece ayakkabılarımızı çıkarır, elbiselerimizle yatar, başucumuza silahlarımızı bırakır, öyle uyurduk. Gece nöbet değişiminde, üç parmağı kesik olan Halis'in** sırası gelmişti. Nöbetçi arkadaş ona dokunup "Halis, nöbet..." deyince Halis, parmakları kesik elini havaya kaldırarak tamam anlamına gelen bir işaret yapmış. Nöbetçi arkadaşlarla gençler, birlikte nöbet tutuyordu. Köy gençleri uyumak istemiyor, sabaha kadar nöbete eşlik ediyorlardı. Biz ayrıldıktan sonra, Halis'in parmaklarının kesik olduğunu bilmeyen gençler, onun nöbete kalkarken uzattığı iki parmağı, zafer işareti sanmışlar. Bizim için, "Nöbete kalkarken bile zafer işareti yapıyorlar." demişler. Kadınlı-erkekli bütün gençlerin idolleriydik. Malatya, Sivas bölgesinde bizimle dağda gezmeye hazır yüzlerce genç bulabilirdik.

İmranlı bölgesinde genellikle boş arazi ve yamaçları takip ederek Reşadiye ve Almus bölgesine gelmiştik. Sırt boyu ilerliyorduk. Beşdere köyünün sırtlarında mola verdik. Tokat'taki yerel birimi bulmak için bir ekip hazırlığı içindeydik. Koyun yayan bir çobanla karşılaştık. Yanımıza gelerek çok sıcak ve samimi biçimde bizi ısrarla evine davet etti. Devrimcileri duymuştu. Bize bir kuzu kesmek isteğinde ısrar edince, mecburen evine gittik. Evi ormanın içindeydi. Hemen Halis'le bir kuzuyu kesip sacın üzerinde kavurdular. Yolculuğumuza yeni alanlar ve ilişkiler yaratarak devam ediyorduk. Kurduğumuz bütün ilişkileri önemsiyorduk.

---

* "Darbe ve Gerilla Deneyi" Mustafa Öztürk, Darbe ve gerilla deneyi, Güncel Yayınları, 1. Baskı, Temmuz 2013, Hamburg.

** Benim kod adım "Halis"ti. Y.N.

Tam Ona Açılmayı Düşünüyordum ki...

Şükrü Yılmazer

Gece yürüyüşlerimiz sırasında zorunlu olarak geçtiğimiz yerlerde, köylülerin bizi cuntanın dağda dolaşan özel timlerine benzettiği oluyordu. Almus bölgesindeydik. Önümüzde, hava aydınlanmadan geçmemiz gereken bir köprü vardı. Kestirme bir yoldan gidelim derken, önümüze gerici olduğunu bildiğimiz bir köy çıktı. Bu köyden geçmemiz şarttı. Sessizce yürürken önümüze bir adam çıkmasın mı? Bu, beklenmedik bir durumdu. Soğukkanlı olmalıydık. Hemen adama seslendim:

– Gel lan buraya!

– Buyur komutanım!

– Ne arıyorsun gecenin bu saatinde dışarıda?

– Tuvalete çıkmıştım komutanım.

– Buradan kimse geçti mi? Yabancı kimseler gördün mü?

– Hayır komutanım.

Adamın ensesine bir tokat atarak:

– Çabuk evine dön. Bizi gördüğünü de kimselere söyleme!

– Söylemem komutanım!

Adamın bizi asker zannetmesi ve askerden korkması, işimize yaramıştı.

Karadeniz'e yaklaştıkça elimde olmadan heyecanlanmaya başlamıştım. Güzel yoldaşımın gülüşü, sohbeti beni bekliyordu. Kimsenin acelesi yoktu ama ben bir an evvel Karadeniz'e ulaşmak istiyordum.

AGB kurulduğundan beri, toplu olarak yaptığımız sohbet ve tartışmaların yanı sıra birbirimizi daha iyi tanımak için ikili üçlü sohbetler de yapmaya başlamıştık. Bu sohbetler sırasında demokratlığı, hoşgörüsü, sıcaklığı, esprileri, üretkenliği ve geliştirdiği farklı yönleriyle herkese güven veren Ahmet yoldaşımla* bu ikili sohbetler esnasında daha iyi bir dostluk kurdum. AGB, kendi içinde her konuyu çok açık

* Ahmet Pehlivan

ve bütün yönleriyle tartışabiliyordu. Bazı arkadaşlar, daha önce birlikte faaliyet yürüttükleri kadın yoldaşlarıyla evlilik kararı almışlardı. Bu, gayet normal bir davranış olarak karşılanıyordu. Hatta Divriği bölgesinde, evlilik kararı almış yoldaşlarımıza, kırda anlı şanlı geniş katılımlı bir düğün yapacaktık. Bu gibi örnekler beni cesaretlendiriyordu. İçimdeki çelişkileri anlatabileceğim, beni en iyi anlayacak arkadaş olarak Ahmet'i görüyordum. Tam ona açılmayı düşünüyordum ki bana yeni bir görev verdiler. Buradaki bütün ilişkileri yerel birimdeki arkadaşlara devretmek için kalacak, işim bitince arkadaşlarıma yetişecektim. Ben acele edip bir an önce Karadeniz'e ulaşmayı düşünürken yerel görev, Karadeniz yolculuğumu bir süre daha erteleyecekti. Ne yapalım? Emir demiri keserdi.

Yeniden Karadeniz

Bölgede bir hafta kadar kalıp bölge ilişkilerini yerel ekibe devretme işini bitirince yanımdaki arkadaşla birlikte yola çıktık. Uzun bir yürüyüşten sonra, biraz soluklanmak ve varsa yeni haberler almak için yöredeki bir ilişkiye uğradık. Bu arkadaş, bölgede çok sayıda operasyonun yapıldığını söyledi. Bizden önce buradan gerilla birliğinin geçtiğini, yaylalarda bir grup askerlerle karşılaştıklarını ve askerleri teslim alıp askerlere propaganda yaptıklarını, askerlerden de kendilerinin görülmediğine dair garanti aldıklarını, bunun üzerine askerleri serbest bıraktıklarını, askerlerin karakola döndüklerinde hava atarak yaylada bir grup teröristle karşılaştıkları ve teröristlerin korkup kaçtıklarını söylemeleri üzerine bölgeye çok sayıda asker yollandığını ve yoğun operasyonlar olduğunu söyledi.

"Evden bir erkeğin çayırlara aşağı bağırarak kaçtığını gördük. Kadınlar, 'sattılar onu' diye bağırıyordu. Arkadaşların çoğu, 'sattılar onu' sözünün ne anlama geldiğini bilmiyorlardı. Arkadaşlara, 'Karadenizli bir insanı öldürmesi için başka birini para karşılığı satanlar, sanırım bu anlamda söylüyorlar.' dedim. Eve yaklaştık, 'Kardeşim biz devrimciyiz, eşkıya filan değiliz, o tür işlerle bizim işimiz olmaz!' gibi ifadelerle ikna etmeye çalıştık...sohbetlerden sonra, düz bir arazide,

Ünye istikametine ilerlemeye başladık. 20-30 dakika ilerledikten sonra, peşimizden bir grup askerin geldiğini gördük. Mesafe uzaktı, yürüyüş tempomuzu bozmadık. Mevzilenebilecek bir sırta gelince oturup onların yaklaşmasını bekledik. Karşılıklı konuşma ve atış alanına girince ayağa kalktık, bizlerin devrimci olduğunu, onları vurmak gibi bir niyetimizin olmadığını, peşimizden gelmeye devam ederlerse, vurmak zorunda kalacağımız yönünde ikaz yapınca, dört kişilik asker grubu sol ellerini havaya kaldırıp 'tamam' diyerek geri döndüler."
Biz de yolumuzu biraz uzattık ve farklı bir güzergâhtan giderek iki günün sonunda arkadaşlarla buluştuk.

Yol bitmişti ama içimdeki yolculuk devam ediyordu. Arkadaşlar, yerel ekiple beraberdi. Kadın yoldaşım da oradaydı. Tekrar buluşmanın sevinciyle kucaklaştık. Sürekli olarak "Tamam, bu sefer söyleyeceğim." dememe rağmen, bir türlü cesaretimi toplayamıyordum.

AGB, Ünye ile Fatsa kırsalında ve köylerinde dolaşmaya başlamıştı. Gittiğimiz yerlerde, 1980 öncesini yaşamış olan köylüler ya da bu bölgede yaşanan güzelliklerin hikâyelerini dinlemiş olan gençler, bizi gördüklerinde çok mutlu oluyorlardı. Tam da yok edildiğimizi düşünmeye başladıkları bir dönemde, tek tip elbise ve donanımlarımızla bizi görünce geçmişin tükenmediğini, bugünün zorlu koşullarında da mücadelenin devam ettiğine şahit oluyorlar, hayretlerini gizleyemiyorlardı.

Bir gün, bulunduğumuz evde bizi görmeye gelenler arasında bulunan bir çocuk, merakla bize bir soru sordu: "Komutanınız kim?" "Hadi bakalım sen tahmin et. Hangimiz komutan olabilir?" dedik. Çocuk hepimizi dikkatle süzdükten sonra, Necmi Karagülle'yi işaret etti. Nasıl anladığını sorduğumuzda ise, "İçinizde en ciddi duran bu abiydi." diye yanıtladı. Hepimiz kahkahalarla gülmeye başladık.

Üç Görüş Ortaya Atıldı

Halkımızın efsane yaratmaya yatkınlığı, bu bölgede de kendini gösteriyordu. AGB'nin görüntüsü ve devamlı hareket hâlinde oluşu

* Mustafa ÖZTÜRK, Darbe ve gerilla deneyi, Güncel Yayınları, 1. Baskı, Temmuz 2013, Hamburg, s. 47-48.

dilden dile anlatılırken bir taraftan da devrimciler için "Bugün şurada görüldü. Şurada da görülmüşler." gibi sözler söylenerek dağlarda çok sayıda devrimcinin dolaştığı, karakolların bir şey yapamadığı düşüncesi oluşuyordu.

Gittiğimiz bölgelerde yereldeki arkadaşlarla yaptığımız tartışmalarda, bölgedeki yerel birimlerin, içlerine Giresun bölgesindeki yapıları da alarak "Bölgesel Gerilla Birliği" olarak yapılandırılması kararlaştırıldı. Bunun örgütlenmesi için de yerel birimdeki arkadaşların yanında AGB'den de bir arkadaş görevlendirildi.

Yerel birimle yaptığımız bir başka toplantıda, AGB aşamasına uygun neler yapılabileceği tartışılırken bu konuda üç görüş ortaya atıldı. Birinci görüş, cuntaya karşı bütün ülkede ses getirecek bir eylem yapılmasıydı. Mesela, küçük bir kasaba işgal edilebilirdi. Karakolu teslim alıp cezaevini boşaltmak, Belediye hoparlörlerinden propaganda yapmak gibi fikirler öne sürülmüştü. Böyle bir durumda yerel birimlerin nefes alacak alanı kalmayacağını, daha bölgeye iyice yerleşmeden devletin topuyla tüfeğiyle bölgeye yükleneceğini düşünen arkadaşlar ikinci bir görüş ortaya attı: Bölgede çalışma yapan yerel ekibin önünü açacak, ihbarcıları caydıracak eylemler yapmak... Üçüncü görüş ise; şu an bölge bu iki eylem türüne de hazır olmadığından, öncelikle ilişkiler geliştirilip bir alt yapı kurulana kadar eylem yapmamaktı.

Bu görüşler oylandı ve ikinci görüş kabul edildi. Bu görüşü hayata geçirebilmek için, gerilla birliğinden gönüllü arkadaşlar istendi. Gönüllü olanlar, istenen sayıdan fazlaydı. Yine bir oylama ile bu arkadaşlar belirlendi.

Bulunduğumuz yerde, bir dinlenme anında, hoşgörüsü ve gerçekçi yanıyla beni anlar, bana yardımcı olur diye düşündüğüm Ahmet'le konuşma fırsatı ve cesareti buldum. Utana sıkıla kadın gerilla arkadaşla ilgili duygularımı paylaşarak hata yapıp yapmadığımı sordum. O güzel insan, beni sabırla dinledi ve bana şöyle dedi:

"Burada kaygılanacak, yanlış anlaşılacak bir durum yok. Hislerini, bana anlattığın gibi o arkadaşa da anlatabilirsin. O da aynı hisleri taşıyorsa neden olmasın?"

Bölgedeki son günlerimizdi. Tekrar Ünye kırsalındaydık. O akşamki nöbette kadın yoldaşımla beraberdim. Durumumu anlatmak ve konuşmak için çabalıyor fakat başarılı olamıyordum. Ertesi gün gece nöbetini yine birlikte tutacaktık. Kendi kendime, "Bu gece ne olursa olsun onunla konuşacağım." dedim. Nöbet başladı. Her zamanki sohbetler ediliyor, yoldaşım tatlı tatlı konuşuyor ama ben söylediklerini duymuyordum. Aklım fikrim, bütün cesaretimi toplayıp onunla konuşmayı başarabilmekteydi. Nasıl yapsam da onu kırmadan hislerimi anlatsam diye düşünüp duruyordum. Nihayet utanıp sıkılarak, kelimelerin yarısını yutarak dağınık cümlelerle meramımı anlatmayı başardım. İşin zor kısmı bitmişti ama bu kez de "Acaba o bu dediklerimi nasıl karşılayacak, ne cevap verecek?" diye içim içimi yemeye başlamıştı. Bana çok uzun gelen kısa bir sessizliğin ardından, bu ilginin ne zaman başladığını sordu. Benim cevabımdan sonra da beni kırmamaya çalışarak, "Keşke o zaman söyleseydin! Senden sonra buraya x arkadaş geldi. Onunla aramızda söz kestik. Bunu sana söylemeyi düşünüyordum. Yakında evleneceğiz." Bu sözleri söylerken çok mutluydu. Onun beni anlayışla karşılamasına ve mutlu olmasına sevinmiştim. İçimde birikenleri ona söylediğim için rahatlamıştım. Hiçbir şekilde kıskançlık duymuyor, aksine mutlu olduğu için onun adına seviniyordum.

Yolumuzun, Yol'cuların yüz akı, çatışmalarda, işkencelerde direniş destanları yazan kadın yoldaşım, benim yakalanmamdan üç ay önce, düşürüldükleri bir pusuda üç yoldaşını (yoldaşımızı) yitirdi. Ölenler arasında sözlüsü de vardı. Kendisi de yaralı olarak yakalanmıştı. Yitirdiğimiz o güzel insanlar ve yaralı yakalanan kadın yoldaşım için üzülmekten başka bir şey yapamamanın çaresizliği ve moral bozukluğu içindeydim. Üç ay sonra ben de yakalandığımda, sorgucular bile ondan övgüyle söz ediyorlardı.

Yeni Komutanı Almaya Gidiyorum

Karadeniz'den ayrılma zamanı gelmişti. AGB Komutanı, yeni bir bölgesel gerilla birliği kurmak için Tunceli bölgesine gidecek ve onun yerine Zara bölgesinden bir arkadaş gelecekti. Bu arkadaş komutan tarafından önerilmiş, aramızda yaptığımız değerlendirmede de bu öneri kabul görmüştü. Bu komutanı Zara bölgesinden alıp Niksar-Almus bölgesinde AGB ile buluşturmak üzere görevlendirilen iki kişiden biri de bendim.

4-5 günlük bir yolculuktan sonra, Zara'nın bir bölgesinde yerel ekiple buluştuk ve birkaç gün sonra da yeni komutanla birlikte Almus'a doğru hareket ettik. Üç kişi olduğumuz için, yolda fazla dikkat çekmiyorduk. Kestirme yollardan, gericilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerden geçiyorduk. Bir gece, stabilize bir yolda ilerlerken bölgede dolaşan askerî cemseler olduğunu fark ettik. Yolumuzu değiştirip arazinin içinden yürümeye başladık. O bölgede askerlerin niye dolaştığına bir türlü anlam verememiştim. Cuntanın Karadeniz'de dolaşmamızdan, halkın sayımız ve gücümüz hakkında abartılı hikâyeler anlatmasından rahatsız olduğunu, operasyon için geniş hazırlıklar yaptığını, iki ihbarcının cezalandırılmasından sonra da operasyonlara başladığını biliyorduk. Ama bu geçtiğimiz bölgede hiçbir faaliyetimiz yoktu. Bu nedenle burada operasyon olması ilginçti. Karadeniz'de gerilla birliği ile buluşacaktık ama bölgede operasyonların olması nedeniyle onlar buluşmayı beklemeden oradan ayrılmak zorunda kalmışlar ve bilmedikleri bir yörede, İmranlı ve Reşadiye sınırında ormanda köylüler tarafından görülmüşler. "Sabah erkenden nöbetçiler, çevrede sesler olduğunu, köylülerin ya davar kaybetmiş olup aradıklarını ya da bizleri görüp, bizlere yöneldiklerini söylüyorlar. (...Köylülerden birkaç kişi,) 'Çevirin, aşağıdan kaçıyorlar, koşun!' diye bağırarak üzerimize geldiler. Üzerimize gelenleri teslim aldıktan sonra arkadan birçok insanın geldiğini ve hepsinin teslim alınmasıyla amaçlarını öğreniyoruz. (...)Bütün köyün bizden haberi olması nedeniyle, köyü topluca görüp, konuşup ihbar etmemelerini söylemeyi düşünüyoruz. Yanımıza aldığımız

köylülerle birlikte köye gidiyoruz. (...)Köyde bütün gördüklerimiz, konuştuklarımız ihbar olmayacağını...söyleyince...köyün öğretmeniyle (ilerici birisi) konuştuktan sonra güvenlik açısından araziye çekiliyoruz."*

Önümüze çıkan büyük bir köyü geçmek için geniş bir "C" çizip tekrar yola paralel yürümeye devam edebilmek amacıyla, köyün üst tarafına çıkmamız gerekiyordu. Önümüzdeki bir dereyi geçip yukarı doğru tırmanırken tam sırtta insanlar belirmeye başladı. Gece olmasına rağmen, dolunay her yeri aydınlatmış, sırtta dolaşan insanlar net olarak görülmeye başlamıştı. Hemen sipere yattık. Onların bizi görme şansları yoktu. Cemselerden sonra gece vakti dağda dolaşan insanlar... Acaba bir operasyonun ortasında mı kalmıştık? Bulunduğumuz yerden sırtta dolaşanları gözlemeye devam ettiğimde, birden bu insanların asker olmadıklarını, bizim gerilla birliği olduklarını fark ettim. Bunu arkadaşlara söylediğimde bana, "Gerilla birliği burada ne gezsin? Onlar ancak Niksar bölgesinde olabilirler. Hem bu bölgeyi bilmiyorlar." dediler. Fakat ben tahminimde yanılmadığımı düşünüyordum: "Sayıları, gerilla birliğine uyuyor. Sırtlarındaki çanta da çok kaba**... Bu adamlar çok büyük bir ihtimalle bizim arkadaşlar."

Arkadaşlar ikna oldular. Bulunduğumuz siperden, komutan ve yardımcıların kod adlarını bağırmaya başladım. Sesi duyunca sırttaki bütün adamlar kendilerini yere attılar. Bizim burada olabileceğimizi tahmin etmedikleri için, onlara kod adları ile bağıran bu sese şaşırmışlardı. Ben tekrar bağırdım. Onlar da bize benim adımla seslenince birbirimizden emin olduk. "Aşağıya gelin!" diye seslendik. Buluşup kucaklaştık. "*Yolda daha önce, yeni komutan arkadaşı getirmek üzere giden arkadaşlarla ve komutan arkadaşla karşılaşıyoruz. Karşılaştığımız arkadaşlar yoldan bir pikap askerin geçtiğini belirtiyorlar. Havanın yağışlı ve yerlerin çamur oluşu nedeniyle epeyce yoruluyoruz. İlişkimizin olduğu köye gelince evde yemek yiyor, sabaha kadar dinleniyor ve konaklayacağımız ağıllara yol alıyoruz.*"

* Mahmut Memduh Uyan, Randevuyu Dağa Verdik, Su Yayınevi, 3. Baskı, Şubat 2012, 236-237

** Askerlerin sırt çantaları bu kadar kaba olmaz, bazen de hiç sırt çantası kullanmazlardı.

(21 Ekim 1983 - Gerilla günlüğü)[*] Aslında onlarla Almus sığınağında buluşacaktık ama operasyonlar yüzünden bölgelerinden erken ayrılmak zorunda kalmışlar. Yolları üzerinde onları gören orman köylüleri tarafından takip edilince de adamları hava kararıncaya kadar mecburen rehin almış, hava karardıktan sonra da rehineleri bırakıp yola çıkmışlar. Bölgedeki askerî hareketliliğin nedeni de böylece belli olmuştu.

Arkadaşlarla topluca yürümeye başladık. Üç saatlik bir yolculuktan sonra bir köy ilişkimizde mola verdik. Yemekten sonra arkadaşlar dinlenmeye çekildiklerinde ben de evin balkonunda nöbete durdum. Saat geldiğinde arkadaşların dinlendiği odaya girdim. Ali Veli ve yeni komutan henüz uyumamıştı. Nöbeti onlara devrettim. Sabaha yakın topluca evden ayrıldık. *"Nöbetçiler hepimizi uyandırıp helikopterin dolaştığını belirtiyor. Toparlanıp...ormana yöneliyoruz. Ormanda alıcıdan telsiz konuşmalarını dinliyoruz. Dün görüldüğümüz köyden ihbar yediğimiz açık. Telsizler sürekli hepimizin girdiği dereyi gösteriyor. (...)Havanın sisli oluşu ve izlerimizin dere içinde kaybolması nedeniyle bize ulaşmak istemeleri başarısızlıkla sonuçlanıyor.(...)Yolumuza devam ederken, arkadaşlar yollarda asker gördüklerini belirtiyor.(...)Uzun ve yorucu yolculuğumuz kar yağışı altında sürüyor." (23 ekim 1983 - Gerilla günlüğü)*[**] Akşama kadar İmranlı bölgesini geçmeliydik. O bölgeden sonra daha güvenli olacağımız ve rahat hareket edeceğimiz bölge başlıyordu. Geçtiğimiz yerler ormansız, yüksek ve oldukça soğuktu. Hafiften yağmur da yağıyordu. Sıkı bir yürüyüşten sonra, kısa bir dinlenme molası verdik. Alıcılardan, askerlerin kendi aralarındaki konuşmaları dinliyorduk. Operasyon öncesi aralarında pek konuşmamalarına rağmen, bir konvoyun benzinlikte mola verdiğini diğer ekiplere bildiriyorlardı.

Pir Sultan! Kanatlarını Açtın, Yavrularımı Koruma Altına Aldın

Nöbetteydim. Ormanın içinden, sırt boyunca devam eden bir motor yolu geçiyordu. O yolda bir hareketlenme fark ettim. Dürbünle baktığımda, kim oldukları belli olmayan 5-6 kişinin yanlarında

* Mahmut Memduh Uyan, Randevuyu Dağa Verdik, Su Yayınevi, 3. Baskı, Şubat 2012, 237

** Mahmut Memduh Uyan, Randevuyu Dağa Verdik, Su Yayınevi, 3. Baskı, Şubat 2012, 237

bisiklete benzer bir karaltıyla yürüdüklerini gördüm. Dürbünü yanımdaki arkadaşa uzatıp bir de onun bakmasını istedim. "Askerler... Yanlarında da köpekler var." deyince arkadaşları uyarıp hepimiz siper aldık. Bizi geçebileceğimiz her yerde arıyorlardı.

Havada zaman zaman kaybolan bir sis vardı. Bulunduğumuz yerden dikkatli bir şekilde ormanın içlerine doğru çekildik. Bu arada iyi bir gelişme oldu. Ormanın tamamını yoğun bir sis kapladı. O sisin içinde, bir tarafımıza dereyi, bir tarafımıza yolu alıp yürümeye başladık. Dere başları pusuya en uygun yerlerdi. Komutanın AGB'nin ilk toplantısında söylediği sözler aklıma geldi: "Asker önce vadiye doğru sürer. Başka bir ekip de vadinin başında pusu kurup sizi bekler." Böyle bir olumsuzluk yaşamamak için yolu gözden kaçırmamamız gerekiyordu. Esen rüzgâr, kısa bir süreliğine etrafımızdaki sisi dağıttı. Görüş alanımız genişleyince yol boyu dizilmiş askerler gördük. Birden aklıma, Banaz'da pusudan kurtulduktan sonra anaların, "Pir Sultan! Pir Sultan! Kanatlarını açtın, yavrularımı koruma altına aldın." diye ettiği dua geldi. Gerçekten de sis, bizi koruma altına almış gibiydi. Bu sisin içinde askerler de bir şey göremiyor, sis bizim avantajımız hâline dönüşüyordu. Bir süre sonra rüzgâr iyice azalmış, sis yoğunlaşmıştı. Pir Sultan, bir moral değer olarak sanki yanımızdaydı.

Arkadaşlar arasında "Şu yöne gidelim.", "Hayır bu yön daha güvenli." gibi değerlendirmeler yapılmaya başlandı. Bu bölgeyi en iyi bilen ben olduğum için, komutan benim görüşümü sordu. Ben, "Bu orman yakınımızdaki bir köyün koruluğu... Koruluğun etrafı çıplak arazidir. Asker ormanın tamamını çevirmiş olabilir. Bizim orman dışında olacağımızı tahmin edemez ve bizi ormanda arar. Yalnız bir dezavantajımız var. Sis sadece ormanın üstünde. Orman da nispeten çukur bir alanda. Açık alanda ve dağlarda sis olmayabilir. Eğer sis erken kalkarsa bizi ormanın içinde de fark edebilirler. Sis ormandan kalkmadıkça bizi görme şansları yok. Havanın kararmasına da yaklaşık üç saat var. Bu da bizim için bir avantaj. Bizi fark etseler bile karanlıkta helikopterden yararlanmaları olanaklı değil. Sisten yararlanarak daha yukarılara çıkabilirsek bölgeden uzaklaşma şansımız artar." dedim.

Komutan M.M. Uyan inisiyatifini kullanarak "Düş önümüze... Herkes Halis'i takip etsin." dedi. Bu kararında, Tokat ve Sivas bölgesini avucumun içi gibi bildiğimin farkında olmasının da etkisi vardı. Yarım saat içinde ormanı terk ederek Köse Dağının zirvelerine doğru tırmanmaya başladık. Yukarıdan baktığımızda deniz gibi görünen sisin, ormanlık bölgeyi ve çevresini örttüğünü gördük. Muhteşem, doğa harikası bir manzarayla karşı karşıyaydık. O bölgede kalıp yerel ekiple ilişki kurmamız gerekiyordu ama bölgedeki asker varlığı ve operasyonların yoğun bir şekilde devam etmesi, bu olasılığı engelliyordu. AGB'nin hızla bu bölgeden uzaklaşması ve güvenli bölgeye bir an önce varması gerekliydi.

Önümüzde, İmranlı bölgesinde pusu yiyen bir sığınakta çıkan çatışmada kurtulan ama daha sonra ihbar sonucu yakalanan ve şimdi cezaevinde olan bir yoldaşımızın evi vardı. Eşini tanıyordum. Bu eve gittik. Ayaküstü bir şeyler yedikten sonra, besin ve enerji değeri yüksek, şeker sucuğu, helva gibi yiyecekler alması için yengeyi bakkala gönderdik. Arkadaşlar, Karadeniz'den dönüş yolculuğunda bir haftadır operasyonların içinde yorulmuşlardı. Katığımız da azalmıştı. Buna rağmen dinlenmeden yola çıkmak zorundaydık. Hedefimiz, hava aydınlanmadan İmranlı'dan çıkıp Divriği bölgesine geçmekti. Orada hem güvenli ilişkilerimiz hem de bizi saklayacak ormanlar vardı. Komutan, yengeye bolca harçlık bıraktı. Cezaevindeki arkadaşa da selamlarımızı ulaştırmasını isteyip yola koyulduk.

İmranlı-Divriği arası sanki bir çöldü, içmeye su yoktu. Koşar adım yürürken helva ve şeker sucuğunu da yiyince içimiz susuzluktan yanmaya, dışımız terlemeye başladı. Önümüze çıkan derelerdeki su, sanki bir "tuz çoru"ydu ama yine de içiyorduk. Bu sefer içimiz daha da kavruluyordu. Sabaha karşı Divriği sınırına yaklaştık. Hepimizde dökülmeler başlamıştı, komutandan mola vermesini istedik. "Bir an önce hedeflediğimiz bölgeye varmalıyız." diyerek isteğimizi reddetti. Nihayet ormanlara vardık ve içilecek temiz suya kavuştuk. Kana kana su içtik, yemek ve çay molası verdik. Ayaklarımız birkaç

numara büyümüş, şişmiş durumdaydı. Sanki dinlenirken ayaklarımızın ağrısını daha çok hissediyorduk. Tekrar yola çıktığımızda, ritmi buluncaya kadar ayaklarımın üzerine zor basıyordum.

1984 Kışı

AGB olarak 1984 yılının 2-3 ay sürecek ağır koşullarını, dağlık alanda hazırlayacağımız bir barınakta geçirmeye karar verdik. Yama Dağları'na yakın, uygun ve güvenli bir bölgede naylon ve ağaçlarla, kış koşullarında sıkıntısız kalabileceğimiz bir barınak hazırladık ve kamufle ettik. Yeteri kadar da yiyecek depoladık.

*"...erzakları yüklemeye giden arkadaşları bekliyoruz. Arkadaşlar 6 katırla mezraya geliyorlar. Mezradaki bütün halk bizi izliyor. Hatta bazıları şakayla, 'Göç ne tarafa?' diye soruyor. Mezradakiler bizim barınak yaptığımızı ve yakın bir çevrede olduğumuzu biliyorlar. İlişkilerimizin iyi olduğu bu mezradakilerin somut olarak yerimizi bilmeyip genel olarak bilmelerinde sakınca görmüyoruz." (Gerilla Günlüğünden - 9 Aralık 1983)**

Yollar izin verdiği sürece iki veya üç gruba bölünüp yerel ilişkilerle birlikte Arapgir ve Arguvan köylerini geziyor, halkla sohbetler yapıyorduk. Beni en çok etkileyen yerlerin başında, Malatya kırsalındaki yoksul ve gururlu köylüler gelirdi. En iyi yiyeceklerini sana sunar, en güzel yatağını sana açar, devletin şeffaf olmayan kara yüzünü senden iyi bilirlerdi. İspiyonculuğu aşağılık bir davranış olarak görürlerdi. Bu özellikleri ile de bizim en güvenli barınacağımız yerler, buraları ve özellikle de Yama Dağı ve çevresi olmuştu.

Kış bastırdığında sığınakta kitap okumak, gelişmelerle ya da değişik konularla ilgili tartışma yapmak daha olanaklı hâle geldi. Yaptığımız tartışmalardan biri "askerî yön-siyasi yön ilişkisi" üzerineydi. Bir arkadaş, "Mücadele gelişip karmaşıklaştıkça askeri yönü kutsar mıyız?" diye soruyordu. Askerî yönün siyasi yönle beslenip hareketin tam askerîleşmesinin önlenmesinin doğru olduğunu, tam askerîleşmenin gerillanın kendi arasında, diğer birimlerle ve

* Mahmut Memduh Uyan, Randevuyu Dağa Verdik, Su Yayınevi, 3. Baskı, Şubat 2012, 246.

halkla kuracağı eşitlikçi ilişkiyi zedeleyeceğini düşünüyorduk. Yerel birimin ve gerillanın, aralarına genel konseyden birini de alarak ortaklaşa kararlar alması gerektiğini, her şeye namlunun ucundan bakmanın bizim demokrasi anlayışımıza uymadığını söylüyorduk. Bu tartışmalar değişik konularda devam ediyor, pek çok konuda kafamız daha netleşiyordu.

Kendi aramızda iddialı maçlar yapardık. Satranç oynayan arkadaşları izler, okuduğumuz kitaplar üzerine konuşurduk. 1984 yılı daha zorlu geçeceğe benziyordu. Burada bahar aylarına kadar kendimizi geliştirmek ve iyice dinlenmek için uygun bir ortam vardı. Yemekler; bulgur, makarna çökelek gibi birbirine benzer şeyler olsa da yeteri kadar yiyecek stoğumuz vardı. Sigarayı biraz idareli kullansak da çayımız yeterliydi.

Bazen herkes başından geçen ilginç ya da esprili olaylardan bahsederdi. Aklımda kalan hikâyelerden biri, Dersim kökenli bir arkadaşın anlattığıydı. Kendi bölgesinde iki üç siyaset bir araya gelmiş, sohbet ediyorlarmış. Aralarında halktan insanlarda var. Sohbet, dönüp dolaşıp herkesin kendi siyasetini övmeye başladığı bir noktaya gelince bizim arkadaş da, "Devrimci Yol şöyle yapar, Devrimci Yol böyle yapar." diye anlatmaya başlamış. Sözleri bitince aralarında bulunan yaşlıca bir kadın, bizim arkadaşa dönüp "A evladım! Bizim köyün yolları da bozuk... Bir ara bu yolu da yapsanıza." demiş.

*"Bugün zamanımızı yılbaşı için hazırlıklar yapmaya ayırıyoruz. Yapacağımız fazla bir şey olmamasına karşılık, her günkünden farklı olarak bir arkadaş lokma tatlısı yapıyor. (...)Akşam 19.00'dan sonra yılbaşı eğlencesini başlatıyoruz. Bir yönüyle siyasi sohbetten uzak serbest vezin konuşmalar, halaylar, pandomim oyunları oynanıyor. (...) Tek müzik dinleme aracımız radyo. (...)Eğlencemiz 02.30'a kadar sürdü. (...)Yeni yıla girerken bir arkadaş tek bir el silah attı." Gerilla Günlüğü'nden - 31 Aralık 1983**

---

* Mahmut Memduh Uyan, Randevuyu Dağa Verdik, Su Yayınevi, 3. Baskı, Şubat 2012, 252.

Mühendislik Projeleri
-Hayallerimiz Vardı Geleceğe Dair-

Sığınaklarda veya arazide değişik yerlerde kalırken sık sık arkadaşlardan ayrılır, yüksek bir yere çıkar, önümde bir deniz gibi uzanan dağlara ve vadilere bakar hayaller kurar, geleceğe dair projeler üretirdim. Bir gün gelir de mücadele başarıya ulaşır ve biz sağ kalırsak uygulayabileceğimiz projeler...

Kırsalda yaşayanların en büyük sorunlarından biri, ulaşım sorunuydu. Çocukluğumun göç yollarında bitmeyen yolların, yolculukların daha az zahmetli olabilmesi, köylülerin hayvanlarını ve sebzelerini tüketim bölgelerine daha rahat ulaştırabilmesi, hastaneye ve diğer ihtiyaçları için şehir merkezlerine daha çabuk ve sağlıklı ulaşabilmesi için, kamu yararını gözeten planlar yapmak ve halkı bu çalışmalara katmak gerekiyordu. Mevcut yollar hiç de ekonomik ve pratik değildi. Pek çok bölgeye tüneller ve yollar yapılıp köyler, kasaba ve şehirlerle daha rahat ve ekonomik buluşturulabilir, aradaki mesafeler kısaltılabilirdi.

Her bölgenin kendine has coğrafi ve kültürel zenginlikleri vardı. Bunlar saptanıp kolektif işletmelerle hem bölgeye gelir getirilebilir hem de köylülerin belli dönemlerde büyük şehirlere gidip çalışmaları yerine, emeklerini ve yeteneklerini kendi bölgelerine harcamaları sağlanabilirdi. Örneğin Almus bölgesi, çok geniş bir alana yayılan ormanlara sahipti. Arazi çok eğimli olduğu için, halkın geçim kaynağı daha çok hayvancılık üzerine kurulmuştu. Gençlerin büyük çoğunluğu yılda 5-6 ay gurbette çalışır, kazandığını da gelip köyünde yerdi. Çok sağlam olduğunu duyduğum meşe ve gürgen ağaçları bu bölgede boldu. Buralarda mobilya ve diğer ağaç işleri üzerine çok farklı projeler örgütlenebilirdi.

Meşe ve gürgen ağaçlarının sonbaharda yaprak dökerken oluşturduğu manzara, en katı adamı bile şair veya âşık edebilecek kadar güzeldi. Buraların güzelliklerini bozmadan emekliler için çok güzel yayla evleri, öğrenciler için doğayı tanıyacakları izci kampları kurulabilirdi. Ayrıca kozalaktan doğal mantara kadar, araştırıldığında

kim bilir ne çalışma konuları ortaya çıkardı? Ağaçların azaldığı bölgelerde de keven ve kekik vb. bitkiler bol miktarda bulunurdu ki bu bitkiler, arıların en değerli bal yapacakları bitkilerdi. Buralarda şekersiz doğal yöntemlerle üretilecek balların çok tutulacağına emindim. Almus Barajı çok geniş bir araziye sahipti ve etrafında çok sayıda köy barındırıyordu. Balıkçılık, bu bölgedeki köylere yeni bir gelir kapısı olabilirdi.

Kekik sadece arılar için önemli değildi. Koyun ve keçiler de bu otu çok severdi. Kekikle beslenen hayvanların eti ve sütü çok daha lezzetli olur. Hele bu sütten yapılan peynir, tereyağı gibi ürünlerin tadına doyulmaz. Buralarda çok donanımlı, verimli et ve süt entegre tesisleri yapılabilirdi.

Sivas'ın Pir Sultan'ın deyişlerinde adı geçen Yıldız Dağı, lezzetli su kaynakları ile değerlendirilecek bir başka bölgeydi. Burada bir su gözesinin yanında sadece kuru ekmek yemek bile ayrı bir zevkti. Buradaki temiz hava ve lezzetli suyla, bir insanın iki ekmekle dört kilo et tüketmesi ve hazımsızlık çekmeden yediklerini eritmesi mümkündü. Ayrıca her tarafından su fışkıran, sularıyla Almus Barajına kadar büyük bir bölgeyi besleyen Köse Dağı... Bu besleyici ve sağlıklı sular da pek çok bölgeye ulaştırılabilirdi.

Niksar'ın Geyran (Yazıcık) ve Çamiçi bölgeleri, sadece doğal güzellikleri ile değil bu bölgede yaşayanların güzellikleriyle de bir doğa ve insan harikasıydı. Bu bölgedeki mis kokulu karaçam ormanları ve kızı-erkeği, eğitim seviyesi çok yüksek insanları ile ne harika işler çıkarılabilirdi. Özellikle Yazıcık çevresi, ikinci bir Fatsa olmaya çok yakın bir bölgeydi.

Hepsiyle eş değer bir güzelliğe sahip Divriği bölgesi... Bu bölgenin insanlarının demokrasiyi, çağdaşlığı, hoşgörüyü içselleştirmesi; yarının nüvelerinin bugünden kurulması iddiasının hazır yaşayan örneği olması açısından beni çok heyecanlandırırdı. Buradaki canlı kültürden biz devrimcilerin öğreneceği, bize rehberlik edecek çok şey vardı. Divriği'nin kırsalı da insanları gibi bir cevherdi. Özellikle doğal olarak kendi kendine dağlarda yetişen sarımsağı... Benim

kuru ekmeğin içine katık yaptığım her derde derman bitkisi... Bu sarımsağı bile bütün ülkeye ulaştırmak için projelerim vardı. Bir de Divriği kırsalındaki şifalı kaynak suyu... İnsan bu sudan içtikten on dakika sonra bağırsaklarındaki bütün ödemi atardı. Bu bölgedeki bir başka su kaynağı da çok acıydı, içilmezdi ama çamaşırları, bulaşıkları yıkamak için birebirdi. Su kendi kendine bir nevi sabun ve deterjan görevini yerine getiriyordu.

Sivas'ın Ovacık köyü kırsalında, bir karış boyunda, 8-10 dal şeklinde, Soğulcan otu denilen bir ot vardır. Hafif morumsu, hafif kırmızımsı ve hafif vişnemsi bir renktedir. Sanki bu renklerin dünyadaki en güzel örnekleri, bu otta vücut bulmuş gibidir. Bu otu, çiçekleriyle birlikte güzelce yıkayıp yediniz mi önce bir hıçkırığa tutulursunuz, sonra bağırsaklarınızda ne kadar parazit varsa dökülüp gider. Bu otu toplayıp ilaç hâline getirerek ihtiyacı olanlara ulaştırabilmek ne güzel olurdu. Bir de yoldaşımın ayağını, benim de elimi kurtaran Havacıva otu... Bir tıp harikası olabilirdi.

Hele Malatya yöresinin güzel insanları kadar güzel ürünleri... Kayısı ve ondan daha ünlü olması gereken Malatya dutu... Her bölgede en fazla 15-20 gün dayanan dut, bu bölgede iki ay dalında durur. Güneşte kurutulan şifalı dut pekmezi, tadından yenmez. Kara üzümün şah-ı merdanı Arapgir'dedir. Güzelliğini ve tadının lezzetini, nemin az olmasına ve sürekli esen rüzgârına borçludur. Yine Malatya'nın çaşır mantarı ve ilkbaharda çıkan, adına Kenger denilen bitkisi... Yapraklarını kavurma yap, tuzlayıp çiğ olarak ye... Bir de turşusu olur ki... Bir fabrika kurulup turşusu yapılsa bütün Türkiye müptelası olur. Daha araştırılsa yüzlerce örnek bulunabilir.

Biz devrimciler, cunta koşullarında kırsalda yaşamayı başarmak ve burada kalıcı olmak için çalışırken halkın yaşam koşullarını kolaylaştıracak bu tür projelere vakit ayıramıyorduk. Bu konuları düşünmediğimizden değildi. Başka bir dünyanın bugünden kurulması iddiasının hayatın her alanını, insana ve doğaya dokunan her konuyu sahiplenmesi gerektiğini çok iyi biliyorduk. Ama bu çalışmaların zaman alacağının da farkındaydık. Benim yüksek tepelerde doğayı

gözlerken ve dinlerken düşündüğüm bu projeler, zihnime yazdığım projelerdi. Ayrıca "Doğa Ana"yla bu tür konuşmalar, bana bir tür rehabilitasyon gibi geliyor, beni dinlendiriyordu.

Kırda Barınma

Kırsala çıktığımız ilk günlerde ilişki ağımız yeterli olmadığı için, genellikle önceki yıllardan ilişkilerimiz olan devrimci, demokrat, sempatizan arkadaşlarımızın evinde geceliyor, sabah erkenden evden ayrılıyorduk. Süreç ilerleyip köylere yapılan baskılar ve operasyonlar arttığı zaman, barınma sorununu çözmek için sığınaklar yapmaya ve oralarda kalmaya başladık. Bu dönemde, gece köylere inip ev ziyaretleri yaparak kıra çıkma amacımızı, cuntanın ne anlama geldiğini insanlara anlatarak halkın tek taraflı haberlerden etkilenmesini önlemeye ve ilişki ağımızı geliştirmeye çalışıyorduk. Bu arada tanıdığımız ilişkilerden yiyecek alıyor ya da bazı gıdaları, çayı, sigarayı ilişkilerimize parayla aldırıyorduk. Eğer o köyde örgütlüysek yiyecek ihtiyacımızı yerel ilişkiler karşılıyordu.

İlk dönemlerde arazinin avantajlarını da dezavantajlarını da pek fazla bilmiyorduk. Hatta sığınakların yerini seçmekte ve nasıl yapılacağı konusunda da çok tecrübesizdik. İlk kazdığımız sığınağı, gözden ırak bir dere yatağına yapmış ve buralara yapılan sığınaklarda sürekli su problemi ile uğraşmak zorunda kalınacağını yaşayarak öğrenmiştik. Sığınak için yer seçimi yaparken nelere dikkat etmemiz gerektiğini de yaşayarak öğrendik. Bir sığınak, her şeyden önce köylülerin ve hayvanların geliş gidiş yolu üzerinde olmamalıydı. Arazinin yapısı, çok kolay kazılan veya çok zor kazılan bir yer olmamalıydı. Çok kolay kazılan yerlerde çabuk göçmeler oluyordu. Çok zor kazılan yerlerde de yeterli malzemeler olmadığı için kazı süresi çok uzuyor, gereksiz vakit kayıplarına neden oluyordu. İdeal olan, kazma ve kürekle kolay kazılabilen ama açıldığında çökme yapmayacak ve altında kazıyı engelleyecek devasa taşların çıkmadığı yerlerdi. Arazinin yapısına göre, kaç metre altta taş çıkıp çıkmayacağı konusunda, madendeki tecrübelerimin çok faydasını görmüştüm.

Sığınaklar güvenlik güçlerinin gelebileceği alanlarda ve görüş açısında olmamalıydı. Buna rağmen baskın yenildiğinde geri çekilecek alanda pusu yeme olasılığı hiç olmamalıydı. Yakınında bile zor fark edilecek derecede doğal bir kamuflaj yapılmalıydı. Sığınak sarıldığında, gelenlerde şaşkınlığa ve güvensizliğe neden olacak ve içerden kumanda edilebilecek patlayıcılar yerleştirmek, bu şaşkınlıkta görünmeden kaçabilmeyi sağlayacak, yaklaşık 20 metre uzunlukta, yarım metre derinliğinde, sığınakla bağlantılı, iyi kamufle edilmiş bir yardımcı tünel olmalıydı. Su gözelerine de yakın olmamalıydı çünkü köylüler bu gözelere, su içmeye gelen keklikleri yakalamak için, kışın bile uğruyorlardı.

Eğer sığınakta kışı geçiriyorsanız su, odun vb. ihtiyaçları yağışlı havalarda karşılamanız gerekir. Çünkü yağış izlerinizi kapatır. Eğer hava yağışlı değilse ya izlerinizi bir çalı ile silmelisiniz ya da dereden, suyun içinden yürümelisiniz. Kısa mesafeli yürüyüşlerde de geri geri yürümek, ters yön algısı yarattığı için yararlıdır. Giydiğiniz ayakkabı da çok önemlidir. Karda derin iz bırakan ayakkabı giyilmemelidir. Bir de ayakkabılarınız, köylülerin giydiğine yakın olmalı ki köylüler, özellikle avlanırken hayvan izi takip eden avcılar, bu izin farklı bir iz olduğunu anlamasınlar. Odun ihtiyacını karşılarken de köylülerin geleneklerini iyi bilmek, o ilkelere göre kesim yapmak önemlidir. Çünkü farklı davranışları, köylü hemen fark eder ve ormanda yabancılar olduğunu anlar. Sığınakta veya arazide, gündüz ateş yakmak gerekirse dumanı az çıkan, ince, kabuksuz ve kuru odun yakmalısınız. Eğer sığınağa yakın yerlerde çoban köpekleri varsa sakın ola ki onlara yiyecek bir şey vermeyin. Eğer verirseniz ihbarcınız, sizden yiyecek istemeye gelecek köpek olur. Eğer köpeklerle dost olmak istiyorsanız onlardan korkmayın ve onlara taş atmayın. Köyün halkı gibi, köpeklerini de örgütlemeli ve dostluklarını kazanmalısınız çünkü onlar doğal müttefiktir. Köylere gelen askerler, korktukları için köpeklere kötü davranırlar. Köpekler de bu yüzden onlara daha çok havlarlar. Bu bile sizin için doğal bir uyarıdır. Köpekler asker düşmanı, gerilla dostudur.

Köylüler ve gençler, silahlara çok meraklıdırlar. Herhangi bir olası kazayı önceden önlemek için, silahın şarjörünü çıkarmadan onlara vermeyin. Sonuç olarak en net söylenecek söz, bir gerillayı dağlarda barındıran en önemli şey, halkla kurduğu ilişkisidir. Diğer bütün özellikler bundan sonra gelir.

Sığınağa yakın yerlerde, iyi gizlenmiş mühimmat, ilaç, yiyecek, giyecek, içecek depolarınız mutlaka olmalıdır. Operasyon dönemlerinde, köye inemediğiniz zamanlarda ihtiyaçlarınızı buradan karşılarsınız.

Kırda Beslenme

Arazinin deresini, tepesini, taşını, bitki örtüsünü, köylülerin birbirleriyle ilişkilerini vb. pek çok özelliği zihninize yazmalısınız. Karlı ve bozuk havalarda, operasyonlarda bu çok işinize yarar. Yiyeceğinizin azaldığı dönemlerde veya bunları karşılayamadığınız durumlarda, arazinin yiyecek potansiyelini iyi bilmelisiniz. Çevredeki derelerde, göllerde balık var mıdır? Dağda avlanma olanakları nelerdir? Mevsimsel olarak hangi otlar, meyveler yetişmektedir? Yenebilecek bitkiler hangileridir?

Bir gerilla, yaşadığı zorlu koşullarda her zaman yiyecek sıkıntısı ile karşılaşabilir. Bu durumda arazideki meyve, sebze, ot ve hayvanları iyi tanır ve onların özelliklerini bilirse aylarca kendini besleyebilir. Bir çoban nasıl ki bir tekeden süt çıkarabiliyorsa bir gerilla da isterse arazideki her şeyi lehine çevirme şansına sahiptir. Bütün bitkiler ve leş yemeyen bütün hayvanlar birer yiyecektir.

İlkbahar ve sonbahar aylarında, yağışlardan sonra havanın güzelleştiği günlerde bolca dağ mantarına rastlanır. Gübresi bol yerlerdeki keven altlarındaki mantarlar risklidir. Zehirli olabilir. En risksiz olanı, çürümüş ağaç diplerindekilerdir. Mantar, protein değeri yüksek, doyurucu ve insanı uzun süre tok tutan doğal bir yiyecektir. Sonbahar ve ilkbahar aylarında bolca yerdik. Üzerine tuz dökerek hafif küllü bir közde pişince daha lezzetli olurdu. Ayrıca soğanlı kavurma ve bulgur pilavına eşlik ettiğinde bu yemeklere de lezzet katar.

Su gözelerinde doğal roka yetişir. Tuzlayıp marul gibi yenince ya da soğanlı salatası yapılınca çok lezzetli olur. Bazı ekin tarlalarında ya da hayvanların girmeyeceği sınırlarda yemlik, -Sivas'ta çok meşhurdur- diye bir bitki yetişir. Haşlaması, yumurtayla kavurması, çiğ olarak yenmesi güzeldir. Meşe ağaçlarındaki pelitler, sonbaharda kestane gibi ateşte közlenip yenebilir. Yerken insanın boğazını gerer ama mantar gibi tok tutan, besleyici bir özelliği vardır. Çördük*, alıç, kuşburnu, böğürtlen, kızılcık gibi meyveler mevsimlere göre, dağın bizlere armağanı olurdu. Genç çam ağaçlarının kabuğunun iç tarafında kağıt kalınlığında bir iç kabuk vardır. Bu da aç kalındığında yenebilecek bir özelliğe sahiptir.

Leş yemeyen her türlü hayvan yenebilir demiştim. Leş yiyenlerin eti çok sert, sindirimi zor ve lezzetsiz olur ama öyle bir durumla karşılaşabilir ki insan, o anda "Ben yemiyorum." diyemezsiniz. Bir keresinde mecbur olduğum için bir karga yemek zorunda kalmıştım. Gerçekten sert ve lezzetsizdi. Bence kırda en lezzetli et tosbağa etiydi. Kesip hazırlaması zor olurdu. Tosbağa insanı gördü mü kafasını kabuğunun içine çeker. Bundan dolayı diğer hayvanlar gibi kesme şansınız olmaz. Hafif yanan ateşin içine atıp kabuğunun iyice yanarak kararmasını beklemek gerekir. O kıvamda ateşten alıp kabuklarından temizlediğinizde iç organlarını da ayıklayıp üzerine tuz dökünce, lezzetli bir ziyafet sizi bekler. Kirpi de yemek için hazırlığı zor olan hayvanlardan biridir. O da insanı görünce kafasını içine çeker. Ama onun kalın kabukları olmadığı için ateşe atıp pişiremezsiniz. Suyun içine koyduğunuzda, bir süre sonra kafasını çıkartacağını bilip o anda bir kıskaçla kafasını yakalamanız gerekir. Ama kirpi ve salyangozdan çok et çıkmaz. Salyangozun tadı da midyeye benzer.

Doya doya et yemek için en ideal hayvan, yaban domuzudur. Sanki yaradan, onu sadece gerillalar yesin diye herkese yasaklamıştır. Çok lezzetli bir eti vardır. Sadece, tenya taşıdığı için iyi pişirmek gerekir. Yaban domuzu avladığımızda, dolap olmadığı için etini 2-3 gün içinde yemek zorunda kalırdık. O 2-3 günde biftek, şiş, Adana

* Dağ armudu. Çocukluğumun vazgeçilmez lezzeti.

kebap ziyafetleri çekerdik. Kavurma yapılacak yerlerini de sacta kavurup tenekelerde saklar, diğer yemeklere katık yapardık. Kasaplık bilgilerim böyle anlarda çok işe yarardı.

Dağda köylülerin gelenek ve göreneklerini bilmek de çok önemlidir. Mesela Alevi köylerinin arazisinde bol tavşan olur. Eti biraz kanlıdır. Ama temizleyip kara gömdüğünüzde kar suyu o eti tertemiz yapar. Sac kavurması çok güzel olur. En lezzetli etlerden biri de keklik etidir. Her türlü alet yapmada çok yetenekli bir arkadaşımız vardı. Ağaçları yontarak ve birbirine geçirerek keklik tuzağı kurardı. Keklikler kış aylarında sulanmak ve yemlenmek için su gözelerine geldiklerinde bu tuzaklar çok işe yarardı. Su gözelerinin yanına, beş parmak derinliğinde eşilen bir çukurun ortasına, hazırlanan ağaçtan düzenek konurdu. Üzerine de tepsi gibi yassı ve deliği kapatacak genişlikte bir taş yerleştirilirdi. Keklik bu çukura bırakılan yemi yemeğe çalışırken ağaç düzeneğe dokunur ve onu yıkardı. O zaman düzeneğin üzerindeki taş, deliği kapatır ve siz kekliği elinizle yakalardınız. Ya da kar çok sulu yağdığında kekliklerin kanatları ıslanır. Bu durumda, köylülerin Kamalak dediği bazı zayıf keklikler uçamazlar ve kolay av olurlardı. Kısa bir koşuşturmacada yorulurlar ve yakalanırlardı. Sonbahara doğru, henüz yağışların başlamadığı dönemlerde derelerdeki sular zayıflar. Azalan suyun akarını değiştirdiğinizde balıklar da suyun derin olduğu yerlere hapsolur. Buralara girdiğinizde taşların altına saklanmaya çalışan balıklardan bolca yakalayabilirsiniz.

Bütün hayvanların açığını bulup onlardan yararlanırken, yenildiğimiz tek hayvan fareler olurdu. Ne kadar önlem alırsak alalım, bir yolunu bulup depolardaki yiyeceklerimize ulaşırlardı. Ormanda milyonlarca fare yaşar. Dünyanın bütün tuzaklarını kursanız baş edemezsiniz. Yiyecekleri bunlardan korumak için, sığınağın üzerine, yontup tahta şekline getirdiğimiz iki ağaç yerleştirmiştik. Yiyecekleri bu ağaca tellerle bağlayıp her yerle ilişkisini kestik. Dedik ki "Hadi bakalım! Şimdi yemeyi başarın da görelim." Yine başardılar. Telden inmeleri mümkün değildi. Tavana çıkıp oradan kendilerini un torbasının üzerine bırakıyorlardı. Sadece yemekle kalmıyorlar, bir

de boklayıp yumurtalarını bırakıyorlardı. Sanki, "Siz burada geçicisiniz. Burası bizim yaşam alanımız. Ormanın bütün nimetlerinden bedava yararlanıyorsunuz. Bu yüzden siz de var olanı bizimle paylaşmak zorundasınız." der gibilerdi. Haklarını teslim etmek gerekir. Her ne kadar insanlar tarafından sevilmeseler de çok yetenekli, çok zeki, çok hareketli hayvanlar! Sığınakta kalmak zorunda olduğumuz bir dönem, farelerden kalan artıkları elekten geçirip yemek zorunda kaldığımızı unutmuyorum. Hele onların ısırdığı bir ekmek parçasını farkına varmadan yediğimde dudaklarımın bir süre uyuştuğunu da...

Kısaca dağlar, bu konularda yetkinleştiğinizde ve çok seçici davranmadığınızda, sizi on iki ay besleyecek zenginliklerle doludur. Sizi aç bırakmaz. Ben, bu bölgelerde doğup büyümemin avantajlarını çok gördüm. Şehirden gelen bir gerilla adayının, bu beslenmeye ayak uydurması çok kolay değildir. Ancak dağa çıkma nedenlerindeki kararlılıkla ve yaptığı mücadelenin anlamını içselleştirmesi ile mümkündür.

Nasıl Gerillaydık?

Ekin deren, ot biçen, patoz vuran, inek doğurtan, hastaları ziyaret eden, sırtındaki çantada taşıdığı ilaçlarla halkın sağlığına katkı koymaya çalışan, halkın sorunlarını dinleyen, birlikte çözümler üretmeye çalışan, kadınlara yemek tarifi veren ve onlardan yöresel tatların yapılmasını öğrenen, köylüler ve yaylalar arasındaki anlaşmazlıkları çözmeye yardımcı olan, küsleri barıştıran, halkın gelenek ve göreneklerine saygı duyan, onları küçümsemeyen, halkla birlikte olurken oturmasına, kalkmasına, konuşmasına dikkat eden, halkın dağda kaybolan koyununu yemeyip sahibine getiren, cenazelerde taziyeye giden, onun iyi ve kötü gününde yanında olmaya çalışan, dağdaki çobanla arkadaş olan ve bazen hayvanları birlikte otlatan, gençlerin merak ettikleri ve sorduklarına sabırla cevap veren, bölgeler arası yürüyüşlerde zorunlu olarak karşılaştığı tanış olmayan yaylacıların, çobanların vb. vermek istediği yiyecekleri ancak para karşılığı kabul edebileceğini söyleyen, eşkıya ve kaçakçı değil devrimci olduğunu

açıklayan, ancak gönüllü ilişkilerin ikramlarını kabul eden, askerleri halk çocukları olarak değerlendirip kolayca vuracakları durumlarda bile uyarılarını ve propagandasını yapıp serbest bırakan...

Kısaca, kurmak istediğimiz dünyanın ilişkilerinin, halkın yaşamak zorunda bırakıldıkları ilişkilerden çok farklı olduğunu onlara her hareketiyle hissettiren, onların güvenini ve sevgisini kazanmaya çalışan gerillalardık. Geleceğin nüvelerini bugünden hem kendi aramızda hem de halkla ilişkilerimizde kurmaya çalışıyorduk. Kendi aramızda oluşturmaya başladığımız demokrasi kültürü; uzun yıllardır bu topraklarda çok görülmeyen ama bu toprakların kadim tarihinde benzerlerine çokça rastlanan, komutan dâhil herkesin kendini eşitlediği, sözünü söylediği, karara ortak olduğu bir demokrasi kültürüydü. Yerel ilişkilerimizde ve halkla kurduğumuz ilişkilerde bu kültürün gelişmesi ve kökleşmesi için çaba sarf ediyorduk. Bazı istisnalar hariç, bütün arkadaşlarımız da bu durumu içselleştirmiş, samimi davranışlar içindeydi. Benim de Turhal'da gördüğüm, Yeni Çeltek'te tanık olduğum, Fatsa'da duyduğum ve gönüllüsü olduğum şey buydu.

Bir Gülün 23 Yıl Hatırı Varmış

Yerel birimden Ali İşçi ve AGB'den 3-4 arkadaşla Arapgir'deki bir mezraya gitmiştik. Bu mezrada, Devrimci Yol sempatizanı, eşinden ayrılmış çocuk sahibi bir kadın yaşıyordu. Üç yaşlarında çok sevimli bir kızı vardı. Boş bir vaktimizde onunla oyun oynamaya başladık. Ben ölü numarası yaptım ama bana inanmadı. Ben hareketsiz bir şekilde durmaya devam edince bu kez bana süpürgeyle vurmaya başladı. Canım yanmasına rağmen hareket etmemeye, nefes alıp vermemeye çalışıyordum. Çocuk bu ya! Benim hareket etmemi sağlamak ve oyunu kazanmak için, masanın üzerinde duran su dolu sürahiyi yüzüme boşalttı. Ölü de kahkahalarla uyandı. Küçük kız, zafer kazanmış komutanlar gibi gülüyordu. Ne kadar da güzel gülüyordu. Onu çok sevmiştim. "Tamam, oyun bitti." desem de o muziplikler yapmaya ve oynamak için ısrar etmeye devam ediyordu. Mart ayının sonlarıydı, dışarda her taraf bembeyazdı. Çaresiz, onunla dışarıda

oynamaya devam ettim. Saklambaç oynarken birden annesi, elinde kargülüyle (kardelen) yanımıza geldi. Biraz sohbet ettik. Elindeki gülü bana uzattı. Çok etkilenmiştim.

Bir insan, gerilla bile olsa/olmaya çalışsa da eksikliğini hissettiği konularda çok zayıf oluyordu. Küçük kızın sevimliliği ve annesinin verdiği gül, beni zayıf yönümden vurmuştu. Dağlarda aç kalmaya, ıslanmaya, 18 saat yürüyüşlere dayanan ben, bu konularda zayıf kalıyor, çabuk duygusallaşıp romantikleşiyordum. Gerilla bile olsak biz de insandık. Bizim de kontrol etmeye çalıştığımız duygularımız vardı. Yalnızken ya da sıcak mücadelenin içinde olduğumuz zamanlar, kendini disipline etmek daha kolay oluyordu. Gerilla olmayı tercih etmek ve her gün ölüm tehlikesi ya da olasılığı ile yaşamak, pek çok konuda ve özellikle karşı cins konusunda katı davranmayı gerektiriyordu. Ama o an içinde bulunduğum durumda, bütün katılığım, disiplinim, sudaki tuz gibi erimeye başlamıştı. Karşımda bana çiçek veren bir kadın vardı. Onunla sohbet etmek hoşuma gidiyordu. Karşılıklı elektriklenme hâlini de hissediyordum. "Bu gülü durup dururken niye bana verdi?" diye düşünüp duruyordum. Devrimci olması, hatta Devrimci Yolcu olması da kafamdaki kriterlere uyuyordu. Onu çok iyi tanıyan Ali arkadaşa, nasıl bir insan olduğunu sordum. Çok iyi, yiğit bir arkadaş olduğunu söylemesi beni daha da etkiledi. Kafamda "Aradığım kadın işte bu." diye bir düşünce oluştu.

Böyle durumlarda sığınağım Ahmet Pehlivan'dı. Konuyu ona açarak evlilik kriterlerime uygun bir kadın olduğundan bahsettim. Beni yine engin hoşgörüsüyle karşıladı fakat içinde bulunduğumuz koşullarda, böylesi bir evliliğin zorluğundan bahsederek bu duruma pek sıcak yaklaşmadı. Gerçekçi olmamı istedi ve beni ikna etti.

Tekrar Ali'nin yanına gittim ve durumu ona anlattım. Kendisiyle bu konuda görüşmek istediğimi söyleyip olurunu aldım. Kendimi iyice toparlayıp kadın arkadaşın yanına gittiğimde kekeleyerek durumu ve duygularımı açıkladım ve "Şartlar olgunlaşıncaya kadar beni bekleyebilir misin?" diye sordum. Verdiği cevap, beni mutlu etmişti:

"Devrimci Yolcu biri ile seve seve evlenirim. Şartlar olgunlaşıncaya kadar da beklerim." Aramızda söz kestik. Bu söz, beynimde ve ruhumda hissettiğim bir eksikliği doldurmuştu sanki. Artık kendimi daha da motive olmuş hissediyordum.

"(...)Hava kararınca yola çıkıyoruz. Hava çok güzel, ay ışığı gündüz gibi. Çok hızlı yol alıyoruz. Saat 22.30 sıralarında bir köyün kenarından geçerken köylüler dışarıya çıkıp kim olduğumuzu karşıdan sormaya başlıyorlar. Köyün gerici olduğunu bildiğimizden yolcu olduğumuzu belirterek yürüyoruz. Fakat 5-10 dakika sonra köylülerden ikisinin traktörle peşimize düştüğünü görüyoruz. Kendilerine, 'Bizim sizinle işimiz yok, yolumuza gidiyoruz, takip etmekten vazgeçin.' diye uyarmamıza karşılık av tüfeği ve silahla üzerimize ateş ediliyor. Bunun üzerine devrimci olduğumuzu, kendilerine herhangi bir zararımız olmadığını, onun için de bizleri yakalama ve vurma girişimlerinden vazgeçmelerini söylüyoruz. Ama aldığımız yanıt, 'Nereye gitseniz geleceğiz, teslim olun... oluyor. Bir saat kadar bu uğraştırıyor. Artık iyice yaklaşıp yakalamaya çalıştıklarında çatışma çıkıyor ve bir köylü ölüyor. Bunun üzerine tekrar takip etmemelerini, işin daha kötü olacağını belirtiyoruz ve yola devam ediyoruz. (Gerilla Günlüğü'nden - 17 Şubat 1984)[*]

Avrupa'daki Tartışmalar "Moral Değerlerimizi" Sıfırlamıştı

Arkadaşlar on gün sonra malzemelerle mezraya döndüklerinde, yanlarında getirdikleri tartışma notlarından, Avrupa'da 1982 politik hattını tartışmak için başlatılan tartışmaların sonucunda, yurt dışında oluşturulan toparlanma komitesinin kendini feshettiğini öğrenmiştik. Aldığımız bu bilgiden sonra hemen hepimizde olumsuz bir ruh hâli oluşmuştu. Yazıyı tekrar tekrar okuyup tartışmaya çalışıyor, durum değerlendirmelerinde bulunuyorduk ama artık net olan bir şey vardı: 1982 politik hattı üzerine oluşturulan değerlendirme ve örgütlenmelerin geçerliliği ortadan kalkmıştı. Bu, AGB'nin de kendini yeniden tanımlaması gerektiği anlamına geliyordu.

---

* Mahmut Memduh Uyan, Randevuyu Dağa Verdik, Su Yayınevi, 3. Baskı, Şubat 2012, 258-9.

Bahar yavaş yavaş kendini hissettirmeye başlamıştı. İyi sayılabilecek bir kamp dönemi geçirmiş ve kendimizi 1984'ün zorlu koşullarına her anlamda hazır hissettiğimiz bir dönemde, bütün güzellikler birden tersine dönmüştü. En büyük silahımız, "moral değerlerimiz" sıfırlanmış, pek çok şey anlamını yitirmişti sanki. Yıllardır sabır ve inatla ördüğümüz bütün örgütlenme kökleri güçlü ve ilişkileri somut olmasına rağmen, bu haberden sonra salıncaktaki gibi boşlukta kalmıştı.

Mart'ın sonlarına doğru, Dersim'e giden komutanımız Mahmut Memduh Uyan geri döndü. Ondan daha detaylı bilgiler edinebildik. Komutanın aktardığına göre, Avrupa'daki arkadaşların yorumu şöyleydi: "Biz farklı bir dönemin, politikleşmenin gereklerine göre şekillendik. Dönem ve koşullar değişti. 1982'de güzel şeyler söyleyip ortaklaşsak da sanki eski dönem devam ediyormuş gibi kararlar aldık. Bu şekilde devam edemeyiz. Şimdi yeni bir politikleşme süreci yaşamamız gerekiyor. Biz artık politik bir hareket, örgüt, irade değiliz! Bu nedenle ülkeye müdahale edemeyiz." Gerekçeler uzayıp gidiyordu.

Biz bu arkadaşları, sorumluluğunu aldıkları şehir örgütlenmelerini gerçekleştirme uğraşısı içinde sanırken, onlar bu çabayı göstermemişler ve bizim aylarca sonra haberini aldığımız bir tartışma sürecine girmişlerdi. Biz ülke çapında, bütünsel bir hareketin parçası olduğumuz psikolojisi ve morali ile mücadele ederken aslında tek başımıza olduğumuzu öğrenmiştik. Şimdi biz kendimize ne diyecektik? Yerel ilişkilerde bedel ödeyen arkadaşlara durumu nasıl açacaktık? Bize güvenen, sempati duyan insanlara, bizi kafasında idolleştiren, "hadi" desek dağlara yanımıza gelecek gençlere ne diyecektik?

1983'te bize yurt dışında yeni arkadaşların gelip katılacağı, kurulan kır hatlarına ilaveten, Adıyaman-Toros Dağları hattı, Dersim-Diyarbakır hattı, Ordu-Artvin hattı ve bu hatlara katılmaya hazır 300'ün üzerinde kadronun hazır olduğundan, şehirlerde de askerî ve siyasi yapıların oluşturulacağından bahsediliyordu. Şimdi ise yurt dışındakilerin sözlerini tutmayarak, sorumluluklarını yerine getirmeyerek bizi sırtımızdan vurdukları gerçeği ile karşılaşıyorduk.

Şehirlerde paralel örgütlenmeler bir yana, yurda girişleri de durdurmuşlardı. Tartışmaya kırsaldan insan katma gerekliliğini yerine getirmemişlerdi. Tartışma sonuçlarını kırsala ulaştırma cesareti ve dürüstlüğünü de göstermemişlerdi. Verdikleri sözlerin üzerinden henüz bir sene bile geçmeden, insanlar nasıl böyle 180 derece dönebilirdi? Bu insanlar Devrimci Yol geleneğinden, yitirdiğimiz sayısız insanın hatırasından hiç mi nasiplerini almamışlardı? Eminim ki bu insanlar geçmişlerinde aynı şeyi Mahir'e ve THKP-C'ye yapan Yusuf Küpeli'ye bir sürü laf söyleyip belki de küfür bile etmişlerdi.

Göç yollarının çocuğu, bu hayal kırıklığına hazır değildi. Dağdaki direngen ve umut dolu duruşlarına şahit olduğum diğer bütün arkadaşlarım da öyle...

Babanı kırsala çıkmaya karar verdiğin gün görmüşsün. Aynı gün baban ölmüş, cenazesine gidememişsin! Annenin ölüm haberini dağda almışsın, gidememişsin! Bir sürü şeyi terk edip canını dişine takmışsın, bir sürü ilişki yan yana gelmiş, bir sürü kır hattı oluşmuş. Cuntanın bütün gücüne rağmen dağlarda varlığını sürdürmüş, hatta geliştirmişsin. Pek çok bölgede umut olmaya başlamış, hatta bu uğurda ölüme, "Hoş geldin, sefa geldin." demişsin. Ve şimdi tepeden inme bir kararla yalnız bırakılıyorsun. Bundan acı ne olabilirdi ki? Hiçbir acı bana bu kadar koymamıştı.

Sorun, şartların değiştiği tespiti değildi. Sorun, bu tespitten sonra hiçbir şey yapmamaktı. Oysa bizim geleneğimiz, iş yaparak tartışmayı başarabilen bir gelenekti. Tartışmak için bütün pratiği durdurmak, gelenekten kopmaksa başka bir şey olmak demekti. Artık onlar benim gözümde başka bir şeydi. Sıradan arkadaşlık ilişkilerinde bile, verdiği sözü yerine getirmemenin tek bir adı vardır: İhanet. O moral bozukluğundan sonra dikkati dağılan ve hiç yapmadıkları hataları yapmaya başlayan arkadaşlarımızın yaralanmalarına, yakalanmalarına hatta ölümlerine neden olan ihanet...

"Bundan sonra peş peşe gelen kötü haberlerin sorumlusu sizsiniz." demenin tarihe not düşmekten başka ne karşılığı olabilir ki? Herkeste bir moral bozukluğu vardı. Ayhan şöyle diyordu:

"Umarım hiçbirimiz bu moral bozukluğu içinde yakalanmayız." Ahmet Pehlivan, her zamanki gibi grubun en sakin, en mantıklı insanlarından biriydi. Ama o bile, içinde bulunduğumuz durumu şöyle ifade ediyordu: "Kanatları yolunmuş horozlara, rütbeleri sökülmüş askerlere döndük."

25'in üzerinde bir katılımla, içinde bulunduğumuz durumu günlerce tartıştık. Tartışma son derece demokratik ilişkiler içinde gerçekleşiyordu. Herkes özgürce ve sansürsüz düşüncelerini ifade ediyordu. Bazı arkadaşlar, şehirlere gidip siyasal çalışmalara katılmak, bazı arkadaşlar kendi ilişki bölgelerine gidip tekrar baştan başlamak, çoğu arkadaş da kırsalda bugünkü gerçekliğimize uygun, iddialarımızı biraz küçültüp ama örgütlü yapımızı sürdürmek gerektiğini söylüyordu. Birkaç arkadaş da Avrupa'ya geçip bu arkadaşlarla tartışacağını açıkladı.

Cuntanın ağırlığını kırsala kaydırdığı, hemen hemen her yerde operasyon başlattığı, dolaştığımız bütün kır üssü bölgelerindeki köylere baskılarını arttırdığı bir dönemdeydik. Gönlü bizden yana olan köylülere bizim geldiğimizi saklamamalarını, bu konuda rahat olmalarını söylüyorduk. "Geldiler, silahlıydılar, yiyecek aldılar. Vermeyip ne yapabilirdik?" demelerini ama gittiğimiz yönün tersini göstermelerini istiyorduk.

Yaklaşık 25 gün kadar tartıştıktan sonra, sonbahar aylarında yurt dışından, şehirlerden ve kırdan, her yöreden gelen/gelebilen arkadaşlarla bir konferans yapma kararı aldık.

***

Nisan ayının ortalarında, ben ve beş arkadaş, -Ahmet, Ayhan, Necmi, İbrahim, Hasan- son gelişmeleri Sivas, Tokat ve Ordu kırsalında dolaşan yerel ekiplere ve ilişkilere aktarmak, onları bilgilendirmek için yola çıktık. Arkadaşlardan ayrılma faslımız, hayatımda unutamayacağım anlarından biri olarak hafızama yerleşti. Sarıldık, kucaklaştık, bir grup arkadaş arkamızdan silahlarla atış yaparak bizi uğurladılar. Bu ayrılış, bir görev sırasında arkadaşlardan ayrılmaktan farklıydı. Bir daha görüşüp görüşmeyeceğimizden bile emin

değildik. Artık bir örgütümüz yoktu. Sadece yeniden toparlanma çabası içinde olacaktık.

İddiamız da hayat da devam ediyordu. Önümüze çıkan bu sorunu aşmak zorunda olduğumuz gerçekliği ile ayrılmanın duygusallığı içinde gidip geldiğim bir psikoloji içerisindeydim.

Hasan Özduman, Avrupa'ya geçip oradaki arkadaşlarla tartışmak için yurt dışına çıkmayı düşünüyordu. Yerel birimlerle yapacağımız sohbetlerden sonra, sonbaharda yapacağımız konferansa kadar üzerimizdeki olumsuzluğu atmaya, ilişkileri sağlıklı tutmaya çalışacaktık.

Artık çok iyi bildiğimiz Divriği, İmranlı, Zara üzerinden geçerek Sivas-Tokat yerel birimindeki arkadaşlarla buluştuk. Burada, Karadeniz'deki arkadaşları da çağırıp Sivas-Tokat-Ordu bölgelerindeki arkadaşlarla birlikte bu bölgede tekrar toplanmaya karar verdik. Bunun için Necmi, Levent ve Habil, bölgedeki arkadaşları alıp buraya getirmek için Karadeniz'e hareket etti. Ahmet Hoca'nın kolunda uyuşmalar oluyordu. Ayhan, yerel ekipten iki arkadaşı yanına alıp Ahmet Hoca'yı Sivas Üniversitesi'nde kolunun filmini çektirmeye götürecekti. Ben de yerel ekiple birlikte Karadeniz ve Sivas'a giden arkadaşların geri dönmesini bekleyecektim. Gidenler dönünce onlarla birlikte tekrar Divriği bölgesine geçecektik.

Kırda Tartışma Süreci

Hasan

Avrupa'da başlayan tartışmalar, Türkiye'deki muhatapları ile görüşülmeden ülkedeki örgütlülüklerin de dahil olduğu Devrimci Yol hareketinin feshedilmesi ile sonuçlandı. Avrupadakiler, kararlarını soğuk bir mektupla kır üssünde örgütlü AGB'ye ilettiler. AGB, kır üssünde örgütlü yapılarla bu kararı, bugünü ve geleceği tartışmak ve yeni bir başlangıç oluşturmak için bir süreç başlattı.

Nisan'ın son haftasında AGB'den Ahmet, Ayhan, Necmi, İbrahim ve Şükrü'yle buluştuk. Gelen arkadaşlar olumsuz durumun sonuçlarını nispeten üzerlerinden atmış görünseler de moralleri sıfırdı. Olayı duyduğunda yerel siyasi birim de aynı yıkımı yaşadı. Üç, dört

gün beraber yaşayıp tartıştılar. Tokat-Sivas ve Ordu-Giresun bölgelerindeki arkadaşlarla durumu paylaşmayı ve tartışmaları örgütlemeyi nasıl yapacaklarını planladılar. Bu amaçla Necmi, İbrahim, o bölgeyi çok iyi bildiği için yerel birimden Habil ve Avrupa'ya gitme kararındaki arkadaş, Ordu-Giresun bölgesindeki Yerel Birimden arkadaşlarla görüşmek ve onları alıp Tokat'a geri dönmek için, Karadeniz'e doğru yola çıktılar. Yaklaşık üç hafta sonra döneceklerdi.

Karadeniz'den dönecek arkadaşları beklerken, AGB'den kalan arkadaşlarla yerel birimdeki arkadaşlar, tartışmalara parça parça devam ediyordu. Dünya sanki oradaki insanların üzerine göçmüş, umudu korumaya çalışan devrimcilerde istek ve azim dumura uğramış, eski cıvıl cıvıl ortam yok olmuş, bir tür karamsarlık karabasan gibi üzerlerine çökmüştü. Varlık yokluk tartışması da başlamıştı. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Herkes olağanüstü gergin ve bir içe göçme hali yaşıyordu. Ama herşeye rağmen, devrimci inanç, kararlılık, adanmışlık ve yoldaşlık bağları sımsıkı duruyordu.

Karadeniz'e giden arkadaşlar kararlaştırılan tarihlerde gelemediler. Onlar 3-4 gün daha beklendi. Hiç gelemeyebilecekleri düşünülmüyordu bile... Biraz geç kaldıkları ya da yolda oldukları sanılıyordu. Onları bekleyen 7-8 arkadaş tartışmaya başladılar. 8-9 gün süren bu süreçte de Karadeniz Bölgesinden gelen arkadaş olmadı. Gelemedi arkadaşlar...

Tartışma bittikten bir gün sonranın akşamı, Ahmet, Ayhan ve yerel siyasi birimden ben ve A, Sivas şehir merkezine gitmek için ayrıldık. Ortak yaşam ve mücadelenin bazı sorunlarını çözmek için yola çıktık.* Şehre gittiğimiz için yanımızda bel silahları, bir tane keleş

* Ayhan'ın bu süreçteki tavrına ilişkin bazı yerlerde yanıltıcı ifadeler yer aldı. Bu durumu açıklığa kavuşturmanın önemli olduğu düşüncesindeyim. Ayhan son defa AGB'den arkadaşları Şükrü, Ahmet Pehlivan, Necmi Karagülle ve İbrahim Levent ile birlikteydi. Ben de onlarla Yerel Birim ile birlikte buluştum. Ayhan, orada benimle gerillanın maddi sorunlarına çözüm bulmamız gerektiğini ve bu nedenle benim şehre giderek bu konuda araştırma ve hazırlık yapmamı istedi. O ise Avrupa'da başlayan tartışmalarla ilgili olarak Sivas'a gidecek ve onun dönüşünde maddi sorunları gidermek üzere buluşup bu sorunu çözecektik. Eğer Ayhan'ın kafasında kırdan ayrılınca geri dönmemek, yaşanan sürece ilgisiz kalmak, süreci tek yaşamaya başlamak gibi bir şey olsa idi, benimle sürecin maddi sorununu konuşmaz ve çözüm aramazdı. Yani tartışma sürecinin maddi sorunu, sonraki dönemi ayrı ve tek başına yaşamaya başlayacak olan birinin sorunu olamazdı. Ayhan'la (yolculuğun süresi hariç) buluşma takvimine ilişkin konuşmadık, çünkü erkendi. Zira önümüzde üç

ve bir mavzer vardı. Hava kapalı olduğu için çok karanlık olan bir gecede, zaman zaman yağmur altında yürüdük. Üşüdük... Orada Haziran geceleri bile soğuktur. Yürüdükçe ısınılır... Biz de öyle yaptık. Karanlık dönemi yarabilmek için, soğuk Haziran gecesini yara yara yol aldık.

Haziranda Ölmek Zor

Tartışmanın bittiği günün ertesi akşamı Ahmet, Ayhan, ve Yerel Siyasi Birim'den A ve ben Sivas şehir merkezine gitmek için diğer gruptan ayrıldık. Ortak yaşam ve mücadelenin bazı sorunlarına çözümler bulmak için yola çıktılar. Şehre gittikleri için yanımızda bel silahları, bir tane keleş ve bir mavzer vardı. Hava kapalı olduğu için çok karanlık bir gecede zaman zaman yağmur altında yürüdük. Üşüdük, oralarda haziran geceleri bile soğuk olur. Yürüdükçe ısınılır. Biz de öyle yaptık, karanlık dönemi atlatabilmek için üşüyerek karanlık Haziran gecesini yara yara yol aldık. Sabaha doğru tan atarken Cehet köyünün yol sapağını geçtik. Tarlaların içinden, çalıların yanından, ağaçların altından geçip öğretmenlerin evine vardık. Cehet köyü dağınıktır. Köyün yolunun gittiği bölüm ya da yukarı mahalle büyüktür. Okul da muhtarlık da oradadır. Köy, yola paralel küçülerek devam eder. Evler sanki tek sıradır. Bütün köy bölümleri arasında boşluklar vardır. Öğretmenlerin evi köyün orta kesiminde idi. Evler tek sıra hâlde yukarı mahalleden gelen yola ve akarsuya paralel sıralanmıştı. Evlerin arka kısımları tarlalara bakıyor ve köye gelen yolu görüyordu.

Öğretmenlerin oturdukları ev iki katlıydı. Birinci katı ahır, samanlık, depo olan normal bir evden daha yüksekçe idi. İkinci kata tahtadan yapılma bir merdivenden yine giriş kapısının önüne yapılmış tahta balkona ulaşılıyordu. Evin öbür yüzünde, balkon hizasında yapılmış 70-80 cm genişliğinde, köşesine tuvalet yapılmış bir tuvalet balkonu ve oraya açılan küçük bir kapı vardı. Bu balkonun

günlük yolculuk vardı. Yani bu tavrı ile Ayhan, tartışma sürecinin örgütçülerinden birisi idi. Bizim yürüttüğümüz tartışma sonunda da üç noktada ortak yaklaşım oluşmuştu:

1) Sürece ortak, dayanışmacı bir müdahalede bulunulması,

2) Şehirlerin öneminin artması nedeniyle şehirlere yönelinmesi,

3) Kırların tamamen boşaltılmaması, sembolik de olsa bir güç bırakılması.

kenarında korkuluk yoktu. Giriş kapısının önündeki balkondan oraya tutunarak geçilebiliyordu.

Kapıyı çaldık. Ses yoktu. Birkaç kez daha çaldık, yine ses yoktu. Ayhan, "Evde yoklar." dedi. Ayhan'la ben birkaç kez öğretmenlere gelmiştik. Öğretmenler devrimcileri seven, sol sempatizanı insanlardı. Onlar evde yokken tuvalet balkon kapısının nasıl açılabileceğini Ayhan'a göstermişlerdi.

Ayhan kapı girişi balkonundan tuvalet balkonuna geçti, kapıyı kısa sürede açtı. İçeri girdik. Kimse bizi görmemişti. Köpekler bile havlamamıştı. Gerillada gelenektir, evin içinde bile olunsa bir kişi nöbette kalır. Yine öyle yaptık. Ben ilk nöbeti aldım, diğerleri uyuma vaziyeti aldılar. Gerilla hiçbir zaman soyunup yatmaz. Hep giyinik, silahı yanında uyur. Arkadaşlar da elbiseleri ile uzanmış, tilki uykusuna yatmışlardı. Tan atmış, her taraf aydınlanmıştı. Uzaklardan horoz ötüşleri duyuluyordu. Evi tanıdığım için evin içinde biraz dolaştım. Ön tarafa baktım, arka tarafa baktım, anormal bir şey yoktu. Sonra sonra, motor horultusuna benzeyen sesler duydum. Kaldığımız oda, evin arka kısmına düşüyordu. O odanın penceresinden arkadaki tarlalar ve köye gelen yol geniş açılı olarak gözüküyordu. Perdeyi aralayıp baktım. Askerî cemseler köye geliyordu. Üç cemse gördüm ve hemen arkadaşları uyandırdım.

Evden çıkacak zamanı bulamadan çevrede askerleri gördük. Bu, şu anlama geliyordu. Köyde konuşlanmış askerî bir birlik vardı, günün ışıması ile birlikte bunlar köyün içine, çevresine dağılmışlardı. Ancak köy dağınık olduğu için asker yeterli olmadığından takviye birlik getirmişlerdi. Biz önce takviye asker getiren cemseleri duymuş ve görmüştük. Yoksa gördüğümüz askerler, çevreye o kadar kısa zamanda yayılamazlardı. Çevredeki askerler ev araması yapmıyor, tertibat almış şekilde bekliyorlardı.

Önce Ayhan giriş kapısının sol yanındaki pencerenin perde aralığından çevredeki askerleri görmüştü. Arka oda penceresinden de tarlaların içindeki askerleri görmüştük. Bulunduğumuz eve yönelik bir şey yoktu. Orada olduğumuz bilinmiyordu. Genel ev araması

için orada olduklarını anlamıştık. Ayhan saate bakarak "Daha çok erken." dedi. Diğerleri Ayhan'ı anlamışlardı, geceye daha çok vardı. Çatışma çıkarsa, çemberi yarmak için gece olana kadar dayanmaları gerekiyordu. Bu da eldeki silah gücüyle imkânsızdı.

Komutan Ahmet Hoca'ydı. Onun söylediği her söz, artık tartışmasız olarak emirdi. Hoca, "Bizi burada fark ederlerse buradan mutlak çıkmalıyız. Evde kalmaya devam edersek bizi imha ederler. Bizim burada olduğumuzu şimdilik bilmiyorlar. Ona göre davranacağız. Evden ayrılma durumu oluşunca ne yapacağımızı söylerim. Her hâlükarda yönümüz karşıdaki orman." dedi.

Evde saniyeler saatler gibi geçiyordu. Sanki zamanın durduğu bir evrendeki kara deliğin ağzındaydık. Evrendeki kara delik sonsuza kadar yok olmaktı. Nefesler tutulmuş, zorunlu hâller dışında konuşmuyor, işaret diliyle anlaşıyorduk. Gerektiğinde konuşan Hoca'ydı. Keleş, ana giriş kapısını tutan Ayhan'daydı. Tuvalet balkon kapısı emniyetliydi. Arka oda penceresinden çevreyi gözetliyorduk. Gelen seslerle birlikte anladık ev araması yaptıklarını. İlla ki buraya da geleceklerdi... Çok beklemedik, tahta merdivenden çıkan askerlerin ayak seslerini duyduk. Ayhan kapının yanında tetikteydi.

Askerler, "Kapıyı açın, arama var." diye bağırırken bir yandan da yumrukları ile kapıya vuruyorlardı. Bunu birkaç kez tekrarladılar. İçerde tık yoktu, nefesler tutulmuş, zaman durmuştu. Öksürmek, gölge vermek her şeyi berbat edebilirdi. "O evde öğretmenler oturuyor. Evde yoklar şehre gittiler." diyen bir kadının kurtarıcı sesi duyuldu. Kadın bilmeden imdadımıza yetişmiş, askerlerin daha da hırçınlaşıp kapıyı zorlamalarını, kapının önünde daha fazla kalmalarını engellemişti. Biz de rahatladık, umudumuz çoğaldı ama yine de tehlike yüksekti.

Sessizdik, sakindik, ne kadar zaman geçtiğini bilmiyorduk ama tahminen on dakika civarındaydı. Dışarı bakmak, ne olduğunu anlamak, daha da rahatlamak ya da başka bir reaksiyon göstermek için sabırsızlık, giderek artıyordu. Sanki gerilla sabrı çatlıyordu. Gerilla disiplini, sabretmenin gereği unutulmuş gibiydi. İçerde biraz daha

rahatlamıştık. Bu rahatlama iyi olmadı, taş gibi olan buzun kütlesi yumuşadı, kızgın demirin su ile buluşmasındaki şoka benzer bu travmatik rahatlama iyi olmadı. Kara deliğin karşı konulmaz çekim gücüne dayanamadık. Ayhan Ahmet Hoca'ya dışarı bakacağını söyledi. Hoca kararsızdı, eliyle dur işareti yaptı. Bir süre sonra Ayhan, aynı isteğini yineledi. Dışarıda sessizlik hâkimdi. Hoca onayladı ve Ayhan tuvalet balkon kapısını, arkasında ne olduğu bilinmeyen kara deliğe doğru araladı. Ayhan araladığı kapıdan askerleri gördü. 7-8 asker tam karşıdaydı. Askerlerden birisi, aralanan kapıyı hemen fark etti ve "İçeride birisi var!" diye bağırdı. Ayhan kapıyı hemen kapattı. Askerler hızla eve yöneldiler. Tahta merdivenlerden gürültülü bir biçimde yukarı çıktılar. İkisi evin kapısına küfürler ederek yüklenirken diğer ikisi tuvalet balkon kapısına yönelmek için o tarafa geçmeye çalışıyordu. Bu esnada Ahmet Hoca, "Evden çıkıyoruz." dedi ve ekledi: "Ayhan kapıyı açınca, Hasan önce sen atla, karşıyı al. Sonra, A sen arka kısmı al, ben de önü alırım. Karşı ormana ulaşacağız."

Birkaç saniye bekledikten sonra "Ayhan aaaç!" diye bağırdı. O arada iki asker dar olan tuvalet balkonuna geçmişti ama kapının sağına geçemedikleri için kapı açılınca kapının arkasında dar alanda sıkışıp kalacaklardı. Ayhan kapıyı açtı, balkon kapısını geriye iterek askere yasladı. "Teslim olun lan!" diye bağıran tok sesi yankılanırken keleşin namlusunu askerin birinin göğsüne vurarak dayadı. Onun bu tok sesi, Devrimci Yolcuların irade beyanı olarak Tükiye'nin dağlarında ve şehirlerinde hâlâ yankılanmaktadır. Ayhan'ın kapıyı askerle arasına alıp yüklenmesi, kapı ağzını boşaltmıştı. Ayhan keleşin namlusu ile askeri göğsünden dürtüklerken ben fırladım, balkondan aşağı atladım, üç-dört metre sonra çömeldim ve karşıda duran askerlere doğrulttum silahımı. Arkadan A atladı ve evin arka köşe tarafını aldı. Hoca atlarken dar bir balkon köşesine sıkışmış askerler, "abi" diyordu. Ayhan keleşi Hoca'ya doğru, aşağıya attı ve hemen ardından kendisi de atladı. Önce Ayhan hiç durmadan dağa tırmanma noktasındaki küçük akarsuyu geçti ve geri dönüp durdu. A da o yöne koşmaya başlamıştı. Ben de koştum. Askerler şaşırmış,

ne yapacaklarına karar veremiyorlardı. A ve ben, Ayhan'ı geçip biraz tırmandık ve durduk. Hoca da yanımıza ulaşınca tırmanış başladı. Hoca "Daha hızlı!" diye bağırdı ve ardından geriye doğru koruma ateşine geçti. Bu da gerillanın cevabıydı. Askerler ise yoğun bir yaylım ateşine başladılar. Evden çıkma eylemiyle Hoca'nın koruma ateşine başladığı an arasında geçen süre, bir dakikadır. İnanılmaz bir hız ve çabukluk... Gerillaya yakışan da buydu.

Tırmandığımız dağ dikti ve yer yer ağaçlıktı. Hemen yanımızda, daha çok açıklıkların arasında oluşmuş, çevresi ağaç, çalı ve küçük şıvgınlarla kaplı, eni iki ile dört metre arasında değişen, derinliği bir insan boyu olan bir derecik vardı. Derenin kalabalığı bizi korurken, derenin belirginliği ve Hoca ile Ayhan'ı hedef yapıyordu. Nişan alınamazlardı ama bütün ateş yoğunluğu da o yöne doğruydu. Bu gibi durumlarda koşarken arada beşer altışar metre mesafe bırakarak ilerlemek kuraldı. Öndeki ile en arkamızdaki arasındaki mesafe yaklaşık 25-30 metreydi. Tabancalar işlevsizdi. Balkondan atlarken mavzerin dipçiği kırıldığı için o da işlevsizdi. Kurşunlar havada uçuşuyordu. Yapraklara çarpan kurşunların sesi, taşlara çarpanların çınkısına karışıyordu. Her tarafı kesif bir barut kokusu kaplamış, adeta ölüm kokusu barut kokusu olarak havayı kuşatmıştı. Onlarca G3'ten çıkan binlerce merminin hepsi de ıskalamadı.

Dereciğin sonu açıklıktı. Yer yer çok kısa makiler, en uzunu 50-60 cm meşe çalıları bizi korumuyordu. Dereciğin bitimine yakın Ahmet Hoca vuruldu. Ayhan, dereciğin bitimindeydi ve orada hâlâ ağaçların koruması vardı. Hoca yaralı olarak biraz daha yürümüş olabilir. Biz ikimiz, dereciğin de ağaçların da korumasının dışındaydık. Onların gelmelerini beklerken Ayhan'ın Ahmet'i omuzladığını gördük. Dereciğin bittiği yer nispeten düzdü. Ayhan, Hoca'yı orada yavaşça, incitmeden yere uzattı. Yoldaşlık nasıl duygu yüklüyse bir yoldaşı ölümün kıyısında bırakmak da o kadar acı ve taşınması zor bir yüktür. Ayhan bu yükü omuzladı. Bir an için bakıştılar... Acı, hüzün, sevgi, saygı, hepsi o anda bir arada yaşandı. Ayhan silahları aldı, doğruldu. Son kez baktı yoldaşına, iki üç adım attı, geriye döndü

ve nara atarak bir kalem taradı köy yönünü. Ben sağ çaprazda, 10-12 metre yukarıda, çalıların arasındaydım. İki yoldaşımı ağır çekim bir film sekansını izlermiş gibi izliyor, adeta yaşananları hafızama kaydediyordum. A ise benim 5-6 metre sağında, biraz daha enginde, aynı şekilde olanları izliyordu. Ayhan, ön çaprazda açıklıktaydı artık ve ateş olanca yoğunluğuyla devam ediyordu. Ben hareket edemiyor, bir yandan da gayri ihtiyari Ayhan'ı izliyordum. Hepimiz ateş altındaydık, bekleyemezdik. O anda, Ayhan'ın ağzından duman çıktığını ve Ayhan'ın arkadaki bacağının üzerinde geriye doğru kaykılarak düştüğünü gördüm. Ağzımdan, derinlerden gelen bir "Ayhan!" çığlığı koptu. Ayhan kafasından almıştı kurşunu ve hemen oracıkta öldü. Çok büyük bir ihtimalle Ahmet Hoca da Ayhan'ın ölümünü gördü. Ölmeden önce büyük bir acı daha yaşamış olmalıydı. A konum olarak Ayhan'a daha yakındı. Çok hızlı bir şekilde silahları aldı, ikimiz koşmaya devam ettik. Hiçbir devrimcinin yaşamak istemeyeceği acı bir gündü. Yarım saat sonra öyle bir yağmur başladı ki o yoğunluktaki yağış gerçekten istisnaydı. Sis çöktü, o nedenle helikopter kaldıramadılar. O yağmur altında ciğerlerim sanki susuzluktan ölecek gibi kavruluyordu. Susuzluk değildi ciğerlerimi kavuran, yoldaşlarımı kaybetmenin acısıydı. O acı hâlâ taze...

Kayıplar Durmuyor

Şükrü Yılmazer

Ceğet'teki çatışmayı ve iki kişinin öldürüldüğünü bir gün sonra öğrenmiştik. Buluşma yerinde iki gün daha bekledik. Arkadaşlara ölenlerden birinin Ahmet Pehlivan olabileceğini söyledim. Biraz kilolu oluşundan, geride kalıp vurulabileceğini düşünmüştüm.

Bu arada bizim bulunduğumuz bölgede de operasyonlar başlamıştı. Ormanın içinde kalıyorduk. Çevrede askerleri görünce daha sık ağaçların arasına doğru çekildik. Asker bizim orada olduğumuzu bilmiyordu. Bizi de görmemişlerdi. Ormana dağılmadan sırttaki yoldan gidiyorlardı. Yolla, sipere yattığımız yerin arası 30-40 metre kadardı. Askerleri görüyor, aralarındaki konuşmaları dinliyorduk.

Hepsi seçme askerdi. O sırada pusudaki arkadaşlardan biri bir espri yapmaz mı? "Yahu! Bu askerleri Amerika'dan mı getirmişler? Gözüme ızbandut gibi görünüyorlar. Yoksa korkudan mı öyle görüyorum?" Bastık kahkahayı... Bir arkadaş bizi uyardı: "Susun, duyacaklar." Akşam üzeri, operasyonun tamamlandığını belirten silah sesini duyduk. Operasyonu kazasız belasız atlatmıştık.

Karadeniz'deki arkadaşlar da Ceğet köyündeki çatışmayı duymuşlar. Niksar bölgesine kadar gelmelerine rağmen, durumu tartışıp geri dönmeye karar vermişler. Ve Haziran ortalarında bir ihbar sonucu yapılan operasyonun içinde kalmışlar. Çıkan çatışmada İbrahim Levent, Necmi Karagülle ve Habil İrgül öldürülmüş. Üç arkadaş da yaralı yakalanmış. *

Haziran, arkadaşlarımızı yemeye devam ediyordu. Gerilla birliğinden birlikte ayrıldığımız beş arkadaştan dördü öldürülmüştü. Arkadaşların öldüğüne mi yanacaktık yoksa hareketin durumuna mı?

Artık kır üssünde dolaştığımız bütün hat boyunda operasyonlar yapılıyordu. Hatta, pek çok bölgede hazır bekletilen operasyon timlerinin olduğunu duyuyorduk. Biz de operasyonların sıklaşmasından ve iki gün fazladan beklediğimiz hâlde, Karadeniz'deki arkadaşların da gelmemesinden dolayı, Divriği bölgesine geçmeye karar verdik. Üç gün sonra arkadaşların yanındaydık. Onlarla konuştuğumuzda, sonbahardaki genel konferans kararının hâlâ geçerli olduğu kararını tazeledik.

Bu bölgede on gün kadar kaldıktan sonra önce Turhal'a, sonra Malatya'ya gitmeye, oradaki durumları öğrenmeye karar verdim. Uzun zamandır görmediğim ve çok özlediğim Turhal'a doğru yola koyuldum.

Kır Deneyi Üzerine

Her şeyden önce aramızda gelişen demokrasi kültürüne, hareketimize ve kendimize güveniyorduk. Yapmaya çalıştığımız işin doğruluğuna ve gerekliliğine inanıyorduk. Genç olmak ve zorlu fiziksel

* 21 Haziran 1984

koşullara dayanabilmek, ilişkiler gelişip güçlendikçe başarılı olmak, bizi daha da moralli ve dirençli yapıyordu. Dağlarda nasıl yaşanılacağını, nasıl ayakta kalınacağını öğrenmiştik. Politikalarımız insana yakın ve güven veren politikalardı.

Kır deneyimimiz bu ülkenin sosyalistlerinin, devrimcilerinin ilk uzun erimli, organize deneyimiydi. İlklerin zorluklarını yavaş da olsa aşmaya çalışıyorduk. Biz bu toprakların çocuklarıydık. Bu toprakların geçmişine, biriktirdiklerine güveniyorduk. Taşıdığı potansiyele, insanlarına güveniyorduk. O insanlara, bir şey anlatınca arkamızdan gelecek bir yığın gibi bakmıyorduk. Onlar, yaşanılası bir dünyayı birlikte kuracağımız, içlerinde eriyeceğimiz eşitlerimizdi.

İnsanlarla buluşabilme noktasında çok önemli adımlar atmıştık. Geleceğe dair ne düşünüyorsak ilişkilerimizde bugünden yeşeriyordu. Bizi seven çok insan vardı. "Hadi!" desek yanımıza gelecek çok genç vardı. Silah taşıyorduk ama onun esiri değildik. "Amaca ulaşmak için her yol meşrudur." tarzı bize yabancıydı. Aksine, "Bugün nasıl yaşıyorsak, ne yapıyorsak, yarın kuracağımız şey de o olacaktır, biz yaptığımız şeyiz." diyorduk.

Bizi ilgilendiren, ama bizsiz alınan kararların yarattığı olumsuzluklara rağmen buralarda yaşayabilir miydik? Bunun için gerektiği kadar kararlı davranabildik mi? Kendimizinkiyle birlikte, bize güvenen insanların morallerini ne kadar bozduk? Sorular çoğaltılabilir... Sonuçta bu süreçte çok güzel insanlar tanıdık, çok güzel anılar biriktirdik. En güzel arkadaşlarımızı yitirdik. Kötü olana direndik, yeni ve güzel olanı kurmaya çalıştık. Bu toprakların, kökleri kadim tarihe uzanan haklı direnişlerine bir halka da biz olduk...

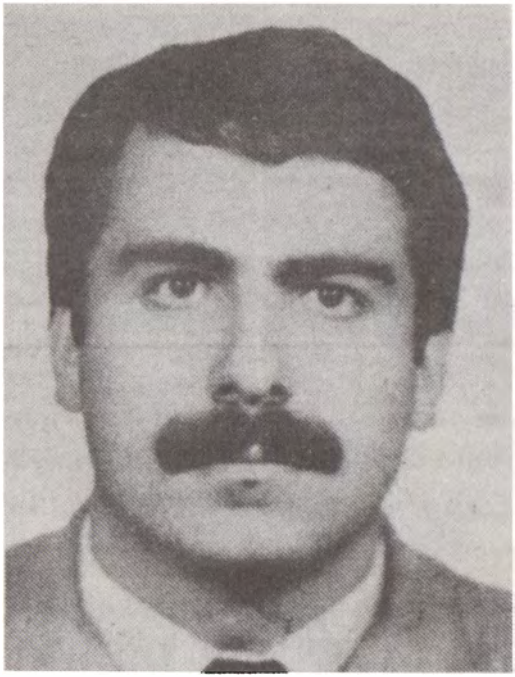

Ahmet Pehlivan

Ahmet Pehlivan, 1975'te ODTÜ'de öğrencilik günlerinde

Ayhan Gökvelioğlu

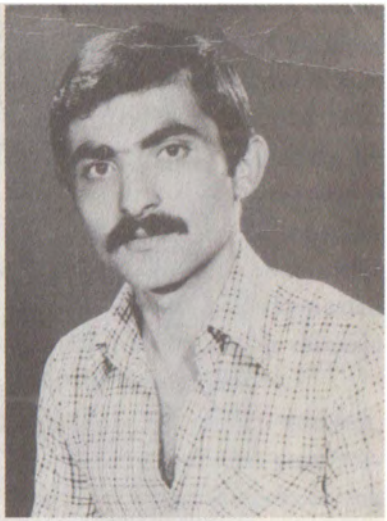

Bayram Lafçı

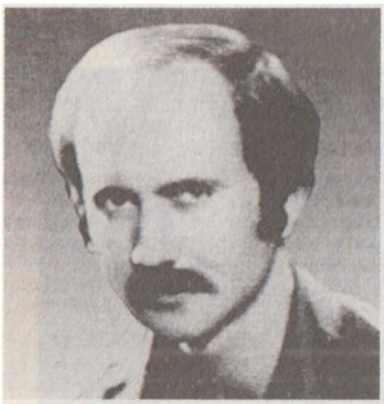

İbrahim Levent

İbrahim Levent, çocukluk günlerinde

Yaralı olarak ele geçen Dev-Yol militanı Sevim Oktem (solda) ile Erdoğan Resimci ve Harun Korkmaz isimli militanlar da, silahları ile birlikte yakalandı.

Ünye'de operasyon

Habil İrgül, Necmettin Karagülle ve İbrahim Levent isimli Dev-Yol militanları ölü olarak ele geçti.

● Güvenlik güçlerine ateş açan yasadışı Dev-Yol üyesi 6 teröristten üçü öldü, biri kadın, 3 kişi de sağ olarak ele geçirildi.

FATSA (Ordu) - Ünye İlçesi'nin Çiğdem Köyü'nde saklandıkları belirlenen yasadışı Dev-Yol örgütü mensubu 6 teroristin güvenlik kuvvetlerinin "Teslim ol" çağrısına ateş açarak karşılık vermesi sonucu çıkan çatışmada, teröristlerden 3'ü ölü, 3'ü de sağ olarak ele geçirildi.

3. Ordu ve Erzincan Sıkıyönetim Komutanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre Fatsa, Ünye, Perşembe ilçelerinde adam öldürme ve çeşitli terör olaylarına karışan ve haklarında gıyabi tutuklama kararı bulunan militanların, Fatsa ve Ünye ilçelerinin dağlık arazisinde, çeşitli mağaralarda barındıkları saptandı. Son olarak Ünye İlçesi'nin Çiğdem Köyü'nde bir evde saklandıkları belirlenen teroristlere 2) Haziran günü, güvenlik kuvvetlerince gerekli önlem alındıktan sonra "Teslim ol" çağrısında bulunuldu. Bu çağrıya teröristlerin otomatik silahla karşılık vermesi sonucu çıkan çatışmada, haklarında gıyabi tutuklama kararı bulunan Fatsa Eski Halkevleri Başkanı Habil İrgül, Necmettin Karagülle ve

(Devamı Sa. 9. Sü. 1'de)

1984'de Ünye'deki çatışma sonrası Günaydın gazetesi haberi

Gerilla birliği, Fatsa 1983

5. BÖLÜM

EMNİYET VE CEZAEVİ GÜNLERİ

Dev-Der Merkezli Operasyon

Şükrü Yılmazer

Temmuz 1984'te Turhal kırsalına geldim. Amacım son gelişmeleri öğrenip ne yapacağıma karar vermekti. 1980'den önce cezaevine giren yaklaşık on arkadaşımız Turhal ve Zile cezaevlerinde; 1980 sonrası tutuklanan arkadaşlarımız Halis, Rıza, Ertan, Elvan ve Cengiz de değişik cezaevlerinde kalıyorlardı. Onların dışında, özellikle halktan hiçbir ilişkimiz bizim yüzümüzden tutuklanmamıştı. Turhal'da kaldığım iki ay boyunca, gözden uzak ve güvenilir ilişkilerimizde kalıyor, sık sık da yer değiştiriyordum. Uygun zaman ve yerlerde de devrimci arkadaşlarımla buluşup durum değerlendirmeleri yapıyorduk. Bağlantılarımı da Turhallı ilişkimiz Sadık Baydemir'le götürüyordum.

Necati Asav'ın öldürülmesinden sonra gerçekleşen kahve baskınından dolayı, faşistlerin düzmece ve yalancı tanıklıklarıyla Zile'de yatan dört Devrimci Yol sempatizanı arkadaşımızla birlikte tutuklanan beşinci kişinin, bizlerle siyasi bir bağı yoktu. Faşistler onun ismini, "Necati Asav'ın kayınbiraderidir, olaya karışmıştır." diye vermişlerdi. 1984 yazında, mahkemenin son aşamalarına doğru bu kişi, savcılığa bir dilekçe yazıp olaya karışanlar arasında benim ve bir arkadaşımın daha ismini vermiş. Savcılık da bu kişiden daha detaylı bilgiler alıp bunların yanına, Turhal'da sonuca bağlanmayan olayların dosyalarını da ekleyerek bazı devrimci öğretmenlerin ve işçi arkadaşların da içinde bulunduğu, Dev-Der merkezli bir operasyon

düzenledi. Gözaltına alınan arkadaşlarımız, 1980'den beri dokunulmayan arkadaşlarımızdı. Bu gözaltılar sonucu benim de Turhal çevresinde dolaştığım açığa çıkmıştı.

Gelişmeleri öğrendiğimde, operasyon bölgesinden uzaklaşmak için devrimci bir arkadaşım aracılığıyla, onun bölgedeki en uzak köylerden birinde yaşayan tanıdıklarının yanına traktörle gittim. Burada birkaç gün kaldım. Aklım hep operasyondaydı. Pek çok arkadaşım tutuklanmıştı. Onların o sırada işkencede olduklarını düşünmenin verdiği üzüntü ve aranır durumda olmanın yarattığı tedirginlik ile engel olamadığım bir huzursuzluk içindeydim. Böyle bir durumda, aynı yerde uzun süre kalmamalı, sık sık yer değiştirmeliydim. Daha önce Halis'le kaldığımız ve yakınlarda olduğunu bildiğim bir köyün mezrasında yaşayan, güvenilir bir ilişkinin yanına gitmeyi planladım. Evdekilere, o köye nasıl gidebileceğimi sormam gerekiyordu. Ama nereye gittiğimin belli olmasını da istemiyordum. Hedef şaşırtmak için, değişik yönlerde bulunan birkaç köyü sordum. Daha sonra, köyün etrafında dolaşmaya çıkmış gibi yaparak kaldığım evden ayrıldım. Kimseye haber vermeden ayrılmak, beni iyi misafir eden ev sahiplerine biraz kabalık gibi de olsa nereye gittiğimi bilmemeleri, benim için de onlar için de daha iyiydi. Bir terslik olursa evdekiler en fazla değişik köylerin ismini verebilirlerdi.

Evinde Yemek Yedik

Muharrem Durmaz

Şükrü'yle bir gün kalıp Turhal'a geri dönmüştüm. Bizi traktörüyle köy yoluna kadar bırakan arkadaşı yakalamışlar. Ben de arandığımı duydum. Köye, Şükrü'nün yanına dönmeye karar verdim. Turhal'ın çıkışına kadar yürüyüp köy arabasına bindim. 2 km kadar sonra, yola karakol kuran polisler kimlik yoklamasında beni tutukladılar. Gözlerimi bağlayıp köye götürdüler. Vardığımızda arabadan indirip gözümü açtılar. Yanıma getirdikleri arkadaşı göstererek kendisini tanıyıp tanımadığımı sordular. "Tanıyorum. Bizim köylümüzdür ama kaçak olduğumuzu bilmiyor. Sadece evinde yemek yedik." diye

cevap verince köylümü bıraktılar. Sonra beni Tokat Emniyetine götürdüler. Şükrü'yü ele geçiremedikleri için sevinmiştim.

Yakalanışım

Şükrü Yılmazer

Arazide, tarif üzerine bile olsa hedefi bulmada oldukça yetkinleşmiştim. Aradığım köyü kolay buldum ve içine girmeden doğru yaylasına yöneldim. Alt tarafı orman, üst tarafı çıplak bir sırtın arasında yer alan bir düzlüğe kurulan iki çadırda yaşıyorlardı. Beni çok iyi karşıladılar.

Akşam olmuş, güzel bir yemeğin ardından tatlı bir sohbete dalmıştık. Birden çoban köpeklerinin sırta doğru havlayarak koştuklarını gördük. Köpekler yabancı birilerinin kokusunu almıştı. Ben hemen alt taraftaki ormanda mevzilendim. Bulunduğum yerden, birilerinin "Köpekleri tut!" diye bağırdıklarını duydum. Çadır sahibi, onlara kim olduklarını sorduğunda ise bir kişi, "Dede! Biziz!" diye cevap verdi. Bu kişi, ayrıldığım köyden birisiydi. Misafir olduğum arkadaş da gelenin bağlı bulunduğu ocağın dedesi olduğu için, ona böyle hitap ediyordu. Kulağıma başka sesler de geliyordu. Dede, benim de duymamı sağlamak için yüksek sesle konuşarak, "Ne adamı? Buraya kimse gelmedi." dedi. Bir süre konuşmalar devam ettikten sonra gelen kişilerin uzaklaştıklarını, dedenin onları yüksek sesle uğurlamasından anladım. Dede, gidenlerin uzaklaştıklarına emin olduktan sonra ormana yanıma geldi. "Gelenler sivil polisti. Seni arıyorlar. Koltuk altlarında otomatik silahlar var." dedi. İzimi iyi sürmeye başlamışlardı. Yanıma biraz azık alıp çadır sakinleri ile vedalaşarak oradan uzaklaştım. İki gün kırsalda dolaşıp tekrar Turhal'a yakın köylere indim. Operasyon hakkında son gelişmeleri öğrendim. Gözaltına alınanların sayısı çoğalmıştı. Bilgi alabilecekleri herkesi topluyorlardı. Bunların arasında, benim hakkında en taze bilgilere sahip olan Sadık Baydemir de vardı. Onu konuşturarak beni köye traktörle bırakan iki arkadaşımı da gözaltına almışlardı. Gidebileceğim her yere operasyon yapıp yayladaki ilişkiye kadar uzanmışlardı.

Sadık, Divriği ve Malatya'daki ilişkilerimi de biliyordu. Acil olarak önlem alsınlar diye onlara, "Kardeşim Ayşe hastalandı. Hastanede yatıyor. Ben gelemiyorum." diye şifreli yıldırım telgraf çektirttim. Artık yoğun bir şekilde aranıyor, kendimi bir "av" gibi hissediyordum.

Gerideki Sivas ve kırsalı, Malatya'ya giden yollar, hepsi kara yolundan ve kırsaldan kapalıydı. Bölgede yoğun aramalar ve operasyonlar yapılıyordu. Çok istememe rağmen şimdilik o yöne geçişim imkânsız gibiydi. Önümdeki Amasya yolu da aynı yoğunlukta denetleniyordu. Kullanabileceğim tek güzergâh, Zile yönüydü. Bütün bunları düşündüğümde, bir süreliğine İstanbul'a gitmeyi denemek tek çözüm gibi duruyordu. 1980 öncesi birlikte mücadele ettiğim arkadaşların bir kısmı oraya yerleşmişti. Onların dışında da bildiğim bazı ilişkiler vardı.

Turhal çevresinde, Sadık'ın bilmediği güvenli ilişkilerim de vardı. Sivas kırsalından tanıdığım bir ilişkimiz, Turhal'ın kenar mahallelerinden birine yerleşmişti ve onu benden başka tanıyan hiç kimse yoktu. Üzerimdeki malzemeleri orada bırakıp yaklaşan bayrama kadar orada kalmayı ve yol aramalarının azaldığı bayram günlerinden yararlanıp İstanbul'a doğru yola çıkmayı deneyecektim. Yanında kaldığım ilişkimiz, benim gerçek adımı ve Turhallı olduğumu bilmiyordu. Bir hafta onda kaldım. Beni çok iyi ağırladı. Aynı mahallenin alt tarafında kız kardeşim kalıyordu. Onların yanına bir şekilde gidip enişteme Zile üzerinden İstanbul bileti aldırmayı planlıyordum. Bir gece yarısı yanlarına gidip hem gelişmeleri öğrendim, hem de Zile'ye gidip bilet almasını ve bileti belirttiğim tarih ve saatte, arazide tarif ettiğim yere getirmesini istedim. Zile'ye kadar 20 km'lik yolu yaya olarak geçip orada, ilçeye yakın bir mesafede otobüs saatine kadar oyalanacak ve Yozgat üzerinden İstanbul'a gidecektim.

Kız kardeşimle vedalaşıp kaldığım eve döndüm. Ertesi gün, enişte mle buluşacağım saati beklemeye başladım. Kaldığım ev, kanal boyu devam eden mahallenin ana yolunun 30 metre içerisindeydi. Buluşma saatine doğru, üzerimdeki bütün fazlalıkları ev sahibi arkadaşıma bıraktım. O sırada arkadaşımın kapı önünde oturan annesi,

bize seslenerek bahçeye birinin girdiğini ve eve gelmeden kaybolduğunu söyledi. Arkadaşla bahçeyi dolaştık. Kimseyi bulamadık. Arkadaş, annesinin artık bunamaya başladığını söyledi. Gülüştük...

Buluşma vakti yaklaşıyordu. Evden ayrıldım. Hava yeni kararmıştı. Eve 300 m. kadar mesafede olan buluşma yerine doğru yürümeye başladım. Yoldan, arkası kasalı arabalar geçiyordu. Arabaların bu saatte, buradan geçmesine bir anlam veremedim. Buluşma noktasının yakınında bulunan mezbahadaki köpekler, etraftaki bir şeylerden etkilenmiş, huzursuz bir şekilde havlıyorlardı. Buluşma noktasındaki tarlanın içine girip eniştemi beklemeye başladım. Beş dakika kadar sonra gözüktü. Yalnız olduğunu gözlemleyip ıslık çaldım. Sesime doğru yürüyüp yanıma geldi. Biraz heyecanlıydı. Bunu, bu tür şeyleri yapmaya alışık olmamasına yordum. Bileti sordum. Aldığını söyledi. Karşılıklı bağdaş kurup yere oturduk. Bir sigara yaktı. Burası sigara içilecek yer değildi ama iki dakika sonra ayrılacağımızı düşünerek ses çıkaramadım. Sanki bir şey söylemek istiyor, sonra cesaret edemeyip vazgeçiyordu. Sırtım yola dönüktü. Köpekler aynı huzursuzlukla bir şeylere doğru bağırmayı sürdürüyor, eniştemin tedirgin davranışları devam ediyordu. Onu bu durumda daha fazla tutmamak için, birkaç şey daha konuşup herkese selamlarımı ilettim. Kalkmak için hareketlenmiştim ki eniştem beni arkaya doğru itti. Herhalde yoldan birileri geçiyor, bizi burada görmesinler diye böyle davrandı, diye düşündüm. Ama gariplikleri devam ediyordu. Birden hiç beklemediğim bir anda üzerime çöktü. Şaşırmış ve boş bulunmuştum. Şaşırtmaya devam etti. Belimden silahımı çekip tarlaya fırlatarak "Gelin! Gelin!" diye bağırmağa başladı. Güçlü kuvvetli, güreş tutan biriydi. Onu üzerimden atmaya çalışıncaya kadar, etrafımda bir sürü polis belirdi. Eniştemin oyununa gelmiştim!

Güvendiğim biriydi. Bana bile bile kötülük yapacağını düşünmüyordum. Ona bunları yaptıran neydi? Özür diler gibi, durmadan "Senin iyiliğin için!" diye bağırıyordu. Ellerimi arkamdan kelepçelediler. Kollarımda başımı sürekli yere bastıran iki güçlü polis, arkamda beynime dayanmış bir silah, çevremde tüfeğini bana

yönlendirmiş pek çok asker!.. Etrafımda bu kadar polis ve asker varken başımı sürekli yere bastırmalarının gereği yoktu. Sanki bir şeyleri görmememi istiyorlardı. Bütün gücümle kollarımı çırparak koltuk altımdan geriye doğru bakmayı başardım. Arkamda polislerin arasında yürüyen birinin belden aşağı kısmını görebildim. Yüzünü görmeme gerek yoktu. Badi badi yürüyüşünden onu teşhis ettim: Sadık Baydemir'di. Mesele belli olmuştu.

Enişte min çok sonraları anlattığına göre, Sadık Baydemir, bir gün evlerine gelmiş. Enişte m onu görünce şaşırarak "Sadık sen içerde değil miydin?" diye sorunca Sadık, "Beni bıraktılar enişte ama operasyon sürüyor. Şükrü buralara uğrarsa dikkatli olsun." diye yanıt vermiş. Enişte m, bütün arkadaşlarıma güvendiği gibi Sadık'a da güvenip söylememesi gerekeni söylemiş: "Merak etme sen. Zile'den bilet aldım. Akşam buradan ayrılacak." Sadık bir süre daha sohbete devam ettikten sonra evden ayrılmış. Enişte m de bir süre sonra sokağa çıktığında izlendiğinin farkında değilmiş. Bir süre yürüdükten sonra sivil polisler, enişte min önüne çıkıp karakola kadar gelmesi gerektiğini söylemişler. Karakolda da, "Şükrü'yle bağlantı hâlinde olduğunu, Zile'ye gidip bilet aldığını biliyoruz. Şükrü'nün giydiği elbiseden, taşıdığı silahlara kadar her konuda bilgimiz var. Olabileceği her yeri izliyoruz. Senden bize yardımcı olmanı istiyoruz. Kıstırdığımız yerde, çatışma sonucu ölme ihtimali yüksek. Biz onu sağ yakalamak istiyoruz. Bunun içinde desteğin lazım. Eğer sen bize yardımcı olursan cezasını çeker ve çıkar. Yardımcı olmazsan başına gelecekler den sen de sorumlu olursun." diye baskı yapmışlar. Enişte m o anlarını, "Zor durumdaydım. Ya yakalanman için iş birliği yapacak ya da büyük olasılıkla, bir çatışmada öldürüldüğünü duyacaktım. Ölmeni istemiyordum. Cezaevinde olman, mezarda olmandan daha iyiydi. Zor günler geçirecektin ama yaşayacaktın. Yakalanmana yardımcı olmak, bana daha doğru geldi." diye anlatmıştı.

O güne kadar pek çok pusuyu, devamlı tetikte olarak, çevredeki değişiklikleri sürekli gözleyerek boşa çıkarmıştım. O günse, ilk defa yazılamaya çıkmış bir gencin acemiliğindeydim. Arkadaşımın

annesinin "Bahçeye biri girdi." uyarısı; olmaması gereken bir saatte gördüğüm, birbirinin aynısı arkası kasalı araçlar; tarlanın çevresinde pusuya yatmış polis ve askerlerden huzursuz olmuş köpeklerin, sanki "Gitme, sana pusu var." der gibi sürekli havlamaları... Başka zaman olsa, o gece farkına vardığım tek bir belirti bile beni tetiklerdi, pozisyon değiştirirdim. O günse, bunca belirtiyi fark etmeme rağmen, sanki bilincim kilitlenmiş gibi değerlendirme yapamamıştım. Enişteme duyduğum güven ve birkaç saat sonra Turhal'dan ayrılacak olmanın verdiği rahatlık da yakalanmamda etkili olmuştu. Sonuçta yakalanmıştım. Hem de hiç istemediğim bir şekilde... 4 Eylül 1984, benim kişisel tarihimin kara günlerinden biri oldu. Kara ve kendime en çok kızdığım günlerden biri...

Gerilla birliğinin ilk toplantısında, komutanın yaptığı konuşmadan yaptığımız sohbetlere kadar, kendimizi hep "Kızıldere'dekiler gibi" davranacağımıza o kadar alıştırmış, bu ruh hâlini o kadar içselleştirmişiz ki! Düştüğümüz bazı pusularda bu kararımızı adeta test etmiştik. Hele bir tanesinde, sıkıştırıldığımız köy evinde ölüm, birazdan açılacak dış kapı kadar yakındı. Beraber olduğum yoldaşımla vedalaşmış, kapının açılmasını bekliyorduk. Hayatım bir film gibi gözlerimden akıp geçmişti. O zaman, "Kızıldere'dekiler gibi" kararımızı ne kadar içselleştirdiğimizi deneyimlemiştim. Dolayısıyla bu şekilde yakalanmayı kabul edemiyordum. Gerilla birliğinin dağılmasının yarattığı hayal kırıklığı, başta Ayhan ve Ahmet olmak üzere kısa zamanda verilen bir sürü kayıp, örgütsüz ve yalnız kalma hissi, bütün bunların yarattığı moral yitimi; atikliğimi ve tez canlılığımı eksiltmiş, her şey sanki kör anıma denk gelmişti.

Günlerce kendime kızdım. Hakaretler ettim. Artık sorgular, işkenceler ve belki de ömrümce sürecek bir mahpusluk beni bekliyordu. Çocukluğumun göç yolları, gençliğim ve dağlar... Hep açık havada yaşamıştım. Dağlar ve yolların sınırsızlığını tatmış, havasını solumuştum. Artık saatler süren yürüyüşlerin yerini, on adımlık voltalar alacaktı. Ustaların geçtiği yollardan ben de geçecektim.

Tokat Emniyeti

Murat Karacaoğlu

Turhal'da başlayan operasyonda gözaltına alınan Dev-Der'li ve Dev-Der bağlantılı 60'a yakın insan, Tokat'ta gözetim altındaydık. Dernek üyeliği burada Devrimci Yol üyeliğine, soruşturma da Turhal Devrimci Yol davasına dönüştü. Aramızda çok sayıda sempatizan arkadaş vardı. Hepimiz, örgüt üyesi olmakla ve bugüne kadar kapatılamayan bazı dosyalardaki olayların failleri olarak suçlanıyorduk. Şükrü'yü yakaladıkları için, Tokat Emniyeti Siyasi Şubenin ödül aldığını, hatta Sivas Sıkıyönetim Komutanının onu görmek için Tokat'a geldiğini polislerin kendi aralarındaki konuşmalardan duymuştum. Beni Şükrü'nün yanına götürdüler ve onu tanıyıp tanımadığımı sordular. "Evet, tanıyorum." dedim. Daha ilk günden amaçları, "Bizden kimse kaçamaz." psikolojisi yaratmak, bizde pişmanlık hisleri oluşturmak ve bizi teslim almaktı.

Kulağım Patladı

Ahmet Bacık

Turhal'ın pazarının olduğu bir gündü. Ben de pazara domates götürecektim. Traktörün lastiğini şişirirken bir araba, traktörün yanına yaklaşıp durdu. İçinden sivil giyimli adamlar indi. Pek hayırlı birilerine benzemiyorlardı. "Ahmet Bacık burada mı oturuyor?" diye, beni bana sordular. Bir an, arabanın içinde devrimci arkadaşlarımdan birini gördüm. Bitkin görünüyordu. Aradıklarının ben olduğumu anladıklarında beni arabaya bindirmeye çalıştılar. Direnmeye kalkınca da zor kullandılar. Bu itiş kakış sırasında çıkan gürültüyü duyan annemin bağırışlarını duydum. Elindeki sopayla polislere müdahale etmeye, bana destek olmaya çalışıyordu. Onu sert bir şekilde iterek yere düşürdüler. Arabayla Tokat Emniyetine götürüldük. Binadan içeri girdiğimiz an işkence başladı. Yediğim darbelerden kulağım patladı. Sağırlığım bugün de devam ediyor.

İlk İşkence

Şükrü Yılmazer

İlk sorgulama Turhal'da başladı ama orada beni çok kısa tuttular. Gece yarısı Tokat Siyasi Şube'ye götürdüler ve günlerce sürecek sorgulama başladı. "Her şeyi biliyoruz. Akıllı davran. Bizi uğraştırma!" ile başlayan konuşmaları sonuç vermeyince, "Biz seni konuşturmasını biliriz." diyerek beni işkence odasına aldılar. Kollarımı yana açarak iki ucuna çengel takılmış ve süngerle sarılı olan bir kalasa beni kollarımdan bağladılar. Birçok yerime bağladıkları mandallarla elektrik verdikçe vücudum sarsılıyor, her sarsıntı kollarıma binen yükü arttırıyordu. Bir süre sonra kollarım uyuşmaya başladı. Birden Halis'i hatırladım. Günler süren işkencelerde hiçbir şeyi kabul etmemiş, tek bir isim vermemişti. Bu yüzden işkencelerin süresi ve şiddeti artınca bulduğu ilk fırsatta, kafasını demir parmaklılara şiddetle çarparak parçalamış, kafası ciddi hasar almış, hastaneye kaldırılmıştı. Ben de başımı sert bir şekilde, kollarımın bağlı olduğu kalasa vurmaya başladım. Arka arkaya, hızlı ve sert vuruşlar... Bu darbelerin sonucunda, kancalardan biri yerinden çıktı. Havada tek kolla sallanmaya başladım. İşkenceciler telaşa kapılıp beni hızla aşağıya indirdiler. Beni odaya yeni getirilen ve üzerine kalın bir yatak serilen bir somyaya yatırdılar. Ellerim ve ayaklarımdan, somyanın dört köşesine kelepçelediler. Artık elektriği, ellerim ve ayaklarımdan kilitlendiğim bu yatakta veriyorlardı. Kendime zarar vereceğimi düşünüp beni duvarlardan ve yerdeki betondan bile uzak tutmaya çalışıyorlar, tuvaletin içinde bile yalnız bırakmıyor, kafamı duvarlara vurmayayım diye bir polisi başıma dikiyorlardı.

Sürüklenen Benim Ayakkabılarımdı

Muharrem Durmaz

Tokat Emniyetinde beni 5. katta bir hücreye atmışlardı. Hücre dediğim, 5 karışa 6 karış bir yer. İki arkadaş kalıyorduk. Sığmak mümkün değildi. Her gün garanti işkence görüyorduk. Birimiz işkenceden geldiğinde diğer arkadaş ona masaj yapıyordu. İşkencelere dayanıyorduk ama ah o işkenceye alınan arkadaşlarımızın çığlıkları!...

Bir gün Şükrü'nün yakalandığını duyduk. İnanamamıştım, moralim çok bozulmuştu. İçeri düşen bir insana, arkadaşlarından birinin dışarıda olması, yakalanmaması umut oluyordu. Sanki mücadele onunla devam ediyordu. Böyle düşünceler içerisinde olduğum bir gün, polisler hücrelerin açıldığı koridora girip dışarıyla tek bağlantımız olan küçük hücre kapılarını kapattılar. Bir şeyler olduğunu anlamıştım. Eğilip kapalı hücre kapısının altındaki boşluktan baktığımda koridorun sonundaki tuvalete doğru sürüklenen birinin ayaklarını gördüm. Şükrü'nün yakalandığına o an inandım. En son köyde görüştüğümüzde, ayakkabılarımızı değiştirmiştik. Koridorda sürüklenen benim ayakkabılarımdı…

Bir zaman sonra hücrenin kapısı açıldı. Polis bana, "Yürü, gidiyoruz!" diye seslendi. Ben işkenceye götürüldüğümü zannederken, farklı bir odaya götürüldüğümü gördüm. İçeriye girdiğimde, Şükrü'yle karşılaştım. Demir bir ranzada, elleri ve ayaklarından kelepçelenmiş yatıyordu. Çok ağır işkenceler yaptıkları, her halinden belli oluyordu. Çok kilo vermişti, bitkin görünüyordu. Şahit olduğum bu duruma mı üzeleyim, yoksa onu en azından sağ olarak gördüğüme mi sevineyim? Şaşırdım kaldım. Beni görünce doğrulmaya çalıştı. Gidip ona sarıldım. Sadece sarılmak… Vücudumla ona, "Dayan dostum, bu günler de geçecek." demek istedim. Bu yaşadığımız anlar çok zor anlardı… "Nasılsın Şükrü?" dedim. Polisler, ona böyle hitap etmeme şaşırdılar, yüksek sesle, "Ne Şükrü'sü lan! Şükrü abi..." dediler. Çünkü onlara göre Şükrü "reis"di. Devrimcilerde, hele Turhallılarda reis olmadığını bilmiyorlardı. Bizde "kardeş" vardı. Reis yoktu.

İşkenceli Günler

Şükrü Yılmazer

İlk günleri atlatmıştım. İşkenceli sorgularda, hiç bir olayı kabul etmiyordum. Polis açığa çıkan olayları kabullenmem için bana baskı yapıyordu. Özellikle 2 kişinin öldürüldüğü kahve baskını, indirirken 3 polisin yaralandığı 30 Mart pankart olayı, çeşitli yerlere atılan patlayıcı maddeler vb… Günler süren uğraşılardan sonra benden bir sonuç çıkaramayınca, polisler taktik değiştirdi. Artık arkadaşlarımı

sorgulayıp, işkence ederken, beni yan odaya alıp dinlememi sağlıyorlar, benim anlık tepkilerimi izleyip, o olay ve arkadaşla ilişkimi saptamaya çalışıyorlardı. Sorgular sırasında, beni tedirgin eden bir olay da, sorguladıkları olaylara Halis'i bulaştırmak için çaba sarfetmeleriydi. Yakalandığında, onu konuşturmayı başaramayınca, sadece örgüt yöneticiliğinden suçlayabilmişlerdi. 12 yıl ceza almıştı ve birkaç yıl sonra özgür kalacaktı. Dışarıda onun gibi kararlı ve birikimli insanlara ihtiyaç vardı. Kesinlikle bu davalara bulaştırılmamalıydı. Bir fırsatını bulup arkadaşlarla haberleşerek olaylara Halis'in bulaştırılmamasını sağladım, yerine o sırada yaralı olarak Ankara Numune hastanesinde yatan başka biri monte edildi ama onun da olayla ilgisinin olmadığı mahkemede açığa çıktı. Diğer bir olayda da Cezaevinde olduğu görüldü.

Finali Televizyon Çekimiyle Yaptılar

Muharrem Durmaz

Tokat Emniyeti, sorgulamalarımızın sonucunda, kafasınca bir örgüt şeması hazırlamış. Bu şemada herkese bir rol biçmiş ve bir kaç olay yüklemiş. Soruşturmanın finalini bir televizyon çekimiyle yaptılar. Hepimizin saçı sakalı karışmış. Kötü görünüyoruz. O halimizle, sanki dün dağda yakalanmışız gibi televizyona çektiler. Önümüze dizilen silahların hesabı yok!... O silahları bizde yakalamış gibi görüntü aldılar... Ardından Şükrü hariç, hepimizi Sivas'a gönderdiler....

Yeniden Tokat Kırsalı

Şükrü Yılmazer

Günler sonra Tokat Emniyetindeki sorgulamam bitmiş, açığa çıkan bazı olayları kabul etmiş ama bana ve harekete yardımcı olan kimsenin adını vermemiştim. Mücadeleye kırsalda da devam ettiğim için, ismim biraz popüler olmuştu. Şimdilik, işkenceler bitmiş, ben de biraz rahatlamıştım. Ama vücudumda işkencenin bütün izleri, devam eden sıkıntıları ile duruyordu. Hele elektrikten kavrulan penisimdeki ve parmak uçlarımdaki derileri, vücudumdan, bir kılıf gibi bütün olarak çıkarışımı unutamıyorum.

Polis beni, kırsaldaki olay yeri incelemelerine ve bazı tanıklarla yüzleştirme yapmak için Tokat kırsalında dolaştığım yerlere götürdü. Sanki dolaştırdıkları yerleri ben açığa çıkarmışım, bize yardımcı olan ilişkileri ben vermişim gibi bir görüntü oluşturmaya çalışıyorlardı. Almus'a bağlı Tomara ormanlarında 1983-84'te ortaya çıkan sığınağa götürüp fotoğraf çektiler. Oradan Minelköyüne götürüp, "Bakın, ekmek verdiğiniz teröristleri (!) tek tek yakalıyoruz." der gibi dolaştırıyorlardı. Ben de, yüzleştirdikleri insanları tanımadığımı, ekmek dahil hiç bir şey almadığımı söylüyordum. Bir sonuç çıkaramayınca, beni Ayhan ve Ahmet'in öldürüldüğü, Ceğet köyüne götürdüler. Halkı etrafımıza topladılar. Köy okulunda hademe olarak çalışan bir ilişkimizi çağırdılar, bu çağırılan hademe Ayhanların çatışmasından sonra gözaltına alınmış 2-3 ay gözetimde tutulmuş ve sonra bırakılmıştı. Polisler, beni hademeye göstererek, "Bak! Senin adamı yakaladık." diye gösterdiler. Bu arada, ben de onun yanılgıya düşüp, burayı anlattığımı sanmasın diye, kaşlarımı kaldırarak, beni tanımaması anlamına gelecek işaretler yapıyorum. Ali Rıza Başçavuş yaptığım işaretlerin farkına vardı. Belli etmeden beni izlemeye başladı. Bir şey anlamasın diye kaşlarımı hareket ettirmeye devam ettirmek zorunda kaldım. Sanki tik varmış gibi, gözlerimi devamlı kırpıyor, arada bir kaşlarımı yukarı kaldırıyordum. Başçavuş, sorgucudan birinin kulağına bir şeyler fısıldadı. İkisi birden beni izlemeye başladılar. Başçavuş, sonunda dayanamadı, "Şükrü, gözlerinde bir rahatsızlık mı var?" diye sorunca, "Evet var. Hem rahatsızlık, hem de tik var." diyerek durumu atlattım. Bir süre sonra köyden ayrılınca rahatladım. Köyden hiç kimseyi almadılar.

Sivas Emniyeti

Tokat Emniyeti, soruşturmayı tamamlamış, beni Sivas Emniyetine teslim etmişti. (1984-Ekim'in ilk günleri) Emniyetler arasında adeta "İşkence de konuşturma yarışı" yapılıyordu. Sivas Emniyetinde de, ilk gün aynı bildik sözleri tekrarladılar, "Biz Sivas Emniyetiyiz... Tokat'a benzemeyiz... Burada kimleri konuşturduk. Seni de

konuştururuz. İşimizi zorlaştırma..." Ama artık ben de tecrübeliydim. Burada da Tokat'ta yaşadıklarımın benzerlerini yaşayacağımı biliyordum.

Sorgulara yoğun bir şekilde başladılar. İşkence, açlık, yorgunluk. Çok zayıflamıştım. Vücudum susuz ve güçsüz kalmıştı. Başım sürekli dönüyor, ayakta duramıyordum. Bir akşam üzeri iyice kötüleştim. Sağlık ocağına götürmek zorunda kaldılar. Orada bir kadın doktor, beni muayene etti. Yiğit bir kadındı. Polisleri muayene odasına almamış, dışarda beklemelerini söylemişti. Bana rahatsızlığımı sordu. Durumumu anlattım. Kaç gündür işkencede olduğumu hatırlamıyordum. Yorgunluktan ve dikkatimin dağılmasından, günleri takip etmeyi bırakmıştım. Bir deri, bir kemik kalmıştım. Parmaklarımdaki ve penisimdeki yanık izlerini gösterdim. Durumumu rapor haline getirip, beni hastaneye sevk etti. Bu davranışı, o günlerde, cesaret isteyen bir davranıştı. Oysa ki, Emniyet doktorlardan, sadece soruşturmayı devam ettirecek bir iyileştirme istiyor ve bunu sağlıyorlardı. Polisler beni, istemeye, istemeye hastaneye götürdüler. Sivas'ı iyi bildiğim halde, bu hastaneyi bilmiyordum. Herhalde yeni ve polislere sorun çıkarmayacak bir yerdi. Yargılandığım günlerde bu düşüncemin yanlış olmadığını anlayacaktım. Tüm kayıtları silecekler, kadın doktor da tehditler sonucu beni hatırlamamazlıktan gelecekti.

Hastaneden sonra beni rahat bıraktılar. Tokat'tan sonra burada başlayan ve 15 gün kadar süren işkencelere şimdilik ara vermişlerdi.

Veli Dayı

Veli Dayı, Sivas kırsalında dolaşırken tanıdığım, bir mezrada 10 çocuğuyla yaşayan, yoksul bir köylüydü. Çok mütevazi bir hayatı vardı. Bizimle de ilişkisi çok iyiydi. Zaman zaman yanına uğradığımızda, onca yoksulluğuna rağmen, bizi misafir eder, besler, katık olarak verdiklerinin de parasını almazdı. Çocuklarıyla da aramız oldukça iyiydi. Engel olmasak en büyük kızı çoktan aramıza katılmıştı.

Yakalanmamdan iki ay önce, Sivas kırsalında Sadık'la buluştuğumuzda, tepeden yola doğru yürürken, yolumuz Veli Dayı'nın evinin

olduğu düzlükten geçerken onunla karşılaşmış, hal, hatır sormuştuk. Daha sonra Sadık yakalanınca, bütün bildikleriyle beraber, orada kaldığımızı zannettiği evi ve Veli Dayı'yı da tarif ediyor. Turhal Operasyonu başladığında, ismi geçen herkes gibi, Veli Dayı'yı da, alıp Tokat Emniyetine götürüyorlar. Orada sorguda olan bir arkadaşımdansonradan öğrendiğime göre, benimle ilgili bilgi almak için, Veli Dayı'ya ağır işkenceler yapmışlar. Polisler, "Ona yardım ve yataklık ettiğine dair tanıklar var." demelerine rağmen, o ısrarla beni tanımadığını, görmediğini söylemiş. İşkencecilerini pes ettirmiş. Dize getirmiş. Sorgucular bir sonuç alamayınca, Veli Dayı'yı, Sivas Emniyetine teslim etmişler. Sivas Demir Çelik İşletmelerinde çalışan amca oğlu Veli Dayı'nın ziyaretine geliyor. Polisler amca oğluna, "Veli Dayı'nın evine gidip gelenleri ve onlara ekmek verdiğini biliyoruz. Boş yere kaç gündür buralarda mağdur oldu, buna hiç gerek yoktu. Evine gidip gelenleri söylesin, biz de ifadesini alıp kendisini serbest bırakalım." diyorlar. Amca oğlu da Veli dayıya Kürtçe, "Senin evine gidip gelenleri zaten biliyorlar, doğruyu söyle, ifadeni ver, seni serbest bırakacaklar." diyor. Amca oğlunun etkisiyle ikna olan Veli Dayı, benimle birlikte evine giden bir arkadaşın da ismini söylemiş. Beni tuvalete götürdüklerinde, Veli Dayı'yı yerleri temizlerken gördüğümde şaşırmıştım. Hiçbir şeyle ilgisi olmayan bu ihtiyarın burada ne işi vardı?

Sorgulamam sırasında, onunla ilgili her türlü soruya, "Öyle birini tanımıyorum." diye cevap veriyordum. Bir gün, konu yine ona geldi. Sorgucular, Veli Dayı'yı getirip ona kim bilir kaç kere cevapladığı aynı soruyu sordular, "Söyle bakalım, senin evine gelip gidenler kimlerdi?" Veli Dayı benimle birlikte üç arkadaşın ismini verdi. Gözbağını çözdüler. Tam karşısında ben vardım. "İşte Halis! Tam karşında oturuyor." dediler. (Halis benim kod adımdı.) Şaşırıp bakakaldı. O suçsuzdu. Ceza almasını istemiyordum. Bu yüzden onu tanımadığım konusunda ısrarlı olmalıydım. Ne cevap vereceğini bilmiyordu. Durumu kontrol altına almak için, hemen konuşmaya başladım. "Utanmıyormusun! Bu yaşta yalan söylüyorsun. Senin Halis diye

bahsettiğin şahsın, parmakları böyle miydi!" deyip, üç parmağı kopuk, çolak elimi gösterdim. Veli Dayı hemen durumu kavramıştı. Polislerin kendisini kandırdığını hemen anlamıştı. "Ben bu adamı tanımıyorum. Benim evime gelen bu adam değildi. Bu papaza benziyor. (Saçlarım ve sakalım uzamış, birbirine karışmıştı.) Halis tam bir askerdi." deyince, sorgucular çılgına döndü. Üzerine yüklendiler. Canı biraz yandı. Ama buradan kurtulması için, ikimizin de böyle davranması gerekiyordu.

Sivas Kırsalında Dolaştırılıyorum

Sivas Emniyetindeki son günlerimdi. İfademi yazmaya başlamışlardı. Sivas kırsalında dolaşırken, yiyecek aldığımız evleri, barındığımız ilişkileri soruyorlardı. Daha önceki yakalanmalarda, bazı köylerin adı çıkmış. Bunlardan biri de benim doğduğum köy olan Ovacık'tı. Rapora yazmak için ısrarla isim istiyorlardı. Ben de iki isim vermeye karar verdim. Hem şaşırdılar, hem sevindiler. Şaşırdılar, işkenceyle öğrenemedikleri isimleri öğreneceklerdi. Sevindiler, benim dosyamın Sivas'la ilgili bölümünü kapatacaklardı.

Bir gün sonra, erken saatlerde, 10'un üzerinde cemse ile yola çıktık. Hepsinde de asker ve polis vardı. Yolda gözlerimin bağını çözdüklerinde, köyümün yakınlarına geldiğimizi farkettim. Yöntem, Tokat Emniyetiyle aynıydı. Devrimcileri, halkın gözünde küçük düşürmek, devletle başa çıkılamayacağının propogandasını yapmak... Askerler köyün girişini ve çıkışını sardılar. Beni muhtarın evinin yakınında cemseden indirdiler. Haber verilen muhtar ve köy bekçileri birazdan yanımızdaydı. Etrafımız akrabalarım ve meraklı köylüler tarafından çevrilmişti. Muhtara, isimlerini verdiğim köylülerin evlerini sordular. Muhtar, "Bu adamlar, yaşamıyor!" deyince, sorgucu polisler, kızgınlıkla bana döndüler. Gözleriyle beni yiyecek gibi bakıyorlardı ve "Bu kadar cemseyi, bu kadar adamı boşuna mı getirdik? Bunun hesabını sana sorarız." der gibiydiler. Verdiğim iki isim de, bize yardımcı olan ama benim yakalanmam öncesinde öldüğünü öğrendiğim köylülerimdi. Polisler, ölmüş köylülere operasyona gelen,

komik bir pozisyona düşmüşlerdi. Benden bir açıklama bekliyorlardı. Onlara, "Ben 1982'den sonra bu köye hiç gelmedim. O zaman onlar yaşıyorlardı." dedim. Muhtar da beni doğruladı.

Köyün her köşesinde anım vardı, bir daha unutmayacak şekilde, havasını içime çektim... Gözlerimi bağlayıp, cemseye bindirdiler. Yaklaşık iki saatlik bir yolculuktan sonra gözbağımı çözdüklerinde, yine bir köye yaklaşıyorduk. Bu köyü de tanıdım. Sivas'a bağlı Asarcık köyü idi. Sivas kırsalına çıktığım ilk günlerdi. Bu köyün muhtarı, köyde kalan arkadaşlardan birini yakalatmış, köy odasına götürüldüğünde de, fiziksel saldırılarda bulunmuş. Daha sonra, o bölgede faaliyet gösteren devrimciler, bir gün muhtarın evini basıyorlar. Tabanca tutukluk yapınca, muhtar bu olaydan hafif bir sıyrıkla kurtuluyor. Bir zaman sonra köy meydanında yine kıstırılıyor. Yediği beş, altı kurşun sonrasında öldü diye bırakılıyor. Bu olaydan da sağ olarak kurtuluyor.

Beni yine köyün ortasında indirip, gözbağımı açtılar. Köylüler her yerde olduğu gibi etrafımızı sardı. Muhtara gelmesi için haber salındı. Toplanan kalabalığın yanına geldiğinde, polisler, "Seni vuran bu muydu?" diye sordu. Tam muhtarın istediği bir ortam vardı. Hemen mağduru oynamaya, "Benden ne istediniz?" diye bağırmaya başladı. Üzerime saldırdı. Jandarmalar son anda engel oldular. Ama polisler, "Bak, burası senin köyün değil. Burada sana düşman, böyle adamlar var. Bıraksak seni parçalarlar. Bir daha bizimle oyun oynama." der gibiydiler.

Muhtar bağırmalarına ve hakaretlerine devam ediyor, eline geçirdiği bu fırsatı iyi kullanmaya çalışıyordu. Muhtarın bu hakaretlerine sessiz kalamazdım. Köyde bizi seven pek çok insan vardı. Onlara karşı bir duruş sergilemeliydim. Ben de bağırmaya başladım, "Ulan köpek... Ulan ihanetçi puşt.... Asıl sen devrimcilerden ne istiyorsun? Bu köylüleri, kendi öz yeğenini bile, okula çektirip işkence yaptırtmadın mı?" Bu sefer de beni zapt edemiyorlardı. Polisler benim ağzımı kaparken, jandarmalar muhtarı uzaklaştırdılar. Polisler şimdilik bana iyi davranıyorlardı. Döndüğümüzde, benden bu günün

acısını çıkartırlar diye düşündüm. Bu sefer yanılmıştım. Yolda da, Emniyette de bana dokunmadılar. Ayrıca, bu yüzleştirmelerin iyi bir şekilde sonuçlanması, moralimi yerine getirmişti.*

Bir süre sonra sorgular bitti ve bizi TV'ye çektiler. Sonra da, hepimizi Temeltepe'de topladılar. Beni yine arkadaşlarımdan ayırdılar. Tutuklu askerlerin de bulunduğu, küçük bir koğuşa koydular. Günde 15-20 dakika havalandırmaya, yine tek başıma çıkarıyorlardı. Bir iki gün sonra yemek duasına zorlamaya, bizden askerler gibi davranmamızı istemeye başladılar. Emir-komuta zincirine dahil olacaktık. Ben yemin etmiyordum. Bu yüzden yemek de yemiyordum. Bizi bir kalıba sokmaya çalışarak, itaat eden insanlara dönüştürüp, kişiliksizleştirmek istiyorlardı.

Temeltepe Günleri

Hüseyin Çalışır

Sivas Emniyetindeki sorgumuz bittiğinde, bizi Sivas Temeltepe Gözetim Evine götürdüler. Günlerden sonra ilk defa banyo yüzü gördük. Bize ilk defa, burada asker muamelesi yaptılar. "Atatürk'ün Gençliğe Hitabesini ve İstiklal Marşını ezbere okuyacaksınız... İki gününüz var..." diye görev verdiler. Ben bir kısmını biliyorum. Ama aramızda Ali Sesli isminde bir çoban arkadaşımız var. Okuması-yazması yok. Bir biçimde buraya getirilmiş. Ona nasıl öğreteceğiz?.. Mehmet Ertan'la birlikte onu çalıştırıyoruz. Ama olmuyor. Bir mısrayı bile aklında tutamıyor. Ezberleri denetledikleri gün, şansına, onu es geçtiler.

Şanslısın, Esas Komutan İzinde

Hüseyin Koçbulut

Gözetim evinde, bir büyük, bir küçük koğuş var. Hepimiz büyük koğuştayız. Şükrü, 3. koğuşta tek siyasi tutuklu olarak kalıyor. Şükrü'yü dua etmiyor diye dövdüklerini hatırlıyorum.

---

* Cezaevinden çıktıktan sonrada bu köye uğradım. O zamanlar köyde yaşayan pek çok ilişki Turhala göç etmişti. 1992'de Halkevi çalışmalarında ve bağımsız aday sürecinde, toplantılarımıza evlerini açtılar, bizi desteklediler.

Bir gün, rütbeli bir subay gelip, 2. ve 3. koğuşların arasında durarak tehdit dolu bir konuşma yaptı. Hepimiz askeri tutuklu sayılıyormuşuz. Bu yüzden askerlerin sorumlu olduğu her şeyden sorumlu olacakmışız. Devletin verdiği yemek için de dua edecekmişiz, vb. şeyler söyledi. Henüz acemi tutuklulardık. Bu yüzden bir karşı koyuş içinde bulunamıyor, ortamı tanımaya çalışıyorduk. Örgütlü bir duruş sergileyemiyorduk. Moralimiz çok bozuktu. Komutan gittikten sonra, nöbetçi asker Şükrü'ye, hepimizin duyacağı bir sesle, "Şanslısın. Esas komutan izinde. O burada olsaydı, ananı bellerdi." diye seslendi. Bu arada, aramızdan sempatizan düzeyinde, beş-altı arkadaş serbest bırakıldı.

Erzincan 2 No'lu Cezaevi (Kasım 1984)

Hüseyin Çalışır

Erzincan'a sevkimiz kesinleşince, arkadaşlarımıza, Erzincan'ın Askeri bir Cezaevi olduğunu, koşullarının çok farklı ve güç olacağını anlatmaya çalışıyoruz. Erzincan 2 No'lu Cezaevi, anti-rehabilitasyon merkezi gibi görev yapan bir yerdi. Genel kamuoyundan uzakta bir yerde olduğu için, bu uygulamaları daha denetimsiz yapabiliyorlardı. Burada yaşananları duyurmak, kamuoyu oluşturmak çok zordu. Aramızda, Sivas Gözetim Evi için, 3 yıldızlı otel benzetmesi yapıyoruz. Ekim 1984'de sevk otobüsleriyle götürdüler bizi... Kararımız, bize baskı yaparlarsa, direnmek şeklindeydi.

Kendini Bir Eğitmen Olarak Görüyordu

Hüseyin Koçbulut

Ülke genelinde, Cezaevi Müdürü Üsteğmen Zafer Pekçağlayan'ın ismi pek bilinmezdi. Oysa bu bölgenin ünlü işkencecilerinden biriydi. Kendini, "Topluma karşı suç işlediler." diye peşinen mahkûm ettiği tutukluları, burada eğitip tekrar topluma kazandırmaya çalışan bir "eğitmen" olarak görüyordu. Sürekli, uygulanmamış yöntemler geliştirmeye çalışan ve bunları uygulayan bir ruh hastasıydı.

Üzümünü Yiyen Pekmezini Sıçar

Hüseyin Koçbulut

Burada bizden önce kalan devrimciler, çok kullandığı bir kelime olduğu için kendisine "Pekmezci" lakabını takmışlardı. Cezaevi kapısında, bizi önce iki-üç gruba bölüp "Künye oku!", "Komutanım de!" vb. asker uygulamalarıyla karışık bir hoş geldin dayağı ile karşıladılar. Sonra, elinden eksik etmediği kızılcık sopasını ritmik bir şekilde avucuna vuran "Pekmezci"nin karşısında topladılar. Hemen, hoş geldin konuşmasına başladı: "Sizi buraya cami avlusundan getirmediler! Üzümünü yiyen, pekmezini sıçar! Burada hepimiz askeriz. Kurallara uyacaksınız" gibisinden bir nutuk attı. Böylece, işkencede sınır tanımayan pekmezci ile daha ilk anlarda tanıştık.

Bizden önce burada kalan, Halis'in de içinde bir dönem bulunduğu devrimciler, tek sermayeleri olan vücutlarını kullanarak baskı ve işkencelere karşı direnmişler, işkencecileri dize getirip isteklerini kabul ettirmişlerdi.

Pekmezci'nin Üstüne Yürümüştü

Okan Telatar (Pazar Devrimci Yol Davası)

Ocak 1981'de yakalanmış, Mayıs ortalarına doğru Erzincan 2 No'luya getirilmiştim. Bir yıl kadar sonra, Halis'in koğuş sorumlusu olduğu 1 No'luya getirildim. Üç koğuşta direniş yapılıyordu. 7. koğuş Pazar-Rize davası, 6. koğuş Tokat-Sivas davası ve 4. koğuş Giresun davası olmak üzere, çoğunlukla Devrimci Yol ağırlıklı bir direniş yapılıyordu. Diğer koğuşlarda da tek tek direnişe katılan arkadaşlar vardı.

Orada kaldığım üç yıl boyunca istinasız her gün dayak yedik. Dayaklardan sonra şeklimiz değişir, "Biraz önce saçların taralıydı, nasıl da yakışıklıydın." diye birbirimize takılır, gülerdik. Ayağımız yere basamayacak kadar darbe alsa da işkenceciler geçerken dik dururduk. Kudururlardı! Orada gülmek ve dik durmak bile devrimci bir eylem ve direnişin bir parçasıydı.

Bir gün, biz Pazarlıları 2 km. ötedeki mahkemeye götürecekler-ken, uygun adım yürüyüp marş söylememizi istediler. İstediklerine direnince yolda bile üzerimize çullandılar. Dönüşte de dayak ve hücre hapsi bizi bekliyordu. Ertesi günü, Halis'i tek başına götür-düler. O da emirlere direnmiş. Döndüğünde Halis'in ellerini bağ-layıp dövmeye başladılar. Pekmezci de oradaydı. Halis'e hakaretler etmeye başladı. O durumda bile Halis bir fırsatını bulup küfürler ederek Pekmezci'nin üstüne yürümüştü. Pekmezci korkmuş, "Tu-tun şunu!" diye bağırıyordu.

Yeni gelenler, hoş geldin dayağı yiyip koğuşa bırakıldıklarında, "Biraz evvel, kurtarın beni diye bağıran sen miydin?" diye şaka-laşırdık. Dayak da direnme de günlük yaşantının bir parçasıydı. O durumda gülebilmek, şakalaşabilmek, acımızı kolektifleştiriyor; birbirimize güvenimizi arttırıyor, birlikte davranma psikolojimizi güçlendiriyordu.

Sen ve Arkadaşlarından Oluşan Bir Birliğim Olsa...

Hacı Ali Doğan (Sivas Devrimci Yol Davası)

Tek tip elbise, herkese komutanım deme, askerî yürüyüş ve talim yapma zorunluluklarımız vardı. Ayrıca sivil faşist sürüleri ile karıştır-barıştır uygulaması gibi saldırılarla karşı karşıyaydık. 2 No'lu ve 1 No'lu cezaevlerindeki yöneticiler, daha işkenceci olanlarla değiştiril-miş, ciddi bir işkence süreci başlatılmıştı. Kelepçeli ve çıplak olarak falaka ve kaba dayak, gaz bombaları gibi işkencenin her türü, her iki cezaevinde de koğuş koğuş, kişi kişi devam ettiriliyordu. Bu aynı zamanda bizim içinde yeni bir direnme süreci demekti.

1 No'lu Cezaevi Müdürü Albay Özcan Köse*, bir gün havalandır-ma sırasında işkence devam ederken Halis Hoca'nın karşısına dikildi ve şöyle dedi: "Ulan Halis! Sen ve arkadaşlarından oluşan bir birli-ğim olsa Kıbrıs'ı baştan başa fethederdim!"

* Kıbrıs Savaşı'na katılmış ve orada psikolojisi bozulmuş biriydi.

Haftada Bir Hamsi Yeme Hakkımız

Okan Telatar

Direnişlerin sonunda, başta asker değil tutuklu olarak kabul görmek gibi birçok hak kazandık. Haftada bir hamsi yeme hakkımız bile olmuştu. Anlaşma yapmaya gittiğimizde Cezaevi Müdürü Albay, direnmeyen koğuşlardan gelen bir temsilciyi, "Sen konuşma! Adam olsan direnirdin." diye payladı. İşkence yapılan bir cezaevinde, müdüre bunu söyletebilmek çok önemlidir.

2 No'lu Günleri

Cemal Coşkun

Samsun'dan Erzincan'a getirilmiştim. Buraya cezaevi demek için bin şahit lâzımdı. İçinde askerlerin kaldığı iki katlı bir binanın arka tarafında, genişçe bir avluyu geçip basamaklarla aşağıya iniliyor, sonra hafif kıvrılıp yarım kat daha iniliyordu. Yüzeyden aşağıda, toprağa gömülü bir yerdi. Aşağıda, 35-40 metre uzunluğunda ve yaklaşık 2 metre genişliğinde, sol tarafında üç koğuş, sağ tarafında da küçük bir hücre olan bir koridor vardı. Her yer pislik içindeydi. Hiç işkence yapılmasa bile, insanların kaldıkça çürüyeceği bir yer...

Yalnızdım. Kaldığım koğuşta biri Devrimci Yol, diğeri Kurtuluş davasından itirafçı olmuş iki kişinin dışında herkes adi suçluydu. Sonra Turhal davasından arkadaşlar geldi. Onları görmek mutlu etmişti beni. O baskının ve zulmün içinde nasıl yaşayacağımızı konuşmaya başladık. Hemen komünü başlattılar. Günlerce süren ağır baskının ve işkencenin içinden çıkmışlardı ama sempatik, şakacı ve hayat dolu adamlardı. Ahmet Bacık'ın sesli sesli gülüşü, Şükrü'nün moral vermeye çalışan yapısı etkileyiciydi.

Hayvan Bağlasan Durmaz

Murat Karacaoğlu

Binanın hiçbir özelliği yoktu. İhtiyacı karşılamak için, cezaevi olarak uydurulmuş bir yerdi. Koridor, yemekhaneye dönüştürülmüştü. Koğuşların dibinde, dışarıya bakan ve demir parmaklıklı küçük bir penceresi olan ufak bir oda vardı. İçerisine, birbirine ve koridora

paralel, aralarında boşluk bırakılmamış iki katlı tahta ranzalar dizilmişti. Bulunduğumuz bu bodrum katının toprak zemin üzerinde kalan bölümüne de bir sıra pencere yerleştirilmişti. Hayatla tek bağımız, koridor duvarının tavanla buluştuğu yerdeki bu pencerelerden gelen ışıktı. Bir de havalandırmaya ve tuvaletlere giderken geçtiğimiz, üstteki asker tuvaletlerinin altına denk gelen boş bir odayla koridor arasına konulmuş demir parmaklıklar... Bu oda, tuvaletlerden gelen ve açıktan geçen boruların, sık sık ek yerlerinden arıza yapması ya da patlamasından dolayı, sıvı ve katı dışkılarla dolan bir yerdi. Öyle ki borular patladığında, tamir edilinceye kadar uzunca bir süre, bu davetsiz dışkıların kokusunu çekmek zorunda kalırdık. Havalandırmaya çıkarken ayaklarımızın ucuna basardık. Bizim tuvaletler, bu odanın ötesindeydi. Tuvaletlerin birinden bozularak yapılmış bir banyomuz vardı. Haftada bir gün gidebilirdik ve asla sıcak su olmazdı. Gerçekten "Hayvan bağlasan durmaz." denilebilecek, sadece bu dönem için cezaevi olarak uydurulmuş bir yerdi.

Sonradan, bizi çıkardıkları havalandırmanın yakınında 4. ve 5. koğuşların olduğunu, burada bizden önceki dönemden kalma Samsun Devrimci Yol davasından arkadaşlarımızın kaldığını öğrendik. Bizleri bu üç koğuşa gelişigüzel dağıtmışlardı. İki koğuşta, dip taraftaki odalarda kalan faşistler vardı. Bizim yarımız kadarlardı. Bu bir tür "karıştır-barıştır" uygulamasıydı. Yemek ve yatak yerlerimiz arasında bir tür doğal sınır vardı.

O Kadar Silahı Nasıl Teslim Ettiniz

İlhan Özdemir

Koğuşlara vardığımızda az sayıda da olsa, bizden önce getirilen devrimci arkadaşlarla tanıştık. Bizi televizyondaki haberlerde izlemişler. "O kadar silahı nasıl teslim ettiniz?" diye bize sitem ettiler. O görüntülerin, askerî depolardan getirilen silahlarla süslendiğini, gerçek olmadığını anlatmaya çalıştık. Bir taraftan da, bu görüntüler bizim arkadaşlarda bile böyle etki yapıyorsa, halkta kim bilir nasıl etkili olmuştur, diye düşünmeden de edemedik.

Aramızda, olaylarla hiç ilgisi olmadığı hâlde buraya getirilen ve dört yıldır burada tutulan siyasi tutuklular da vardı. Tanışma sohbetleri sırasında, Ordulu orta yaşlı bir kişiye kendisini niye aldıklarını sorduğumuzda, "Fındık mitingine katılıp fındığa 50 kuruş zam istemiştik. Mitinge katıldığımızı tespit etmişler." demişti. Daha sonra mahkemede, hâkim iddianameyi okurken, "miting yapmak, halktan zorla bağış toplamak, adam yaralamak" gibi birçok suçlamaya sessiz kalan bu arkadaş, "duvarlara yazı yazmak"la suçlanınca yerinden fırlayıp "Aha yalanınızı! Benim okumam yazmam yok hâkim bey!" diye tepkisini göstermişti. İspat etmeye gücünün yeteceği tek yalan buydu. Devrimcilikle ilgisi olmadan buraya getirilen Çorumlu bir arkadaş ise, zamanla cezaevinde devrimci oldu. Babası gece vardiyasından yorgun döndüğü bir gün, "Hanım, karnımı doyur, hemen yatacağım." demiş. Hanımı evde ekmek kalmadığını söyleyince oğlu ekmek almaya çıkmış. Yolda yazılama yapanları takip eden polislere yakalanıp, "Kenan Evren Defol!" yazılamasının faili olarak tutuklanmış. Gençliğinin dört yılı, "Failleri yakalayamadık ama birilerini yakalamamız gerek..." diyen bir zihniyet tarafından gasp edilmişti.

Çok Sayıda Sempatizan Arkadaş

Şükrü Yılmazer

Hepimiz gözetimevlerinde zorlu bir süreçten geçmiştik. Aramızdan hiç kimse, herhangi bir Turhallı arkadaşımızın suçsuz yere buraya getirilmesine neden olmamıştı. Bu açıdan dava olarak başarılı sayılabilirdik. Ama değişik şekillerde açığa çıkan olayları kabullenmek zorunda kalmış, bu konuda gereken direnişi gösterememiştik.

Aramızda çok sayıda sempatizan arkadaşımız vardı. Çoğu, ilk mahkemede salınabilir gözüküyordu. Onları mahkeme süreçlerine kadar, dayanışma içerisinde ve idareye teslim olmadan tutabilmeyi başarabilmeliydik. Turhallılar birbirini sever, sahip çıkar. Bir arada güçlü olunduğunu, böyle bir yerde birbirimize daha çok ihtiyacımız olduğunu farkındadır. Burada bu özellikleri canlı tutmamız gerekiyordu. Kendimi en çok bu konuya yoğunlaştırmak istiyordum. Öyle

ki, benimle birlikte bir dizi insanı yakalatan Sadık Baydemir'i bile kaybetmemek için, aramızda tutmaya çalıştık ve komüne aldık.

Babacığım Beni Kurtar!

Hüseyin Koçbulut

Ranza sayısı yeterli olmadığından, tek kişilik yatakları ikişer kişi paylaşıyor, kimi zaman aynı yatakta üç kişi yatmak zorunda kalıyorduk. Birbirinin üstüne gelişi güzel yığılmış un çuvalları gibiydik. İlerleyen saatlerde, vücudumuzda bazı gariplikler hissetmeye başladık. Bu durumu üst üste yatmaktan dolayı, ellerimizin ve kollarımızın uyuşmuş olmasına yorduk önce. Duyduğumuz rahatsızlık daha da artınca ayağa kalkıp karıncalanma zannettiğimiz bu duruma çözüm bulacağımızı sandık. Birden bir arkadaşımız, yataklarda, hareket eden kırmızı canlılar gördüğünü söyledi. Baktık ki tahta ranzanın değişik yerlerinde, duvarlarda, yüzlerce tahta kurusu... Elbiselerimizi çıkarıp üzerimizde dolaşanları ayıkladık. Sonra tahta kurularına karşı bir savaş başlatarak yatakları temizledik. Duvara kaçanlar da orada yok edildi. Duvarlardaki lekelerin, yoldaşlarımızın kanlarından oluştuğu şüphesi doğru çıktı. Ama nedeni, bu küçük canlılardı. 2 No'ludan kurtuluncaya kadar bu dertten kurtulamadık. Sonraki günlerde bazı sporsever(!) arkadaşlarımız, gece kibrit kutularına koydukları bu canlıları gündüz yarıştırmaya başladı. Böylelikle vakit geçirmenin değişik bir yöntemini bulmuşlardı.

Gündüzleri kantinden kısıtlı da olsa ihtiyaçlarımızı karşılamaya çalışıyorduk. Asker karavanasından bize de veriyorlardı. Ama tek veya iki çeşit... Başka bir sıkıntı da, tuvalet ihtiyacımızın engellemesinden kaynaklanıyordu. Akşamları koğuş kapılarını kapatıyorlar ve asla açmıyorlardı. İhtiyaç oluşunca gideceğimiz tek yer, koğuşun bir köşesinde duran ağzı açık bir varildi. Haftada bir gün, genellikle en güzel yemeğe katılan ilaç yüzünden artan ishal durumu için bulduğumuz tek çözüm, geceleri katı dışkımız geldiğinde gazete üzerine yapmak, sonra poşete koymak ve sabah ilk iş onları koğuştan çıkarıp çöpe dökmek oluyordu. Tahta kurulu ve dışkı kokulu geceler...

Normal yaşantımızda on dakika dayanamayacağımız bu durum, burada katlanmamız gereken bir gerçekliğe dönüşmüştü. Bu çok yönlü eğitimin(!) içinde tek lüksümüz, haftada bir gün izin verilen ve beş dakika süren ailelerimizle görüşmelerimizdi.

Bir gün banyo tuvalet bölümündeki havalandırma camı dikkatimi çekti. Ayaklarımın ucuna basarak yükselmeye çalışıp dışarıda nasıl bir dünya var, kaldığımız yerin çevresi nasıl, diye merak ederek baktım. İleride kamelyalı, güzel bir bahçe dikkatimi çekti. Pekmezci ve birkaç sivil giyimli adam orada oturuyordu. Askerler de onlara çay servisi yapıyordu. Daha sonra öğrendik ki bunlar, Çorum davasından idam cezası almış kişilerdi ve orada serbestçe oturuyorlardı. Birden acılı bir çocuk sesi işittim: "Babacığım beni kurtar!" 7-8 yaşlarında bir çocuk avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Çok korktuğu sesinden belliydi. Pekmezci, cezaevinin kurt köpeklerinden birinin zincirlerinden tutmuş, çocuğu ısırma mesafesine kadar yaklaştırıyor, sonra aniden zincirleri geriye doğru çekiyor ve yeniden serbest bırakıyordu. Köpeğin her yaklaşmasında çocuk yeni bir şoka giriyordu. Geriye kaçmayı düşünemeden elleri ve ayakları ile kontrolsüz hareketler yapıyordu. Çıkardığı korku dolu seslerin arasında sadece, "Babacığım beni kurtar!" sözleri anlaşılıyordu. Bu seslere karışan bir ses daha vardı: Pekmezcinin sadistçe kahkahaları... Sonradan öğrendim ki köpekle korkutulan çocuk, Pekmezci'nin kendi oğluymuş. Kendime sormadan edemedim, öz oğlunu böyle seven biri, kim bilir bizi nasıl sever?

Erzincan 2 No'ludan ayrılıncaya kadar Pekmezci'nin sevgi dolu(!) yakın ilgisinden kurtulamadık. Her dediğine uyanların bile, onun işkence fantezilerinden kurtulma şansı yoktu.

Havalandırmaya çıkarken ya da koğuşa girerken askermişiz gibi sayım... Yemekten önce asker duası... Askerlerden bir şey istenecekse veya onlar tarafından çağrıldığımızda komutanımla biten cümleler... Faşistler bu kurallara gönüllü olarak uyuyorlar, tekmil verirken var güçleriyle bağırıyorlardı. Bizim emirlere uymayışımız ya da gönülsüz davranışlarımız, faşistler gibi davranmamızı isteyen

idare tarafından emre itaatsizlik olarak değerlendirilip toplu dayak, hücre hapsi veya koğuş hayatının hücre hayatına dönüştürülmesi gibi yeni baskılara dönüşüyordu. Kısacası Pekmezci ve ekibi, 7-24 bizlerin hizmetindeydi(!)... O günlere denk düşen bir mahkemeye, yaşadıklarımızı bir dilekçe ile ve sözlü olarak bildirdik. Geçici bir dönem saldırılar azaldı.

Şampiyon

Hüseyin Çalışır

Saldırıları yavaşlattıkları, nispeten biraz daha rahat olduğumuz günlerden biriydi. Ranzalara uzanmış, koridordaki televizyonu izliyorduk. Sığmayanlar ayakta seyrediyordu. Televizyonda "Şampiyon" isimli bir film oynuyordu. Bir boksör ve oğlu arasındaki sevgiyi, bağlılığı anlatan bir filmdi. Tam filme dalmıştım ki başıma ardı ardına damlalar gelmeye başladı. Dönüp baktığımda tam tepemde Ahmet Bacık'ı gördüm. Koskoca adam ağlıyordu... Nedenini anlayınca bir garip oldum.

Ahmet Bacık

Film, derdi olmayan adamı bile ağlatacak kadar duygusaldı ama beni asıl ağlatan, çocuk kahraman oldu. Bırakıp gelmek zorunda kaldığım çocuklarımı hatırladım. 40 günlük kızımın bebek kokusu, 3.5 yaşındaki oğlumla şakalaşmalarım... Onları en çok öpüp koklayacağım çağlarında, bana en çok ihtiyaç duyacakları günlerde onlardan ayrı kalmıştım. Aç bir insanın, fırından yayılan yeni pişmiş ekmek kokusunu içine çekmesi gibi, burnumda tüttüler. Büyümelerini göremeyecektim. Ortak anılarımız olmayacaktı. Düşündükçe bir şeyler saplandı yüreğime... Kendimi tutamadım, koyverdim. Ağladım...

Taktiklerini Çözmüştük

Hüseyin Koçbulut

Koğuşta, Sinoplu bir itirafçı vardı. Tamamen teslim olmuştu, herkese yılgınlık aşılıyordu. İdarenin içimizdeki adamıydı. Her koğuşa böyle birini yerleştirmişlerdi. Bu arada 5. ve 6. koğuşta kalan

Suat Baysal ve diğer arkadaşlar hastaneye, mahkemeye giderken veya onlardan biri hücreye atıldığında bize notlar ulaştırıyorlardı. "Kendinize gelin, teslim olmayın, direnin..." gibi notlar. Bir gün Şükrü'yü hücreye attılar. İçerisine yarım metre kadar su doldurulmuş, oturma olanağı imkânsızlaştırılmış, kapısında hava alabilecek tırnak büyüklüğünde üç delik bulunan bir hücreye... Şükrü hücreye girer girmez yemek yemeği reddetti ve açlık grevine başladı. Artık yavaş yavaş kendimize geliyorduk. "Devrimciler böyle yaşayamaz." demeye başladık. Bu koşullarda ne yapılabilir, nasıl direnilir bilmiyorduk ama bunun bir yolunu bulacaktık.

Ben arkadaşlara, "Şükrü'yü desteklemek için ben de açlık grevine başlıyorum." dedim. Önce 7-8 arkadaş, daha sonra komünün tamamı ve komün dışındaki bazı arkadaşlar da katıldı. Bu ilk direnişimiz ve ilk deneyimimizdi. İdareden yanımıza bazı sorumlular geldi. Görüşmelerimiz sonucunda eylem amacına ulaşmıştı. Ertesi günü Şükrü'yü bıraktılar. Böylece ilk direnişimiz, çok kısa zamanda başarıya ulaşmış, moralimiz biraz düzelmişti. Taktiklerini çözmüştük. Sessiz kaldığımız son noktaya kadar saldıracaklar, "Artık yeter!" dediğimiz yerde biraz duracaklardı. Bu noktayı da direnişimiz ve kararlılığımız belirleyecekti.

Kara Bir Gün (10 Aralık 1984)

Mehmet Ertan

10 Aralık'tan birkaç gün sonraydı. Avukatlarımızın geldiği söylendi. Onlar geldiğinde 4-5 kişilik gruplar hâlinde bahçeye, etrafı tel örgülerle çevrili görüş yerine çıkar, davanın seyri ve son gelişmeler üzerine konuşurduk. O gün de her zamanki gibi, tel örgülerin içindeki görüşme alanına girdik. Avukatımız Ahmet Atak, her zamankinden daha farklı görünüyordu. Sıkıntısı yüzüne vurmuş, davranışlarına yansımıştı. Tedirginliği, bizi de tedirgin etmişti. Kötü giden bir şeylerin olduğunu, üzüleceğimiz bir haber alacağımızı hissettim. Hemen konuya girdi, "Çocuklar size üzüleceğiniz bir haber vermek zorundayım. Halis Bilge'yi kaybettik..."

O anı ve o cümleyi hiç unutmuyorum: "Halis Bilge'yi kaybettik!" Benim için buna inanmak o kadar zordu ki... Gözetimde tutulduğu 90 gün boyunca ağır işkencelere dayanmış, cezaevinde direnişine devam etmişti. Bildiğimiz bir hastalığı yoktu. Mahkemesi bitmiş, cezası kesinleşmiş, birkaç yıl sonra özgürlüğüne kavuşacaktı. En kötü günleri geride bırakmıştı.

Sanki başımdan aşağıya kaynar sular dökülmüştü. Kardeşimi kaybetmiştim. Böyle bir şey olamazdı, olmamalıydı... Bu acı, bana taşıyamayacağım kadar ağır geldi. Hayatımda hiç bu kadar ağlamamıştım. Sonrasında neler konuşuldu, koğuşa nasıl geldim, hatırlamıyorum...

Çocukluğumuz, gençliğimiz, siyasi hayatımız birbirimize hiç darılmadan, gücenmeden geçmişti. Her şeyi doya doya yaşamıştık. Uzakta olsa da yaşadığını bilmek çok değerliydi. Artık Halis olmayacaktı... Peki ben buna nasıl alışacaktım?..

Herkes Bir Kenara Çekilmişti

Hüseyin Çalışır

Avukat görüşmesinden dönenlerden kara haberi aldık. Beklemediğimiz ve inanmakta zorluk çektiğimiz bir haberdi. Bütün Turhallılar şoktaydı. Birbirimize hiçbir şey söyleyemedik. Teselli sözleri kaybolup gitmişti sanki. Herkes bir kenara çekilmiş, bu duruma alışmaya çalışıyordu. Şükrü'nün bedeni koğuşta, kendi başka âlemlerde gibiydi. Acısını sindirmeye, dindirmeye çalışıyordu. Günlerce havalandırmaya bile çıkmadı. Mehmet Ertan kendinden geçmiş, Halis'le birlikte yaşadıklarına, anılara gömülmüştü. Halis hepimiz için, bulunmaz bir yoldaş ama onun için, bir bardak suyu bile paylaştıkları çocukluk arkadaşıydı. Yanına gidip "Kendini bu kadar koyverme! O böyle davranmamızı istemezdi. Onu mücadele ederek yaşatacağız!" gibi sözlerle acısını hafifletmeye çalıştım. Teşekkür etti ama sözlerimin yararı olmadığını biliyordum. Tekrar anılarına gömüldü.

Evladımı Kaybetmiş Gibi Oldum

İlhan Özdemir

Beş, altı gün kendimize gelemedik. Faşistler abimi öldürdüklerinde yıkılmıştım, Halis'te ise evladımı kaybetmiş gibi oldum. Turhal'da ve madende yaşadıklarımız, arandığı günlerde bile beni olası saldırılardan korumaya çalışması aklıma geldi. O yeri zor dolduracak bir insandan öte, yeri doldurulamayacak bir devrimciydi.

Yargısız İnfazdı

Okan Telatar

Halis'in ideolojisi açık ve netti. Devrimci olduğunu hissettiren bir yapısı vardı. Kişiliği biraz farklıydı. İlk tanıştığınızda onu biraz soğuk ve sekter bulabilirdiniz. Belki yaşadıkları ona bu görüntüyü veriyordu ama konuştukça insani yanı ortaya çıkardı. Sululuğu ve gevşekliği sevmezdi. Fırsat buldukça futbolun yanında, ön üçlüde voleybol da oynardı. O şartlarda bile vücudunda bir gram yağ yoktu.

İçeride tek direnen o değildi. Ama iyi direnenlerden biriydi. Çok disiplinli ve tavizsizdi. Kemik gibi bir iradesi vardı. İdarenin keyfî uygulamalarına karşı koyar ve direniştekilere güven verirdi. Daha sonra aynı cezaevinde kalan bir arkadaşımızdan dinlemiştim. Bir gün, havalandırmaya çıktıklarında, çok kısa süren bir konuşmaları olmuş. Müşahede hücresinin parmaklıklı demirlerinden, "Üzerime çok geliyorlar, beni çok sıkıştırıyorlar." demiş. Birkaç gün sonra da ölü olarak bulunmuş. 1984'te Turhal davasından tekrar sorguya alınmıştı. Kendini astığını duyduğumuzda, tereddütsüz inanmadık. Direnmeden, düşmanına zarar vermeden teslim olmayan biriydi o. Ölümü, cuntanın yargısız infazlarından biridir.

Anaya Sövmek Ya Da Halis Bilge

Orhan Türüdü (Kurtuluş Davası Sanığı)

Öncesini değil o anı anlatacam.

Erzincan 1 nolu cezaevinin penceresindeyim. Penceredeyiz.

Dikenli tellerle çevrili bir yer var.

Halis Bilge'nin elleri dikenli tellere arkadan kelepçeli.

Ya mahkemeye gidiyor, ya mahkemeden geldi.

Her zaman ki yaptığını yapıyor Halis Bilge. Emirlere uymuyor.

Z.Çağlayan

Cezavi Askeri cezaevi yetkilisi.

Görüyorum.

Çağlayan yaklaştı Bilge'ye...

Bilge kafayı Çağlayan'ın göğsüne vurabildi. Ne oldu anlamadım. Sonradan anlattılar.

Ya emirlere uyacaksın ya ananı demiş Z.Çağlayan.

Tamam komutanım demiş Bilge. Bi yaklaş demiş. Yaklaşmış.

Yüzünün ortasına vuracakken. Göğsüne vurabilmiş.

Acı Biberleri Ellerimize Sürdük

Yaşar Kestioğlu

Halis'le aynı koğuşta iki yılı aşkın bir süre kaldık. Onu, teslim olmayan direnen yönüyle, anlık gelişmelerde çabuk ve doğru kararlar almasıyla, önderlik yeteneği ile hatırlıyorum. Bu özellikleri yüzünden, idare tarafından birçok kez özel baskı uygulamalarına tutuldu. Bir keresinde gruplar hâlinde, askerlerin arasından duruşma salonuna götürülüyorduk. Halis bana kelepçeliydi. Yürürken aniden yere eğildi. Eğilmesi ile birlikte, askerlerin bize saldırması gecikmedi. Darbelerle yere düştük. Benden yerdeki kumları avuçlayıp cebime doldurmamı istedi. Üzerimize inen copların ve dipçik darbelerinin arasında, ceplerimize koyabildiğimiz kadar kum doldurduk. İlk önce ne yapmak istediğini anlamamıştım ama akşama nedeni belli oldu. Bizlere işkenceli sayım yapan askerler geldiğinde onları bir sürpriz bekliyordu. Kumları gözlerine atarak farklı bir direniş sergiledik. Cop ve dipçiklere karşı, kumlar bizim silahımızdı. Bir başka sefer de, onun önerisiyle koğuşta bulunan acı biberleri ellerimize sürdük. O akşam askerlerin saldırılarını, ellerimizi onların gözlerine dudaklarına sürerek püskürtmüştük. Bunun gibi pek çok

olayda, elimizi güçlendirecek her türlü olanağı değerlendiriyorduk. Çok zor günler geçirdik ama bize saldıranlar bile, zamanla bizim direnen yönümüzü kabul ettiler ve bize bazı haklarımızı vermek zorunda kaldılar.

Bundan Böyle Benim Takımımdasınız

Hacı Ali Doğan

Halis Hoca'yla, 1983'ün son günlerine doğru gittiğimiz 1 No'lu cezaevinin 6. koğuşunda karşılaştık. Önderliği, kararlılığı, inancı ve direnciyle örnek bir devrimciydi. Onun dışarı çıkmasından korkan katiller tarafından alçakça ve kalleşçe katledildi.

Halis Hoca, mücadeleci kişiliğinden dolayı hiçbir alanda kaybetmek istemez, yitirmeyi hazmedemezdi. Hoca, futbolu çok severdi. Bu yüzden iyi futbol oynayanları kendi takımına alırdı. Ancak yeni gelenleri iyi tanımadığı için bazen kaybederdi. Bir maçta, tanımadığı için karşı takımda yer alan, Sivas ve Giresun takımlarında profesyonel olarak futbol oynayan Zafer Çubukçu ve Kemal Karadeniz'in takımına karşı yenilince hışımla üzerlerine yürümüş ve şöyle demiş: "Ulan, bundan sonraki maçlarda benim karşıma çıkarsanız, sizi doğduğunuza pişman ederim. Bundan böyle benim takımımdasınız." Sonraki maçlarda bir daha hiç yenilmemişlerdi.

Buna benzer bir örneği ben de yaşamıştım. Cezaevine kadar satranç nedir bilmezdim. Sadece izleyerek başladığım öğrenme sürecinden sonra, bol pratik yaparak koğuşlarda hatırı sayılır bir oyuncu olmuştum. 1 No'luya geldiğimde, birkaç satranç oyuncusu vardı. Bunlardan biri de, cürümüm Ahmet Yaprak'tı. Hoca, koğuşlar arası turnuvada başarılı olsun diye Ahmet'e dışarıdan kitaplar getirtmişti. Geldiğimizin ilk haftasında Ahmet'le karşılaştık. O kitaplı-okullu satranççı, bense alaylıydım. Halis Hoca Ahmet'i, Sivaslı arkadaşlar da beni destekliyordu. Çok çekişmeli geçen maçı ben kazandım. Bunun üzerine Hoca celallenmiş, Ahmet'e demediğini bırakmamıştı. Bizimkiler, zaferi bahane ederek onlara sataşıyorlar, Hoca da kabul edemediği bu yenilgiden dolayı koğuşta volta atıyordu. Sataşmalara cevap

veremediği için, bana yüklendi: "Hey, Köylü Hacı Efendi! Eğer cezaevi şampiyonluğunu bu koğuşa getirmezsen, gerisini sen düşün... O zaman elimden, dilimden kurtulamazsın."

Sıradan oyunlarda bile kaybetmeyi kabul edemeyen biri, kendisini tutsak edenlerin eline böyle bir koz verir mi? Defalarca işkencecilerini dize getirmiş, onların bazılarının saygısını kazanmış, bazılarını korkutmuş böyle bir insan intihar eder mi? Hayatlarımızdan yüzlerce insan gelip geçti ama bazıları, içimizde, yüreğimizde kaldılar. Onlarla paylaştıklarımız şeyler, hayatımızın onuru ve gururuna dönüştü. Onlardan biri de Halis Bilge oldu.

Ciğerimin Yarısı Gitti

Murat Karacaoğlu

Halis Bilge, gerek 12 Eylül öncesinde gerekse sonrasında Turhal'ın sembol ismine dönüşmüş, kıblemiz olmuştu. Diyarbakır'da güzel şeyler biriktirmiş, kendini demlemişti. Benim gibi pek çok insanın Devrimci Yol'u seçmesinin nedeni Halis'tir. İsmi tanındıkça sevenlerin yanında düşmanları da arttı. Hedef hâline geldi. Bu durumu onunla çok konuştum. Hiçbirimiz onun seviyesinde olmadığımız için, mücadelenin gerekleri konusunda aşırı titiz ve sorumluluk duygusu çok gelişkin olduğu için, görevlerinin bir kısmını devredemiyor, her işe kendi koşturuyordu. Teoride o, pratik işlerde o, basitten karmaşığa her işte o vardı... Bu sorumluluklar ve sürekli hızlı bir pratiğin içinde olması, onu çabuk pişirdi.

Karakteri çok sağlamdı. Güçlü bir fiziği vardı ve yakışıklıydı. Ana caddeye çıkıp yürüyünce kalburüstü kızların ilgisini çekerdi. Babamla öğretmenlik mücadelesinde yoldaş olmuştu. Bizim evde kalır sevilir, sayılırdı. Ölümünden 6 ay kadar sonra cezaevinden çıkmıştım. Hiç ağlamayan babamın, onun Turhalspor'la çekilmiş resmine bakarak gizli gizli ağladığına şahit oldum. Annemin, "Benim üç oğlumdan biriydi." dediği Halis'e, "Ciğerimin yarısı gitti!" diye aylarca ağladığını biliyorum. Onun bilinçli olarak öldürüldüğünü düşünüyorum.

Halis'in Ölümü

Hüseyin Koçbulut

Halis hiç kimseye yöneticilik yapmadı. İşin sadece önereni değil, hamalı da oldu. Her nerede bulunuyorsa oranın hakkını verdi. Emniyette gözetim altındayken bir arkadaşımız, iki polisin şu konuşmasına şahit olmuştu:

– Her yerde adı geçiyor. Onu buraya, sorguya niye getirmiyorlar?

– Deli misin sen? Adam sorgulanırken şu gördüğün betonun üzerinde 20 gün çırılçıplak yattı, bana mısın demedi! Buraya gelse bunların hepsi azar. Direnişçi olur. Bir tek kişiyi sorgulayamayız.

1984 sonbaharında Halis'e Amasya Cezaevinde tek başına tutuklu bulunduğu müşahade hücresinde yapılan baskılar arttırılmış. 1984 yılı sonunda özgürlüğe kavuşmasına yaklaşık 2,5 yıl kalmıştı. Halis'i arkadaşlarının yanına da götürmüyorlar, onun 3,5 yıllık kararlı direniş tecrübesiyle diğer arkadaşlarını etkileyip cesaretlendireceğini düşünüyorlardı.

10 Aralık 1984 günü bulunduğu müşahade hücresinden yeni getirilen tutuklulara yapılan kötü muameleyi gören Halis, "İnsanlık onuru işkenceyi yenecek" gibi sloganlar atmaya başlamış, susmasını söyleyip hakaret eden işkencecilere böyle durumlarda kullandığı küfürlerle cevap vermiş. Akşamüstü hücresine dolan kalabalık gardiyan güruhu Halis'i çok acımasızca dövmüşler. Halis orada aldığı ölümcül darbeler sonucu yaşamını yitirmiş.

Cezaevi yönetimi bu durumdan kurtulmak için bilinen bir senaryoyu uyguladı. "Halis kendini astı" diye açıklama yaptı. Bu açıklama ve buna uygun düzenlenen doktor raporuna rağmen onu tanıyan hiç kimse söylenen senaryoları inandırıcı bulmadı. Onun ölümünden "cezaevi yönetimi" sorumluydu. Avukatların otopsi yapılmasını isteyen dilekçeleri, "savcılıkça otopsi yapılmıştır" gerekçesi ile reddedildi. Cenazesi polis kontrolünde ailesine yapılan baskı ve tehditler içerisinde Turhal'da toprağa verildi.

Onun hakkında anlatılanlar ve yazılanlar bir Halis Bilge güzellemesi değildir. İşkenceler, tecritler ve baskılarla geçen emniyet ve cezaevindeki 3,5 yılda gösterdiği destansı direniş en az İbrahim Kaypakkaya kadar övgüyü hak etmektedir.

Ölümünden sonra, yoldaşları onu mücadelelerinde, sevenleri çocuklarına verdikleri isimlerde yaşattılar. Kız çocuklarına Bilge, erkek çocuklarına Halis ismi verildi. Kimi arkadaşları açtıkları işyerlerinde onun ismini yaşattılar. Turhal maden direnişinin sembol ismi Mustafa Şahbaz Fransa'daki mülteci yıllarında, bazı yoldaşları da dolaştıkları dağlarda onun ismini kod adı olarak kullandılar. O bugün bile Turhal ve çevresinin devrimci hikâyesinin sembol ismidir.

Bu Dağlarda Gezen Yiğit Ben İdim

Turhal denir adına
Bir küçük ilce
Burdan geldi geçti
Bir büyük bilge
Adı kondu doğan
Her yeni gence
Kimi halis oldu
Kimi de bilge

Sırrım yüreğim de Sade ser idim
Halkımın gözünde ölmez er idim
Yiğit öldü gitti Demeyin bana
Halis öldü gitti Demeyin bana

Dünyayı cennete Çevirmek derdim
İnsanı insanlığa Evirmek derdim
Insan doğdum İnsanca yaşamak derdim
Yiğit öldü gitti Demeyin bana
Halis öldü gitti Demeyin bana

Bir yiğit ölür Binlerce doğar
Yiğitler yiğidi Yiğitce anar
Gelecek her günde Anısı yaşar
Yiğit öldü gitti Demeyin bana
Halis öldü gitti Demeyin bana

Harun Yassıtaş

İşkenceli Yılbaşı

Asker gibi davranacaksınız baskısı devam ediyordu. Yemek, havalandırma, tuvalet, kantin, avukat ve ailelerle görüşme, mahkemeye, revire, hastaneye gitme vb. her şey birer baskı aracına dönüştürülüyor, tutsakların onurlarıyla oynanıyordu. Tutsakların her saati, her dakikası işgal altındaydı. Pekmezci'nin ortada görünmesi, yeni bir

felaketin başlayacağı anlamına geliyordu. Bizi teslim almaları yetmiyor, teslim olmamızı da istiyorlardı.

1984 Aralık ayının son günleriydi. Yılbaşından birkaç gün önce Şükrü yine patladı: "Bizler asker değiliz. Gardiyanlar da komutan değil. Sporda bile işkence yapıyorsunuz!" Bizleri, "Üsteğmen gelip sizlerle konuşacak." diye koğuşlarda topladılar. İçeride bir tek faşist bırakmadılar. Koğuş kapılarını da kilitlediler. Etrafta tek bir asker bile gözükmüyordu. Gelişmeler normal değildi. Faşistleri başka yere götürmeleri bile, bizim hakkımızda hiç de iyi şeyler düşünmediklerinin işaretiydi. Ama ne olabileceği konusunda bir fikir yürütemiyorduk. Neler olacağını merakla beklemeye başladık.

Gaz Atılıyor

Şükrü Yılmazer

Sessiz ve gerilimli bekleyişi; koğuşların karşısına denk gelen, koridor pencerelerinden, koridorun havalandırmaya açılan kapısından, koridorun tavanında, bunlar ne işe yarıyor dediğimiz deliklerden atılmaya başlayan gaz bombaları bozdu. Biz Pekmezci'yi beklerken o bombalarını göndermişti. Gaz her tarafa yayılmıştı. Gözlerimizi açamıyorduk. Ardından nefes alamaz duruma geldik. Bayılanlar oldu, kendimi yere atmıştım. Nefes almakta zorlanıyor, bayılmamak için çabalıyordum. Birden o an için en değerli şeyi keşfettim. Temiz hava!.. Koridorda, bombaları koğuşlara atarken kırılan camlardan bir kısım gaz çıkmaya başlamış, koğuşun tabanında birkaç santim yüksekliğinde bir hava koridoru oluşmuştu. Tam siper yere yatıp bu havayı solumaya başladım. Bu arada gaz biraz daha yükselmiş, hava koridoru bir kaç santim daha genişlemişti. Bir süre sonra askerler koğuş kapılarını açtılar.

Elimi Çekemem, Çekersem Sırtın Donar

Hüseyin Çalışır

Yere düşmenin yararları da vardı. Üst üste düştüğümüz için darbeler en son düşene denk geliyor. Daha altta kalanlar bir süre dayak yemekten kurtuluyorlar. Bir de ortalık o kadar soğuk ki, bu üst üste

yığılma hali ısınmamıza neden oluyor. Bir süre sonra üzerime düşenlerin etkisiyle ben de daha altlara yuvarlandım. Yer buz gibi ama yerde sırtımdan belime kadar bir sıcaklık hissediyorum. Önce sırtımdan kan akıyor sandım. Biraz yana dönüp baktım altımda bir el var. Üst üste yığılmış durumdayız. Gözlerimle eli takip edip kimin olduğunu buldum. Şükrü'nün eliydi çünkü el çolaktı. Şükrü'ye elini çekmesini söyledim, yanıtı benim için her şeyin bittiği yerdi, "Çekemem," dedi, "çekersem sırtın donacak." Bunu unutmam mümkün değil. Aslında bizi teslim almak isteyenlerin hedefi tam da bu dayanışma ruhunu bozmaktı ama başaramıyorlardı.

Ya Spor Ya Revir

Hüseyin Koçbulut

Emirlere uymayı kabul edenleri, spora(!) alıyorlardı. Hafif dayak eşliğinde, "Her Türk asker doğar!", "Vatan sana canım feda!" gibi sloganlar söyleterek havalandırmada turlatıyorlardı. Direnenlere yoğun dayak devam ediyordu. İki seçeneğimiz vardı: Ya spora katılacağız ya da revire gideceğiz. Komutlara uymaya başlayanlar gittikçe çoğalıyordu. En son 10 kişi, sonra 7, 5, 3 derken hepimiz spora katılmak zorunda kaldık. Yaklaşık 150 kişi kadardık. Adli müşavirler, 3. katın havalandırmaya bakan pencerelerinden bizi izliyorlardı. Gecenin galibi Pekmezci olmuştu.

Saatler süren bu işkencelerden sonra bizi gece yarısına doğru, koğuşlara aldılar. Şükrü, Ahmet Bacık, Cemal Coşkun ve bir grup arkadaş revirdelerdi. Hepimiz çok kötü durumdaydık. Yüzü, gözü, kafası şişen, vücudunun değişik yerlerinden derisi patlayan arkadaşlar vardı. Üzerimdeki atlet kıpkırmızı olmuş, derimin patlayan yerlerinden akan kanlar kuruyunca deri ve atlet ayrılmaz bir şekilde birbirine yapışmıştı.

Demek Sen Baygın Değildin

Ahmet Bacık

Şükrü aldığı cop darbeleri yüzünden yere düşünce bize, " Kendinizi yere atın!" diye bağırmıştı. Biz de kendimizi yere attık. Revire

getirildik. Cemal de kendisini yere attı ve o anda bayıldı. Cemal zaten ayakta zor duracak kadar zayıf bir arkadaşımızdı. Bir asker onu sırtına almış, kağıt gibi taşıyordu. Revirdeki üst ranzalardan birine yatırmaya çalışırken Cemal her zamanki kibar hâliyle, "Sağ ol birader..." demez mi? Askerler, "Vay! Demek sen baygın değildin. Numara yapıyordun." diyerek Cemal'e girişti̇ler. Müdahale etsem bana da girişeceklerdi ama bir şeyler yapmam lâzımdı. Cemal, bir avuçluk candı, orada kalabilirdi.

Midem yediğimiz gazların üzerine, bir de soğuk havanın etkisiyle çok kötü durumdaydı. Kendimi biraz zorladım ve kustum. Askerlerin üzerine, yerlere, her tarafa... Nasıl oldu bilmiyorum ama o an aklıma sadece bu geldi. Cemal'i o durumdan kurtarmak için yaptım bunu... İşe yaramıştı. Askerler çıkıp gittiler.

Tahta Kurularının Sayısı Azalmıştı

İlhan Özdemir

Ben o gece insanoğlunun ne kadar dayanıklı bir canlı olduğuna bizzat şahit oldum. Bu kadar şiddete bedenlerimizin dayanmasına şaşırdım. Gündüz saatlerinden gece yarısına kadar sırtımızdan cop eksik olmadı. İşkencecilerin kontrolsüz şiddeti ve "İsyan çıktı, öldüler!" deriz şeklindeki tehditleri hâlâ hatırımda. İçeri girdiğimizde ranzalar dağılmış, yataklar ıslanmış, pencereler kırılmıştı. O soğukta, içerisi de dışarısı da birbirinden farklı değildi. Gazın etkisi hâlâ hissediliyordu. Bu kötü gecenin tek faydası, gaz bombalarının koğuştaki tahta kurularını da etkileyip sayılarını azaltması oldu.

İmdat! Burada Deli Var!

Hüseyin Koçbulut

Bu şiddete karşı hiçbir şey yapamamanın sıkıntısı, yediğimiz dayaktan ve darbelerin vücudumuzda bıraktığı izlerden daha çok canımızı yakıyordu. Koğuşun ve bedenlerimizin bu hâliyle uyumamız mümkün değildi. Saatlerce sohbet ettik. Ertesi günü, revirdekiler dâhil, bir grup arkadaş bir koğuşta toplandık. Gündüzleri koğuşların kapısı açık olduğu için, koğuşlar arasında dolaşabiliyorduk. Neler

yapabiliriz, diye konuştuk. Kritik bir noktadaydık. Şimdilik bütün kozlar Pekmezci'nin elindeydi. Bir şeyler yapıp bu olanlara itiraz etmezsek bir daha bir şey yapma şansımız kalmayabilirdi. Sonuçta "Elimizde bedenlerimizden başka silahımız yok!" noktasında ortaklaştık. Vücudumuzu bir silah gibi kullanacaktık. İdare, vücudumuza zarar vermekte sınır tanımıyordu. Onların elindeki bu en büyük kozu kullanamamalarını sağlamanın en iyi yolu, vücutlarımızı bizim denetimimize almaktı. 8 kişi açlık grevi yapmaya karar verdik ama bunun nasıl yapılacağına dair yeterli bilgimiz yoktu.

Aramızda cezaevi tecrübesi olan iki kişi vardı. İkisi de, soruşturmalarda bazı isimleri verdikleri için arkadaşları tarafından ilişkilerden uzaklaştırılmışlardı. Bize, önceki dönemlerde açlık grevi yapıldığını, bunun çok kolay bir şey olmadığını söyleyip bizi vazgeçirmeye çalıştılar. Ama biz onlara pek güvenmediğimizden, söylediklerini önemsemedik. Kararlıydık. Açlık grevinde ölmek, böyle yaşamaktan daha iyidir diye düşünüyorduk. Ben, Şükrü Yılmazer, Ahmet Bacık, Hacı Bekir Özen, Kerim Türen, Cemal Coşkun, İbrahim Ceylan ve DHB'den Erzincanlı Ümit arkadaş açlık grevine başladık. (Ümit, iki gün sonra, arkadaşlarının baskısıyla, ağlayarak grevi bırakmak zorunda kaldı.)

Hiçbir şey yemiyor ve içmiyorduk. Diğer koğuşlardan arkadaşlar, bize su ve pekmez getiriyorlardı ama bizim için açlık grevi, su bile içmemek demekti. Tecrübeli iki arkadaştan biri, açlık grevinde su içilmesi gerektiğini söylese de bizi vazgeçirmeye çalışıyorlar diye düşünüp kabul etmiyorduk. Amacımız bir an önce bitkin kalıp revire gidebilmek ve kamuoyu oluşturup işkencelere dikkat çekmekti. Greve, gaz sonrası yediğimiz dayakla darmadağın olmuş bir vücutla başlamıştık. Bu yıpranmışlığın üzerine, su bile içmediğimiz için vücutlarımız dördüncü günde olumsuz tepkiler vermeye başladı. Aslında açlık grevi diye ölüm orucu tutuyorduk ve bunun farkında değildik. Cezaevi doktoru, tansiyonumuzu ölçüp dördüncü günde "Hastaneye kaldırılacak." raporu tuttu. Yönetim ve adli müşavirlik baskı yapmasına rağmen, yazdığı raporu değiştirmedi. Ayrıca

hastaneyi de bilgilendirmişti. Gelip durumu bize de anlattı. Bütün olumsuzluklara karşın, meslek etiğine sahip çıkan, vicdanının sesine önem veren görevliler de varmış, diye düşündük. Sonuçta, yönetim bizi hastaneye göndermek zorunda kaldı.

Bizi psikiyatri bölümüne yatırdılar. Bölümün camlarında parmaklık, kapıda da nöbetçiler vardı. Beni Ahmet Bacık'la aynı odaya yatırdılar. Hemen yanımızda, geçmeli kapısı bizim odaya açılan küçük bir odaya da dört arkadaşımızı yatırdılar. Şükrü farklı bir odada yine yalnız yatıyordu. Odanın bizden önceki sakini, akıl hastası bir askerdi. Günde iki iğne yapılarak tutuluyor, düzenli olarak hap veriliyordu. Yattı mı 12 saat uyurdu. Bizler el ve ayaklarımızdan ranzaya kilitliyken o serbestçe dolaşıyordu. Belki birine benzettiğinden veya başka bir nedenle, beni kendisine tehdit olarak görüyor, odada dolaşırken ani dönüşlerle bana bakıyordu. Bir gün bana saldırdı. Elim kolum bağlı olduğu için kendimi koruyamıyordum. İmdadıma Ahmet Bacık yetişti. Gür bir sesle, "Kalkarsam seni parçalarım," deyince akıl hastası asker, hızla odanın kapısına doğru koştu ve bütün gücüyle kapının parmaklıklarını sallayarak, "İmdat! Burada deli var, beni kurtarın!" diye bağırmaya başladı. Gelip onu odadan çıkardılar. Bizim de ellerimizi çözdüler. Kim bilir neler yaşayarak bu hâle gelmişti. Ona kızamadım... En az bizim kadar kötü bir hâldeydi.

Bir süre sonra yanımıza bir başçavuş geldi. Durumumuzla ilgili sohbet etmeye çalışıyordu. "Ben Metris'te de görev yaptım, oradan biliyorum. Açlık grevlerinde su, şekerli ve tuzlu sıvılar, hatta vitamin hapı bile içilir. Sizin yaptığınız ölüm orucu..." dedi. İyi niyetli biri gibiydi ama ben grevi bırakmamız için gönderilmiş olduğunu düşünüyordum. Bir ara askerleri odadan çıkartıp fısıltı şeklinde adını, soyadını, memleketini söyledi. Kimliğini açıklaması güven veren bir şeydi. "Yaşamak için mücadele etmeniz gerekiyor. Devlet bu şekilde yitip gitmenizi istiyor. Onların ekmeğine yağ sürüyorsunuz." dedi. Konuşmalarından etkilenmiş olmalıyım ki onlar gittiğinde gizlice, tuvaletteki çeşmeden bir avuç su içmiştim.

Bu Kapıdan İçeri Girdiğinizde Benim Hastamsınız

Aradan günler geçmesine rağmen, işkence gecesi derimin patlayan ve kanayan yerlerine yapışıp adeta ikinci derim gibi vücuduma yapışan atletle birlikte yaşıyordum. Hastanenin binbaşı olan başhekimi, bizleri şaşırtacak kadar demokrat biriydi. Cezaevinde bizi hastaneye sevk etmek için risk almaktan çekinmeyen doktor gibi, Hipokrat yeminine uygun davranıyordu. "Sizlerin ne suç işlediğiniz beni ilgilendirmez. Bu kapıdan içeri girdiğinizde benim hastamsınız!" diyor, bizden yaşananlarla ilgili bilgi alıyor, taleplerimizi öğreniyordu.

Hâlimi gördükten sonra beni vücuduma yapışan atletten kurtarmak için operasyona başladı. Yanındaki hemşirelere, atletle derimi nasıl ayrıştıracaklarını tarif etti. Hemşireler, sıvı bir ilaç ve küçük makaslar kullanarak atleti santim santim kesmeye başladılar. Sıvı ilaç bazı yerlerde işe yarıyordu ama kimi yerlerde deri ve atlet o kadar birbirine yapışmıştı ki ne kadar hassas davransalar da kumaş parçası vücudumdan ayrılırken yaraların kabuğunu da söküp çıkarıyordu. İşkence gibi bir operasyondu. Tek farkı bu sefer askerler değil, hemşireler vardı ve benim sağlığım için çaba gösteriyorlardı. Bu sıkıntılı durum içinde, binbaşının kapıdaki adli müşavirlerle yüksek sesle ve rahatsızlığını belli eden şikâyetçi bir dille, "Artık yeter! Her şeyin bir sınırı var. Şu Pekmezci'yi denetleyin! Kontrol altına alın! Adamları ne hâle getirmiş!" dediğini duydum.

***

Ailelerimiz hastanede olduğumuzu öğrenmişlerdi. Bunu Binbaşı'nın bana ulaştırdığı nottan anlamıştım. Görüşmemiz yasaktı. Sanırım Binbaşı onlarla görüşüp bilgi veriyordu. Sonradan öğrendiğime göre, babamla da görüşüp sohbet etmiş. Ona, "Çocuğunu ikna et. Şükrü'nün lafıyla hareket ediyor. Evliymiş, iki çocuğu varmış. Yazık olacak!" gibi şeyler söylemiş. Babam da gönderdiği notta, "Oğlum! Açlık grevini bırak. Şükrü'nün lafını dinleyip boş yere ölme. O zaten idamlık... Beni, anneni düşünmüyorsan evini ve iki çocuğunu düşün..." diyordu. Babam, devrimcilere her zaman destek olduğundan yaptığımızı en iyi anlayabilecek insanlardan biriydi.

Şimdi sadece bir baba gibi konuşuyordu. Notu, bir cevap yazmadan geri gönderdim. Tabii ki evimi, çocuklarımı düşünüyordum ama içinde bulunduğum, benim istediğim değil, mecbur bırakıldığım bir durumdu. Burada bir devrimci gibi davranmak, çocuklarıma bırakacağım en güzel miras olacaktı. İlk görüş gününde, babamın gönderdiği nottan pişmanlık duyduğu her hâlinden belli oluyordu. Ağlamaklı bir sesle, "Oğlum, senin için ölecek dediler... Ne yapsaydım?" dedi. Çok mahçuptu.

Açlık grevinin 8. gününde Binbaşı Başhekim geldi. Hastasına iyi haberler getiren bir doktorun yüz ifadesiyle, "Size sevineceğiniz haberlerim var! Cezaevi müdürü değişti. Pekmezci'yi görevden aldılar. Bundan böyle işkence olmayacak. Siz de şu grevi bitirin artık!" dedi. Şaşırmıştım. Bu sonucu beklemiyordum. Amacımız, Erzincan Cezaevinde yapılan işkenceleri kamuoyuna duyurmak için kendi gücümüzün sınırlarını zorlamaktı. Pekmezci'nin üstleri, işkencelerin duyulmasını engellemek ve bizim inadımızı kırmak için beklenmeyen bir hamle yapmışlardı. Binbaşı, gelişen durum üzerine, askerî sorumlularla görüşmelere aracılık yapabileceğini söyledi. Biz de kendisinden, son durumu değerlendirmek için arkadaşlarımızı bir araya getirmelerini talep ettik. Kabul ettiler. Kendi aramızda yaptığımız görüşmelerde; Pekmezci'nin gönderilmesinin iyi bir gelişme olduğunu ama ama yeterli olmadığını, yeni gelen müdürün bizlerin tutuklu olduğumuzu ve hiçbir askerî uygulamaya zorlamayacağını, her türlü işkence uygulamasına son vereceğini, koğuşlardaki faşistlerin başka bir yere gönderilmesini sağlayacağını kabul etmesi gerektiğinde ortaklaştık. Bu şartlar gerçekleşinceye kadar eylemimiz devam edecekti. Şartlarımızı Binbaşı'ya ilettik. O da sorumlulara iletti. Şimdi sıra pazarlıktaydı ve elimiz güçlü gibi gözüküyordu. Bize birkaç saat sonra verilen cevap; bundan böyle asker gibi davranma dayatmaları ve işkencenin olmayacağı ama sağ görüşlü tutukluları koğuşlardan çıkarmak için gerekli bir yerin oluşturulmasının biraz zaman alacağı şeklindeydi.

Grevi sonlandırdık. Bu süreçte iki şeyi öğrenmiştik: Açlık grevi ve ölüm orucu farklı şeylerdi. Cezaevi koşullarında direnmek ve

mücadele etmek, devrimci tutsakların en büyük silahıydı. Cezaevinde doktorun ve hastanede başhekim binbaşının, insani davranışlarını da hiç unutmadık.

Tecrübeli Tutuklular Olmaya Başlıyorduk

Şükrü Yılmazer

Bizi cezaevine geri getirdiler fakat hâlâ farklı bir şeyler yapabileceğimizi, yeni taleplerde bulunabileceğimizi düşünüyorlardı. "Biz faşistlerle aynı koğuşta yatmayız, bizi 4. ve 5. koğuşlardaki arkadaşlarımızın yanına götürün." desek hemen kabul edeceklerdi. Böyle bir tercih yapsak belki daha rahat olacaktık ama o zaman da en hassas olduğumuz konu, Turhal davasından burada bulunan arkadaşların bütünlüğünü devam ettirme konusu yara alacaktı. Bu süreci, mahkemeler sonuçlanıncaya kadar en militanımızdan en sempatizanımıza, en az hasarla ve Turhallılara yakışacak bir şekilde bitirmek bizim için çok önemliydi. Bu duygularla koğuşlara girdik ve arkadaşlarımızla kucaklaştık. Bedeli ağır da olsa şartlara teslim olmamayı, direnmeyi hatta yönetimle pazarlık yapmayı bile öğrenmiştik. Yavaş yavaş tecrübeli tutuklular olmaya başlıyorduk.

Cezaevinde Yeni Yaşam

Hüseyin Koçbulut

Aradan birkaç ay geçmiş, cezaevi yaşantımız çok değişmiş, koşullar iyileştirilmişti. Cezaevine adım attığımızdan beri, bizi adam etmek için(!) uyguladıkları bütün baskılardan vazgeçmişlerdi. Sıkıntılarımız tam olarak bitmese bile, günlerimiz daha güzel ve daha rahat geçmeye başlamıştı. Koğuş kapıları açıktı, herkes istediği koğuşa rahatça gidebiliyor, boş zamanlarını istediği gibi değerlendirebiliyordu. Spor, askerî eğitim olmaktan çıkmıştı. İstemeyen katılmayabiliyor ya da eşofman giyerek serbestçe spor yapabiliyordu. Havalandırma serbestti ve yemekler daha iyiydi. Kitap hâlâ yasaktı ama hiç değilse gazete alabiliyorduk. Banyoda sıcak su için odun kömür vermişler, tahtakuruları için ilaçlama yapmışlardı. İçerdeki hayatı istediğimiz gibi örgütlüyorduk. Bu durum, böyle bir cezaevi için inanılmaz bir gelişmeydi.

Bu özgürlük havası bazı arkadaşlarımızı sarhoş etti. Eskiden askerin donunu yıkamayı, komutanım demeyi kabul edenler şimdi, "Lan! Kantinden bana şunu al!", "Lan! Bana çay söyle!" gibi laflar etmeye, davranışlarını kontrol edemeyip bu özgürlüğü yıpratacak şekilde kullanmaya, askerlere kötü davranmaya başladılar. Eskiden belimizden kan alacak kadar yetkili askerler, emir eri gibi olmuşlardı.

Üçte ikisi Turhallı olmayan, yaklaşık 150 kişilik bir gruptuk. Biz kendi arkadaşlarımızı bu tip davranışlardan uzak tutabiliyorduk ama herkesi kontrol etmek mümkün değildi. Askerler de sürekli üstlerine şikâyette bulunmaya başlamışlardı. Sonunda cezaevi müdürü bizi toplayıp sert bir konuşma yaptı: "Her şeyi size bıraktık. Karışmamaya çalışıyoruz ama bu rahatlığı iyi kullanamadınız! Ben askerime 'ulan!' dedirtmem. Bu kadarı da fazla!" Bu konuşma, açlık grevinden sonra başlayan sakin bir dönemin bittiğinin habercisiydi. Bu arada, Dev-Der'li arkadaşlarımız Fevzi Tepe ve Elvan Taş, Sinop Cezaevi'nden 2 No'luya getirilerek Turhal davası dosyasına eklendiler.

Faşistler Saldırıyor

Şükrü Yılmazer

Yine eski rüzgârlar esmeye başladı. Faşistler aradıkları ortamı bulmuş, askerleri bize karşı kışkırtmak için yine bildik oyunlara başvuruyorlardı. Onlar da zaten buna hazır bir psikolojideydi. Biz ise, faşistlerle aynı koğuşta kalmak istemiyorduk. Bir dönem Amasya Cezaevinde kalan arkadaşlarımız, orada yaşadıkları bir tecrübeyi aktardılar. Karıştır-barıştır uygulaması yüzünden aynı koğuşta kaldıkları faşistleri, aralarındaki gerilimlerin her gün daha da çoğalması yüzünden çıkan bir kavgada dövmüşler, idare de onları ayırmak zorunda kalmış. Aynı şeyi burada da yapabilir miyiz diye düşündük. Zaten gerilim sürekli vardı. Geriye sadece kavga kalıyordu. Birkaç arkadaş bunu düşünmeye başladık.Kantinden, kesici olarak kullanılabilecek en ufak bir şey bile alamıyorduk. Saklımızda hiçbir şey yoktu. Onların zulalarında ne var, onu da bilmiyorduk. Askerlerle iyi geçinmelerinden yararlanıp içeri kesici olarak kullanabilecekleri bir şeyler sokmuş olmaları, muhtemeldi. Kavga yumruklaşmaktan öteye

taşındığında, bizim de elimizde bir şeyler olmalıydı. Güvenlikle ilgili bu sorunu, 6-7 arkadaşın bilgisi dâhilinde çözecektik.

Gözlemlerimiz sonucunda, kullanabileceğimiz tek aletin, kantinden almamıza ses çıkarmadıkları Permatik tıraş bıçakları olduğuna karar verdik. Permatiklerin sapını kırıp uç taraflarını ateşte eritip uçlarına çivi takıyor şiş yapıyorduk. Bu şekilde 7-8 adet alet hazırladık. Tek büyük aletimiz, sobanın közlerini karıştırdığımız demir çubuk olacaktı. Banyo sobası haftada bir gün yakılıyordu. İlk yakılacağı güne kadar, bu minik aletleri sobanın borusunda saklayacaktık.

İlk aramada, dikkatli bir askerin uyanıklığı ile aletlerimiz bulundu. Bunu duyan faşistler, daha dikkatli ve organize olmaya başladılar. Koğuşlardaki gerilim de arttı. Birkaç gün sonra, bir lamba yüzünden başlayan tartışma büyüdü ve faşistler, koridorda üzerimize saldırdı. Ava giderken avlanmıştık. Ellerinde çivili sopalar vardı. Koğuş dibindeki küçük odanın duvara çakılı elbise askılıklarını yerinden oynatıp istedikleri zaman kolayca çıkarabilecekleri şekilde, tekrar yerine monte etmişlerdi. Bunlar söküldüklerinde, bir metreden biraz uzun, bol çivili bir silaha dönüşmüştü. Koridorun bir ucundan saldırdıklarında, savunmasız kalan arkadaşlar panikleyerek sağa sola dağılırken ben, 5-6 kişilik bir grupla aralarında kaldım. Kendimizi koruyamadık. Hem kalabalıklardı hem de ellerindeki çivili sopalara karşı bir şey yapamıyorduk. Darbeler üst üste geliyordu. Arkadaşlar tekrar toparlanıp müdahale edinceye kadar bizi hastanelik ettiler. Kafama ve sağ böbreğime aldığım çivi darbelerinden yaralanmıştım. 3-4 arkadaşla birlikte askerî hastaneye kaldırıldık. Hastanede kafama dikiş atıldı.

Birkaç gün sonra, bayram görüşüne çıktık ama benim kimseyle görüşme isteğim yoktu. Kafamın her tarafı bandajlı olduğundan bu şekilde gözükmek istemiyordum. Hem gelenler üzülecekti, hem de niye böyle olduğunu anlatamayacaktım. Bu nedenle canım sıkkındı, ziyaretçim gelmesin istiyordum ama büyük abim yeğenimle birlikte gelmişti. Umarım kısa sürer diye düşündüm.

Havalandırma alanına masalar konmuştu ve her masada bir asker görevliydi. Abim beni bu hâlde görür görmez eleştiriye başladı.

Hiçbir yerde rahat durmadığımı söyleyerek bana çıkışıyor, beni askerin önünde ezim ezim eziyordu. Ben, "Burada zor şartlarda kalıyoruz. Askerler sürekli işkence yapıyor." diyecek oldum ama abim, ne beni anlayacak ne de söylediklerime inanacak durumdaydı. "Hiç asker işkence yapar mı?" diyerek bir de askerden söylediği şeye onay almak için, kafasını ona doğru döndürmez mi? Askerin cevabı netti: "Hiç yapar mıyız abi!" Daha fazla dayanamadım. Rahatsızlığımı bahane edip dinlenmem gerektiğini söyleyerek onları gönderdim. Burada yaşananları, yakınlarımıza bile anlatmak çok zordu.

Bir Daha Gazlanıyoruz

Hüseyin Koçbulut

Aradan bir ay kadar geçti. Bir gün bütün faşistleri koğuşlardan çıkardılar. İster istemez bu durum bize gazlandığımız işkenceli geceyi hatırlattı. Ama bu sefer bir sürpriz yapıp 4. ve 5. koğuşta, Samsun ve Gölköy Devrimci Yol davasından tutuklu arkadaşlarımız, bizim koğuşa yerleştiler. Çok sevinmiştik çünkü onları ya havalandırmada uzaktan ya da mahkemeye götürülürken görebiliyorduk. Fakat gardiyan askerler sevincimizi bozdu. Sanki tembihlenmiş gibi, ortamı geren konuşmalar yapıyor, bize oldukça sert davranıyor, hatta küfrediyorlardı. Biz de gerildik ve onlara karşılık verdik. Bunun üzerine askerler, "Görürüsünüz siz!" deyip gittiler. Komutanın, "Ben askerimi ezdirmem!" dediği günden beri gittikçe artan gerilim, doruğa çıkmıştı. İdare tekrar eski yönetim biçimlerine dönüyor olmalıydı.

Biz de artık daha tecrübeli olduğumuzdan az sonra gaz yiyeceğimizi tahmin ediyorduk. Tahminde öte emindik! Faşistlerin gitmesiyle boşalan ranzalardan birinin üstüne çıkıp koğuş diplerindeki küçük pencereden dışarı baktığımızda özel elbiseleri ve gaz maskeleriyle çok sayıda operasyon askeri gördük. Bunun üzerine koridorda, 1. koğuşun önünde toplandık ve koğuştaki bidonları suyla doldurmaya başladık. Amacımız, içeriye atacakları gaz bombalarını bu kovaların içine atıp onları etkisiz hâle getirmekti. Yüzümüzü korumak için de havlu hazırladık. Gücümüzün yettiği yere kadar askerleri içeri sokmayacak ve her koşulda direnecektik. Asker yine de girerse, kol kola

girip, kimseyi askere kaptırmayacaktık. Operasyon başladı. Yine camlardan, kapıdan, tavandaki deliklerden bombalar atılıyordu. Üstelik bu sefer daha da çok atıyorlardı. Birkaç bombayı bidonlara atıp etkisiz hâle getirmeyi başarmıştık ama hepsine yetişebilmek mümkün değildi. Biz de bidonlardaki bütün suları yere döküp havlularımızla gazdan korunmaya çalıştık.

Bu sefer hem gazdan daha az etkilenmiş hem de kol kola girip çözülmeyerek cop ve tahta kalasların darbelerine daha iyi direnmiştik. Karşılık bile verdiğimiz olmuştu. Bir ara Suat Baysal'ın üzerine 5-6 askerin çullandığını gördük ve onu korumak için üzerine kapandık. Ağır darbeler alıyorduk ama daha moralliydik. Herkes birbirini korumak için elinden geleni yapıyordu. Birlikte direnmek, gücümüzü artırıyordu. Bu sefer, "Vatan sana canım feda!" eşliğinde yapılan dayaklı yürüyüşe katılan tutuklu sayısı 4-5 kişiyle sınırlı kaldı. Dayak gece yarısına kadar sürdü ama direniş de sürdü.

4. ve 5. koğuştan getirilenler ile açlık grevi yapmış olanları bir kenarda topladılar. Hepimizi 4. koğuşa götürdüler. Amaçları, direniş bunlar yüzünden sürüyor diye düşündükleri ile bunlar gidince direnmeyi bırakırlar diye düşündüklerini birbirlerinden ayırmaktı. Ama kalanlar, direnişe aynı şekilde devam ediyorlardı. Bu arkadaşlara, kurallara uymaları için baskı yapmaya başladılar. "Biz hiçbir kurala uymayacağız." diyen Elvan ve arkadaşı Fevzi, üç gün boyunca, zemini suyla doldurulmuş bir hücrede tuttular. Amaçları direnişi örgütlüyor diye düşündükleri herkesi, diğerlerinden ayırmak ve direnişi örgütleyecek adam bırakmamaktı.

1985'in sonlarına doğru, cezaları karara bağlanan arkadaşlardan bir kısmı sevke gitti. Aynı günlerde, "itirafçılık yasası" çıktı. O günlerde, direniştekileri tecrit edip kalanları itirafçılığa zorlama politikaları uyguluyorlardı. Kişileri dosyalardan tek tek seçip "ikna odaları"na çağırıyorlardı. Bu politikayı başarılı kılmak için, Türkiye'nin bütün cezaevlerinde solcu tutsaklara genel bir saldırı düzenlendi. "Sen iyi çocuksun! Onlar idamlık. Uyma onlara. İstersen seni daha iyi bir cezaevine gönderelim. Yaşın genç... Kısa bir süre yatıp çıkar, kendine

yeni bir hayat kurarsın. Devlet sana bir fırsat sunuyor. Bunu kaçırma!" gibi sözlerle insanları itirafçılığa ikna etmeye çalıştılar. Daha önce de güven duymadığımız, Samsun davasından iki kişi ve diğer siyasetlerden birkaç kişi dışında başarılı olamadılar. En çok, Turhallı arkadaşlarımızdan böyle birinin çıkmamasına sevinmiştik.

Pekmezci Yeniden...

Bütün haklarımız elimizden alındı ve askerî kurallar tekrar dayatıldı. Direnişe devam ediyor, kuralları reddettikçe dayak yiyorduk. Bu sefer yöntemleri değişikti. Sayımızın azlığından dolayı bizimle tek tek ilgileniyorlardı. Cezaevi hayatımız, emniyetteki günlerimiz gibi geçmeye başlamıştı. Tek kişilik dayak seanslarından herkes nasibini bolca alıyordu. Pekmezci yeniden "16"ların ve kara kartalların Cezaevi Müdürü olmuştu. Hem de terfi alarak... Cunta onu, başarılı eğitim çalışmalarından (!) dolayı "yüzbaşı" yaparak ödüllendirmişti.

Bizi de bir şekilde gönderdikten sonra burayı sivil tutuklulara kapatacakları için, Pekmezci'nin fantezilerini gerçekleştirebileceği son tutsaklar bizlerdik. Üstelik bu sefer elinde güçlü bir koz vardı: "Bunları nasıl terbiye edersen et, bu işi çabuk bitir. Arkandayız!" diyen idarenin desteği. Muhatabımız, yalnızca Gestapo Pekmezci ve elinden eksik etmediği kızılcık sopasıydı. Hâkim, yargıç, savcı, avukat; kısacası o, her şeydi.

Aylardır yaşadığımız zorlu koşullardan ötürü, vücutlarımız işkencelere daha dayanıklı hâle gelmişti. Aklımızda, "Direniş onurdur." düşüncesinden başka bir şey yoktu. Baskılar nedeniyle Pekmezci'nin daha da pervasızlaşacağını bildiğimiz için, idarenin Pekmezci hamlesine biz de yeni bir açlık greviyle cevap verdik. Pekmezci'yi etkisiz kılacak tek yöntemin bu olduğunu, daha önceki deneylerimizden biliyorduk. Biraz zorlanacağımızı, sıkıntılı günler geçireceğimizi farkındaydık ama sonunda başaracağımızı da inanıyorduk.

Komutanım, Düşündüğünüz Şey Bize Yakışmaz

Açlık grevine başladığımız günün sabahı, gelen karavanayı içeri almadık. Açıklamamızı yaparak tepkileri beklemeye başladık. Pekmezci

mutlaka bir şeyler yapacaktı. Öğleden sonra bir kazan bol şekerli şerbet getirdiler. Anladık ki açlık grevine bir şey yapamayacaklar ama ölüm orucuna dönüşmemesi için, bizim talebimiz olmamasına rağmen bize sıvı şeyler getireceklerdi. Bu, böyle bir direnişten çekindiklerinin işaretiydi. Aramızdan Niyazi Hoca, "Oraya bırakın. İçen içer, içmeyen içmez." dedi. Askerler kazanı bırakıp gittiler fakat bir süre sonra kalabalık bir şekilde geri döndüler. Koğuşun kapısını açıp Niyazi Hoca'nın dışarı çıkmasını istediler. Olacaklar belliydi. Biz Niyazi Hoca'yı vermemek için direnmesek de onu aramızdan zorla söküp alarak havalandırmaya çıkardılar. Onu aralarında kum torbası gibi döverek dolaştırıyorlardı. Bizse içerde, demir parmaklıklara vurarak slogan atıyor, bağırıp çağırıyorduk. Yapabileceğimiz tek şey buydu... Hoca korkunç bir dayak yiyordu. Bir ara askerlerin arasından kurtularak hızla duvara doğru koştu ve aynı hızla kafasını duvara vurarak bayıldı. O şiddetten kurtulabileceği tek yolu denemişti.

Niyazi Hoca'nın bayılması dayağı sonlandırmıştı ama Pekmezci'nin sınırsız şiddet seviciliğinden ve uygulayıcılığından kurtulmak zordu. Elinde durmadan döndürüp durduğu tahta kızılcık copuyla Pekmezci, birden havalandırmada belirdi. Eminim ki, o ana kadar olup bitenleri de binanın içinden, camın arkasından izlemişti. Bir süre copunu sallayarak, etrafı gözleyerek ne yapacağını düşündü. Ardından bir askeri yanına çağırdı: "Al oğlum, bunu iyice yağlayıp getir!" diyerek tahta copunu uzattı. Diğer askerlere de, "Soyun şunu!" diye emir verdi. Askerlerin arasında, biraz vicdan sahibi bir üsteğmen vardı. İşin dayak faslında, askerleri denetleyen de oydu. Pekmezci'nin niyetini anlamıştı. Onun pek çok gözetim, cezaevi vb. yerlerde uygulanan bu aşağılık yöntemi uygulamaya karar verdiğini herkesten önce fark etmişti. Üsteğmenin şiddet sınırı burada bitiyor, bundan sonrası fazlaydı.

Savunmasız erkek tutukluları zorla şişeye oturtmaktan copla tecavüze kadar, Amerikan işkence yöntemleri kitabına geçen insanlık dışı uygulamaları, cuntanın işkencecilerine gerektiğinde uygulattığı bilinen bir gerçekti. Üsteğmen bu uygulamalardan birinin burada

bir tutukluya, hem de baygınken uygulanmasına, inançları çerçevesinde karşı çıktı. Belki kendi insanlık sınırlarını zorladığı için, belki de bulunduğu kuruma yakıştıramadığı için... "Komutanım! Biz Türk askeriyiz. Bu düşündüğünüz şey bize yakışmaz. Zaten baygın yatıyor. Yeteri kadar hırpaladık. Kendimize böyle bir leke sürmeyelim!" diyerek karşı çıktı. Biz sloganlar atarak ve demir parmaklıkları sallayarak gürültü çıkarmaya devam ediyorduk. Erzincan Cezaevinin, her çeşit işkencenin uygulandığı, işkence literatürüne sadece burada uygulanan yöntemlerle katkı koyduğunu da biliyorduk. Ama birazdan uygulanacak yöntemin gerçekleştiğini duymamış, görmemiştik. Hoca, yoldaşımız olmasının yanında, 16 kişiyle daraltılmış direnişimizin bir parçasıydı. Onunla birlikte, hepimizin ve direnişimizin onuru kırılacaktı!

Pekmezci, kendi çocuğunu bile köpekle korkutarak seven bir adamdı. Üstelik bizim yüzümüzden bir dönem cezaevinden uzaklaştırılmış, şimdi ise daha da yetkilendirilerek geri dönmüştü. Askerler Niyazi Hoca'yı soymuşlar, hazır hâlde bekletiyorlardı. Pekmezci'nin görevlendirdiği asker, elinde copla geldi ve onu Pekmezci'ye verdi. Pekmezci olayın her anının tadını çıkarmak ister gibi, ağır hareket ediyordu. Birazdan gerçekleşecek bu çirkin olayı engelleyebilecek tek kişi, durmadan bunun orduya yakışmayacağını, yapılmaması gerektiğini söyleyen üsteğmendi. Pekmezci, Niyazi Hoca'ya doğru birkaç adım daha attı. Üsteğmen ısrarla itirazlarına devam ediyordu. Birden beklenmeyen bir şekilde Pekmezci, yapmaktan hiç gocunmayacağı şeyden vazgeçip yüksek sesle küfürler ederek ani bir dönüş yaptı ve havalandırmayı terk etti.

Bu olayı gerçekleştirmek için, kesinlikle kararlı olduğuna yüzde yüz eminiz. Onu bu olayı gerçekleştirmekten neyin alıkoyduğunun açıklamasını bir türlü yapamadık. Üsteğmenin bu konudaki çabasının yeterli olamayacağını düşünüyoruz. Belki de, son defa sadece aralarında geçen bir konuşma da farklı bir şeyler söylemiş olabilir. Verdiği karardan aniden vazgeçip, küfürler ederek ve kızgınlıkla havalandırmayı terk etmesinden bunu çıkarıyoruz.

Askerler, Hoca'yı getirip koğuşa bıraktıkları zaman elimizden gelen tek şey, masaj yaparak onu ayıltmaya çalışmak olmuştu. Bir daha o üsteğmeni görmedik. Belli ki Pekmezci onu istememiş ve başka bir yere gönderilmesini sağlamıştı.

Direnç ve Ölüm Modundaydık

Şükrü Yılmazer

Bizim açlık grevi yapmamıza değil, şerbet içmeyerek bunu ölüm orucuna dönüştürmemize karşı çıkıyorlardı. 1985'in sonlarına doğru kısmen de olsa değişen bir Türkiye vardı. Cunta yerini seçimle gelen (!) bir hükümete bırakmış, davaların bir kısmı sonuçlanmış, Turhal davasında bile önemli sayıda arkadaşımız bırakılmıştı. Yönetim, azalan tutukluları 1 No'luda topluyor; 2 No'luyu kapatma aşamasındayken, ölümle sonuçlanacak bir olayla başının ağrımasını istemiyordu. Buna karşın sonuna kadar bizi ezmeye ve 1 No'luya öyle göndermeye çalışıyordu.

Emir komuta zincirinde birer birer havalandırmaya çıkartıldık. "Hazır ol! Rahat! Pekmez içilecek! İç!" komutları verildi. Hiçbirimiz komutlara uymadığımız için bayılıncaya kadar dayak yedik. Ardından koğuşa atıldık. Birimiz getirildiğinde, sıradaki alınıp götürülüyordu.

Akşam sayımlarında, hepimizi dışarı çıkartıp teker teker koğuşa alıyorlardı. Sayım bile işkenceye dönüştürülmüştü. Sayım sırasında beni bir kenara alıp başka bir odaya götürüyorlar, orada paralele alıp yeni bir işkenceye başlıyorlardı. İki asker ellerimden, iki asker ayaklarımdan, bazen bir asker kafamdan tutup beni yüzükoyun bir şekilde yere paralel hâle getiriyor; diğer askerler de coplarla, özellikle belden aşağıya vuruyorlardı. Coplar ardı ardına vücudunuza inip kalkar, askerler yoruluncaya ya da bu kadar yeter deyinceye kadar, dayak yerdik. Ben ilk günden beri bu uygulamaya tabi tutuluyordum. Birkaç gün sonra Hüseyin'i de almaya başlamışlardı. Gündüz herkes gibi dayağımızı yiyor, akşam sayımlarında sonra da Hüseyin'le birlikte paralele alınıyorduk.

Müthiş zayıflamıştım. Vücudumdaki kemikler belirgin şekilde görülüyordu. Her cop darbesi, onu koruyacak fazla bir et dokusu kalmadığı için, doğrudan kemiklerime vuruluyormuş gibi geliyordu. Koğuşa gelince bütün kemiklerimin sızladığını hissederdim.

Bütün koğuşta tek bir havlu bırakmışlardı. 16 kişiye tek bir havlu... Akşama paralele götürüleceğimi bildiğim bir gün, havluyu alıp bedenimi koruyacak şekilde şortumun içine yerleştirdim. O günkü paralelde bunu çok faydasını gördüm. Koğuşa döndüğümde, arkadaşları havluyu ararken bulmuş, utancımdan havlunun bende olduğunu söyleyememiştim. Havluyu arayan Hüseyin'e dirseğimle birkaç kere vurmuştum. Sonuncusunda durumu anlayıp sormaktan vazgeçmişti.

Sonraki bir gün, Pekmezci'nin yeni bir uygulamasıyla karşılaştık. Yine teker teker havalandırmaya çıkartılıp şerbet dolu karavana kazanının yanına getirildik. Bu kez şerbetimiz, içine vitamin hapları atılarak zenginleştirilmişti. Haplar suyun üstünde yüzüyordu. Kısa süreli bir tartışmanın ardından inatla içmeyeceğimizi söylememizin ardından, ellerimizi arkadan kelepçelediler. Zorla yere yatırıldık. Ayaklarımızı, G-3 silahının kayışlarına geçirip hareket edemeyeceğimiz şekilde bağladılar. Silahların iki ucunu tutan askerler, ayaklarımızı havaya kaldırdı. Ayaklarımızla kafamız yer değiştirmiş bir şekilde dikey durumdaydık. Ağzımızı kapadıkça zor kullanarak adeta yırtarcasına açmaya çalışıyorlardı. Biz direndikçe copu ağzımıza sokarak ağzımızı kapatmamızı imkansız hâle getiriyorlar ve copun kenarlarındaki boşluktan şerbet akıtmaya devam ediyorlardı. Kurbanlık hayvanlar gibi çırpınıp durduk. Kafamızı askerlerin elinden kurtarabilirsek hızla yere betona vurmaya başladık. Ertesi gün bunu önlemek için yere yatak serdiler.

Direnç ve ölüm modundaydık. Günlerdir, vücudumuza inen darbelere, bunun yarattığı sızılara ve ağrılara dayanmayı bir şekilde başarabiliyorduk. Ama yeni uygulanan şerbetli işkenceye, nefessiz kalmaya, boğulmanın sınırlarında dolaşmaya dayanabilmek bizi çok zorluyordu. Herhalde bu işkence, yalnızca burada uygulanan

ve mucidi Pekmezci olan bir işkence türüydü. Sadece ölmemiz yasak, sakat bırakmak dâhil, her sonuç serbestti.

Kendi sıramızı beklerken işkencedeki arkadaşın haykırışlarını dinlemek, daha da büyük bir işkenceydi. Bir yandan, yoldaşın zor durumdayken bir şey yapamamanın sıkıntısı, diğer yandan, birazdan aynı sıkıntıları yaşayacak olmanın gerginliği... İşkence başladığında bütün yıpratıcılığına rağmen, bir süre sonra sona ereceğini ve o sürenin işlemeye başladığını biliyorduk. Zaten vücuda inen darbeler, bu darbelerin yarattığı acılar, her yeni darbenin yarattığı acının eskisini unutturan etkisi, vücudun tüm bunlara direnirken verdiği tepkiler, bir süre sonra kendini koğuşa fırlatılmış bulmak, "Hadi koçum! Bunu da atlattın." diyebilmek; işkence sesleri arasında işkence sırası beklemekten daha az koyuyordu insana.

Bir de işkenceden sonra, sigara içme hakkı! Belli olmasın diye en dipteki ranzanın altına girip sigaradan derin bir nefes çektiğinizde genzinizden bütün vücudunuza yayılan nikotin, hem size tarifsiz bir haz veriyor hem de bir tür ağrı kesici morfin etkisi yapıyordu. Sanki, işkencenin bütün olumsuz etkileri dağılıp kayboluyordu. Sigaradan hiçbir zaman olmadığı kadar keyif alıyor, o anın hiç bitmemesini, bu sigaranın hiç tükenmemesini istiyordunuz.

Ama her şey gibi, sayılı dakikalar bitiyor ve sırasını bekleyen arkadaşlarınızın yanına dönüyorsunuz. Yine aynı işkence sesleri... Yine aynı tedirginlik... Son arkadaş da günlük sırasını savıp gelinceye kadar süren sıkıntılı bir bekleyiş...

Tansiyonlarımız düşmeye başlamıştı, işkence esnasında doktorlar tansiyonumuzu ölçüyor ve tansiyonumuzun durumuna göre yeni işkence yöntemleri deniyorlardı. İbrahim Ceylan'ın tansiyonu hepimizden fazla düşüktü. Yere yatırıp zorla tuzlu su içirdiler.

Ben Buraya Askerlik Yapmaya Geldim

Hüseyin Koçbulut

Gönlü bizden yana olanlar sadece kara kartallar değildi. Bazı askerler de burada olmaktan, yapılanlardan, yapmak zorunda bırakıldıklarından rahatsızlık duyuyordu. Bir gün zorla şerbet içirenlerin

arasına yeni bir asker katıldı. Cop vurmaya uygun biri değildi. Askerlerin çoğu, eğer görevlerini iyi yapmazlarsa onları bir yerlerden izleyen Pekmezci'nin, aynı şeyleri kendilerine yapacağını bildiği için, önce istemeyerek sonra yapa yapa alışarak acımasız davranıyorlardı. Daha sonra Sivas-Gürünlü olduğunu öğrendiğim bu asker, ya vurur gibi yapıyor ya da yavaş vuruyordu. Alevi veya sol sempatizanı biri olduğunu düşünmüştüm. Başındaki subay, onun isteksiz davranışlarının farkına vardı ve onu görevini düzgün yapması için uyardı. O yine yarım vuruşlar yapmaya devam edince, subay, "Sana vur diyorum, ulan! Vur!" diye yüksek sesle bağırdı. Asker bana vurmamak için tüm içtenliği ile, "İçsene! Hadi iç!" deyince ben de ona, "Sen görevini yap gardaş..." diye cevap verdim. Asker bir bana, bir copa ve bir de komutanına baktı. Vurmasa, komutanından ona bir zarar geleceğini biliyordu. Vurmayı da kendine yediremiyordu. Bu durumda vurmayı tercih etseydi ona hiç gönül koymazdım. Asker tercihini vicdanından yana yaptı ve "Ben buraya askerlik yapmaya geldim. İşkence yapamam." dedikten sonra elindeki copu yere fırlattı. Komutan ve askerler beni bırakıp ona hücum ettiler. İyice hırpaladılar. O askeri bir daha görmedim.

Havalandırma ve paraleldeki tekli dayak işkenceleri, dayaklı şerbet içirme seansları on beş gün kadar sürdü. Aralıksız devam eden bu işkencelerde Pekmezci, her denemesinden başarısızlıkla çıktı. Bu süreçte, ailelerimizle ve avukatlarımızla görüşmelerimiz de yasaklanmıştı. Pekmezci, mutlaka üstlerine gelişmeler hakkında rapor veriyor ve onların hayati konulardaki denetimine takılıyordu. Yoksa bizi, "İsyan çıktı, öldürmek zorunda kaldık." günlerine döndürmek ve hiç düşünmeden bunu gerçekleştirmek için, bir dakika bile tereddüt etmezdi.

İdare, açlık grevinin duyulmasını kesinlikle istemiyordu. Görüşme yapamayan ailelerimiz ve avukatlar, doğal olarak cezaevinde bizlere istenmeyen uygulamaların yapıldığını düşünerek 3. Ordu, Adli Müşavirlik ve mahkemeleri dolaşarak bizimle görüşmek istediklerini sözlü ve yazılı olarak bildirmişler ve isteklerinde ısrarlı davranıp baskı oluşturmuşlar. Bu yüzden olacak, sistemli işkenceler birden durdu.

Fakat baskı, özgürlüklerin kısıtlanması ve psikolojik işkence yine devam ediyordu. Öyle ki, zaman kavramını kaybetmiş durumdaydık.

Eminim ki Pekmezci geceleri, ertesi gün hangi yaptırımlarda bulunacağını planlamadan uyuyamıyordu. Son planı, bizleri birbirimizden ayırmak ve bizi 1, 2, 3 ve 4. koğuşlara dağıtmak oldu. Benim nasibime ilk geldiğim günkü koğuşlardan biri düşmüştü. O zamanlar bir yatakta iki veya üç kişi kalmak zorunda kaldığımız bu koğuşlarda, şimdi sadece dörder kişi kalıyorduk. Amacı bizim aramızdaki dayanışmayı, sahiplenmeyi yok etmekti.

Bir süre sonra, idare bir görüşme faslı başlattı. Önce Alay Komutanı, cezaevine bizi görmeye geldi. Hepimizi 4. koğuşun küçük havalandırmasında topladılar. Komutan ve Niyazi Hoca arasında şöyle bir konuşma geçti:

– Bu devletten ne istiyorsunuz?

– Biz bir şey istemiyoruz. Sadece insan gibi muamele görmek istiyoruz. Bu yüzden de işkence görüyoruz.

– Benim askerime "komutanım" demiyormuşsunuz.

– Biz asker değil, tutukluyuz. Asker gibi davranmamızı istemeniz, hukuki değil. (...)

– Sizi başka cezaevine sevk etsem gittiğiniz yerde problem çıkarır mısınız?

– Bizim problem çıkarma gibi bir derdimiz yok. Ama nerede olursa olsun, tutuklu haklarımızı elimizden alırsanız onları geri almak için mücadele ederiz.

– Bu konuda size güvenebilir miyim?

– Buradan toplu olarak gidersek gittiğimiz yerdeki arkadaşlarımızın aldığı kararlara uyarız.

Bu konuşmayı, bizimle Ordu Komutanının yapması, çözüm sürecinde Pekmezci'nin ve cezaevi yönetiminin artık devre dışı kalması ve sadece verilen kararları uygular pozisyona gerilemeleri demekti. Komutan bizzat devreye girip gerçekleşen uygulamalardan haberi yokmuş gibi davranarak kontrolü eline almak zorunda kalmış gibi

davranıyordu. Tutsakları muhatap alıp dinleyen, onlara iyi niyetle yaklaşan ve soruna çözüm bulan "devlet baba" rolünü oynayarak aslında başarısız oldukları bu durumdan, bir üstünlük çıkarmaya çalışıyorlardı. Artık buradan gönderilmemiz kesinleşmiş gibiydi. İşin ayrıntıları, bizimle yapacakları görüşmelerde şekillenecekti. Bu cezaevinin son siyasi tutsakları biz olmuştuk.

Zımni Anlaşma

Şükrü Yılmazer

Cezaevi yönetimi görüşme yapmak için idareye Suat Baysal'la beni ayrı ayrı çağırdı. Komutanla konuşmamızdan sonra, bizi teker teker idareye çağırdılar. Cezaevinin boşaltılacağı ve 1 No'luya götürüleceğimiz artık resmî olarak dillendiriliyordu. Hepimiz aynı talepte bulunuyorduk: "Toplu olarak gideriz ve oradaki arkadaşların kararlarına uyarız."

Koğuşlara birikmiş mektuplar, demlenmiş çaylar, bisküviler geldi. Hele sözlüm Sultan'dan gelen mektup, bana müthiş moral vermişti. Beni yakalatan Sadık Baydemir, onu da ele verdiğinden bugüne kadar ondan hiç haber alamamıştım. Malatya Sivil Cezaevinde kaldığını, yerimi kadın yoldaşlarımızdan öğrendiğini ve iyi olduğunu yazıyordu. Sevinçten havalara uçtum.

2 No'ludan ayrılış zamanı gelip çatmıştı. Buradaki son birkaç günü sakin, huzurlu ve moral depoladığımız günler olarak yaşadık. Bizi 1 No'luya götürecek olan ring otobüsü gelmişti. Eşyalarımızı bile askerler taşıyordu! Bu direniş şu arkadaşların mücadelesi sonucu başarıya ulaşmıştı: Ahmet Bacık, İbrahim Ceyran, Hüseyin Koçbulut, Murat Yıldız, Selahattin Şimşek, Niyazi Mert, Şuayip Kaplan, Ali Hadi Gözütok, Levent Yurdakul, Ahmet Akdoğan, Suat Baysal, Erkan Özer, Celal Yücel.

2 No'lu cezaevi bir taraftan ahır gibi görünüşüyle, sağlıksız koşullarıyla, insanlık dışı uygulamalarıyla, diğer taraftan da devrimcilerin ilk günden başlayan ve her baskı ve dayatmada yinelenip tazelenen direnişleriyle, tutukluların birbirine sahip çıkan dayanışmasıyla,

toplumsal mücadeleler tarihinin cezaevleri bölümündeki yerini aldı. Bizlere gelince; açlık grevlerinde her şeye rağmen bizi hastaneye sevk eden üsteğmeni, orada tıp adamına yakışır bir davranış sergileyen binbaşı başhekimin sorumluluğunu, açlık grevi sırasında hastanede bize adını soyadını bile vererek yardımcı olmaya çalışan nöbetçi subayı, her şeye rağmen copla tecavüz olayını engelleyen üsteğmeni, elleri kolları bağlı tutsakları coplamak yerine dayak yemeyi ve ceza almayı göğüsleyen erleri ve kara kartalları hep saygıyla andık. Kraldan çok kralcı olan, içlerindeki insanı yitirmiş, acımasız emirlerin uygulayıcısı, işkenceci asker gardiyanlara ve bütün işkenceler gözlerinin önünde gerçekleşirken görevlerini yerine getirmeyen adli müşavirlere gelince; onlar da hakaret bile edilmeye değmeyecek insanlık müsveddeleri olarak bu tarihteki yerlerini aldılar.

Gestapo Cezaevi Müdürü Pekmezci'ye -Zafer Pekçağlayan'a- gelince; her ne kadar Diyarbakır ve Mamak Cezaevlerindeki işkenceci meslektaşları Esat Oktay Yıldıran ve Raci Tetik kadar olmasa da, onlara yaklaşan işkenceci karakteri ve performansıyla bu tarihte az bilinenlerden biri olmasını, ona yapılan bir haksızlık (!) olarak değerlendiriyor ve 12 Eylül'ün ünlü işkencecileri sıralamasında hak ettiği yeri alması için tarihe bir not düşüyoruz.

Erzincan 1 No'lu Cezaevi

Hüseyin Koçbulut

1986 ilkbaharının ilk günlerinde 1 No'luya geldik. Burada da aynı soruyla karşılaştık: "Kurallara uyacak mısınız?" Askerî yetkililer tedirgindi. Bizim, kuralları bahane ederek direnme ihtimalimizden çekiniyorlardı. Bizi vereceğimiz cevaba göre yerleştireceklerdi. Cezaevindeki durumu öğrenmek için koğuş temsilcileriyle görüşmek istedik. İçerden gelen birkaç arkadaşla görüştüğümüzde koğuşların doluluğundan bahsettiler. Genele dair açıklamalarda bulundular. Cezaevi yönetimiyle, tutuklular burada direnişler sonrasında bir anlaşmaya varmış. Asker gibi davranma dayatması uygulanmıyormuş. Tek tip elbise, sadece mahkemeye giderken giyiliyor, İstiklal

Marşı, cuma günü havalandırmada yapılan törende askerler tarafından söyleniyormuş. Görüşmeden sonra bizden bekledikleri soruya, verdiğimiz cevap aynıydı: "Arkadaşlarımızın yaptığı anlaşmanın kurallarına uyacağız."

1 No'ludaki arkadaşlar zaten bizi bekliyorlarmış. Cezaevinin geneli bizi sevinçle karşıladı. Eski arkadaşlarla buluştuk, özlem giderdik.

Cezaevi askerî bir binaydı ama toprağın üzerindeydi! Bu bile bizim içi çok önemliydi. 10 koğuştan, 6, 7, 8, 9 ve 10. koğuşlarda tutuklu vardı. Koğuşlarda faşist olmaması ve tuvaletlerin de koğuşun içerisinde olması oldukça sevindiriciydi. Üstüne üstlük, ranzalar demirdi ve böylelikle tahtakurularından kurtulmuştuk. 2 No'lu ile karşılaştırdığımızda, burası üç yıldızlı otel gibiydi. Burada ağırlıklı olarak Devrimci Yolcu arkadaşlar vardı. Onları Kurtuluşçular ve Dev-Solcu arkadaşlar takip ediyordu. Her koğuşta değişik siyasetlerden arkadaşların oluşturduğu tek bir ortak komün vardı ve solun ender görülen birlikteliklerinden biri, burada gerçekleşmişti.

Kötü muamele görmüyorduk. Yine asker karavanasından yiyorduk ama yemekler güzeldi. Bol bol çay içebiliyorduk. Arkadaşlar, direnişler sonucunda haftada bir gün balık yeme hakkı kazanmışlardı. Sipariş edilen balığı temizleyip teslim ediyorduk, pişirip bize gönderiyorlardı. Tek olumsuzluk, elektriğin sık sık kesilmesiydi. Cezaevine kitap getirtmemize engel olmuyorlardı. Siparişlerle Samsun Devrimci Yol davasından Cihan Akbaş arkadaş ilgileniyordu. Ufak da olsa bir sansür vardı. Kitapların bazı bölümleri üstü okunmayacak şekilde çizilerek geliyor ya da Lenin yazdığı için gelmeyen kitaplar, İlyiç yazınca geliyordu. Hemen hemen tüm klasikleri okumuştuk. Bazı arkadaşlar kitap ve film tanıtımı yapıyorlardı. Ayrıca, bir grubun hazırlayıp sorduğu ve diğer grubun cevapladığı bulmacaları çözüyor ya da yine iki grup oluşturup sessiz film oynuyorduk. Havalandırmaya hep birlikte çıkıyor, basket veya iddialı futbol karşılaşmaları yapıyorduk. Ailelerle ve avukatlarımızla da daha rahat görüşebiliyor, savunmalarımız üzerine çalışabiliyorduk. Günlerimiz bu şekilde geçiyordu. Tünel patlayıncaya kadar kötü bir durum yaşamadık…

Veli Dayı Neşe Kaynağımızdı

Şükrü Yılmazer

Veli Dayı'yı tutuklamışlar. Erzincan Cezaevine götürüldüğümüzde tekrar karşılaştık. Veli Dayı, kırsalda dolaşırken tanıdığım pek çok insan gibi, temiz yürekli ve dürüst birisiydi, Fakat çok saf bir insandı. Her söylenene inanacak kadar saf... Arkadaşlar cezaevinde çok ihtiyacımız olan gülmeyi unutmamak için, herkese yapıldığı üzere, onun da bu saflığının üzerine gidiyorlardı.

Bir gün, cezaevine dişçi gelmiş, dişlerinde sorun olan tutuklular, tedavi için kuyruk oluşturmuşlardı. Veli Dayı da kuyruğu görünce, yanlarına gitmiş, "Niye burada bekliyorsunuz?" diye sormuş. Arkadaşlar da bu fırsatı kaçırmamak için, onu işletmeye başlamışlar, "İçerde pasta dağıtıyorlar. Sırası gelen alıyor." denilince, "İyi! Ben de alayım." deyip sıraya girmiş. Arkadaşlar, "Hemen sıraya girmek yok! Önce Şükrü'nün yanına gidip, sıra fişi alacaksın." demişler. Veli Dayı soluğu yanımda aldı. "Buyur Veli Dayı," dedim.Veli dayı Kürt olduğu için yarı Türkçe yarı Kürtçe, "Ben hasta, hani bana Pasta. Hani fiş." dedi. "Ne pastası? Ne fişi?" O hala, "Dışarda millet pasta sırasında... Onun fişi..." diyor. Ağlayayım mı, güleyim mi bilemedim. Onu böyle bir şeyin gerçek olmadığına zor ikna ettim.

***

Veli Dayının midesi sürekli ağrırdı. O da, ağrısı geçer diye, kimden ne duyarsa uygulardı. Bir gün, bilgisine güvendiği bir arkadaşımızla sohbet ederken, laf dönüp-dolaşıp bu konuya geliyor. Arkadaşımız ona gözlük takmasını, bunun iyi geleceğini söylüyor. Nereden, nasıl buldular bilmiyorum ama Veli Dayıyı, koğuşun içinde, gözlerini tamamen örten siyah camlı bir gözlükle dolaşırken gördüm. Kaldığımız koğuşlar, bir binanın bodrum katında, toprağa gömülü, zaten oldukça karanlık yerlerdi. Gülerek sordum, "Veli Dayı, bu ne hal? İçerisi yeteri kadar karanlık. Bir de güneş gözlüğü takmış dolaşıyorsun. "Mideme iyi geliyor!" Çok şaşırmıştım, "Ne iyi geliyor?" diye sorunca, "Gözlük..." dedi ve şaşırdığımı görünce de, "Valla!...

Ağrılarım azaldı." Bazen böyle safça inanmanın, iyileştirici bir etki yaptığını bu olayda gördüm.

İlk mahkememize çıkmıştık. Sıra Veli Dayıya gelince, hakim sordu, "Kaç çocuğun var?" Cevap, "10 çocuğum var." olunca, hakim kısa bir tereddütten sonra, "Tamam, yerine otur. 10 çocukla, Allah senin cezanı vermiş zaten." dedi ve Veli Dayı da gelip yanıma oturdu. Kulağına eğilip, usulca fısıldadım, "Hadi iyisin... Gidiyorsun. Seni bırakacaklar." Şaşırdı, "Nereden biliyon?" Usulca, "Dedi ya, 'Allah cezanı vermiş.' diye. Bu, sana ayrıca ceza vermeme gerek yok anlamına gelir."

***

Veli Dayı, ilk mahkemede serbest bırakıldı. Ayrılırken birbirimize sıkı, sıkı sarıldık. İkimiz de hüzünlüydük. Sanki boğazımızda, konuşmamızı engelleyen bir şeyler düğümlenmişti. Aynı durumlar olursa, yine destek olacağını söyledi. Böyle durumlarda, insanın sesi bile titriyor. Zorlanarak, birbirimize şans diledik. Samimiyeti gözlerinden okunuyordu. İçim hüzünlü bir hoşlukla doldu. Vedalaştık.

Kırsalda dolaştığım yerlerde, Veli Dayı gibi bir çok güzel insan tanıdım. Onların çok değerli desteklerini gördüm. Başka bölgelerde yaşayan, benzer insanların hikâyelerini dinledim. Hepsi, "Doğal devrimcilerdi." Anadolu'nun bütün "Veli Dayılarını" saygıyla anıyorum. Ve inanıyorum ki, onlar, bir gün inanacakları ve güvenecekleri dostlarla yeniden karşılaşırlarsa, safça ama yürekten katkılarını esirgemeyeceklerdir.

Tünel

Hüseyin Koçbulut

12 Mart ve 12 Eylül'den sonra, devrimci tutsakların defalarca denediği tünel açma denemelerinden biri de biz geldikten sonra 1 No'luda yaşandı. Diğerlerine göre küçük olan 8. koğuşun tuvaletinde başlatılan kazı, ilk başta yapılan hesaplarla, cezaevini çevreleyen tel boyunu 10 metre geçecek şekilde hesaplanmasına karşın, zeminin çok gevşek olmaya ve göçmeye başlamasıyla, tel boyuna

20 metre kala bitirilmek durumunda kaldı. Kazı ekibinde, bu koğuşun sakinlerinden olan Kurtuluşçu arkadaşlar, Emeğin Birliği'nden bir arkadaş ve bağımsız bir arkadaş vardı. Bu ekibe sonradan bizden üç arkadaş da katılmış. Çalışmalar büyük bir gizlilik içinde sürdürülüyormuş. Kaçışa katılacak arkadaşların dışında, bizim haberimiz yoktu. Son günlerde öğrenmiştik.

Kısmi Firar

Şükrü Yılmazer

8. koğuş sakinleri, çalışmayı bizim sorumlu arkadaşlardan Suat Baysal'la paylaşıp ortaklaşınca cezaevindeki ilgili koğuşlarda yeni bir düzenleme yapılmış. Bizim arkadaşlardan üç kişi dilekçe verip 8. koğuşa kazı ekibine katılmak üzere geçmişlerdi. Kaçması düşünülen diğer arkadaşların da 7. koğuşta toplanması planlanıyormuş. Son metrelere kadar da kazı ve planlama ekibinin dışında, kimseye haber verilmemişti. Bana da o zaman önerildi. Arkadaşlar, kaçışın başarılı olması için sayı sınırlaması yapmak zorunda kaldıklarını söylemesine rağmen, talebin fazla olması yüzünden bu sayıyı aşmak zorunda kaldılar. Ben de iki arkadaşımla birlikte 7. koğuşa geçtim. 7 ve 8. koğuşların tuvaletleri bitişikti. Her iki tuvaletin giderlerinin birleştiği yerden, bir insanın geçeceği kadar ara duvarı kırıp 8. koğuşa geçiyorduk.

5 Haziran günü saat 22.00'de 18 arkadaş hazırdık. Hepimiz tünele inmeye başladık. En son inenlerden biri de bendim. 60 metre kadar ilerledikten sonra beklemeye başladık. Tünelin ucu henüz açılmadığı için içerisi çok havasız ve zifiri karanlıktı. Kazı ekibinin dışında olanlar hareket etmekte ve nefes almakta zorlanıyordu. Çıkış deliğinin açılmasını bekliyorduk. Dakikalar ilerledikçe nefes alıp vermede sorunlar yaşamaya başladım. Bu durum, cezaevinde yaşadığım olaylardan sonra böyle anlarda kendini tekrar ediyor, boğulur gibi oluyordum. Her tarafımı ter basmıştı. Bir an önce şu çıkış deliği açılsa da buradan çıksam, yoksa burada yığılıp kalacağım, diye endişe etmeye başladım. Gücüm gittikçe tükeniyordu. Canım sanki boğazıma gelip dayanmıştı. İleri veya geri gitmekten başka bir şey düşünemiyordum.

O sırada koğuşa geri dönüyoruz denildi ve geri döndük. Koğuşta 5-10 dakika süren bir bekleyişten sonra, sorumlu arkadaşlar aralarında durum değerlendirmesi yapıyorlardı. Kırsal alandan tanıdığım sorumlu arkadaşlardan birine, "Hadi gitmiyor muyuz? Niye bekliyoruz?" dedim. O da gitmeme kararını bildirdi. Buna bizim davadan Fevzi Tepe -nam-ı diğer "kelebek"- itiraz etti. Ben arkadaşların bu kararına itiraz etmedim. Fikir belirtmedim, sessiz kaldım.

Sonradan öğrendiğime göre, tünel çıkışını, bir miktar açıp gözlem yapan arkadaş, önceki gözlemlerde saptayamadıkları bir nöbet yeri ve nöbetçi görmüş. Tünel çıkışı, tel boyu, kule, garaj ve binanın çevresini dolaşan 5 asker... Hepsi de devamlı hareket hâlinde... Dışarıyı gözleyen arkadaşın değerlendirmesi, bu durumda bu kadar kalabalık bir grubun kaçamayacağı, en fazla iki grup hâlinde on kişinin bunu deneyebileceği ve bu durumda bile ölüm riskinin yüksek olduğu şeklindeydi. Sorumlu arkadaşın, bu durumda ani bir karar vermesi gerekmiş. O da kaçışın riskleri ve kalabalık bir grup olmanın dezavantajlarından dolayı, bazı arkadaşların itirazına rağmen, kaçışa katılmama kararı almış. Arkadaşlar kaçış için ayırdıkları parayı toplayıp sekiz kişilik ekibe vererek vedalaşmışlar. Ağırlıkla Kurtuluşçuların yer aldığı bu ekip kaçmayı başardı ama çok sayıda askerin bölgedeki yoğun aramaları sonucu altısı yakalandı.*

Gerilla birliğinden kalma inandığımız ve ortaklaştığımız bir karar vardı: Herhangi bir nedenle komutan teslim olma kararı verdiğinde, onun bu kararına uymama hakkı... Böyle bir olay yaşamamış ama bu ilkenin doğruluğuna inanmıştık. Tünel olayı bana göre bu ilkeye çok uygundu. Devrimci bir eylemdi. Bu yüzden bu kararı dinlemeyip kaçan ekibe katılabilirdik. Böyle düşünen arkadaşların olduğunu da biliyordum ama tünelde yaşadıklarımdan dolayı, kendimde bunun için yeterli gücü görememiştim. Biri beni teşvik etseydi cesaretimi toplayıp deneyebilirdim. Hatta çıktıktan sonra yakalanmadan arama çemberini aşıp başka bir bölgeye geçeceğime de inanıyordum. Dağlarda dolaşırken yön bulma yeteneğim çok gelişmişti. Az çok çevreyi

* Ayrıntılı bilgi için Selahattin Selim Ertan, Yine Kazacağız, Yine Kaçacağız

tahmin edebiliyor ve nereye yöneleceğimi kestirebiliyordum. Bu konuda hiçbir sorumluluğum olmamasına rağmen bu durum beni yıllarca etkiledi. Derin izler bıraktı. Şartlar ne olursa olsun vazgeçmeyi kendimize yakıştıramıyordum. Bu konunun açıldığı yerlerde hiç bir yorum yapamadım. Birkaç laf bile edemedim. O mekanlar bana dar geldi. Sorumlu arkadaşın kararını da kendimi de eleştirdim.

Tüneldeki bu boğulma hâlinin, kalp rahatsızlığımdan veya nefes darlığından kaynaklandığını düşünüyordum. Bu olay değişik yerlerde ve zamanlarda kendini tekrarladı. Bir gün acil servise gitmeme neden oldu. Orada çekilen kalp grafiğim temiz çıkınca beni yönlendirdikleri psikiyatr, bana birkaç seans yaşadıklarımı anlattırınca şu yorumu yaptı. Çocukluğumdan kalma bazı olaylar, elimde dinamit patladığı gün zirve yapmış ve benzer her olayda (gaz bombasında arkadaşlarımın altında nefessiz kalmam, kafamdaki yaralara pansuman yapan hemşirenin masaya yığdığı gazlı ve ilaçlı pamukların yarattığı boğulma hissi vb.) bende panik atak yaratmıştı. Tüneldeki ortamın karanlık ve boğucu olması da aynı etkiyi tekrarlamış, heyecan yapmama, kalp atışlarımın hızlanmasına ve sonuçta nefessiz kalma hissinin oluşmasına neden olmuştu. Çok uzun yıllar bu rahatsızlığım devam etti.

Çökelekspor

Hüseyin Koçbulut

Birkaç gün sonra, mahkemesi devam edenleri büyük bir koğuşta topladılar. Diğerlerini, daha önce Yeni Çeltek, Giresun Dev-Yol, Fatsa ve Fatsa 2'nin (dağda yakalananlar) götürüldüğü, Kemah yolundaki yeni bir cezaevine naklettiler. 40-45 kişi kalmıştık. Bizi de bir ay kadar sonra aynı cezaevine gönderdiler.

Yeni geldiğimiz bu yerde vakit kaybedilmeden futbol takımları kuruldu. Koğuşlar arası maçlar yapılıyordu. Bu maçlarda değişik bir yöntem uygulanıyor, oyuncuları rakip seçiyordu. Bu yüzden rakip bizim, biz de rakibin futbolu en az bilen oyuncularını seçiyorduk. Bizim takımın adı "Çökelekspor"du. Maçlar çok iddialı ve sert geçtiğinden bacaklarımıza havlular sarıp oynuyorduk.

Koşullar Değişiyor

Şükrü Yılmazer

Bu arada dünya da ülke de değişiyordu. Hareketimizin bütünlüklü yapısını koruyamaması, yeni zamanların sorularına farklı bakış açıları, cezaevinde geçen yıllarda düşüncelerin ve tercihlerin farklılaşması gibi nedenlerle, aynı davadan yargılanan arkadaşlar arasında ayrışmalar ve kutuplaşmalar olmaya başladı. Biz 1978'lerde, yeni bir dünya mücadelesinin yoldaşlarıydık. Aynı ideolojiyi savunuyor, pratiğimizi anlamlı buluyor ve önemsiyorduk. Oysa geldiğimiz noktada ortak paydamız, aynı davadan yargılanıyor olmaktı. Ortak bir ideolojimiz ve ortak bir duruşumuz yoktu. O günün sorularına farklı cevaplar veriyorduk. Eskiden bizi bir araya getiren ve büyük bir hareketin gönüllü katılımcıları yapan koşullar değişmiş, yerini herkesin kendi yaşadıkları üzerinden kurguladığı düşünceler almıştı. Bu birbirimizle kurduğumuz ilişkilere de yansıyordu. Bir diğer problem de geçmişten kaynaklanan ve çözülemeyen kişisel sorunlara ideolojik anlamlar yükleyip farklılaşmaktı.

Başlıca iki grup oluşmuştu. Birinciler, sanki bir örgüt varmış gibi yıllarca önce üstlendikleri sorumlulukları şimdi de devam ettiriyorlardı. Bu durum, yoldaşlık ilişkilerini abilerle ilişkilere, devrimcilerle ilişkilerini de feodal ilişkilere dönüştürüyordu. İkinciler ise eski hiyerarşinin, değişen şartlar içinde devam ettirilmesine itiraz ediyorlar, haklı olarak ilişkilerin demokratikleştirilmesini istiyorlardı. Ben ikinci grubun düşüncelerine katılsam da pratiklerinden hoşlanmıyordum çünkü sözleri samimi değildi. Gençlik yıllarında savundukları değerlere veda etmişler, yeni ve farklı düşüncelerine uygun bir geçiş yapabilmek için bir maskenin ardından konuşuyorlardı. Hatta bunlara önderlik eden kişi, dağda bizi bırakıp kaçan biriydi. Üzücü olan, bazı dürüst arkadaşların bu kişiye inanıp onun peşinden gitmeleriydi. Birinci gruptakiler ise, dürüst olduklarına inandığım, savundukları bazı değerlerle saygıyı hak eden ama ilişkilerin demokratikleşmesi konusunda bir açılım göstermeyen arkadaşlardı. Bana göre önemli olan sorumluların kim olduğu değil, sorumluluğun

o anki işlevi ve ilişkilerin o günkü gerçeklik üzerinden anlamlandırılmasıydı. İki tarafa da mesafeliydim. Ne bir duruş göstermeden sanki eski devam ediyormuş gibi davranmayı ne de hiçbir şey yaşanmamış gibi yapıp çok farklı uçlara savrulmayı doğru buluyordum. Doğru olan, geçmişte başarıyla buluşan özü bugüne taşımak, bugünkü gerçekler üzerinden yeniden kurgulamaktı. Bugünün devrimciliği, tarihle ve gelecekle diyalektik bağlarını kurmalı, basit bir taraftarlığa dönüşmeden ya da gereksiz savrulmalara uğramadan yol almalıydı.

***

Bir süre sonra, cezaevlerinde Türkiye çapında tek tip elbiseleri çıkarma konusunda eylemler başladı. Dışarıdan ailelerin ve devrimci yapıların desteğiyle, eylemler ses getirdi ve önemli bir kamuoyu oluştu. Bu eylem sırasında biz de değişik koğuşlarda kalan Fatsa, Çeltek, Samsun, Turhal vb. Devrimci Yol davalarından yargılanan bütün arkadaşlarla tek tip elbise konusunu tartıştık. Bütün arkadaşlar çıkartılması konusunda görüş bildirince bunu diğer siyasetlerden arkadaşlara bildirdik. Onlar da bu karara katılınca koğuş temsilcilerimiz bu talebi idareye bildirdi. 5-6 gün süren bir açlık grevinde bulunduk. Bu konuda idare çok üstümüze gelmedi. Savunmalarımızı almakla yetindi.

Mahkemede Sona Doğru

Savcılarımız Nuh Mete Yüksel ve Oktay Yüksel'di. Dönemin en ünlü(!) savcıları...

Hazırladıkları iddianame o kadar taraflıydı ki bir gün mahkemede, onların gerçek yüzlerini açığa çıkartmak şart oldu. Bir ihbar sonucu yakalanmış Divriği bölgesinden dört kişinin yanına Veli Dayı'yı da katarak Turhal davasına bağlamışlardı. Bu kişilerden biri Sencer Göktaş'tı. 80'den sonra o bölgede dolaşan devrimci arkadaşlara yardımcı olan biri. Arkadaşların, Sencer'in köyündeki bir arazide, sığınakları varmış. Bir gün, sığınakta kimse yokken otomatik bir silah çalınmış. Arkadaşlar silahı çalanın Sencer olabileceğinden şüphelenerek silahı vermesini istemişler. O da inkâr ederek silahın kendisinde olmadığını söylemiş. Ellerinde yeterli kanıt olmayan arkadaşlar,

üzerine gidememişler. Fakat bu olay köyde duyulduktan bir süre sonra köylülerden biri, durumu jandarmaya ihbar etmiş. Jandarmalar tarafından Sencer, silahı vermekle kalmayıp devrimcilere yardımcı olan iki maden işçisini ve bir abimizin ismini de vermiş. Erzincan Cezaevinde bunlarla aynı koğuştaydık.

Yargılama süreci başladığında Nuh Mete Yüksel öyle bir iddianame hazırlamıştı ki sanki bize işkence edilmemiş, ifadelerimizi kendi isteklerimizle vermiştik. İddianamede, bir CIA ajanının *Komünistlerin Taktikleri* kitabından alıntılar yapıyor, "'Polis işkence yaptı', demek, 'iftira at, yıprat' taktiğinin bir ürünüdür." gibi ifadeler kullanıyordu. Ayrıca sığınaktan silah çalınmasının suç olmadığını, aksine bunun bizzat ödüllendirilmesi gereken bir davranış olduğunu söyleyip sanığın tahliye olmasını istiyordu.

12 Eylül savcılarının başka davalarda, polislerin lehine hazırladığı benzer iddianameler vardı. Sadi isminde bir devrimciyi, polisler yer göstermeye götürmüşler. Bu sırada elleri kelepçeli Sadi, polisler tarafından öldürülmüş. Bu savcı olaya ilişkin, polisin suçsuz olduğu, duygusal bir travma geçirdiği için böyle bir eylemi gerçekleştirdiği ve beraat etmesi gerektiği yönünde bir iddianame hazırlamıştı. Ben de savcının buna benzer marifetlerini anlatan bir savunma hazırladım. Sencer'den sonra söz aldım. Amacım bu adamın görevini kötüye kullandığını, taraflı davrandığını, hukuku çiğnediğini ve bizim bu adamın hazırladığı art niyetli iddianamelerle yargılandığımızı teşhir etmekti. Ayrıca ortada bir hırsızlık vardı. Hırsızlığın ceza hukukunda bir karşılığı yok muydu? Devrimcileri öldürmek suç değil! Silahlarını çalmak suç değil! Peki bu silahla bir köylüyü öldürselerdi, bu suç olmayacak mıydı? Mahkeme bu sözleri önemsemese bile maksadım durumun kayıtlara geçmesini sağlamaktı. Bu savunmamdan sonra, bana mahkemeye hakaretten dava açtılar ve on gün hücre hapsi verdiler.

***

Hücredeydim. Dışarıyla bağlantım, çay tabağının dibi kadar bir delikten ibaretti. On günlük hücre cezamın ilk günüydü. Burası, uzun bir koridorun uç tarafında, tek yönlü ve yan yana dizilmiş hücrelerden

biriydi. 1 metreye 2 metre ölçülerinde karanlık ve soğuk bir beton yığını... Yemek için iki adet melamin tabak, tuvalet ihtiyacı için bir teneke kutu... Ardımdan kapıyı kapattıklarında, beton ve karanlıkla baş başa kaldım. Tam düşüncelere dalmıştım ki hücre kapısının vurulduğunu duydum: "Hey! Sağ mısın?" Seslenen nöbetçi askerlerdi.

– Sağım!

– Kapıya yanaş. Yüksek sesle söyle!

– Söylüyorum ya!

– Yakından söyle!

– Ne fark eder ki?

– Fark eder. Sağ olduğundan emin olmamız lazım!

– Ölsem sizinle nasıl konuşurum?

– Sen yine de yanaş.

Biraz yanaşıp baksalar beni otururken de göreceklerdi ama kapıdaki deliği açıp baktıklarında beni göz hizalarında görmek istiyorlardı. Yanaşırsın yanaşmazsın tartışması beş dakika kadar sürdü.

– Bizi yanına getirtme!... Gelirsek fena ıslatırız.

– İyi, ıslatın!

Askerler iki saatte bir nöbet değiştiriyorlardı. Nöbeti devreden ve devralan bütün askerlerle aynı tartışma yaşanmış, 24 saatim böyle geçmişti. Çin işkencesi gibiydi. Sanki böyle davranmaları özel olarak tembihlenmişti. Uyku bile uyutmuyorlardı. On gün, bana iki ay gibi geldi. Bu durum birkaç gün böyle sürdükten sonra diğer günler sadece sesimi duymaları yeterli olmuştu.

Yemek vaktinde, kapının altındaki aralıktan uzattığım tabağa koydukları yemeği içeri itiyorlardı. Tabaklar yıkanmadığı için, ikinci günden itibaren melamin tabakta yemekten kalma yağlar birikmeye başladı. Her öğün bir bardak su veriyorlardı. O da ancak vücudumun su ihtiyacını karşıladığından tabakları yıkama şansım yoktu. Onları on gün boyunca temiz tutmam gerektiğinden çözümü, yemeğin sonunda tabağı adeta yıkar gibi ekmekle sıyırmakta bulmuştum. O günden beri melamin tabakta yemek yiyemem. Tabaklara

çözüm bulmuştum ama tuvaletimi yaptığım tenekeden yayılan kokuya çözüm yoktu. 10 gün boyunca kapı açılmayacağı için, bu kokuya dayanmak zorundaydım.

Günlerim, tıpkı "Kelebek" filmindeki mahkûmların yaşadığı gibi geçiyordu. İkinci gün çayı ve sigarayı özlemiştim. Üçüncü gün askerlerden biri, kapıdaki gözetleme deliğinden uzattığı sigarasından iki nefes çekmemi sağladı. Yardım etmekle, görevini vukuatsız bitirmek isteyen bir askerin çelişkisini yaşadığı belliydi. Sadece iki nefes çekmeme izin vermişti. Bu kadarı bile insana iyi geliyordu.

En azından, 2 No'lu cezaevinin hücrelerinde olduğu gibi zemine su dökmedikleri için avantajlı olduğumu düşünüp direncimi artırmaya çalışıyordum. Volta üç adımda bitiyordu. Vücudumun uyuşmasını önlemek için belli aralıklarla jimnastik yapmaya çalışıyordum. Bol bol da kendimle konuşuyordum.

***

Mahkemedeydim. Elimde, diğer mahkemenin hakaret davası için verdiği beraat kararı vardı. Elimi kaldırıp beraat kararı yazısını salladım. Hâkim, elimdekinin ne olduğunu sorunca, "Bakın, verdiğiniz hukuk dışı, ön yargılı ve keyfî kararları, kardeş mahkemeniz bile kabul etmedi! Bu kararın dava dosyasına eklenmesini istiyorum." dedim. Cuntanın mahkemelerinden lehte bir karar çıkartmak, savunmamı güçlendiren ve aynı zamanda moralimi yükselten bir etki yapmıştı.

Bunlar da Satılmış

İlhan Özdemir

Genel olarak ana davaya uygun söylemler üzerinden savunma yapmaya karar vermiştik. Şükrü Yılmazer de siyasi savunma yapacaktı. İlk gün Şükrü savunma yaptı. Hâkim ona okuma yazma bilip bilmediğini sorunca "Dağda öğrendim!" diye cevapladı. Hâkim iddianamede bazı tutukluların ana baba adı Satı ve Satılmış diye okunurken, "Bunlar da satılmış!" diye yorum yapınca bu aşağılama Şükrü'nün zoruna gitti. "Hâkim Bey, biz kimsenin malını çalmadık. Namusuna dokunmadık. İnandığımız bir davanın peşinden gittik.

İnanmıyorum ama bugün dünyaya bir daha gelsem yine devrimci olurdum. Dünyada devrimcilerin vatanını sattığına, halkına ihanet ettiğine dair tek bir örnek yoktur ama milliyetçilerin bunların hepsini yaptığına dair sayısız örnek vardır. Ayrıca, senin bana vereceğin idamdan da korkmuyorum. Her zaman halkımın yanında olmaya devam edeceğim." dedi. O gün, Şükrü'nün siyasi savunması ile geçti. Günün sonunda hâkim Şükrü'ye, "İyi ki okuman yazman yok. Olsaydı, günlerce seni dinleyecektik." demişti.

Bana en ağır gelen şeylerden biri de, hâkimin bütün arkadaşlara, "Kamil Özdemir'in cenazesine niye katıldın?" diye sormasıydı. Doğup büyüdüğümüz memlekette, kimsenin canında, malında gözü olmayan ve emeği ile geçinen birinin neden öldürüldüğünü sorgulamadığı gibi, onu kahpece arkadan vuran katillerini bulmak için çaba gösterecekleri yerde, cenazeye niye katıldığımızı sormaları kanıma dokunuyordu.

Siyasi Savunma

Şükrü Yılmazer

Mahkemede siyasi savunma yapacaktım. Hâkim savunmam için söz verirken,

– Gel bakalım başpehlivan!, dedi.

– Niye bana söz verirken adımla hitap etmiyorsunuz da Başpehlivan diyorsunuz? Bu hitap bile yaptığımız savunmayı değil, en başından beri polis ifadelerini baz aldığınızı, hakkımda kararı çoktan verdiğinizi, bu mahkemenin hukuki olmadığını, beni usulen yargıladığınızı gösteriyor.

– Maksadım o değildi. Yanlış anladın.

"Sizler hukuk adamlarının etiğine göre değil, yukarıdan aşağıya emir komuta zincirine göre kurulan mahkemelersiniz. Bu gerçeklik bile sizin hukuku uygulamak için değil, bu emir komuta ilişkisinin taleplerine göre davranacağınızı gösterir. Bizleri T.C. Anayasasına karşı gelmekle ve bunu güç kullanarak yapmakla suçluyorsunuz. Oysa 12 Eylül'le birlikte gelir gelmez ilk yaptığınız iş; bu anayasayı ihlal etmek,

büyük bölümünü askıya almak, hatta ortadan kaldırmak oldu. Üstelik bunu güç kullanarak yaptınız. Şimdi de bizi, yok saydığınız bir anayasaya karşı gelmekle suçluyorsunuz. Bizim Anayasayı ihlal etmeye teşebbüs etmemiz suç olurken, sizin anayasayı ortadan kaldırmış olmanızın karşılığı nedir? Bunu bize açıklayın. Ayrıca sizin tarafınızdan ortadan kaldırılan bir Anayasa ile bizi yargılıyor olmanızdaki keyfilik, sizin çifte standardınız ve hukuksuzluğunuz değil midir? Bunu bize açıklayın! Bugün ülke, yabancı sermaye ve yerli iş birlikçilerin istekleri doğrultusunda işgal edilmişken bizlerin buna karşı mücadele etmesi meşru değil midir? Bize göre meşrudur.

Yüzyılın başında, Mustafa Kemal benzer koşullarda mücadele etti. O zaman da imparatorluğun toprakları, emperyalist ülkeler tarafından işgal edilirken; padişah, mevcut hükümet ve yerli iş birlikçilere karşı mücadele eden Mustafa Kemal, arkadaşları ve Anadolu halkı, haklı olarak meşru bir mücadeleye başvurmuştu. Bizim mücadelemizin meşruluğu, o günlerdeki mücadelenin güncellenmesinden ileri gelmektedir. Siz o günlerde olsaydınız, bugün bize yaptığınız gibi, Atatürk ve arkadaşlarını Osmanlı Anayasasını güç kullanarak yok etmeye çalışmaktan mı yargılayacaktınız?

Bizi vatanı bölmeye çalışmaktan, satmaktan ve benzeri şeylerden suçluyorsunuz. Biz de cuntayı aynı şeylerle suçluyoruz. Bizler devrimcileriz ve vatanseverleriz. Gerçek vatan hainleri; ülkemizi emperyalizme peşkeş çeken, dünya kamuoyunda emperyalizmin sözcüleri tarafından "Bizim çocuklar!" diye bahsedilenlerdir. Hiçbir dış güç, devrimciler için bu tanımlamayı kullanmamış, kullanamamıştır. Bu durum bile, kimin vatanı böldüğünü ve sattığını ispata yeter... Bütün ülkelerin devrimcileri, içinden çıkıp geldikleri halkın mutluluğu ve geleceği için çıkar gözetmeden mücadele etmiştir. Ama aynı şeyleri sağcılar ve iş birlikçiler için söyleyemeyiz. Adları üzerinde, bütün ülkelerin iş birlikçileri, "bizim çocuklar" unvanını alıncaya kadar, yabancı güçlerle her türlü iş birliğine girmişler, hem ülkenin değerlerini ve zenginliklerini satmışlar hem de bu sömürüden şahsi çıkar elde etmişlerdir. Burjuva tarih kitapları bile bunun sayısız örnekleriyle doludur.

Savcılar ve bizim aramızda bu mahkemede yapılan kimin meşru, kimin suçlu olduğuna dair tartışma, gerçeklik ve hukukun üstünlüğü üzerinden değil, güçlülerin hukuku üzerinden ve onların isteklerine göre yürümektedir. Gerçekten hukukun üstünlüğü üzerine kurulmuş bir mahkemenin var olduğunu hayal ettiğimizde, orada rollerin değişeceği, yargılananların yargılayanlarla yer değiştirecekleri kesindir. Yine bir şey daha kesindir: Bugün biz, tüm olumsuzluklara rağmen meşruluğumuzu ve haklılığımızı savunabiliyoruz. Ama roller değiştiğinde ve cuntacılar sanık sandalyesine oturduğunda onlar kendilerini savunabilecekleri tek bir cümle bile kuramayacaklardır. Sonuç olarak yıkmak için mücadele ettiğimizi söylediğiniz Anayasanın pek çok maddesini siz yok sayıp çiğnerken, biz kurmak istediğimiz bir dünya mücadelesinin yanında, size karşı savunmak zorunda kaldığımız gerçeği ortadır. Tarih her zaman devrimcileri haklı çıkarmıştır. Bizi de haklı çıkaracağından kuşkumuz yoktur."

Savunmam bu minvalde gün boyu sürmüş, yazılı ve sözlü savunmamı tamamlamıştım. Savunmam doğal olarak bir "alaylı" savunmasıydı. Hiç okula gitmemiş, okumayı kasap dükkanında sökmüş, siyasi yazıları ilk defa Kitle ve Dev-Genç dergilerinde okumuş, teorimi dağlarda geliştirmiştim. Bu yüzden savunmamı yaşadıklarımın üstüne kurmuştum. Devrimci mücadelenin bana kazandırdığı farkındalıkla ve daha çok pratiğin diliyle yapılmış bir savunmaydı benimki.

Karar aşamasına doğru mahkeme hâkimi değiştirildi. Yeni hâkim, hukuk etiğine uygun davranmaya ve savunmayı dinlemeye çalışan bir hâkimdi. Cezaevine girdiğim günden beri, büyük olasılıkla idam cezası alacağımı düşünüyordum. Mahkeme hâkiminin bu aşamada değiştirilmesi, bu düşüncemi daha da kuvvetlendirmişti. Davanın seyrinden, savcıların talebinden, hakkımda verilecek kararı kestirebiliyordum. Büyük bir ihtimalle hakkımda idam kararı çıkacaktı. Ama yoldaşımız Hıdır Aslan'ın idamından beri, bu kararı uygulamıyorlardı. Bu da, müebbet demekti.

İnsan yıllarca aynı koşullarda yaşadığında, istemese bile gerçeklikle farklı bir ilişki kuruyor. Ben de büyük olasılıkla gerçekleşeceğini

düşündüğüm kararla böyle bir ilişki kurmuştum. İdam kararı çıksa ve uygulansa bile, psikolojik olarak buna hazırdım. Benden önceki devrimciler gibi davranacak, onların geleneğini sürdürecektim. Gerilla birliğindeki herkes gibi, ölümün, dağlardaki mücadelenin doğal ve gerçek bir parçası olduğunu içselleştirmiştim. Birkaç kere kıyısından geçmiştim, bir defasında da aramızda sadece askerlerin açacakları bir kapı kadar mesafe kalmıştı. Orada, ölüme merhaba demenin nasıl bir şey olduğunu deneyimlemiştim. O günden sonra, fazladan yaşadığım hissine kapıldığım anlar da olmuştu. Ama yine de insan, içinde bir burukluk yaşıyordu.

Artık son sözler, avukatımızındı. Onlar da iki gün süren savunmaları boyunca ellerinden geleni yaptılar. Turhal Devrimci Yol davasının avukatları Ahmet Atak ve İbrahim Tezan'dı. Mahkeme süreçlerinde her ikisi de, yaz kış demeden ve duruşmaları aksatmadan takip etmişlerdi. İbrahim abi bizi siyaseten, Ahmet abi de hukuken savunurdu. İkisi de özveriliydi. Bizde hakları çoktu. Ahmet Atak, biz Turhallılar için bir avukattan daha fazlasıydı. Kendisiyle Turhal maden direnişinde, Yeraltı Maden-İş'in avukatı olarak tanışmıştık. Sendikadaki diğer meslektaşları gibi, o da bizler için bir avukat değil, daha çok devrimci mücadelenin bir parçasıydı. O yüzden onu bir "abi" gibi görüyorduk. Mahkemeler sırasında bazen ailelerimizin verdiği para, ancak onun dönüş için otobüs parasına denk gelirdi. Sendikanın avukatları olarak onlar Turhal, Çeltek ve yetişebildikleri her yere koşmuş, ek çok devrimcinin "abi"si olmuşlardı.

Mahkeme Sonuçlanıyor (29.02.1988)

Ahmet Atak

Mahkemenin Şükrü'yle ilgili kararı belli gibiydi. Bu yüzden biz, diğer arkadaşlar için daha iyi bir sonuç çıkarmaya çabaladık. Şükrü'ye, "Seni dosyadan ayıralım. Sen yapacağın savunmayla dikkati çek. Diğerlerini daha rahat savunabiliriz." dedim. O da saatlerce savunma yaptı. Mahkeme sonuçlarında pek fazla sürpriz yoktu. Heyetin "Ben bunlara şu cezaları verip dosyayı da kapatacağım!" şeklinde bir yaklaşımı vardı. Bu da kararlara yansıdı:

"Türkiye Cumhuriyeti Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veye ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan TBMM'yi iskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs etmekten, aşağıda adları yazan tutukluların idamına, idamların müebbete çevrilmesine... Ahmet Bacık, Elvan Taş, Fevzi Tepe, Hacı Bekir Özen, Hüseyin Koçbulut, Sefer Çabuk, Şükrü Yılmazer..."

Yargıtay Başsavcılığı karara karşı, "Şu şu nedenlerden dolayı karar kökünden bozulsun." diye bir rapor yazınca sevinmiştik ama mahkeme bu düzeltmeye uymadı. Kendi kararlarını tekrarladı.

Karar Benim İçin Sürprizdi

Şükrü Yılmazer

Hâkim bütün arkadaşlarım için kararları açıklarken beni en sona bıraktı. Bir insan kendinin belirleyici olmadığı koşullarda, eli kolu bağlıyken kendisi hakkında verilecek bir kararı nasıl bekliyorsa ben de hakkımda verilecek kararı az çok tahmin etmeme rağmen beklemeye başlamıştım. İster istemez heyecanlanıyordum ama sıra benim ismime bir türlü gelmiyordu. Hakkımdaki kararın açıklanması uzadıkça, "Tamam Şükrü! Hıdır yoldaştan beri idam kararı uygulanmıyor ama senin idamınla birlikte, cunta bir jübile yapacak ve mahkemeler görevini tamamlayıp her şeyi sivil yönetimlere devredecek ve bir dahaki sefere kadar (!) köşesine çekilecek. Eğer cezaevine dönüşte seni tek başına bir hücreye atmazlarsa arkadaşlarınla son konuşmalarını yap. Ailene ve hâlâ devrime inanan herkese seslenen bir mektup bırak ve daha önce defalarca düşündüğün ve hazırlandığın gibi, sehpaya bütün devrimciler gibi gülerek yürü... Cellatlar ve şahitler, davranışlarında arayacakları tek bir olumsuzluğa şahit olamasınlar. Avukatın, senin sloganını atıp sehpayı tekmelediğini anlatsın." diye düşünüyordum.

Beklediğim gibi idam cezası aldım. Ama ilginçtir hâkim, bütün arkadaşlar gibi bana da 59. maddeyi* uygulamıştı. İdam kararlarını müebbete dönüştürdüler. Arkadaşlarım için böyle bir karar bekliyordum ama 59. maddeyi benim için de kullanacaklarını düşünmemiştim. Bu benim için büyük bir sürpriz oldu.

* Hâkimin sanık hakkında iyi hal takdirini kullanma hakkı.

Mahkeme Sonuçları

Mustafa Sinan Başbayrak	Beraat	İsmail Çıplak	Beraat
Muharrem Apa	Beraat	Yaşar Keskin	Beraat
Süleyman Özen	Beraat	Kazım Özdemir	Beraat
Ali Özen	Beraat	Salih Kaya	Beraat
İlhan Özdemir	Beraat	Dursun Peksak	Beraat
Osman Mütevellioğlu	Beraat	Yılmaz Burhan	Beraat
Mehmet Bülent Düzen	Beraat	Zeki Şenol	Beraat
Hüseyin Çalışır	Beraat	Ahmet Can	Beraat
Mustafa Arı	Beraat	Cihat Akün	5 Yıl
Ahmet Cücü	Beraat	Ali Çıplak	5 Yıl
Cemil Baybars	Beraat	Murat Karacaoğlu	5 Yıl
İlyas Berk	Beraat	Mevlüt Yalçınkaya	5 Yıl
Ali Sesli	Beraat	Rıfat Özen	5 Yıl
Ahmet Minaz	Beraat	Zeynel Özbalçık	5 Yıl
Sadık İmdat	Beraat	Muharrem Durmaz	6 Yıl 8 Ay
Ahmet Uyanık	Beraat	Rıza Tekeşen	10 Yıl
Sadık Baydemir	Beraat	Halis Bilge	12 Yıl
Ali Tanrıverdi	Beraat	Mehmet Ertan Sökmen	12 Yıl
Suzi Atak	Beraat	Hacı Bekir Özen	Müebbet
Cemal Asav	Beraat	Hüseyin Koçbulut	Müebbet
Mahmut Atun	Beraat	Sefer Çabuk	Müebbet
Ali Bayram Yıldız	Beraat	Ahmet Bacık	Müebbet
Veli Çelik	Beraat	Şükrü Yılmazer	Müebbet
Tahsin Özkan	Beraat	Fevzi Tepe	Müebbet
Cemal Bakırcıoğlu	Beraat	Elvan Taş	Müebbet

Birkaç Kitap Okusaydın Neler Olurdu Kim Bilir!

Şükrü Yılmazer

Son mahkemede bir arkadaşımızı daha bıraktılar. Turhal Devrimci Yol davasından geriye, yedi müebbet olarak biz kaldık. Turhal davasında, 12 Eylül öncesi cezaevleriyle tanışan, değişik süreler oralarda kalan arkadaşları da sayarsak 60 kişiden fazla arkadaş, bu süreçleri yaşadı. Diğer Devrimci Yol davalarıyla karşılaştırdığımızda, bizim teorik seviyemizin ortalama olarak diğer davalardan düşük olduğunu söyleyebiliriz. Ama eylem pratiği açısından, diğer davalardan önde olduğumuzu söylemek abartı olmaz. Özellikle Dev-Der'in kurulmasından sonra, resmî güçlerle desteklenen sivil faşistlerle yaptığımız dişe diş mücadele, Turhal'ı Türkiye'nin en hareketli bölgelerinden

biri yaptı. Her gün kavgaların, bombalamaların yaşandığı Turhal'ı kendi öz gücümüzle ayakta tutmayı başardık. Burada dayandığımız güç; ailelerimizden öğrendiklerimiz, Mahir ve arkadaşlarının efsanesi, bir de bu efsaneyi güncelleştiren yumruklu bir yıldızın kapsayıcılığıydı. Bu özellikler, aynı dönemde büyüyen bir gençlik grubunun birbirine ve devrime duyduğu güvenle, inanç ve kararlılıkla birleşip kendi doğallığında, Turhal'ı faşistlere teslim etmemeyi başardı.

Çoğumuz Marx'a, Lenin'e ve diğer ustalara ait çok az kitap okumuştu. Pek çok arkadaşımız Devrimci Yol'un savunduklarını cezaevinde öğrendi. Başka davadan bir arkadaş, bir gün Ahmet Bacık'a takılmıştı: "Lo Ahmet! Dergi bile okumadan müebbet yedin. Ya bir de birkaç kitap okusaydın neler olurdu kim bilir?"

Evet... Biz pek çok şeyi yaşarken öğrendik. Sivil faşizme karşı mücadelede çok iyiydik ama cezaevinde, devletin elinde acemiydik. Mücadeleyi, burada da yaşayarak öğrendik. Bedeller ödedik ama her direnişten isteklerimizi kabul ettirerek başarıyla çıktık. En önemlisi hepimiz, bütün Turhallılar burada birbirimize sahip çıktık. Dayanışma içinde olduk. Aramızdan hiç itirafçı çıkmadı. En çok önemsediğim konu buydu. Hepimiz Halis'in arkadaşları olduğumuzu gösterdik. Bu, birlikte olmanın ve dayanışmanın sonucuydu. Hepimiz şu konuda ortaklaştık: Eğer emniyette de böyle davranabilseydik polis, isimlerimizden başka hiçbir bilgi alamazdı.

İkinci sevindiğimiz nokta, Dev-Der'in kurulmasından 1984'te yakalanmamıza kadar devam eden süreçte; maden çalışmalarından, Turhal ve köy ilişkilerinden, kırsalda desteğini gördüğümüz güzel insanlardan hiçbirinin bizim yüzümüzden yakalanmaması ve acı çekmemesiydi. Bu yüzden cezaevinden çıktığımızda halk bize tekrar sahip çıktı ve yeni süreçte de bizimle birlikte davranmakta tereddüt etmedi.

2 no'lu ve 1 no'ludan sonra burayı da kapatacaklardı. Hangi cezaevine gitmek istediğimiz konusunda üç seçenek işaretleyebileceğimiz birer evrak dağıttılar. Cezaevi ilk defa bu kadar demokrat davranıyor, gitmek istediğimiz cezaevlerini bize soruyordu. Arkadaşların değişik

tercihleri oldu. Ben ve Ahmet Bacık Bursa yazmıştık. Yaklaşık bir ay kadar sonra çoğumuzun tercihi kabul edildi. Sevkler başladı.

Bursa Cezaevi

Şükrü Yılmazer

1988 sonlarında Bursa Özel Tip Cezaevine geldik. Tutukluların çoğu Devrimci Yol, PKK, Partizan ve Devrimci Sol'dandı. Cezaevinde, biri Devrimci Yol'dan, diğeri PKK'dan iki temsilci vardı. Geldiğimizde bir tünel çalışması olduğunu duydum. Aradan 5-6 hafta geçti. Tünel açığa çıktı. Sonuç alınamasa da her tünel denemesi; sisteme teslim olmamanın, direnmenin, umudu sürdürmenin bir biçimiydi. Her tünel, devrimci tutsakların hanesine bir moral yazar. Cezaevi yönetimine yazılan ise tedirginlik, sıkıntı ve telaştır. Burada da aynısı oldu. Cezaevi yönetimi, müdürü, savcısı ve başsavcı ortalıkta dolanıp duruyorlardı. Güvenlik önlemleri arttırıldı. Yönetim bize dişini gösteriyordu.

Bir gün sonra sabaha karşı, kapılara vurmalar, slogan atmalar başladı. Bazı tutukluları koğuşlardan çıkardıkları için, onlar da direniyordu. Tünelden dolayı yeni güvenlik önlemleri alıyorlardı. Bizleri, faşistlerin ve itirafçıların kaldığı 2. bölüme, onları da bizlerden boşalan yerlere alacaklarını öğrendik. Benim kaldığım blok, hücre tipi inşa edilmişti. Her hücrede dörder kişi kalıyorduk. Hücre kapıları gündüz açık, gece kapalıydı. Biz cezaevine yeni geldiğimiz için, pek tanınmıyorduk. Önce tanınan tutukluları götürüyorlardı. Hücre kapısının yanında, koridoru görebileceğimiz tek yer olan ufak bir delik vardı. Buradan bakarak ne yaptıklarını anlamaya, gelişmeleri izlemeye çalışıyorduk. Bizim koridordaki hücre koğuşlardan birinin kapısını açtıklarını duyduk. Ardından direnen arkadaşların seslerini işittik. Gardiyanların zor kullanarak götürmelerine karşı tepki veriyorlardı. Ama içlerinden biri durmadan okkalı küfürler ediyordu. Genelde tutuklular böyle durumlarda, gardiyanlara ve askerlere, işkence ve insanlık onuru ile ilgili sloganlar atar ama küfretmezler. Birlikte kaldığım arkadaşlara, "Bu bizim Turhal davasından Ahmet Bacık!" dedim. Nereden anladığımı sorduklarında, "Böyle küfrü ancak Turhallılar

eder." demiştim. Sesler yaklaşmaya başlamıştı. Delikten bakınca tanıdım. Bu gerçekten bizim Ahmet'ti. Gardiyanlar onu döverek sürüklüyor, o da bildiği bütün küfürleri ediyordu. Biz de hücre kapılarına vurup sloganlar atarak onlara destek olmaya çalışıyorduk.

Bir süre sonra gardiyanlar bizim hücrenin kapısını açtılar, "Sizleri öbür bloğa götürüyoruz. Bu bloğu boşaltacağız. Arkadaşlarınız hem gitmiyor hem de küfür ediyorlar. Dövmeyip ne yapacaktık?" deyince, "Biz de arkadaşlarımızın gittiği bölüme gitmek istiyoruz!" diye ısrar ettik fakat onlar çıkın o zaman dışarı dediklerinde de çıkmadık. Arkadaşlarımızdan ayrılmak istemiyor ama yönetimin ne yaptığını tam olarak bilmediğimiz için onlara da güvenmiyorduk. Çıkıp çıkmamakta kararsız kaldık. Çıkmayacağımızı söyleyince kapıyı çekip kilitlediler. Bizim koridorda en son bizim hücre kaldı. Bu kadar kolay kabul etmelerinden yine şüphelenmiştik. Bir de "dışarı çıkın" denince çıkan, "diğer bölüme gidiyorsunuz" denince giden tutuklular olmak istemiyorduk. Herkesin direnerek gittiği yere, yürüyerek gitmek bize yakışmaz psikolojisi içerisindeydik. Yine çıkmayacağımızı söyledik. Kapıyı tekrar kilitleyip gittiler. Biz yine slogan atıp kapıya vurmaya başladık. Kapıyı üçüncü defa açtılar. Bu sefer niyetleri hiç de iyi görünmüyordu, "Çıkın!" Biz çıkmamakta direnince, "Yeter lan!" deyip coplarla bize giriştiler. Bizi döverek dışarı çıkardılar. Maltada iki sıra dizilmiş polis ve asker gördük. Onların arasından geçecektik. Bizi bekliyorlardı. Sadece ellerimizle kafalarımızı korumaya çalıştık. Sırtımız, kollarımız ve ayaklarımız açık hedef oldu. Onlarca polis ve gardiyan arasından geçen dört tutuklu... Her tarafımız morarmıştı.

Üç, dört ay içinde, cezaevindeki yaşam normale döndü. Tünel döneminin gerginliği ortadan kalktı. Daha rahat davranmaya başladık. Koğuşlarda bile ocaklarımız vardı. Kendimiz de yemek yapabiliyor, koğuşlar arasında rahatça dolaşabiliyorduk. Banyoda sürekli sıcak su vardı. Yemeklerde artan meyvelerden şarap bile yapıyorduk. Bayram görüşmeleri akşama kadar sürüyordu. Futbol, voleybol oynayan, koro kurup müzik çalışması yapanlar da vardı.

Duymaz Uydurur

Ahmet Bacık

Tiyatro çalışmaları da yapıyorduk. "Şahları da Vururlar" ı sahneleyecektik. Herkes amatördü. Ben de iki rolle ekibe katıldım. Kızı Şah'la evlensin diye çabalayan biri ve işkenceci bir gardiyanı oynayacaktım. Aylarca çalıştım. İşkenceci gardiyanın elbisesinin önünde "Alışırsınız!" yazıyordu. Hem cezaevindeki gardiyanlara hem de bu sözle simgeleşen Turgut Özal'a bir göndermeydi bu. Oyunumuzu açık görüşte yakınlarımıza sunmuş ve güzel tepkiler almıştık. Yıllarca bizim peşimizden gittiğimiz cezaevlerini dolaşan yakınlarımıza verebildiğimiz tek armağan bu oldu. Devrimci Yol Ana davadan ve ODTÜ'den çok yetenekli arkadaşlar da vardı. "En'ler" ve "11 Yıllık" diye iki çalışma daha yaptılar.

"11 Yıllık", bir tür cezaevi okulu mezuniyet yıllığı gibi bir çalışmaydı. "Bizi içerde tutanlar dağılmamızı, parçalanmamızı, kendimizi reddetmemizi istiyorlardı. Bizse, ağır, inişli çıkışlı ve zor bir dönemi bir arada yaşayarak geçirdik. Kendimizi, insanları, dünyayı, olayları anlamaya çalışarak bir arada geçirdiğimiz ortalama 11 yıldan sonra bile bu değerlerle barışığız. Sadece eylemlerimizle ve politik kimliklerimizle değil, bu 11 yıla teslim olmayan kişiliklerimizle, yeteneklerimizle ve ilgi alanlarımızla da barışık olduğumuzu göstermek için bu yıllığı hazırladık. 11 Yıl'lık; hayatla barışık yaşamanın, iyiden ve güzelden yana olmanın, umutla hep dost kalmanın, geleceğe inanmanın, inadı ve inancıdır." diyerek hazırlandı. 57 arkadaşımız: kişisel özellikleri, yetenekleri, sevdikleri, hassas oldukları yönleriyle bu yıllıkta yer aldı.

"En'ler" ise; en sinirli, en heyecanlı, en paylaşımcı, en demokrat, en çok okuyan, en iyimser vb. yaklaşık 100 konudaki enlerimizi saptayan ve 11 Yıl'lığa katkı koyan, bizi diğer yönlerimizle anlatan bir çalışmaydı. Bize düşen, saptanan 100 özelliği en iyi taşıyan arkadaşlara oy vererek "en"leri seçmekti. Bir de "en" seçilen arkadaşların, ödüller açıklanırken söyledikleri sözler vardı:

– Bu ödülün önemini kabul ediyorum ama silahlı mücadelenin önemini de reddetmemesi lazım!

– Güzel bir ödül... Rastlantı işte... Ben de dünya ödüller tarihinin 32. cildini okuyordum! Sürpriz oldu.

– Aldığım bu ödülün, sosyalizmin yeniden ayağa kalkmasına katkı yapacağına büyük bir umutla inanıyorum!

– Bu ödülü 3 F'ye borçluyum: Frikik, faul, mmm... Bir de Fenaltı!

– Ödülü istemiyorum. 11 Yıl yeter.

– Maç sayısı atar gibi heyecanlıyım.

– Kütük gibi önüme geçiyorlar, sonra da "en balta" ödülü veriyorlar... Ağır tahrik var.

– Bu ödülleri, Anayasa Mahkemesi bozabilir...

– Törene Gorbaçov'u da çağırsaydık!

– O gelseydi, ben gelmezdim...

11 Yıllık'ta beni şöyle anlatmışlar: Son derece sevimli ve neşelidir. Zaman zaman alınganlık göstermesine rağmen hoşgörülüdür. İlgiyi çok sever, gerçek ilgiyle sahtesini karıştırdığı olur. Ahmet duymaz uydurur. Kulaklarının ağır işitmesinden dolayı olaylara duhulü geç olur. Esprilerden sonra en son duyulan en sevimli kahkaha onunkidir. Osmanlı sarayına davet edilen Pir Hubiyar'ı saraya götüren kayıkçının soyundan geldiğini, bu nedenle de saraylı olduğunu iddia etmesine karşın saf kan köylüdür. Demokratik devrimden ötesini istemeyecek kadar da köylü kurnazıdır. Bütün ölçü birimleri traktöre endekslidir. Sesleri, hacimleri, görüntüleri traktörle ölçer. Müthiş bir rol yeteneği vardır. En büyük ideali -annesinden korkmasa- aktör olmaktır. "Mitka'yı okudum müebbet aldım Kapital'i okusaydım garanti idam alırdım." sözü literatüre geçmiştir.

Şükrü'yü anlattıkları yazıda da şunlar yazıyordu: Heyecanlı, olaylara bakışında kuşkucu ve polemikçidir. Polemik yazılarını ve her türlü tartışmayı ilgiyle takip eder. Dışarıda, içerde, sahada her zaman her yer de kasaptır. İyi bir müdafaa oyuncusudur ama bu iyilik kavramı o an sahada bulunmayanlar için geçerlidir. Görev adamıdır.

Aldığı işi disiplinli olarak yapar. Her türlü et yemeği başta olmak üzere iyi yemek yapar. Gülmesi genellikle Türk filmlerindeki kötü adam kahkahalarını andırsa da insancıldır. Özel duygularını özellikle kızına yazdığı uzun mektuplarında dile getirir. Önericidir. İşçi komisyonu daimi üyeliğinde ekip adamı olduğunu göstermiştir. Yanlış yapmaktan çekinmez. Atak bir kişiliği vardır. Köy sohbetlerini sever. "Ağnamadım." veciz sözüdür.

İnfazını Yakarım Ha!

Şükrü Yılmazer

Kendimizle ve dünyayla hâlâ şakalaşabiliyorduk. 12 Eylül, tüm uğraşılarına rağmen bizi istediği şekle sokamamıştı. Hâlâ geleceğin güzel olacağına, beklentilerimizin gerçekleşeceğine inanıyorduk.

Nasuh abi (Mitap) çalışma komisyonları kurdurmuştu. Ben işçi komisyonundaydım. İçerde bir bilgisayarımız vardı. Gazeteleri, dergileri takip edip işçi, sendika, grev, ekonomi vb. günlük haberleri takip edebiliyorduk. Önemli olanları özetleyip gazete adı ve günün tarihi ile birlikte bir diskette topluyorduk. Bilgiler birikince dışarıda bunları değerlendirecek arkadaşlara gönderiyorduk. Bir gün Nasuh abiye, "Yaz, Yaz, Yaz... Bunlar bir işe yarayacak mı?" diye sordum. "Dışarıda araştırma yapan arkadaşların işlerini kolaylaştırıyoruz. Bu verileri orada kullanacaklar. Değişen dünyayı yeniden anlamaya ve değerlendirmeye çalışırken bu araştırmalar bize çok lazım olacak." diye cevaplamıştı. Devrimcilerin her koşulda bir şeyler üretmesi gerekliliğinin çabası içindeydi. Bizim de bu çabanın üretken bir parçası olmamızı istiyor ve sağlıyordu.

Şartlı Tahliye

1991 yılında, ANAP hükümeti, cezaevlerine yönelik yeni bir yasa çıkardı. Bu yasayla birlikte, 146. ve 125.* maddelerden tutuklananların dışında kalanlar bırakılıyor, cezaevlerindeki koşullar, yeniden

* 146. madde devlete karşı işlenmiş suçlardan mahkum olan devrimcileri, 125. madde ise bölücülükle ilgili davalardan mahkûm olan Kürt devrimcilerini, daha çok da PKK'lıları kapsıyordu. Bu durumda, bizim durumumuzdaki devrimcilerin çok büyük bir kısmı ve Kürt arkadaşlar içerde kalıyor, MHP davalarından yatanlar ise serbest bırakılıyorlardı.

düzenleme bahanesiyle, tekrar tutuklu haklarının sınırlandığı yeni bir döneme giriyordu. Açık görüşler kaldırılıyor, içeri yiyecek, içecek sokmak dâhil pek çok ihtiyaç yasaklanıyordu.

Bu çifte standartlı yasaya karşı neler yapabileceğimizi tartışmak için cezaevindeki Devrimci Yol davalarından arkadaşlarla bir toplantı yaptık. Diğer siyasetlerdeki arkadaşlar bu konuyla pek ilgilenmiyor ve olayı karikatürize ederek, "Bu yasaya karşı çıkmak, devletten af dilemektir. Bizler böyle bir tutum içerisinde olmayız." diyorlardı. Bu kaba bakış, onların olayı sağlıklı kavrayamadıklarının bir yansımasıydı. Burada gerçekleşen şey devletten af dilemek değil, devletin kendi koyduğu yasayı inkâr etmesine, eşitlik yasasına uymamasına ve faşistlerden yana tek yönlü işletilmesine bir itirazdı. Devlet kendi koyduğu yasaları bilinçli olarak çiğnerken bunu ona hatırlatmak ve bu yasa çıkarken eşitlik ilkesine uyulması için mücadele etmek, cezaevi yönetiminin tutuklu haklarını kısıtlamasına karşı direnmek kadar hakkımızdı. Zaten bu yüzden, en yetkili kişiler bile bu yasayı hukuken savunamıyorlar ve yasadaki eşitsizliği kabul etmek zorunda kalıyorlardı. Ama bir politika olarak sorunu Anayasa Mahkemesine pas ediyorlar ve onun çözmesini istiyorlardı.

Mücadele biçimi olarak ikili bir çalışma yürütecektik. Bir yandan, bir hukuk çalışması başlatarak gerekli kurumlara itirazlarımızı yapmayı, diğer yandan bütün ülkede ulaşacağımız herkese ulaşarak ve onları bilgilendirerek güçlü bir kamuoyu oluşturmayı hedefliyorduk. Bunun için herkes bütün tanıdıklarına, dostlarına bilgilendirme mektupları yazacak ve onlardan bu mektupları çoğaltıp hem çevrelerine hem de tutuklu yakınları olarak Cumhurbaşkanlığına, Meclis Başkanlığına, milletvekillerine, ilgili bakanlara, Anayasa Mahkemesine vb. yerlere göndermelerini isteyecektik. Gönderdiğimiz her insan, kendi dilince ve kendi yazısıyla bunları çoğaltıyor ve dolaşıma sokuyordu. Ayrıca bizler de köşe yazarlarına, kanaat önderlerine, bu konuya ilgi gösterecek dernek, vakıf vb. yerlere ulaşacaktık. Her gün Bursa Cezaevinden sayısız mektup gönderilmeye başladı. Kısa zamanda, ailelerimiz ve konuyla ilgili bütün duyarlı yapılar harekete geçti. Her gün Meclis,

Anayasa Mahkemesi ve çeşitli gazetelere gidiyorlar, görüşmeler yapıyorlar, konunun sıcak kalmasını sağlıyorlardı. Yürüyüşler, basın açıklamaları, paneller, tv programlarına katılmak vb. çeşitli eylemler gerçekleştiriyorlardı. Bizim dostlara gönderdiğimiz her mektup, onlar tarafından yüzlerce mektuba dönüştürülerek ulaşılabilecek her kişi ve kuruma ulaşılmaya çalışılıyordu. Giderek diğer cezaevlerindeki aileler de sürece katıldı. Her tarafta, "Hırsızlar, tecavüzcüler, katiller çıktı. Bizim çocuklarımız çıkmıyor!" türü yazılar dolaşmaya ve sloganlaşmaya başladı. Özal sıkışmış, "Bu yasayı, Anayasa Mahkemesi bozar." demişti. 5- 6 ay süren yoğun bir kampanyadan sonra, Anayasa Mahkemesi çıkan yasayı bizim lehimize bozdu ve bizleri de bu yasadan yararlandırdı. Ama aynı Anayasa, tıpkı hükümet gibi çifte standart kullanarak 125. maddeyi kapsam dışı bıraktı.

Bursa'dan başlayan ve bütün cezaevlerine yayılan, ailelerimiz ve demokratik güçlerle buluşarak ülke çapında etkili bir kamuoyu oluşturan ve sonuç alan güzel bir çalışma yapmıştık. Sonra bu olayı farklı açılardan düşünmeye çalıştım. "Devlet elindeki tutukluları ne zaman bırakır?" sorusunu kendime yönelttiğimde kendi soruma verdiğim cevap şöyleydi: "Bir, toplumsal muhalefet yükseldiği zaman; iki, toplumsal mücadeleyi ezdiği ve tutukluları artık tehlikeli görmediği zaman..." Bizim durumumuz bunlardan hangisine uyuyordu? Gerçekten 1988 ve 1989 yılları, toplumsal mücadelenin bütün ülkede etkili olduğu ve yüz binlerce emekçinin sokak eylemlilikleri ve grevlerle Özal hükümetinden önemli kazanımlar elde ettiği bir dönem oldu. Ama aynı yıllar, Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler ve bunun ülkeye yansımaları ile her anlamda yeni bir dönemdi. 21. yüzyılın ön zemini oluşuyordu. ABD'nin Irak'ı işgal edişi ile birlikte bu durum, Özal hükümetinin savaş durumunu bahane ederek grevleri süresiz yasaklamasının, üretimden gelen gücünün zirvesine ulaşan emekçi hareketini kontrol altına almasının ve sokağın gücünü kırmasının da nedeni oldu. O günden sonra hem Ortadoğu'da hem de ülkemizde bütün eski aktörler yerlerini yenilere bıraktı. 12 Eylül Dönemi, darbe yapanlarıyla, 24 Ocak kararlarını kurumsallaştıranlarıyla ve ona

muhalefet eden bizlerle birlikte, her şeyiyle yeni sürecin dinamikleriyle yer değiştiriyordu. Her şeyin toptan değiştirildiği bu dönemde, artık bizler de yönetici sınıflar tarafından tehlike olarak görülmüyorduk. Bırakılma nedenlerimizden biri de bu diye düşünüyordum. Her ne kadar sistem, yeni süreçte bizi tehlike olarak görmese de yine de tedbir olarak sırtımıza yük, ayaklarımıza pranga olan görünmeyen bir ağırlık, salıvermenin şartlarını yüklemişti. Daha uzun yıllar, "İnfazını yakarım ha!" diye bizi tehdit edecekti. 125. maddeyi uygulamasının nedeni de, bu kapsamda olan tutukluları hâlâ kendine tehlike olarak görmesiydi.

1989 bahar günlerinin enerjisi henüz tam olarak ortadan kalkmamıştı. Çalışmanın başarılı olmasının nedenlerinden biri de buydu. Benim için bu çalışmanın üç belirli özelliği vardı. Birincisi, Devrimci Yolcuların ve ailelerinin ortak bir sorun etrafında yan yan gelmeleri, dayanışmalarıyla başarıyı birlikte gerçekleştirmeleriydi. İkincisi, kendi sorunlarıyla ilgilenmeyen sol siyasetlerin halkın sorunlarına nasıl bir çözüm bulacağı gerçeğiydi. Üçüncüsü, Kürtlerin kendi iradelerini bir kişiye teslim etmeleriydi.

İnegöl Cezaevi

Şartlı tahliye kararı çıkarılınca Bursa Özel Tip Cezaevinde kalan Devrimci Yol davasından tutuklu bütün arkadaşlar serbest bırakıldı. Benim ve Ahmet Bacık'ın yaklaşık yedi ay daha yatmamız gerekiyordu. Kalan süreyi Turhal Cezaevinde geçirmemiz için, ailelerimizin talepleri, "Turhal mümkün değil. Ama Bursa'nın bir ilçesi olabilir." diye geri çevriliyordu. Bu uğraşlar sonucunda, ikimizin de İnegöl Cezaevine sevkimiz çıktı. Girişte yönetici ve savcıyla tartışmak durumunda kaldık.

İnegöl Cezaevi, çek-senet, kız kaçırma, esrar vb. suçlardan kısa süreli ceza alan adli suçluların kaldığı bir cezaeviydi. Daha ilk günden, bazı haklarımız geri alınsa bile Bursa Cezaevinde kalsak daha iyi olurdu diye bir düşünmeye başlamıştık ama artık dönüş yoktu. Giriş sırasında yaptığımız tartışma koğuşlarda duyulmuş. Bütün

koğuşlardaki tutuklular bize çok saygılı davrandılar. Buradaki tutuklular arası ilişkiler, Tatar Ramazan filmindeki gibiydi. Vergi borcu vb. suçlardan birkaç gün ceza alanlar, cezaevini bu filmlerden tanıdıkları için çok çekingen davranıyorlardı. Daha uzun süreli yatanlar arasında, onları yemek parası, çay parası adı altında soyup soğana çeviren kendi çapında koğuş ağaları vardı.

Duruma hemen müdahale etmedik. Birkaç gün gözleyelim dedik. Doğal olarak onlar da bizi gözetliyordu. Birkaç gün geçtikten sonra, bir akşam koğuş sorumlusunun yanına gittim ve koğuştaki sorunlarla ilgili bir toplantı yapmayı teklif ettim. Amacım komün olmasa da, dayanışmacı bir ilişki kurmayı denemekti. "Tamam, olur abi..." dedi ve "Toplanın! Siyasi abi konuşacak!" diye sertçe bağırdı. Koğuştakilere hitaben, "Arkadaşlar, burada değişik nedenlerden dolayı tutuluyoruz. Söyleyeceklerim buranın zorluklarını birlikte göğüslemek adına... Sonuçta hepimiz insanız. Hiçbirimiz, bir diğerinden üstün değiliz. Burada eşit şartlarda yaşamalıyız. Yemeği birlikte yapalım, birlikte yiyelim. Parası olmayan arkadaşları aramızda idare edelim. Masrafları, parası olanlar arasında eşit miktarlarda bölelim. Bir kişiden az, diğer kişiden çok almayalım. Her gün iki görevli olsun. Yemeği, bulaşığı, temizliği hepimiz sırayla yapalım. Bu konuda söz almak isteyen arkadaşlar varsa söz alıp konuşsun." dedim. Hiç kimse söz almadı. İtiraz eden de olmadı.

Koğuşta kalan herkesin görev aldığı bir nöbet listesi oluşturduk. İlk tutulacak nöbete de adımı yazdırdım. Ertesi sabah, erkenden kalkıp diğer nöbetçi arkadaşla kahvaltıyı hazırladık. Kahvaltıdan sonra bulaşıkları yıkarken koğuş sorumlusu, "Abi, bulaşıkları senin yıkaman doğru olur mu?" diyerek sıradaki iki kişiyi çağırdı. Ona göre, koğuşun önemlileri(!) böyle işler yapmamalıydı. İş yaparken eşitlenilirse artık kimse kimseyi dinlemez, koğuşun düzeni bozulur diye düşünmüş olmalıydı. Sistem en büyük birimden, en ufağına kadar iktidar ilişkilerini bu eşitsizlik üzerinden kuruyordu. Herkes de böyle ortamlarda gözünü açtığı için bu durumu doğal kabul ediyor, bu hiyerarşide yerini alıyordu. Burada da durum, bu işleyişe uyumlu

olarak yürüyordu. "Olmaz! Sırası gelen herkes, ayrım yapılmadan bu işi yapmalı." dedim. Koğuş sorumlusu, niye böyle davrandığımı anlamaya çalışıyordu. Beni "siyasi abi" olarak farklı bir yere koyduğu için de bir şey söyleyemiyordu. Temizliği tamamlayıp havalandırmaya çıktım. Yıllardır siyasilerle kaldıktan sonra burada volta atanlar, bana ilginç gelmişti. Ortalık, "memleketimden insan manzaraları" gibiydi. Aralarında esrar içen, hap kullananlar da dâhil her türden insan vardı. Esrar ve hapların içeri hangi yollardan geçtiği de belliydi!

***

Burada bize saygı gösteriyorlardı ama bu saygı, bizden çekinmelerinden kaynaklanıyordu. "Müdürle ve savcıyla bile tartıştılar, gardiyanları takmıyorlar. İdare de bunlara bir şey yapmıyor. Bunun bir nedeni olmalı!" diye düşünüyor olmalılardı. Bu çekince olmasa bu yeni durumda rahatı bozulanlar, böyle uyumlu davranmazlardı. Yine de ilişkiler, geldiğimiz günden iyiydi.

Bir gün esrar içenlerden biri, arkadaşını tıraş ederken bana seslendi: "Abi sakalın uzamış. Gel seni de tıraş edelim." Bu teklif beni zora sokmuştu. Kabul etsem adama güvenemiyordum, istemediğimi söylesem de korktu, diyeceklerdi. İstemeyerek, "olur" demek zorunda kaldım. Arkadaş usturaya yeni bir jilet taktı. Yüzümü sabunladı. Tıraşa başladı. Çok tedirgindim. Ustura yanaklarımdan boğazıma doğru yol alırken içimden, "Aha! Şimdi saplayacak!" diye düşünüyordum. Sıkıntıdan terlemeye başladım. Neyse ki birinci perde bitmişti. İkinci perde için yüzüme sabun sürmeye hazırlanırken, "İkinci perdede yüzüm tahriş oluyor. Eline sağlık." deyip kalktım. İşkence bitmişti. En zor durumlarda bile sakinliğimi korurken burada tedirgin olmuştum. İnsanların tanımadığı kişiler arasında yaşamasının zorluklarından biri, beni terletmişti.

İnsanları daha iyi tanımak için gözlemlerime devam ediyordum. Onlarla sohbet edip bir bağ kurmaya çalışıyordum. Akşam yemeğinden sonra, gözüme benim yattığım ranzanın üstünde kalan Erdal isminde genç bir tutuklu ilişti. Elindeki deftere bir şeyler yazıyordu. Ranzaya onun yanına çıkıp bir köşeye iliştim. Biraz sohbetten sonra,

burada kız kaçırmaktan yattığını öğrendim. Aklım defterdeydi. Oraya neler yazdığını merak ediyordum. Defteri gösterip neler yazdığını sordum. Günlük tuttuğunu söyledi. İzni olursa bakmak istediğimi söylediğimde defteri bana uzattı. Sayfaları karıştırmaya başladım. Gözüme bizim cezaevine geldiğimiz gün yazdığı yazı ilişti. Şöyle yazmıştı: "Bugün cezaevine iki tane terörist geldi. Daha geldikleri an olay çıkardılar. Müdürle ve savcıyla tartıştılar. Allah sonumuzu hayır etsin!" Bu sözler, sistemin korku üzerinden insanları nasıl etkilediğinin güzel örneği idi. Bize gösterdikleri saygının kaynağı da bu örnekte belli oluyordu. Sayfaları karıştırmaya devam ettim. İki gün sonrasını okumaya başladım: "Bugün siyasi abilerin sayesinde ilk defa yatak keyfi yaptım. Geç kalktım. Kalktığımda kahvaltı hazırdı. Gün boyu bulaşık yıkamadım. Koğuşu süpürmedim. Allah siyasi abilerden razı olsun."

"Allah sonumuzu hayır etsin"den "Allah razı olsun"a terfi etmiştik. Buradaki ortak hayatta onunla kurduğumuz doğru ilişki, hakkımızdaki düşüncelerini değiştirmiş, ezberini bozmuştu. Herkes gibi o da, savcıyla bile tartışan adamların, çok rahat koğuşun ağası olup etrafa emirler yağdırabilecekken niye kendilerini başkalarından ayırmayıp eşitledikleri sorusuna cevap arıyordu.

Koğuşta önceki ilişkiler yavaş yavaş kırılmaya, insanlar günlük işleri birlikte yapmaya, başlamışlardı. Hiç kimseden çekinmeden yaşamanın, birlikte iş yapıp daha az yorulmanın, artık daha rahat konuşmanın küçük örnekleri bile onları rahatlatmıştı. Doğal olarak bu durumdan hoşlanmayan, rahatı kaçanlar da vardı.

Tekrar Bursa Cezaevi

İnegöl Cezaevinde ikinci ayımız dolmadan sayımlara çıkmamak, gardiyanlara yeterli saygıyı göstermemek ve onları dinlememek, cezaevinde disiplini bozarak kötü örnek oluşturmak gibi nedenlerle, bizi tekrar Bursa Cezaevine gönderdiler. Burası bıraktığımız cezaevi değildi. Koğuşlardaki ocakları toplamışlar, ana malta kapısını kapatmışlardı. Artık diğer koğuşlara geçilemiyordu. Tutuklular daha

yalnızlaştırılmış, koğuşlar hücreleştirilmişti. Yeni kanunla birlikte, eski yasalar daha da titiz uygulanmaya başlamıştı.

Çıkmamıza 4-5 ay kalmıştı. Bu sıkı uygulama, biz ayrılırken bile devam ediyordu. Bizler 12 Eylül'ün tutuklularıydık ve sonraki yıllarda cezaevlerinin bir dönemi bitecekti.

Erzincan Cezaevi, Giresun ve Turhal DY Dava sanıkları

Bursa Cezaevi, çeşitli davalardan DY'liler toplu halde

Bursa Cezaevi, yemekte

Şükrü ve Ahmet Bacık Bursa Cezaevinde

Ahmet Bacık ve Sacit, Bursa Cezaevinde
açık görüşte sergiledikleri oyun esnasında

ÖZLEM MEKTUPLARDA-Babası Şükrü Yılmazer içeri girdiğinde kızı Elem 1 yaşındaydı. Baba 11 yıldır içerde ve küçük Elem şimdi 12 yaşında. Babasının şartlı tahliyeden yararlandırılmaması küçük Elem'in özlemini daha bir katmerleştirmiş. Özlem şimdi sıcacık mektupların satır aralarında...

Şükrü ve kızı Elem, Bursa cezaevi açık görüşte

ŞÜKRÜ YILMAZER: Heyecanlı,olaylara bakışında kuşkucu ve polemikcidir. Polemik yazılarını ve her türlü tartışmayı ilgiyle takip eder. Dışarda,içerde,sahada her zaman her yerde kesaptır. İyi bir müdafaa oyuncusudur ama bu iyilik kavramı o an sahada bulunmayanlar için geçerlidir. Görev adamıdır. Aldığı işi disiplinli olarak yapar. Her türlü et yemeği başta olmak üzere iyi yemek yapar. Gülmesi genellikle Türk filimlerindeki kötü adam kahkahalarını andırsa da insancıldır. Özel duygularını özellikle kızına yazdığı uzun mektuplarında dile getirir. Önericidir. İşçi Komisyonu daimi üyeliğinde ekip adamı olduğunu göstermiştir. Yanlış yapmaktan çekinmez,atak bir kişiliği vardır.Köy sohbetlerini sever. "Ağnamadır" veciz sözüdür.

Bursa Cezaevi günlüğünde Şükrü Yılmazer, resim sahte kimlikten alınma

AHMET BACIK: Son derece sevimli ve neselidir. Zaman zaman alınganlık göstermesine rağmen hoşgörülüdür. İlgiyi çok sever, gerçek ilgiyle sahtesini birbirine karıştırdığı olur. Ahmet duymaz uydurur. Kulaklarının ağır işitmesinden dolayı olaylara duhulu geç olur. Esprilerden sonra en son duyulan en sevimli kahkaha onunkidir. Osmanlı Sarayı'na davet edilen Pir Hubiyar'ı saraya götüren kayıkcının soyundan geldiğini,bu nedenle de saraylı olduğunu iddia etmesine karşın saf kan köylüdür. Demokratik devrimden ötesini istemeyecek kadar da köylü kurnazıdır. Bütün ölçü birimleri traktöre indekslidir. Sesleri, hacimleri, görüntüleri traktörle ölçer. Müthiş bir rol yeteneği vardır. En büyük ideali -annesinden korkmasa- aktör olmaktır. "Mitka'yı okudum müebbet aldım, Kapitali okusaydım şaranti idam alırdım." sözü literatüre geçmiştir.

Bursa Cezaevi günlüğünde Ahmet Bacık

6. BÖLÜM
CEZAEVİNDEN ÇIKIŞ

Sistemin Belirlediği Koşullarda Yaşamak

Şükrü Yılmazer

1992'de tahliye kararım kesinleşti. Cezaevindeki son günlerimi doldururken dışarıdaki ilk günlerimi nasıl geçireceğimi düşünmeye başladım. Bir yandan 8 yıllık esaretten kurtulmanın, özgürlüğe kavuşmanın sevinci, bir yandan da bunca yıl sonra, dışarıya nasıl uyum sağlayacağım endişesi!..

Şartlı tahliyeden yararlanarak serbest kalıyordum. Her ne kadar şartlı da olsa, o şartları hayatımızı kısıtlayan görünmez bir gözetleyici gibi taşıyacağımızı bilsek de, dışarıda olmak düşüncesi bile başlı başına güzel bir duyguydu.

Dışarısı!.. Güçlü olanın hukuksuzluğu, yaşamı bile bize o kadar yabancılaştırmıştı ki artık ondan "dışarısı" diye bahseder olmuştuk. Genel olarak "dışarısı" hakkında bilgiler alıyorduk. 12 Eylül'de kırsala çıkışımı da hesaba kattığımda yeğenlerim büyümüş; akrabalarım, dostlarım, arkadaşlarım, ben ve Turhal 12 kere daha yaşlanmıştık. Karış karış bildiğim Turhal sokakları da mutlaka değişmişti. Belki de gözü kapalı bildiğim kimi yerleri bulmak için, birilerine sormam gerekecekti. Bütün bunlar doğal değişimler olarak bir süre sonra etkisini yitirir, insan yeni koşullara uyum sağlayabilirdi. Ama alışamayacağımı düşündüğüm bir sürü olgu da beni bekliyordu.

Kırsala çıktığım ilk günler yaşayan annem ve babam da artık yoktu. Bu, kalacak bir yerimin bile olmaması demekti. İş, aş ve kalacak yer sorunu, beni düşündürüyordu. Keşke dağlardaki mücadelemiz devam etseydi de içimi karartan bu durumları hiç yaşamasaydım. Her ne kadar abilerim olsa da herkesin kurulu bir hayatı vardı ve kısa bir misafirlikten sonra onlara teşekkür edip kendi başımın çaresine bakmalıydım. Oysa benim maden işçiliği ve kasaplıktan başka bir iş tecrübem yoktu. Devrimci hareket ve ütopyam; ister üniversite mezunu olsun, isterse benim gibi ilkokul diplomasını cezaevinde alsın, ister varlıklı bir ailenin çocuğu olsun, isterse benim gibi göç yollarında doğsun, herkesi eşitleyerek yeniden harmanlamıştı. Şimdi ise sistem, güya bizi özgürleştiriyor gibi gözüküp kendi kurallarında yaşamamızı dayatarak bizleri yeniden ayrıştırıyordu. Doğal olarak böyle bir durumda üniversite bitiren, okuyup-yazmış, meslek sahibi yoldaşlarla, benim gibilerin seçenekleri ve yaşamları da farklı olacaktı. Keşke bizleri sahiplenecek ve bizim tekrar gönüllüsü olacağımız bir örgütlülüğümüz olsaydı da bu belirsizlikleri yaşamasaydık.

Artık eğrisi ve doğrusuyla, artısı ve eksisiyle, hayatımın bir dönemi kapanıyordu. Cezaevinde sağlam dostluklar edinmiş ve bir yığın tecrübe kazanmıştım. Bir de önceleri istemediğim, ardından bir arkadaşımın teşvikiyle cezaevinde sınavlara katılıp edindiğim, bana sonradan çok yararı dokunacak bir ilkokul diplomam olmuştu.

Arkadaşlarımla vedalaşma ve çıkış işlemleri tamamlandıktan sonra cezaevinin son kapısını geçip dışarı çıktım. Otobüsle önce İstanbul'a gidip emanet dosyayı verilen adrese teslim ettikten sonra Turhal'a doğru yola koyuldum. Yol boyunca dağları, dereleri, evleri, arabaları ve özellikle insanları seyrettim. Değişenleri ve değişmeyenleri anlamaya çalıştım. Yıllarca Mamak türküsünü söylemiş ve dinlemiştim. Tam Mamak Cezaevinin önünden geçerken bu türküyü mırıldandığımı duydum. Gerçekten de ne güzeldi yollarda olmak şimdi... Göç yolları, dağ yolları, Tokat yolları ve yıllardan sonra, yollardan sonra Turhal...

Yeniden Turhal !...

Mehmet Ertan

Cezaevi sonrasında nasıl yaşayacağımıza dair hiçbirimizin bir planı yoktu. İlk günlerin sıkıntılarını birlikte ve dayanışma ile atlattık. Yol arkadaşları olarak her gün buluşup konuşuyor, mevcut durumu nasıl aşarız diye tartışıyorduk. Ben cezaevindeyken, Mete arkadaşımız beni ortak yaparak Mete-Ertan Muhasebe Bürosu açmıştı. Çıkınca işim hazırdı, hemen çalışmaya başladım. Pek çok arkadaşımız, aile dayanışması ile ayakta durmaya ve hayata tutunmaya çalışıyordu. Elvan arkadaşımız, Dursun arkadaşın kahvesine ortak olmuştu. Şükrü ve Hacı Bekir'e, Turhal Şeker Fabrikasının köşesinde, köfte, sandviç ve çay satışı yapabilecekleri bir kulübe kurduk. Böylece yaşamlarını bir şekilde devam ettirecekleri gelirleri olacaktı. Benzeri dayanışmalarla, arkadaşlarımızın iş ihtiyaçlarını geçici de olsa çözmeye çalıştık. Arkadaşlarımız az da olsa bir gelire sahip oluyor ve kendi geçimlerini sağlamaya başlıyorlardı.

Bu Misafirliği Uzatmamalıydım

Şükrü Yılmazer

Turhal'a geldiğimde işsiz, parasız ve seçeneksiz bir şekilde abimin evine yerleştim. Ne de olsa abim, baba yarısıydı. Ama herkesin bir hayatı vardı ve bu misafirliği uzatmamalıydım. Kimseye parasız pulsuz olduğumu söyleyemiyordum. Cebimde sigara ve çay parası bile yoktu. Arkadaş ortamlarında sigara paketini ortaya koyamamanın, onlara çay bile ısmarlayamamanın sıkıntısını yaşıyor ve onların ikramları ile günü geçirmek zorunda kaldığım için ezim ezim eziliyordum. Günlerimiz, iş sorunlarını bir şekilde çözen arkadaşlarımızın aldıkları sigaraları ve ısmarladıkları yiyecekleri paylaşarak ve öncelikle benim gibi işsiz olanların bu sorununu acilen çözme çabalarıyla geçiyordu.

Yoldaş dayanışmasıyla kurulan çay ve köfte kulübesi, Hacı Bekir'i ve beni şimdilik rahatlatmıştı. Yine arkadaşlarımın dayanışmasıyla elime geçen bir miktar parayla bir ev kiraladım. Hayatta ilk defa bana ait bir evim oldu. Beni en çok düşündüren ev ve iş problemini, geçici de olsa kimseye ihtiyaç duymayacak şekilde çözmüştüm.

Emek ve Tüketim Kooperatifini Kurduk

Ümit Kurt

1989 bahar eylemlilikleriyle birlikte Türkiye'de oluşan umut verici yeni bir sol dalga, Turhal'da da etkilerini göstermişti. Kamu çalışanları olarak 1990 yılında, Eğitim-İş kolunda Eğitim-İş ve Eğitim-Sen; Sağlık-İş kolunda da Genel Sağlık-İş Sendikalarını kurup memur örgütlenmelerinin önündeki birçok engeli aşmıştık. Sendikal örgütlenmenin yanında, ihtiyaç olarak saptadığımız ekonomik ve sosyal örgütlenmenin bir biçimi olarak Emek Tüketim Kooperatifini kurduk. Sendika ve kooperatif çalışmalarını birlikte yürütüyorduk. Sermayemiz çok küçük ödeneklerden oluşuyordu. Üye sayımız kısa sürede 220'ye ulaştı. Üyelerimize temel tüketim maddelerinin dışında, odun ve kömür de temin etmeye başladık.

Kooperatifin amacı; 12 Eylül'le yok edilen dayanışma ilişkilerini tekrar canlandırmak, hâlâ taze ve diri olan ilişkileri tekrar yeşertmek, liberal politikalara ve Yimpaş gibi şirketlere karşı bir alternatif oluşturmak, sendikal örgütlenme ile ekonomik dayanışmayı birbirini besleyecek şekilde büyütüp Turhal halkının alternatif örgütlenmelerinin bir parçası hâline dönüştürmekti. Sistemin "köşe dönmeci" ruhuna karşı, solun "dayanışmacı" ruhunu tekrar yeşertmek istiyorduk.

Üyelerimize ucuz ve sağlıklı ürünler sunmaya çalışırken diğer yandan bir istihdam alanı oluşturarak iş sorunu olan arkadaşlarımıza çalışma alanı yaratmak istiyorduk. İlçe merkezine yakın bir binanın birinci katında faaliyet gösteriyorduk. Kooperatife kasap reyonu açmaya karar verdik ve bu işi Şükrü'ye önerdik.

Kasap Reyonunun Başına Geçmiştim

Şükrü Yılmazer

Kooperatif, Turhal'daki devrimci, demokrat ve sosyalist arkadaşlar tarafından kurulmuştu. Turhal'ın yeniden örgütlenmesinin önemli bir parçası olmaya çok uygundu. Aramızda yaptığımız tartışmalarda, buranın desteklenmesi, geliştirilmesi ve bu tür örneklerin çoğaltılması gerektiğinde ortaklaşmıştık. Yönetim kurulundaki arkadaşlar,

gerçekten bu işi benimseyerek kooperatifin emekçisi gibi davranıyorlardı. Daha şimdiden 1 Mayıs'ı tatil ilan etmişlerdi. Bazen acil ihtiyaçları kendi arabalarıyla taşıyorlar, çoğu zaman da benzin paralarını kendi ceplerinden karşılıyorlardı.

Kooperatifte kasap reyonunun başına geçmiştim. Burası benim için daha düzenli bir iş olmanın yanı sıra, hem kasaplık becerimle kooperatifin gelişmesine katkı koyabileceğim hem de taşıdığı potansiyelle geniş insan ilişkilerini, somut bir iş üzerinden yan yana getirebileceğimiz bir yerdi. Kasaplık, bildiğim bir işti. Bir iş sevgiyle, özenle ve bir amaçla yapıldığında başarı şansı da artıyordu. Kısa bir süre sonra alışverişe gelenlerin sayısı arttı. Burada bir taraftan yeni insanlarla tanışıyor, bir taraftan da cezaevinden çıktığımı ve burada çalıştığımı duyan eski ilişkilerimizle buluşuyordum. Onların bir kısmını kooperatife üye yaptım. Zamanla kooperatif bir dernek, bir vakıf, bir sendika gibi çalışmaya başladı. Ne yaparım, nasıl geçinirim derken, hem bir işim olmuştu hem de kendimi, yaptığım işin engel olmayacağı, geniş ilişkilerin ortasında bulmuştum.

Sigortacıyla Kırsal Gezisi

Cezaevinden çıktıktan sonra, kırsalda zor koşullarda bizlere evlerini açan, yemek veren, destek olan bütün güzel insanları ziyaret etmek ve vefa borcumuzun bir kısmını ödemek istiyordum. Onları bir daha aramadığımızı düşünmeleri, iyi olmazdı. Bir kısmının öldüğünü duymuştum. Onların ailelerine de başsağlığı dilemeliydim. Ama her biri ayrı ilde, ilçede, köydeydi ve bunun için yeterli param yoktu. Bu ziyaretleri gerçekleştirme isteğim, devrimci bir görev gibi önümde duruyordu. Ne yapsam, nasıl yapsam derken önüme bir fırsat çıktı. Eski arkadaşlardan biri sigortacılığa başlamış, arabasıyla yakın il ve ilçeleri dolaşıyordu. Bir gün bana, "Ben Sivas ve Divriği tarafına gideceğim. İstersen sen de gel." dedi. Tamam dedim ve birlikte yollara düştük. O kendi işiyle uğraşırken ben de yolumuzun üzerindeki tanıdık köylere uğruyor, eski dostlarımızı ziyaret ediyorum. Geldiğimi duyunca insanlar toplanıyordu. Hasret gideriyor,

geçmişten, bugünden ve gelecekten konuşuyor, ölenleri anıyorduk. Onlara, bu işin daha bitmediğini söylüyordum.

Halk toplanınca, sigortacı arkadaş da bu fırsatı ganimete çevirmeye çalışıyordu. Öyle inandırıcı konuşuyordu ki bu çabasını mücadeleye harcasaydı eminim bir sürü insanı örgütlerdi. Fakat biz bu insanlarla hiçbir zaman akçeli işlere girmemiştik. Benim de değiştiğimi düşünmelerinden endişe ederek bu durumdan hoşlanmadığımı arkadaşıma sezdiriyordum. Kızdığımı anlıyor, bir süre sustuktan sonra yine başlıyordu.

Dünyanın işine bak sen! Eski devrimci, şimdi kapitalizmin bel kemiklerinden biri olan sigorta şirketlerinin militanı olmuştu! Aklıma, Nazım Usta'nın şiirlerinde geçen iki mısra düşüyordu:

Kavgadan önce Kartal'da bahçıvandı,
Kavgadan sonra Kartal'da bahçıvan...

Bunu başaranlara bir daha saygı duyuyorum...

Dönüşte bizim köye de uğradık. Köyde bu arkadaşı dayımlara bırakıp Aşağıoba'ya gittim. Köylülerim, arkadaşlarım toplandı, sohbet etmeye başladık. Birden cami hoparlöründen imamın sesi duyuldu: "Hamdi'nin, (dedem) Şükrü'nün (dayım) evine sikortacı geldi. Kendini sikorta yaptırmak isteyenler, Hamdi'nin, Şükrü'nün evine gitsinler." Bir yandan arkadaşa kızmıştım diğer yandan, imamın sigorta yerine "sikorta" deyişine gülüyordum. Arkadaşım hiç bir fırsatı kaçırmıyordu. Bu onunla son yolculuğum olmuştu.

Daha sonraları da fırsat buldukça bu gezileri kendi çabalarımla devam ettirdim. Yıllar içinde hemen hemen dolaşmadığım insan kalmadı. Hepsi de hatırlanıp aranmaktan mutlu oldu. Bunu yapamayan arkadaşlara gönül koyanlar da az değildi.

Daha Somut Bir Kuruma İhtiyacımız Vardı

Mehmet Ertan

Turhal artık bıraktığımız Turhal değildi. Üzerinden 12 Eylül geçmiş bir ilçeydi. Aradan geçen bunca zaman sonra eski ilişkiler dağılmış, herkes yeni koşullarda var olabilmenin mücadelesine kapılmıştı.

Bunda hepimizin birden tutuklanmasının payı da büyüktü. Yeni gelişmekte olan genç kuşaklarla hiç bağımız yoktu. 1980 öncesinde, faşizme karşı aktif mücadele içerisinde olduğumuz günlerde ortalıkta gözükmeyen birçok sol siyaset, gençlik içerisinde ilişkiler yakalamış ama somut bir örgütlenme yaratamamışlardı. Sağ siyasetler ise daha çok palazlanmış ve görünür olmuşlardı.

Arkadaş topluluğumuz geçici veya kalıcı olarak bir işin ucundan tutmaya başlamış, geçim kaygısı şimdilik aşılmıştı. Görece olarak biraz daha rahatlamıştık. Elvan'ın kahvehanesinde sohbetlere ve tartışmalara devam ediyor, potansiyel olarak hâlâ var olan o geniş kitleye nasıl ulaşabileceğimizi, gençlikle bağlarımızı neler yaparak kurabileceğimizi tartışıyorduk. Şimdilik kooperatif, ilişki kurmanın genel ama etkili bir aracı olarak çok iyi iş görüyor, pek çok arkadaşımızla buluşma mekânı oluyordu.

Birlikte pikniklere gidiyorduk. Öyle örgütlenmiş falan değil, kendi doğallığında gelişen pikniklerdi bunlar. Dört-beş kuzu alıp hazırlıyorduk. Kebap ocakları, kasalarla sebzeler... Herkes çoluk çocuğuyla katılıyordu. Gençler türküler söylüyor, halaylar çekiyordu. Parası olmayanlardan bir ücret almıyor, açığımızı durumu iyi olan arkadaşların dayanışmasıyla çözüyorduk. Her seferinde daha yoğun katılım oluyor, insanlar birbirleriyle hâlleşiyor, unutmaya başladıkları sosyal ilişkileri tekrar yeşertiyorlardı. Yine de gelişen ve yeniden toparlanmaya başlayan insanları kucaklayacak daha somut bir kuruma ihtiyacımız vardı.

Turhal'da Alevi Sünni Karşıtlığı Derinleşiyordu

Mehmet Ertan

Turhal Belediye Başkanlığı, SHP'nin elindeydi. Bu sonuç, Özal-Demirel çekişmesinin yerele yansıması ve sağın iki merkez partisinin kendi potansiyellerini bölmesi sonucu, SHP'nin az farkla aradan sıyrılmasıyla gerçekleşmişti. Belediye başkanı da eski sol bir geleneğin sempatizanıydı. Buna rağmen devrimci değerlerle ilgisiz, liberal bir parti temsilcisi gibi faaliyetlerde bulunuyordu. Rant ilişkileri, sanki merkez sağ bir parti yönetimdeymiş gibi sürdürülüyordu. Özenle

üzerine titrediğimiz, uğruna bedeller ve canlar ödediğimiz devrimci değerler; solculuk, Alevilik ve devrimcilik adına yerle bir edilmişti. Alevi kitlenin tabanı yerelde iktidar olmanın yararlarını görmedikleri hâlde, hedef tahtasına konuyor; faşist güçlerin yıllarca uğraşıp başaramadıkları Alevi-Sünni karşıtlığı derinleşiyordu. Turhal halkının çoğunluğu, yönetimden memnun değildi. Yolsuzluk, kayırmacılık, ayrımcılık ve yetersiz hizmet konusunda yoğun eleştiriler vardı. Bu durum en çok MHP tarafından kullanılıyor, halkın genel hoşnutsuzluğu, Alevi karşıtlığı ve milliyetçilik üzerinden örgütleniyordu. "Bunlarla sadece biz baş edebiliriz." olgusu yaratan MHP, merkez sağ oylarını da kendine çekerek Turhal'da o güne kadar hiç olmadığı kadar güçleniyordu. Bu durumda seçeneksiz kalan sol kitle, sağa karşı mecburen SHP'yi desteklemek zorunda kalıyordu. Yeni bir yaklaşımla bu durum aşılmalıydı.

Halkevi Kuralım Görüşünde Uzlaştık

Şükrü Yılmazer

Artık bizim de kahve sohbetlerinden, yakınmaktan, eleştirmekten başka somut bir şeyler yapmamız gerekiyordu. Güzel öneriler geliyordu fakat söylemekle yapmak arasındaki farkı en çok bizim arkadaş grubumuz biliyordu. Bir adresimiz yoktu. İçinden çıkıp geldiğimiz mücadelenin en büyük mirası, insanları örgütlemenin en iyi yolunun somut işler üzerinden olduğunu bize öğretmiş olmasıydı. Bir kooperatif çalışması bile, bunun iyi örneklerinden biriydi. Öncelikle insanlara güven veren ve bizi tanımlayacak ortak bir adresimiz olmalıydı. Sadece Devrimci Yolcuları değil, bizi hâlâ seven, yine bizimle hareket edebilecek dostlarımızı da kapsayacak ve kucaklayacak bir yapı oluşturmalıydık.

Tartışmalarımız sonunda, "Halkevi kuralım." ortak görüşünde uzlaşıp çalışmalara başladık. "Nasıl bir halkevi?" tartışmasını; CHP, SHP, Pir Sultan ve solun değişik yapılarından gençleri, Eğitim-İş, Eğitim-Sen, Sağlık-Sen'deki memurları, kooperatif üyelerini ve mahallelerden insanları bir araya getirerek olgunlaştırdık. Bu çalışmalar; bütünlüklü, kapsayıcı, katılımcı ve sorun çözücü olmalıydı.

Bu tartışmalar; söz söyleme hakkının iş yapmaktan doğacağı, kendi kendini yönetme ve özne olma hâllerinin özendirileceği, dayanışma ilişkilerinin geliştirileceği, bütün kararların tartışarak ve ortaklaşarak alınacağı bir anlayışla yürütülmeliydi. Başlarda bazı aksamalar olsa bile üretmenin ve birlikte iş yaparak başarmanın hazzı, zamanla "yeni insanı" ve yeni insan ilişkilerini yaratabilirdi. Sistem, insanların bencil tarafı olan "ben"i örgütlerken, biz insanları dayanışmanın "biz"ine çağıracaktık. Geleceğin nüvelerini oluşturmaktan anladığımız buydu. Derneği kısa zamanda kurduk.

Gençler ve aileler önemliydi. Bu sürecin dinamiği ve geliştiricisi onlar olmalıydı. Bizler de bu çalışmalarda kendimizi onlarla eşitleyecek ve bu çalışmanın kolaylaştırıcısı olacaktık. Bu arada gençlik ilişkilerimizin çok zayıf olmasının sıkıntısını çekiyorduk. Acı olan ise, kendi arkadaşlarımızın ve yakın çevremizin çocuklarının bile, değişik sol yapıların sempatizanı olmalarıydı.

İlçenin merkezî bir yerinde, küçük de olsa bir yer kiraladık. Turhal'a yeni yerleşmiş genç bir mühendis arkadaşı, başkan seçtik. Kısa zamanda folklor, tiyatro ve müzik grupları oluşturulup çalışmaya başlandı. Gençler, kadınlar ve aileler, bu çalışmaların sürdürücüsü ve örgütleyicisi oldu. Çalışmalara ilgi kısa zamanda yoğunlaştı. Bu da katılımı artırdı. 12 Eylül'ün baskıcı yıllarından sonra gelen yerel iktidarların hiçbiri, gençlerin ve ailelerin bu ihtiyacı ile ilgilenmemişti. Çalışmalara ilginin yoğunlaşması, bu kez karşımıza uygun bir yer ihtiyacını çıkarmıştı. Bu sorunu da, Belediye İş Hanı'nın en üst katında bulunan boş dükkânları kullanarak çözdük. Önceleri burayı izinsiz olarak kullanıyorduk. Sonra bu konuyla ilgili Belediyeye dilekçeyle başvurduk fakat talebimiz reddedildi. Oysa burada birçok dükkân boş ve atıl olarak duruyordu. Bu konuyla ilgili Belediyede çalışan eski devrimci arkadaşlardan birini ziyaret ettiğimde, olayın iç yüzünü öğrendim. Belediye başkanı, bizim farklı bir seçenek oluşturmamızı istemiyor, onu tanımayan ve yok sayan tavrımızdan rahatsız oluyordu. Biraz ilgi göstersek Belediyenin pek çok olanağından kolayca yararlanacaktık. Belediye başkanının anlamadığı

ve anlayamayacağı şey, bizim yapmak isteyip yapmaya başladığımız şeyin, olmak istediğimiz ve olmaya başladığımız şey olmasaydı!

Herşeyi Birlikte Tartışıp Birlikte Yaptık

Bekir Sami Tekin (Halkevi Başkanı)

Okulu bitirmiş ve Turhal'da, Belediye Sitesi'nde elektrik işleri üzerine bir büro açmıştım. Aynı binada Emek Tüketim Kooperatifi de vardı. Sol'la ve Şükrü abi ile tanışmam bu kooperatifte gerçekleşti. Önce kooperatife üye oldum. Şükrü Abi de bu kooperatifte çalıştığı için onunla ve arkadaşlarıyla bolca bir araya gelip sohbet etme şansım oluyordu. Anlattıklarını can kulağı ile dinliyordum. Birlikte iş yapma tarzı ve yerel sorunlardan başlayarak hayatın içinde kolektif işler yapma çabaları bana çok cazip geliyordu. Sohbetlerin sonunda, solun bütün renklerine yapılan, hayatın karşısında eşitlenerek ve birlikte tartışma çağrısı, Halkevi'nin kurulmasıyla sonuçlandı.

Halkevi başkanlığına önerildim ve kabul ettim. İyi ki etmişim. O günleri ve o abileri özlemle anıyorum. Aralarına yeni katılmama rağmen hiç bir zaman, kağıt üzerinde başkan olmadım. Her şeyi birlikte tartışıp birlikte yaptık.

Folklor Grubunun Yarattığı Sempati Ve Coşku

Bahattin Minaz

23 çocuk ve 20 gençten oluşan iki folklor grubunun yanında, tiyatro çalışmalarına katılanların sayısı 30'u aşmıştı. Müzik çalışmasına katılanları da sayarsak çalışmaların büyüyüp geliştiğini söyleyebilirdik. Çalışmalara gönüllü olarak katılan genç öğretmen arkadaşlarımızın da bu başarıda emeği ve katkıları büyük oldu. Artık pikniklerde ve köy ziyaretlerinde, bu çalışmaların katkılarını ve özellikle folklor grubunun yarattığı sempati ve coşkuyu daha iyi gözlemliyorduk.

Çalışmalara katılanların istekli oluşu, çalışmaları yönlendiren öğretmenlerin yaratıcı gönüllülüğü, kısa bir zaman sonra bu çalışmaları olgunlaştırmış ve sunum aşamasına getirmişti. Bir halk etkinliği düzenleyecek ve bu çalışmaları Turhal'daki en geniş kitleye sunacaktık. Bunun için Turhal Şeker Fabrikası'nın sinema salonunu kiraladık.

Gecede sunum yapacak gençlerin, ailelerinin ve öğretmenlerin oluşturduğu çok geniş bir çalışma grubumuz vardı. Bilet satışından izin almaya ve gecenin organizasyonuna kadar her şeyi onlar örgütleyecek, bizler de katkılarımızı koyacaktık. Bütün sendika, dernek ve demokratik kuruluşlar dolaşıldı. Mahallelerde bilet satışları yapıldı. Tanıdık esnafın camlarında ve ilçenin merkezî yerlerinde, etkinliğin duyurusu yapıldı. Hele folklorcuların giysileri ile çarşıda dolaşarak bilet satması ve duyuru yapması çok etkili olmuştu.

Etkinlik günü geldiğinde, gençler ve aileleri çok heyecanlıydı. Bütün aşamaları ile kendilerinin örgütlediği geceye katılım çok yoğun oldu. Biletlerin tamamı tükenmiş, salonda tüm koltuklar dolmuştu. Sunum çok başarılı geçti. Bütün aileler ve yakınları, çocuklarını gururla seyrettiler. Halkevi ve halk başarılı bir buluşma yaşamıştı.

Yeni Bir Gençlik İlişkisi Oluşuyordu

Şükrü Yılmazer

Tarihî günlerimizden birini daha yaşıyorduk. Tribünler dolmuştu. Zemin, sanatçılara ayrılan küçük bir bölüme kadar doluydu. İlginin bu denli yüksek olması, özellikle geceye emek harcayanları, iki aylık emeklerinin karşılığını almaları açından çok iyi bir geri dönüş oldu.

Gösteri, Halkevi gençliğinin müzik ve folklor gösterileri ile başladı. Sonra İlyas Salman ve Sevinç Eratalay sunumlarını yaptılar. Halk geceye coşkuyla eşlik ediyor, salon sloganlarla inliyordu. Hepimizin morali düzelmişti. Bu geceden sonra da Halkevine ilgi yoğunlaşarak devam etti. Halkevi, Turhal'da yeni bir ses, yeni bir soluk, yeni bir seçenek olmaya başlamıştı. Bu çalışmalar, bizleri hem eski kitlemizle buluşturuyor hem de yeni insanlarla tanıştırıyordu.

Halkevi'ndeki gençler bu konudaki samimiyetimizi izleyip sınadıkça bizimle ilişkileri daha çok artıyordu. Değişik sol siyasetlerin sempatizanı olan pek çok genç, bizlerle birlikte davranmaya başlamıştı. Yavaş yavaş çevremizde bir gençlik oluşuyordu. O günlerde dağlarda dolaşan sol bir siyasetle ilişkileri olan iki genç de bu grubun içindeydi. İkisi de çok yetenekli, çevrelerinde sevilen gençlerdi.

Dağlardan gelen biri olarak onlara dağları ve bugünün değişen şartlarını anlatmaya çalışıyordum. Bir gün o gençlerden birinin, dağda çıkan bir çatışmada öldürüldüğünü duyduk. Yakın arkadaşlarından biri bize ulaşmış, cenazenin sahipsiz kaldığını söyleyip dayanışma istemişti. Onu ortada bırakamazdık. Cenazesini Yavşan'da biz kaldırdık.

Sağlık Taraması

Bekir Sami Tekin

Halkevi'nin ilişki ağı çok gelişmişti. Tanıdığımız doktor, eczacı ve hemşirelerle görüşüp halka yönelik bir sağlık taraması yapma kararı aldık. Destek veren sağlık çalışanları ve eczacılar arasında çevre il ve ilçelerden gelenler bile vardı. Halkevi ilişkilerinin ulaşabildiği herkesi kattığımız bu çalışmada, evlerden topladığımız atıl durumdaki ilaçları Halkevi'nde topladık. Sağlık taramasının duyurusunu yaptık. Çalışmanın yapılacağı gün, gönüllü doktor ve hemşireler, Halkevi'nde toplandılar. Halkın katılımı yoğun oldu. Herkes sıraya girip muayene numarası alıyor, doktor tarafında kontrol edildikten sonra reçetesi yazılıyor, elde var olan ilaçlar verilip nasıl kullanılacağı anlatılıyordu.

Deneyimleri Güncelleştirip Yerelleştirmek

Şükrü Yılmazer

Doğaldır ki bir halkevi, sadece kültürel çalışmalarla yetinmez, halkın yaşamıyla ve yaşam alanlarındaki sorunlarıyla da ilgilenirdi. Bu genişleme önümüze, Turhal halkının yerel sorunlarının saptanması ve çözümler üretilmesi konusunu koyuyordu. Artık bu konuda da daha güçlü adımlar atmalıydık. Zaten Turhal yeniden bizim yaptıklarımızı konuşur olmuş, bizi hatırı sayılır politik bir güç olarak kabul etmeye başlamıştı.

Bir yandan da 1994 yerel seçimleri yaklaşıyordu. Tıpkı "Nasıl bir Halkevi?" çalışmasında olduğu gibi, şimdi de, "Nasıl bir yerel yönetim?" sorusunu tartışmalıydık. Şimdi yaklaşan seçimlerin toplumda yaratacağı hareketlenmede bizler de yer alıp bu potansiyeli, daha çok geliştirerek etkileyici bir güce dönüştürmeliydik. Daha önce yapmıştık, yine yapabilirdik.

Yakından tanıdığımız demokrat, devrimci ve sosyalist kurum ve kişilerle, "Nasıl bir ilçede yaşamak istiyoruz?"dan başlayarak "Nasıl bir yerel yönetim?"e varan görüşmeler yapmak için görüşlerimizi aktaracağımız ve onları dinleyeceğimiz bir program oluşturduk. Bu çalışma, hem kendi içimizde mahalleleri katan bir şekilde hem de sosyal demokratları kapsayacak en geniş sol ilişkiler içinde yapılacaktı. Başlangıçta Fatsa, Yeni Çeltek ve 1980 öncesinde desteklediğimiz Naci Özdemir'in Turhal Belediyesindeki deneylerinden başka net bir düşüncemiz yoktu. Tartışmalar başlayıp ilerledikçe, o günlerin mirası ile bugünlerin değişen ihtiyaçlarını buluşturan bir netliğe ulaştık. Yapacağımız şey, bu deneyimleri güncelleştirip yerelleştirmekti.

Önümüzde Yerel Seçimler Var

Mehmet Ertan

Ray, Hamam, Borsa, Celal, Güneş, Artova ve Pazar Mahalleleri ile Yavşanlık, Yenişehir bölgelerinde sokak sokak, ev ev toplantılar yapmaya başladık. Seçimlere yaklaşık sekiz aylık bir zaman vardı. Sohbet ya da toplantılara başlamadan önce, çok kısa olarak nasıl düşündüğümüzü aktarıyor, sonra sözü katılımcılara bırakıyorduk. Özellikle onları konuşturuyorduk. Herkesten konuşmalarında, -bize ters gelebilecek şeyleri bile söyleyecek olsalar- özgürce davranmalarını istiyorduk.

Kısaca konuşmanın çerçevesi şuydu: "Önümüzde yerel seçimler var. Sokağınız, mahalleniz ve Turhal'la ilgili bütün sorunları, yaşadığınız mekânlar olarak siz herkesten daha iyi biliyorsunuz. Bu yüzden bu sorunların en iyi çözümleri de sizde. Seçimler; sorunlarınıza sizin bulduğunuz çözümleri önemseyecek, sizi dinleyecek, kendini sizlerle eşitleyecek adayların başarısıyla sonuçlanmalı. Seçilen kişi, her koşulda önceliğini halkın çıkarı yönünde vermeli ve bu ilkeyi önemseyip uygulamalı. Seçildiği dönemin son gününe kadar, belediyeyi ve kendini size yabancılaştırmadan görev yapmalı. Şeffaf, denetlenebilir ve katılımcı bir belediye uygulaması gerçekleştirilerek Turhal ve Turhallılar gelişip özgürleşebilmeli ve eskiden olduğu gibi, Turhal bu bölgenin en gelişmiş ilçesi olmalı. Böyle bir ilçeyi gerçekleştirmek için

de herkes söz alıp konuşmalı, öneriler tartışılarak olgunlaştırılmalı ve burada ortak alınacak kararlara sonuna kadar sahip çıkılmalı."

İnsanlar söz alıp konuştukça, bizler de yeni sürece ilişkin önemli bilgiler ediniyor, halkın basit ama zengin görüşlerinden yaralanıyorduk. Çoğunlukla da dinleyici oluyorduk. Halkla yüz yüze yaptığımız bu toplantıların yanı sıra, demokrat ve devrimci parti, sendika, dernek vb. kurumlarla yaygın toplantılar düzenlendi. Sohbet ve tartışmalar belli bir olgunlaşmaya ulaştıktan sonra, çalışmanın bileşenleri kendini "Bağımsız Platform" olarak tanımladı.

Başka Türlü Bir Turhal

Şükrü Yılmazer

Mahalle temsilciliği gibi sorumluluklar almaya ve daha gerçekçi bir örgütlenmeyle çalışma grupları oluşturmaya başladı. "Başka türlü bir Turhal" için solun birliğinin; sol yapıların tepeden yan yana gelmeleri ile değil, tabandaki örgütlü örgütsüz en geniş kesimlerin yan yana gelmeleri ile olanaklı olacağını, bu çalışmalara katılan herkes yaşayıp görüyordu.

Halkın katılımı bir süre sonra, Belediye yönetiminin dikkatini çekti. Toplantılarda neler konuşuluyor diye katılımcı pozunda, görevli adamlar göndermeye başladılar. Kısa zamanda ve ciddi emekler harcayarak oluşturulan bu olumlu birlikteliği bozmak için, "Bunlar geçmişte örgüt adamıydı." ya da "Bunlar Sünnilerle anlaşıp solu bölmeye çalışıyorlar." türünden dedikodular yaydılar. Toplantılarda onların hırsızlığından, mezhepçi politikalarından veya diğer olumsuzluklarından bahsedenleri ise tespit edip evlerine giderek tehdit etmeye başladılar.

Varız! Buradayız! Ve Farklıyız!

Mehmet Ertan

"Turhal'da Alevilere kimliklerini ben kazandırdım." diyerek ve "dedelik" taslayıp el öptürerek dolaşanlar, hem Alevilere hem de sola en büyük kötülüğü yapıyorlardı. Onların bu tarafgirliği ve yönetimdeki başarısızlıkları, Turhal'da sağ potansiyeli ve özellikle MHP'yi

tarihte hiç olmadığı kadar güçlendirmişti. MHP bütün olumsuzlukları Alevilere ve sola yüklüyor, milliyetçi politikalar uygulayarak kendini geliştiriyordu. Sonuç olarak hem Belediye hem de MHP şovenizmi farklı yerlerden siyaset yapıp "halk karşıtlığında" birleşiyorlardı. Bu durum, yeni bir yaklaşımla aşılmalı, seçeneksiz kalanlara seçenek oluşturulmalıydı. Bağımsız Platform, faşist ve gerici odaklar hariç, tüm sosyal yapıları bir araya toplayıp tartıştıracak ve görüşlerini daha geniş kesimlerle paylaşacak bir panel yapma kararı aldı.

SHP'de mevcut başkana karşı, İbrahim Kızılelma isminde bir aday adayı çıkmıştı ve bir ön seçim yapılacaktı. Muhsin Pehlivan ve taraftarları bizim seçim çalışmalarını provoke ederken İbrahim Kızılelma ve taraftarları, bizim görüşlerimizi benimsiyorlardı. Ön seçimi kazanırlarsa birlikte çalışmaktan yanaydılar. CHP adayı ve taraftarları da solun birliğinin tabandan oluşması ve doğrudan demokrasinin uygulanması gerekliliği ile ilgili görüşlerimizi benimsediklerini açıklamışlardı. Çalışmalar yeni ve olumlu bir aşamaya gelmişti. Bu iki adayla görüşüp gelişmeleri en geniş kitleye aktarmak için, fabrikanın sinema salonunda bir panel düzenledik.

Panele SHP aday adayı İbrahim Kızılelma, CHP adayı Mahmut Uzar ve Bağımsız Platform adına Mete Mutlu konuşmacı olarak katıldı. Platform adına konuşan arkadaşımız, bizim görüşlerimizi özetledikten sonra, ortak adayın ve seçime hangi partiyle girileceğinin belirlenmesi ile ilgili önerimizi de aktardı. Bu öneriye göre, ortak adayı ve partiyi belirlemek için iki sandık kurulacak, ulaşabildiğimiz en geniş kitlenin katılımı ile yapılacak seçim sonrasında çıkacak sonuca bütün bileşenler saygı gösterecek ve sahip çıkacaktı.

CHP adayı da yaptığı konuşmanın sonunda, halkın sandıktan çıkan iradesine uyacaklarını belirtti. SHP aday adayı, partisinin ön seçimini kazanırsa bu çalışmanın içinde olacağını söyledi. Sinema Salonu dolmuştu. Herkes, konuşmaları ilgiyle izledi.

Çalışmalarımızın başarılı olması, son panelde ortaklaştığımız anlayışın hayata geçirilmesi, SHP ön seçimlerinde İbrahim Kızılelma'nın alacağı sonuca bağlıydı. Panelden sonra ilk kötü haber, SHP'den geldi.

İbrahim Kızılelma, ön seçimi kaybetmişti. Muhsin Pehlivan'ın belediye başkanı olması ve iktidarının gücünü kullanması, etkili olmuştu. Sonuç, oluşturmaya çalıştığımız birliğin dağılması demekti. Ortak aday çalışmasının tabandaki başarısı, SHP içi dengelere takılıp kaldı.

Aylardan beri güzel bir çalışmanın içindeydik. Kendi anlayışımız ve çalışmalarımızla biriktirdiğimiz değerleri, ilişkileri ve gücü, SHP ya da CHP'ye yönlendirme basitliğine düşemezdik. Aramızdan önerilen iki aday adayının katıldığı bir ön seçim sonucunda, daha çok oy alan İrfan Güler arkadaşımız, bağımsız belediye başkan adayımız oldu.

Seçimler SHP ve MHP arasında geçecekmiş gibi görünüyordu. MHP, sağ seçmenleri milliyetçilik ve şovenizm üzerinden yürüttüğü politikalarla etkilemeye çalışıyor, özellikle ANAP ve DYP'li seçmenleri, "Bunlarla ancak biz baş ederiz. Bir dönem daha bunlarla yönetilmek istemiyorsan bizi destekle!" diye baskılıyor; bu politika, yönetimden rahatsız olan merkez sağ seçmende karşılık buluyordu. SHP ise benzer bir baskılama politikası uygulayarak, "Solda kazanma şansı olan tek parti biziz. Kaybedersek MHP kazanır." diyerek özellikle Alevilere ve seçeneksiz kalan sol kitleye sesleniyor; Alevi olmayan ya da kendilerinden hoşnut olmayan sol seçmende, "Bu sefer mecburen SHP" algısı yaratmaya çalışıyordu. Bu durumda biz de oy alma amaçlı bir çalışmadan çok, propaganda çalışması yapmaya başladık. "Varız! Buradayız! Ve farklıyız!" diyecektik.

Seçim Bürosu Kiraladık

Bekir Sami Tekin

Bağımsız aday çalışması yapacaktık ama ne bir yerimiz ne araç gerecimiz ne de paramız vardı! Yine de kolları sıvayıp işe koyulduk. İlçenin merkezî bir yerinde, bir binanın birinci katını seçim bürosu olarak kiraladık. Büronun içini, imece usulü getirdiğimiz televizyon, masa, sandalye, ocak, tüp vb. eşyalarla ve kartonlara yazdığımız sloganlarla donattık. Binanın dışına da, büyük bir bez parçasına yazdığımız, "Üreten biz, yöneten de biz olacağız." pankartını astık. Doğrusu güzel de oldu. Zaten bu slogan nereye asılsa orası güzelleşiyordu.

Evlerden gelen pasta ve börek gibi yiyecekleri misafirlere ikram ediyor, sohbetler ediyorduk. Akşamları da mahalleleri dolaşıp ev ve kahve toplantıları yapıyorduk. Amasya ve Sivas'tan desteğe gelen arkadaşlarımızla çok geniş bir konvoy düzenledik. Arabaları sarı-kırmızı bezler ve dövizlerle süsledik. Davul ve zurna seslerine karışan sloganlarımızla Turhal'ı dolaştık. İlişkilerimizin güçlü olduğu yerlerde halaylar çektik. Turhal'ın bütün sokakları bizimle 1980den sonra, ilk defa bu denli kucaklaşmıştı.

Bütün Caddeler Afişlerimizle Doldu

Bahattin Minaz

Biz parasızlıktan afiş, pankart, bildiri bastıramazken SHP'liler "Bunlar bu çalışmaları yapacak gücü nereden buluyorlar? MHP'liler bunları destekliyor." diye çirkin dedikodular yayıyorlardı. Aynı oy tabanına dayanmalarına rağmen, CHP ile değil bizimle uğraşıyorlardı. Görsel dokümanlar için Samsun'daki dostlarımızla görüştük. Sedat Göçmen'in desteğiyle, üzerinde adayımızın resmi olan, "Üreten biziz, yöneten de biz olacağız", "Söz yetki karar iktidar halka" afiş ve bildirilerini bastırdık. Turhal'ın bütün sokakları ve caddeleri bizim afişlerle doldu. Oylar görsel üstünlüğe göre sayılsaydı seçimleri kazanırdık. Yıllar sonra sokakların sloganlarımızla süslenmesi, "Biz varız, buradayız." diyebilmek, muhatap alınmak, çalışmalara pek çok yeni insan katabilmek, güzel şeylerdi.

Bu çalışmalar sırasında, diğer partilerin militanlarıyla sık sık karşılaşıyor, gerilimler yaşıyorduk. Bir defasında, sanayi bölgesinde MHP'lilerin afişlerimizi kapattığı duyumunu aldık. Biz de iki arabayla gidip kapatılan bütün afişlerin üzerine, yeniden afişlerimizi yapıştırdık. Birden büyük bir otobüsün bize doğru geldiğini gördük. Otobüs yanımızda durdu ve içinden kalabalık bir grup inip çevremizi sardı. Afişlerin kapatılması üzerinden gerilimli bir tartışma başladı. Sayıca kalabalıklardı ama bizim de yeterli güvenlik önlemlerimiz vardı. Birden biraz ötede duran arabadan pompalı tüfeği almaya gittim. Gittiğimde Şükrü abinin benden önce arabaya ulaşıp silahı aldığını gördüm. "Abi, siz içerden yeni çıktınız. Bu işi bize bırakın. Hele

bir dur.." deyip silahı elinden aldım. Olay yerine döndük. Reislerinin bütün adamlarını toplayıp geri çektirdiğini gördüm. 1980 öncesinden abilerimizi iyi tanıyan biriydi. Davranışları gerilimi azaltmak yönündeydi. "Böyle yapmayalım. Bundan sonra siz bizimkilerin, biz de sizinkilerin üzerine afiş asmayalım" deyip herkesi otobüse bindirdi. Giderlerken reisin, "Tam da bulaşacak adamları bulmuşsunuz. Bunların hepsi belalı!" dediğini işittik.

Yine bir başka geceki afiş çalışmasında, yanımıza gelen polisler seçim çalışmaları için yasal sürecin başlamadığını bahane ederek bizi engellemeye çalıştı. Soner arkadaşın "İyi de Doğru Yolcular da afiş asıyor." deyince polis "Ama onların bakanı geliyor." diye cevapladı. Soner arkadaşın verdiği cevaba hâlâ gülerim: "Bizim de bakanımız geliyor." "Kimmiş sizin bakanınız?" "Ahmet Kaştaran..." Biz bu cevaba kahkahalarla gülerken polisler şaşkın şaşkın gittiler.

Bütün Partiler Bizimle Uğraşıyordu

Hüseyin Koçbulut

SHP, birlikte davrandığı Alevi kitleler üzerinde mezhepçi politikalar izliyor, onlar da "Bugüne kadar bizi hep Sünniler yönetti. Hep onlar yedi. Bu sefer de Aleviler yönetsin." algısı yaratmaya çalışıyordu. Bunun SHP'den memnun olmayan sol kitleye yansıması, "Bu sefer de Aleviler yönetsin, Aleviler yesin. Niye karşı çıkıyorsunuz?" şeklinde oluyordu. Alevilerin yoğun olarak yaşadığı Yavşanlık bölgesinde düzenlediğimiz geniş katılımlı bir toplantıda, tartışmanın ana konusu bu konu oldu. Toplantıya, içlerinde birlikte madende çalıştığımız arkadaşların da olduğu, çoğunluğu Alevi olan bir kitle katıldı. Burada da aynı soruyla karşılaşmıştık: "Alevilerin kazanmasını niye istemiyorduk?" Biz SHP yönetiminin yaptığı yolsuzlukları anlattık. Bunun Alevilerin yönetmesiyle ilgisinin olmadığını söyledik. Ama en doyurucu ve anlaşılır cevabı, madenci ve şimdi bu mahallede yaşayan Rıza Çınar verdi: "Sen arabayla sebze satıyorsun. Biri geldi, arabayla sebzeleri çalıp götürmeye başladı. Sen bir şekilde adamı ensesinden yakaladın. Adam sana Alevi olduğunu söyleyip kendisini bırakmasını

söylese adamı bırakır mısın?" Soruyu soran adam, "Yahu niye bırakayım, adam sebzemi ve arabamı çalıyor." deyince Rıza devam etti: "Üç beş tuğla dağıtmakla bu belediyenin Alevilere hizmet ettiğini mi sanıyorsun? Albayrakları tanıyorsun. Hem sağcılar hem de Sünniler. Turhal'ın asfaltından altyapı çalışmalarına kadar pek çok işi, Muhsin bunlara verdi. Bunun gibi pek çok belediye işini, para babaları kaptı. Bunları yapan Muhsin, devrimcilere Halkevi çalışması için ufak bir yer bile vermedi." Adam susmuş, mahalleli de olayı daha iyi kavramıştı. Antimuan Madeni direnişinin ne yararlı bir çalışma olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştı. O çalışmaya katılanlar, olaylara farklı bir gözle bakmasını öğrenmişlerdi.

Hegemonya Onları Yanınızdan Alıp Götürüyordu

Mehmet Ertan

Çirkin dedikodular yaymasına rağmen, çalışmalarımızın aynı kararlılıkla devam ettiğini gören SHP, dolaylı yollardan bize haberler göndermeye başladı. Seçimlerden çekilirsek bütün masraflarımızın karşılanacağından, bizlerin ve yakınlarımızı işe alma garantisine kadar değişik teklifler yapıyorlardı. Bizlerin avantadan kazanç elde etmek için, yalandan açık arttırmaya katılan ihaleciler gibi davranacağımızı sanıyorlardı. Aracılara, bu önerilerin teklif edilmesinin bile çok kötü bir şey olduğunu ve bir daha bu konuyla ilgili kesinlikle yanımıza gelmemelerini net bir şekilde ifade ettik. Bu sefer bizi yalnızlaştırmak ve etkimizi azaltmak için, yanımızdaki ve çevremizdeki insanlara ulaşmaya, onları iş ve değişik vaatlerle etkilemeye başladılar. Bu konu insanların en zayıf noktasıydı. İş önerileri, işsizliğin ve enflasyonun tavan yaptığı günlerde, insanları cevaplamaları gereken zor sorularla karşı karşıya bırakıyor ve genellikle işe ihtiyacı olan yoksul kesimlerde bu baskılar, çok etkili oluyordu.

Bu duruma, bizim seçimlerde iddialı olmamamız ve MHP'nin kazanma ihtimali de eklenince kendisini sosyalist olarak tanımlayan arkadaşlarımızın dışında, tabandaki ilişkilerimizin, gönülleri bizimle de olsa oy verme konusunda farklı davranacaklarını gözlemlemeye

başladık. Belediye gibi benzeri başka konularda da insanların günlük yaşamlarında seçenekler oluşturamıyorsanız, hegemonya denilen şey onları yanınızdan alıp götürüyordu. Günlük yaşama dair, Kooperatif ve Halkevi gibi çalışmalar; başarıları kalıcı olmaya aday ve çoğaltılıp çeşitlendirilmesi gereken işlerdi. Fakat iş seçim çalışmalarına geldiğinde, halk daha farklı düşünüyor ve davranıyordu. Turhal'da da "Ne kadar beğenmesek de seçimleri SHP'nin kazanması, MHP'nin kazanmasından evladır." anlayışı ağır bastı.

Kazanan MHP, Gizli Galip Refah Partisi Oldu

Seçimler beklendiği gibi SHP ve MHP arasında geçti. Kazanan MHP oldu. ANAP ve DYP'nin toplam oylarının 1989'dan bu yana %53.5'ten %23.6'ya düşmesi, MHP'nin propagandasının sağ kitlede nasıl karşılık bulduğunun kanıtıydı. MHP %25.45 oy oranıyla 7866 oy almıştı. SHP ise %22.9 oy oranıyla 7078'de kalmıştı. Biz de tüm olumsuzluklara rağmen, 800 civarında oy almıştık. Solun ortak aday çalışması gerçekleşseydi tahmin ettiğimiz gibi, seçimlerden başarıyla çıkmak kesin gibiydi. Çünkü CHP de %6.98 oy oranıyla 2158 oy toplamıştı. "Solu böldünüz." suçlamasının karşılığı yoktu çünkü SHP ve CHP'nin toplamı, MHP'yi çok rahat geçiyordu. Seçimin gizli galibi, oylarını %5'ten, % 21.36'lara yükselten Refah Partisi oldu.

Sonuç, sol çevrelerde bir moral bozukluğu yarattı. Ama bunun en büyük sorumlusu, rant siyasetini tek başına devam ettirmek istediği için iktidarı kimseyle paylaşmaya yanaşmayan SHP'nin mevcut başkanıydı. Bizler de sosyal demokrat partiler dâhil, bütün düzen partilerinin iktidar sevdalarının nereden kaynaklandığını bir kere daha ve merkezden gördük. Başarı için, daha mütevazı ama kalıcı ve sabır isteyen çalışmalar yapmak gerekecekti. Halkın günlük yaşamında karşılaştığı sorunlara kendisinin özne olduğu ve çözümler bulduğu, başardıkça da sistemin hegemonyasından kurtulduğu çalışmalar... Yine de bu ortamda görüşlerimizi dillendirmiş, tüm olumsuzluklara rağmen sokaklarda olmayı ve bu yarışta kalmayı başarabilmiştik.

Apoletsiz Davrandılar

Mehmet Murat (Halkevi ve bağımsız aday çalışmasının genç gönüllülerinden)

1980'lerde ortaokula gidiyordum. İnsanların sessiz kaldıkları, köşelerine çekildikleri yıllardı. Abimden dolayı politik düşünüyordum. Onun 1980 öncesi arkadaşlarına hayrandım. Onlardan ve 1980 öncesinin Turhal'ından bahsedilen çok anı dinlemiştim. 90'lı yılların başında, bir sol siyasetin sempatizanıydım ama yaşadığım birkaç olumsuz olaydan sonra onlardan soğumuştum. Yapılanlar, o günün gerçeklerine uymuyordu. Devrimci abilerin de cezaevlerinden çıkmaya başladıkları bir dönemdi. Hayatla yüzleşmişler ama hâlâ bedel ödemeye hazırlardı. Maddi çıkar gözetmeden bugüne dair bir şeyler yapma dertleri vardı. Nasıl yapacaklarını da biliyorlardı. Ne yapmak gerektiğini tartışmaya başladılar. Sonra tartışmaları genişlettiler. Pek çok insan gibi biz gençleri sürece katmak için sarf ettikleri enerjiyi biliyorum. Düşüncelerini bizlere de anlattılar. Apoletsiz davrandılar.

Devrimci, demokrat, laik, solcu insanlar, eski ilişkiler, yeni ilişkiler hatta politik olmayan halktan insanlar bu tartışmalarda yer aldı. Herkes konuşuyor, fikrini söylüyordu. Bizler öğrenmeye çalışıyorduk. "Kendimizi ifade etmeliyiz. Düşündüklerimiz hayat bulmalı." diyorlardı. Tartışmaya katılanlar eşitti. Hepimiz eşittik…

Toplantılar genişledi. Sözler bitmeyince toplantıları evlere taşımaya başladık. Aileler tanıştı. Birbirlerine gitmeye başladılar. İnsanlar kendilerini buldukları için bu toplantılara katılıyorlardı. Daha sonra Halkevi kurma kararı alındı. Daha resmî işlemler tamamlanmadan folklor ve müzik grupları kurulmuştu. Orada birbirimizi geliştirdik, geleceğe ve Turhal'a dair sorular sorduk, cevaplar aradık. Kitap okuyup tartışıyorduk. Evlerde toplanıyorduk. Top oynuyorduk. Piknüklerimiz kalabalık oluyordu. Birlikte gülüp eğleniyorduk. Güzel insanlardan güzel ilişkiler doğuyordu. Halkevi'nde, politik olmayan insanların bile çok özverili çalışmaları vardı. Yaşamlarımıza dair bize iyi gelecek, bizi geliştirecek şeyleri konuşup hayata geçirmeye çalışıyorduk. Abilerin geçmişteki bilgilerinden yararlandık. O bilgileri

bugünle harmanladık. Her şeyi birlikte yapıyorduk. Aramızda, amir-memur ilişkisi hiç olmadı.

Onlar gelmeden önce, bu işleri yapamamıştık. Çok kitap okuyor ama çoğalamıyorduk. Bu çalışmalarda çok insan kazandık. Ben de burada gördüklerimle, gençler arasında çalışmalar yapıyordum. Pek çok genç sürece katılmaya başladı. 30-40 insanla sohbet ettiğim günler oluyordu. Onlarla bugün bile görüşüyorum. Biz kimseye ait değildik. Kendimiz olmayı öğrenmiştik. Bir etkinlikte 2500 kişilik salonu sahnenin dibine kadar doldurmuştuk. Ben heyecanlı, acemi bir konuşma yapmıştım. İşin sırrı, doğru iş, samimiyet, kapsayıcılık ve eşitlenmekteydi. Bunlar olunca ardı geliyordu.

Bu moral ve enerji, bizi seçim çalışmalarına yönlendirdi. Fatsa belediyeciliğini Turhal'da gerçekleştirebilir miydik? MHP ve diğerleri hemen bizi terörist ilan etti. Afiş asma, broşür, bildiri dağıtma, ev ve kahve toplantılarıyla dolu yoğun bir çalışma içine girdik. Her gittiğimiz yerde, aynı şeyleri söylemek ve halktan gelen sorular ortak cevaplar vermek için kendi aramızda eğitim çalışmaları yaptık. Çalışma yaptığımız kitle bize güveniyordu. Ama "Siz SHP'nin oylarını çok etkileyeceksiniz. Turhal'ı kaybedeceğiz." kaygısını da dillendiriyorlardı. Bu kaygı, kitleyi çok etkiledi. Aramızdan ayrılmalara neden oldu. Yine de çok etkili bir çalışma yaptık. Bu çalışmanın seçim sonrasına kazanımlar yaratacağına inanıyorduk.

Seçim sonuçlarından sonra ciddi bir enerji kaybı yaşadık. Ben işsiz kaldım. Bu işin yürütücülerinden pek çok insan, ekonomik nedenlerle Turhal'dan göçmek zorunda kaldı. İvme düştü. Bu süreçte alttan gelen çok insan vardı. Onlar da zamanla köşelerine çekildiler. Bugünden bakınca olumsuz bir şey hatırlamıyorum. İyi ki bu çalışmalara katıldım, iyi ki bu tecrübeyi yaşadım diye düşünüyorum. Ciddi bir deneydi. Bir daha tekrarlanması zor bir deney...

Geleneğimizi Devam Ettirmeyi Başarmıştık

Mehmet Ertan

Seçimlerden sonra Elvan, Hüseyin, Rıza ve Yaşar ekonomik nedenlerden dolayı, güçlerini birleştirerek İzmir'de gerçekleştirmeyi

düşündükleri ortak bir iş projesi için Turhal'dan göç ettiler. Şükrü de ailevi nedenlerden dolayı Malatya'ya göç etmek durumunda kaldı. Turhal'da kalanlar olarak arkadaşlara veda yemeği düzenledik.

Halkevi ve yerel seçim çalışmalarında çok şey deneyimlemiştik. Devrimci Gençlik ve Devrimci Yol'da başlayan yoldaşlığımız, cezaevleri süreçlerinden geçip Turhal'daki ikinci hayatımızda da devam etmişti. Dev-Der'de başlattığımız hiyerarşisiz, dayanışmacı ve birlikte iş yapma geleneğimizi, bu dönemde de canlandırarak devam ettirmeyi başarmıştık.

Tartışma Süreci Üzerine

Şükrü Yılmazer

1992-94 arasında Turhal'da yaptığımız Halkevi ve yerel seçim çalışmalarının, 1978'de yaptığımız çalışmalardan iki önemli farkı vardı. Artık Türkiye çapında güçlü bir örgütlülüğe sahip devrimci bir hareketin parçası değildik. Buna karşın daha birikimli ve daha tecrübeliydik. Dev-Der'den dağlara ve cezaevi pratiklerine taşınmış ve sınanmış bir siyaset yapış tarzına sahiptik. Bu tarzın kapsayıcı, dayanışmacı ve ortaklaştırıcı yanı; halkın sorunlarını doğru tespit ederek birlikte çözümler üretmeye ve onları örgütlemeye dönüştüğünde hayatın içinde karşılığını buluyordu.

Bu arada, şartlı tahliyelerle dışarı çıkan Devrimci Yol'un önder kadroları ile dışarıda devrimci faaliyetler yürüten arkadaşlar arasında bir ortaklaşma yaratılamamasına üzülüyorduk. İçerdekilerin ve onları heyecanla bekleyen dışarıdakilerin buluşmaları ve ilk temasları, yıllarca kafalarında biriktirdikleri ya da olmasını istediklerinden çok farklıydı. 1974'te gerçekleşen şey, bugün başarılamıyor; aksine süreç, farklı düşünenlerin farklı davranmaya başladığı bir yolda devam ediyordu. Bu durumu aşmak ve yeni bir süreci başlatmak için 1992'de başlayan "tartışma süreci"ne baştan katılmayanlar oldu. Bir kısım insan ise sonradan ayrıldı. Ben, sürece baştan katılmayanlar arasındaydım fakat katılmayan grupların düşünceleriyle de bir ortaklaşmam yoktu. Yıllarımı verdiğim bu hareketin bana öğrettikleri ile, bu sürecin farklı şeyler olduğunu gözlemliyordum. Bana göre Devrimci Yol'un bildik

yöntemi; hayatın ve halkın içinde olmak, onlarla birlikte iş yapmak, iş yaparken ortaklaşmak ve yeni olanı birlikte kurmaktı. 1974'te bu böyle olmuştu. Mahir Usta'nın mirasını hayatın içinde savunacağız diyenler; daha derli toplu düşünceler oluşmadan faşist saldırılara karşı aktif direnişler örgütlemiş, mücadelenin içinde kendini yenilemiş, çoğaltmış ve teoriyi de bu mücadele içinde oluşturmuşlardı. Yeni kadrolar, öznesi olacakları mücadelenin yolculuğuna buralardan katılmıştı. Her ne kadar örgütlenmesinde sorunlar çıksa da 1982'de de geçmişin değerlendirmesini yapıp önlerine yeni devrimci görevler koyanlar ve yeni bir politik hat kuranlar; bulundukları yerlerde mücadelenin parçası olan, iş yaparak tartışan insanlardı.

Mücadele içinde olmanın aidiyeti, yarattığı dinamik ruh hâli ve birlikte iş yaparken oluşan kapsayıcılık, yeni katılımcıların özne olma durumlarını geliştiriyordu. Mücadelenin içinden gelen, kendini yenilemiş insanlarla, acil ya da önemli olandan başlayarak tartışmak, daha yaratıcı ve gerçekçi oluyordu. Çünkü sadece bilgisi ve ilgisi olan kişilerin değil, ter döken herkesin yaşadıkları üzerinden tartışmaya katılması; söz ve karar süreçlerinde etkili olmasının yolunu açıyordu. Bu arada, tartışmayı başlatanların ve katılanların, 1982 Politik Hattı ile ilgili tek bir söz söylememeleri de ilgimi çekiyordu. Sanki böyle bir dönem yaşanmamış, bu dönemde gerçekleşen olaylar bizim tarihimizin bir parçası değilmiş gibi davranılıyordu. THKP-C'den Devrimci Yol'a geçişte pek çok şey yazılıp çizilmişti. Fatsa Kızıldere'nin, Devrimci Yol da Parti Cephe'nin hem eleştirisi hem devamı değil miydi?

Bana göre Devrimci Yol'un olabilecek en geniş kesimlerle yapılan ilk ve tek eleştirisi, 1982'de yapılmıştı. Bu eleştiri aynı zamanda en kolektif olanıydı çünkü yurt dışından, şehirlerden ve dağlardan mücadelenin içinden gelen insanlarla yapılmıştı. 12 Eylül'den sonra yapılan ilk tartışma süreciydi bu. Bir daha da böyle bir kolektif eleştiri yapılamadı. Sonraki bütün değerlendirmeler, Devrimci Yol'un kapsayıcılığından uzak, irili ufaklı ardıllarının eleştirisi olarak kaldı. Ben 1982 Politik Hattı'nı okuduğumda pembe broşürde yazıldığı

gibi hatalardan arındırılmış, 12 Eylül'den dersler çıkartmış, bürokratikleşmeye, bireyselleşmeye, kastlaşmaya karşı gönüllü katılımcı, alt-üst ilişkilerinin olmadığı, kimsenin kimseyi yönetmediği doğrudan demokrasiyi görüyordum. Dağlarda yaşayarak test ettiğim bir yaklaşımdı bu. Söylenen uygulanıyor, benim gibi göç yollarından gelenlerin bile iş ve gönüllülük üzerinden önü açılıyordu. Yine görüyordum ki bu politik hatta sahip çıkarak ve onu örgütleyerek yeni bir devrimci hareket kurulabilirdi. Sadece söylemekle kalmayıp aynı zamanda söylediklerini yapan ama birlikte yapan bu kapsayıcı, eşitlikçi, dayanışmacı tarz; bildiğim tek Devrimci Yol tarzıydı.

Bize, "Teslim oldunuz. Direnmediniz." diyen kişiler ve gruplar vardı. Halbuki biz "Cuntadan sonra, yüzlerce arkadaşımız dağlara çıkarak mücadele etti. Onlarcası bu mücadele içinde çatışmalarda direnirken öldü." savunmasına sığmayacak işler yapmıştık. Hem köylerde, yerellerde, dağlardaki ilişkilerimizde hem de kendi aramızdaki ilişkilerde, yeni bir hayat inşa etmeye çalışmıştık. Bu konuda mesafe kat ettiğimiz yerler oldu. Gittiğimiz her yerde bize katılmak isteyen insanlara, "Bulunduğunuz yeri değiştirip dönüştürün. Bu da dağa çıkmak kadar önemlidir." diyorduk. İlişkilerimizi, yörenin sorunları üzerinden mücadeleye katmaya ve mücadelenin öznesi yapmaya çalışıyorduk.

Oysa tartışma süreci böyle örgütlenmiyordu. Süreç, sorunları hayatın içinde var olarak çözme yöntemi yerine, tartışmalar sonucu ortaklaşılacak eğilimleri örgütlemek üzere tersten bir yöntem izliyordu. Tersten örgütlenme de birçok yanlışı içinde barındırıyordu. Birincisi, var olan örgütlenmelerin bu sürece katılımını sağlayacak kapsayıcı ve sağlıklı bir ortam yaratılamamıştı. İkincisi, uzun süredir sıcak pratiğin içerisinde yer almayan çok sayıda insan, o pratik içinde kendini yenilemeden bu süreçte yer alıyordu. Üçüncüsü; emniyette, cezaevinde ve sokakta devrimci bir duruş sergileyenlerle bunu başaramayanlar, hayatın canlı pratiğinden uzak bir tartışmada eşitleniyordu. Dördüncüsüne gelince... Bizler 12 Eylül sonrası içerden ve dışarıdan çok ağır darbeler almıştık. Yaşadıklarımız bizlerde ne

kadar gizlemeye çalışsak da ağır bir travma yaratmıştı. Bunun tedavisi, birlikte bir şeyler yapabilmeyi başarmaktan geçiyordu. O zaman sözlerin ayrıştırıcılığının yerine, pratikte iş yapmanın birleştiriciliği geçebilirdi. Bütün apoletlerin söküldüğüne, sahiden eşitlendiğimize o zaman gerçekten inanabilirdik. Mesele, "Tartışıyoruz-ortaklaşıyoruz-yürüyoruz" formülü ile "Yapıyoruz-ortaklaşıyoruz-tartışıyoruz-tekrar yapıyoruz" formülü arasındaki yöntem farkıydı.

İş yaparken tartışıp ortaklaşanlar arasından gelen yeni kadrolar, "eski arkadaş", "yeni arkadaş" kavramlarını çürütüp yerine yaşanılan günün mücadele arkadaşlığını inşa edebilirdi. Tıpkı 1974'ler sonrasında olduğu gibi... Dev-Genç'teki veya Devrimci Yol'daki hangi arkadaşa "sen yenisin, sen eskisin." denilebilirdi ki? Bu nedenle herkese yapılan açık çağrı, bana yetersiz ve iddiaları zayıflatacak bir tarz olarak geliyordu. Oysa olması gereken, biraz zaman alacak olsa da daha gerçekçi ve daha sade bir formüle bağlıydı: Yan yana durmanın gereklerini yerine getiren, birlikte ürettikçe birbirlerini tanıyıp güvenmeye başlayan, yeniden yoldaşlaşan yeni insan ilişkileri kurmak... O zaman, "herkes" kavramı, geçmişte şu veya bu şekilde bir arada olan insanlar olmaktan çıkar ve "bugünün sorunlarında birlikte ter döken, bugünün ruhuyla davranan insanlar"a dönüşürdü. Tartışma da böylelikle, kendini her anlamda sahiplenecek gerçek özneleriyle buluşmuş olurdu.

Başlatılan tartışmada, benim gibi devrimciliği pratik hayatın içinde öğrenen ve uygulayan insanların şansı yoktu. Böyle ortamlarda, teorik seviyesi yüksek, ağzı laf yapan insanların tartıştığına defalarca şahit olmuştuk. Bana göre, hayatın içindekileri konuşturmadıkça bir hareketin devrimcileşmesi, serpilip gelişmesi mümkün değildi.

Ortada halkla bütünleşmeyi başarabilmiş bir Devrimci Yol pratiği vardı. Halklaşırken nasıl çalıştığı, hangi yöntemleri kullandığı biliniyordu. Fatsa ve Turhal'ın sırrı; söz, yetki ve kararın kolektif kullanımında, Yeni Çeltek'in sırrı da üretenlerin yönetmesindeydi. Bu yöntemlerin hepsi, daha iyi bilenlerin tartışıp ortaklaştığı kavramlara insanları davet etmesinden daha güçlü ve sahiciydi. Çağrılan

insanların; öznesi olmadıkları bir çalışmayı sahiplenmeyeceğini ve zamanla ortama yabancılaşacağını düşünüyordum. Ayrıca söz söyleyenler ve bu sözlere sadece katılımcı olanlar gibi istenilmeyen yapılaşmaların da ortaya çıkabileceğini, başka siyasal yapılara uygun olan ama Devrimci Yol'a uygun olmayan bu yapının kendini örgütleyemeyeceğini de hissediyordum.

Gelecek için ne düşündüğünüz, bugün ne yaptığınızla ve nasıl yaptığınızla bağlantılıydı. Bu tartışma bana elitlerin tartışması olacak gibi geliyordu. Sebepleri farklı da olsa bu sürece Turhal'daki arkadaşlar da ilgi göstermemişti. Biz de Turhal yerelinde, doğruluğuna inandığımız Turhal Devrimci Yol tarzını hayatın içinde, yerelin sorunlarına kafa yorarak ve bu sorunların çözümüne insanları sözleri, enerjileri ve gönüllülükleri ile katarak çalışmalara başladık. Tarım, hayvancılık, sağlık sorunları, Halkevi, yerel seçimler, kültürel faaliyetler, ortak tartışmalar, mahalle çalışmaları, köy ilişkileri derken etrafımız genişlemeye başladı. Cezaevindeyken yitip giden gençlik ilişkilerimiz çoğaldı. Çalışmalara katılanlar, görev ve sorumluluk alanlar gittikçe arttı. Çalışmalar çeşitleniyor, birbirlerini besleyerek büyüyor ve insanlar yine yan yana geliyordu. Yöntem yine başarılı olmaya başlamıştı. Sırrı bizde değil, kendindeydi.

Biz bu çalışmalar içindeyken, "tartışma süreci" de evrilmiş ve "Geleceği Birlikte Kuralım" (GBK) platformuna dönüşmüştü. Bu platformdan aralarında Mehmet Ali Yılmaz ve Cenan Bıçakçı'nın da olduğu bir grup arkadaş, süreci anlatmak ve tartışmak için Turhal'a gelmişti. Anlattıkları şeyler, bizim yapmaya başladıklarımızla örtüşüyordu. Onların yapalım dediği şeylerin bir kısmını biz zaten yapıyorduk. Gelen arkadaşlara, "Anlattıklarınız güzel şeyler. Biz Turhal'da bundan daha iyi işleri de başarmaya başladık. Bu anlayışınız esas ise, bundan sonraki süreçte bu çalışmaları ortaklaştırabiliriz." dedik.

GBK platformu, sürekli bir yayın organı ve yasal bir parti kurmanın yanı sıra bir de devrimci bir hareketi yeniden yaratmak gibi üç önemli görevi gerçekleştirmek için yola koyulmuştu. Bunlar, tartışma süreci sonrasında kararlaştırılmış noktalardı. Yeni ve sancılı bir

dönemin başlayacağını düşünüyordum. Şüphesiz, düzenli bir yayın organı çok önemliydi. İşçilerin Sesi, *Demokrat* vb. deneylerden sonra yayınlanan *Yeniden* dergisi bile, Anadolu'da hatırı sayılır bir kitle ile buluşmuş, insanlara bir moral kaynağı olmuştu. Yasal bir parti kurmak fikri de, yaratacağı kolaylıklar açısından karşı gelinecek bir çalışma değildi. Önemli olan partinin nasıl yapılandırılacağıydı. Ama platformun bileşenlerine bakıldığında, 1975'lerden beri ortak bir çalışma üretemeyenlerin, şimdi bunu nasıl başaracaklarına dair şüphelerim vardı. "Devrimci kitle partisi" tanımı önerilmiş olmasına rağmen "kitlesel sol parti" tanımı kullanılmaya devam ediliyordu. Bu bile, daha alınacak çok yol olduğunun göstergesiydi.

Yeniden bir devrimci hareket oluşturmak iddiasına gelince bu, ülke için olmazsa olmaz ihtiyaçlardan biriydi. Hayatın içinde bunun potansiyelleri vardı ama bu potansiyelin elle tutulur belirtileri yoktu. Bu konuda da mantığın tersten işlediğini düşünüyordum. Devrimci bir hareketin bugünden nasıl kurulacağına dair, ortada kapsamlı bir tartışma yoktu. Herkes kurulacak yasal bir partinin il ve ilçe binalarında koltuk kapma peşinde koşarken, bu konuda bugünden neler yapılacağı belli değildi. Devrimci hareketi, her yerden bir araya gelenler mi kuracaktı? Böyle olmayacaksa, eğer hareket bu konuda ortaklaşmış insanların bir çalışması olacaksa, bunun programı nasıl oluşturulacaktı? Hareketin kurulacak yasal partiyle ilişkisi ne olacaktı? Ortada elle tutulur bir belge veya program yoktu. Geriye pratik olarak yasal bir partinin kolaylaştırıcılığında yapılan çalışmalarla olgunlaşacak, kurulması geleceğe atılmış bir belirsizlik vardı. Biliniyordu ki toplumsal mücadeleler tarihinde, ete kemiğe bürünmüş bir devrimci hareketin kurduğu yasal partiler çokça örneklenmişti ama yasal bir partinin kolaylaştırıcılığında kurulacak bir devrimci hareket örneği yoktu. Oysa ki devrimci bir hareketin nasıl örgütleneceği gerçeği için kendi tarihimize bakmak yeterliydi. Tıpkı Devrimci Yol gibi hayatın içinde olmak, halkın sorunlarının çözümünde yanlarında olmak, onların içinde erimek ve onların katılımıyla örgütlenmek... Hareketi halklaştırmak, halkı devrimcileştirmek...

Partinin kurulmasından sonra *Yeniden* dergisinin -yazılarıyla katkı koyan bazı arkadaşların ve okurlarının çoğunluğunun itirazına rağmen- yukarıdan kapatıldığı izlenimiyle yayın hayatına son vermesine itiraz edenlerden biriydim.

Daha sonra, yasal partinin doğal seyriyle örgütlenmediğini gösteren pek çok olay yaşandı. BSP'nin sürece katılma isteği ve bunun gerçekleşmesi için oluşan baskı ortamında yaşanan ilginç bir olay dikkatimi çekmişti. Kurulmuş bir parti, henüz kurulma aşamasında olan başka bir partinin girişimine katıldığını ilan ediyordu. Tabii bütün tükenmişliği ve problemleri ile... BSP bu sürece katılırken tek bir talepte bulunmuştu: Bir kereliğine yönetim organlarının mutabakat ve kontenjanla belirlenmesi. Ne yazık ki bu talep kabul edilecek ve daha sonra gelenekleşerek partinin daha doğarken ölmesine neden olacaktı. Biz dağda elimizde silahlarla dolaşırken bile hiyerarşisiz, eşit ilişkiler kurmuşken, yasal bir parti kendini "yönetici" olarak ayırıp diğer üyelerden farklılaşan bir yapılanmaya evriliyordu. Eskilerde "ortak pazar"ı çok iyi anlatan bir benzetme yapılırdı: Onlar ortak, biz pazar... Şimdi de benzer şekilde, "onlar yönetici, biz üye" diye bir ayrım ortaya çıkıyordu. Partiyi anlatıldığı gibi GBK'nin tabanı değil, yukarılarda bulunanlar ve onların mutabakatları kuruyordu. Kontenjan listeleri hep eski isimlerle doluydu. Tabandakilerden de, yeni sözleri ve yeni süreçleri örgütleyecek eski yüzlere destek olmaları istenecekti. Eski, yenide tekrarlanıyordu. Sonucu şimdiden görmek kaçınılmazdı. Bir süre sonra ayak oyunları, eski didişmeler yine gelip gündeme oturdu. Daha sonra bu durumla ilgili yapılan öz eleştirilerde, böyle bir başlangıcın, GBK sürecine ve ortaklaşmalarına uymadığının savunulduğunu fakat araya giren "hatırlı" baskı gruplarına karşı koyulamadığını duymuştuk. Bunu da, Türkiye solunun birleşmesini engelleyenler olarak damgalanmak istemeyişlerine bağlıyorlardı. Böylece GBK sürecinin bize anlatılanların dışında, birilerinin yukarıdan kurduğu bir "gelecek" olarak örgütlendiği ifşa oluyordu.

Sahi o koltuklarda ne vardı? Orayı talep edenler ve oturanlar, devrimci hareketi yöneteceklerini mi sanıyorlardı? Bu anlayışın burjuva

partilerinden farkı neydi? Turhal'daki toplantıda, girişimin temsilcilerinin söylediği sözlerin daha işin başında aşınması ve önemli bir potansiyelin bu anlayışla zamanla erimesi ihtimali canımızı sıkıyordu. Keşke bizim geleneğimizden gelenler, daha sağlıklı yapılar kurmak için çabalasalardı. Süreç ve ortaklaşılan kararlar, bir süre sonra yerini mutabakatların ortalamacı siyasetine bıraktı. Çıkan sorunlar, aşkla kurulan bir partiyi, üçüncü günden kapattılar dedirmeyelim, taviz vericiliğine dönüştü. Partide, mevcut sistem partilerine benzer bir yapı oluştu. Halbuki biz göç yollarından biliyorduk ki yanlış temel üzerine doğru bir bina dikilemezdi.

Bütün bu olanlar, tabanla tartışılmadan yukarıdan aşağı yapılan oldu bittilerle örgütleniyordu. Hepsi de yazılan ve anlatılanların inkârıydı. "Katıl değiştirelim" diyerek doğrudan demokrasi iddiası ile kurulan bir parti ve üst akıl, doğrudan demokrasiye hep inanmış ve uygulamaya çalışmış bizim gibilere hep kuralsız goller atıyordu. Söz ve karar sahibi olması gereken tabanın, olanların çoğundan haberi yoktu. Pembe broşürü yazanlar, şimdi onu yırtanlara dönüşüyordu.

Cunta gelirken bile birlikte davranamayan eski yüzler, şimdi partinin yönetim organlarında nasıl anlaşacaklardı? Turhal'da bile faşizme karşı mücadele etmek yerine, birbirleriyle mücadele etmeyi seçenlerin benzerleri, nasıl bir demokratik olgunluğa erişmiş olabilirlerdi? Çağrının hak eden-etmeyen herkese yapılması, eskimiş solcuların ve liberal yapıların partiye doluşmasına ve yeniden palazlanmalarına kapı aralamıştı. Mutabakat hukuku kalıcılaşmış ve parti hukukunun yerini almıştı. Sendikalarda başka listeleri desteklemeler, seçimlerde başka partilere çalışıp oy vermeler, ayrı dergiler çıkarıp ayrı para toplamalar; partiyi sokaktan alıp iç çekişmelere boğmuştu.

Yeni süreç, "Ayrılık kaçınılmaz. Bari partiyi onlara bırakmayalım." süreciydi. Sonunda bu tarz da gelenekselleşti. Hiçbir şey yapmadan konuşanlar, başka partiye çalışanlar, Ufuk Urasgiller derken "Bunlar giderse rahat çalışırız." düşüncesi ile parti bölündükçe bölündü. Bir daha parçalanamayacak kadar biz bize kalanlar ya da ayrılanlar, problemin bir gruptan veya bir kişiden kaynaklanmadığının farkına

varmışlar mıydı bilmiyordum ama pek çok insanın, değiştiremediği hayat tarafından değiştirildiğini ve bir dönemin geride hiçbir birikim bırakmadan hatta var olanı da tüketerek sona erdiğini biliyordum.

Tartışma sürecinin en doğru ama anlaşılması en zor tespiti, "bir dönemin sona ermiş olduğu"ydu. Herkes bunu dillendirse de kimse buna uygun davranmadı. Benim bu tespitten çıkardığım öz şuydu: Biten bir süreçten, yeni başlayacak bir sürece geçiş kolay olmayacaktı. Eski alışkanlıklar direnmeden çekilmeyecek, yeni savunular ve davranışlar hemen kabul görmeyecekti. Sabırlı olmamız, yeni geleni anlamamız, umutsuzluğu kırmamız, küçük de olsa mutlaka biriktiren, moral veren, bizi bir arada tutacak işler yapmamız ve bu dönemin uzun süreceğini bilmemiz gerekiyordu. Sistemden bize doğru esen kuvvetli hegemonyaya karşı, yan yana durmanın, dayanışmanın, birlikte iş yapmanın önemi büyüktü.

1992'den bu yana geçen yılları, küçümsenen bu işleri yaparak geçirseydik şüphesiz çok daha güzel şeyler yaratmış olurduk. Verimsiz geçirdiğimiz bu süreci, yapabilecekken yapamadıklarımızı, tarih ve genç kuşaklar mutlaka değerlendirecektir. Yarattığımız pek çok güzelliğin yanında, yaratamadığımız her şey için, hepimizin bu topraklara bir özür borcu var.

Tabii ki 1970'li yıllarda bizi biz yapan düşünceleri derleyip toplayıp yazıya dökenlerin, hareketimizin biriktirdiği bu kadar deney varken, 1992'den sonra bu deneylerden ve bize ait tarzlardan niye uzaklaştıklarını, sonu başından belli bu yapılanmaların niye parçası olduklarını bizlere anlatma borçlarını da hatırlatmamız gerekiyor.

Son Sözler

Turhal Üzerine...

"Her kalan biraz gider, her giden biraz kalır..." Ayrıldığımda birazım değil, çoğum Turhal'da kaldı. Benim için zor bir ayrılık oldu. Çocukluğum, gençliğim, bir insanı şekillendiren bütün ilklerimi burada yaşamış, devrimci düşüncelerle burada tanışmış, ölümsüz dostluklarımı burada kurmuştum. Turhal benim için kurak bir bölgede, hayat dolu bir vaha gibiydi. Anılar, hep dipdiri kaldılar. Benimle birlikte yaşadılar, yaşıyorlar.

Kitap Üzerine...

Kitabın kapak tasarımını görünceye kadar, yaşanılanları kitaplaştırdığımıza bir türlü inanamıyordum. Kitap tamamlandığında, çok istediği bir şeyi gerçekleştiren insanlar gibi mutlu oldum. Yaşanılanların, benim/bizlerin/bir kuşağın ölmesiyle yitip gitmesini istemiyordum. Üzerimden büyük bir yük kalktı. Doğaldır ki anılarım (kitaba yazılmayanlar dâhil) hayatımın sonuna kadar benimle birlikte yaşayacak. Ama Turhal'ın bir kuşağının hikâyesi bu kitapla, sonraki kuşaklara ulaşacak ve dönemi anlamak, araştırmak isteyenlere bir belge olacak. Başta Halis ve Ayhan, o dönemde mücadelenin bir parçası olmuş bütün arkadaşlarım, anılmaya devam edecek, unutulmayacaklar.

Devrimcilik Üzerine...

Devrimcilik, doğru şeyler söyleyip doğru bir şekilde yapmaktı.

Sofrada hak sahibi olmak için harmanda iz sahibi olmaktı.

Söz söylemekle kalmayıp kolları sıvamak, işe en önde koyulmaktı.

Devrimin yolcusu olmak, yeterli değildi. "Yolculuk", başlayan ve belli bir süre sonra biten bir şeydi. Oysa "yol", binbir kılığa girer, şekil değiştirir ama bitmez. Süreklidir... Bu yüzden devrimcilik, "yolcu olmak" değil, "yol"un kendisi olmak, "yol" olmak demekti.

Devrimcilik, insanların arasında eriyebilmek, onları sürecin gönüllü bir parçası ve öznesi yapmak, dönüşmek ve dönüştürmekti.

Sadeleştirilmiş ve içselleştirilmiş bir yaşam biçimiydi ki ilk önce kendinden başlamayı ve her yerde bu tarzı hayata geçirmeyi gerektiriyordu.

Zor gibi gözüken bütün bu kavramlar, hayatlarını sadeleştirmiş, gönüllüklülerini farkındalıklarıyla besleyen insanlar için çok doğal kavramlardı. Ben bunu başarmış pek çok insanla tanıştım.

Söylediklerim, onlardan öğrendiklerimdir.

Ne mutlu "Yol" ve "Devrim" olanlara...

Devrimci Yol Üzerine...

Devrimci Yol, kısa bir zamanda, bu toprakların dört bir yanında örgütlenmeyi ve kitleselleşmeyi başarmıştı. Bunun sırrı kendi yakaladığı bir siyaset tarzından kaynaklanıyordu. Doğru teorik tespitleriyle zamanın ruhunu yakalamış, mücadele anlayışı ve kararlılığı ile bunları hayata geçirip geniş yığınları, kendi hayatlarının mücadelecisi ve kurtarıcısı yapmıştı.

En büyük özellikleri ise ayaklarının bu topraklara sağlam bir şekilde basması, bağımsız ve özgür duruşunu titizlikle koruması ve "ezilenlerin, üretenlerin, emekçilerin" söz ve karar süreçlerine vurgu yapan sosyalizm anlayışı idi. Tüm bunları taçlandırdığı yer ise; düzene karşı mücadelesini aksatmadan kurmak istediği "başka türlü bir dünyayı" kendi ilişkilerinden başlayarak bugünden kurmadaki sahiciliği ve yaratıcılığıydı. Devrimci Yol ve isimsiz binlerce gönüllüsü "Devrim" olmayı ve "Yol" olmayı başarmıştı. Bence Fatsa'nın, Yeni Çeltek'in, Dağ'ların ve Turhal'ın sırrı buradaydı.

Bugün Üzerine...

Tartışma sürecinde söylenen ve o süreci en iyi anlatan ama söylenmesi cesaret isteyen tespit, "Bir dönem bitti..." sözüydü. Benim kuşağım, Paris Komünü'ne kadar uzatılabilecek bir dönemin son kuşağı oldu. Yüzyıl değişti, örnek aldığımız devrimleri yapan ülkeler değişti. Kapitalizm kendi yapılanmasını değiştirdi. 21. yy ile birlikte, hemen hemen bütün dünyada sosyal devlet kavramını yok edip

emekçilerin bütün örgütlenmelerini dağıtırken yerine her şeyin özelleştirildiği bir dünyayı, baskı ve zorbalıkların her türlüsünü kullanarak yeniden şekillendirdi.

Üretim araçlarındaki hızlı gelişim, bölüşüm aşamasında aynı hızla emekçilerin aleyhine gelişti, gelişiyor. İşsizliğe ve güvencesiz işçiliğe karşı mücadeleyi örgütlemeye çalışırken karşınıza esnek üretim ve onun sonucu kiralık işçi uygulamaları çıkıyor. Buna karşılık bizler yıllardır, yeterli bir kuruluş gerçekleştiremedik. "Bunu niye yapamadık" tartışmasından çok, "Nasıl yapacağız" tartışmasını başlatmak gerekiyor. Geçmişten gelen birikim her ne kadar yerinde dursa da potansiyel bir güç olarak çok kuvvet kaybettik tespitinden başlayabiliriz. Ama enseyi karartmaya gerek yok. Dünyada savaşlar ve sömürü devam ettikçe mutlaka "artık yeter" diyenler olacak ve örgütleneceklerdir. Ama şimdiden bunun zaman alacağını, sabırlı olmak ve iğneyle kuyu kazmak gerektirdiğini kabul etmek gerekir. Zapatistaların dediği gibi; "Doğru adamlar, soru sorarak ve doğru işler yaparak yürüdükçe hayat onlara yürüyecekleri yeni patikalar açacaktır."

Bunun için geçmişte yaratılan birikimi unutmamak ama ona takılı kalmadan mücadeleyi ve gereklerini bugünleştirmek, bugünün Devrimci Yol'unu bulmak yeterlidir.

Son söz olarak, Nazım Usta'dan iki alıntı yapmak istiyorum.

Şeyh Bedrettin Destanı'nda Trakyalı dede, Bedrettinlerin bir gün geri döneceklerini söyler. Ama "başka bir vücutta, başka bir ruh, başka bir soluk ve başka bir söz" olarak...

Bir şiirinde de, vasiyet gibi, şöyle seslenir:

Ne ah edin çocuklar,
Ne de ağlayın...
Dünü bugüne,
Bugünü yarına bağlayın...

Bu vasiyet sahiplenicilerini bekliyor,

Bütün Celali'lere,

Ve yarının Celali'lerine duyurulur...

TEŞEKKÜR FASLIDIR

Analarımıza

1980 Öncesi devrimci faaliyetlerimiz sırasında hep bizlerle yan yana olan, her koşulda bizlere maddi-manevi desteklerini sunan, bizimle birlikte koynunda silah okul önlerine gelen, mahalle direnişlerinde bizimle nöbetler tutan, yoksulluklarını bize hissettirmeden, bulup buluşturan, bize en güzel yemeklerini sunan, en güzel yataklarını açan, kilometrelerce yol kat edip moral vermek için cezaevlerine ziyarete gelen, cezaevlerinde yaptığımız açlık grevlerini, bize yapılan işkenceleri kamuoyuna duyurmak için direniş çadırları kuran, Ankara'da tabutlarla Adalet Bakanlığına yürüyen, ülkedeki ilk gazları yiyen, ilk barikatlara karşı direnen yiğit ve fedakar analarımız önünde bir defa daha saygıyla eğiliyorum.

Analar; Satı Taş, Beyaz Özen, Fatma Aslan, Gülbahar Özdemir, Ayşe Öz, Esma Koçbulut, Şerife Koçbulut, Gülbeyaz Özen, Hatice Başarır, Gülcivan Berk, Nergis Özbalçık.

Bacılar; Semiha Zenginçoban, Deste Bahşi, Muhterem Aslan, Iraz Güler, Serap Hoca, Resmiye Hoca, Doktor Nilgün.

Abilerimize ve Babalarımıza

Turhal'da mahalle komitelerinde yer alan, nöbetler tutan büyüklerimiz, komitenin ihtiyaçları için topladıkları paralardan arta kalanın yarısını 12 Eylül olunca çağırıp bize teslim ettiler. Yarısını da cezaevindeki arkadaşlarımıza gönderdiler. Mahalledeki abilerimiz, babalarımız mahalle direnişlerinden, maden direnişlerine; cezaevlerinden, Halkevi çalışmalarına; dayanışmalarını hem kendi aralarında hem de bizlerle kesintisiz devam ettirdiler. Sadık amca cezaevinden çıktığımda ilk ziyaretime gelenlerden, giderken de cebime ilk harçlığı koyanlardandı.

Dağlarda da bize abilik, babalık yapan, bizi kollayan pek çok gönül dostumuz vardı. Hepsini saygıyla ve özlemle anıyorum.

Babalar; Sadık Koçbulut, Mustafa Taş, Arif Öz, Haydar Özçelik, Muhtar Şükrü, Şükrü Erdoğdu, Bakkal Kemal.

Abiler; İsmail Bahşi, Hasan Cartel, Ali Kaya, Hüseyin Özbalçık, Sucu Rıza, Rıza Başkurt, M.Ali Pekdemir, Mahmut Uzar, İsmail Aslan, Muhsin Boylu, Siret Yüksel, Mehmet Sur, Muzaffer Bekdemir, Ahmet Can, Ahmet Bilge, Şükrü Aslan, Hasan Başarır, Halis Yüce, İlyas Berk, Hüseyin Çınar, Sait Abi, Ömer Madal.

Arkadaşlar; Rıza Çınar, Bekir Sami Tekin, Mehmet Murat, Bahattin Minaz, Bülent Murat, Özcan Ünalan, Soner Güvenç, Şener Güvenç, Mustafa Aykul, Kazım Karagöz, Boyacı İbrahim, Yaşar Keskin, Hayri Murat, Bülent Güzel, Cihat Akün, Nurettin Gül, Nurhan Özdoğan, Salih Çınar, Haydar Çevik, Muzaffer Çevik, Ümit Kurt, Necdet Kurt, Cemal Asal, İsmail Çıplak, Ali Çıplak, Muzaffer (Delikgöz).

Dağlar; Muhtar Hıdır Dayı, İbrahim Dımbıllı Dayı, Muhtar Gazi, Turan Abi, İbrahim Esen, Ali Esen, Postacı Musa Abi, Turan Yıldız, Veli Dayı (Çelik), Hüseyin Ceylan, Hacı Şahin, Muhtar Süleyman, Mehmet Kadak.

Halis Bilge'ye

Halis az konuşan ama boş konuşmayan, çok iş yapan biriydi. Bana takılmaktan büyük keyif alırdı. Onca zaman onunla birlikte olmamıza rağmen, özelimizden değil, hep siyaset üzerine konuşurduk. Birbirimizi o kadar tanıdık ki çoğu zaman bakışlarımızla bile anlaşırdık. Onun bütün hassasiyetlerini bilirdim. Bir gün olsun birbirimizi kırmadık. Bazen, "Bak sen de hata yapıyorsun..." diyebilmek için hata yapmasını isterdim. İnsan kendine bu kadar mı hakim olabilirdi? Davranışları bu kadar mı kontrollü olurdu? Disiplini kendini kontrol etmesinden değil, devrime adanmışlığından, devrimciliği içselleştirmesinden geliyordu.

Seni kıskanıyordum. Bu kıskançlık fesatlıktan değil seni örnek almamdan, senin gibi olmaya çalışmamdan kaynaklanıyordu. Usta, ne zaman aklıma gelsen içimde fırtınalar kopuyor, kendi kendimle hesaplaşıyorum. Keşke Yazıcık'taki sığınakta seni bırakıp Sivas'a gitmeseydim diyorum. Bu ayrılış ve bir de Turhal'daki cezaevindeki

Halis Bilge'nin Anısına

Ahmet Bilge (Halis'in ağabeyi)

Halis'in Turhal şeker fabrikası hastahanesinde doğduğunda yüreğimde onulmaz yaralar açacağını ve bir o kadar da beni onurlandıracağını bilemezdim.

Halis, İlkokulu Atatürk İlkokulunda bitirdi. 4. sınıfta okuduğu dönemde ben de stajyer öğretmen olarak onun sınıfına girmiştim. Sınıfta birkaç öğrenciye cevap hakkı tanıdığımda o da sürekli parmağını havaya kaldırarak söz hakkı istemişti. Bense söz hakkını arkadaşlarına verdim, o anda acaba çelişkili duygular içerisinde mi kaldı, bunu hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz. Çünkü hiçbir zaman, "Abi bana neden söz hakkı vermedin?" diye sorgulamadı. Bu benim içimde bir ukde olarak kaldı.

Şeker fabrikası sinema salonunda, lise son sınıfta mezuniyet balosu düzenlemişlerdi. Halis güzel Türk sanat müziği ve türkü seslendirirdi. O akşam sahne alacağını söyledi ve biz de ailece iki dirhem bir çekirdek giyinip kuşanıp gittik. Ama zaman gelip geçtikçe Halis sahnede bir türlü yerini almadı. Birkaç sınıf arkadaşı sazlı sözlü okudular, biz şimdi sıra Halis'te deyip bekliyorduk ama bir türlü çıkmadı sahneye. Mezuniyet töreni bittikten sonra ne biz ona, "Niçin çıkmadın sahneye?" dedik ne de o bize bu konuda hiç birşey söyledi. Aramızda işte böyle bir ilişki vardı. Biz abi kardeş konuşmadan da birbirimizi anlayabiliyorduk. Halis'i uzun uzun anlatmaya gerek yok, sözün kısası, o iyi bir öğretmen, iyi bir yönetici ve çok iyi bir devrimcidir.

Halis'le ile ilgili Erzincan cezaevi anılarım da var. Onlar bende kalsın. Onun 12 Eylül zindanlarındaki direnişi bir destandır. Savunması bir devrimci savunmadır. Yaşamı boyunca hiçbir ödün vermemiştir. Örnek bir devrimcidir. Tanıyan kime sorsanız aynı yanıtları alacağınıza hiç kuşkum yok. Onu anlatabilmek kelimelerle olmaz. Tanımak, tanışmak ve o ortamı yaşamak gerekir.

O zamanının çoğunda yol arkadaşlarıyla birlikte bu sömürü düzenin ve faşizan baskıların nasıl üstesinden gelineceğinin hesaplarını yapmıştır. O kısacık yaşamında halkı için emekçiler için özgürlük ve adalet için yürüdüğü çetin yaşam şartlarında dik duruşuyla hep anılacak ve hatırlanacaktır.

Bu satırları okuyan herkesi kucaklarım, hoşçakalın sevgili kardeşlerim. Ben devrimciyim diyen herkes benim kardeşimdir. İnanıyorumki benim binlerce Halis'im var. İşte bu inanç bir nebze olsun yüreğimdeki kanayan yarama merhemdir.

Seni seviyorum çocuk hem de sonsuza değin. Hep seninleyim seninle kalacağım. Bunu bildiğini de biliyorum ama çok üzgünüm, onca yıldır ve bütün yalınlığımla.

Arkadaşların seni yalnız bırakmamak için gereğini yapıyorlar. Şu slogan seni anlatmaya yeter: Halisler Ölmez. Yaşasın bu yolda ölümsüzleşen devrimciler. Seni sonsuz sevgi ve muhabbetle kucaklıyorum, Yolun açık olsun, sen yüreklerimizde yaşıyorsun. İdealin idealimizdir.

Benim güzel kardeşim rahat uyu.

ayrılışımız ne kadar koymuştu bana... Sığınakta bana anlattığın romanları, filmleri... Şakalarını özlüyorum Usta...

Devrimcilik bir insana bu kadar mı yakışır Usta? Aradan bu kadar yıl geçti. Hâlâ seviliyor, hâlâ konuşuluyorsun. Senin adını taşıyan oğlanlar delikanlı, senin soyadını taşıyan kızlar genç kız oldu. Halis Bilge, şimdi Halis ve Bilge'ler de yaşıyor...

Şimdi de sana ithaf ettiğimiz bir kitap yazdık. Seni herkesin tanımasını istiyoruz. Diyeceksin ki o yıllarda ülkenin her yanında bir sürü güzel insan yitirdik. Doğrudur Usta... Keşke hepsi yazılsa... Ama biz seni tanıdık, seninle anı biriktirdik, senden etkilendik. Sen Turhal'ın Mahir'i oldun. Ne mutlu sana... Artık 10 Aralıklar, Turhal'ın 30 Mart'ı gibi oldu. Adın geçtiğinde hâlâ gözleri yaşaran arkadaşlarımız var.

Ayhan Gökvelioğlu'na

Unutamadığım... Cesaretine, soğukkanlılığına ve fedakârlığına hayran olduğum.... Dirençli, inançlı, kabına sığmaz yoldaşım... "Altın hızma" türküsünü her dinlediğimde, burnumun direği sızlıyor. Aklıma her gelişinde içimde bir şeyler eriyor. Dalıyorum... Doluyorum... Eski günlere gidiyorum... İnanç, direnç ne güzel şeymiş. O koşullarda bir ekmek parçasını paylaşmaktan, canını yoldaşına emanet etmeye kadar dayanışmak ne güzelmiş. Küçücük şeylerden ne büyük mutluluklar çıkarıyormuşuz...

Yoldaşım, o günlerden bir anıyı seninle paylaşmak istedim. Bilirsin anlatma konusunda senin kadar başarılı değilim. Senin gibi kabına sığmayan insanları, romancılar bile anlatamaz. Ama sen de kılavuzluk, sığınak ve güreş tutmada bana yetişemezdin dostum...

Senin ölümünden kısa bir süre sonra Turhal'da bacımın yanına uğramıştım. Bacım seni sordu. Tıkandım, cevap veremedim, ağzımdan kelimeler zorla döküldü. Bacım, gözlerinden yağmur gibi akan yaşlarla hıçkırarak ağladı. Bana seninle ilgili bir anısını anlattı. Turhal'da benimle ilgili bilgi vermek için görüştüğünüz bir gün, yolda polis çevirmesi varmış. Yiğit yoldaşım, bacım için endişelenmiş ve canını hiçe sayarak "Abla sen yanımdan uzaklaş..." demişsin. Bacım da yürekli kadın, "Olmaz gardaşım. Sen yeğenini kucağına al." diyerek çocuğunu senin kucağına vermiş. Bir aile görüntüsü içinde polis çevirmesini atlatmışsınız.

Kara Haziran... Beni yoldaşımdan ayıran kanlı Haziran... Bazen "Haziran"ı, ayların içinden çekip yok etmek istiyorum. Ne çok insan aldı aramızdan... Nazım'ı, Cevahir'i, Ahmet Hoca'yı, Seni Halis'i de yakalatan o ay değil mi?

Yıllar geçti... Defalarca Tokat'a gittim. Bugün bile, mezarının başında, çok sevdiğin "Altın hızma" türküsünü sana dinletmek istememe rağmen, o cesareti kendimde bulamıyorum.

Hatırlıyor musun yoldaşım, aramızda espri konusu olan, katıla katıla bizi güldüren bir "sapsız balta" hikâyesi vardı. Yıllar geçti. Adının geçtiği ortamlarda, ben bu hikâyeyi anlatma cesaretini gösteremedim.

Sen benim için ikinci bir Halis olmuştun... Onu da seni de çok özlüyorum yoldaşım....

Halis'in Mezarı Yapılıyor

1992'de cezaevinden çıktım. Mezarlığın yanından defalarca geçmeme rağmen, bir türlü içeri girip Halis'i ziyaret edemiyordum. Gittiğimde ona vereceğim cevaplarım yoktu. 2010 yılında arkadaşlarla yaptığımız görüşmelerde, Halis'in ve Kamil abinin (Özdemir) mezarlarını yenileme kararı aldık. Çeşitli illerdeki arkadaşları, dostları ve akrabalarıyla bir araya gelip onları andık. Halis'in ölüm günü olan 10 Aralık tarihini, "Halis'i anma ve dostlarla bir araya gelme günü" olarak ilan ettik. Halis yine yapacağını yapmıştı. Anısı bile bizi örgütlemeye yetiyordu. Bir araya gelmemizi, birlikte sohbet etmemizi, Turhal'ın caddelerinde omuz omuza yürümemizi, "Kahrolsun Faşizm", "Yolumuz Halis'lerin devrimci yoludur" diye sloganlar atmamızı sağlamıştı. Mezarı başında bir arkadaşımız, onun için "Alnını dağ ateşiyle ısıtan, yüzünü kanla yıkayan dostum..." şiirini okumuştu. Sanki şair, bu dizeleri Halis için yazmıştı.

O günden beri, her 10 Aralık'ta Turhal'dayız...

10 aralık ölüm yıldönümünde Halis Bilge anılırken

"Turhal'da Devrimci Mücadele, Göç Yolundan Devrimci Yol'a" 1970'li yıllardan 90'lı yılların başlarına dek, Turhal ekseninde, yer yer Sivas'tan Karadeniz'e kadar uzanan bir coğrafyanın mücadele öyküsü.

Birçok yönden özgünlük içeren bu kitap sadece solun tarihsel bir anlatımından ibaret değil. Kitap aynı zamanda, Turhal'ın sosyolojik gelişimini gerek yüzyılları içeren bir tarihsel kesit içerisinde gerekse de yazarın kendi yaşam öyküsünün arka planında ele alarak canlandırıyor. Kitap, aşağıdan tarih anlatısının güzel örneklerinden biri. Okur, belki kitapta büyük harflerle yapılmış köşeli tahliller ya da kestirimler bulamayacak, ancak anlatılan olaylara yedirilmiş çok fazla öğretici gerçeklikle karşı karşıya kalacak.

"Turhal'da Devrimci Mücadele, Göç Yolundan Devrimci Yol'a" okuru hızla saracak bir kitap olduğu kadar, okura, az bilinen bir Anadolu kasabasının yaratıcı mücadelesinin ayrıntılarına vakıf oldukça, bu toprakların barındırdığı dinamizmi derinlemesine kavrayabilme olanağı tanıyor.

THG 0543463 LEV

NOTA BENE

9 786052 036501